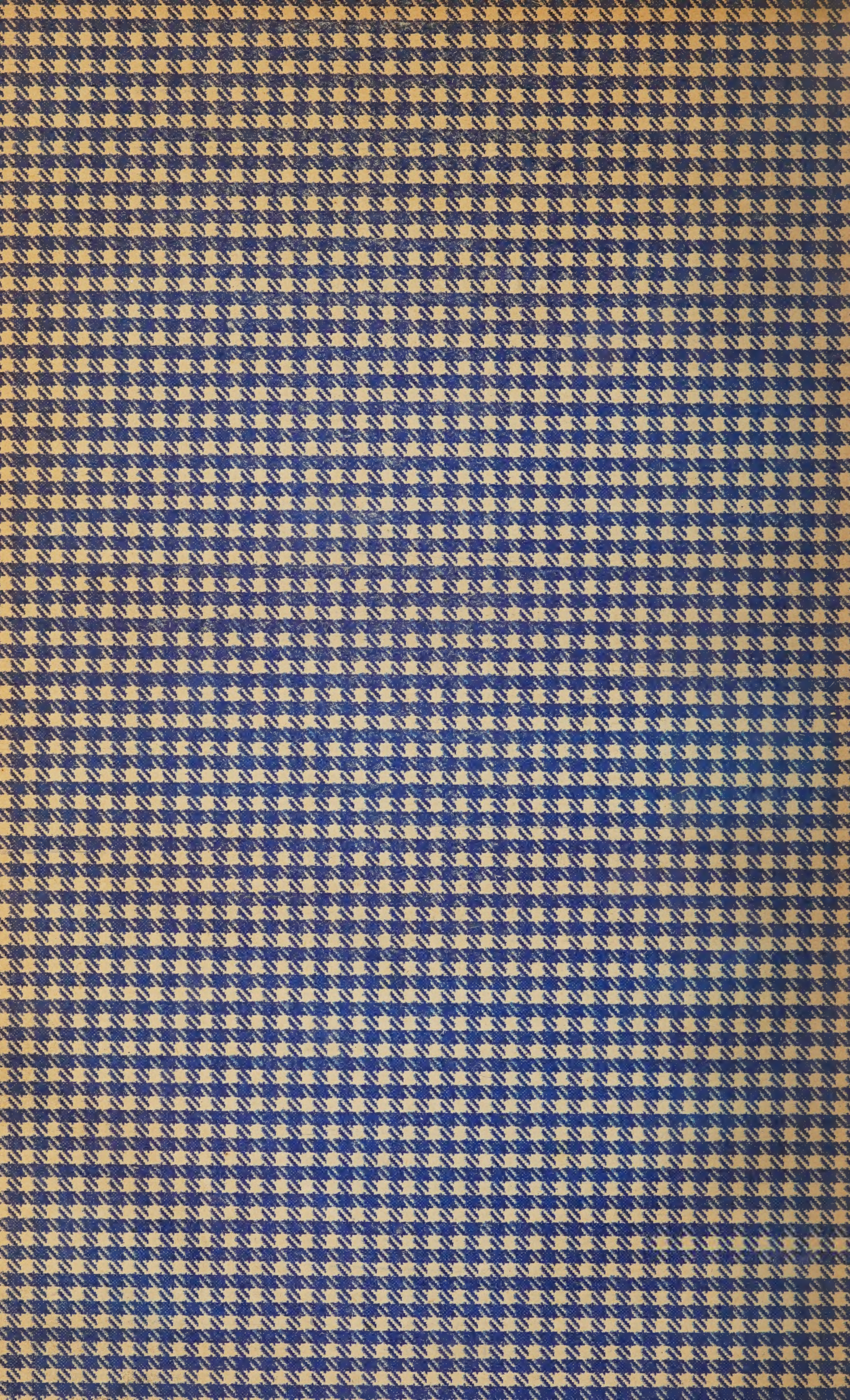
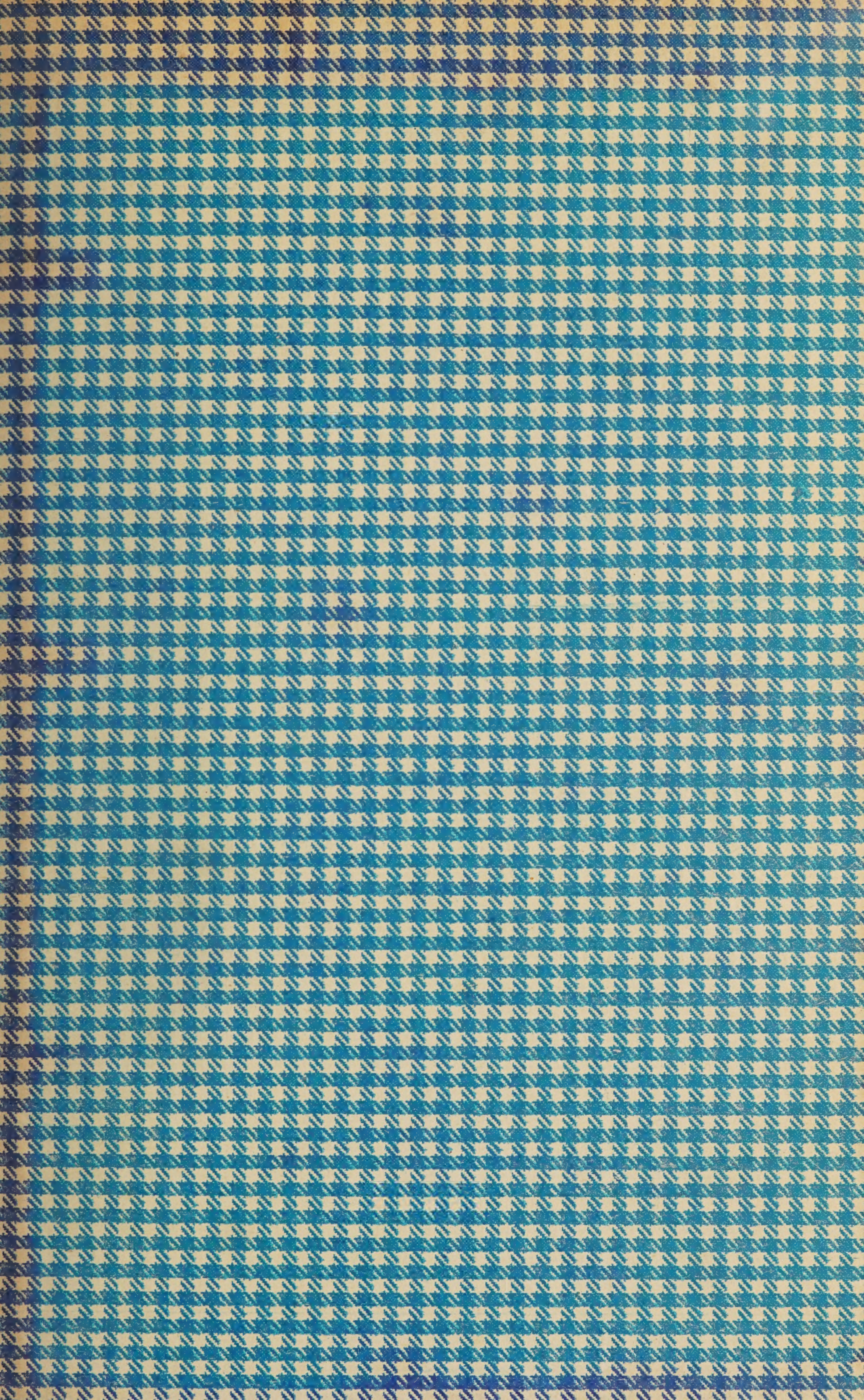






כל כתבי
תיאודור הרצל.

ספר ראשון

תרגם ד״ר מ. ברקוביץ.



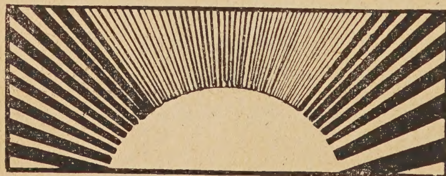




ד"ר י. טהון

הרצל בעברית






1922

הציורים נעשו ע"י הצייר
יהודה גומברג.
הקלישות הוכנו בבית-
העבודה למעשי-אמנות
של ח. גולדברג.

Druk. „Versal" Warszawa, Rymarska 7.

הירצל בעברית.

מסורה היא בידינו — והנסיון ההיסטורי מדור דור קיים ואשר אותה עד למעלת אמת היסטורית מוחלטת: אין הרוח היהודי מתקיים אלא בהגוף העברי. אין הספר היהודי מתקיים ופועל לדורות, אלא כשהוא מתלבש בשפה העברית.

הרבה נסו — ברצון או באונס — לעשות אחרת ולא עלה בידם. הרבה סופרים, פילוסופים וגם משוררים קמו לנו במשך ימי גלותנו בכל ארצות־פזורנו השונות, שחברו את ספריהם בשפה אחרת, זרה כלה או מקצתה, אם מחוסר ידיעתם בשפת עמם המקורית, או מפאת התחשבותם עם הסביבה, שעליה חפצו לפעול ולהשפיע באותה שעה. ספריהם נגנזו או נאבדו ושום פעולה והשפעה ממשית לדורות לא היתה להם. רק כשעטו את הלבוש העברי על ידי ההעתקה לעברית נעשו ספרים עממיים במלא מובן המלה. עדים הם הספרים היותר עממיים, שיש לנו מן התקופה הערבית, ספר הכוזרי וחובות־הלבבות, שנעשו כמעט לסדרי תפלה להיהודי הפשוט, ושכל כך הרבה השפיעו על האופי היהודי ושמרו על טהרותו המוסרית שלא תזוהם מזוהמת הגלות וחלאתה, כמה מן הכח של קיום והשארה יש בהשפה העברית. רק כאשר הריקו את הספרים האלה מכלי לכלי, הכלי השני נעשה העיקרי והמקורי, והכלי הראשון מאן דכר שמיה. הרבה ספרים נאבדו באופן זה ועל דרך זו מאוצרנו הלאומי ויחד עם זה נאבד כל ערכם הנצחי, רק מפני שלא זכו להשתמר בהלבוש העברי. חבל, שהרבה מסופרינו אינם זוכרים בשעת יצירתם את האמת ההיסטורית הזאת ולפעמים תכופות הם שבים לטעותם של הרבה מקדמונינו, בחשבם, ששפה גלותית זו או אחרת, ששפת ארץ־הגלות זו או אחרת, שהנה במקרה מרכז רוחני לנו לאיזה זמן, — שהשפות האלה תשארנה ותקוימנה אצלנו, ויוצרים בהן. ככה חשבו וטעו היהודים באלכסנדריה היונית, ככה חשבו וטעו היהודים בספרד הערבית וככה חשבו וטעו גם היהודים בהתקופה האחרונה בגרמניה. טעות טרגית זו היתה גם בעוכריהם של הסופרים שיצרו באחת מן השפות היהודיות —, כלומר באחת מן השפות הזרות במקורן, שהלכו ונתיהדו במשך הזמן מעט או הרבה, — בחשבם, שהן תשארנה ותקוימנה. והן לא נתקיימו ולא נשארו. או שנשכחו לגמרי, או

הרי שכל מה שכתב והגה, כל מה שחלם ושר וכל מה שיצר והורה תיאודור הירצל על עמו, בתוך עמו ובעד עמו ראוי הוא לקיום ולהשארה. ואין קיום והשארה בישראל וברוחו בלתי בהשפה העברית. ההעתקה העברית של ספרי הירצל נחוצה היא.

— של כל ספרי הירצל, לא רק של הספרים הציוניים.

ימים רבים, רוב ימיו, חי הירצל מחוץ למחננו, רחוק מעמו. אמנם לא עזב אותו ולא בגד בו ולא התנכר אליו, אבל לא ראה אותו ולא חי בתוכו. את הספרות המקורית של עמו, גם זו העתיקה, שהיא קנינה של כל התרבות האנושית, ידע רק ידיעה חטופה ושטחית, כמו שיודעת אותה „התרבות האנושית". את הרוח היהודי בהמשכתו הבלתי קרועה לא הכיר כלל. עוד בספרו היסודי „מדינת־היהודים" תמה הוא, אם יש בזמן הזה יהודי שיודע כל כך הרבה עברית עד כדי לדרוש בה כרטיס לנסיעה, ואז היתה כבר העברית מפותחה ועשירה וחיה הרבה יותר מכדי הדרישה של כרטיס לנסיעה. בימים ההם היתה לנו כבר ספרות רחבה, כמעט מלאה, ובארץ ישראל היו כבר בתי ספר עברים ושם ובגולה כבר דברו עברית, אם גם בזו האחרונה רק לשם צלצול בלבד. הירצל לא ראה ולא ידע. בצרות עמו לא השתתף אז, — הגלים שלהן לא הכו ולא הגיעו עד להחוף הבטוח והמרווח שהוא חי בו. בהצרות האלו נזכר רק לפעמים בלתי תכופות, כשהמכה היתה כל כך חזקה, עד שצלצולה המשונה חדר דרך האויר הקשה עד למרחקים, והד קולו הגיע עד לאזנם הטמומה של השבעים והבטוחים. פוגרום כי יפרוץ בעולם וקול שועתם של הנחנקים והנשחטים, של האלמנות והיתומים עולה עד לשמים ומשתיק את קול המונם של החיים העליזים והצוהלים,—הוא מעיר כלאחר יד, ולו רק לרגע אחד, את היהודים השאננים הבוטחים על עשרם ועל זכויותיהם ומעורר אותם „לרחמנות", שאינה לא חמה ולא קרה. גזל־משפט נורא וקולני כי יפגוש איזה יהודי, ששמו,— שם משפחתו או שם משרתו—הולך לפניו, חללו של העולם היהודי עד לפנותיו היותר בטוחות ועד למבצריו והיכליו היותר מרווחים ומוארים מתמלא מהד קולו של הכעס היהודי. רק ברגעים כאלה מתעורר רגש היהדות בהיהודי המערבי, שהתבולל כל צרכו. ותיאודור הירצל היה שייך להסוג הזה של יהודים „פושרים", שאינם לא חמים ולא קרים. הרגש היהודי היה עומם בתוך נפשו, כמו בכל יתר היהודים שהתבוללו ושהלכו לרעות בשדה אחר. יהדות אקטיבית לא היתה בו וכל רעיונותיו הספרותיים וכל רגשותיו האמנותיים היו נתונים להעולם כלו, לה„אנושיות", ולא לעמו ולעתידו.

עם כל זה אני מחליט, שכל ספריו, אפילו הבלתי־ציונים ואפילו אלה שקדמו לציונותו ולא היו, איפוא, מושפעים מהרעיון המרכזי הזה של תחית־עמו כלל וכלל, ראויים הם להשארה ולנצחיות והתרגום לעברית נחוץ ויאות להם. יוכל

שנמלטו בשיוריהן הקטנים לאיזו פנה נדחת וחשכה, שמשם האורה אינה יוצאת ושם השמש אינה זורחת.

חוק קבוע הוא לנו, שאין לזוז ממנו אף כמלא נימא: אין נצחיות, אין קיום ואין השארה להרוח היהודי אלא בהשפה העברית. דבר זה אינו תלוי ברצוננו, כמו שאינו תלוי ברצוננו, לשנות אותו ברב או במעט.

לפיכך זה הכלל: מי שעובד ועושה בעד השעה והיום, הרשות בידו לבחור לעצמו את השפה היותר קלה לו, או את זו, שהתפשטה באותו רגע ביותר בתוך הסביבה, שעליה הוא רוצה לפעול. אבל אם לדורות הוא פועל ועובד וערכים הוא יוצר, שישמשו עוד יסודות ותורות בעתיד הרחוק, אז אין לו בחירה ואין לו ברירה — הוא מוכרח ליצור בעברית. ואם לרגלי איזו סבה שהיא הדרך הזאת, היחידה, סגורה היתה לפני היוצר עצמו, אז מחויבים כל אלה, שהם מושפעים מיצירותיו ושמעריכים את פעולתו בעמקי נפשם עד לאותה המדה, שהם רוצים לעשות ממנה בסיס ויסוד בשביל העתיד הרחוק, — להלביש את היצירות האלו את הלבוש העברי ולהורישם בו להדורות הבאים.

*

תיאודור הירצל לא יצר בעד השעה והיום. אפילו כשיצר את יצירותיו היום-יומיות, הפורחות באויר ואין להן עמידה על הקרקע ועל כל פנים אינו מכות את שרשיהן בעומק הקרקע — גם אז חלם את חלומו של שקשפיר: „תמיד ועוד יום אחד!" אף על פי שנסה להתנחם מעת לעת מתוך יאוש על עבודתו הזורנליסטית, שבודאי לא הספיקה לנפשו הפוריה והיוצרת, באמרו על עצמו: „אי אפשר לנו להתקיים תמיד, נתקיים, איפוא, יום אחד!" ביחוד היו יצירותיו הציוניות, לא רק הפעולות החיות, כי אם הספרותיות, מלאות נצחיות. בשעה שהגה את רעיונותיו הנשגבים על העם היהודי ועל עתידו בארץ אבותיו, — או אפילו באיזו ארץ אחרת, כמו שנראה לו מתחלה אפשרי, — אז הרגיש עד לתוך תוכה של הנשמה את ה„איתערותא דלעילא". הוא מספר בעצמו, שבשעה שכתב את ספרו על „מדינת היהודים" היה מרגיש ממעל לראשו, כהיינריך היינה בשעתו, את מעופו של הנשר.

והספרים שחבר, והנאומים שנאם ואפילו המכתבים שכתב הירצל על הציונות במשך של רק עשר שנות עבודתו בתוך התנועה שיצר ובראשה, — על כלם, כמעט על כל מלה ומלה מהם, על כל תג ותג, מונח החותם של הנצחיות. האם אין הדבר כך? הן עינינו הרואות, שהם זכו לפירוש בהיר ועשיר, מלא ומרובה הצבעים והגוונים, שחברו אותם — החיים עצמם. האם הרבה ספרים וכתבים בעולם זכו לפירוש כזה? נביא שנבואתו נתקיימה בודאי שהוא נביא אמתי והאמת שלו נושאת אות הנצחיות על מצחה.

*

והנה יהיו מעתה ספריו של הירצל לנגד עיניו של הקורא העברי, — בתחלה הכתבים הציוניים, הספרים והמאמרים, הנאומים והרשימות, ואחרי כן הספרים הכלליים, אותן המרגליות, שכל ספרות גדולה יכולה להתקשט בהן. האוצר הזה יכנס אל תוך ספרותנו והקוראים העברים, ביחוד אלה של הדורות הבאים, שמספרם ילך בטח הלוך ורב, ידע ויכיר, מה שהיה הירצל לדורו ומה שהיה לעמו עד סוף כל הדורות.

ידיעה והכרה זו אינה צריכה לשום הדרכה. כבר אמרתי לעיל: החיים עצמם עשו את הפירוש היותר בהיר לדבריו ולפעולותיו של הירצל. המה קיימו כמעט במלואם את כל מה שנבא הוא. והמלוי הוא תמיד ההדרכה היותר מעולה להבנת הנבואה. לפיכך די יהיה בדברים מעטים על פעולתו של הירצל ועל הרושם העז והעמוק, שעשתה הופעתו על בני דורו.

כאשר הופיע הירצל כעין כוכב נוגה על שמינו, היו אלה מעוננים וחשכים. אף זיק אחד של אור לא נראה עליהם. אמנם כבר היו הרעיון הציוני ותקות הגאולה ערים בלב מאות או אלפים אחדים של יהודים, של אותם היהודים הרגילים לעמוד תמיד בשורה הראשונה של החיים ולהקדים בהליכתם המהירה את כל בני דורם. הכנופיה הקטנה של החלוצים הראשונים לציון אספה אל תוכה אותו הסוג של יהודים צעירים שהיו שקועים עד הצואר בתוך היהדות העתיקה והחדשה, אבל לא מצאו בה די ספוק לנפשם הצמאה לחרות גמורה ולהרחבה מלאה. כאלו עמדו להחנק בתוך האויר המעלה אדים של אבק ורקבון. כל היהדות החדשה לא עמדה אלא על הגבורה לסבול, שעברה בירושה מדור לדור. לסבול ולא ללחום! לסבול ולא לעשות! הפוליטיקה שנהלו אז היהודים המתבוללים בידיעה או בלי ידיעה, היתה מיוסדת רק על ההגנה-ההגנה עצמה — השם ישמרנו מפגע אשר כזה! לא היו היהודים רגילים אז להגין על עצמם במלחמה גלויה. אדרבה, הכל היה נעשה בחשאי, בחדרי חדרים, רק כדי שלא לעורר חשדים, רק כדי שלא להעיר את שימת־לבו של העולם על העובדה הפשוטה, שיש איזו שאלה ארורה בעולם, ששמה שאלת־היהודים. בימים ההם יכול היה משומד ובוגד אחד לזרוק לעינינו בצדק את ההאשמה הנוראה, שיש לנו הכשרון להדמות למתים, אם יש לנו הצורך בכך. כך היה באמת: עשינו את עצמנו, כאלו כבר מתנו ואיננו, ושוב אין להעולם שום עסק בנו. מעת לעת רגילים היו המתבוללים, שנהלו אז את הפוליטיקה היהודית כביכול, לקנות בחשאי בכסף מלא איזה סניגור, שיצא אחרי כך להגין עלינו בכל הקור של העובד בשכר קבוע...

באמת — השנאה הכבושה והנוראה, ואפילו ההכאות הגסות, נעימות היו לנו מההגנה המאוסה, שהיתה תמיד בנויה על נגינה יסודית אחת: היהודים כבר

היות, שיש בהחלטתי זו מאותה המדה ההגיונית והפסיכולוגית, השופטת מן ה„סיפא" על ה„רישא" וגוזרת: „סופו מוכיח על תחלתו". מי יודע, אלמלא התעורר הציוני בהירצל, אפשר שלא היינו מחפשים ומוצאים בכתביו הכלליים, הכלל־אנושיים, את הגרעין היהודי, את הרוח היהודי, כמו שאין אנו מבקשים אותם בכתביהם של הרבה סופרים אחרים שיצאו מקרבנו. אמנם הנתוח הדק של הרוח השורר בספריהם של היהודים מגלה ומראה תמיד את הנשמה הגזעית. אין כל ספק, שיש לנו הרשות לראות בקארל מרקס ובפערדינאנד לסל, למשל, סופרים וחושבים יהודים באיזה מובן דק ומפשט של המלה הזאת. יש בודאי בהגיונם של אלה הרבה מן החדוד והקפיצה של הפלפול, יש בודאי גם ברגשותיהם הדקים, שהם מאפילים עליהם בטלית שאולה, הרבה מתורת אבותיהם, אבל הנשמה היהודית אינה מתבטאת על ידיהם. ברעינותיו של הירצל וברגשותיו העיקריים והיסודיים אני מוצא את הנשמה היהודית במלואה. הוא לא מסר מימיו את עטו לאיזו אומה ידועה, הוא מדבר, חושב וכותב רק בשביל האנושיות כלה. דבר זה אופי הוא לגבו. יש בו הרבה מן האוניברסליות הנשגבה והרחבה של הנביאים. הירצל לא הטיף מעולם במה שכתב מוסר למי שהוא באופן ישר, אבל אין אף רעיון ורגש אחד בכל מה שכתב, שאינם מלאים מוסריות כרמון. היופי משמש לו כלי והכנה להטוב. והטוב שהוא מבקש, שהוא דורש, שהוא מגלה ומורה, הוא הטוב הכולל את כל הסוגים של מושג זה; האהבה והחסד, הרחמים והסליחה, החמלה והחנינה עד להצדק המחלט, שגם הוא אינו אצלו לפי מדת הדין, כי אם לפי מדת הרחמים.

אין בכתביו של הירצל אף מלה אחת, שתהיה משוחה באותו שמן־המשחה, שהמטיפים רגילים להשתמש בו. הוא רק מספר ומחמם את הלב והחום הזה פועל ומרכך ונוטע את הטוב בהנפש שלא נשחתה עדיין לגמרי, או שהיא הולכת ונפתחת ומתפתחת. הוא אינו מפלפל לעולם, אין בו אף שמץ של דיאליקטיקה, הוא רק מתאר את הדברים כמו שהם, כמו שהוא רואה אותם מתוך האספקלריה שלו. והאספקלריה שלו בהירה היא וטהורה והחיים נשקפים מתוכה עד למסתריהם הסמויים מן העין הפשוטה. הוא מוציא מן הדברים והמאורעות את גרעינם הנצחי והכלל־אנושי, כהדבורה הזאת היושבת רק רגע אחד על הפרח ומוציאה ממנו את הטפה של דבש הנמצאת בו. הירצל אינו מנתח את העובדות ואינו מפרק אותן לחלקיהן, אלא יורד עליהן ממרומים ומביט אל תוכן דרך הגביע הפתוח. תמיד יש להעובדות והאנשים איזה גביע פתוח למעלה. אשרי חלקו של מי שזכה לראות את הגביעים הפתוחים,—הוא מכיר את הנצחיות שבדברים ושבאנשים. הירצל הכיר אותה הכרה רחבה ועמוקה ומסר אותה לבני אדם. בשביל כך ראויים דבריו לנצחיות. בשביל כך ראויים הם לתרגום עברי. מהרוח העברי נבעו ויצאו, ושמה חם שבים עתה...

יהיה מוכרח לשמוע. דגל לא היה בידנו שיתנוסס, עד שיראה אותו העם, עד שיהיה מוכרח לראותו.

אז בא אלינו הירצל.

הוא לא ידע מאומה מכל הנעשה בתוכנו. רוח נבואה נזרקה בו והוא נבא—מחוץ למחנה. אבל קול ענות גבורתו נשמע בתוך המחנה.

אז, רק אז נזדעזע העם.

מעשהו הראשון של הירצל היה מעשה של מרד: הוא הודיע בקול רם לכל העולם, שיש שאלה בוערת אחת, שצריך לגשת תיכף ומיד לפתרונה, והיא שאלת היהודים. מי שלא ראה את החרדה הנוראה, שחרדו המתבוללים באותה שעה, לא ראה בודאי מימיו עדר של ארנבות, הנהרדות מנהימתו של האריה, ההולך וקרב. מבול של מחאות ירד על העולם נגד המורד הזה, המביא בסכנה את אחיו „בני־דתו". מבול של חרמות ונזיפות נשתפך על ראשו של הירצל בימים האלה. ובאמת גדול היה עוונו מנשוא—היא גלה בזדון את העפר מעל הקבר, או, לפחות, את המסך מעל המחבא, שבו התחבאו היהודים מעין רואה. מעתה ירגישו השונאים במציאותנו, שהכחשנו אותה, אף על פי שלכאורה „אין החי יכול להכחיש את החי". ומי יודע, אם לא ינסו לבקר את „הזכיות", שנתנו לנו בשעתן בתנאי קודם למעשה,—שלא נחיה בהן, אלא נמות בהן...

הירצל לא שם לבו להמחאות ולהחרמות. אדרבה, אפשר שההתנגדות הפראית ואי־הטבעית הזאת, שהפתיעה אותו, מפני שהוא לא קוה לה כלל וכלל, עוד אמצה את רוחו והוכיחה לו יותר מאלף ראיות והוכחות, עד כמה נחוץ המפעל העז, שצריך בלי איחור לגשת אליו. הוא ראה עכשו, שכמעט הגיע הרגע האחרון, אחרי שהאומה היהודית כבר טבעה במ"ט שערי עבדות.

והנה המעשה השני הגדול שעשה: הוא יצר את הבימה היהודית והרים את הדגל היהודי, הדגל התכלת־לבן.

יצירת הקונגרס הציוני עלתה לו ביגיעה רבה. צריך היה לקבץ את הנדחים מארבע כנפות הארץ ולאחדם ולאגדם על ידי פרוגרמה אחת, על ידי „אני מאמין" אחד. והקונגרס הציוני מלא את תפקידו בשלמות. הוא היה כמעט מיום הבראו לסמל התחיה של העם היהודי. מבימת הקונגרס אפשר היה לדבר אל העולם הגדול ואל העולם היהודי—ושניהם שמעו, מוכרחים היו לשמוע. מן הרגע הראשון למציאותו הראה הקונגרס להעולם ולהעם היהודי עצמו, שיש עוד רוח־חיים בהעם הזה. רוח חיים ותשוקה לחיים. אבל ההיים חיים הם רק באורגניסמוס חי. ואת האורגניסמוס הזה צריך היה ליצור.

והנה המעשה השלישי הגדול שעשה הירצל: הוא יצר את האורגניזציה היהודית המקיפה והכוללת את כל חלקי האומה על מפלגותיה וזרמיה השונים. בפעם הראשונה בגלות נוצרה אז להעם המפוזר והמפורד הסתדרות, שלא

מתו או בין היום ומחר המה עומדים לגוע ולמה אתם מעירים אותם? יש רק „דת־משה" הנמצאת כבר בגסיסתה האחרונה—הניחו לה והיא תפול מעצמה. למה זה, איפוא, אתם ממיתים את המתים? באופן זה, או דומה לזה, הגינו עלינו. ואנחנו לא צעקנו מכאב לב שום מהאה נמרצה נגד ההגנה המחפירה והמעליבה הזאת.

קשה היה להדור הצעיר, שרגש הכבוד עוד פעם בקרבו ושהשתוקק להלוך בתוך החיים בקומה זקופה, לעמוד בנסיון, ורבים, רבים מאד עזבו אז המחנה, ואלה שנשארו, מפני שלא יכלו ולא רצו לעזוב את המחנה, כבלו יסורים נוראים. הרעיון הציוני שנולד בלבם היה אמנם נחמתם. אבל השאלה הבוערת והכואבת היתה תמיד: איך אפשר לגשת להגשמתו של הרעיון הזה? איה הדרכים המובילים אל המטרה הרחוקה הזאת? חבת־ציון היתה לנו כבר. והמלה היא נעימה, מלאה רוך וחום. אבל אי אפשר היה לעשות ממנה „קריאה של מלחמה". הרבה נסיונות נעשו וכלם עלו בתהו—העם על המוניו הרחבים עמד מרחוק ולא הזדעזע אף זעזוע כל שהוא לקריאתנו. אלה המעטים שנשמעו לנו ושנמצאו מעט או הרבה תחת השפעתנו, זרקו לנו מרחוק או מקרוב את פרוטותיהם ואגורותיהם ופנו איש לדרכו ולבצעו. הגבאים צלצלו פה ושם בקערותיהם שנתמלאו מעט מעט פרוטות ואגורות, עד שהספיקו ליסד איזה בית־ספר בארץ־ישראל, שהיה מיום הוסדו עומד בנס והיה זקוק בלי הרף לתמיכות ולנדבות שאינן פוסקות. רק ה„נדיב הידוע" עשה ויצר על דעת עצמו ובכח עצמו מה שעשה ומה שיצר בארץ־ישראל. אבל ציוניותו של האיש הגדול ובעל הלב הרחב הזה היתה מעורבת יותר מדי ברחמנות והיתה רחוקה יותר מדי מהכרה והודאה לאומית, עד שלא היה ביכלתה למשוך את הלבבות. ולא עוד אלא שה„נדיב הידוע" התרחק בכונה מן הפרסום, לא רק מפרסום שמו—מה שמעיד רק על ענוותו שאינה במקומה,—אלא גם מפרסום מפעלו הכביר. באופן זה לא היה למפעלו הכביר מצד עצמו שום כח לעורר תנועה חזקה, תנועה שתמשוך אל תוך זרמה חלק גדול וחשוב של העם.

רחוקים היינו אז מהאביב למרות הנצנים הראשונים שכבר נראו בתוכנו, רחוקים היינו מגאולה, למרות התשוקה העזה שהיתה כבר בוערת בלבנו, רחוקים היינו מתנועה, למרות הסער שנסינו לעוררו בתוך המחנה הישראלי, רחוקים מהמטרה, אף על פי שבעינינו ראינו אותה, אבל לא ידענו איך להגיע אליה. צירים הלכו לפריז והתחננו בדבר ענינים פרטיים, מעט או יותר קלי הערך, לפני הנדיב הידוע ושבו ריקם לעומת שבאו. הכל היה נעשה בליאות עד לאפיסת הכחות. הכל היה נעשה בעצלתים ובקטנטנות עד לידי יאוש. והעם עמד מרחוק. הוא עקם מעט את שפתיו לצחוק קל על „הזיותינו", אבל לא נלחם נגדנו. בימה גבוהה לא היתה לנו, שנדבר מעליה אל העם עד שישמע, עד

כשנפתה פעם אחת לסור הצדה מהמסלה הישרה ונסה להעתיק את המכון הלאומי היהודי מארץ־ישראל לאיזו פנה נדחת באפריקה, באוגנדא, עזבו אותו מעריציו ולא הלכו אחריו. והוא שמח אז על מפלתו. בדברים היוצאים מן הלב הביע את שמחתו ואת גאותו על גדלה של הנשמה הישראלית: ראו אומה גדולה זו, שהצרות מדכאות אותה ונשמתה עומדת באמונתה החזקה ואינה בוגדת בארץ־אבות!

החיים הוכיחו אחרי כן, שגם למעשה היתה עמדתם של מתנגדי אוגנדא צודקת ומיוסדת. ארץ־ישראל השגנו ואותה נבנה ובה נחיה. אבל אוגנדא לא היינו אפשר משיגים כלל, בכל אופן לא היינו לעולם מוכשרים לבנות אותה, ועל אחת כמה וכמה שלא היינו קמים בה לתחיה בתור עם, בתור עם חי ויוצר. בודאי ששום איש לא ישער בנפשו, שאיזו ארץ אחרת היתה יכולה לעורר אותה ההתפעלות וההתלהבות ולעורר ולרכז את כל הכחות שבאומה, שעוררה אותם ארץ־ישראל. כל אלה שבאו אלינו עתה מרחוק ומקרוב—רק לשמה ולשמעה של ארץ־ישראל באו.

היו ימים, לא מרובים, שהירצל התיחס בלי הבנה עמוקה לכל שאיפותינו התרבותיות. „מה זאת תרבות עברית?" שאל פעם בתמהון מעל בימת הקונגרס. והחסרון הזה היה טבעי ומיוסד במהלך חייו עד שהגיע לציונות. הוא היה רוב ימיו א י ר ו פ י מפשט, בלי לאום, בלי רגש של לאומיות. הוא כתב וחשב אמנם גרמנית, אבל דבר זה היה רק על פי מקרה. בסביבתו ובבתי הספר שבקר בהם השתמשו בשפה זו, שלא היתה שפת מולדתם. בשביל כך למד את השפה הזאת במדה יותר מספיקה מאשר למד הרבה שפות אחרות. אבל שפתו לא היתה הגרמנית וכך לא היתה התרבות הגרמנית תרבותו. הוא ידע אותה והתלבש בה כבלבוש זר. עולמו האמתי שגר בה ושׁשכן בתוכו היתה האירופיות. בשביל כך לא הבין בכלל את התרבות בתור יסוד ומפעל לאומי. וגם בנפשנו רוצה היה לנטוע את התרבות הכללית מבלי אותם היסודות הלאומיים, שמקורם מתחת למפתן הידיעה. אבל הוא היה לא רק מורה מצוין, כי אם, ככל המורים המצוינים, גם תלמיד מקשיב. במשך הימים הוא למד מאתנו, תלמידיו, הרבה, והדרישה, והתביעה ליצירת־תרבות עברית, תרבות עצמית נעשתה מובנה ומורגשה לו כל צרכה.

הירצל בא אלינו, כדי להחיות את העם הסובל בגלותו וליסד בשבילו איזו מדינה עצמית, איזו מדינה שהיא. ואצלנו ובתוכנו נעשה הוא עצמו ליהודי לאומי ולציוני מלא, לציוני „ארצישראלי", לציוני עברי...

לציוני עברי רוצה היה להיות, אבל לא הספיקה לו השעה, לחדור די עמוק אל תוך שפת עמו ורוחה. הוא נקטף בלא עתו.

הוא מת ומפעלו חי. הוא מת, אבל נבואתו נתקיימה.

נביא, שנבואתו נתקימה במלואה—נביא נאמן הוא...

התכווצה בתוך גבולותיה של ארץ זו או אחרת, כי אם הקיפה באמת את כל כדור האדמה המיושב. לא היו ימים מעטים, עד שלא נמצאה פנה בכל כדור הארץ, שיש בה ישוב של יהודים, בלי חברה ציונית.

מני אז חי העם, שחשבוהו למת. הוא חי ותובע.

זה היה ביסודו ובעיקרו מפעלו של הירצל. על הפרטים שבמעשיו לא אדבר, אף על פי שכל אחד מהם דיו, כדי למלאות את חייו הפוריים והמפרים של איש גדול. כיצד הוא התיצב לפני מלכים ולפני אדירי העולם, וכיצד דבר עמהם והשפיע עליהם, כיצד „כשף" ממש את כל העולם בחכמתו ובחומו, ברצינותו ובאמתו וגם לא מעט בהדרת פניו הבלתי מצויה ובמבטי עיניו החודרים עד לתוך הנשמה—דברים אלה ידועים הם. עליהם איני רוצה לדבר, מפני שהם, בכל גדלם וערכם כשהם לעצמם, קטנים ביחס לשלשה המפעלים ההיסטוריים שפעל ועשה האיש הנפלא הזה, ושהם קימים לדורות.

הרי מה שהיה תיאודור הירצל לדורו ולהדורות הבאים אחריו: גואל במלא מובן המלה. הוא השיב לנו את הגאוה הלאומית, את הכבוד הלאומי, את החיים הלאומיים, את הקול שנאלם ואת ההתאגדות שנתפרדה. הוא נלחם בתוך הגלות נגד הגלות—ויוכל.

*

כששב הירצל אל אחיו לא הכיר ולא ידע אותם, מלבד ידיעה והכרה שטחית, כדרכם של היהודים המערביים שהתרחקו מחיי עמם ומהמונם. הוא ידע רק ידיעה ברורה, כמעט בנבואה, שיש עם יהודי בעולם, שצריך ואפשר להחיותו ולהקימו משפלותו, אבל לא ידע את הכחות, הערים עוד והפועלים בתוך נשמתו של זה. וגם את הכחות הנרדמים לא ידע, שצריך ואפשר עוד לעורר אותם. כך לא ידע, שיש כבר רוח עברי בעולם המטפס ועולה ממעמקי הנשמה הישראלית. כך לא ידע, שיש עוד געגועים נפלאים וערים בתוך הנשמה הישראלית לארץ אבותיהם, לארץ־ישראל העתיקה.

בשביל זה חסרה היתה סיסמתו, שהביא אתו במחברתו על „מדינת־היהודית". שני דברים עקרים, שני בטחונות, שהיו לנו מכבר: שם השפה, שבה נחיה ונדבר בארצנו, ושם הארץ שבה תצא תחיתנו הלאומית מן הכח אל הפועל ותהיה לעובדה היסטורות, חיה וממשית. על השפה הוא אינו מרבה לדבר, — תהיה איזו שפה שהיא. ושאלת הארץ הוא עוזב כשאלה פתוחה, שהחיים עצמם יפתרו אותם — תהיה איזו ארץ שהיא, ובלבד שתתאים למגמתנו.

רק בתוך התנועה הציונית נגלתה להירצל השכינה בכל הודה והדרה. כשנהיה למנהיג הציונות, למגהיג העם, חדר אל תוך נשמתו והכיר אותה. הירצל התפתח בתוך התנועה, שהוא יצר אותה, ליהודי מלא, ליהודי עיקרי.

תולדות הרצל.



*

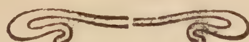
בצואתו של תיאודור הירצל כתוב לאמור: „...פקד יפקד אלהים אתכם והעלתם את עצמותי מזה".

ואנחנו מתחילים לקיים את צואתו. עד שנעלה את עצמותיו לארצנו, אנחנו מעלים את רוחו לשפתנו.

הרי התרגום העברי של ספרי הירצל, כתביו ונאומיו ורשימותיו.

תרגום זה עליה הוא—עליה עד למרומי הנצח!

דר. יהושע טהאן.





נולדתי בשנת 1860 בבודאפשט, בבית הסמוך לאותו ביה הכנסת, שבו התאונן עלי הרב זה לא כביר בדברים קשים, על אשר נסיתי—באמת ובתמים— על אשר נסיתי לדרוש בשביל היהודים כבוד וחפש במדה מרובה מאשר יש להם עתה. אבל בפתח שער הבית אשר ברחוב-טבק, שבו נולדתי תראה כעבור עשרים שנה פתקא עם המודעה: „עומד להשכר".

לא אוכל לכחד, כי בקרתי בבית-הספר. בתחלה שלחוני למכינה בבי"ס עברי, ששם נחלתי כבוד במדה ידועה, מפני שאבי היה איש סוחר עשיר. הזכרונות היותר קדומים מבית-הספר ההוא הן הנה המכות שהוכיתי בו, יען אשר לא ידעתי לספר ביציאת מצרים לכל פרטיה. עכשו יאמרו בעלי-הוראה רבים להכותני חרם, על שאני זוכר יותר מדי אותו המאורע של יציאת מצרים. בהיותי בן עשר שנים נכנסתי אל ביה"ס הריאלי, שבו בכרו את המדעים המודרניים, בנגוד אל הגימנסיה. שבה הושם לב ביותר ללמוד השפות העתיקות. לספס היה בעת ההיא גבור היום, ובמוחי נולדה אז המחשבה לחפור אסתמוס שני, זה של פגמה. לא ארכו הימים ואהבתי אל הלוגריטמים ותורת המדידה חלפה ועברה, מפני האנטישמיות הגלויה, ששררה אז בביה"ס הריאלי. אחד המורים באר לנו הוראתה של המלה האשכנזית „היידען" בדברים אלה: „על אלה יחשבו עובדי האלילים, המחמדנים והיהודים". אחרי הבאור הנפלא הזה בחלה נפשי בביה"ס הריאלי ואגמור להכנס לגימנסיה. אבי הטוב לא הצר מעודו את צעדי בנוגע למהלך למודי, ובכן הייתי לתלמיד הגימנסיה. ובכל זאת לא חדלה המחשבה ע"ד פגמה להטריד את מוחי. עברו שנים רבות ואנכי, בתור הסופר הפאריזי של העתון N. F. Presse בווינא, מלאתי את חובתי להודיע ע"ד השערוריות שנעשו במאורע הזה, הרשום לדראון וחרפת עולם בקורות ארץ צרפת.

ב„גימנסיה האֶוונגלית" רובם של התלמידים יהודים היו, ועל כן לא היה בו מקום לתלונה ע"ד שנאה ליהודים. בהיותי תלמיד המחלקה השביעית של הגימנסיה הזאת כתבתי את מאמרי הראשון בשביל אחד העתונים, כמובן בלי חתימת שמי, מיראתי את עונש המאסר. בלמדי במחלקה העליונה שבגימנסיה

את הפוליטיקה וגליתי דעתי על אדותיה בספר קטן: „היכל בורבון״. בשנת 1895 שבעתי את החיים בפאריז ושבתי לווינא.

במשך שני החדשים האחרונים לשבתי בפאריז כתבתי את ספרי „מדינת היהודים״, שעל ידו נתכבדתי להתבקש מאת מערכת העתון „נייע פרייע פרעססע״ להודיע בו מתולדותי וקורות ימי חיי. אינני זוכר שום רגע בחיי, שבו התרוממה רוחי, כבאותה שעה שכתבתי בה ספרי זה. היינה אומר, כי הסכין לשמוע רעש כנפי נשרים משיקות מעל לראשו מדי כתבו חרוזים ידועים. גם לי נדמה, כי שומע אני איזה רעש מעל לראשי בכתבי את הספר הזה. עבודתי בו היתה תכופה יום יום, עד כי עיפה נפשי מאד מאד; ורק באחת שובבתי נפשי לפנות ערב: בשמעי את נגינות וואגנר, ביחוד את האופירה „טאנהייזר״, אשר שמעתי בכל פעם שניתנה להשמע. רק בערבים שלא הוצגה בהם שום אופירה הרגשתי איזה ספק בצדקת רעיונותי.

בראשונה חשבתי שלא לפרסם את ספרי הקטן הזה ע״ד פתרון שאלת היהודים ולהציע אותו רק לפני מיודעי וידידי. אך כעבור איזה זמן גמרתי להדפיס את ספרי; לא נתכונתי כלל בספרי זה להחל בו בתעמולה בשביל השאלה היהודית. רבים מן הקוראים ישתוממו בשמעם, כי סרבתי לעשות כזאת בראשונה, כל הענין היה בעיני דבר הדורש פעולות ממשיות ולא וכוחים. התעמולה בפומבי היתה, לפי דעתי, צריכה לבוא רק אז, אם לא תמצא לה הצעתי הפרטית אזנים קשובות וידים פועלות.

אחרי שגמרתי את ספרי, בקשתי מאת אחד מידידי הטובים מכבר לקרוא את כתב-היד. מדי קראו בו החל פתאום לבכות. אנכי הבינותי את רגשותיו הסוערים ככה, בהיותו איש יהודי· הן גם אנכי בכיתי לפעמים בשעת הכתיבה. אבל לתמהון לבבי נתן נימוק אחר לגמרי לדמעותיו. הוא חשב כי יצאתי מדעתי, ובהיותו אוהבי, נעצב מאד בגלל האסון אשר בא עלי. הוא ברח מעל פני, מבלי להוציא עוד דבר מפיו. אחרי שנדדה שנתו כל הלילה בא אלי ויפצר בי לחדול מן הדבר, פן יחשבוני הכל למשוגע, סערת רוחו גדלה כל כך, עד שהבטחתיו להשמע לכל דבריו, בכדי להרגיע את רוחו. אחרי כן יעצני לשאול את פי מאקס נורדוי, אם הצעתי היא מחשבת איש, שלא הסתתרה בינתו. „לא אשאל עצה מפי איש״, עניתי, „אם עשו מחשבותי רושם כזה על לב איש נאור ואוהב נאמן, הנני לסגת אחור מהצעתי״.

מצבי אחרי כן היה נורא מאד. דומה היה לי, כדבר לוהט באש אדומה, שהושלך פתאום לתוך מים קרים. אם, במקרה. אותו דבר ברזל הוא, אז יהפך לעשת.

אוהבי, שהזכרתיו למעלה, היה רגיל לחשב את הוצאות הטלגרמות ששלחתי, במסרו לידי חשבון כזה בעל מספרים הרבה, ראיתי בסקירה ראשונה,

מתה אחותי, עלמה בת י"ח שנה; אמי הטובה חלתה מאבל ויגון ורוחה חובלה, עד כי העתקנו את מושבנו בשנת 1878 לווינא.

בשבעת ימי אבלנו בא הרב כהן לנחמנו. וישאל אותי לעתידותי. גליתי לו חפצי להיות לסופר, והרב, נדמה לי, הניד ראשו באותו אי הרצון, שבו הביע אחרי כן את דעתו ע"ד הציונות. אומנותו של סופר איננה מחיה את בעליה, חרץ הרב את משפטו באי-רצון.

בווינא למדתי תורת המשפטים, נשתתפתי בכל תעלולי הסטודנטים, חבשתי לראשי מגבעת בעלת גונין של אחת האגודות, עד אשר באה האגודה לידי החלטה, שלא לספח עוד יהודים לחברים. לחבריה מכבר הראתה האגודה את חבתה, בתתה להם רשות להשאר בה. נפטרתי בשלום מחברת הצעירים נדיבי הרוח ואפן אל למודי בשום לב. בשנת 1884 הייתי לדוקטור לתורת המשפטים ונכנסתי בתור פקיד בלי משכורת לעבודה מעשית בבית-הדין תחת פקודת אחד השופטים. עבדתי בבתי-הדין בווינא ובזאלצבורג. עבודתי בזאלצבורג הניחה יותר את רוחי; יפעת הטבע שמסביב לעיר הזאת נודעת ליפה ביותר. חדר עבודתי היה במגדל של מבצר עתיק, מכוון ישר אל תחת העמוד, שהפעמון תלוי עליו, ושלש פעמים ביום צלל באזני קול הפעמון בהמולה רבה.

כמובן, כתבתי יותר בעד התיאטרון מאשר בעד בית-הדין. בזאלצבורג בליתי את השעות היותר מאושרות בימי חיי. מאד אותה נפשי להשתקע בעיר היפה הזאת. אך בתור יהודי לא הייתי עולה שם כל ימי למשרת שופט. ועל כן נפרדתי אז מזאלצבורג ומתורת המשפטים יחדו.

ושוב עלה לי להדאיב את רוחו של הרב מבודאפשט, כי תחת אשר היה לי להזר אחרי אומנות או משרה בטוחה, החלותי לצאת במסע ולכתוב בעד התיאטרון ובעד עתונים. רבים מחזיונותי הוצגו בתיאטראות שונים: אחדים מהם מצאו חן ואחדים לא הפיקו רצון. עד עכשו אינני יכול להבין, מדוע נתקבלו אלה מחזיונותי ברצון ואלה בשריקות. מן ההבדל שנעשה בהכרת חזיונותי למדתי לבלי שים לב אל התהלות או החרפות, אשר ההמון מחלק לפרי רוחי. צריך האדם לעשות כטוב וכישר בעיניו, והשאר אינו נחשב לכלום. עתה בחלה נפשי בכל החזיונות אשר כתבתי, וגם באותם המוצאים חן בתיאטרון הקסרי שבווינא ואינני שם אליהם לב עוד.

בשנת 1889 נשאתי אשה ושלשה בנים נולדו לי, נער אחד ושתי נערות. לדעתי בני הם לא מבוערים ולא חסרי טעם. אך אפשר, כמובן, שאני טועה בזה.

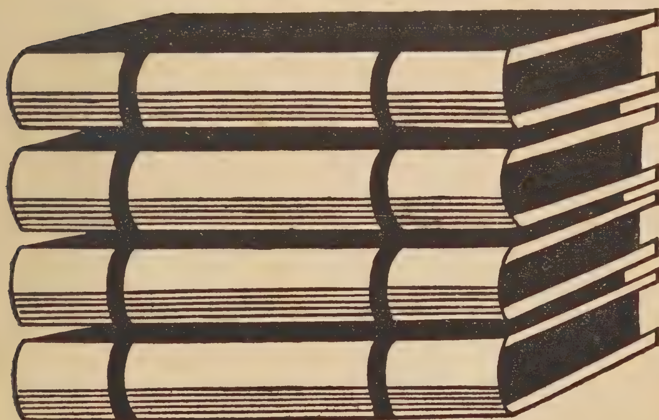
בהיותי בדרך מסעי בספרד הציע לפני העתון N. F. Presse להיות לו סופר קבוע בפאריז. לקחתי עלי את המשרה הזאת, אף כי עד אז מאסתי ובזיתי את הפוליטיקה. בפאריז היתה לי שעת-כשר להכיר ולדעת, איך יבינו בני האדם

שיחה עם הבארון הירש.

כי טעה בחשבונו. העירותיו על זאת והוא חזר וחשב, אך בפעם השלישית או הרביעית נוכח לדעת, כי חשבוני הוא הנכון. המקרה הפעוט הזה השיב לי את בטחוני בי בעצמי. הן ידי רב לי לדייק בחשבון יותר ממנו: ובכן לא סרה עוד בינתי.

בו ביום החלה נפשי להסתער בדבר מדינת היהודים. במשך שתי שנים, וגם שנים רבות שבאו אחריהן, היו לי ימי עצב וכעס הרבה מאד, ומתירא אני פן יבאו לי עוד ימי עצב רבים מהם. בשנת 1895 החלותי לרשום זכרונותי בספר; עד עתה כבר מלאו מהם ארבעה כרכים גדולים, אם אפרסמם בימים יבאו, אז יכירו וידעו יושבי תבל, מי היו המתקוממים נגדי ומי היו בעזרי.

התבוננתי וראיתי דבר אחד כודאי ונעלה על כל ספק: התנועה תתקיים. איני יודע יום מותי, אך הציונות לא תמות. מימי באזל שוב יש לעם היהודי מי שידבר ויפעל בשמו; ובכן תקום „מדינת היהודים" על אדמת ארצם. הנני נגש עתה להוציא לפעולה את יסוד הבאנק, ואני מקוה, כי התועלת שבו תהיה גדולה כזו של הקונגרס.



הד"ר תיאודור הרצל והבארון הירש.

(חליפות מכתבים)

מכתב א אל הבארון הירש.

(הדאטום חסר).

אדון מאד נכבד!

מתי אוכל להכבד לבקר בביתך? יש את נפשי לשוחח אתך בדבר שאלת-היהודים. אין אני מבקש לא שיחה-עתונאית ולא מתנת-כסף גלויה או מסותרת, כמדומני, שמרבים כל-כך להטריחך, עד כי נחוץ בכל האפשר להקדים ולהרחיק ממני כל לזות שפתים. הפצי הוא רק לבוא אתך בשיחה מדינית-יהודית, שפעולתה אולי תהיה בזמן רחוק, שגם אתה וגם אנכי לא נהיה עוד בארץ החיים.

ועל-כן שאלתי היא, שתואיל לקבוע יום לועידתנו, שתוכל לעסוק בשאלה זו שעה או שתים באין מפריע. מפני עבודתי הרגילה טוב לי לבחור ביום א' לשבוע. לא נחוץ דוקא שיהיה היום הראשון לשבוע הקרוב. הדבר תלוי ברצונך.

מה שבדעתי לעשות, יענין אותך. ואף כי אינני רומז עליו אף במעט, בכל זאת שאלתי הוא, כי לא תראה לאיש בסביבותיך — מזכירים וכדומה — את מכתבי זה. הואיל לנהג בו כבדבר שלא ניתן להגלות.

ברוב כבוד, עבדך

ד"ר הרצל.

תשובת הבארון הירש:

לונדון, 26 מאי 1895.

לאדון ד"ר תיאודור הרצל בפאריז.

קבלתי זה עתה את מכתבך פה בעיר שאני אומר לשהות שני ירחים. חבל, שלא אוכל, למרות רצוני, לקבוע לך את הועידה, שבקשת ממני. אולי תוכל להודיעני בכתב, מה שאתה רוצה לבאר לי בע"פ, אך תוסיף על המעטפה, שבה תשלח את מכתבך, את ההערה: „ענין פרטי".

אבקש סליחתך על אשר אשיבך ע"י מזכירי ובשפת צרפת, כי מפני פצע גושן, שידי הימנית נפצעה בשעת ציד, איני יכול להחזיק בעט זמן ארוך.

קבל, אדוני הנכבד, רחשי-כבוד ויקר מאת

מ. לבית הירש.

תשובת הבארון הירש.

לונדון, 26 מאי.

לאדון הרצל, 37 רחוב קאמבון, בפאריז.

את מכתבך מיום שלשום קבלתי. יכול אתה לחשוך את הצעתך הארוכה, אם לא ערכת אותה עוד בכתב. בעוד ימים אחדים אבוא לפאריז, לשני ימים, ושם תמצאני ביום הראשון הבא (2 יוני) בשעה 10½ לפני הצהרים, ברחוב עליזה מספר 2.

קבל, אדוני, הבעת רגשי כבוד מאת

מ. לבית הירש.

שיחת הד"ר הרצל עם הבארון הירש.

הרצל: פרטי הדברים, שאני בא להציע לפניך, יש מהם שיהיו בעיניך פשוטים ביותר ויש מהם שתחשוב אותם מלאי דמיון למכביר. אולם אך כדברים פשוטים ובדמיונות נוהגים המנהיגים בבני-האדם. מתמיה הדבר — וידוע — מה רוח מדת התבונה, שבה מושלים השליטים בעולם.

והנה בכל אופן שהוא לא חזיתי לי מראש, שאבוא לעסוק בשאלת-היהודים. הן גם אתה לא חשבת מראש להיות פטרון ליהודים. שולחני היית. עסקים גדולים היו לך; לבסוף הקדשת את עתך והונך ליהודים. כן היה גם אתי. הספרות, העתונות היו אומנותי, ואת היהודים לא זכרתי. אך נסיונותי ומראה עיני, לחץ האנטישמים, ההולך וגדל, אלצוני לעסוק בענין הזה.

כן. זה הוא כח ההרשאה שלי.

מניח אני את תולדות היהודים, שבהן ראוי היה לפתוח את דברי. הכל ידעים אותן. אך אחת עלי להטעים, שבהיותנו זה אלפים שנה מפוזרים ומפורדים, אין לנו הנהגה מדינית מאוחדה. זה הוא, לפי דעתי, אסוננו הראשי, והוא הועיל להותנו הרבה יותר מכל הרדיפות, כי לא היה איש שינסה — לו גם מאהבת מושל עצמית — לחנך אותנו לאנשים. ותהי להפך. נדחקנו אל כל משלח יד ועסק נבזה, כלואים היינו בתוך הגיטו ואכלנו איש בשר רעהו. וכאשר הוציאונו משם, חפצו שנלמד פתאום אל דרכי חיים של חרות.

לו היתה לנו איפוא הנהגה מדינית מאוחדה, שאת נחיצותה אין מן הצורך להוכיח ושנועדה לא בכדי לעשות במחשך מעשיה — הנהגה שכזו אלמלי היתה לנו, כי עתה יכולנו להחל בפתרון שאלת-היהודים, כלפי מעלה, כלפי מטה וכלפי כל הצדדים.

מכתב כ אל הבארון הירש.

רחוב גאמבון 37, 24 מאי 1894.

אדון מאד נכבד!

צר לי מאד, כי לא יכולנו להועד פה.

לכתוב מה שהיה בלבי להגיד לך, לא נקל הוא. מלבד מקרים חיצונים, שיוכלו לשלוט לרעה במכתב, עוד אפשר שיבולע למחשבתי השואפת לתכלית רמה, בהגלותה לעין תאבי-חדשות, או בהודעה לאנשים, שלא ידעו לשלוט ברוח בינתם. יוכל היות ג"כ, שיבוא מכתבי לידך בשעה שתהיה, טרוד בענינים אחרים, ולא תקראהו בתשומת-לב שלמה הדרושה לכך.

אך אם תמצא לנכון להשיבני ע"י מזכירך באיזו מליצה של דברי נימוס, אהיה מוכרח לחדול כלה מכתוב אליך, וזה יוכל, לצערי, לגרום נזק לכלל.

ובכל זאת אכתוב אליך. אך לע"ע טרוד אני יותר מדי, כדי שאוכל — כפתגם ההלצי הידוע — לקצר בדברי. באמת אינני רוצה להלאותך בלהג הרבה ובמשא-ומתן ארוך. עתיד אני, לכשאפנה, להציע לפניך דרך הדשה בפוליטיקה היהודית.

מה שהחלות לעשות עד כה, למרות שנעשה ברוח נדיבה ושעלה לך בדמים מרובים, יחטיא את המטרה והיה ללא הועיל עד עכשו לא היית, אלא נדיב כפראבודי בשעתו. רוצה אני להראותך את הדרך, שבה תלך בכדי להיות יותר מנדיב.

אך אל נא תחשבני ליועץ מזמות נבער חדש במינו, אם גם אופן כתיבתי יוצא מעט מדרך הרגילות. מראש הנני מודה, כי אפשר שטועה אני, והנני מטה אזן קשבת לחולקים על דעותי.

בשום אופן לא אקוה, שתסכים מיד לדעתי, מפני שעליך לשנות עוד הרבה את הרעיונות, שאליהן הסכנת עד כה. כי אחת אשאל, אף כי זר אני בעיניך, כי תפנה אלי בכל לבך. בדברים שבע"פ הייתי רוכש לי בלי ספק את תשומת-לבך, אך על-ידי חליפת-מכתבים יקשה הדבר. מכתבי יהיה מונח בין אחרים על שלחנך, ואני חושב, כי יום יום באים אליך מכתבים יותר מדי מאת קבצנים מבקשי-נדבות, נוכלים ורמאים, החיים על חשבון הצדקה. וע"כ אשים את מכתבי בתוך מעטפה שניה ועליה יהיה רשום: מכתבו של ד"ר הרצל. אותו, אני מבקש ממך, תניח מן הצד ותפתחהו רק בשעה שתהיה מחשבתך פנויה וצלולה למדי, כמו שדרשתי זאת לשיחתנו, שלא יצאה לפעולה.

בכבוד רב, עבדך

ד"ר הרצל.

מושבותיהם. האכרים ידושו את בשרם בחרוצות ברזל, הקן הראשי, שהאנטיש, מיות מצאה לה באשכנז, הוא מדינת חסן, שבה עוסקים היהודים מעט בעבודת האדמה.

בעשרים אלף יהודי-ארגנטינה שלך לא תוכיח כלום, אפילו אם האנשים האלה יהיו טובים מאד.

אך אם לא תצלח, תביא הוכחות נוראות לרעתם של היהודים.

דיה בקורת זו. מה לעשות איפוא?

אם נשאר פה, או אם נצא, נחוץ להשכיח את הגזע במקומות מושבנו. נחוץ לעשות את בני-עמנו לאנשי-חיל, לאוהבי-עבודה, לאנשים ישרים. ואחרי-כן נצא—אם עוד צריכים נהיה לצאת.

להשבחה זו תוכל להועיל בממונך באופן יותר טוב מאשר עד כה.

תחת לקנות אנשים יחידים מישראל, תקצוב פרסים עצומים בארצות שהאנטישמיות שוררת בהן: בעד מפעלים כבירים, בעד מעשים, שיש בהם הרבה מן היופי המוסרי, בעד אמץ-רוח, חרף-נפש, חיי-נמוס, חריצות-ידים באומנות ובמדע, בעד רופא בשעת מגפה, אנשי-צבא, ממציאי סמי-מרפא, המצאות לטובת הצבור, תהיינה מה שתהיינה, בעד כל נשא ורם.

שתים תהיינה תוצאות הפרס, בהשביחו את הכל ובעשותו פומבי לדבר. אחרי שהדבר יוצא מן הרגיל וברכה בו, ישיחו בו הכל. וכן ידעו הכל, כי יש בקרב היהודים אנשים טובים ומה רב מספרם.

התוצאה הראשונה נכבדה ביותר: ההשבחה. לא היחיד המקבל את הפרס השנתי העיקר אצלי. נכבדים בעיני יותר אותם השואפים לעלות למעלה, כדי לקבל את הפרס. ככה יתרומם המצב המוסרי...

הירש: לא, לא, לא! אינני רוצה כלל בהרמת המצב. כל אסוננו הוא זה, שהיהודים מעפילים לעלות למדרגות גבוהות. יש לנו בעלי-השכלה יותר מדי. חפצי הוא לעצור בעד המעפילים בין היהודים, לבל יוסיפו להתקדם במדה מרובה. זהו מקור כל השנאה.

גם בנוגע לתחבולותי „בארגנטינה" לא שמעת נכונה. אמת הדבר, כי בתחלה באו שמה אנשים ריקים ופוחזים, שיותר נעים היה לי להשליכם במצולות-ים. אבל עכשו יש שם כבר אנשים ישרים במספר רב. וחפצי הוא, אם תצליח המושבה, לשכור אניה אנגלית ולהזמין מאת סופרי-עתונים — גם אותך אני מזמין כבר היום — ולעבור אתם יחד לארגנטינה. אמנם הדבר תלוי בתבואת הקציר. אחרי שנים אחדות של יבול טוב יכול הייתי להראות לכל באי-עולם, כי היהודים יצלחו להיות אכרים. אפשר שעל-ידי זה יתנום גם ברוסיה לעבוד את האדמה.

הרצל: לא הפסקתיך עוד, אף כי לא כליתי עוד את דברי. משתוקק

ולפי המטרה, שנשאף אליה בהיות לנו מרכז וראש, יהיו גם האמצעים.
שתים הנה המטרות, להשאר פה או לצאת.

לשתיהן גם יחד נחוץ שיקדמו להן מעשים, העלולים לחנך את העם. כי גם בצאתנו יארך הזמן, עד שנכנס אל ארץ בחירתנו. משה עשה זאת במשך ארבעים שנה. לנו אולי תספקנה עשרים או שלשים שנה. בכל אופן יבואו בינתים דורות חדשים, ועלינו לחנך אותם.

ובשביל החנוך הנני להציע מראש שיטות אחרות ושונות לגמרי מאותן שאחזת בהן אתה.

קודם-כל מחזיק אני את יסוד-הצדקה לבלתי-נכון. אתה הנך מגדל קבצנים. עובדה מצויינת היא, כי אצל שום עם אין מעשי-הצדקה והקבצנות מרובים כל כך, כאשר אצלנו היהודים. ומוכרחים אנו לשפוט מזה, כי שני אלה תלויים וקשורים זה בזה, באופן שע״י הצדקה יבולע לאפיו של העם.

הירש: כן דברת.

הרצל: לפני שנים אחדות שמעתי, כי נסיונותיך ביהודי-ארגנטינה לא הצליחו, או הועילו לרעה.

הירש: התסכים לי, אם אפסיק את דבריך, כאשר יהיה לי מה להשיב עליהם?

הרצל: לא. יותר ייטב בעיני, אם תרשני להראותך את גוף המשא-ומתן שלי. ידעתי, כי פרטים רבים לא יתאימו אל המעשים האמתיים, מפני שלא אספתי עד כה מספרים ועובדות. הרשני לברר רק את עיקרי יסודותי.

יהודי-ארגנטינה שלך אינם מתנהגים כשורה, כפי שספרו לי.

בכל אופן צריך היה להחל בדבר לא כאשר עשית אתה. הנך מוביל את היהודים-האכרים ומושכם אחריך. ובהכרח הם חושבים, שיש להם גם להבא הזכות לקבל תמיכה מידך, וע״י זה לא תגדל אהבתם לעבודה. יהודי מובל כזה איננו שוה במחיר שנתת בעדו. וכמה יהודים בכלל תוכל להעביר שמה? חמשה עשר אלף — עשרים אלף!... ברחוב אחד במגרש ליאופולדשטאט שבווינא מספרם של היהודים גדול ממספרם של אלו.

לא. בדרך ישר לא נוכל בכלל לנהל תנועת המוני-אדם. לפעול בזה אפשר רק בדרך אמצעי.

בכדי למשוך את היהודים אל הכפר, נטל עליך לספר להם הגדה ע״ד עפרות-זהב. בדרך הדמיון נוצר הפתגם הזה: מי שחורש זורע וקוצר, ימצא זהב באלומתו. אמנם קרוב הדבר לאמת. אבל היהודים יודעים, כי זהב זה יהיה אך גרגיר קטן של זהב. וכך יוכלו להגיד לך ביתר השכל: מי שידע לכלכל מעשיו באופן היותר טוב, יקבל פרס, שיכול להיות גדול מאד.

אני חושב, שאי-אפשר להעתיק את היהודים אל הכפרים בארצות

לא הפסדתי. ראשית, לא קויתי להסכמתך שתבוא מיד, הצעתי לא על מראה עיניך בלבד תתקיים.

אמנם יכול הייתי להשתמש בך כבכח נמצא ממש ונודע, כדי להחיש המעשה. אולם גם אז היית לי רק הכח, שבו הייתי מתחיל את עבודתי. אך יש עוד כחות אחרים, ראשית הדבר ותכליתו הוא, כי יש המון יהודים, שאדע למצוא מסלות בלבם.

העט הזה הוא כחי ועוצם-ידי. תלמד לדעת זאת, אם אזכה לחיים ולבריאות — תנאי, שגם אתה בעצמך אנוס להתאים אליו את מפעלך.

אתה הוא יהודי-הכסף הגדול ואני יהודי-הרוח. ועל-כן שונים המה אמצעינו ודרכינו. התכונן-נא, כי לא שמעת עד כה דבר על אדות הנסיונות שעשיתי, יען כי אצלך ואתך היה הנסיון הראשון.

כמובן עמדת לעומתי בהתול קל. לזאת קויתי מראש. בפתח דברי הגדתי לך כזאת. כל הרעיונות החדשים מתקבלים באופן שכזה. נוסף לזאת קצרה רוחך לשמוע את דברי עד סופם. אני מקוה, כי תזכה לראות בחייך את צמיחתם הנהדרה של רעיונותי. אז תזכור את השעה לפני הצהרים בראשון לחג הבכורים, אחרי כי הנך, לדעתי, למרות התולך, איש חפשי ממשפט קדום ונוח לשמוע הצעות רבות-ערך, אף כבר נסית לעשות הרבה לטובת היהודים — על-פי דרכך. אבל, התבין לי, באמרי, כי שיטתך מופרכת היא מעיקרה ע״י כל מהלכה של ההתפתחות האנושית? איך תאמר לכלוא את רוחו של קבוץ-אנשים גדול, שישאר על עמדו, ויותר מזה, להסב אותו לאחור? אדרבה, יודעים אנחנו כל תקופה ותקופה, שבה עבר המון האנושי, ממצבו היותר קדום עד הגיעו אל הקולטורה. העליה היא מתמדת באין מעצור, למרות כל מכשול, ולעולם היא מתקדמת מעלה, מעלה! אמנם כן. יש גם נסיגות לאחור. ואין זו מליצה בלבד. אלמלי קמו אבות-אבותינו מקבריהם, היו משתוממים למראה עיניהם, אולם מי זה יערב לבו להביא באופן מלאכותי נסיגה לאחור, ומה גם כי בלתי-אפשרית היא. החושב אתה, כי אלמלי היתה זו אפשרות, לא היו המושלים והכנסיה מתאמצים להוציאה לפעולה? ומה מאד רבים האמצעים שביד שני הכחות האלה למשול בגופם ובנשמתם של בני האדם? מה המה אמצעיך כנגד אמצעיהם? לא. אם גדולות יעשו, אפשר שיעצרו רגע קטן בעד ההתפתחות, ואחרי כן סערה כקש תשאם.

התדע, כי הפוליטיקה שלך ריאקציונית היא במדה נוראה — גרועה מזו של המושלים היותר עריצים — לאשרנו אין די כח בידך להוציאה לפעולה. כוונתך אמנם טובה ורצויה, זאת ידעתי גם אני, ועל כן חפצתי להראותך הדרך, בשביל רצונך הטוב. אל תתן את לבך לפנות מאחרי, יען כי צעיר אני לימים.

אני לשמוע, לאיזו מטרה אתה שואף. אבל באתי לידי הכרה, כי ללא-הועיל אוסיף לגלות לך את מחשבותי;

הירש: אמנם הכרתיך לאיש נבון, אבל רעיונותיך מלאים כל-כך דמיון.

הרצל (קם ממושבו): כן הוא, אבל האם לא הגדתי לך מראש, כי דברי יהיו בעיניך כפשוטים או דמיוניים ביותר? אינך יודע, מה טיבו של הדמיון, וכי רק מגבוה נוכל להתבונן אל מהלכי האנושות הגדולים.

הירש: אין עצה אחרת מלבד ההגרה. הרבה ארצות יש לקנות.

הרצל: כן. אבל מי הגיד לך, כי אין אני רוצה בהגרה? ברשימותי אלה כתוב הדבר. נכון אני להתיצב לפני קיסר אשכנז, הוא יבין את דברי, כי על-פי חנוכו ידע לשפוט על דברים רבי-ערך...

אל קיסר אשכנזי אומר: שלחנו ונצא! זרים הננו, לא יתנונו להטמע בתוך העם, אף לא נוכל להטמע. תן אותנו לצאת! רוצה אני להראותך את האמצעים והדרכים, שאני חפץ להשתמש בהם ביציאתנו, לבל נשאיר אחרינו הריסות כלכליות והרבן.

הירש: מאין תקח את הכסף? רוטשילד יחתום על חמש מאות פרנק.

הרצל: הכסף? אאסוף הלואה יהודית, שתעלה לעשרה מיליארדים מרק.

הירש: דמיון והזיה! היהודים העשירים לא יתנו מאומה. יצר-לב העשירים רע הוא. הם לא ישימו לב לצרת העניים.

הרצל: הנך מדבר כסוציאלי, אדוני הבארון הירש!

הירש: אמנם סוציאלי הנני. נכון אני לתת תיכף ומיד כל אשר לי, אם גם האחרים יהיו מוכרחים לכך...

שיחתנו זו לא היתה האחרונה. בשובי מלונדון אודיעך.

הרצל: בכל עת שתרצה.

מכתב ג אל הבארון הירש בפאריז.

יום שני לחגם, חג הבכורים, 3 יוני 1895.

אדון נכבד מאד!

לבל אשכח איזה דבר, שהייתי אנוס אח"כ לחזור עליו, רשמתי לי את דברי בכתב, לפני לכתי אליך.

בשובי אל ביתי ראיתי, כי עמדתי על עמוד ו׳, ולי היו ל"ב עמודים. בחפזך לא הכרת לדעת, אלא ראשי פרקים. איפה ואיך תחל הפרחת הרעיון, לא נודע לך.

אחריה בהמון: כל אותם האינז׳נירים, הארדיכלים, הטכניקים, הכימיקים, עורכי־הדין, שיצאו בשלשים השנה האחרונות מתוך הגיטו, בתקותם למצוא לחם חקם ומעט כבוד מחוץ תחת המסחר־היהודי השפל, ועכשו הם נואשים ועומדים להיות לפרולטריון של נאורים באופן מבהיל. אל אלה נקשרנו בעבותות אהבה וחפץ עז להרבות מספרם: כשם שאתה חפץ להמעיטו. בהם אני רואה לעתיד את הכח הכמוס בעמנו, באחת: באנשים כגילי.

ומן הפרולטריים הנאורים האלה אפקיד את ראשי־המטות ואת הלגיונות של תרים, חופרי הארץ, אשר ימצאוה ויכבשוה.

יחד עם יציאתם תבוא מעט רוחה במצב הבינוני של הארצות האנטישמיות והלחץ יקטן.

האינך רואה, כי ארכוש לי לתכלית זו בחדא מחתא גם את הונם, גם את כח־ידיהם של היהודים. וגם התפעלות־רוחם. אם אך יכירו לדעת, מה העבודה הזאת להם?

אלה הם אמנם רק ציורים כלליים, אבל מאין תדע, כי לא בררתי לעצמי כבר את פרטיהם? האם נתתני לכלות את דברי?

השעה היתה אמנם מאוחרת. ואולי הכו לך, או שיח ושיג היו לך. אך אי אפשר לשאלת תנועה שכזו, שתהיה תלויה במקרים קטנים כאלה, הרגע־נא, באמת איננה תלויה בהם.

עוד תתאוה להמשיך שיחתנו. מבלי לחכות לך, אהיה תמיד מוכן ומזומן להציע לפניך את ההמשך.

אם תוסיף ההתעוררות שבאה לך על ידי להטריד את מוחך, ואם תאבה לדבר אתי, תכתוב אלי: „בוא ונתראה פנים". זה יספיק ואז אבוא ליום אחד ללונדון, ואם לא יצליח בידי להוכיחך כביום אתמול, אצא מעם פניך בלי רוגז ובטוב־לב כאשר יצאתי אתמול.

התאבה להתערב אתי? אנכי אאסוף הלואה־לאומית יהודית. התבטיח לחתום על חמשים מיליון, — אם אני אאסוף את מאת המיליונים מרק הראשונים? בגלל זה אשימך לראש.

מה המה עשרה מיליארדים לגבי היהודים? הלא עשירים המה מן הצרפתים של שנת 1871, וכמה יהודים היו אז בין הצרפתים! ועוד גם זאת! הן יכולים אנחנו בשעת הדחק להחל במסע עם מיליארד אחד. כי ההון הזה יעשה פרי בעבודתו עצמה, בהיותו יסוד לבנין־מסלות לעתיד, לאניות־מסענו ולצי־מלחמותינו. בו נבנה בתים, ארמונות, דירות לפועלינו, בתי־ספר, תיאטראות, בתי נכאת, בתי־פקידות לממשלה, בתי־כלא, בתי־חולים, בתי־משוגעים — בקצרה, נבנה ערים ונפדה את הארץ באופן שתהיה לארץ־הבחירה.

ההלואה הזאת תהיה הצורה הראשית של הגרת־ההון. פה הוא הגרעין

בן שלשים וחמש שנה כמוני היום, יהיה בצרפת ליועץ-הממשלה. נאפוליון הזה— לקיסר.

בלעגך הנימוסי שמת קץ לדברי. ואני עדיין עלול להבהל בשעת השיחה. אין בי עוד האומץ אשר ילך ויגדל, האומץ הנחוץ להסיר מכשולים, להרגיז מרי-רוח ממנוחתם, לעורר נגועים ולהתיצב לפני גדולי-ארץ.

דברתי על אדות חיל-צבא, ואתה כבר הפסקתני, כאשר אך החלותי לדבר על החנוך (המוסרי) למסע. נתתיך להפסיק אותו ובכל זאת כבר בחרתי לעצמי את הצעתי לכל פרטיה. ידעתי, מה דרוש לזאת: כסף, כסף, כסף. אמצעי-הסעדה, צידה לדרך בעד המוני עם רב (לא רק אכילה ושתיה כבימי משה, במשמע), החזקת המשטר, ארגון המחלקות, שטרי-שחרור מיד מושלי המדינות, כתבי-אמנה בדבר הרשות לעבור בגבולות אחרים, חוזה של בטחון עם הכל בנין מושבות חדשים נהדרים; קודם לכל אלה: תעמולה אדירה, פרסום הרעיון ברבים ע"י עתונים, ספרים, מחברות, מטיפים-נודדים, ציורים, שירים, והכל יוצא ממרכז אחד ושואף למטרה ברורה בהבטה למרחקים, ולבסוף היה עלי להגיד לך דבר מה על דבר הדגלים, ואיך אני אומר להניפם, ואם היית שואלני בצחוק: הדגל מהו? אין זה אלא מוט וסמרטוט של ארג דבוק אליו. לא, אדוני, דגל הוא יותר מזה. בדגל מנהלים את בני האדם אל אשר יחפוץ המנהל, וגם לארץ הבחירה.

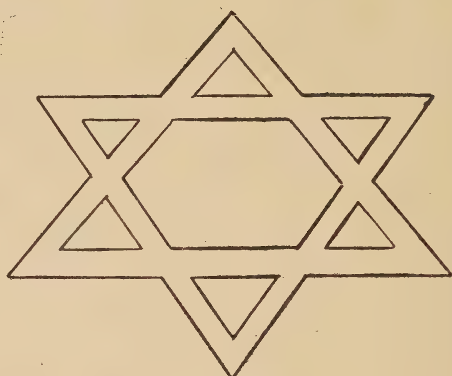
לשם דגל יחיו וימותו, רק עליו לבדו יערו למות נפשם, אם יחונכו לכך.

האמינה לי, הפוליטיקה של עם שלם — וביחוד אם מפוזר הוא העם הזה בין כל קצוי-ארץ — תעשה רק באמצעים דקים מן הדקים, הפורחים בגבהי מרום האויר. התדע, ממה נוצרה ממלכת אשכנז? מחלומות, שירים, דמיונות. רצועות בצבע שחור-אדום-צהוב. ובמשך זמן קצר. ביסמארק הניע רק העץ, ששתלו בעלי-הדמיון.

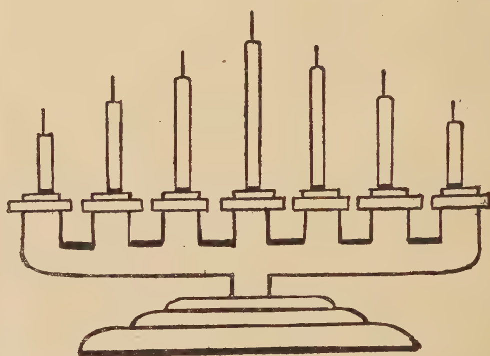
איככה? האם לא תבין מה הוא הדק ההוא? והדת מה הוא? אמנם רק דבר שבדמיון לוקח את לב האדם, ומי שאינו יודע להשתמש בו, אפשר שיהיה איש טוב וישר ובעל דעה מיושבת וגם עושה צדקות במדה מרובה, אבל למנהיג אנשים לא יהיה, ושארית וזכר לא יהיו לו.

ובכל זאת נחוץ שיעמדו בעלי-הדמיון שבעם על יסוד בטוח. מי הגיד לך, כי לרעיונותי בעיקרם אין ערך-מעשי בכל פרט ופרט? הפרט, באמת ערכו רב מאד מאד.

היציאה לארץ הבחירה דומה היא במעשה לקבלנות של העתקה כבירה מאד, אשר לא היתה עוד כמוה בעולם המודרני. העתקה זו כוללת את כל הסכום של עסקי בני-אדם, האחוזים זה בזה כידות אופנים במכונה. ובקבלנות זו, כבר בראשית פעולותיה, ימצאו מקום לעבודה צעירינו הרבים, שינהרו



מדינת היהודים



הכלכלי-המדיני שבדבר. אולי לא למותר יהיה, להעיר פה, כי אוציא כל אלה בתור פועל מדיני. סוחר אינני עתה, ולא אחפוץ להיות לסוחר כל ימי.

כספם של היהודים נמצא תמיד בשביל הלואות לארץ־הסינים, מסלות ליושבי אפריקה השחורים, לעסקים היותר זרים ומבוהלים, ובשביל היהודים עצמם וצרכיהם המורגשים לנחוצים ורחוקים ביותר לא ימצא כסף?

עד חצי החודש יולי אשאר בפאריז ואחרי כן אסע לזמן ארוך, לצורך הענין. ואני מבקש ממך להסתיר את הפרט הזה וכל מה שדברתי אתך. אפשר שמעשי לעת עתה לא יתכנו בעיניך; וזה ימריצני להעירך, כי כל חפצי הוא שישאר הכל במסתרים.

לבסוף אני מבטיחך באמונה, כי שיחתנו, אם גם לא נשלמה, היתה מענינת, וכי לא נכזבה תוחלתי ממך.

הנני דורש שלומך בכבוד רב, עבדך

ד״ר הרצל.



הרעיון שעליו אדבר בספרי זה הוא ישן נושן: לכונן ארץ מושב לבני ישראל.

מכל מלא רֹחב התבל נשמעות תלונות על היהודים, ולקולן יתעורר הרעיון הנרדם הזה לתחיה.

לא מחזה שוא ומקסם כזב אחזה. לדבר הזה ישימו נא לב קוראי ספרי זה, לפני קראם אותו מהחל ועד כלה. לא מלבי אני בודה את הדברים על כל הקורות אותנו משנות דור ודור, אף לא את דבר האמצעים להטיב אחריתנו; החומר הדרוש לתכלית הבנין, שאני מתאר, לנגדנו הוא ובידינו נתפשנו; לא נעלם הוא מעיני איש; וכל מי שירצה לקרוא את הדרך החדשה הלזו בפתרון שאלת היהודים בשמה הראוי לה, לא יוכל לכנותה בשם „דמיון כזב", אך יתן לה תאר „השערה" בלבד.

קודם כל עלי להוכיח כי הצעתי איננה מקסם כזב ואי אפשר לחשב אותה לאוטופיה, ובזאת אסיר מכשול מדרך השופטים הנמהרים, לבל יבהלו להוציא משפט שוא, הן לא לכלמה יחשב לאיש גם בכתבו אוטופיה, אם רק באהבת־האדם יסודתה. ואף גם זאת, לו חפצתי לתת לפני הקוראים רעיון כזה בתמונת ספור מושך את הלבבות, שאין דרכם של בני אדם להרבות ולדון עליו כי עתה ראיתי משנה ברכה בעמלי הספרותי. אבל אוטופיה כזאת שאנחנו עוסקים בה, איננה נעימה ביותר לחיך הקורא, כשאר האוטופיות שנכתבו לפני תֹּמַס מורוס ונשנו ונכתבו אחריו. מצב היהודים בארצות השונות הנהו בכלל, כאשר אחזה לי אני, נורא ומבהיל, עד כי למותר הוא להקדים לספרי זה שיחות טפלות ולהג הרבה.

בא וראה מה בין הצעתי להצעות האחרות שקוראים להן אוטופיה. נקח נא למשל אחד הספרים, אשר זכה לשם בשנים האחרונות, הוא הספר „ארץ החרות" (Freiland) לד"ר תיאודור הירצקא. הספר הזה כתוב ברוח דמיון עז וכביר ביד איש מבני הדור החדש, היודע פרק בהלכות כלכלת העם, אבל תכנו

למושגים חדשים. והמתוקנים שבבני עמנו, אשר עבדו עד היום עבודת עמם באמונה ויעמלו למצא פתרונים לשאלת היהודים, המה, אקוה, יוכחו לדעת, כי דרכם אשר בחרו להם עד כה, לא תובילם אל המטרה, ולא יוסיפו לכלות כחם לריק ולאפס.

בנוגע לבאור כל פרטי הרעיון, אך אחת יראתי: אם אמנע, מתאר את כל העתידות מפֹרש ובאר היטב, אהיה בעיני כל כאינו מאמין באפשרות צאתם לפעולה, ואם אגיד כל זאת בהחלט גמור, יחשבוני לחולם ובעל הזיה.

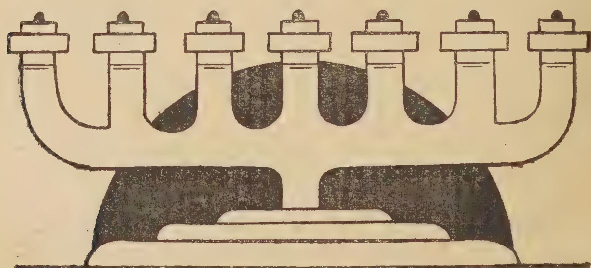
אשר על כן אמרתי: הנני מאמין באמונה שלמה, כי הרעיון יכול לצאת לפעולה, אף כי לא ארהיב בנפשי עז להחליט, כי הצעתי אני לא תקבל במשך הימים גם צורה אחרת. „מדינת היהודים" היא בכלל דבר שהשעה צריכה לו, וע"כ עתידה להתכונן!

כל זמן שברעיון הזה יעסקו אך יחידים מעטים, יהיה לשחוק, אך אם רבים מבני עמנו יסכימו לו, יעשו במועצות ודעת ולא יכבד מהם הדבר לעשותו. ברבות אוהבי הרעיון יגדל ערכו, ואולי יבא ויפיץ אותו הדור הצעיר, דור צעירי בני עמנו, אשר דרכם נסתרה ומלאה חתחתים, ואשר יוכלו לקוות, כי בארצם החדשה יזרח להם שמש צדקה להשיב להם כבודם וגאונם, אשרם וחפשם גם יחד.

כשאני לעצמי, אחשוב, כי מלאתי חובתי בהביאי ספרי זה בקהל. אולם עוד אפתח שפתי, אם יתקוממו לנגדי אנשים בעלי דעה, או אהיה מוכרח להשיב על השגות שלא שערתין מראש, וללמד תועים בינה.

השגיתי במשפטי על מצב הדברים? אם חשתי לנבא עתידות אשר כמוהם לא היו עוד? הטרם נמלאה סאת צרותיהם של ישראל? הבה ונראה.

בנו בעצמנו תלוי הדבר, אם לע"ע יֵראה הספר הזה בספור בדוי בעלמא. אם דורנו איננו מוכשר לכך, יבוא דור אחר, נעלה וטוב ממנו. היהודים, החפצים להגאל יבאו אל המנוחה ואל הנחלה, ופרי מעלליהם יאכלו.



רחוק מעולם ההויה והעשיה כרחוק מאתנו הקו המשוה בכדור הארץ, שעליו כוננה ארץ החלומות ההיא. „ארץ החרות" היא כמכונה נפלאה רבת האופנים, וידותיהם נאחזות אופן בתוך אופן, אבל לא נוכחתי עוד לדעת אם תוכל גם להתנועע, וגם בעת אשר אני רואה חברות נוסדות למען כונן ארץ־החרות, הנני חושב את הדבר לשחוק.

לעֻמת זאת יש בהצעתי הכח המסובב והמניע במציאות. את ידות האופנים והגלגלים למכונה, שאני אומר לבנות, אני מתאר אך כמו שהם, לפי עניות דעתי וקוצר ידי, בתקותי כי יקומו אחרי בנאים ואדרכלים גדולים וטובים ממני.

הכל תלוי בכח המעורר והמניע, והכח הזה הוא — ע נ י ה י ה ו ד י ם.

וכי יוכל אדם להכחיש במציאות הכח הזה? בענין זה עוד נשוב לעסוק בפרק שבו נדבר ע"ד הסבות המולידות את האַנטיסמיטיזם.

נודע היה גם כח הקיטור, אשר הרים את הכסוי מעל המוליך בהחם המים אשר בו, וכמחזה ההוא שבמוליך אנו רואים בנסיונות „חובבי ציון" עד היום ובפעולות החברות המתקוממות נגד האנטיסמיטיזם.

ואני אומר, כי הכח הזה, אם נדע להטותו לחפצנו, רב הוא מאד ויש בו כדי להניע את המכונה הגדולה, אשר תסיע בני אדם עם רכושם יחדו ממקום למקום; אחת היא לנו תאר המכונה מה הוא.

בקרב לבי נוכחתי לדעת כי כן הדבר — אף כי טרם אדע, אם כל ימי חיי לא יכזיבני העתיד. יוכל היות, כי העובדים הראשונים, אשר יקחו חלק בתנועה הזאת לא יקצרו ברנה פרי עמלם, אך גם בהתחלה יש כח למדי להעיר בקרבם רגשי קדש ואשר פנימי של חפש ודרור.

ולמען הסיר מעל הצעתי את תאר האוטופיה, אחדל מהרבות דברים על ציורי תארה וצבעיה הפרטים. ידעתי גם ידעתי, כי בלעגי שפה ובלצון של מה בכך יהפכו פה ושם את תאר בנינו למשחית וישחקו עליו. כן הגיד לי איש אחד מבני עמנו, אשר ידעתיו לחכם לב, לאמר: „הפרטים המיוחדים המתארים כנמצאים בעתיד הן אלה סימני ה„אוטופיה" הם. ואולם שקר הדבר! גם יועץ הממשלה הממונה על האוצרות, בבאו להעריך מראש את צרכי המדינה, יעריך את המספרים העתידים להיות, שהוא יודע לא רק מפי הנסיון משנים שעברו, או על פי השמועה ממדינות שונות או מעתים שונות באותה מדינה עצמה, כי אם יכלכל מעשהו גם על פי מספרים חדשים. אשר עוד לא בחן את ערכם — בקבעו, למשל, מסים חדשים. מי שלא ידע זאת, לא קרא ולא ראה מימיו הערכת צרכיה של איזו מדינה. היתכן לחשוב הצעה חדשה בשלטון אוצר המדינה לאוטופיה, גם בדעתנו מראש, כי לא כלה תצא לפעולות ידים?

ולא זאת בלבד אני דורש מאת קוראי ספרי. הנני דורש מאת החכמים והמלמדים לחזור ממשנתם אשר שננו להם רבותיהם ולפנות מקום במחשבתם



פתח דבר

נפלא הדבר, כי יש אשר מאנשים העומדים ברום עולם העשיה יבצר להתבונן היטב אל מצב הכלכלה של איזה עם ולשפוט מישרים. לא נתמה איפוא על החפץ, כי גם היהודים בעצמם ישאו על שפתם תמיד את הפתגם השגור בפי צורריהם: „חיים אנחנו בזכות עם הארץ, העובד את אדמת אחוזתו, ובלעדיו הן תמנו לגוע ברעב". זאת היא אחת הדעות אשר הועילו להותנו, להתיש את כחנו וידיעת עצמנו, ולראות בנו כל המראות והנגעים אשר אויבינו מטפלים עלינו. ובאמת מה ענין „בעלי האחוזות" אצלנו? אם טפשות הלב אין כאן, הרי זו טעות ילדות ורעות רוח לחשוב, כי הקנינים והנכסים שבעולם סובבים הלוך ושוב מבלי השתנות מדור לדור, לא נחוץ הדבר, כי נתעורר משנה ארוכה כאותו Rip van Winckle, למען דעת ולהכיר, כי פני התבל מתחדשים לבקרים ע"י רכושים וקנינים חדשים שלא היו לעולמים. ובדורנו, אשר המלאכה והרשת המעשה הולכות בו קדימה מבלי מעצור, לא יפלא גם מאיש היותר נבוב לראות בעיניו הכהות קנינים חדשים בכל אשר יפנה. רוח הקבלנות עשתה ותחולל כל אלה.

כל עבודה שאין עמה קבלנות תעמוד תמיד על עמדה ולא תעבור את הגבול אשר גבלו לה ראשונים. יהיה לנו לאות האכר, איש השדה, אשר לא זז עד היום מן המקום אשר עמדו עליו אבותיו ואבות אבותיו לפני אלפי שנים. הצלחת כל מעשה ומפעל חמרי אך מיד הקבלנות באה ונהיתה. הלכה פשוטה היא וידועה לכל, שכמעט נבוש לדון עליה, ולו גם היינו כלנו, כאשר יטפלו עלינו בדרך גוזמא, רק קבלנים, גם אז לא היינו זקוקים לשום „עם כלכלי", כי לא אל קנינים שאינם משתנים עינינו נשואות, כל זמן שלא יבצר מאתנו לרכוש לנו חדשים יום יום.

יש לנו אמצעים לעבודה, שכחם נפלא בגדלו ופעולתם רבה בעולם התרבות, למען התחרות עם עבודת הידים לרע לה, הם המכונות. אמנם גם פועלים נחוצים לנו, למען הניע את המכונות, אבל לתכלית זאת יש לנו אנשים

זמן שלא תפתר שאלת היהודים באופן מדיני. היהודים העניים נושאים אתם את האנטישמיות לאנגליה, וגם לאמריקה כבר הביאוהו.

אדמה כי הבינותי את התנועה האנטישמית עם כל פרטיה שחברו יחדו. הנני מביט אל התנועה הזאת בתור יהודי, אבל לבי לא ידע לא שנאה ולא פחד. אדמה, כי ידעתי להבחין עד כמה יש בה מן ההוללות הפרועה, מקנאת־ הלחם ההמונית, ממשפטים קדומים, הבאים בירושה ומתוך קנאה ושנאה דתית — אבל גם ממלחמת־מגן, שהמחזיקים בה חושבים להלחם בנו. שאלת היהודים איננה, לפי דעתי, לא שאלה חברתית ולא שאלה דתית, אף כי הסכינה להתלבש באחת מן הצורות האלה. שאלה לאומית היא, אשר תפתר רק אם נעשה אותה לאחת מן השאלות המדיניות שבעולם, אשר ימתיקו עליה סוד במושב הלאומים והעמים המנומסים יחד.

עם הננו, עם אחד!

בתם לבבנו נסינו להתערב בגוים שכנינו בכל מקומות מושבותינו ולהיות כמוהם, לבלי השאר בידינו מכל אשר לנו רק אמונת אבותינו בלבד; אך דחו אותנו בשתי ידים. לשוא נעמול תמיד להיות אזרחים נאמנים, ולפעמים גם יתר על המדה; לשוא נקריב חלבנו ודמנו ככל יתר עם הארץ, לשוא נתאמץ להרים קרן ארצות מושבותינו בחכמות ובמדעים ולהרבות כבוד עשרן במסחר וקנין. בארצות מולדתנו, שבהן אנו יושבים זה מאות בשנים, נחשבנו לזרים, לרב גם בעיני אלה, אשר אבותיהם עוד לא נאחזו בארץ, בעת אשר אבותינו אנחנו כבר נאנחו בה קשה. מי הוא הזר בארץ, יכריע הרוב; כל דאלים גבר — זאת תורת העמים ביחוסם איש אל רעהו. כשאני לעצמי, בתור איש פרטי בלי כל משרה, אינני מותר אף על משהו מן המשהו מכל הזכיות הראויות להנתן לנו. אבל במנהגו של עולם, כשהוא נוהג עתה, ואולי עוד אחרי עדן ועדנים, יד הכח גוברת על המשפט. הנה כי כן נעמול לשוא להיות אזרחים נאמנים, כהוגינוטים אשר נאלצו לנוד ולנוע. לו רק הרפו ממנו...

אבל, אדמה, כי לא ירפו ממנו.

הלחץ והרדיפות לא יוכלו לנו לכלותנו. אין עם בתולדה, אשר נשא וסבל צרות ומצוקות כמונו. אולם רק את הנחשלים אחרינו הביאו הרדיפות והגזרות הרעות לידי בגידה בעמם, והיהודים, אשר לבם אמיץ בגבורים, יתעוררו לשוב אל חיק עמם בכל עת אשר יחלו להציק להם. כמחזה הזה ראינו כעבור אך זמן מצער לחפש היהודים, כי הגדולים, בעלי ההון והרוח שבנו, מהרו לשכח את צור מחצבתם ולפנות ערף לעמם. ברבות הימים, שבהם נראה טובה הרבה, נתבולל בכל העמים, ואדמה, כי לא לחרפתנו נתבולל. ויועץ הממשלה החושב להועיל לעמו ע״י תערובת הגזע היהודי, עליו לדאג רק להיטיב את מצבנו המדיני ולהרחיב את צעדינו. אבל גם ביד איש כביסמארק לא יצלח הדבר הזה.

די והותר. רק האיש שאיננו יודע את מצב היהודים ברובם של מקומות אירופה יכל להחליט, כי היהודי איננו מסוגל לעבודה או, כי נפשו בחלה בעמל כפים.

אולם לא ללמד זכות על היהודים באתי בספרי, כי ללא הועיל הוא. רבים וכן שלמים כבר עשו זאת גם ברוח בינה וגם בהרגש הלב. אך הראיות בדברים המסורים אל השכל והלב הן כקול קורא במדבר, אם שומעיהן אינם מוכשרים להשיגן על בורין. ובהגיע השומעים למדרגה כזאת, הלא אז גם הדרשות תהיינה למותר. מאמין אני ברוח האדם העולה למעלה להשכיל, אבל רואה אני את העליה הזאת היא עושה את דרכה לאט לאט. אם נאמר לחכות, עד אשר תנוח גם על אנשי ההמון רוח הנחת והצדקה ששרתה על לסינג בכתבו את ספרו „נתן החכם״, אז יעבור דור אחר דור, גם שלשים גם רבעים, ואנחנו בצפיתנו נצפה. והנה רוח הזמן בא מאליו, ומעבר אחר יחוש לעזרתנו.

הדור שאנו חיים בו הביא לנו מרפא בקנינים הנפלאים, אשר רכשנו לנו בחרשת כל מעשה, ואולם לא השתמשנו עוד ברכושנו זה לתועלת האנושות. כראוי. כל קצוי ארץ ואיים רחוקים נעשו לנו קרובים, ובכל זאת עוד צר לנו המקום לשבת בו. כחצים מקשת נעוף עתה באניות בצורות לעבור מים אדירים אשר לא שזפתם עין בימים מקדם. מסלת הברזל תישר לפנינו הדורים, תעלה אותנו למרומי הרים אשר לפנים לא הרהבנו לעברם ברגל. במשך רגעים מעטים אנחנו שומעים ויודעים את כל הנעשה בארצות היותר רחוקות, אשר טרם נגלו ונודעו אז, בימים אשר היהודים סֻגרו בחומות הגיטו באירופא. על כן עני היהודים הוא דבר, שאבד עליו כלח — ולא מפני שכבר זרחה שמש ההשכלה לפני מאות שנים, כי באמת לא הופיעה רק ליחידי סגלה מאנשי הרוח.

לפי דעתי לא נברא אור החשמל בשביל נטילי הכסף בלבד, למען האיר את בתיהם הספונים וחדרי משכיותיהם, כי אם למען אשר נמצא לאור נגהו פתרונים לשאלות האנושות. על השאלות ההן תחשב שאלת היהודים. שהיא אחת החשובות שבהן. אם נפתור אותה, נועיל לא רק לנו לבדנו, כי אם גם מעל אחרים נקל עול סבלם ומשא יגיעם ועמלם.

שאלת היהודים קיימת, ורק איש בער לא ידע אותה ויכחיש במציאותה. ירושת פלטה היא לעמים המנומסים מחשכת ימי הבינים, ועד היום אינם יכולים, למרות רצונם, להמיש צוארם ממנה. את גלוי דעתם ורצונם הטוב הן הראונו בהחלם לתת לנו שווי הזכיות. שאלת היהודים קיימת בכל המקומות שבני עמנו יושבים בהם במספר רב, ובאשר איננה עוד היום, בוא תבוא לאחר איזה זמן לרגל היהודים הנודדים שמה. הן תמיד פנינו מועדות אל המקומות, שבהם אינם נרדפים עוד, ובהאחזנו בתוכם תחלנה הרדיפות גם בהם. כן הוא הדבר ולא יחדל מהיות גם בארצות היותר נאורות — וארץ צרפת תוכיח — כל

למצוא מנוחה ומרגוע, קנאת המפלגות, ההולכת וגדלה גם לאחינו היושבים שם לבטח מכבר, כל אלה תתאחדנה להרבות המבוכה ולהגדיל מדורת השנאה ופעולתן רבה להרע ולהשחית: משפטי זה נוסד על ההגיון הישר ואיננו צריך לראיות.

ובהגידי את משפט הצדק הזה בלי משא פנים, אעיר עלי, בלי ספק, את חמת אחי בני עמי החיים בטובה. אם יש בין אלה אנשים אשר אך טובתם לנגד עיניהם והנם דואגים רק לשלום עצמם, וחוששים להפסד ממון וחסרון כיס — את אלה אתעב מעמק לבי ולא אשעה אליהם. אל לבנו נוגע אך דבר המעונים והנגשים. אבל מראש הנני בא לפשט את העקמומיות ולהוציא מלבם כל מושג שוא ותפל, למען ידעו, כי בעלי ההון והרכוש שבנו לא יסבלו אף נזק כל שהוא, בצאת הצעתי לפעולות ידים, וע״כ הנני לתאר משפטי הקנין והרכוש בפרטות. ואם לא יצלח הרעיון לצאת לפעולה, הן לשוא יפחדו פחד, כי אז הלא יהיה העולם כמנהגו נוהג.

אמנם גדולה היא הטענה, כי הנני נותן יד לצורריני להתעולל בנו, באמרי כי עם אחד אנחנו, וכי אעצור בעד ההתבוללות במקום שכבר החלה, ומבטלה למפרע באשר עתידה להיות, אם בכלל יש לאל יד איזה סופר לעצור ולבטל דבר.

הטענה הזאת תגיע ביחוד מארץ צרפת, אמנם גם ממקומות אחרים תבאנה השגות כאלה, אך הנני להשיב ראשונה ליהודי צרפת, יען כי ביניהם רב מספר המתקוממים נגדי.

בכל הכבוד והיקר אשר ירחש לבי אל „הפרט״, בין שהוא איש יחידי בתור מחוקק, חרש וחושב, הוגה דעות ושר־צבא, ובין שהוא קבוץ פרטי של איזה כתה תולדית, שאנו קוראים בשם עם, בכל הכבוד אשר ירחש לבי אל הפרט, אין אני דן עליו ואיני מצטער על חדלו מהיות. כל החפץ לחדול, כל היכול וכל אשר נטל עליו לחדול מהיות — טוב לו שלא יהיה. אך הקבוץ הפרטי של עמנו אינו רוצה ואינו יכול לחדול מהיות, וגם עוד לא בא יומו. אינו יכול! הן כל צורריו מבחוץ מכריחים אותו להעשות אגודה אחת ולהיות לעם אחד. אינו רוצה: כזאת ראינו ונוכח לדעת במשך אלפים השנה, שנות תלאות ונדודים לאין מספר. וכי לא באה עתו להיות כלה ועובר מן העולם, זאת הנני להוכיח גם אני בספרי, אחרי שכבר העידו על זאת לפני רבים מבני עמי אשר לא נואשו מתקוה לחיות ולהתקים. ענפים רבים יבולו, יפלו מעלינו, אך גזענו חי וקים לעד.

אם יתנגדו אפוא להצעתי אחדים מיהודי צרפת, או גם כלם, בחשבם כי כבר התבוללו בעם הארץ, אשיב להם בקצרה: לא להם לחוות דעה בענין הזה.

הן עמוק מאד הכו שרש בלב העם השנאה ומשפטיו הקדומים נגדנו. החפץ להכיר זאת, יטה נא אזן קשבת לכל הגה היוצא מפי העם המכיח לפי תומו. ההגדה והמשל מלאים שנאה ומשטמה לנו. העם הוא אמנם כילד גדול, אשר נוכל לחנכו על פי דרכו, אך לחנוך כזה דרוש זמן כביר מאד, ועזרתנו ממקום אחר קרובה אלינו יותר, כאשר אמרתי.

ההתבוללות — לא רק בדברים שבחוץ כגון: במלבושים ובאיזו דרכי החיים, במנהגים ובלשון, כי אם התדמות גמורה ברוח ובמחשבה, התבוללות היהודים, תוכל להגמר רק על ידי נשואי התערובות בכל ארצות מושבותיהם, אבל נחוץ לזאת גם הרצון והתשוקה בלב רבים, כי חקי המדינה המרשים נשואי התערובות לבלי הועיל המה. הליברלים באונגריה, אשר חקקו חק כזה, טעו אפוא בחשבונם. כי הנה לא ארכו הימים להלכה החדשה הזאת בתורת הנשואין ואחד המקרים הראשונים הפיץ אור בהיר עליה: איש יהודי מומר נשא לו אשה מבנות ישראל! אך המלחמה, אשר פרצה מפאת החק החדש הזה, הרבתה עוד יותר להרחיב את הפרץ בין עם הארץ ובין היהודים באונגריה והֵרֵעָה לרעיון התבוללות־הגזע יותר מאשר הועילה להרחבתו.

הממשלה החפצה בכליון היהודים על ידי התבוללות גמורה, רק דרך אחת לפניה: להטיב את מצבם הכלכלי, לבל יהיו נכרים לפני עם הארץ, ורק אז יוכלו להבליג על כל דעה קדומה נגד היהודים. כדבר הזה אנו רואים במשפחות המיוחסות אשר נשואי התערובות רבו מאד ביניהן. משפחות האצילים מעם הארץ, אשר הודן פנה לעת זקנתן, תחזקנה עמודי יחסן הרופפים בעזרת ממון היהודים, הבאים להחסות בצלן ולהבלע בקרבן. ומה דמות נערוך למחזה כזה, לו היה נפרץ גם בתוך המשפחות הבינוניות, שרק אליהן שאלת היהודים נוגעת, יען כי היהודים הנם עם החי במצב הבינוני? בעשות היהודים חיל רב כזה, תהיה ידם על העליונה גם בכל עניני חיי הכלכלה, כאשר יטפלו עליהם גם עתה בשקר. ואם עוררו היהודים במצבם ההוה קנאת ההמון ותגרת מדון בפי צורריהם, על אחת כמה וכמה, שגדולה ועצומה תהיה הקנאה, אם יוסיפו עוד לעשות חיל ולהרבות און ועצמה.

התנאים הדרושים לטמיעה גמורה לא יוכלו אפוא לבוא ולהתקים, כי הרבים והעצומים לא יכנעו לעולם תחת יד המעטים והבזוים, אשר אין להם כח להלחם גם בכלי מלחמתם של הראשונים. ועל כן הנני חושב את טמיעת היהודים גם בדרך הזאת ללא אפשרית. בארצות שבהן גדלה מאד השנאה לבני עמנו, יאמינו לי ויודו לדברי. אולם בארצות אשר בהן לא הורע עוד מצב אחינו כל כך, יחלקו עלי רבים, ורק אחרי אשר תבא גם אליהן הרעה כשואת פתאם יאמינו לי. ובכל אשר תאחר האנטישמיות לבוא כן תרבה וכן תחזק ותפו׳ץ בשאון וקצף. תנועת היהודים הנודדים למקומות, שבהם הנם מקוים

למאד. הן אנית שיט לא תשוט בנחל קטן וצר, אולם חנהר, שאליו ישתפכו מימי הנחל ההולכים לאט, גם ציים אדירים ואניות ברזל מוצקות יעברוהו.

אין לאל יד איש וגם כל הונו לא יועיל להעתיק עם שלם ממקום למקום; רק האידיאה תוכל לעשות כזאת, והאידיאה של הישוב רבת אונים ואמיצת כח היא. במשך ימי גלותם האפלה כחשכת ליל לא חדלו היהודים מלחלום את החלום הנשגב הזה, לא פסק פיהם מלקרא ברגש: „לשנה הבאה בירושלים״! עתה הגיעה העת להראות, כי בא החלום ויהי לאידיאה בהירה ומאירה כאור יומם.

לתכלית זאת נחוץ למחות הפעם מעל לוח לבנו כל מושג זר והפכפך, כל דעה נושנה ובלה מרוב ימים. כי הנה קטני המוח יחשבו את התנועה הזאת ליציאה שלמה מעולם התרבות וההשכלה אל מדבר שממה. אך שקר הדבר; כל עיקרת של היציאה אינה אלא מולדת התרבות, והיא לא תורידנו למדרגה שפלה, כי אם תובילנו בדרך העולה למעלה להשכיל. לא נשוב לבנות לנו בתי חמר, כי אם בתים טובים ויפים אשר נשב בהם לבטח. לא נשחית טובנו וסגולותינו אשר רכשנו לנו, כי אם נשתדל למצא בהם חפץ ומועיל. לא נאבד זכיותינו בידינו, רק נרכוש לנו זכיות טובות מאלה, לא נפרד מכל דרכי חיינו החביבים עלינו, כי אם נמצאם גם שם, לא נעזוב את ביתנו הישן, בטרם נבנה לנו בית חדש. הן רק אלה האנשים יעברו לפנינו חלוצים, אשר יקוו להיטיב שם את מצבם ארע. ראשונה יצאו הנואשים מכל תקוה, אחר ילכו העניים שבנו, ואחריהם בעלי הרכוש, והעשירים לאחרונה יסעו. העוברים ראשונה ילכו בעבודתם הלך ועלה למדרגה גבוהה, עד בוא שמה המשפחות בנות שאר השדרות. היציאה היא איפה תנועת הכתות בעלותן למעלה.

ובצאת היהודים לא תגדל המבוכה, פרץ וצוחה לא יהיו בארץ והאזרחים הנוצרים יתענגו על רב שלום! המה יקחו עתה את מקום היהודים ומשרותיהם. והשטף ילך לאט לאט, ובהחלו — תסוג גם האנטישמיות לאחור. היהודים יעזבו את הארץ כרעים מכבדים, ובשוב אחדים מהם לאחר איזה זמן, יקבלום בכל הארצות הנאורות בסבר פנים יפות ויתנהגו עמם כשורה וכמשפט הגרים הבאים מארצות אחרות. אף לא בחפזון ובמנוסה נצא, כי אם במערכה ובמשטר נכון ומאשר ע״פ דעת הקהל. על התנועה להזהר מעבור חק וברית עמים, ולא זו בלבד, אלא שהיא תוכל להתקיים, רק אם הממלכות שיש להן חפץ בה ימשכוה חסד.

וכלום אנו חסרים, אלא ערבים בעד טהרתה של האידיאה ובעד כחה ויכלתה לצאת לפעולה. הערבים האלה המה „הועד המוסרי״ ו„הועד הפועל״, השונים זה מזה בתכונתם ותעודתם. ל„ועד מוסרי״ כזה אשר דבר אין לו עם עסק הקנין והנכסים, אחשוב את החברה „Society of Iews“ („אגדת היהודים״) ומשנהו „הועד הפועל״ המכלכל את עסקי הנכסים היא החברה „Iewish Company“ („החברה היהודית״).

צרפתים בעלי דת משה הנם טוב הדבר! אבל הענין הזה נוגע רק לנו היהודים ואין לזרים לענות בו.

אך בכלל לא תוכל תנועת־הישוב, שאני מעוררה, להסב שום נזק ל„הצרפתים הישראלים" ולא להמתבוללים בארצות האחרות; ונהפוך הוא, כי עוד תועיל להם, כי עתה לא יבצר מהם למלא את „תפקידם הצביוני" — לפי דברת דַרְוִין — ולהתבולל בהשקט ובבטחה, אחרי אשר יסתם פי המשטינים והאנטישמיות תדום לנצח. ורק אז יאמינו בהם וברצונם הטוב, בפנותם ערף לארץ עמם החדשה, משטריה והליכותיה הטובים, ובהשארם בארץ מושבם.

והתועלת, שיציאת היהודים עתידה להביא לאחיהם „המתבוללים", תגדל פי שנים, מאשר תועיל לעם הארץ הנוצרים, כי המתבוללים יפרקו מעל צוארם עול אחיהם המדֻכאים והנענים, הנעים ונדים מעיר לעיר ומארץ אל ארץ ומצפים לישועתם, עתה יכולים רק צוררינו להתמרמר על העניים האלה, אשר יפרצו לבוא אל ארצם, ועל היהודים העשירים לשום יד לפיהם ולחשות, אף כי הנודדים הם למשא רק עליהם. במסתרים הן תבכה נפש המתבוללים על זאת, ורק במעשי־חסד וצדקה שונים יקילו להם מעט וישאפו רוח, אשר על כן הם מרבים ליסד חברות לתמיכת יהודים נודדים. הפכפך וזר הוא הדרך הזה וראוי לשחוק עליו, לולא נגע לקשי יום ועניים מרודים. חברות כאלה הנן לפעמים לא רק לטובת היהודים הנודדים כי אם גם לרעתם. רק את העניים שבנו יבדילו וימהרו להרחיקם חיש מאתנו מרחק רב לבל יהיו להם לפוקה, ועין בוחנת תוכל להכיר במעשי גואלינו ומושיעינו אלה, כי אויבינו הם, אנטישמים יהודים.

אך גם הנסיונות האחדים אשר נסו עד כה יחידי סגולה מן המצוינים שבעמנו, לכונן מקום מפלט לאחינו, החטיאו את המטרה; ובכל זאת ראוים הנסיונות לשום אליהם לב. רחוק ממני הרעיון לחשוד את פלוני או אלמוני במחשבת פגול, כי היה כמצחק, כי הריץ האחד או משנהו את אחינו העניים לצחק לפניו כאשר יריצו האצילים את סוסיהם המתחרים לפניהם. אין להעלות על הלב רעיון שכזה בשעה שמצבנו נורא ומבהיל כל כך. מהראוי אפוא לשום אל לב, כי הנסיונות האלה, בראשיתם המצערה, הורונו הלכה למעשה ברעיון הישוב. ואף גם זאת, כי מתוך חסרונותיהם אנו למדים, איך להתנהג בבואנו להוציא את הרעיון כלו לפעולה, ואיך נתן לפעולתנו בסיס חזק ונאמן. אמת נכון הדבר, כי במעט הרעו לנו הנסיונות האלה, לא לבד במה שיציאה כזאת עלולה להביא אתה את האנטישמיות ולטעת אותה במקומות חדשים, אך גם הרפיון וההתרשלות גרמו להם לרב אחינו לעמוד מנגד כמתיאשים ולבלי האמין עוד בכח עמנו, אם יצלח למאומה. את היאוש והספק הזה נוכל להוציא מלבם של בעלי דעה ההוגים ישרה, באמרנו, כי את אשר לא יכלנו להשיג ע"י הראשית המצערה ההיא, נוכל להשיג על ידי מפעלות ומעשים גדולים. המפעל הקטן יזיק ע"פ הרוב בה במדה אשר יביא המפעל גדל הערך תועלת רבה

החלק הכללי.

שאלת היהודים.

אין איש אשר יוכל להכחיש את דבר עני היהודים ומצוקתם. בכל הארצות שבהן הנם יושבים במספר רב, נרדפים הם על צואר. שווי זכיותיהם הוא כלא היה, גם בארצות אשר נכתב ונחתם בספרי חוקיהן. גם השערים למשרות הבינוניות בעבודת הצבא, ובמוסדות הממשלה והצבור, סגורות ומסגרות לפניהם, ובעולם המסחר והמעשה נשמע בלי הרף את הקול הקורא: „אל תקנו מאת היהודים"!

החרפות והזלזולים הנשמעים בבתי המחוקקים והמועצות, באספות העם, בכתבי העתים, מעל הבמות בבתי התפלה, בחוצות ובדרך במסע, בבתי מלון אחדים, וגם בבתי משחק ושעשועים, ירבו מיום ליום. שונות הן הרדיפות לפי מנהג המדינות והחברות ומעלות רוחן השונות. מושבות היהודים ברוסיה הנן למשסה ולבזה, ברומיניה תשכלם החרב לעין השמש, באשכנז יקראו להם למהלומות לעת מצא, באוסטריה מרימים בני בלי שם ראש ומכבידים אכפם על כל חיי הצבור, באלגיר סובבים כמרים מטיפים להרג ואבדן, בפאריז מתכנסת החברה הרמה לתוך חוגה ואינה נותנת לכל איש יהודי לקרוב אליה — הכל לפי מנהג המדינה. לא נחשוב וניזול כרוכלא את כל הצרות והתלאות; נעבור על הפרטים המיוחדים, אף כי הם מכאיבים את בשרנו ולבנו מאד.

אין את נפשי לעורר עלינו את מדת הרחמים והחמלה. לא יועיל לנו הדבר, אף לא לכבוד הוא לנו. די לי לשאול את פי אחי בני עמי: האמת נכון הדבר, כי בארצות, שהיהודים יושבים בהן במספר מסוים, מצב היהודים בתור רופאים, עורכי דין, חרשים ואמנים, מורים ופקידים שונים למיניהם, הולך הלוך ורע מיום ליום ומשנה לשנה? האם באמת רע ומר גורל אחינו בני המעמד הבינוני, עד כי אבדה מהם עצה? אם אמת נכון הדבר, כי ההמון השואף לטרף חורש תמיד מזמות רעות על עשירי עמנו? האם אמת נכון הדבר, כי רבה צרת עניינו מעניי כל עם ועם ושברם גדול על אחד אלף?

אדמה, כי כלנו נרדפים הננו. בעיני אחינו הגדולים רע המעשה, על הבינונים הוא משא כבד מנשוא והעניים שבנו נואשים מתקוה וקצים בחייהם.

מעשה שאין לסתור אותו: הכל הולך אל מקום אחד, ומבטא אחד לכל הרדיפות השונות — כפתגם השגור בפי ההמון הברליני: „גשו הלאה, יהודים"!

היחיד אשר יעיז לקבל על שכמו משרה גדולה ונכבדה כזאת יחשב בצדק לשוגה או מַשגה; אולם על ישרת „הועד המוסרי״ וכונתו הרצויה תעידנה מעלת רוח חבריו ותכונת נפשם, ועל כח „הועד הפועל״ יוכיח הכסף האצור בידו.

בהקדמות שהקדמתי עד כה אמרתי בחפזי להשיב על המון השאלות הראשונות אשר תקיפנה אותי לשמע המלים: „מדינת היהודים״. מעתה נחל לדבר דברינו במתינות ונחת, להשיב עוד על איזו טענות אחרות ולבאר דברים אשר לא בארתים עוד כל צרכם, אף כי לא זו המטרה, אשר תציב לה מגלה עפה כספרנו זה.

פרקים קצרים ופרשיות מיוחדות לכל ענין וענין יסכנו מאד לתכליתנו.

מי שרוצה לבנות בנין חדש במקום הבנין הישן, עליו להרוס תחלה את הישן ואחרי כן לבנות את החדש; את הסדר הנכון הזה אשמור גם אני. בחלק הכללי הנני לברר את המושגים ולהוציא כל רעיון ישן מפני חדש, לפרוט את התנאים הראשים המדיניים והלאומיים, ולהציע על פיהם את הצעתי ומטרתה.

בחלק הפרטי, המתחלק לשלשה פרקים ראשיים, אבאר את כל אפני המעשה והפעולה, והם: „החברה היהודית״ (Jews Company) „חבורות־הערים״ (Ortsgruppen) ו„אגודת היהודים״ (Society of Jews). ואם אמנם זאת האחרונה, תקדם להוסד, בכל זאת נכון להפוך בזה הסדר בהעריכי את דמותן, יען כי שאלת הכסף והספקות בדבר האמצעים נכבדות הן לעסוק בהן בראשונה.

בסוף דברי אהיה מוכרח להשיב עוד על איזו טענות שהמפקפקים בדבר יוכלו לטעון עלי, והנני מבקש מאת הקוראים מבני עמנו, שלא תקצר רוחם ויקראו את דברי עד תֻּמם, כי יש אשר תבאנה הספקות והטענות בלב הקורא לא בסדר שאני משיב עליהן; ואולם כל הרואה את עצמו מְנֻצח, עליו לבטל את דעתו, יודה ולא יבוש.

אל התבונה וההגיון אני מדבר, ואולם אני יודע, כי לא די לנו בתבונה לבדה. היושבים ימים רבים במאסר לא בנקל וברצון יעזבו את בית כלאם. נראה אפוא, אולי ילכו אחרינו בני הדור הצעיר הדרוש לנו מאד; הדור הצעיר, אשר ישא את הזקנים על כתפיו ואת מועצות התבונה יהפוך לרגשי התלהבות ברוחו הכביר.

* *

*

ומקצתם נבנו על יסודות רעועים, כנסיונות להפוך את בני עמנו יום אחד לעובדי אדמה בארצות פזוריהם.

ומה יסכן לנו אם אלפים אחדים מבני עמנו יעתיקו את מושבם אל ארץ אחרת? אם יעשו שם חיל, יעירו גם שם את שנאת שכניהם, ואם לא יצליחו, יעלו בתהו ויאבדו. על דבר העתקת יהודים עניים לארצות אחרות כבר חויתי דעתי; העתקה כזאת לא תספיק לנו, לא תובילנו אל המטרה, אף גם תתנגד למטרתנו. על ידה יתעכב פתרון שאלת היהודים ואי אפשר לה להפתר בדרך הזה לעולם.

ואולם כל האומר להפוך את כל היהודים לאכרים טועה טעות גדולה. האכרים הם שדרה תולדית מיוחדה ונכרים הם במלבושיהם, אשר נשארו ברב הארצות כאשר היו לפני אלפי שנים, ובכלי עבודתם, שלא שנו טבעם וצורתם מדורות קדומים. האת והמחרשה אשר ביד האכר נושנות הן, הוא עודנו זורע מתוך הסנור והמטפחת, עודנו קוצר בחרמשו, דש וחובט במקלו כמלפנים. ואנחנו הלא נדע, כי הדברים האלה נעשים עתה ע״י מכונות. גם שאלת עבודת האדמה היא בכלל שאלת המכונות, ועתידה אמריקה לנצח את אירופא כבלוע בעלי הקרקעות הגדולים את הקטנים מהם.

תמונת האכר הוא אפוא בימינו כצל עובר, ועוד מעט תעבור מן העולם. ואם יעמלו עוד עתה בכל עז לתת קיום למעמד האכרים, רק מפני נימוקים שבפוליטיקה עושה כזאת כל מי שמוצא בו חפץ. להוסיף עתה אכרים חדשים על הישנים בדמותם ובתכניתם הוא מן הנמנע, דבר הבל ורעות רוח. אין ביד כל איש, אף בכח הון עצום, להסב את התרבות אחורנית בחזקת היד. הן גם להחזיק בנושנות ולדאג לקיומן קשה מאד, וגם ביד העזות והתקיפות שבממשלות לא יצלח הדבר.

היאמרו אפוא להפוך את היהודי, שכבר קגה לבב חכמה, לאכר בדמותו וצורתו העתיקה? והרי זה דומה כאומר אל היהודי: „הא לך חצים וקשת וצא למלחמה״!

— „מה זאת?״ — ישאל — „האנכי אלחם בקשת וחצים, בעת אשר אני רואה ביד האחרים קני רובה חדשים וכלי תותח עשוים ע״פ שטת קרופפ״? טוב אשר עושים היהודים הפונים ערף לעצת החפצים לעשותם לאכרים. הקשת היא כלי מלחמה יפה מאד ומסֻגלת לעורר בנו רגשות תוגה בעתות המרגוע, אך מקומה בבית האסף לשרידי קדמוניות.

אמנם במקומות אחרים עובדים היהודים את האדמה או, למצער, הם מבקשים להם עבודה כזאת. אבל המקומות האלה יוכיחו — כהמושבות בהֶסֶן אשר בפרוסיה ופלכים אחדים שברוסיה — כי רק בהם האנטישמיות מתגברת, וגם עושה חיל ביותר.

שאלת היהודים נכללה אפוא בפי במלים המעטות האלה: הבאה העת, כי נעזוב את הארצות, שבהן אנו יושבים? ואנה פנינו מועדות?

או אולי נוכל להשאר עוד פה? ועד מתי?

אנסה להשיב על השאלה, אם נוכל להשאר פה. הנוכל לקוות לימים טובים מאלה, לשבת בדד ולדום, לצפות לעזרה ממרום, עד כי יהפך לבב השרים והעמים ויערה עליהם הרוח לאהבה אותנו ולחמלה עלינו? והנה אנכי אומר, כי לא נוכל לקוות שישתנה מצבנו לטובה, יען אשר השרים — גם אם יאהבונו בלבם כאהבתם לכל אזרחי ארצם — אין לאל ידם להיות לנו למגן ולסוכך עלינו. ככל אשר יוסיפו להאיר אלינו פנים, ככל אשר יגדילו את חסדם אתנו, כן יגדילו את השנאה בלב צוררי ישראל.

וחסדם זה, הנראה לאויבינו „כלפנים משורת הדין", לא יגיע לעולם אף למעט מן המעט שבזכיות יתר עם הארץ.

העמים אשר אנחנו יושבים בקרבם כלם יהדו, אם בסתר או בגלוי, שונאים לנו.

ההמון הפשוט שאין לו כל עסק בקורות התולדה אינו שם לב גם לחקור אחריהן. הוא איננו יודע, כי עון אבותיו מימי הבינים נפקד עתה עליו ועל כל יושבי אירופא בזמננו. אנחנו היינו מתוך הכרח לאשר עשונו ידיהם בחומות הגיטו הצרות! ידנו רמה, באין ספק, על כל שאר בני אדם בעניני ממונות ובעסקי כספים, יען אשר הכריחו אותנו בימי הבינים לעסוק רק באלה. וכאז כן גם עתה יהדפונו בחזקת היד לעבוד את אליל הכסף בשערי הבירזא, בהרחיקם אותנו מכל יתר מקצעות המעשה והעבודה. והחסות בצל הבירזא היא מקור רעתנו, היא הנותנת יד לכל שטן ומקטרג לשוב ולהתעולל בנו. בין כה וכה יולדו בקרבנו אנשי השכלה בינונית למכביר, אשר יעמדו על עמדם, וקשים הם לצבור כספחת, כשם שקשים לו אוצרות ההון, ההולכים ורבים בידי אחדים מאתנו, המלמדים העניים שבנו מבקשים להם מנוס במחנה הסוציאליסטים, ובפרוץ המלחמה בחיי הצבור, תהפוך ידה בנו בראשונה, יען כי בשתי המערכות, במערכות בעלי ההון וגם במערכות הסוציאליסטים, אל מול פני המלחמה אנו עומדים.

דרכי פתרונה עד היום.

האמצעים המלאכותיים, שהשתמשו בהם עד כה להיטיב את מצב אחינו ולהוציאם ממצוקותיהם, מקצתם היו רק דלים ורעים, כיסוד המושבות השונות,

חקקו, לא לבד מפני שמתנגד הדבר לרוח העת החדשה, אך מיראה, פן יבקשו להם כל היהודים, כעניים כעשירים, מפלט בתוך מפלגות המהרסים הקיצונים.

כל כלי יוצר עלינו לא יצלח. היו ימים אשר לקחו מיד היהודי את כספו וזהבו, ומה יוכלו לעשות היום למען תפוש את כל מטלטליהם? הלא המה רק שטרות של נייר, כתובים וחתומים, הסגורים על מסגר בכל פנות העולם, ואולי גם באמתחותיהם של הנוצרים. אמנם יכולים להעמיס עול מסים קשים על השטרות והמניות של חברות מסלות הברזל ובתי האוצרות, ובארצות אשר בהן ילך ויגדל ערך המס לפי ערך הרכוש יוכלו להתפש כל נכסי היחידים. אבל כל הנסיונות האלה לא יגעו אל היהודים בלבד, וכאשר ינסו לעשות כזאת, לא יאחר לבוא בחיי הכלכלה משבר גדול אשר יעשה שמות בכל הארץ, לא רק בין היהודים בלבד.

ומבלתי יכלת לעמוד בפני היהודים תגדל השנאה, תלך הלך וחזק בלב העמים מיום ליום ומשעה לשעה, ולא תחדל מהתחזק עוד, כל זמן שלא יבערו את סבותיה מן הארץ. הסבה הרחוקה היא הסגולה אשר רכשנו לנו במשך ימי הבינים, לבל נוכל להתבולל בעמים, והסבה הקרובה היא, התרבותם של היהודים בעלי השכלה בינונית, שאינם עולים ואינם יורדים — או כי עליתם וירידתם שלא כדרך הטבע הן. ברדתנו הננו עומדים בשורה הראשונה במחנה המפלגות הקיצוניות, בעת שמהעבר השני — אנו עולים למעלה, באספנו הון עצום ומבהיל.

פעולת האנטישמיות.

בלחץ אשר ילחצונו לא ניטיב את דרכנו. בני אדם אנחנו ככל יתר האדם. לא נאהב את שונאינו — זאת לא נוכל לכחד. אולם רק האיש היודע לכבוש את יצרו, לו לבדו הצדקה להעיר למוסר אזנינו. הלחץ מביא אותנו לידי שנאה נגד הלוחצים אותנו, ושנאתנו תוסיף להגדיל את הלחץ; מחוג העגול הזה לא נוכל לצאת לעולם.

„אבל" — יקראו בעלי הרגש בחום לבבם — „אבל יכול נוכל, אם נעמול לטעת דעה בלב בני האדם אהבה לבני האדם אחיהם".

הנחוץ לי להוכיח, כי אך משאות שוא ומדוחים הם הדברים האלה? כל האומר ליסד את תקון העולם על תקון מדותיהם של כל בני האדם, אינו בפיו אלא אוטופיה!

על דבר „ההתבוללות" כבר חויתי דעתי. אינני חושב אף רגע, כי דרושה היא לנו. הקבוץ הפרטי של עמנו נעלה הוא בערכו בדברי הימים, אף גדול כבודו, למרות הכנעתו ושפלותו, ולא לו להיות כלה ועובר מן העולם. אולם

כי הנה החפצים בתקון העולם, המטיפים בין היהודים לעבודת האדמה, אינם שמים לבם לשאול גם את פי אחד בעליה של העבודה הזאת, והוא: האכר: אין דורש ממנו שהוא יחוה דעתו בענין זה. וטענת האכר צדקה גם היא, עול המסים, דאגת הבצורת, לחץ בעלי הקרקעות הגדולים, שעבודת האדמה עולה להם בזול, ונוספה על אלה התחרותה של אמריקה ותבואותיה. כל אלה ממררים את חייו של האכר יותר מדי. מלבד זאת הן לא יוכלו להעלות את שער מכס התבואות עד אין קץ, כי גם הפועלים העובדים בבתי החרשת מבקשים אכל, ונחוץ לשום לב גם למשאלותיהם, אחרי אשר הצליחו עתה לעשות חיל בתור מפלגה מדינית.

כל המעצורים האלה נודעים למדי, ועל כן לא ארבה לדבר על אדותיהם וכל מגמתי היתה רק להראות, איך נואלו עד כה האומרים לפתור את שאלת היהודים, ואיך יגעו לריק, בין שכִּונו לאיזו הנאה פרטית ובין שכוָנתם היתה רצויה וטובה. לא נוכל להיטיב את מצבנו, גם בהעתיק רק מקצתנו את מושבותיהם, וגם בתחבולות השונות להוריד את ענייננו ממדרגת השכלתם. על דבר תחבולת „ההתבוללות” הנפלאה כבר מלתי אמורה.

הנה כן אין עצה ואין תחבולה לשנאת היהודים, והשנאה הזאת לא תחדל מהיות, כל זמן שלא תחדלנה הסבות המולידות אותה. אולם התחדלנה הסבות האלה?

סבות האנטישמיות.

לא נדבר בזה על הסבות שמקורן בהרגשה, במשפטים קדומים ובחסרון דעת, כי אם על הסבות המדיניות והכלכליות. האנטישמיות שבימינו איננה את אשר היה לפנים, שנאה דתית, אף כי בארצות אחדות יש לה צורה דתית. השנאה שבזמן הזה שונה היא עד מאד מהשנאה לפנים, ובמקום אשר תגבר חילים, רק לרגל חפש היהודים באה. בעת אשר נפקחו עיני העמים הנאורים לראות את העול הנעשה לנו והחקים המעיקים תחתינו ויאמרו לקרא לנו דרור, כבר אחרו את המועד. על ידי חקי הארצות לא יכולנו עוד להיות חפשים בארצות מושבותינו. אז כבר התפתחנו בחומות הגיטו והיינו לעם החי במעמד הבינוני, ובצאתנו לחפשי מתוך החומות האלה הבאנו תחרות נוראה לכל המעמד הבינוני. אחרי חפשנו הוצבו רגלינו פתאם על אדמת הבורגניות, אשר תאטר עלינו מסביב, והמלחמה כבדה עלינו מפנים ומאחור, האזרחים הנוצרים נכונים לתת אותנו לטרף לסוציאליסטים, אבל גם זה ללא הועיל.

ובכל זאת לא יוכלו עוד לבטל את חקי שווי זכיותינו במקום שכבר

החברה היהודית תעסוק במכירת כל נכסי היהודים היוצאים ותכלכל גם את מעשיהם ועסקיהם בארץ החדשה.

ויציאת היהודים, כאמור, חלילה לנו מחשוב כי תהיה לפתע פתאם. לאט לאט תתנהל ולעשרות שנים תמשך. ראשונה יצאו העניים שבהם ויתקנו את אדמת הארץ לעבודה. בסדר ומשטר נכון וקבוע מראש יסלו שם דרכים ומסלות, יבנו גשרים יקימו עמודי הטלגרף, יישרו את שטף הנהרות ויבנו להם בתי מושב. לרגל עבודתם יפרוץ גם המסחר בארץ, ונפתחו שוקי־מסחר ואליהם רב אדם ימשך. בחפץ לב יבאו להאחז בארץ, איש איש על הוצאותיו וחשבון עצמו. בעבדנו את האדמה יעלה מחיר הארץ, והיהודים יכירו חיש לדעת, כי יש שכר לכשרון רוח קבלנותם, שהיתה להם ימים רבים לאבן נגף ועשתה אותה לשחוק ולקלסה בעיני העמים.

הבאים לכונן להם ארץ חדשה בימינו, לא יוכלו לעשות זאת כמעשה הדורות הראשונים לפני אלפי שנים. אולת היא לשוב אחורנית במדרגות התרבות, כאשר יחשבו אחדים מ„חובבי ציון". לו נטל עלינו, למשל, לגרש חיות רעות מן הארץ, אי אפשר שנלך בעקבות יושבי אירופא במאה החמישית. לא נצא יחידים, איש איש רומחו וחניתו בידו, לקראת הדובים; כי אם נתאסף לאגֻדת צַיָדים בהמון חוגג וקול תרועה להחריד את אוכלי האדם ממעון רבצם, ובהאספם למקום אחד נשליך עליהם כדורי מות.

בבנותנו לנו בתים, לא נבנה בתי עץ רעועים על שפת הים, כי אם נבנה על פי תורת הבניה בימינו, בתים גדולים וחזקים, ספונים ויפים למראה מאשר עד כה, כי יש לנו אמצעים, שלא היו עוד לעולמים.

אחרי השדרות הנמוכות במצב הכלכלה תצאנה לאט לאט הגבוהות מהן. אנשים אשר דרכם נסתרה ונואשים מכל תקוה יצאו ראשונה. ובראשם ילכו בני ההשכלה הבינונית, הנולדים בקרבנו במדה מרובה מאד והנרדפים על צואר בכל מקומות מושבותיהם.

שאלת היציאה תבוא ע"י ספרי זה לידי וכוח כללי. אין זאת אומרת, כי נכריע בה על פי מנין רב הדעות. בעשותנו כזאת—אך לריק נעמול ומראש נאכל את מעשה ידינו. האיש אשר אין את נפשו ללכת אתנו, ישאר פה. התנגדות יחידים לא תעלה ולא תוריד.

ההולכים אתנו יתאספו לדגלנו, ואתנו יעבדו בדבור, בכתב ובמעשה.

היהודים המסכימים לרעיון הישוב יתאגדו והיו „לאגֻדת היהודים" ומלאו את ידה לדבר בשמם, לשאת ולתת בעדם עם הממשלות. „האגֻדה" תקום עפ"י משפטי העמים וחקיהם והיא תכונן את הארץ, וממנה יתד ופנה לבנין ארץ מושבנו.

אם יאותו אפוא מלכי הארץ למסור ביד היהודים ממשלת איזו ארץ

לו הניחו לנו במשך שני דורות—יוכל היות, כי עתה כבר התערבנו בגוים שכנינו, עד אשר לא נשאר מאתנו שריד. אך לא יניחו לנו. בהניח לנו אך זמן מצער— שבה תקופת השנאה מחדש לגזול את מנוחתנו, כאלו בעקב הצלחתנו כרוכה הקנאה, כי כבר הסכינו לראות אותנו בכל דור ודור נבזים ושפלים, עניים שבעניים. מחסרון דעת וצרות עין אינם רואים את רפיון כחנו לעמנו ואת אבדן סגולתנו הלאומיות גם במקום הצלחתנו. רק הלחץ ידחפנו בחזקה לשוב למקור מחצבתנו העתיק לימים, רק הטשטמה בכל סביבותינו תעשנו לגרים ונכרים בארץ.

אשר על כן הננו ולא נחדל מהיות, ברצון או באונס, קבוץ תולדי, בעל סגלות נכרות לעין כל, העושות אותנו לגוי אחד.

עם הננו — ושונאינו יעשונו לעם גם למרות חפצנו, והדבר לא חדש הוא בדברי ימינו. בצר לנו הננו נעשים אגודה אחת ומרגישים לפתע פתאם את כחנו כי רב הוא. כן הדבר; גדול כחנו לרכוש לנו ארץ ולשבת ולחיות בה, ארץ אשר תהיה למופת לרבים, יש לנו כל האמצעים הרוחנים והחומרים הדרושים לתכליתנו.

פה אמנם המקום לדבר בפרוטרוט ע״ד חמר האנשים, אם לא נחשא בשפתנו בכנוי הזה, אבל בראשונה נחוץ לדעת את ראשי יסודות התצעה אשר עליהם נבנתה.

ההצעה.

ההצעה בצורתה היסודית פשוטה היא מאד, והיא צריכה להיות בכדי שתהא מובנת לכל.

יתנו נא לנו להאחז בכברת ארץ מיוחדה, אשר תספיק לכל צרכי האומה, ולשבת עליה ברשותנו, והשאר יהיה נעשה בידי עצמנו.

ויסוד מדינה חדשה עומדת ברשות עצמה לא שחוק הוא; יכול הוא לקום, להיות ולצאת לפעולה. הלא בעינינו ראינו בעשות זאת בימינו עמים, אשר לא כעמנו, החי בתוך המעמד הבינוני, כי אם עמים עניים בחומר וברוח, ובכן גם חלשים ממנו. דבר גדול ונכבד בערכו הוא אל כל הממלכות, אשר האנטישמיות מצאה לה קן בהן, דבר מתן ארץ וממשלה בפני עצמה ליהודים.

למטרה הזאת, הפשוטה מאד בעיקרה היסודי וסבוכה בדרכים המובילות אליה נחוצים לנו שני פועלים גדולים: „אגדת היהודים" (Society of Iews) ורעותה „החברה היהודית" (Iewish Company).

את אשר תכין הראשונה בדרך מדעי ומדיני, אותו תוציא השנית לפעולה.

הכבוד הזאת, תהיה לַעַד, כי נפתרה שאלת היהודים אחרי אלף ושמונה מאות שנות עמל ונדודים.

החפץ, המעשה ותוצאותיהם.

בפרק שלפני הקודם אמרתי: „החברה היהודית תכלכל בארץ החדשה את כל הענינים והעסקים".

רואה אני חובה לעצמי להוסיף ולבאר את דברי אלה. הצעה כהצעתי אפשר שיסודותיה יתמוטטו, אם יתנגדו לה „בעלי המעשה", ר"ל ה„פּרַקטיקים". והנה „הפרקטיקים" האלה הם מאז מעולם אנשי ההרגל, ואינם מסגלים לעזוב את החוג הצר של המחשבות והמושגים שהתרגלו בהם. אבל התנגדותם תמצא לה אזנים קשובות ותוכל אפוא להזיק לכל רעיון חדש, רק כל זמן שהרעיון החדש לא יעצר כח להסיר את ה„פרקטיטיר" וכל מושגיהם הבלים מזקן מהיות לאבן נגף בדרכו.

כאשר הגיעה העת לסול מסלות ברזל באירופא, היו „בעלי המעשה" מנענעים בראשם ושוחקים על האולת לסול מסלה באיזה מקום מן המקומות, אשר „גם מספר הנוסעים במרכבת הרצים מעט בהם מאד". אז לא באו עוד לידי הכרת האמת הידועה לכל בר בי רב מאתנו: כי לא על פי הנוסעים תהיה המסלה, רק המסלה, בהיותה, מעוררת את החפץ לנסוע והיא מרבה את מספר העוברים והשבים, מובן מאליו, בהיות החפץ הזה נרדם מכבר בלבבם.

כטענה הזאת של ה„פרקטיקים" לבני דור מסלת־הברזל, כן טענת האנשים שאינם יכולים לשער עתה בנפשם, איך יכלכלו את כל עסקי מסחרם ורכושם אנשים, שזה עתה הם באים להשתקע בארצם החדשה, שעוד לא הספיקו לרכוש אותה להם ולעבד אותה כראוי. טענת ה„פרקטיקים" תהיה, למשל:

„נניח, כי מצב היהודים בארצות שונות הנהו כעת ברע, ועוד ילך הלך ורע מיום ליום; נניח, כי ישאפו עתה לצאת ממקומות מושבותיהם; נניח ג"כ, כי כל היהודים יצאו אל הארץ החדשה, מה תהיה שם אחריתם ואיזה מקור פרנסתם? במה יחיו את נפשם? הן לא יוכלו עסקי אנשים רבים להבראות בדרך מלאכותי בין יום".

על זאת אשיב אנכי: אין כאן בריאה מלאכותית של העסקים והצרכים ואף לא בין יום אחד תקום, אבל אם גם לא נברא את העסקים, הלא נוכל להכין אותם, והצרך הוא המביא לידי ההכנה. בהודע הצרך והחפץ, יבאו הכל לידי מעשה, והעסקים השונים נבראים מאליהם.

גיטרלית ועומדת ברשות עצמה, אז תבוא האגדה לפניהם לשאת ולתת עמהם בדבר הארץ, אשר אליה תשא את נפשה. והנה עתה שתי ארצות לפניה: פלשתינא (ארצנו הקדושה) וארגנטינא. בשתי אלה כבר החלו בני עמנו להתישב ולהשתקע, אף כי לא הבינו, כי העתקת היהודים זעיר שם לא תובילנו אל המטרה. העתקה כזאת סופה להרע ולהשחית, כי בוא יבוא היום, אשר היהודים יהיו גם בארצות ההן למשא כבד על אזרחי הארץ, והממשלות תהיינה מוכרחות לסגור שערי ארצותיהן לפני היהודים הנודדים. היציאה תביא לנו תועלת רק אם תוסד על בסיס נכון ובטוח, אם נצא אל ארץ, אשר תהיה ממלכה בפני עצמה.

„אגדת היהודים" תשא ותתן עם ראשי הארץ ושריה בהסכמת ממלכות אירופא האדירות, אחרי אשר תיטב בעיניהן ההצעה הזאת. ואנחנו הן נוכל להביא תועלת רבה לשרי הארץ המושלים בה עתה, לשאת אתם במשא שטרות חובותיה, לסול מסלות ודרכים שהם נחוצים גם לנו ועוד דברים רבים כאלה. והנה יסוד ארצנו יביא הנאה גם לשכניה מסביב, יען כי ברב או במעט תעלה התרבות של איזו ארץ זו את ערך הארצות אשר סביבותיה.

פלשתינא או ארגנטינא?

הנבחר בפלשתינא, או בארגנטינה? „האגדה" תבחר בארץ אשר תוכל ואשר עליה יסכימו רב בני עמנו. האגדה תחליט באיזו מהן נבחר.

ארגנטינא היא אחת הארצות הדשנות והפוריות שבעולם, ארץ רחבת ידים מאד ואקלימה ממוצע. ממשלת העם בארגנטינא תתן לנו בחפץ לב כברת ארץ להאחז בתוכה. הגרת היהודים שעד כה לא הפיקה רצון מאת יושבי הארץ; עתה עלינו להעיר את אזן הממשלה בארגנטינא על ההבדל הרב שבין הגרתנו עד כה ובין הגרתנו החדשה.

ארץ ישראל היא ארץ מולדת אבותינו היקרה לנו ועד נצח לא נשכחה, לזכרה יחרד לב כל איש מאתנו ונפשותינו משתוקקות לשוב אליה. לו חפץ הדר כבוד השולטן לתת לנו את הארץ הזאת, כי עתה נתנו לו ידינו להביא סדרים בעניני האוצרות של ממלכתו. ולאירופא נהיה אנחנו כחומה בצורה נגד אזיה, ועמדנו על המצפה להגן בעד התרבות מפני פראי האדם. בתור ממלכה בפני עצמה לא יחדל מהיות קשר ויחס בינינו ובין עמי אירופא, והם יהיו ערבים בעד קיומנו. בנוגע למקומות הקדושים לנוצרים שבארצנו נבקש תחבולה עפ"י חקות העמים ומשפטיהם, כי יבדלו מתוך אחוזתנו. ואנחנו נשמור על המקומות ההם ובקיומנו נהיה אחראים על מלוי חובתנו זאת. משמרתנו, משמרת

החברה היהודית.

(Iewish Company)

ראשי היסודות.

את „החברה היהודית" נשער לנו כמעט בדמות חברות גדולות למקנה קרקעות — Chartered Company — של יהודים. אך שונה היא מאלה, במה שאין בידה כח שליטה ויען שלא תסתפק ביסוד המושבות בלבד.

החברה היהודית תוסד בתור חברה למניות תחת שלטונה של ממשלת ארץ אנגליה עפ"י חקי הארץ, אשר תחסה בצלה. מקום מושבה העיר לונדון. את הסכום הדרוש אינני יכול לקצוב מראש. אך לבל נגשש כעורים באפלה נערוך לע"ע את הסך למיליארד מרק, ויוכל היות כי ימעט או יעדיף מעט. באפן הכנסת הכסף, שעוד אוסיף לבארו, תלוי הדבר, כמה נחוץ לנו מכל הסכום בהחלנו להוציא את הרעיון לפעולה.

החברה היהודית תוסד רק לשעתה, לנהל את עסקי הרכוש והכסף, ושונה היא תכלית שנוי מן „אגדת היהודים".

ראשית פעולתה של החברה היהודית היא: למכור את כל נכסי היהודים היוצאים, הנכסים דלא ניידי. היא תכלכל מעשיה באפן שלא ירד השער עד הדיוטא התחתונה, תשמור על רכושו של כל איש ואיש, ותקל גם לאזרחים הנוצרים את התנועה הפנימית בקרב הארץ, כאשר אמרתי.

נכסי דלא ניידי.

על הנכסים האלה יחשבו הבתים, אחוזות הארץ והקנינים בבתי המסחר. בראשונה תהיה החברה היהודית נכונה למכור את הנכסים והקנינים האלה. בימים הראשונים תהיה המכירה הזאת חפשית מבלי אשר ירבה לרדת שער הדברים הנמכרים. סניפי החברה בכל מקומותיהם יהיו למרכז העסקים ומכירת נכסי היהודים. כל סניף וסניף ישתכר איזה סכום מועט בעמלו ובשכרו זה יעמוד ויתקים.

אם באמת ובתמים ירגישו היהודים בנפשם את החפץ לצאת לרוחה ממצבם הרע, אם יגדל כח „אגדת היהודים" בתור כלי מעשה לחפץ הזה: אז יפרצו גם העסקים והמסחר בארץ החדשה. והדבר הזה יהיה לעתיד כהתפתחות מסלות הברזל לעיני אבותינו בשנות השלשים. ובכל זאת נבנו מסלות הברזל, מבלי שום לב לטענות ה„פרקטיקים", הנוסעים במרכבות הרצים.

* *
*

כל ההון העצום אשר יביא עסק הקבלנות, יְהִיה קנין „החברה היהודית". היא קבלה עליה אחריות ולה לקבל גם שכר כדרך כל הקבלנים החפשים. במקום שיש אחריות גדולה משלמים גם שכר קבלנות ביד רחבה — אך רק במקום שהאחריות גדולה באמת. היחס שבין האחריות ושכרה הוא העמוד שעליו נשענת כל תורת המדות בעולם המעשה והמסחר.

בנין הבתים.

החברה תחליף בית בבית ואחוזה באחוזה. מקנין הקרקעות תכניס החברה כסף רב. זאת יבין כל איש, היודע כִי מחיר האדמה עולה במדה שישובה מתרחב. כדבר הזה ראינו במושבות שבערים ובארצות שונות. קרקעות שלא נעבדו עוד תעלינה בערכן ברבות הישוב והתרבות מסביב להן. מנהלי העיר פאריז, אשר חפצו להרחיב גבולותיה, השכילו מאד לעשות בהרחיקם את בניניהם החדשים מחוצות העיר הנושבות, ובקנותם את כל מגרשי העיר מחוצה לה, בנו את הבתים רק בקצות גבוליהם, ובזאת העלו את מחיר הקרקעות לבנין הבתים, אשר לא נחשבו עוד לנמצאים מחוץ לעיר, כי אם בתוכה פנימה.

אם תבנה החברה על חשבון עצמה, או תמסור את עסק הבנינים ליד אדריכלים חפשים, אחת היא לה. רב כח העבודה של החברה, כאשר נשוב להוכיח, וכחה זה אינו משועבד לאחרים, למען מלא אמתחות אדוניהם, בעלי ההון כסף, כי אם אלה יראו שכר ט״ב מעמל עבודתם, מבלי אשר ייקר שכרם כל כך. החומר לבנין הבתים יהיה מוכן ומזומן בידי נבוני דבר, אשר בחרו את האדמה למושב הערים.

משכנות הפועלים.

משכנות הפועלים (העובדים בידיהם) יִבָנו על השבון החברה, אך בשום אפן לא אוכל לשער בנפשי את תבניתם כתבנית בתי אסף הצרים של הפועלים בערים הגדולות באירופא, הבתים המעוררים תאניה בלב רואיהם, או כתבנית הסכות הרעועות, הסובבות את בתי חרשת המעשה. אמנם משכנות פועלינו יהיו פשוטים בתארם החיצוני — יען כי החברה תוכל לבנות רק במחיר מצער, בקנותה את החמר לבנין במספר רב — אך המשכנות האלה וגניהם הנחמדים אשר מסביב להם, ישיתו הוד והדר על המקום, שבו יקומו. יפעת הטבע תאציל מהודה על רוח האדריכלים, האמנים הצעירים, ועוררה אותם להמציא חדשות

אולם יוכל היות, כי בהתפתח התנועה ירד שער הנכסים למדרגה שפלה מאד, עד כי לא יוכלו עוד להמכר. למן הרגע הזה תתחלק פעולתה של החברה, בתור מוכרת הנכסים, בין סניפים חדשים. החברה תכלכל את כל הנכסים הנעזבים ותחכה עד בוא שעת הכשר למכרם. היא תקבל שכר הדירות, תחכיר את האחוזות ותפקיד פקידים בבתי המסחר, ואולי גם—לבל יבאו לידי תקלה— תתן אותם בחכירה לעתים קבועות. החברה תשתדל בכל עת להקל על החוכרים— הנוצרים—את אפן קנין הנכסים ההם. בכלל תחל להושיב לאט לאט בשלטון נכסיה באירופא פקידים נוצרים חפשים ובלתי נחשדים שעבדי היהודים המה. באי כח עם הארץ יעמדו אלה על המשמר לפקח על הנהגת העסקים, והיו לנו לעד, כי ישרים דרכינו ואין בהם עקש, וכי רחוק מאתנו החפץ להביא מבוכות וסכסוכים בחיי עם הארץ.

החברה היהודית תעסוק גם בקנין הנכסים או בחלופיהם. היא תחליף בית בבית, אחוזה באחוזה — „שם" בארץ החדשה. „ושם" יהיה הכל כאשר היה „פה". ובזאת יפתח לחברה מקור הכנסות רבות ביושר ובמשפט. היא תוכל לתת „שם" בתים טובים ויפים, אחוזות טובות מאלה אשר היו „פה", במחיר מצער מאד, יען אשר גם היא תקנה את האדמה במהיר מצער.

קנין האדמה.

את כברת הארץ, אשר יסכימו לתת לאגדה עפ"י חקי העמים, עלינו לקנות במחיר מיד בעליה.

את ההכנות שיעשו היחידים בטרם ילכו להשתקע שמה, לא פה המקום לפורטן. אך החברה צריכה לאחוזות ארץ גדולות למענה ולמעננו. את האחוזות האלה תקנה בפעם אחת. בתחלה תתאמץ לרכוש את האחוזות אשר לקנין ממשלת הארץ תחשבנה. מטרתה היא לבוא „שמה" ולהאחז בארץ, מבלי העלות את מחיר האדמה עד השער העליון, כאשר ימכר הכל גם פה מבלי הוריד את המחיר. לתנועת השער במדה מרובה אין לחוש עתה, כי החברה רק היא תעלה את מחיר האדמה בהעתיקה את היהודים אליה בעצת „אגדת היהודים" המפקחת על דרכה. על האגֻדה לדאוג לבל תהיה אחרית הקבלנות הזאת „כפאַנאַמא" בשעתה, כי אם טובה ומועילה כתעלת ה„סועץ".

החברה תמציא לכל פקידיה העובדים אתה, מקומות לבנין בתים במחיר מצער, תתן להם בהקפה כסף להוצאות הבנין ותנכה אותו אח"כ משכר עבודתם, או תחשבהו להם לשבח שכרם אשר יעלה מעת לעת. ובזאת ימצאו שכר טוב לפעולתם הנאמנה, נוסף על הכבוד והתהלה אשר ירחש להם לב רבים.

הראשונים נוכל להתנהג בדרך זה: החברה אשר תדאג להם ולצרכיהם הרבים תנהלם גם בלחם. שטת התמיכה הזאת תהיה נוהגת רק בשנים הראשונות, והסדה זה יגדל עוד יותר עם הפועלים, בהגינה עליהם מנשך ותרבית של הסוחרים הקטנים, בעלי בתי משקה וכיוצא באלה, החברה תעצור אפוא בעד עניינו מאחוז שם בתגרנות, שגם פה לא אחזו בה, כי אם מסבות התלויות בהתפתחות התולדה: החברה תמשול גם בשותי שכר ונלוזי דרך. האם יעבדו בעת הראשונה מבלי קבל כל שכר? לא! שכר העבודה יגדל הרבה מאד.

עבודת שבע שעות ליום.

הזמַן הקצוב לעבודה הוא שבע שעות ליום!

אין זאת אומרת, כי רק בשבע שעות ליום תעשינה כל המלאכות הנחוצות, כמו: הפלת העצים, חפירת האדמה והסעת האבנים. זאת לא זאת, ארבע עשרה שעות יעבדו יום יום, אך העובדים יעמדו לעבודה חבורות חבורות משך שלש שעות וחצי, ובנוח החבורה האחת תעבוד השנית. והכל יהיה במשטר וסדר נכון כעבודת הצבא, שוטרים ופקידים העולים ממדרגה למדרגה ולעת זקנתם יכלכלו בלחם. את המוצא לכסף די כלכלתם נראה להלן.

בשלש שעות וחצי יוכל איש בריא לעבוד עבודה רבה וכבדה, ובנוחו שלש שעות וחצי — את עתות המרגעה יקדיש למנוחת גוו, למשפחתו, להשתלמותו באומנתו — יחליף כח ושב לעבודתו. עובדים כאלה יוכלו לפעול גדולות ונצורות.

עבודת שבע שעות ליום! בכלל היא עולה לארבע עשרה שעות — יותר לא יתכן לעבוד ביום אחד.

מלבד זאת אדע נאמנה, כי עבודת שבע השעות איננה מן הנמנעות, כאשר הורונו הנסיונות בארצות אנגליה ובלגיה, ואחדים מחכמי הכלכלה המדינית מעידים, כי די לה לעבודה בחמש שעות ליום. אגֻדת היהודים והחברה היהודית תלמדנה בענין זה חדשות יום יום — אשר יסכון גם ליתר העמים לדעתן — ובראותנו כי עבודת שבע השעות יכולה להתקים נקבע אותה בארצנו לחק לעתיד.

רק החברה תעביד את פועליה שבע שעות ביום ויש לאל ידה לעשות כזאת.

ועבודת שבע השעות תביא לנו תועלת, בהיותה לקול קורא ומאסף אלינו אנשים מכל פנות העולם, אשר יעלו בחפץ לבם. על ארצנו להיות מבחר הארצות...

שלא היו, לבלי החזק בנושנות, ואם לא ידע עוד העם להעריך את ערך כל המערכה בסדר ובמשטר הזה, הן למצער תתענג נפשו למראה אשר סביבותיהם. בתוך המחנה יעמוד בית התפלה בנוי לתלפיות ולמרחוק יראה חסן גבהו; הן רק דתנו העתיקה היא שעמדה לנו לעשותנו לגוי אחד בארץ. ובתי ספר מלאים אור ונגה ומפיקים אויר צח ובריא יעמדו על מכונם עם כל המכשירים ללמודים, הדרושים לפי העת החדשה, ובתי חנוך לפועלים, אשר בהם ישתלמו הפועלים הפשוטים והיו לאמנים משכילים בכל חרשת המעשה וידיעת חכמת המכונות ביתרון הכשר ודעת, ובתי תענוג ומשחק בעד העם אשר תנהלם האגדה ותכלכל מעשיהם להיותם למקור נאמן לתקון המדות ודרך הארץ.

פה הננו מדברים רק בבנין הבתים ולא בכל הנעשה בקרבם.

את משכנות הפועלים תבנה החברה במחיר מצער, לפי דעתי. לא רק מפני שכל החמר הדרוש לבנין רב הוא בכמותו ולא רק מפני שהאדמה היא קנין החברה. אך גם יען אשר לא תהיה מוכרחת לשלם לפועלים שכר העבודה.

כן הוא דרך העובדים באמריקא, לעזור איש את אחיו בבנין בתי משכנותיהם, והדרך הזה, הנראה כמשחק ילדים, יוכל להתפתח ולהשתלם באופן נפלא מאד.

הפועלים „שאינם מלומדים".

(Unskilled Labourers)

פועלינו „שאינם מלומדים", הבאים בעת הראשונה מהארצות, אשר מצב היהודים שבהן הוא בשפל המדרגה, יעזרו איש את אחיו בבנין הבתים למושב להם, אמנם בתחלה לא יספיק לנו הברזל מוצא ארצנו די העבודה ומוכרחים נהיה לבנות בתי עץ. אך ברבות הימים תהיה אחרת, ומקום בתי העץ הרעים, אשר בנינו בתחלה, יירשו אח"כ בתים טובים וחזקים מהם.

פועלינו „שאינם מלומדים" יבנו את משכנותיהם ומשכנות חבריהם, כאשר יַתְנוּ אִתָּם מראש. חלף עבודתם יקומו בתיחם להם לנחלת עולם, וכמובן רק אם יצטינו במשך שלש שנים בחריצות ובאמונה. בזה נרכוש לנו פועלים חרוצים ונאמנים, והאיש אשר יתחנך לעבודה במשך שלש שנים יהיה לגבר צולח כל ימיו,

הנה אמרתי למעלה, כי החברה לא תשלם לפועלים מאומה, ומאין איפא ימצאו לחמם?

בכלל הנני מתנגד לכלכלת הפועלים מקופת הקהל, אך עם אלה החלוצים

לחיות בעבודתם, ורבים לא יוכרחו עוד לשלוח יד בנפשם מחרפת רעב. מעשים כאלה הנם לחרפה ולדראון לחיי התרבות, בעת אשר משלחנות העשירים ישליכו מטעמים לפני הכלבים.

החברה להספקת העבודה תספיק עבודה לכל איש ואיש. אולם התוכל למכור גם את פרי כל העבודה ולשומו בכסף? זאת לא תצלח בידה רק מעט, וזה הוא חסרונה של החברה — כי נכונה היא גם להפסיד. כי היא נוסדה, אך לעשות חסד וצדקה, ונדבתה אשר תתן, היא רק העודף מכסף הוצאותיה על תבואות מעשיה. היא לא תתן שתי פרוטות לכל עני ואביון הפושט יד, אך תספיק לו עבודה, אשר בה תפסיד את שתי הפרוטות האלה, ונמצא העני משתכר שקל כסף תחת שתי הפרוטות, אשר קבל עד כה במתנה ושבע עליהן חרפה וכלמות, והיה מעשה הצדקה שלם, כי ילך ויגדל עשרת מונים!

החברה תפסיד אמנם פרוטות פרוטות! אולם „החברה היהודית" לא תאבד ממיליארד המרקים מאומה, ונהפוך הוא, כי תרבינה הכנסותיה מעת לעת.

וגם תועלת מוסרית יש בדבר. כי הנה גם עתה בהיות הספקת העבודה מעטה, תועיל הרבה לתקון המדות של בני אדם הבטלים מכל עבודה, בהנתן לאיש ואיש עבודה לפי כשרונו ומעלות רוחו, אם במלאכתו שעסק בה עד היום, או בבקשו לו מלאכה חדשה. בשעות הנותרות לו מעבודתו יהיה חפשי לבקש לו עבודה אחרת, והחברה תתמוך בידי כל המבקשים משרה ועבודה.

היסוד הזה, כמו שהוא עתה, חסרונו בצדו, מפני שלא יתכן להתחרות את סוחרי העצים ודומיהם. הסוחרים האלה אזרחים הם, אשר משפט הבחירה להם, והמה בצדק יעמדו על נפשם ויתרעמו על ההתחרות הזאת. ואולם הן גם במלאכת ידי האסירים בבתי הכלא אין להתחרות, יען אשר נטל על הממשלה לכלכל את אסיריה ולכלכלם בשכר עבודתם.

בקרב חיי החברה שבימינו וחקיהם הישנים אולי לא תמצא לה הספקת העבודה מקום לעמוד ולהתקים, אולם יכולה היא להיות בחברתנו החדשה!

בראשונה נחוצים לנו עובדים, „שאינם מלמדים" במספר רב ועצום לעבודה באחוזות הראשונות, תקון הדרכים, כריתת עצים, חפירת האדמה, בנין מסלות הברזל והטלגרף וכיוצא באלה, כל אלה יֵעָשו במועצות ודעת, במשטר נכון וקבוע מראש

השוק.

לרגל עבודתנו על אדמתנו החדשה, יבוא גם המסחר ושוקיו. אמנם בראשונה יהיו שוקי-המסחר רק לדברים היותר נחוצים וצרכי החיים הפשוטים:

לאיש אשר ידבנו לבו לעבוד יותר משבע שעות, יוסיפו על שכרו כמחיר עבודתו. ויען כי לחמו נִתָּן לפי צרכיו, ולבני משפחתו אשר לא יוכלו לעבוד אתו, תדאגנה חברות הצדקה הכוללות—יוכל הוא לקבוץ על יד את העודף משכר עבודתו. אנחנו נשתדל לעזור ביד אחינו, אשר מטבעם יאהבו לצבור כסף, ותמכנו ביד יחידים בהתאמצם לעלות למדרגות גבוהות, ובזאת נכין בידיהם אוצרות כסף, אשר יסכנו לנו למלוה אוצר המדינה בימים הבאים.

העבודה היתרה על שבע השעות לא תרב משלש שעות, ורק בהסכמת הרופא. כי עתידים אחינו אשר יתעוררו לחיים חדשים בארצנו להתקרב דחופים ומבוהלים איש איש לעבודתו, ורק אז יודע בגוים, מה גדול כחנו לעבודה! איך להתנהג בכלכלת הפועלים הראשונים מקופת הקהל בשכר עבודתם לא אתאר עתה בפרוטרוט, לבלי הלאות את הקוראים. את הנשים לא יתנו לעבוד כל עבודה קשה, ולא תוכלנה לעבוד יותר מן השעות הקבועות.

הנשים ההרות הפשיות הנה מכל עבודה, ומקופת הקהל יכלכלו אותן בעין יפה, כדי שתלדנה ילדים בריאים ושלמים הדרושים לנו בדור יבא.

חנוך הבנים משחר טל ילדותם יהיה בידינו והטינו אותו לחפצנו. אך לא פה המקום לענות בו.

כל הדברים, אשר דברתי על אדות הפועלים „שאינם מלֻמדים" ודרכי חייהם, לא מקסם כזב ושוא המה ויכולים לצאת לפעולה ככל יתר דברי הצעתי. דברים כאלה נעשים ונראים במקומות אחדים, אך במדה מועטה, ועל כן לא ימשכו עליהם עיני רבים, וערכם לא נכר עוד. בפתרון שאלת היהודים היתה לנגד עיני „החברה להמצאת עבודה" (Assistance par le trawail), אשר הכרתיה בפאריז וידעתי את ערכה כי רב הוא.

הספקת העבודה.

הספקת העבודה כפי שהיא עתה בפאריז וביתר ערי צרפת, באנגליה, בארצות השוַיץ ובאמריקא לא תפעול עוד גדולות, אך יכול תוכל להתרחב ולפעול גדולות ונצורות.

מה העבודה הזאת ועל איזה יסוד הטבעה?

יסודתה בהספקת עבודה קלה, שאינה צריכה למוד, לאנשים אשר לא חֻנכו מימיהם לשום עבודה, כמו; הכנת גזרי עצים קטנים להדלקה, אשר ישתמשו בהם בבתים רבים בפאריז. העבודה הזאת היא מעין אותן העבודות, אשר יעבידו בהן את האסורים בבתי הכלא לפני החקרם, עבודה אשר לא תחלל את כבודם. אז לא ימצאו עוד בקרבנו אנשים אשר יפשעו על ככר לחם, כי כלם יבחרו

כן הדבר, עשירי עמנו, החרדים עתה על רכושם ומסתירים אותו מעין רואה והנם באים במחבא בעת שהם נהנים מאוצרותיהם, יתענגו שם על רב שלום, וישבעו מטובם, אשר רכשו להם באין מפריע ומכלים דבר. אם תצא התנועה הזאת לפעולה בעזרתם, יביאו גם את הונם שמה, ותועלתו תתראה שם בתור פעל נשגב ונהדר. בהחל העשירים שבנו לבנות שם את ארמנותיהם ובתי משכיותיהם, אשר פה, באירופא, יביטו עליהם בצרות עין, אז יחקו גם אחרים את מעשיהם, ובאו לבנות את בתיהם הרמים והנשאים בארצנו החדשה.

אפני מכירת הנכסים.

החברה היהודית היא כערב קבלן, או כמנהלת את עסקי הנכסים דלא ניידי של היהודים.

בנוגע לבתים ואחוזות קרקעות, נקל הדבר מאד. לא כן בתי המסחר, אשר יתנהלו ע"פ אפנים שונים, שאי אפשר לקבוע להם סדר נכון מראש. ואולם גם זה לא יכבד ביותר, בהיות לאל יד איש ואיש, החפץ לעזוב את הארץ, לשאת ולתת עם סניף החברה אשר בפלך מושבו, ולבחור באפן המכירה כטוב וכישר בעיניו. לסוחרים אשר עבודתם נכבדה היא ביותר, אך ערך מרכלתם וסחורתם איננו גדול כל כך, נקל מאד להעתיק את כל רכושם. החברה תספיק עבודה לכל איש ואיש כפי כשרונו, ובמחיר סחורתו המעטה תתן לו כברת ארץ ומכונות לעבודה בערבון. את העבודה החדשה ילמדו אחינו בכשרון רוחם בזמן מצער. הן היהודים מצטינים בכשרונם להתרגל במהרה אל כל תנאי החיים. ובכן יוכלו סוחרים רבים להיות לאומנים זעירים בעבודת האדמה. אמנם לכאורה תהיה החברה מפסדת בקחתה מיד העניים האלה את נכסיהם, ובהספיקה להם במחירם את כל צרכיהם, אבל באמת שכרה הרבה מאד, בהשביחה ערך הקרקעות במדה, אשר תרבינה מסביב להן הקרקעות הנעבדות.

בבתי המסחר הבינונים, אשר ערך מרכלתם גדול מעבודת ידי בעליהם והבטחון הוא הכף המכרעת בתהלוכותיהם, תהיה חמכירה באפנים שונים. וזה הוא הציר אשר עליו תסוב התנועה הפנימית בין האזרחים הנוצרים. היהודי העוזב את הארץ, לא יאבד מאומה מבטחונו ואמונתו, כי ילווהו גם בלכתו להשתקע בארץ החדשה. החברה היהודית תהיה ערבה לו. את מסחרו יוכל למכור בעצמו, או לעזבו ביד מנהליו תחת השגחת החברה ופקידיה. המנהל יקח ממנו את המסחר בחכירה או יקנהו מעט מעט בתשלומין לשעורין. החברה תפקח בעזרת פקידיה ובאי כחה על הנהגת בתי המסחר הנעזבים וגבית חובותיהם

צאן ובקר, תבואות הארץ, בגדי העובדים, כלי מלאכה וכלי נשק שונים. בתחלה נקח כל אלה מאת שכנינו אשר סביבותינו או מארצות אירופא, וכעבור אך זמן מצער נעשה אותם בידינו. הקבלנים שבבני עמנו ילמדו על נקלה לדעת את התקוה הטובה הנשקפת להם פה.

מעט מעט יבא גם הצרך לדברי חפץ, מפאת ההמון הרב של בעלי המשרה בחברה ופקידיה. על הפקידים יחשבו גם ראשי צבא המגינים על שלום הארץ, אשר מספרם יעלה לעשירית ממספר כל הבאים להשתקע. המה יוכלו למשול במעט האנשים המורדים, כי רוב האזרחים אוהבי שלום המה.

הצרך לדברי חפץ של הפקידים, המשתכרים הרבה, יביא גם סחורות יקרות אל השוק, והמסחר בהם יגדל מיום ליום. בעלי אשה ובנים יקראו לבני ביתם, והרוקים יקראו לאבותיהם ואחיהם לבוא אליהם, אחרי אשר יאחזו המה בארץ. כתנועה הזאת אנו רואים גם היום בין אחינו הנודדים לארצות הברית באמריקה. אם אך הצליח ביד הנודד למצוא מקור פרנסתו ולחם חקו, ימשוך אחריו חיש מהר את כל הנלוים על משפחתו. הן חיי המשפחה בתוכנו מאוחדים בקשר אמיץ אשר לא במהרה ינתק. אגדת היהודים והחברה היהודית תעזורנה אשה את אחותה בפעולותיהן להחזקת קשר המשפחה בישראל ולהרמת קרנה, לא רק בדרך המוסר — המובן מאליו — כי אם גם בעזרתן החומרית, לבעלי המשרה והפקידות יוסיפו בשכר עבודתם לפי מרבית ביתם ומשפחתם, כי דרוש לנו המון אדם רב, בין שכבר באו להאחז ובין שעתידים לבוא.

בתי מושב אחרים.

כבר דברתי על אדות בנין בתי מושב לעובדים. עתה אשוב לתאר גם את משפט בנינים אחרים. גם בשביל האזרחים הקטנים תבנה החברה בתים על ידי אדרכליה בכסף או בחליפין. החברה תבנה מספר בתים בתבניות שונות ומיוחדות, והבנינים היפים האלה ימשכו אליהם עיני הקונים. מחיר הבתים יהיה קבוע, לא יעלה ולא ירד, והחברה תהיה אחראית על טובם ומתכונתם, יען אשר לא להשתכר בהם מגמתה. את מקום הבתים נתאר להלן, בדברנו על דבר האגודות לעריהן.

ויען כי החברה לא תאבה להשתכר מאומה בבנינים אשר תבנה רק בעסק קנין האדמה ומכירתה, אפשר שהאדרכלים יבנו בתים גם על חשבון עצמם. בזאת יעלו את מחיר האדמה והאחוזות, אחרי כן תפרוץ בארץ גם אהבת המותרות, הדרושה לנו לתכליות שונות, להתפתחות חרשת המעשה ומלאכת מחשבת, ובדורות הבאים — גם להריסת הרכושים העצומים.

הנעזבות, והיא תהיה ערבה בכח אוצרותיה, הנודעים לכל, לסדר הישר בגמר העבודה, ולאלה שכבר יצאו לארץ החדשה.

כח הערבון של החברה היהודית.

ובמה כחה של החברה גדול להיות ערבה, לבל תרוששנה הארצות הנעזבות ולבל יפרץ משבר בחיי הכלכלה?

הנה כבר אמרתי, שהישרים שבשונאי בני שם, אשר נדע תמיד לערוך את ערכם בתור בני אדם אוהבי החפש, יוכלו להיות לנו לעזר כמשגיחים על עסקי העם.

אבל גם הממשלה תבא לידי נזק בהכנסת אוצרותיה, כאשר יאבד ממנה חלק מיושבי ארצה, אשר אמנם לא רב הוא ערכו הצבורי, אך ערך כספו רב הוא בתור מעלה מסים; ועלינו לשלם לה תשלומי הנזק הזה. הנה אנחנו עושים זאת, בעזבנו פה את בתי מסחרנו, הנוסדים בכשרון רוחנו ובחריצות ידינו, בתתנו לאזרחים הנוצרים לרשת את מקומנו ובעזרנו להמון אדם רב לעלות למדרגות גבוהות בשלוה והשקט. כדבר הזה ראינו בימי המרידה בצרפת; אבל אז נשפך דם רב כמים וחרב המשחית שכלה בכל מדינות הארץ ובארצות אירופא אשר בהן היתה המלחמה. מלבד זאת הופרו חקי זכיות אחדים, שבאו להם בירושה, או שרכשו אותם בעבודת ידיהם, ובעלי ערמה ומזמה, אשר קנו את הנכסים הלאומיים, עשו עשר רב.

החברה היהודית תביא בפעולותיה תועלת רבה לכל אחת מן הארצות. בכל המקומות נוכל להקל על הממשלה את קנין נכסי היהודים הנעזבים, והממשלות תוכלנה להשתמש בקנינים רבי הערך האלה לעשות תקונים נחוצים בחיי החברה.

החברה תעזור את הממשלות ומחוקקיהן, אשר על פיהם תתנהל התנועה הפנימית בין האזרחים הנוצרים. והחברה תשלם גם מסים גדולים.

מושבה המרכזי הוא בלונדון, יען אשר עליה להחסות בצל חקי ארץ אדירה, אשר השנאה לבני ישראל לא גדלה בה עד היום. ואולם אם תתמוכנה הממשלות ביד החברה, אז תתפשט בכל הארצות ותביא מסים רבים לאוצרותיהן, ביסדה סניפים בכל מקום ומקום. החברה תשלם לאוצר הממשלות פי שנים: מקנין הנכסים ומכירתם, וגם במקום אשר תהיה רק כסוכנת לתַוֵך במשא ומתן, תתיצב לפי שעה כלוקחת את הנכסים לעצמה, ובמשך איזה זמן תכָּתב היא בספרי שלטון האוצרות בתור בעלת הנכסים ההם.

הדברים האלה צריכים אמנם לחשבון מדויק. כל מעשי החברה במקומות

במועדם. החברה תהיה כאפוטרופוס ליוצאים. ואם יבצר מאת אחד היהודים למכור את מסחרו, אם לא יבטח בשום איש לעזבו על ידו, ואם לא יאבה להפרד ממנו, ישאר הסוחר ההוא במקום מושבו. והנשארים פה גם המה לא ישחיתו גורלם ולא ירעו את מצבם מאשר הוא עתה; התחרות אחיהם שיצאו לא תוסיף להציק להם, וקול האנטישמיות הקורא כל היום: „אל תקנו מאת היהודים״! ידום לנצח.

הסוחר היוצא, אשר לא יאבה להניח ידו מן המסחר, שעסק בו פה, יוכל להתקין עצמו לזה למפרע. למשל: מסחרו של ראובן הוא במכלולים ובגדי חפץ. ויש את נפשו לעזוב את הארץ, והיתה ראשית מלאכתו ליסד במקום אשר אוה למושבו החדש סניף למסחרו, ושלח שמה סחורות מסחורות שונות. העניים היוצאים ראשונה, יהיו שם קוניו. מעט מעט יבאו שמה אנשים, שיש להם חפץ בסחורות יקרות במחירן, ואז ישלח ראובן את מרכלתו החדשה, ואחרי כן גם היפה והמשובחה שבה. הסניף ההוא יהיה לו למקור הכנסה גם הוא, בעוד שבית מסחרו פה עודנו עומד באיתנו. והנה שני בתי מסחר לראובן. את הישן ימכור או יעזבנו ביד בא כחו הנוצרי לנהלו, והוא יסע אל המקום, אשר יסד לו שם את בית מסחרו החדש.

והנה עוד משל אחד נכבד מן הראשון: שמעון ולוי יסחרו למרחקים בגחלים, ומכרי פחם ובתי חרשת רבים להם, ואיככה תוכל קבוצת רכוש עצום כזה להמכר? מקום מכרה הפחם וכל אשר סביביו יוכל להגאל בידי הממשלה, אשר ברשותה הוא. והדרך השנית היא, כי תגאלנו החברה היהודית, בתתה במחירו כסף או קרקעות בארצה. ויש עוד דרך שלישית, כי תוסד חברה למניות בשם „שמעון ולוי״. והדרך הרביעית. כי ישאר הכל כאשר היה עד כה, והבעלים, העוזבים פה את אחוזתם, בשובם הנה לעתים מזומנות לפקח על עסקיהם, יחשבו לאזרחי ארץ אחרת, שגם להם הזכות ליהנות מחקי הארץ ולהחסות בצלה, כנהוג אצל העמים המנמסים. מעשים כאלה אנחנו רואים יום יום. ועוד לי להציע דרך חמישית מועילה ונפלאה במינה, אשר הנני רק לרמז עליה, יען כי חדשה היא ומעטים עוד ההולכים בה, אף כי קרובה היא מאד אל מצב השכלתנו. שמעון ולוי יוכלו למכור את אחוזתם לכל הפקידים הממונים עליה עתה במחיר. הפקידים יתאחדו לאגודה בעלת ערבון קצוב, ואולי יצליח בידם לשלם לשמעון ולוי את מחיר עסקיהם בעזרת ועד המדינה, אשר לא בנשך רב יתן את כספו. הפקידים יבטלו אח״כ את שטרי המלוה הנתנה להם מאוצר מדינתם, מהחברה היהודית או משמעון ולוי.

החברה היהודית תמכור את עזבון הקטנים והגדולים יחדו. ובעת אשר יצאו היהודים במנוחה והשקט לכונן להם ארץ חדשה, תעמוד החברה על משמרתה בתור ועד הנושא ונותן, המכלכל את יציאתם והמשגיח על אחוזותיהם

מעתה לטובת היוצאים תחת דגל החברה היהודית, ובנקל תמצאנה את הדרך להשתתף בפעולותיה.

והבגדים החדשים יהיו בסמן יפה ליוצאים העניים, לעורר את תקותם, לאמר: עתה תבאו לחיות חיים חדשים! אגדת היהודים תשתדל לעורר בלבות היוצאים רגשות קדש וענות תם לפני צאתם ובדרך מסעם בתורה ובתפלה, במשאות ובנאומים, בהבינה אותם לדעת את ערך רעיון היציאה, ובהורותה אותם תורת החיים והבריאות וחקי העבודה ומשפטיה לעתיד, כי הארץ הנבחרה אדמת העבודה היא. בבואם שמה יתקבלו בהמון חוגג מאת הראשים והמנהלים, אך לא בשאון ותרועת אולת, כי עלינו לרכוש עוד את ארץ בחירתנו. אולם עד מהרה ידעו העניים האֻמללים האלה, כי בארצם הם יושבים.

את בגדי היוצאים העניים לא תכין החברה בלי תכלית ומספר. אגֻדת היהודים תחתוך להם קצבה על פי אגודות הערים, ועל החברה לדעת מראש את מספר היוצאים, את יום בואם וכל צרכיהם. באופן כזה יוכלו להכין כל מחסוריהם למועד הנכון.

התעוררות לחרשת המעשה.

את תעודות „אגֻדת היהודים" ו„החברה היהודית" אין אנו יכולים לתאר לעצמנו בתור נפרדות אשה מרעותה, כי תלויות הן תמיד זו בזו ואשה תעזור את אחותה. החברה תהיה תלויה תמיד בדעת האגֻדה, בכבודה ובעזרתה המוסרית, כשם שהאגֻדה תלויה בה ובעזרתה החמרית. בסדר הכנת הבגדים, למשל, נראה ראשית פעולתן לעצור בעד פריצות הגדר בדרכי העבודה, וכמשפט הזה יהיה בכל המעשה אשר תכין החברה.

אך בשום אופן לא תוכל להכביד אכפה על הקבלנות החפשית. הננו קוליקטיביסטים רק במקום אשר תדרוש זאת מאתנו המלאכה הכבדה והנשגבה מאתנו, אך בכלל נתאמץ לשמור זכיותיו של היחידי, לחזקו ולאמץ את ידו. הקנין הפרטי, שעליו נשען החפש בחיי החברה, יתפתח וישתלם בקרבנו באין מכלים ובאין מעצור, הן גם לפועלינו „שאינם מלֻמדים" נעזור, שיעלו למעלה ורכשו להם מקנה וקנין.

את רוח הקבלנות נעורר ונתמוך בכל כחנו. את חרשת המעשה נרים למעלה ראש על ידי חֻקים טובים ומתֻקנים בהנהגת עניני המכס, ע"י הכנת החמר לעבודה במחיר מצער ובעזרת משרד מיוחד למנות מספר לכל מפעלות בתי החרשת ולתודיעם גלוי ברבים.

רוח הקבלנות תוכל להתעורר באופן יפה ומועיל. רק הקבלנות הפרועה,

השונים יהיו נחתכים ומוסכמים מראש, לדעת עד היכן ידה מגעת לפעול בעצמה, מבלי אשר קיומה יהיה בסכנה. החברה תשא ותתן בדבר הזה עם שרי שלטון האוצרות, ואלה יוכחו עד מהרה לדעת ולהכיר את כונתה הרצויה, והיו לה לעזרה במפעלותיה בכל התנאים הדרושים, למען אשר תבוא בנקל אל המטרה הנשגבה אשר הציבה לה.

גם בדבר העתקת החפצים ונסיעת בני האדם תשא ותתן החברה. במקומות, אשר מסלת הברזל הן קנין הממשלה, ברור הדבר; ובמסלות הברזל, אשר קנין פרטים הנה, תעשינה לחברה הנחות כלכל יתר חברות המשלות הגדולות. הן עליה להשתדל, כי יסעו אחינו, היוצאים על חשבון עצמם, במחיר מצער. אמנם החברה תוכל להשתכר במחיר המסעות והמשלות, אולם גם בזה לא תשים לב להכניס יותר מן הכסף הדרוש להוצאת קיומה.

עסק המשלוח הנהו ברוב המקומות בידי היהודים, ועל כן יהיו עסקי המשלוח הראשונים, אשר החברה תמצא בהם חפץ, ואותם תגאל בראשונה. בעלי העסקים ההם יקבלו תמורתם משרות ביד החברה, או ייסדו להם עסק כזה כאות נפשם בארץ החדשה. הן גם בהגיע היוצאים למחוז חפצם דרושים להם משלחים, אשר יקבלו אותם ואת חפציהם, ויען כי רב טוב צפון בעסק הזה, יען אשר יוכלו להשתכר באין מפריע, כאשר אך באו שמה להשתקע, לא יחסרו אנשים, אשר יקבלו עליהם את העבודה הזאת. למותר אחשוב לתאר בזה את כל פרטי ענין היציאה והנהגתה. רק סופם ומטרתם מביאים לידי הכרתם ברוח בינה, ואנשי הרוח, אשר רבים הם בתוכנו, יתחקו על שרשיהם ואפני צאתם לפעולה.

אחדים ממפעלות החברה.

רבים ממפעלות החברה יהיו נאחזים אחד ברעהו. למשל: מעט מעט תחל החברה לעסוק במושבותיה בחרשת המעשה, אשר ראשיתה תהיה מצער. בראשונה תכין לאחינו העניים היוצאים: בגדים, כתנות, נעלים וכו׳. כי במקום יציאתם מאירופא ילבישו את עניינו בגדים חדשים מכף רגל ועד ראש. ולא במתנה יקבלו את כל אלה, לבל יכנע רוחם; רק את בגדיהם הישנים והרעים יחליפו בטובים. את אשר תפסיד החברה תכתוב בספר על חשבון הפסד עסקיה. העניים חסרי כל, יחובו להחברה מחיר הבגדים, ושלמו אותם שם בנכיון משכר עבודתם היתרה, אשר גם ממנו יפטרו, אם יתהלכו במישרים.

ופה נתן מקום רחב ידים לחברות השונות לתמיכת היציאה, שנוסדו עד היום, לפעול ולעשות. את אשר עשו עד עתה לטובת היהודים הנודדים, תעשינה

חרשי ברזל, נגרים, זגגים וכו׳. המשרד יפרסם את הדבר, והאומנים ישמעו ובאו, הם ואנשי ביתם, אל המקום ההוא, והשתקעו שם לבטח, מבלי אשר ייראו מפני ההתחרות. שמה יקבעו את מושבם לטוב להם כל הימים.

המוצא לכסף.

לסכום הדרוש למניות החברה הצעתי אמנם מכסת כסף, הנראה כחלום ודמיון כזב. ואולם את סכום הכסף הדרוש לנו באמת, יקצבו על נכון אנשים חכמים ומומחים לעניני ממונות. אך בכל אופן שהוא דרוש לנו כסף רב. והכסף הזה מאין ימצא? השאלה הזאת תוכל להפתר באחד משלשה דרכים, והאגודה תבחר באחד מהם. האגודה, בתור „ערב מוסרי", המנהיג את עניני היהודים, תאצור בקרבה את הישרים והטובים שבעמנו, אנשי חיל, שונאי בצע, ואף כי תהיה האגודה בתחלה רק כועד מוסרי, בכל זאת ידה רב לה להרבות כבוד „החברה" ובטחונה בעיני העם. החברה היהודית תוכל לקוות, כי תראה ברכה בעמלה, רק אם חותמה של האגודה יהיה עליה, אשר על כן לא תבוא שום חבורה של בעלי הון מן השוק לקחת העטרה לעצמה וליסד את החברה היהודית. האגודה תחקור ותדרוש, תבחר ותמנה, ובטרם תסכים אל היסוד, תבחן היטב אם תוכל לבטוח בו, כי יעשה מעשהו באמת ובתמים. הן לא יתכן להחל בנסיונות, שעוד לא נדע אם כחם רב, יען כי מפעל נכבד כזה נחוץ שיצליח בראשית הוסדו. אם לא יצליח, יאבד הרעיון את ערכו וימשך שנים רבות, ואולי לא יצא לפעולה עד עולם.

שלשת הדרכים למוצא הכסף אלה הם: א) האוצר הגבוה (Hochbank) ב) האוצר הבינוני (Mittelbank) ג) סכומים נחתמים ביד כל העם.

הדרך היותר קל ומוביל אל המטרה, הוא היסוד ע"י האוצר הגבוה. הכסף הדרוש יוכל להאסף בזמן קצר בין בעלי ההון הרבים והעצומים, אחרי אשר ימתיקו סוד יחדו. תועלת יסוד כזה היא, שלא יצטרכו לאסוף את כל המיליארד, כאשר שערנו למעלה, בפעם אחת. ואף גם זאת. כי בטחון בעלי ההון העצומים יופיע בהדרו גם על היסוד הזה. בתוך אוצרותיהם של היהודים טמונים עוד כחות מדיניים רבים ונפלאים, שעד היום לא השתמשו בהם כל צרכם. על פעולות האוצרות האלה יתרעמו צוררינו תמיד, כי בכחם לעשות נפלאות, אך באמת אינם עושים מאומה. היהודים העניים מרגישים רק את השנאה והמשטמה, אשר יעוררו האוצרות האלה; התועלת אשר בידם להביא להם, להקל את מכאובם, רחוקה מהם, מזמת בעלי האוצרות הגדולים ויכלתם המדינית ראויה שתביא תועלת להרעיון הלאומי. אולם אם ימצאו האדונים האלה השמחים בחלקם לנכון לפניהם, לבלי דאוג לאחיהם הנרדפים והנענים על עשרם של

שאינה יודעת כל סדר ומשטר ישר, חדל תחדל. בהוסד בתי חרשת חדשים יפרסמו במהרה את דבר הוסדם, ובבוא אחד הקבלנים אחרי איזה ירחים לבחור באיזה סניף של חרשת המעשה, ידע את אשר לפניו ולא יבנה עוד על יסודות רעועים. ויען כי כל איש יודיע לאגֻדה את המטרה, אשר אליה הוא שואף בעסקיו החדשים, יהיה תמיד מצב כל מעשה ומשלח יד ועניניהם הפרטים נודעים לכל.

מלבד זאת ימציאו לכל אחד ואחד מהקבלנים כחות העבודה, כאשר יפנה אל המשרד המרכזי להספקת עבודה ומשרות, ששכרו יהיה מעט, רק די ההוצאות לקיומו. הקבלן מודיע להמשרד בטלגרמה: דרושים לנו חמש מאות פועלים לשלשה ימים, שבועות או ירחים. ממחרת היום ההוא יבאו מכל המקומות, אשר דבר המשרד המרכזי מגיע, חמש מאות הפועלים והחלו לעבוד את אדמתו או בבתי החרשת שלו. בסדר ובמשטר נכון כאנשי הצבא יצאו הפועלים לעבודתם. מובן מאליו, כי לא כעבדים משועבדים ישלחו שמה, רק כפועלים חפשים, העובדים שבע שעות ביום. הנהנים גם עתה מזכיותיהם, וגם בשנוי המקום יוכלו לעלות למדרגות גבוהות ויכלכלו בלחם לעת זקנתם.

הקבלן החפשי יוכל לבקש לו ג"כ פועלים באשר ימצא כטוב בעיניו, אך יכבד ממנו לעשות כזאת. האגֻדה תעצור בעד המורדים, אשר יתאמצו להכניס עבדים שלא מבני ישראל, תאסור את סחורתם וגם תשים מכשולים אחרים על דרכי עסקיהם. באפן זה יהיו כלם מוכרחים לספח אל העבודה את העובדים אך שבע שעות, ועבודת שבע השעות תהיה בארצנו מעט מעט לחק ולא יעבור.

התישבות פועלים מומחים.

ברור הדבר, שכל הדברים האמורים בפועלים „שאינם מלֻמדים" יסכנו עוד יותר בנוגע לפועלים מומחים לאיזה מקצוע של עבודה. כמשפט הראשונים יהיה גם לאומנים העובדים בבתי החרשת באיזה מקצוע של עבודה מיוחד. המשרד המרכזי להספקת עבודה יטפל גם בהם.

ובנוגע לאומנים העומדים ברשות עצמם, הם האומנים הזעירים, אשר לנו לדאג לקיומם, מפני שעל ידם תוכל חרשת המעשה לצעוד קדימה בימים יבאו, ועלינו לתמוך בידם להוסיף להם בינה ודעת בכל מלאכת מחשבת וללמדם להשתמש בכחות הטבע הנפלאים, כמימי הנהרות ואור החשמל—גם את הפועלים החפשים האלה יבקש המשרד המרכזי של האגדה ומצא אותם.

אגודות הערים תפנינה אל המשרד לאמר: דרושים לנו כמה וכמה אומנים,

יבוטל אף אם גם העשירים הבינונים יסרבו לנו. כי רק אז נחל אנחנו את מעשנו.

כי הנה אגודת היהודים, אשר לא למען בצוע בצע נוסדה, תוכל אז ליסד את החברה מקרב כל בני העם.

הכסף למניות החברה יוכל להתאסף בלי אמצעות האוצר הגבוה או הבינוני, באפן שכל איש מבני ישראל יחתום ידו לתת איזה סך כאשר ידבנו לבו, לא רק היהודים העניים, כי אם הנוצרים החפצים להרחיק את היהודים מקרב ארצם, יקחו חלק באספת הסכום הדרוש, אשר ישלמו לשעורים קטנים. והדבר הזה יהיה אפן חדש ונפלא בגלוי דעתו ורצונו של כל העם, כי כל המסכים אל פתרון שאלת היהודים בדרך הזה, יחוה את דעתו הגלויה ע״י נדבתו החפשית אשר יחתום ברצונו. ובחפש הדעות תלוי גם הערבון על קיום הדבר. רק אז על כל איש לשלם את כל הסך אשר נדב ויחתום ידו עליו, בהיות כל הסכום הדרוש לתכליתנו חתום על לוח, ואם לא יהיה כן, ישיבו לבעליהם את חלקי הכסף שכבר שלמו מראש.

אך בהיות לנגד עינינו כל הסכום הדרוש רשום בכתב ונחתם ביד כל העם בכל ארצות התבל, אז יהיה איתן ונאמן גם מצב הסכומים הקטנים של היחידים, בהשענם על הסכומים הקטנים האחרים, הרבים והעצומים עד אין מספר.

ואולם בדבר הזה נחוצה לנו עזרתן הגלויה והנאמנה של הממלכות, אשר בקרבן אנו יושבים.



איזה יחידים, אז בוא תבוא עת צאת הצעתנו לפעולה, ונדע להבדיל בין אלה ובין בני העם כלו.

בכלל לא נדרוש מאת האוצר הגבוה להקדיש סכום עצום כזה כמתנת צדקה. אולת היא לחשוב כזאת; ונהפוך הוא, מיסדי החברה היהודית ומנוייה יבאו על שכרם, וגם מראש יזכלו לחשב ולדעת את עתידותיהם. ביד האגודה תהיינה ידיעות ברורות המעידות על עתידותיה של החברה היהודית. אגודת היהודים תדע עפ״י דרישה וחקירה את כל עניני התנועה החדשה בכל פרטיהם, והודיעה אותם באמת ובתמים למיסדי החברה, למען אשר ידעו מי ומי הלוקחים חלק בה. ע״פ מספרים מדויקים של כל הדברים הנוגעים אל היהודים תפעל האגודה לטובת החברה כעין אותן החברות המדעיות Societè d'ètudes הקיימות בצרפת, בכל עת אשר יקרבו לקצוב הסכום הדרוש לאיזה מפעל גדול ונכבד.

ובכל זאת אולי לא ימצא הדבר חן בעיני אילי הכסף. יוכל היות, כי עוד יתאמצו בעזרת מלאכיהם ומשרתיהם עושי רצונם להפר עצתנו בדבר יציאת היהודים ולהלחם נגדה. אך למלחמה כזאת נקדיש כחנו, ונלחם בהם, כבכל העומדים לשטן על דרכנו, מלחמה עזה וכבדה.

— אולי יסתפקו נטילי הכסף בזה שיעברו על הצעתנו בשחוק קל על שפתותיהם.

התופר הצעתנו בעבור זאת? לא!

אנו נתאמץ למצא את הכסף הדרוש בדרך השני. מאת בני עמנו העשירים הבינונים נקבל אותו. האוצר הבינוני יקום ויעמוד נגד האוצר הגבוה בשם הרעיון הלאומי, וכח כספו גם הוא יגדל מאד. אך בזאת יגרע ערכו, כי היה יהיה לעסק של כסף, יען כי נחוץ שיהיה סך המיליארד שלם בירינו בטרם נחל מעשינו, ויען כי סכום עצום כזה יאסף רק לאט לאט, יעשו בכסף הנאצר עסקי הלואה שונים להשתכר בו. ויוכל היות, כי ישכחו במשך העת את תעודתו הראשונה, והיהודים העשירים ימצאו להם עסק חדש לעשות בו עשר רב, ורעיון היציאה ירד לטמיון.

הדרך הזה למוצא הכסף לא רעיון רוח הוא. זה פעמים רבות נסו הקתולים להעמיד אוצר כספם נגד האוצר הגבוה. כי גם היהודים יוכלו להתקומם נגדו, לא עלה על לב איש מעולם.

אבל מה רבו הסכסוכים המתחוללים לבא לרגל היסוד הזה, מה רב הנזק לכל הארצות, אשר תפרוץ בהן מלחמת כסף כזו ומה תגבר עתה האנטישמיות ותעלה למעלה ראש!

אנכי אינני מוצא נחת רוח בדרך הזה ולא הזכרתיו, אלא מפני ההמשך ההגיוני שבהצעתי,

אם יאותו האוצרות הבינונים לעסוק בדבר, אינני יודע. בכל אפן לא

יציאת האגודות.

אחינו היוצאים יתאחדו והיו לאגודות: אגודות אגודות למשפחותיהם ומיודעיהם. אין כל איש מחויב להמנות על היוצאים מעיר מגורתו. כל איש יוכל לצאת, אחרי מכרו את כל אשר לו, כאות נפשו. הן כל איש נוסע בהוצאותיו במחלקת מסלת הברזל, או האניה אשר יבחר בה. במסלות הברזל והאניות אשר לנו, אולי לא תהיה יותר ממחלקה אחת; בדרך ארוכה שכזו למשא הוא על העניים ההבדל הנעשה בין הנוסעים לפי מדרגת רכושם. ואף כי נסיעת אחינו לא תהיה לשם תענוג ושעשועים, בכל זאת נתאמץ להנעים להם את דרך מסעם ולחבבו עליהם.

איש ממנו לא יחסר מאומה בדרך מסעו, גם מבקשי היופי ותענוגות בני האדם ישיגו מאויי לבם. עוד ימים רבים לפני היציאה—הן שנים רבות תעבורנה עוד בטרם תחל התנועה גם בין בעלי הרכוש—יועצו על אדותיה, ובעלי הרכוש יתחברו ויצאו יחדו. היחס, שהיה פה בין איש לרעהו, לא יחדל מהיות גם שם. הלא ידענו, כי מלבד העשירים האדירים לא יתרועעו היהודים כמעט עם הנוצרים. בארצות אחדות אין ליהודי שום מכר ומודע מבני עם הארץ, מלבד בין המעטים, האוכלים את לחמו, הלוים את כספו, ומשרתיו עושי רצונו. בקרבנו הגיטו עודנו עומד בתקפו.

בני עמנו החיים במעמד הבינוני, יתעתדו זמן כביר ובזריזות לדרך מסעם, אגודות אגודות לעריהם. בערים הגדולות יתאגדו לאגודות לפי חלקי העיר, ונשאו ונתנו זה עם זה ע״י ראשיהם אשר יבחרו להם. חלוקת האגודות לפי חלקי העיר אינה הכרח ואונס. תעודתה היא רק להקל מעל העניים את עול הדרך ולגרש מלב הנוסעים כל רגש של עצבות בדרך מסעם, פן יצר להם בעזבם את ארץ מושבם. כל איש יוכל לנסוע לבדו או להספח אל האגודה שירצה. התנאים — ע״פ החלוקה — יהיו שוים לכל. בהתאחד חבורת אנשים לנסוע יחדו במספר ראוי, ינתן לה מאת החברה מסע מרכבות מיוחד במסלת הברזל ואח״כ אניה מיוחדת.

לבתי מלון טובים, אשר העניים יסורו אליהם, ידאג מראש המשרד אשר לחברה היהודית. ובהגיע העת ליציאת בעלי הרכוש, אז כבר יהיו בתי המלון בנויים בידי הקבלנים החפשים, הכל כאשר יורה אותם הצרך. מלבד זאת הן בעלי הרכוש, עוד בטרם יצאו מזה, יבנו להם בתים בארץ החדשה, ובעזבם את מקום מגורתם יעתיקו מושבם אל בתיהם החדשים.

את כל משכילינו ומלמדינו אין אנו צריכים להורות את המעשה אשר עליהם לעשות. כל המסכים אל הרעיון הלאומי ידע את חובתו הקדושה להפיצו בקהל יודעיו ומכיריו. וביותר נדרוש זאת מאת הרבנים רועי העדה.

אגודות הערים.

ההעתקה.

עד הנה הוכחנו רק זאת, כי תנועת היציאה תוכל להתפתח, מבלי אשר תבואנה מבוכה ומהומה בחיי הכלכלה. אבל תנועה כזאת דרכה להרעיש את הלבבות ולפעול עליהם פעולה עזה. יש דברים רבים, אשר הרגלנו להם, וזכרונות יקרים, המחבבים על נפש האדם את המקום, מן המקום אשר עמדה בו ערש ילדותנו עד מקום קברות אבותינו; הלא הכל יודעים את הכבוד אשר ירחש לב היהודי אל קברות אבותיו. את ערשות הילדות הן נקח אתנו — בהן נרדמה תקותנו הנעימה לעתיד לבוא, ואת קברות אבותינו היקרים לנו נשאיר פה, אף כי בשברון לב נפרד מהם — אנחנו הנחשבים לעם אוהב בצע —, יען אשר נטל עלינו להשאירם.

ואולם הן גם היום מוכרחים אנחנו לעזוב את מקומות מושבותינו ואת קברינו מפני חמת המציק, מחסר לחם ומשנאת העמים. גם עתה ינועו היהודים יום יום מארץ אל ארץ, ורב מאד מספר היוצאים מעבר לים, אל ארצות הברית, אשר גם שם לא יאהבונו. ואיה אפוא יאהבונו, כל זמן שאין לנו ארץ מולדת?

מגמתנו היא, לתת לבני עמנו ארץ מולדת. לא נעשה זאת בהעתיקנו אותם לפתע פתאם מארצות מושבותיהם, אך נזהר להסיע את כל גזענו עם שרשיו יחדו ולטעת אותו בארץ דשנה ופוריה. כשם שעתידים אנחנו להביא חדשות בחיינו הכלכליים והמדיניים ולעשות בהם תקונים, ככה נתאמץ להחזיק בכל דבר הקדוש ללבנו מאז. על אלה נרמוז רק בדברים מעטים, כי יש פה מקום נרחב ביותר לטעון עלינו ולתת אותנו לחולמים ובעלי הזיה.

ובכל זאת אפשר שיצאו גם הדברים האלה לפעולה, אף כי הם נראים כסבובים ויגעים. בהתאחדות כחותינו נעשה כל זאת בהשכל ודעת, נשכיל אף נצליח.



העם. לכשרונות רבים, הכלים עתה בתהו ואפס, ינתן מקום רחב ידים להתפתח ולהשתלם, וכל הרוצה לעבוד, ימצא עבודה לפי כשרונו ומעלת רוחו. עניים מחזירים על הפתחים לא ימצאו כלל בקרבנו. כל המואס בעבודה חפשית יוכרח לעבוד עבודת המדינה.

לעמת זאת לא נכלא את הזקנים בבתי האסף לחולים. הבתים האלה הם האכזרים שבמעשי הצדקה, אשר הסכילה רוח נדיבותנו להמציא. בבית האסף ישבע הזקן האֻמלל אך כלמות ועצב עד יום מותו, ודומה הוא כאלו קברוהו חי. אנחנו נכונים לחזק גם את ידי העומדים על הדיוטא התחתונה במדרגת ההשכלה, לבל יהיו בעיני עצמם כמשא על הצבור עד יומם האחרון. לאנשים שככר רפו ידיהם, תנתנה משרות קלות לפי כחם. אמנם לא נוכל להתעלם מעניינו, ההולכים ומתנונים בדורנו הקרב עד קצו; אולם את הדורות הבאים נחנך באופן אחר, ברוח חפשי ולמען החפש.

אנחנו נתאמץ להרבות את אשרם המוסרי של כל בנינו, כזקן כנער, איש ואיש לפי מצבו בחיים, על ידי העבודה, וכח עמנו ישוב לאיתנו בארצו החדשה, בארץ עבודת שבע השעות.

מִבְנֵה הערים.

האגודות תשלחנה את באי כחן לבחור להם את ערי אחוזותיהן. בהֵחָלק הארץ נשתדל כי תהיה ההעתקה נוחה וקלה וכי ישאר כל דבר, אשר לו המשפט להתקַיֵם, כאשר היה פה.

את תאר מבנה הערים החדשות יציעו לפני האגודות לעריהן, ואחינו ידעו מראש, אנה הם הולכים, את הערים ואת הבתים אשר ישבו בהם. ע״ד תאר הבתים וציוריהם הנאמנים אשר יחֻלקו בין האגודות, דברתי למעלה.

כשם שההנהגה הכללית תהיה מרכזית ביסודותיה, כן תעמדנה אגודות הערים ברשות עצמן בנוגע להנהגותיהן פנימה. רק באופן זה תלך ההעתקה בנחת ובמישרים.

אנכי איננו משוה לנגדי את הדבר הזה קל מאשר הנהו; אך לא יתכן גם לשוות אותו לנגדנו כבד מאשר הוא באמת.

יציאת בני המעמד הבינוני.

בין אחינו בני תמעמד הבינוני תתפתח התנועה מעצמה. לאחדים מאלה

רבנינו.

נשיאי האגודות יהיו הרבנים המנהלים איש איש את קהל עדתו; באין אונס יתאספו אליהם אגודות אגודות לעריהם. ומספר הרבנים תהיינה האגודות. הרבנים יהיו הראשונים, אשר יבינו לחפצנו ומטרתנו. המה ראשונה יקדישו את כחם לנו ומעל הבמות יטיפו את לקחם להלהיב את לבות העם. לא נחוץ לקרא אספות ולהרבות להג, אך בעת התפלה יעשו זאת. וכן נכון לעשות. הלא את אחדותנו התולדית אין אנו מוצאים עוד, אלא באמונת אבותינו בלבד, אחרי שכבר למדנו לשוננו לדבר בשפות כל עם ועם ובהן כל שיחתנו והגיוננו.

אל הרבנים תבאנה כפעם בפעם ידיעות נכונות וברורות מאת האגודה והחברה, והפיצו אותן בקרב קהל עדתם. והתפלל ישראל אל אלהיו בעדנו, בער כל העם.

ראשי האגודות ובחיריהם.

האגודות לעריהן יבחרו להם ועד אנשים והרב יעמוד בראשם, והמה יועצו והמתיקו סוד יחדו על כל צרכיהם המיוחדים.

מוסדות הצדקה יועתקו גם המה עם האגודות לעריהן החדשות, וגם שם ישארו בידי האגודות ההן כמקדם. את בתי הצדקה פה לא יסכון, לפי דעתי, למכור בכסף, רק לעזבם מתנת־חנם לתועלת הנוצרים העניים בערים הנעזבות. וכאשר תתנחלנה האגודות את אחוזותיהן בארץ החדשה, ינתן להן ממגרשי העיר חנם אין כסף מקום לבנות את בתי צדקותיהם, והקלו מעליהם גם את הוצאות הבנין.

גם בהעתקת מוסדות הצדקה ינתן לנו, כאמור בפרטים רבים של הצעתנו, מקום רחב ידים לפעול ולעשות לטובת האנושות כלה. דרך גמילות החסדים של היחידים בבני עמנו נבוכה מאד ופעולתה בערך הכסף הנפזר מעטה היא. יש לאל ידנו, אף נטל עלינו, להביא סדרים נכונים בגמילות החסדים ומעשי הצדקה השונים, למען ישלימו חד את אחד. במדינה החדשה תוכל כל זאת להעשות בבינה יתרה וברוח העת החדשה, כאשר יורונו הנסיונות בכלכלת המדינה. ואל יהי הדבר הזה קל בעינינו, יען כי רב מאד מספר האביונים והמחזירים על הפתחים בקרבנו. לחץ אויביהם מבחוץ, אשר ירך את לבבם, וגמילות־חסדי אחיהם, הרכה, המפנקת את רוחם, מביאים את חלשי הרוח שבנו לחיות על חשבון אחרים ולהחזיר על הפתחים.

האגודה אשר האגודות לעריהן תתמכנה בידה, תשים את לבה ביותר לחנוך

ממקומות מושבותיהם גם בלבות אחינו החיים בטובה. אמנם יספיק גם מספר העניים שבנו ליסד מדינה חדשה, ואף גם זאת, כי הם הנם החמר היותר דרוש לישוב החדש, יען כי להתעוררות נכבדה כזאת יסכין גם מעט יאוש.

אבל אחרי אשר אחינו הנואשים האלה יעלו את מחיר הארץ בעבודתם את אדמתה, תתעורר התשוקה בלב בעלי הרכוש ויצאו אחריהם.

מעט מעט יתעוררו אנשים בני השדרות הגבוהות לצאת שמה. את מסע הראשונים, העניים שבנו, תנהלנה „אגודת היהודים" ו„החברה היהודית", והחברות השונות, שכבר נוסדו לתכלית הישוב בא"י עד היום ולתמיכת אחינו הנודדים, הלא הן תתמכנה בידן:

איך נוכל לקבץ המון אדם רב מבלי מִפְקָד ולנהלם אל מקום אחד?

יש נדיבים גדולים בקרבנו, אשר נדבם לבם להושיע את אחיהם וינסו להושיבם מעט מעט על אדמת אבותיהם. הנדיבים האלה הקדימו כבר לעסוק בשאלה הזאת ויאמרו לפתור אותה, בתתם ליוצאים כסף או כלי עבודה. נדיב כזה היה אומר: „הריני נותן מכספי לאנשים האלה, למען אשר יצאו ויבאו אל הארץ".

אך נתעים המה בשוא, ובכל הון עתק שבעולם לא יצלח הדבר בידם. לא כן „החברה היהודית", האומרת: „אנחנו לא נתן כסף ליוצאים, אך עוד נקח מהם, חלף הדברים הנתנים להם".

אמשול לכם משל בדרך הלצה. אחד הנדיבים האלה, אשר נכנהו בשם „הבאַרון", ואנכי, מתאוים להועיד המון אדם רב בראשון לשבוע כחם היום אל בקעת לונגשאַמפּ שאצל פאַריז. הבאַרון, בהבטיחו לתת עשרה פראַנק לכל אחד ואחד, יקבוץ במחיר מאתים אלף פראַנק אשר יוציא, עשרים אלף אנשים קשי רוח, עמלים ויגעים, הנכונים לקללו על העמל הרב שהשביעם.

ואנכי אקצוב את הסך מאתים אלף פראַנק לפרס בעד התחרות הסוס היותר קל במרוצתו — והגבלתי את הבקעה מסביב; כל הרוצה לסור אליה, עליו לשלם פראַנק אחד, חמשה פראַנקים, עשרים פראַנק.

והיתה פעולתי, כי אמשוך אחרי חמשים רבוא אנשים; נשיא הממשלה יופיע לעין כל בהדר מרכבתו וההמון החוגג יריע והתעלס. רבים ישבעו עונג רב במרוצת הסוסים, למרות חום השמש הבוער והאבק העולה באפם, ואנכי הכנסתי, בסך מאתים האלף פראַנק שהוצאתי כמיליון פראַנק מכל הבאים לראות ולהשתעשע. בקראי פעם שנית לאנשים האלה יוסיפו לבוא שמה — ולקול הבאַרון לא ישמע עוד איש בעד כל כפר.

והנני מוסיף לבאר את הפלא של קבוץ ההמונים ע"פ משל אחר מעולם הפרנסה והכלכלה. ננסה נא פעם להעביר קול ברחובות קריה לאמר: „מי האיש החפץ לעמוד על רגליו כל היום בחנות פתוחה לכל עבריה, שהיא כמטרה לחורב

בנים, העובדים את משמרת „אגדת היהודים״, או „החברה היהודית״ בארץ החדשה. עורכי דין, רופאים, חרשי כל מלאכת מחשבת, כל אלה מבני עמנו, המבקשים להם עתה מנוס מפני חמת המציק אל רחבי ארץ, יקבצו ובאו לשבת על האדמה, אשר תקוה טובה נשקפת להם ממנה. אחרים נתנו את בנותיהם לאנשים צעירים, השואפים לעלות למעלה, וקרא האחד מצעירינו לרעיתו ומשנהו לאבותיו ולבני משפחתו לבוא אליו. במקום אשר בו תפרח תרבות חדשה לא יאחרו האנשים לקחת להם נשים. דבר זה יועיל הרבה לתקון המדות הכללי, וזרענו הבא אחרינו יגבר והיה לברכה בארץ, לא יהיו עוד כבנים החלשים, בני האבות המאחרים לשאת נשים, אחרי אשר כלו את כחם במלחמת החיים.

אנשי המצב הבינוני, „בעלי הבתים״, ימשכו אחריהם, בצאתם, רבים מבני גילם.

אמיצי הרוח ינחלו, כמובן, את כל טוב הארץ החדשה.

והנה בדבר הזה נראה אמנם, כאלו היו דרכי הצעתי מלאים מכשולים.

אף אם יצלח בידינו להציע את שאלת היהודים לפני הגדולים אשר בארץ, כי ידונו בה באמת ובתמים —

אף אם יבאו לידי החלטה ברורה, כי „מדינת היהודים״ היא דבר שהשעה צריכה לו —

אף אם נשיג בעזרת אדירי הממלכות ממשלת איזו ארץ — גם אז עוד תהיה לפנינו השאלה:

איך נעתיק את המון היהודים, באין אונס, מארצות מושבותיהם אל הארץ החדשה הזאת? והן לא יתכן שהיציאה לא תהיה חפשית, ברצון איש ואיש?

הפלא של קבוץ ההמונים.

הנה לא נעמול הרבה, בבואנו לעורר את התנועה בקרב העם. שונאינו עושים זאת גם בלעדינו, ואם יעשו הלאה כמעשיהם עד כה, הנה החפץ לצאת יולד בלב רבים, שטרם ידעוהו עד היום, ובלבות החפצים לצאת עוד תגבר התשוקה. ואם היהודים אינם עוזבים היום את הארצות, אשר האנטישמיות שוררת בהן, הוא מפני שגם המבינים אך מעט בדברי הימים, יודעים, כי בכל אשר הוספנו לשנות את מקום מושבנו במשך מאות השנים לא הוטב מצבנו לאורך ימים. לו היתה היום איזו ארץ, אשר תקרב את היהודים בימין צדקה והבטיחה אותם להעניק להם מטובה, אם גם מעט מן הטוב הצפון להם „במדינת היהודים״, בהוסדה, כי עתה מהרו חיש המונים המונים מבני עמנו לבוא ולהאחז בארץ ההיא. עניינו שכבר נואשו מתקוה ינודו שמ.ה. אבל יודע אני, ורבים יודעים זאת כמוני, כי לרגלי הלחץ אשר ילחצונו כבר באה התשוקה לצאת

עליהם כזאת. הן לא לגרות מדון ולהחרחר ריב כונתי, ורק לשלום אדבר.

הנחוץ עוד לחזק דבר הפלא של קבוץ ההמונים ודרך הועדם אל מקום אחד, בראיות מעולי הרגל, הנודדים למקום קדשי דתם?

חלילה לי מחטא בלשוני נגד רגשות כל איש ואיש הקדושים בעיניו, בדברי אשר יוכלו להדרש לגנאי. אך בקצרה הנני מרמז על ערך מסעות הנודדים למֶכַּא בעיני המחמדים, וערך המסעות למקומות הקדושים בעיני הקתולים, שהנודדים המאמינים שבים מהם בלב מלא תנחומים. כן נכונן לנו גם אנחנו מטרה קדושה, אשר אחינו ינשאו את נפשם אליה, כאשר תדרוש מאתם אמונת לבם.

כל איש יחיה שם באמונתו, גם חוקרינו, יקירי הרוח אשר לא יסופו מקרבנו, המאירים נתיבות, חדשים לבקרים, ברוח בינתם, באמונתם יחיו.

אין גוזרין גזרה על שום איש, אלא אם כן לטובת המדינה ולקיום סדרי הנהגתה. וגם הדבר הזה לא יהיה תלוי בדעת איזה יחיד או יחידים רבים, המשתנה כפעם בפעם, כי אם יוחק בעט ברזל לזכרון לדורות. אם יאמרו אפוא אחדים ללמוד מהראיות שהבאתי את ההפך, כי ההמון לא ישאף ימים רבים אל אחת מן המטרות ההן כהאמונה, הפרנסה והענג הרוחני, לאלה אשיב אמרי: אמנם אחת מאלה לבדה לא תמשוך אחריה את הלבבות, אולם שלשתן יחדו רב כחן להחזיק בהמון ולהניח דעתו לארך ימים. כי שלש המטרות האלה מתאחדות למטרה אחת גדולה, למטרה שאליה עינינו נשואות זה כבר, ומאז כלתה נפש בני עמנו אליה, שבעבורה קם עמנו ויחי כהיום הזה, בעבורה נשא ויסבול נדודים אין קץ, והיא — ארץ אשר ישב לבטח עליה!

אם רק תחל התנועה, יצאו אלה אחרי הראשונים, ואחרים ינהרו אחריהם, יסעו בעל כרחם ואחרים יִדָּחקו לצאת.

גורל אלה האחרונים, המפגרים ללכת, יגרע גם פה גם שם.

אבל הראשונים אשר יעברו חלוצים בלב נכון ובטוח, בהתעוררות הנפש וברוח אומץ וגבורה, המה טוב הארץ יאכלו.

חמר האנשים.

אין בתבל עם כעם היהודים, אשר על אדותיו ירבו משפטי הבל וכזב. צרותינו הרבות במשך דברי ימינו הרכו וגם המסו את לבבנו, עד כי גם אנחנו שוגים במשפטים ההם ומאמינים בהם.

אחד המשפטים המתעים האלה הוא, שהיהודים מרבים לאהוב את המסחר. והנה גלוי וידוע הדבר, כי בכל המקומות, שיש בידנו לעלות במדרגות שדרות

הקיץ ולקור החרף, ולקרא לכל עובר, כי יסור אל החנות לקנות כל מיני בלואים, דגים, פירות וכאלה, והיה שכרו שני שקלים, ארבעה פראנק ליום וכדומה.

כמה אנשים יקבלו עליהם את המשרה הזאת? ואם יקבלוהו, כאשר יאכף עליהם פיהם, כמה ימים יעמדו על עמדם? ואם יעמדו, האם ישקדו על מלאכתם לקרא בזריזות לכל עובר. כי יסור לקנות את הפירות, הדגים וכל מיני הבלואים?

ואנחנו לא כן נעשה. במקומות אשר העסקים ירבו בהם, ואת המקומות האלה נמצא בנקל, יען כי בידינו אנחנו נטה את העסקים לכל אשר נחפץ, במקומות ההם נבנה חניות גדולות אשר נקרא אותו בשם: שוקים. אף אם תהיינה חניותינו גרועות ומסכנות לגוף יותר מן החניות ההן, ינהרו אליהן האנשים, ומה גם בבנותנו חניות טובות ויפות ובשפכנו עליהן כל רוח נדיבותנו. והאנשים האלה, אשר לא הבטחנום מאומה, יען כי אין לאל ידינו להבטיח, לבל נהיה אח"כ כמתהללים במתת שקר, האנשים הישרים והתמימים האלה, החפצים בעבודה, יבראו על נקלה ברוח עליזה את מסחר השוק ועסקיו הרבים. המה לא יחדלו ממשוך אליהם את העוברים, המה יעמדו על עמדם ולא ייעפו ברגליהם. ולא רק כי ימהרו לבוא אלינו יום יום, למען אשר יהיו הם הראשונים, כי אם גם יכרתו ברית אחים, ועשו אגודה אחת ויד אחת, למען אשר יראו ברכה בעסקיהם האלה באין מפריע. בחשבם לעת ערב את מעשיהם ובראותם כי הרויחו רק שקל וחצי, שלשה פראַנקים וכדומה, תפעמם בכל זאת רוח התקוה ליום המחרת כי ייטב מהיום.

מידינו להם התקוה הזאת.

ואם ישאל השואל: איה אפוא הצרכים, שהם מקור כל המסחר והשוק? האם נחוץ לי עוד לדבר על הדבר הזה?

הנה הוכחתי למעלה, כי הספקת העבודה תגדיל את שכר העובדים עד חמש עשרה פעמים. מיליון אחד יהיה לחמשה עשר מיליון, ומיליאַרד—לחמשה עשר מיליארדים.

האמנם כמשפט העסקים הקטנים כן משפט הגדולים? הלא פרי תבואת ההון יקטן בערך אשר ילך ההון ויגדל? כן הדבר. אך במה הדברים אמורים: בהון האצור והנרדם תחת מראשותי בעליו, ולא בהון אשר בעליו יעבדו בו בחריצות ידים. ולא עוד, אלא שהון כזה הולך ומתגבר באופן מבהיל ופרי תבואתו רב למאד. הלא זה הוא ענינה של „החברה היהודית".

האצדק במשפטי זה? הנני מעיד לי עדים נאמנים; את בעלי ההון העצומים שבתוכנו. מדוע יחזיקו המה בכל משלח יד וחרשת המעשה? למה זה ישלחו אנשים אל תחתיות האדמה, אשר יחרפו את נפשם במחיר מצער, להעלות גחלים מבטן האדמה? לפי דעתי לא ינעם הדבר, אף לבעלי המכרה. אינני חושב את כל בעלי ההון לערלי לב הרחוקים מחמלה, ואין אני מתפאר לחשוב

קלי הערך בלבד. יש בתי מלון בטעם האנגלים בארץ מצרים ובראש הררי השויץ, בתי קַוֶה בטעם הווינאים בדרומה של אפריקא, בתי משחק בטעם הצרפתים ברוסיא, בתי זמרת האשכנזים באמריקא ושֵכר באוואריא היותר טוב נמצא בפאריז.

לו נצא שנית מארץ מצרים, לא נשכח את סיר הבשר.

בכל ערי האגודות ימצא איש איש את הדברים שהרגל בהם, אך יותר טובים, יפים ונעימים.



הצבור, נמהר חיש להשליך את המסחר אחרי גו. רובם של הסוחרים היהודים מוסרים את בניהם אל בתי המדע, ועל כן נשמע כל היום דבת רבים ע״ד השפעת היהודים על כל ענפי המדע. אבל גם בין היהודים העניים לא תגדל האהבה אל המסחר, כאשר יטפלו עלינו. במזרחה של אירופא רב מאד מספר היהודים, שאינם עוסקים במסחר כלל ואינם מניחים ידיהם מכל עבודה קשה. „אגודת היהודים״ תכין בדרך מדעי מספרים נכונים ונאמנים מחמר אנשינו. החובות החדשות אשר יקבלו עליהם, והתקוות הטובות החדשות הנשקפות לאחינו בארצם החדשה, תניחנה את דעת העובדים גם עתה בידיהם, והפכו רבים מן התגרנים לבעלי מלאכה.

הרוכל הסובב בכפרים ומשא צרורו הכבד על כתפיו איננו מאֻשר כל כך, כאשר יחשבו כל המציקים לו והממררים את חייו. בעבודת שבע השעות יהפכו כל אלה לעושים במלאכה. האנשים האלה ישרים הם בלבותם, אך מוכים ומעונים ונרדפים הם יותר מכל איש, אך הנה ה„אגודה״ תעסוק מראשית הוסדה בחנוכם, ולמדה את ידיהם לעבוד עבודה. את תשוקתם הנטועה בלבם לרכוש הרכוש תעורר בדרך טוב ומועיל. היהודי מטבעו אוהב לקבוץ על יד, נבון הנהו ומוקיר את חיי המשפחה מאד. אנשים כאלה מסוגלים לכל מלאכה ומשלח יד, וכלום אנו צריכים, אלא לעצור בעד התגרנות, וחדלו גם הרוכלים להחזיק בו. ודי לנו, אם נמשוך חסד את בתי המסחר הגדולים לכל דבר מקנה וקנין. בתי המסחר הכלליים האלה הנם גם עתה למכשול ולפוקה למסחר הקטן בערים הגדולות, ובמדינה הנוסדה מחדש יעצרו בעדו מהתפתח כלל. יסוד הבתים האלה יועיל גם כן לארץ החדשה, בהאחז בה גם אנשים מפונקים, שצרכי חייהם מרובים.

דברים קטנים שהרגלנו בהם.

היתאים הדבר אל תכונת ספרי, אם אדבר בדברים קלי הערך, שכבר הרגלנו בהם והם מניחים את דעתנו?

אדמה כי כן הוא, והדבר נכבד מאד. הדברים קלי הערך האלה המה כאלפי חוטי פשתים דקים — אשר אם נעבתם יחדו, והיו לחבל עב אשר לא במהרה ינתק.

וגם בדבר הזה עלינו להתרומם על כל מושג זר והפכפך. כל היודע תהלוכות החיים ידע, כי הדברים הקטנים האלה שהרגלנו בהם יום יום, אך בנקל יועתקו אתנו אל כל מקום אשר נלך. אמנם בכל ההמצאות הנפלאות, אשר הנחילה לנו העת החדשה בחרשת כל מעשה, ואשר נתאמץ בהצעתנו זאת לעשותן לקנין כל העם, בכל אלה לא השתמשו עד היום, אלא לדברי הרגל

בריאה חדשה ויחידה במינה על כברת ארץ שטרם נדע את מקומה; אבל לא כברת הארץ היא המדינה, כי אם המון האנשים המאוחדים ע״י ממשלה אחת.

העם הוא הנפש והארץ היא העצם במדינה. ומשני היסודות האלה הנפש הכי נכבדה. יש, למשל, ממשלה אחת שאין לה כל יסוד עצמי כלל, ולא עוד, אלא שנכבדה היא על פני כל הארץ, והיא: ממשלת האפיפיור.

תורת המדינה, השוררת עתה בעולם המדעים, היא תורת ההכרח ע״פ התבונה. התורה הזאת תספיק להצדיק בעינינו את יסוד המדינה, ולא נוכל להכזיבה ע״פ עדות דברי הימים כתורת האמנה. בנוגע ליסוד „מדינת היהודים", יסדתי ספרי זה על תורת ההכרח ע״פ התבונה, אך התורה הזאת איננה מכֻוֶנת אל יסודות המשפטים של המדינה. רוח העת החדשה מתנגדת לדעות, כי המדינה נוסדה ע״פ רצון עליון, או בידי בעלי זרוע, או במשפט ראשי האבות לשבטיהם (Patriarchaltheorie), או בירושת נחלה מאבות לבנים (Patrimonialtheorie), או ע״פ האמנה. יסוד משפטה של המדינה הוא, לפי הדעות ההן, בכח האדם לבדו (כתורת ממשלת בעלי זרוע, ראשי האבות, ותורת האמנה), או בכח נאצל וגבוה ממנו (ע״פ רצון עליון), או בכח שאינו שלו (ירושת נחלה). תורת ההכרח לא תפנה כלל אל השאלה הזאת. אולם שאלה כזו, אשר גדולי חכמי המשפט הרבו לעסוק בה בכל דור ודור, לא בתהו יסודתה, ובאמת יש במדינה כחות עליונים ותחתונים המעורבים זה בזה, ולמען הבין את יחס ההכנעה שבין עם הארץ ובין המושלים עליהם, נחוץ למצא איזה יסוד למשפט ההוא. לדעתי נוכל למצא אותו בתורת „הנהגת הענינים" (Negotiorum gestio). על פיה יהיו כל האזרחים לבעלי הענינים (Dominus) והממשלה תחשב למנהיגם (Gestor).

כשרון רוחם של הרומאים לדברי דת ודין ברא להם בתורת „הנהגת הענינים" בריאה אדירה ונשגבה. בעת אשר רכוש האדם נתון ברעה, מבלי אשר יוכל למלטהו, אז יוכל כל אדם, יהיה מי שיהיה, לבוא ולהיות עליו למגן. האיש המגין הזה, הוא המנהיג, המנהל את הענינים אשר לרעהו. הוא לא קבל שום פקודה מאיש ואיננו בא־כחו של איזה אדם, אך עומד ומצֻוה הוא ע״פ איזה רצון גבוה. את מצות הרצון הגבוה ההוא תתאר לה המדינה באופנים שונים, ושונה הוא תארה ומושגה לפי מדרגת ההשכלה והתרבות הכללית ומושגיהן השונים בזמן ובמקום. תעודתה של הנהגת הענינים היא להיטיב לבעליהם, לעם אשר עליו יחשב גם המנהיג.

המנהיג מנהל את עניני הרכוש, אשר גם לו חלק ונחלה בו. מתוך שותפותו הוא לומד לדעת את המצב הרע, אשר יכריחהו לענות בענינים ההם, לצאת ולבוא לפניהם בכל עת. אבל בשום אופן לא יקבל בתור שותף איזו פקודה על עצמו. רק אחת יוכל לקוות, כי השותפים הרבים יסכימו אח״כ להנהגתו.

אגודת היהודים.

(Society of Jews)

ומדינת היהודים.

הנהגת הענינים.

הספר הזה לא נכתב בשביל האנשים, שתורת המשפט היא אומנתם, אשר על כן אוכל, כאשר עשיתי בדברים רבים, לרמז רק בקצרה על השקפתי על יסודות המשפטים אשר למדינה.

ובכל זאת אני רואה חובה לעצמי, להציע פה את השקפתי החדשה הזאת, שהיא יכולה להתקיים גם בפני כל וכוח מדעי.

דעת רוסאָ, הנושנה עתה, היתה, כי יסוד המדינה הוא האמנה אשר יכרתו יושביה. הוא היה אומר: „תנאי האמנה הזאת קצובים ע"פ טבע משאם ומתנם באפן, שהם עתידים להיות בטלים ומבוטלים לרגל איזה שנוי כל שהוא. תוצאת הדבר היא, כי התנאים האלה, לו אף לא היו מפורשים ומבוארים מעולם, הם בכל זאת מקוימים ומאֻשרים בכל מקום והכל מודים עליהם בשתיקה, וכו'."

להכחיש את תורת רוסאָ הזאת מצד ההגיון וע"פ עדות דברי הימים, לא דבר כבד היה מאז ולא יכבד ממנו גם עתה. בארצות הקונסטיטוציה שבימינו אין שום ערך להלכה ולמעשה לשאלה, אם נכרתה איזו אמנה בין יושבי המדינה „ע"פ תנאים שאינם מפורשים ושאינם משתנים לעולם" עוד לפני שתקנו את סדרי הממשלה. בימינו כבר נודע בבירור היחס שבין הממשלה ובין יושבי הארץ.

אולם לפני הוסד איזו מדינה חדשה ובטרם יתוקנו סדרי ממשלתה, נכבדים המה היסודות האלה גם למעשה. כי תוכלנה גם עתה להוסד מדינות חדשות, יודעים אנחנו, וכבר ראינו זאת בעינינו. מושבות תפנינה ערף לארץ מולדתן, מעלי מסים מתפרצים מפני הממשלה, אשר נכנעו תחתיה, ועד מהרה תוסד מדינה חפשית על כברת ארץ לא נודעה עד אז. מדינת היהודים היא אמנם

ברוח העת החדשה. לו נטל עלינו עתה לצאת מארץ מצרים, כי עתה לא יצאנו באופן אשר יצאנו-לפני אלפי שנים. בתחלה עלינו לדעת אל נכון את מספר היוצאים וכחם מה הוא. האגודה תצא ותבוא לפני היהודים כמשה בשעתו. הדמיון, שיש להנהגתו של מנהיג היהודים הגדול בעת ההיא, למנהיגנו עתה, הוא כדמיונה של שירה יפה ונחמדה, ישנה ועתיקת ימים, לשירת האופירה שבימינו. את המנגינה הישנה אנחנו מנגנים היום בכלי שיר נפלאים, בכנורות ונבלים שונים במספר רב, לאור נגה החשמל, ב ת׳ ב מפארים ונחמדים למראה, ובמקהלות שרים ונוגנים נודעים לשם.

תעודת הספר הזה היא, להביא את שאלת היהודים לידי וכוח כללי. אוהבים ומתנגדים יקחו בו חלק — ואקוה כי לא כדרכם עד היום, בדברים של רגש וסנגוריא רכה, ולא בדברים קשים וחרפת מתנגדים; הוכוח יהיה לשמו, גדול בערכו ותמים בדרכו ומתאים אל תעודתו המדינית.

אגודת היהודים תאצור בידה את גלוי דעתם של יודעי העתים, המחוקקים, קהלות היהודים והחברות השונות, אשר יחוו כלם בדבור או בכתב, באספותיהם, בכתבי העתים ובספריהם.

וכן תוכל האגודה לדעת ולהכיר מראש, אם יש את נפש היהודים לצאת אל ארץ הצבי, ואם נטל עליהם ללכת שמה. האגודה תקבל מאת כל קהלות היהודים בכל ארצות פזוריהם את האמצעים להכנת סטטיסטיקה, הכוללת את כל הדברים הנוגעים אל היהודים.

עבודות האגודה המאחרות בזמן תהיינה: הדרישה והחקירה בדבר גבולות הארץ החדשה, טבעה ותכונתה, הערכת סדר ומשטר נכון ליוצאים ולבאים להאחז בה, ההכנות לחוקק חקיה ומשפטיה וסדרי הנהגתה, וכיוצא באלה. כל זאת תֵעָשה באופן המתאים אל מטרתה.

מהוצה לנו תשתדל האגודה, כאשר העירותי למעלה בחלק הכללי, להתיצב לפני כל העמים בתור מיסדת המדינה, והם יאשרו את פעלה. גלוי דעתם של רוב היהודים, הנלוים אל האגודה בחפץ לבם, יהיה לערב בעדה, ועשה אותה למוסמכת בעיני כל הממלכות.

ובקרבנו פנימה, נגד בני עמנו, תכונן האגודה את כל הדברים הנחוצים לנו בראשונה, תברא את התא היסודי (Urzelle), כאשר יאמרו חכמי הטבע, שממנו יתפתחו אח״כ כל סדרי החיים במדינת היהודים.

המטרה הראשית היא, כאשר אמרתי, ממלכת עמנו על כברת ארץ, המספקת לכל צרכיו, ממלכה מקוימה ומאֻשרה ע״פ דתי העמים והממלכות.

ומה יהיה אחרי כן?

המדינה תוסד ע"י מלחמת הקיום של איזה עם. במלחמה הזאת אי אפשר לחכות עד אשר יגתן איזה צו ופקודה נכונה. ולא עוד אלא שכל התעוררות לטובת הכלל תוכל להבטל למפרע, אם יאמרו לחכות, עד אשר תסכימנה לה רוב הדעות. ריב המפלגות בקרב העם פנימה יחליש את ידי העם, לבל תעשינה תושיה נגד הרע מבחוץ. הן לא כל הדעות שוות. ועל כן יעמוד המנהיג על דעתו והלך לפני העם.

ורשות נתונה למנהיג המדינה, כי תושע לו ידו בשעת הסכנה, בעת שהבעלים מתרשלים או, שלרגל איזה מעצורים, רפו ידיהם מעשות תושיה.

אבל בקבלו עליו את ההנהגה יתחיב המנהיג להבעלים, כאלו היתה אמנה ביניהם (quasi ex contractu), וזה הוא יחס המדינה שהיה לה מראש, או טוב מזה: שנולד אתה יחדו.

על המנהיג להיות נזהר לבל יתרפה במלאכתו, ועתיד הוא לתת את הדין, אם לא ימלא את חובתו, אשר קבל עליו, ואם יאחר לעשות איזה דבר הנוגע לחובתו וכו'. אין את נפשי להאריך פה בתורת „הנהגת הענינים" והתיחסותה אל המדינה, לבל התרחק מענינגו הראשי, אך אחת עלינו לדעת עוד: „ע"י ההסכם תהיה אחרי כן פעולת הנהגת הענינים לבעליהם, כאלו נתנו עליה איזו פקודה מראש".

ומה הוא ענין כל אלה אצלנו?

עם בני ישראל בגלותו אין לאל ידו עתה לנהל בעצמו את עניניו המדיניים. מלבד זאת הנהו ברוב המקומות במצוקה גדולה או מעטה; הוא זקוק אפוא קודם כל למנהיג.

המנהיג הזה לא יתכן, כמובן, שיהיה איזה איש פרטי. יחיד כזה יהיה לשחוק או — בהחשבו למבקש טובת עצמו — תעב נתעבנו.

על מנהיג היהודים להיות בעל מוסר ומדות טובות במלא מובן המלה. וזאת היא „אגודת היהודים".

מנהיג היהודים.

האגודה, שהיא כלי המעשה לתנועת היהודים, אשר הננו לדבר עתה על אדותיה, אמנם תוסד בתחלה. אופן הוסדה פשוט הוא מאד. מקרב אחינו הנדיבים בארץ אנגליה, אשר הצעתי לפניהם את הצעתי בלונדון, יקום „הועד המוסרי" הזה.

אגודת היהודים היא המרכז, אשר ממנו לתנועת היהודים תוצאות.

המטרות, שאליהן תשאף האגודה, הן מדעיות ומדיניות. יסוד מדינה יהודית, כאשר אחשב לי אנכי, נחוץ שתקדמנה לו ידיעות רבות ושונות.

על חשבון הערים, העומדות ברשות עצמן. „האגודה“ תדע מראש, אם הקרבנות, אשר תביאנה האגודות לכלל, לא תהיינה גדולות הרבה מכפי כחן. לקהלות גדולות ינתן כר יותר נרחב לפעולותיהן, וכרוב הקרבנות כן ירב גמולן: בתי מדרש למדעים, לחרשת כל מעשה ומלאכת מחשבת, וכל יתר בתי הכלל, אשר לא נחוץ כי יהיו בעיר הבירה, יפוצו על פני כל ערי המדינה.

הערבון בעד ההנהגה הטובה בכל אשר קימו וקבלו עליהם לעשות, תהיה תועלת עצמם של המתנחלים בארץ, הנוגעים בדבר, ובשעת הדחק—התקציב של אנשי המקום. כי כאשר לא נוכל ולא נחפוץ להסיר את החיץ המבדיל בין אנשים פרטים שונים, כן תבדלנה גם האגודות, האחת מרעותה. הכל מתחברים ומתאחדים בדרך הטבע. כל זכיות האדם ומשפטיו אשר רכש לו, ישארו לו וגם לרכוש חדשים לא יבצר מכל איש.

את כל אלה ידעו אחינו מראש, מפורש ובאר היטב.

כשם שלא נעשוק אחרים ולא נרמה אותם, כן לא נַשלה גם את נפשנו בשוא.

מראש יתבררו ויתלבנו כל הדברים, ומחשבתנו בעצה תכון. בתקון סדרי הצעתי זאת, אשר אני יכול רק לרמז עליה, יעסקו החכמים והנבונים שבעמנו. כל קניני המדע בתורת המדינה וחכמת הטבע, אשר רכשה לה העת שאנו חיים בה, ואשר עוד ירכשו הבאים אחרינו עד צאת ההצעה לפעולה, יהיו כלי חפץ למטרתנו; ובכל ההמצאות הנפלאות שבידינו עתה והעתידות עוד להמצא, נשתמש לצרכינו. בעשותנו כזאת, תהיה דרך ישובנו בארץ והתיסדות מדינתנו חדשה בדברי הימים, ותקוה כתקותנו לעתיד, גם היא לא היתה עוד לעולמים.

תקנת סדרי הממשלה.

אחד הועדים הגדולים, אשר תבחר האגודה, יהיה סוד החכמים בתורת המדינה, ועליו יהיה לתקן תקנות הממשלה וסדרי הנהגתה ברוח העת החדשה. תקנות כאלה טובות הן, לפי דעתי, אם לא תִתְּנֵה מקום לפלפל בהן הרבה. בספר אחר, אשר כתבתי, גליתי את דעתי על סדרי הממשלה הטובים בעיני. הנני הושב את הממלכה הדמוקרטית והרפובליקה האריסטוקרטית למשובחות ומתוקנות בממשלות המדינה. משטרי המדינה ויסודות ממשלתה צריכים להיות מקבילים איש אל רעהו. ומשבח אני את הממלכה וסדרי ממשלתה, המועילה להנהגה מדינית נכונה ותמידית, ויש בה זכות איזו משפחה גבוהה ונודעה לשם בדברי הימים, הנוצרה אף גְדלה למלוך, ובה תלוי גם קיום המדינה. אך דברי

דְבַר הָאֲחֻזּוֹ בארץ.

כאשר נדדו העמים בשנים קדמוניות מארצות מושבותיהם, היו למשחק ביד כל מקרה אשר נשאם ויטלטלם וישליכם אל כל רוח. המונים, המונים פשטו כארבה, מבלי דעת אנה הם נוסעים, ויתישבו באיזו ארץ. בשנים קדמוניות עוד לא נודעו גלילות הארץ כהיום הזה.

יציאת היהודים בימינו נחוץ שתהיה על יסודות המדע.

עוד לפני ארבעים שנה היתה עבודת מכרה הזהב נעשה באופן נפלא ומשונה מאד. מה זרים היו אז המעשים בקליפורניה! לשמע השמועה, כי יש זהב בארץ, נהרו שמה מכל אפסי הארץ כל איש צר ומצוק לשלול שלל הארץ וגם לבז בז איש מרעהו — ושלל זהבם, כלעמת שמצאוהו, אבד מהם אח״כ באופן נורא ומבהיל.

והיום! נשוה נא לנגד עינינו את עבודת מכרה הזהב שֶׁבְּטַרְנְסוּאַל. שם אין כל איש נלהב, פוחז וריק, כי אם אנשים חכמים, חוקרי גלילות הארץ והושבי מחשבת, המפקחים על עבודת מכרה הזהב; מכונות, מעשי ידי אמנים נבונים, מוציאות את הזהב מעפרות אבניו. אין סומכין עוד על הנס ועל המקרה.

ככה גם עלינו לחקור את ארצנו החדשה בכל האמצעים הנאותים לרוח העת, ולהאחז בה.

אם רק יבטיחו לתת לנו את הארץ, תעבור אניתנו לרשת אותה.

באניה הזאת ילכו בחירי „האגודה״ ו„החברה״, וראשי האגודות לעריהן.

על האנשים האלה לעסוק בשלשה דברים: א) לחקור ולדרוש היטב את טוב הארץ ותכונותיה הטבעיות; ב) לכונן סדרי הנהגת עניניה באופן מרכזי; ג) לחלק את הארץ. שלשת הדברים האלה תלויים זה בזה, ונחוץ שיעשו באופן המתאים אל מטרתם הידועה לנו.

אך דבר אחד עוד לא בארנו היטב: באיזה אופן תהיה חלוקת הארץ לפי האגודות לעריהן.

באמריקה יש אשר יבואו אנשים לשבת בה גם בדרך הזה: הבאים לכבוש את הארץ ולהתנחל אותה, יתאספו מסביב לגבולותיה, ולמועד נכון יפלו עליה מכל עבריה ויקחוה בחזקה.

כן לא יעשה בארץ ישראל החדשה. מגרשי הגלילות והערים יִמָּכרו לכל המרבה במחירם, לא בכסף, אך בשכר פעולותיהם. ע״פ הצעה כללית למבנה הערים יוָדע, מה הם הדרכים, הגשרים ותעלות המים וכיוצא באלה, הנחוצים למסחר הארץ ועסקיה. כל אלה יֵעָשו לפי צֹרך הגלילות. בתוך הגלילות תמכרנה כמו כן הערים, ואגודותיהן תקבלנה עליהן לבצע כל אלה בסדר ובמשטר. ההוצאות תהיינה

שפת הארץ.

רבים אולי יחשבו, כי יכבד ממנו להבין איש שפת רעהו, יען אשר אין לנו עוד שפה אחת המדוברת בפי כל העם. הן לא נוכל היום לדבר עברית, כי מי מאתנו יש לאל ידו לדרוש פתקא למסעו במסלת הברזל בשפת עבר? אבל גם הדבר הזה פשוט הוא מאד. כל איש ידבר שם בשפה, שבה חונך ובה הגה מנעוריו בארץ מולדתו. ומדינת השוייץ תוכיח, כי יוכלו עמים שונים, המדברים שפות שונות, לשבת כאחים יחדו. גם בארצנו החדשה נהיה כלנו את אשר היינו פה, כאשר לא נחדל לעולם מאהוב את ארצות מולדתנו בכל נפשנו.

שפות הזרגון הבלולות והמנוולות, שפות הגיטו, השגורות עתה בפינו לא תשמענה עוד. הן הנה השפות המלאות מסתרים, אשר ידברו האסורים בבתי כלאם. המורים בבתי ספרנו ישימו את לבם ביחוד לעסוק בדבר הזה, והשפה אשר תסכון ביותר לעניני המסחר והעסקים הכללים תהיה במשך העת לשפה המדוברת בארצנו. תכונת לאומיותנו הן נפלאה ויחידה היא במינה; כי הקשר היחיד המאחד אותנו לעם אחד הנהו עתה: דת אבותינו לבדה.

ממשלת הדת.

האם נתן את כהני דתנו למשול בנו? לא! האמונה היא אמנם הקשר המאחד אותנו; אולם חפשים אנחנו בכח החכמות והמדעים. ועל כן נפר כל תחבולות כהנינו אשר יאמרו למשול עלינו, כי נדע לכלא אותם בבתי מקדשי אל, כאשר נדע לאצור גם חיל צבאנו בבתי החילות. חיל הצבא וכהני הדת שניהם כאחד נכבדים יהיו בעינינו, ככל הכבוד הגדול אשר ירחש לבנו אל משרות כהונותיהם, אשר עלינו לכבדן. אך בהנהגת עניני המדינה, אשר בכבודה יתימרו, אין להם כל עסק, לבל יביאו בה מבוכה מבית ומחוץ.

הרשות ביד כל איש להחזיק בדעותיו ובאמונת לבו, כשם שהלאומיות לא תחשב לאיש לחטאה. ואם יבאו בני דתות אחרות, או בני לאומים אחרים לשבת בתוכנו, נכבדם כבוד גדול ומשפט אחד יהיה להם ולאזרחי הארץ. את הסבלנות למדנו באירופא. ולא כמצחק אני אומר זאת. האנטישמיות שבימינו תוכל להחשב רק במקומות אחדים לשנאת הדת, אשר לא תסבול דת אחרת כמלפנים. ברובה היא בין עמי התרבות תנועה, הבאה להשכיח את בושת עלומיהם ולחפות על העבר שלהם.

ימי עמנו היו נפסקים זה זמן כביר, עד כי לא נוכל לתקן לנו סדרים כאלה כבתחלה; ולוּ נסינו לעשות כזאת, כי עתה היינו לשחוק ולקלסה.

הדמוקרטיה, אשר מלך לא יעמוד בראשה, אינה יודעת כל מעצור לרוחה, אם תהלל או תקלל, תרבה להג בבתי המחוקקים והיא המגדלת מפלגת אנשים, שעניני המדינה הם אומנותם. גם העמים שבימינו — אינם מוכשרים למשול בלי מעצור, ואדמה, כי בדורות הבאים לא יוכשרו עוד יותר. כי הנה הדמוקרטיה הטהורה תלויה בטהרת המדות ובדרכי נימוס פשוטות מאד, והלא מדותינו ודרכי נמוסנו אנחנו הולכים ומסתבכים מיום ליום לרגל העסקים ותרבות העת.

החכם מונטסקיו היה אומר: „Le ressort d'une démocratie est la vertu“ לאמר: הדמוקרטיה תצלח רק בהיות דרכה ישרה. ואיה אפוא תִּמָּצא הדרך הישרה הזאת בחיי המדינה? אינני מאמין בישרת דרכנו המדינית, יען כי לא שונים אנחנו מכל העמים החיים אתנו, ויען כי, בהנתן לנו החפש, נלבש גאה וגאון. „ההצעות“ (Referendum) לפני העם ללא הועיל הנה, לפי דעתי, יען כי בהנהגת המדינה אין כל שאלה פשוטה, שאפשר להשיב עליה „בהן“ ו„לאו“; גם יצר לב ההמון רע מלב בחיריו בבתי המחוקקים, כי הוא מאמין בכל כזב ודבר הבל ואזניו קשובות לכל פושק שפתים. באספת העם אי אפשר לכלכל במשפט את דברי המדינה, הנוגעים אליה מבית או מחוץ.

עניני המדינה צריכים להיות נחתכים מפי גבוה מעל גבוהים. ובכל זאת לא תכבד יד הממשלה על איש במדינת היהודים. כל איש מבני ישראל יוכל לעלות מעלה מעלה, וכל איש ישאף לעלות. כן יגבר החפץ בקרב אחינו לעלות למעלה, ובעוד שכל אחד יחשוב, כי הוא לבדו עולה, יעלה אתו את כל העם. העליה הזאת לא תצא מגדר המוסר ולא תטה ימין ושמאל מן הדרך המובילה להצלחת המדינה והרעיון הלאומי.

אשר על כן שויתי לנגד עיני את הריפובליקה האריסטוקרטית. הדבר הזה יתאים גם אל רוח עמנו, הרודף אחר הכבוד, והמשחת עתה, בפנותו אל רהבים ותעתועים. תקונים אחדים בממשלת ויניציה הנם לנגד עיני; אך עלינו להשמר מכל דבר רע אשר היה בעוכרי המדינה ההיא. מתוך שגיונותיהם של אחרים, אשר ישגו בדברי הימים, נלמוד כמתוך שגיונות עמנו. כי עם הננו ככל העמים החדשים ושואפים אנחנו להיות עוד חדשים מהם. עמנו, אשר „האגודה“ תתן לו את הארץ לשבת בה, יקבל בתודה גם את החקים אשר תתן לו „האגודה“, ואת אשר ימרה את פיה תכניע „האגודה“, לבל יהיו יחידים בשגגתם או בזדונם לאבן נגף בדרכה.

את האשמים בדבר כל עון, שעשו עוד בארץ מולדתם, נמהר לשפוט בארצנו החדשה, מבלי לחכות לתשלום גמולם של העמים (Reciprocität), וזאת תהיה תפארתנו ותהלתנו בעיני העמים, אשר ידעו בימים יבאו לשפוט גם אותנו ביתר צדק וביתר משפט מאשר עד הנה.

מכל האמור עד כה, מובן מעצמו, כי יותר מכל הארצות נמהר אנחנו להסגיר גם את פושעי בני עמנו אל שופטיהם, עד בוא העת, אשר נקים לנו שופטים מקרבנו בשערינו ככל יתר העמים הנאורים. במשך העת הזאת, בפרק המעברה, נקבל את פושעינו רק אחרי אשר ישאו את עונם, ואחרי כן יקובלו באין מכלים דבר. גם הפושעים יחלו לחיות בקרבנו חיים חדשים.

ככה תועיל היציאה ליהודים רבים לשנות דרכי חייהם לטוב. הסבות הרעות מבחוץ, אשר השחיתו רבים בנפש ורוח, תחדלנה, והאובדים את נפשם יצילו.

הנני לספר פה בקצרה מעשה שהיה, אשר קראתי בידיעות הבאות ע"ד מקום מכרה הזהב בְּוִיטְוַטֶרְסְרַאנְד. איש אחד בא אל החוף ההוא, וישתקע שם וינסה ידיו בכל עבודה, אך לא לכרות זהב, ויבנה לו בית חרשת למעשה הקרח, אשר ראה בו ברכה וירכוש לו בזמן קצר כבוד ותהלה מכל יודעיו. כעבור שנים אחדות הובא האיש במאסר. לפנים היה שלחני בפרנקפורט, ואחרי עשותו עשק ורמיה ברח מארצו, ובשנותו את שמו החל לחיות חיים חדשים. ויהי כאשר הובא במאסר ויוכרח לעזוב את מקום מגורו, ויבאו כל נכבדי העיר לחצר מסלת הברזל לנוד לו ולנחמו ולתת לו את בריתם שלום עד שובו אליהם! כי נכון הוא לשוב עוד.

זאת אומרת: חיים חדשים יוכלו להיטיב גם את דרכי הפושעים. ובקרבנו אנחנו, הן לא רב הוא מספר הפושעים בערכו. כזאת נראה מן הסטטיסטיקה, אשר חבר ותקן הד"ר פ. נתן בברלין, בספרו ; „Die Kriminalität der Juden in Deutschland", שכתב בפקודת „חברת המגן נגד האנטישמיות". אמנם הספר הזה, המלא מספרים נכבדים, נוסד, ככל יתר אמצעי „המגן", על הדעה המשובשת, כי יקחו האנטישמיים מוסר, אם נכחישם בדברים של טעם. שנואים אנחנו גם בעבור הטוב הנמצא בנו, כאשר ישנאונו בעבור הרע.

התועלת שביציאת היהודים.

הנני חושב, כי הממשלות תשימנה לב אל הצעתי, לרצונן, או אנוסות תהיינה לכך על ידי האנטישמיים אשר בארצותיהן, ואולי יקבלו פה ושם את הצעתי בסבר פנים יפות מראשית הודעה בקהל, והאירו פנים אל „אגודת היהודים".

חקי הארץ.

בהתקרב העת, שיצא רעיון הישוב לפעולה, תמנה „אגודת היהודים" ועד אנשים יודעי דת ודין, ומלאה את ידם לחוקק חקי הארץ. לפי שעה, עד צאת החקים האלה לאור, יתנהגו עם כל איש ואיש כשורת הדין והמשפט של הארצות אשר יצאו משם. עד מהרה נשתדל, כי תהיה חקה אחת לכלם. על החקים להיות חדשים לפי רוח העת, ומתוכם נבֹר רק את הטובים והמתוקנים. תורת משפטינו תוכל להיות למופת, מלאת משפט וצדק, כאשר תדרושנה שאלות החברה בימינו.

חיל הצבא.

מדינת היהודים תהיה בטוחה, במצב נייטרַלִי, מבלי התערב בכל ריב, ומבלי אשר יבוא חיל זרים בגבולה. חיל צבאה — המזוין בכלי נשק היותר חדשים — יהיה רק למגן בעד משטרי הארץ מבית ולשמור על גבולותיה מחוץ.

הדגל.

דגל אין לנו, אבל נחוץ הוא. אם נחפוץ להוליך אנשים רבים יחדו, נחוץ להרים נס מעל לראשיהם.

הנני מתאר לי בדמיוני דגל לבן, ועליו שבעה כוכבי זהב מזהירים. היריעה הלבנה תהיה לאות על טהרת חיינו החדשים, ושבעת כוכבי הזהב אות על שבע שעות עבודתנו ביום. כי בשם העבודה ידגלו היהודים ההולכים אל ארצם החדשה.

תשלום גמולנו ובריתנו עם העמים.

על מדינת היהודים להוָסד ע"פ חקי הנמוס ודרך הארץ. הן חושבים אנחנו להכבד על פני כל העמים בימים יבאו.

אשר על כן עלינו למלא את כל חובותינו בארצות מושבותינו ביושר ובמשפט. את מחיר ההעתקה והמסעות תורידנה „האגודה" ו„החברה" רק לאנשים, אשר תהיה בידם תעודה מפקודת מקומם לאמר: „נסע מזה כחק וכמשפט".

בשנים קדמוניות — על זאת תעידנה ראיות אין מספר באמריקא. מרחק המקום לא ישים עוד מעצורים בדרך. בתי האוצר של רוח העת מלאים מפה אל פה אוצרות הון למכביר, אשר מספרם ירב מיום ליום; אלפים ורבבות יחשבו מחשבה, ידרשו ויחקרו בכל קצוי הארץ, והדבר אשר ימצא האחד הנהו בין רגע לקנין כל העולם.

ואנחנו הננו חפצים להשתמש במדינת היהודים בכל הנסיונות החדשים ולהשלימם, וכשם שתהיה עבודתנו בשבע שעות ליום נסיון לתועלת כל האנושות, ככה נתאמץ תמיד לעשות אך טוב וחסד, וארצנו החדשה תהיה לאות ולמופת לרבים.

בצאת היהודים ישארו כל העסקים אשר יצרו ידיהם, באשר היו. וגם רוח קבלנותם לא תחסר במקום אשר ימצאו חפץ בו. היהודי לא יחדל גם אז מתת את כספו לסחור את המקומות, אשר מצבם נודע לו מכבר. ובעוד אשר היהודי מוכרח עתה לבקש מפלט לצרור כספו מפני הרדיפות ולעשות בו עסקים שונים במרחקי ארץ, הנה, אחרי הפתר שאלת היהודים בדרך שלוה כזו, ישוב כסף היהודים הלום, והוסיף להפליא מעשיו לתועלת הארצות, אשר היהודים ישבו בהן עד היום.

* *
*

כי הנה, ע״י תנועת היהודים, שאני מציע, לא תבוא כל מבוכה בחיי הכלכלה. מבוכות היכולות לבוא לרגל רדיפות היהודים תהיינה מן הנמנעות בצאת הצעתנו לפעולה. תקופה גדולה של שלוה ונחת תבוא אז אל הארצות, אשר האנטישמיות שוררת עתה בהן. הן אז תחל, כאשר העירותי פעם ושתים, התנועה הפנימית בין האזרחים הנוצרים, אשר יקחו מאת היהודים בנחת ובמישרים את המקומות, הנעזבים מהם. אם לא רק יאותו למעשינו אנחנו, כי אם עוד יתמכו בידינו, אז תהיה התנועה לברכה בארץ. הן רק אִוֶלת היא לחשוב, כי בצאת היהודים במספר רב תוָרשנה הארצות. שונה תהיה יציאתנו מהיציאה הבאה לרגל הרדיפות שכבר פרצו; יציאה כזאת, כמהומות ומבוכות בעת המלחמה, דרכה להזיק ולעשות שמות בארץ. לא כן יציאת אנשים ההולכים בשלוה והשקט לתור להם מקום לשבת; כי אז אין פרץ ואין צוחה, הכל נעשה בצדק ובמישור, לא בחשך ובמסתרים, כי אם לעין השמש, לעיני פקידי הארץ ולעיני הקהל. יציאת הנוצרים העניים לארצות רחוקות תחדל כֻּלה מפני תנועת היציאה של היהודים.

ועוד טובה אחת תצא לכל הארצות, כי מסחרן מחוץ לגבולותיהן יגדל מאד, כי היהודים היוצאים, אשר עוד ימים רבים ישאו עיניהם אל סחורת אירופא, יהיו מוכרחים להביא משם את כל צרכיהם. האגודות לעריהן תבצענה את מעשיהן אלה באופן, שצרכי מקומן, אשר הסכינו אליהן, יובאו עוד זמן כביר מן המקומות, שמהן באו לפנים.

התועלת היותר גדולה שביציאתנו תהיה הטבת מצב הצבור. על ידה ישקטו המתאוננים על מצב הצבור עד עבור איזה זמן, כעשרים שנה או יותר, בכל אופן עד העת אשר יעזבו היהודים את הארץ.

התפתחות שאלת הצבור תלויה רק בהתפתחותם של האמצעים המלאכותיים. הקיטור אסף את בני האדם מסביב למכונות, ששם ידחק איש את אחיו וכל אחד יועיל להוַת משנהו. העבודה רבה מהכיל, בלי משטר וסדרים, ומביאה בכל עת ובכל שעה לידי מהומות ומבוכות, המאבדות את הבעלים והעובדים גם יחד. הקיטור העיק תחת בני האדם ופעולת החשמל תעמיד במרחב רגליהם, ואולי תשנה גם את מצב העובדים לטוב. בכל אופן לא יחדלו יוצרי כל מלאכת מחשבת, אלה העוסקים באמונה בעבודת האנושיות, לעבוד עבודתם גם אחרי אשר יצאו היהודים, והוסיפו לגלות צפונות נפלאות כאשר עד הנה — אך לא, דברים עוד יותר נפלאים יגלו.

המלה „נמנע״ כמעט לא תשמע עוד בשפת כל מלאכת מחשבת. לו קם היום מקברו איש משנות המאה שעברה, כי עתה ראה את עולמנו מלא קסמים נשגבים מרוח בינתו. בכל אשר נבוא עם אמצעינו החדשים נהפוך מדבר ציה לגן רוה. לבנין ערים יספיק לנו מספר השנים האחדות כמספר מאות השנים

כי מודה אני על האמת? יען אשר לא אתפאר, כי כלנו צדיקים גמורים הננו?
ויש אשר יחשבו, כי הדרך שאני מציע, הוא אשר יוכל להועיל להונתנו. על זאת אשיב בהחלט גמור: הצעתי לא תצא לפעולה אלא א"כ יסכימו לה רוב היהודים. יוכל היות, כי יעשו איזה דבר נגד יחידים או נגד שדרת היהודים האדירים, אבל בשום אפן לא תצא רעה מטעם הממשלה נגד כל העם. חקי שווי הזכיות לא יוכלו להבטל עוד במקום שכבר נתנו; כי אם ינסו לעשות כזאת, יבקשו להם כל היהודים, כעניים כעשירים, מנוס אל כתות המהרסים הקיצונים. בארצות, אשר יחלו רק במעט להתנהג עם היהודים שלא כשורה ולעות משפטם, לא תאחרנה לבוא מבוכות שונות בחיי הכלכלה. ועל כן לא יוכלו לעשות גדולה או קטנה לרעתנו, מבלי אשר ירעו העושים זאת גם לנפשם הם. בין כה וכה גדולה השנאה. העשירים אינם מרגישים בה כלל. אבל עניינו! נשאל נא את פי עניי עמנו הנדכאים, אשר עניותם הולכת ומתרבה למן העת אשר חדשה האנטישמיות את נעוריה כהיום הזה.
ואם יחשבו אחדים מבני עמנו החיים בטובה, כי הלחץ עוד לא גדל כל כך, עד כי יוכרחו היהודים לצאת את הארץ, וכי גם בהיותם נרדפים לא יגדל חפצם לצאת, לאלה אשיב: כן הדבר! יען אשר אינם יודעים, אנה פניהם מועדות! יען אשר בצאתם ילכו מצרה אל צרה, מדחי אל דחי. אבל אנחנו הן נראה להם את הדרך המובילה אל ארץ בחירתנו. ועל ההתלהבות הנשגבה להלחם בכל עז נגד כח ההרגל הנורא, עד אשר תוכל לו.
אמת נכון הדבר, כי הרדיפות לא תחזקנה עתה כאשר היו בימי הבינים. אבל גם הרגשתנו עתה נוחה להתפעל יותר, עד כי לא נחוש, אם קלו מעט צרותינו. הרדיפות הרבות והשונות הרפו את עצבינו, ורוחנו קצרה בעמלנו.
ואם יאמרו: אין לההתעוררות כל תקוה מועילה, גם בהיות לנו ארץ וממשלה, יען אשר רק העניים ילכו שמה, והנה תשובתי: אלה רק אלה נחוצים לנו בראשונה. רק ביד הנואשים מתקוה יצלח לכבוש הארץ.
ואם ישאל איש לאמר: לו יכול הדבר להיות, כי עתה הלא כבר קם ויהי? הנני אומר: אמנם, לפנים לא יכול הדבר להיות, ועתה כבר הנהו בגדר היכולת. עוד לפני מאה שנה, לפני חמשים שנה, היה נחשב להזיה בעלמא, ועתה הוא נעשה בפועל. עשירנו, המתענגים לראות בעיניהם את ההמצאות הנפלאות בכל מלאכת מחשבת, יודעים היטב עד היכן כח הכסף מגיע. ובכל זאת רק העניים ואנשי ההמון, שאין להם כל מושג מכח האדם, המושל גם עתה בכחות הטבע, יתעוררו והאמינו לקול המבשר בכל לבם, כי התקוה לשוב לארץ אבותיהם טרם נכרתה מלבם.
כן הוא, אחי! לא מקסם כזב, לא משאות שוא ומדוחים אני נותן לפניכם בזה! שיתו לבכם ונוכחתם לדעת, כי איש ואיש מכם נושא אתו מעט חמר לבנין

אחרית דבר.

דברים רבים לא נתבררו עוד, מגרעות רבות של חסר ויתר תמצאנה עוד בספר הזה, אף כי חשבתי דרכי לפני כתבי אותו, ולא אחת ושתים שניתי צורתו.

הקורא הישר והנבון, היודע לחדור אל עומקם של הדברים, לא ישים לב אל החסרונות ההם, ולא עוד, אלא שיתעורר לשחד מכחו ומרוח חכמתו בעד מפעל, שאינו קנין אדם פרטי, ולתקן בו כל מְעוּת.

האם לא בארתי דברים מובנים ולטענות היותר נכבדות לא שמתי את לבי?

על טענות אחדות נסיתי להשיב; ידעתי, כי יש עוד אחרות, רבות, גם נכבדות וגם שפלות בערכן.

על הנכבדות תחשב הטענה, כי עני היהודים איננו היחיד בתבל — אולם, לפי דעתי, עלינו בכל אפן להחל בעבודה, לבער מעט מן העניות שבעולם; אף אם היתה זאת לע״ע עניותנו לבדה.

ועוד יש מקום לטעון, כי לא יתכן שנפריד מחדש בין אחים היושבים יחדו; הלא אין להקים חיץ חדש, אך נחוץ להרוס את החיץ הישן, המבדיל ביניהם. ואולם החושבים כזאת הם, לפי דעתי, בעלי הזיה נחמדים. אבל, גם אחרי אשר אלה ישובו אל עפרם ועשבים יעלו בלחייהם, עוד יציץ ופרח הרעיון הלאומי. רעיון האחוה של כל בני האדם איננו אף חלום נעים. להתפתחות כחותיו של הפרט דרושה מאד מלחמת האויב אשר יתקומם לנגדו.

אם כן? — ישאלו — הן היהודים ישבו לבטח על אדמתם באין מגור ופחד אויב מסביב, ומרוב טובה תרפינה ידיהם וכלה כחם; הלא אז יאבד כל העם וכלה בתהו? — אדמה, כי בכל עת יהיו גם ליהודים אויבים וצוררים כלכל יתר העמים, אך בהיותם על אדמתם, אי אפשר עוד שיפוזרו אל כל קְצוֹ ארץ. אי אפשר שילכו שנית בגולה, כל עוד לא התפוררו עמודי התרבות בארץ. פחד כזה ימצא מקום רק בלב איש בער וחסר דעת. רב מאד כח התרבות שבימינו לעמוד על נפשה.

הטענות השפלות עצמו מספר, כאשר גם בין בני האדם רב מספר השפלים מן הנכבדים. על טענות הבל אחדות כבר נסיתי להשיב. כל הבא להחסות בצל הדגל הלבן ושבעת כוכביו, עליו לצאת אתנו יחד למלחמתה של דעתנו זאת. יוכל היות, כי תהיה המלחמה ראשונה באנשים רעים, ערלי לבב ועניי הדעת מבני עמנו.

יש אשר יאמרו, כי נותן אני חרב ביד שונאינו להרגנו — ובמה? היען



נדרשתי להרצות בקצרה ע״ד הצעתי לפני קוראי Jewish Chronicle.. הנני לנסות זאת, אף כי חוששני, פן לא יבינו אותי כראוי, מפני הקצור והשטחיות שבציורי. קרוב לשער, כי הרצאתי הראשונה, שאיננה שלמה, תעורר את היהודים לשחוק עלי. דרך כסל ופתיות הנהוגה בקרבנו, להתקלס איש ברעהו, הוא שיור ממדת העבדות, שהרגלנו בה במשך מאות השנים של רדיפה ולחץ. מי שהוא בן־חורין, איננו רואה בעצמו שום דבר מגוחך ואיננו נותן לשום איש להתקלס בו. ולפיכך פונה אני בראשית דברי אל היהודים, שרוחם אמיצה ודעתם חפשית. המה ישמעוני בראשונה, וכאשר אקוה, יהפכו אחרי־כן לאוהבי. אינני מטיף לאיזה אידיאל חדש, כי ישן נושן הוא. זאת היא מחשבת כלנו — וזה כחה—עתיקה לימים היא כהעם עצמו, שלא חדל מעולם, אף בעתות קשות ורעות, לדגול בשמה.

נפלא הדבר, כי אנחנו היהודים חלמנו את החלום המלכותי הזה במשך הלילה הארוך של דברי־ימינו. והנה האיר היום. עלינו רק להעביר את השֵׁנה מעינינו, לחלץ את עצמותינו ולהפוך את החלום לדבר שבמציאות. לא חוזה אני ולא נביא, אבל מודה אני: הנני מקוה בבטחה, כי התלהבות נאדרה תתקף באחד הימים את העם היהודי. אולם, לעת־עתה, חפץ אני לפנות בדברים מתונים כלפי השכל הבריא של אנשים בעלי מחשבה מעשית והשכלה מודרנית. לאחרונה תבא החובה לדרוש אל אלה שחוננו בפחות מזה, להורותם ולהלהיב את לבם. את החובה הזאת לא אוכל למלא לבדי, אנכי אשתתף בה בשורה אחת עם רעים ועוזרים, שאני עמל לרכוש אותם ולאחדם בשביל דבר הנוגע לכלנו; אינני מדבר באוהבי, לבל תתראה תנועתנו כעצמית וראויה מראשית הויתה לבוז ולקלסה. לא; תנועה עממית היא, ועתידה היא להיות לשם ולתפארת, אם ישמרו עליה, לבל תתגאל בדרישות עצמיות, ולוּ גם תהיינה הדרישות לשם רדיפה אחר הכבוד הפוליטי.

לנו, המתחילים בתנועה הזאת, קשה להאמין, כי נראה בעינינו את אחריתה המפוארה. אבל כבר בראשיתה היא מכניסה לתוך חיינו גאות רום־אנשים ואושר של חרות פנימית. אנחנו נטע בעד בנינו, כשם שאבותינו שמרו על מסורתם

ארץ הצבי: האחד ברוח בינתו, השני בכח ידיו והשלישי ברכושו אשר רכש לו.

והנה עוד יחשבו רבים, כי ימשך הדבר לארך ימים ואם גם יצלח, עלינו לחכות עוד שנים רבות עד אשר תוסד מדינת היהודים, בין כה וכה הן יהיו היהודים באלפי מקומות לחרפות ולגדופים, לבז ולמשסה ולהרג. אך היה לא תהיה כזאת: כאשר רק נחל להוציא הצעתנו לפעולה, ונאלמה האנטישמיות וחדלה לעולם, כי ברית שלום תהיה זאת לנו. ביום הוסד „אגודת היהודים", יצא שמעה בכל הארץ וברק החשמל יוליך את הקול למרחוק.

ורק אז תהיה הרְוחה. ממדרגות הבינוניות ינהרו כל אנשי ההשכלה הבינונית, שיש בקרבנו למכביר, ונספחו אל הכהונות הראשונות בפקודתנו. הם יהיו חושבי מחשבת, ראשי הצבא, המורים, הפקידים, עורכי הדין והרופאים הראשונים במדינת היהודים. וכן יצעד הדבר קדימה, קל מהרה, אך לא בשאון וברעש.

בבתי כנסיותינו יתפללו כי יצלח הדבר. אבל גם הם בבתי תפלתם יתפללו! כי הנה זה הקץ, קץ הלחץ אשר הציק לרבים.

אבל בראשונה נחוץ לפשט כל העקמומיות שבלב, לזכך ולהאיר את המחשבות. נחוץ שיעוף הרעיון עד האחרון שבמעונות הצרים והאפלים, שאחינו יושבים בהם; והם יתעוררו משממה וקפאון, כי בחיי כל עמנו יבוא אז תכן חדש. ובשום כל אחד אל לבו לדעת את מצבו, והתשוקה תתקפהו בכל עז. ומה גדלו הכבוד והתהלה הצפונים לחלוצים, העוברים ראשונה למלחמה בעד הרעיון הזה!

אשר על כן אני חושב, כי יקום דור חדש ונפלא מקרב בני עמנו. דור המכבים יקום ושב לתחיה.

עוד הפעם אני קורא בדברי הקדמתי: היהודים החפצים יבאו אל המנוחה ואל הנחלה!

באה העת, כי נחיה לבטח על אדמת אחוזתנו ונמות לבטח עליה.

בחרותנו יקָרא דרור לכל העולם, בעשרנו יתעשרו, ובגדולתנו יגדלו גם המה.

ומעשי ידינו, אשר נפעל שם לאשרנו ולהצלחתנו, יהיו לאות ולמופת, לתהלה ולברכה בקרב כל הארץ.



מבית ומחוץ, אמנם לא היתה הבורגנות הנוצרית נמנעת מהשליך אותנו טרף להסוציאלות, אולם זה לא היה מועיל הרבה.

שאלת היהודים איננה בעיני לא סוציאלית ולא דתית, אם גם תתראה בצביון זה או אחר. שאלה לאומית היא, וכדי לפתרה, דרוש שנעשה אותה לשאלת העולם המדיני, שצריכה להיות נחתכת על־פי מועצת עמי־התרבות.

עם הננו, עם אחד!

בכל המקומות נסינו בתם־לבבנו להיות לעם אחד עם יתר התושבים, ולהשאיר בידינו רק את אמונת אבותינו לבדה. אבל דוחים אותנו בשתי ידים. לשוא הננו פטריוטים נאמנים, ובמקומות אחדים גם במדה נפרזה, לשוא אנו מקריבים חלבנו ודמנו ככל יתר התושבים, לשוא אנו עמלים להגדיל כבודן של ארצות מושבותינו באמניות ובמדעים ולהרבות עשרן במסחר ובקנין. בארצות, שבהן אנו יושבים כבר מאות בשנים, נחשבנו לזרים גם בעיני אלה, שאבותיהם עוד לא נאחזו בארץ, בעת שאבותינו אנחנו כבר נאנחו בה. הננו אפוא בכל מקום אזרחים נאמנים כההוגינוטים בשעתם, שנאלצו לעזוב את ארצם.

לו נתנו לנו מנוח...

עם אנחנו, והאויב עושה אותנו לעם, אם נחפץ או לא; תמיד היה כן בדברי־ימינו. בצר לנו הננו נעשים אגודה אחת, ופתאום יגלה לעינינו כחנו. אמנם כחנו אתנו ליסד מדינה, מדינה שתהיה למופת. יש לנו האמצעים הדרושים לתכלית זו; אינני צריך לפרטם פה, יען כי נכללו במחברתי, שבה עניתי בסדר נכון על כל הטענות נגד הצעתי, שהגיעו אלי. את תכניתי הצעתי לפני פוליטיקאים, רבנים, מלומדים, אנשי־צבא, אמנים, חוקרי־טבע, בעלי־מסחר ממקצועות שונים, וביחוד לפני אנשים מומחים לעניני־ממונות. כל הענין הוא פשוט מאד ביסודותיו, כמו שצריך להיות, בכדי שיהיה מובן לכל.

תנתן לנו כברת ארץ מיוחדה, אשר תספיק לכל צרכינו, לשבת עליה ברשותנו, והשאר יהיה נעשה בידי עצמנו.

כמובן אני רואה מראש, כי כל מלה ומלה במשפטי זה, וכל אות ואות שבתיבותיה תהיה לטרף בידי מתלוצצים ומפקפקים. הנני מיעצם להזהר במעשיהם, אם לא יחפצו להיות לבוז.

יסוד מדינה חדשה, עומדת ברשות עצמה, איננו דבר ראוי לשחוק או יוצא מגדר האפשרות. הן בעינינו ראינו כזאת בימינו אצל עמים, שאינם חיים כמונו במעמד הבינוני, אלא עניים וחשוכים, ובכן גם חלשים ממנו. לתת לנו מדינה עומדת ברשות עצמה, זה הוא חפצם האדיר של הממלכות, אשר האנ־טישמיות מצאה לה קן בארצותיהן.

הממלכות ההן תהיינה נכונות למלא הפצנו ביתר שאת ובה במדה, שהתנועה, שאני מציע, תעצור בעד כל משבר בחיי הכלכלה, כאלה שרגילים

בעדנו. חיינו הם רגע אחד בנצחיותו של עמנו; ולרגע הזה יש חובות מיוחדות.

שני מחזות מושכים אליהם את תשומת לבנו בתוצאותיהם הכרוכות בעקבם: התרבות הגבוהה והפראות העמוקה שבימינו. אל התרבות הגבוהה יחשבו, לדעתי, הקנינים הנפלאים של הטכניקה, שבאמצעותם אנו משתמשים בכחות הטבע לצרכינו. לתרבות שפלה אני חושב את האנטישמיות. כעת אני יכול לעסוק בשני פרטי הנחתי רק באפן שטחי; הם וכיוצא בהם יתבררו ברחבה במחברתי המדינית: „פתרון לשאלת היהודים", הנמצאה עתה בדפוס.

מאת־השנים הנוכחית זכתה לתחיה נפלאה שהיתה בתבל. לו יקום היום בקרבנו איש משנת 1795, לא יכיר את פניה. המלה „אי־אפשר" חדלה כמעט בפי חוקרי־הטבע שלנו. בכל מקום, אשר יופיע בו האדם בהמצאותיו, יהפוך מדבר לעדן.

לבנין ערים די לנו עתה בשנים אחדות במספר מאות־השנים, שדרוש היה לזאת בתקופות ההיסטוריה שעברו. בתוך אוצרותיה של הרוח החדשה אצורים כבר קנינים, שאין ערוך להם; מיום ליום הם הולכים ורבים, רבבות מחות הוגים וחושבים ומחפשים בכל קצוי ארץ, ומה שמצא האחד, יהיה בין־רגע לקנינו של כל העולם.

מאידך גיסא מחכות שאלות־האנושות הגדולות לפתרון; שאלת היהודים איננה האחרונה שבהן.

יש שאלת־היהודים, ואולת היא להכחיש במציאותה. היא קימת בכל מקום, שהיהודים נמצאים בו במספר מסוים. באשר איננה, שמה יביאוה אתם היהודים הנודדים. אמת הדבר, ולא יחדל מהיות אמת, בכל מקום, אף בארצות, שמדרגת התפתחותן גבוהה — וגם צרפת אינה יוצאה מן הכלל — כל זמן שלא נפתרה שאלת היהודים באפן מדיני.

אדמה, כי הבינותי את האנטישמיות, שהיא תנועה מרכבת מיסודות הרבה. אני מתבונן לתנועה זו כיהודי, אך בלי שנאה ופחד. אדמה, כי ידעתי להבדיל בין מה שיש באנטישמיות מן הלצון הגס, מקנאת־לחם שפלה, ממורשת משפטים קדומים, מאי־סבלנות דתית — ובין מה שיש בה גם מהגנה עצמית מדומה. רק חסרי־דעת יכולים ליחס לה סמל תבניתן של רדיפות־היהודים מלפנים. אמנם יש לשתיהן סימנים משותפים, אולם מהלכה הרחב של התנועה נגד היהודים שונה הוא היום. בארצות, שהן ראשונות לאנטישמיות, הנה היא תוצאה משחרור היהודים. בעת שהכירו עמי־התרבות את האכזריות שבחוקים המבדילים, וישחררו אותנו, כבר אחרה האמנציפציה לבא. בתוך הגיטו התפתחנו בדרך נפלא לעם חי במעמד הבינוני, והתחרותנו הזיקה למעמד הבינוני. וכן עמדנו אחרי האמנציפציה פתאום מוקפים חומת הבורגנות, נלחצים ונדחקים משני עברים,

נעשה זאת באֹפן, שהיה נהוג אצל יושבי אירופא במאה החמישית. לא נצא יחידים, איש איש רומחו וחניתו בידו, לקראת הדובים, כי אם נבא לצוד ציד בהמון עליז, ונחריד את אוכלי האדם ממעון רבצם, ובהאספם למקום אחד נשליך עליהם כדורי־מות.

בבנותנו לנו בתים, לא נבנה בתי־עץ רעועים על שפת־הים, כי אם נבנה, על־פי תורת הבניה בימינו, בתים נהדרים ויפים למראה, מאשר היו עד כה, כי יש לנו אמצעים, שלא היו עוד לעולמים.

אחרי השדרות השפלות במצב הכלכלה תצאנה לאט לאט הגבוהות מהן. כל הנואשים מתקוה יֵצאו ראשונה, ובראשם ילכו בני ההשכלה הבינונית, הנרדפים בכל מקום, אשר מספרם בקרבנו גדול יותר מדאי.

אנשי־המדע, עורכי־הדין והפקידים שלנו יפקחו מטעם הרשות על הפועלים „שאינם מלומדים״.

כמובן יהיה לנו גם חיל צבא, שישמור על הסדרים מחוץ ומבית.

בני־ביתם של שרי־צבאנו ופקידינו יהיו ביציאתם אל המולדת החדשה למופת „לבעלי הבתים״ שבמעמד הבינוני. ובבואם אל הארץ יביאו אתם שמה את צרכי החיים הגבוהים, יבראו את השוקים הדרושים, ולאחרונה גם את האמנות והרשת כל מעשה.

בנינו, שאליהם ביחוד אני פונה בדברי, יקדישו את כחם לעבודת רעיוננו. אולם עליהם לברר לעצמם מראש, כי אין בדעתנו ליסד ממשלת־דת, אלא מדינת־אזרחים מודרנית וסבלנית. אבל בשומנו לב לאמונת אבותינו, נקים מחדש את מקדשנו בהדרו העתיק. אנחנו נרים את נס־היהדות החדש — דגל לבן, ועליו שבעה כוכבי זהב. היריעה הלבנה תהיה לאות על טהרת חיינו החדשים, והכוכבים המה אות על שבע שעות הזהב של יום עבודתנו. כי בשם העבודה ידגלו היהודים, ההולכים אל ארצם החדשה.

מי שרוצה להשתתף עמנו, יעמוד תחת דגלנו וילחם בעדו בדבור, בכתב ובמעשה. אני מקוה, כי יעשו זאת צעירינו, השואפים לעלות מעלה, שבמקומות מושבותיהם נחתמו כל הדרכים בעדם.

רוסא חשב לבסיס המדינה את האמנה אשר יכרתו ביניהם יושביה. לדעתי תוכל מדינה להוסד על ידי כח־ההרשאה לנהל עסקי אחרים. בהיות נכסיו של איש בסכנה, ואין הבעלים יכולים להגן עליהם, יכול מי שיהיה לעמוד ולהגין עליהם. זה הוא המורשה, המנהל את עסקי אחרים. הוא לא קבל את המשרה, זאת אומרת, לא נתנה לו פקודה בידי שום אדם. פקודתו באה לו מתוך נחיצות גבוהה מעל גבוהה. כמובן, עליו להיות זהיר בפעולתו בתכלית הזהירות.

וכן צריכים גם אנו למנהל עניניו של העם היהודי.

לבא בתור תוצאות טבעיות מרדיפות־היהודים. כי על כן אני מציע העתקה פנימית של האזרחים הנוצרים לאותם המעמדות, שנתרוקנו לאט לאט ובסדר נכון מן היהודים. ובאחרונה, כשיתנו אותנו לא רק לפעול ולעשות באין מעצור, אלא גם יתמכו בידינו, אז נוכל לסדר העתקת קניניהם של היהודים ליד הנוצרים בנחת ובמדה כל כך נהדרה, שלא היתה דוגמתה בדברי־הימים.

כל זה צריך שיֵעָשה באפן מתאים עם זכיות קימות מכבר, בהתאמה מדויקת עם החוקים, באין אונס, בגלוי, לעין השמש, במשטרם של פקידי הרשות ובהשגחתה של דעת־הקהל.

בקצור נמרץ נוכל לצייר לנו מעשנו עפ״י המשל הזה: אנו מוסרים את מעוננו לאחרים ובונים לנו מעון חדש, יפה מן הראשון. איך נמסור את הבנינים הישנים ואיך נכונן לנו את החדשים, כל זה בארתי לפרטיו במחברתי. העבודה הזו, הפשוטה בעיקרי יסודותיה וסבוכה בפרטי הוצאתה לפעולה, נחוץ שתפתר בידי אגודה בעלת־הון — נכנה אותה בשם: „החברה היהודית״.

„החברה היהודית״ תעסוק במכירת נכסיהם של היהודים היוצאים.

כאמור לא נוכל לתאר לנו, כי תהיה יציאת היהודים פתאומית. היא תתנהל לאט, ותמשך לעשרות שנים.

„החברה היהודית״, אשר תראה שכר טוב בעסקיה, תוכל בכל אפן לתת בהקפה לעניים שבמהגרים את האמצעים לנסיעה ולחומר העבודה, ואלה ישלמו אחרי־כן בעבודתם. עתידים אנו להנהיג עבודת שבע שעות ליום, ולעשות בזה נסיון סוציאלי־מדיני, שיביא תועלת לכל האנושית. בכלל נעמול להנשא למרום ההכרה של העת החדשה. די לנו פה ברמיזה זו. על־פי תכנית קבועה מראש יסולו פועלינו דרכים ומסלות, יבנו גשרים, יקימו עמודי הטלגרף, יישרו את שטף הנהרות ויבנו בתי־מושב גם לעצמם גם לפקידינו. לרגלי עבודתם יפרץ סחר־הארץ, המסחר יפתח את השוקים ואלה ימשכו אליהם מהגרים חדשים. העבודה, אשר נשקיע באדמה, תעלה את מחיר הארץ. בזמן קצר יכירו היהודים לדעת, כי רוח־קבלנותם, שהיתה להם עד כה למקור שנאה ובוז, פתחה לפניהם כר נרחב לעבודה, חדש ובר־קימא. כי ארץ הבחירה בנו בעצמנו היא — ברכושנו ובעבודתנו, אם יתאחדו שניהם בסדר ובמשטר.

כל הנסיונות לישוב יהודי, שנעשו עד כה, יצאו מתוך שגיאה ראויה לתשומת־לב. השגיאה היתה בזה, שהביטו על המפעל מתוך אופק צר והשתמשו באמצעים נושנים. נסיון של אולת הוא, להפוך את היהודי לאכר; אבל אפשר לעשותו לבעל אחוזה גדולה או קטנה, העובד את אדמתו במכונות.

כשרוצים היום ליסד מדינה, לא יתכן ליסדה באפן, שהוא לבדו היה אפשרי לפני אלף שנים. אולת היא, לשוב אחורנית למדרגת־תרבות ישנה, בעת שרוצים לברא חדשות. לו נטל עלינו, למשל, לגרש חיות רעות מאיזו ארץ, לא

הארץ, אשר תבחר. והנה עתה שתי ארצות לפניה: פלשתינא וארגנטינא. בשתיהן כבר נעשו נסיונות־לישוב חשובים בערכם; בכל אֹפן על היסוד המוטעה של הגרה אטית וחשאית. הגרה כזו סופה להזיק. אפשר שלא תצלח כלל; ואם תצלח, תגרום לאנטישמיות שתבא.

כי יבא, היום, כנהוג, והממשלה תהיה מוכרחת לשום לב להפצרת אזרחיה, הרואים את עצמם נדחקים, ולסגור שערי ארצה בפני היהודים הנודדים. להגרה יש אפוא תועלת רק אז, אם תִוָסד על בסיס בטוח של מדינה עומדת ברשות עצמה.

„אגודת היהודים" תשא ותתן עם ראשי הארץ, בהסכמת ממלכות אירופא האדירות, אחרי אשר ייטב הדבר בעיניהן. יש לאל ידנו להביא תועלת רבה לראשי הארץ, המושלים בה עתה, לשאת אתם במשא שטרות חובותיה, לסול מסלות ודרכים, שהם נחוצים גם לנו, ועוד בדברים רבים כאלה. ויסוד מדינת היהודים, כשהוא לעצמו, יביא תועלת גם לשכניה מסביב, יען כי ברב או במעט תעלה תרבותה של ארץ את ערך הארצות אשר סביבותיה.

הנבחר בפלשתינא או בארגנטינא? האגודה תבחר בארץ, אשר יתנו לה ואשר עליה יסכימו רוב בני עמנו. האגודה תברר את שתי אלה.

ארגנטינא היא אחת הארצות הדשנות והפוריות שבעולם, ארץ רחבת־ידים, שאנשים בה מעט ואקלימה ממוצע. ממשלת־העם בארגנטינא תתן לנו בחפץ־לב כברת ארץ להאחז בה. אמנם, הגרת היהודים שעד כה — לא היתה שם לרצון; חובתנו היא לברר לממשלת ארגנטינא את ההבדל היסודי, שבין הגרתנו עד כה ובין הגרתנו החדשה.

פלשתינא היא ארץ־מולדתנו ההיסטורית, שלא מֻשה מזכרוננו. די לנו לקרא בשמה, בכדי שיתעורר כל העם בחרדת־קדש נאדרה. לו חפץ הדר כבוד השולטן לתת לנו את הארץ הזאת, כי עתה היינו נכונים להביא סדרים גמורים בעניני אוצרותיה של תוגרמא. לאירופא נהיה שם כחומה בצורה נגד אזיה; אנחנו נעמוד שם על המשמר להגן בעד התרבות מפני הפראות. בתור ממלכה בפני עצמה לא יחדל מהיות קשר ויחס בינינו ובין עמי אירופא, והם יהיו ערבים בעד קיומנו. בנוגע למקומות הקדושים לנוצרים נבקש תחבולה על־פי משפטי העמים, כי יבדלו מתוך אחוזתנו. אנחנו נשמור על המקומות הקדושים ההם, ובקיומנו נהיה אחראים על מלוי חובתנו הזאת. משמרתנו, משמרת־הכבוד הזאת תהיה סימן ואות על שאלת היהודים, שנפתרה אחרי אלף ושמונה מאות שנות עמל ונדודים.

אמנם ידעתי, כי בנסותי להפיח חיים חדשים ברעיון ישן נושן, נכון אני להיות לשחוק ולמפגע למתנגדים שונים. הנוחים שבהם ימצאו במחשבותי סימני אוטופיה. אולם, מה בין הצעה של אוטופיה להצעה, שאפשר להוציאה לפעולה?

העם היהודי, בהיותו עתה מפוזר בארצות גלותו, איננו יכול לנהל בעצמו את ענייניו המדיניים. ויחד עם זה הוא נתון במקומות שונים במצוקה גדולה או קטנה. הוא צריך קדם כל למנהיג.

הצרך להקים מנהיג כזה, הוא איפא היותר עקרי בצרכינו. אבל לא יתכן, שיהיה המנהיג איש יחידי; היחיד, שיקח על שכמו מפעל כביר כזה, יהיה רמאי או שוטה. ולפיכך דורשת גם טהרת הרעיון גם הוצאתו לפעולה, לבל תהיה משרה זו תלויה באישיותו של יחיד. מנהיג־היהודים צריך שיהיה חבר אנשים, שיתאחדו למטרה ידועה, לאגודה. האגודה הזאת תוסד, כפי שאני מוצא לנכון להציע, בשורה הראשונה מקרב אנשי־המרץ שביהודי אנגליה, אשר לפניהם הצעתי את תכניתי בלונדון. היא תקרא בשם „אגודת היהודים", ותעודתה שונה היא מזו של „החברה היהודית", שהזכרתי למעלה. אגודת היהודים תהיה מקום המרכז להתחלתה של תנועת היהודים.

לאגודה יש תעודות מדעיות ומדיניות. ליסוד מדינת היהודים, כאשר אתארהו לי אני, צריך שתקדמנה ידיעות רבות ברוח העת החדשה. לו נצא היום ממצרים, לא יתכן שנלך בדרך התמימות של ימי קדם. קודם כל עלינו להביא בחשבון את מספרנו וכחנו.

מחברתי תביא את שאלת היהודים לידי וכוח כללי. חובבים ומתנגדים יקחו בו חלק — וכאשר אקוה, לא בסנגוריה של אנינת־דעת ולא בחרפות ובזלזולים. הוכוח יהיה גדול לפי ענינו, רציני ופוליטי.

„אגודת היהודים" תאסוף את גלוי־דעתם של ראשי הממשלות, בתי המחוקקים, קהלות היהודים והחברות, שיביעו בדבור ובכתב, באספות, בעתונים ובספרים.

באפן זה תדע ותברר האגודה בפעם הראשונה, אם כבר הגיעה העת, שהיהודים חפצים ומוכרחים לצאת אל ארץ הבחירה. האגודה תקבל מאת קהלות היהודים שבכל ארצות התבל את החומר לספירה מקפת את כל עניני היהודים.

עבודות האגודה המאוחרות בזמן תהיינה: החקירה המדעית בטיב הארץ החדשה ואמצעיה הטבעיים, אחדות התכנית להגרה ולהתישבות, העבודות המכינות לקביעת חוקי הארץ וסדרי הנהגתה; כל אלה תתפתחנה באפן מתאים אל התכלית הרצויה.

בקצור, אגודת היהודים תהיה התא היסודי, שממנו יתפתחו אחרי־כן כל סדרי חיי־הצבור במדינת היהודים.

היהודים המודים ברעיוננו המדיני יתאגדו והיו ל„אגודת היהודים". וע"י זה ימסר בידה כח־ההרשאה לדבר בשם היהודים ולבא במשא־ומתן עם הממשלות.

אם יאותו איפא מלכי הארץ למסור ביד היהודים ממשלת איזו ארץ נייטרלית ועומדת ברשות עצמה, אז תבא האגודה במשא־ומתן עמהם בדבר

הצבור והשנית לעניני היחידים, יבראו בזמן קצר אֶת התנאים הדרושים לחיים של תרבות.

אבל בלי התלהבותם של בני עמנו אי אפשר לנו לעשות דבר.

נחוץ שיעוף הרעיון ויתרחב עד האחרון שבמעונות הצרים והאפלים, שאחינו יושבים בהם. אלה יתעוררו מתוך השממון והקפאון. כי בהיי כלנו יבא תוכן חדש. ובשום כל אחד מאתנו אל לבו לדעת ולהכיר את מצבו, תתקפהו התנועה בעזוז כחה.

ומה גדול הכבוד הצפון לחלוצים המתנדבים לעבוד בעד הרעיון!

אשר על־כן אני חושב, כי יצמח מתחתיו דור נפלא של יהוד'ם. דור המכבים יקום ושב לתחיה.

וכן יהיה הַדבר: העניים והדלים, שאין להם אף מושג כל שהוא מכח האדם המושל כבר עתה בכחות הטבע, הם רק הם יאמינו ביתר עוז לבשורה החדשה.

הנה היא לפניכם, יהודים! אין זו אגדה, אף לא מקסם שוא וכזב! הכל יכולים להוכח; כי איש ואיש מאתנו נושא אתו מעט חומר לבנין ארץ־הצבי: האחד ברוח בינתו, השני בכח ידיו והשלישי ברכושו, אשר רכש לו.

באה העת, כי נחיה כבני־חורין על אדמת אחוזתנו, ונמות בשלום על אדמת מולדתנו.

(המאמר נדפס בהעתון „Jewish Chronicle" מיום 17/1, 1896
בשם „A Solution of the Jewish Question".)



האוטופיה היא לפעמים מכונה נפלאה רבת־התכונה, שאינה חסרה אלא כח מניע; לעומת זאת נוסדה ההצעה האפשרית על כח נמצא בפועל.

את הכח הזה, הדרוש לנו, תמציא לנו האנטישמיות. אחדים יטענו נגדי, כי אני מוסיף בזה און ועצמה לאנטישמיות. לא אמת הדבר, יען כי האנטישמיות תלך ותצמח גם בלעדי הצעתי, כל זמן שלא יבערו את סבות צמיחתה מן העולם. אחרים ידאגו להונם ורכושם ויחרדו מפני הפסד עסקיהם. במחברתי, שהזכרתי פעמים הרבה, פרטתי דרכים שונים, שבהם אפשר למכור נכסי דלא ניידי, להעתיק עסקים לארץ חדשה, להרחיב גבולותיהם על־ידי סניפים, להשיבם אל מצבם הראשון או להגדילם.

מה יהיו סדרי ממשלתנו?

טובה בעיני הריפובליקה האריסטוקרטית, אף־על־פי שבארץ מולדתי הנני נוהה מתוך הכרה פנימית אחרי המונארכיה.

אבל דברי-ימינו היו נפסקים זה זמן כביר, עד כי לא נוכל לשוב ולתקן לנו סדרים כאלה. ולו רק ננסה לעשות כזאת, נהיה לשחוק ולקלסה.

באיזו שפה נדבר? כל איש יחזיק בשפתו, שהיא מחבבה בתור מולדת למחשבותיו. ומדינת השוויץ תוכיח, כי יוכלו עמים שונים, המדברים שפות שונות, להתחבר ולשבת יחדו. גם בארצנו נהיה את אשר היינו פה, כאשר לא נחדל לעולם מאהוב בדאבון נפש את ארצות מולדתנו, שגורשנו מקִרבָּן.

יאמרו, כי נותן אני חרב ביד שונאינו. גם זה שקר הוא. כי הדבר, שאני מציע, לא יצא לפעולה, אלא אם־כן יסכימו לו רוב היהודים. אפשר, שיעשו איזה דבר נגד יחידים או קבוצות של היהודים האדירים כעת, אולם בשום אפן לא תצא רעה מטעם איזו ממשלה נגד כל היהודים. שווי־זכיותינו לא יוכל להבטל עוד במקום, שכבר היה בו לחוק; כי אם ינסו לעשו כזאת, ימהרו כל היהודים, כעניים כעשירים, לבקש להם מנוס אל כתות המהרסים הקיצונים. בארצות, אשר יהלו רק במעט להתנהג עם היהודים שלא כשורה ולעוות משפטם, לא יאחרו לבוא משברים בחיי הכלכלה. ועל־כן לא יוכלו לעשות גדולה או קטנה לרעתנו, מבלי אשר ירֵעו העושים זאת גם לנפשם הם. בין כה וכה מתגברת השנאה.

ואם יאמרו: אין כל תקוה להצלחת המפעל, גם אם תנתן לנו הארץ והממשלה, — יען כי רק העניים ילכו שמה? על זאת אשיב: אלה, רק אלה נחוצים לנו בראשונה! רק הנואשים מתקוה מסוגלים לכבוש את הארץ.

העשירים והחיים בטובה יבאו אחריהם, בראותם, כי אפשר לחיות גם בארץ החדשה חיים כה נעימים, ואולי עוד יותר נעימים מן החיים אשר בארצותיהם.

המוסדות שלנו, „החברה היהודית" ו„אגודת היהודים", האחת לעניני

הנאום באגודת המכבים.

הנאום באגודת־המכבים.

(לונדון 6 יולי 1896).

אדוני!

למן היום אשר נתכבדתי לדבר באזניכם באחרונה, עשה ענין־היהודים צעדים קדימה. לא אוכל להגיד לכם היום פה את הכל, יען כי הדברים היותר חשובים שנעשו, דורשים שיטפלו בהם בדעת־נקיה. אבל לשלשה אנשים נכבדים בעיניכם גליתי דברים שלא נתנו להגלות. שלשת האנשים המה: שר־הצבא גולדסמיד, מר שמואל מונטאגיו ודר׳ זינגר. מה שאוכל אפוא רק לרמוז עליו או אנוס אני לעבור עליו בשתיקה, עומד תחת ערובתם המוסרית של שלשת האנשים האלה.

התקדמות לא־מצערה אני חושב לראות בזה, שעלתה הצעתי בדבר יסוד מדינת־יהודים לפני מושלי־ארץ, אשר נשאו ונתנו אתי על אדותה בשים לב. הדבר יעורר תמהון בלב אלה, שמצאו לפני ירחים אחדים לנכון להביט בצחוק של לעג ובוז עלי ועל רעיוני המשוגע. צחוק, גערות, חרפות וחשדים רגילים ללות כל רעיון חדש בדרכו, המלאה מכאובים וכעס. כל אלה לא חשכו גם מפני. העיקר הוא, כי נלך הלאה מבלי משים.

בשעה שכתבתי את ספרי הקטן ע״ד מדינת־היהודים, חשבתי לי לערמה יתרה מה שנסיתי לסתור מראש כל מה שיכולים לטעון כנגדי. אבל לא הועלתי בזה. כל השאלות, שנסיתי להשיב עליהם בדברים של הגיון בספרי, נשאלו בכל זאת, מבלי שים לב אל אשר השיבותי עליהן מראש. התבוננו וראו: נמוקי לא נסתרו, אלא לא שמו לב אליהם. אנשים רבים לא יקראו בספר מה שכתוב בו, אלא מה שהם מכניסים לתוכו. ויש אשר ידעו רק את שער הספר! אלה היו קשים ביותר במשפטם. מדינת־היהודים! האין זה רעיון־רוח או סכלות? או האין זה שחוק של לץ־יהיר שחמד לו לצון, כדי לבדח פעם את הבריות—על חשבונם של אחיו בני עמו האומללים?

הטענות בגנותו של ספרי עצמו מספר. אחדות מהן מונחות אתי למשמרת והנה תהיינה למצבת־זכרון יפה למחבריהם, כאשר תקום מדינת־היהודים. מה שמבדח ביותר את דעתי הוא, כי המבקרים מתנגדים יותר איש לרעהו מאשר לי. אני עמדתי עם ספרי, כביכול, בתָּוֶך. האחד נתן אותי לאופטומיסט נבער,

פתגם או קריאה של אנחה. והנה פתאום אפשר שיקום הדבר. אפשר הוא, כמו שאפשר, שיקיצו אלה שלא מתו, אלא ישנים בלבד. אפשר הוא, כמו שאפשר, שיתרפא החולה, שכח חייו עודנו רחוק מכליון. אפשר הוא, כמו שאפשר להתיר מבית האסורים את החבוש, שלא נגמר דינו לשבת במאסר עד יום מותו.

היהודים חפצים להגאל מפחד הרדיפות המתחדשות יום יום. כי גם בארצות, שבהן לא יסבלו עוד אחינו היום, ערבה שמחתם ותהי להם לחרדה, יש לי הרבה ראיות לזה. כל מחאה, הבאה מצד אלה החיים בטובה, נגד הצעתי, ראיה מוכיחה היא. הם חושבים, לא בצדק, כי אני מסכן את הסבלנות שהם נהנים ממנה, בדַבּרי על אדות מדינת־היהודים. והיה בשמעם אך קול קריאה של שנאה מפי איזה יחיד, יזדעזעו ממנוחתם הדלה, ויביטו בפחד אל כל סביבותם: האמנם כבר החל הנגף?

אמרו, כי על ידי הצעת הרעיון של מדינת־היהודים—ימתח קו של חשד על אהבת־המולדת של היהודים בארצות מושבותיהם. החושבים כן לא שמעו, כנראה, מעודם, מה שמדברים על אדותינו. כזרים נחשבנו; באפן היותר טוב כזרים, אשר יסבלו אותם—עד צאת פקודה חדשה.

באמת מגזימים היינו בהערכת ערכנו בעיני האחרים, לו חשבנו, כי לא יתנו אותנו בחפץ לב לצאת מאיזו ארץ. אמנם, לו חפצו עשירינו לצאת והונם בידם, כי אז אולי עצרו בעדם, אך העשירים אינם חושבים ללכת אתנו. אבל הצעתי נוסדה על הרעיון, כי עניינו יצאו אל המולדת החדשה, שהיא גם מולדתנו הישנה, והעשירים, שלא יפסידו כלום אלא עוד ירויחו בזה, יתמכו בידם, ובראשם ילכו נאורינו הבינונים, אשר רב מספרם יותר מדי והנעשים פרולטריים ע"י רדיפות היהודים במקומות מושבותיהם.

לא, לא! אני נוטה יותר להאמין, כי בארצות, שבהן מביטים בעין־רעה על היהודים — וגם ביתר הארצות — יחשבו לנו למפעל פטריוטי, אם נביא סוף סוף פתרון לשאלת היהודים המעיקה, ובהרחיקנו את היהודים, אשר לא תכיל אותם הארץ, ובזאת נסיר גם את סכנת המהפכה, אשר תחל ביהידים, ומי יודע איפה תכלה.

יכול אני להגיד, כי אנוס הייתי לשמוע הרבה טענות, אך מצד אי־יהודים לא דנו אותי לכף חובה על מחשבתי ליסד מדינה יהודית. ונהפוך הוא, מתיחסים אליה בחבה, אלא שחושבים, כי היהודים בעצמם לא יחפצו בה. ולא לפלא הוא, אם אבד לנו במשך דורות רבים של צרות ורדיפות אֹמץ־הרוח המדיני. אבל זה היה הטעם ההיסטורי לשחרור היהודים, להשיב לנו על ידה את אמץ הרוח המדיני. כי אין ביד האמנציפציה להביאנו לידי טמיעה, וכי לא בשביל כך באה, זאת תוכיח ההתפתחות בעשרים השנים האחרונות. כל ארץ תכיל איזה מספר של יהודים, ואלה יכולים להתבולל מבלי שיוָדע כי נבלעו.

והשני—לפסימיסט נמוג מפחד. פעם היתה הצעתי חלום בערפל, ופעם—עסק של רמיה.

העמים, שאנו מפוזרים בקרבם, ישבעו רצון אם נעזוב את ארצם, אבל אנחנו לא נאבה לצאת.

לא,—ענה לעומתו השני ג״כ בבטחון גמור,—לא יתנו אותנו לצאת, אעפ״י שהיינו רוצים בכל לב. כמובן, טפלו גם בי בעצמי, ושמועה נפוצה, כי שואף אני להיות מלך או שר־ממשלה במדינת־היהודים, בעת שאחרים נטו לדעה יותר ברורה, כי רוצה אני במשמרת־כהונה יהודית בחוץ לארץ, למשל, בתור ציר בווינא. אי אפשר למצא חן בעיני כל הבריות וגם בעיני אבא.

אבל אל נא תשפטו מזה, כי מתעקש אני להחזיק בכל מלה ומלה הכתובה במחברתי. הרעיון הוא מדיני, ובפוליטיקה צריכים על פי הרוב להסתגל אל התועלת—מובן מאליו, מבלי לסור מן המטרה.

פעמים רבות נתתי את לבי להודות על שגיאותי. בהצעתי באו איזו שנויים חשובים, הדרושים למען צאתה לפעולה מעשית. הן כל חפצי היה רק לעורר, איך יכולים לרפא את פצעי עמנו העמוקים והישנים. אבל שגיאותי הביאו תועלת לענינינו. אנשים רבים, בעלי דעת רחבה, משתתפים עמי לתקן את שגיאותי. בדבור ובכתב נשתכלל הרעיון של מדינת־היהודים ע״י טובי אחינו, והיום הוא מתנשא לעוף אל קצוי ארץ ואיים רחוקים.

וזו היתה הגדולה בשגיאותי, אשר בהכרתה הנני מאושר. מתוך הייתי בראשית דברי, ובזהירות בארתי לאמר: לא אדע, אם ספרי המדיני איננו רק רומן־מדיני.

וקול גדול של הסכמה קורא בחיל נשמע בכל המקומות, שהיהודים נתונים שם בצרה. להתלהבות עצומה כזו לא קויתי גם אני, אעפ״י שהנני—כנודע—אופטימיסט. בהחלטות רבות של אגודות ואספות־עם דרשו ממני, כי בעקב ספרי יבא המעשה. ובכן גמרתי ללכת הלאה בדרך המעשה, אעפ״י שהנני — כנודע— פסימיסט.

כל אלה ההסכמות, המכתבים, ההחלטות וחוות־דעת העתונים צברתי בשקידה. בתחלה חשבתי להציעם בהזדמנות הראשונה לדבר בפומבי, אולם נראה היה הדבר כהתפארות, והיה עושה רשם, כאלו אני בעצמי מתקשט בתהלות שפזרו להענין. את קבץ־הכתבים האלה אמסור לאגודת־היהודים העומדת עתה להוסד. מזה יוצא לנו ברור ונעלה מעל כל ספק, כי מדינת־היהודים איננה חלומו של יחיד, אלא חלומם של רבים ועצומים עד אין מספר. לי נודע כבר היום, ומחר ידעו כל יושבי־תבל, כי היהודים חפצים במדינה, שבה יוכלו סוף סוף לחיות כבני־חורין ולעשות חיל. רבים מעבירים עוד את התנומה מעפעפי־עיניהם בתמהון ושואלים: אם חולמים הם או אני הוא החולם? הרבה, הרבה שנים לא חדלנו מקרא: „לשנה הבאה בירושלים״, והתרגלנו לראות בזה איזה

נושיב איזו מאות או אלפי יהודים בארץ־ישראל. אני חושב, להפך, כי רבה הסכנה בעד המתישבים, בה במדה שיגדל מספרם מבלי חסות מדינית עצמית, כי אז תלויים הם בחסד המושלים ההולכים ובאים. מושל אחד הוא נדיב, והבא אחריו קשה — כמה פעמים עלתה להם כך ליהודים.

בשום אפן לא יועיל לעצום את העינים מפני העובדות ותוצאותיהן ההכרחיות, שכל היודע פרק בהיסטוריה צריך שיכירן הכרה ברורה.

בעד הישוב הפעוט של עכשו לא ישימו, כאשר אקוה, מעצורים חדשים מצד השער הגבוה. אולם חושב אני, כי להגרה במדה יותר גדולה לא יסכימו, מבלי שנלמד מזה על שנאה כל שהיא ליהודים. הגרה במדה מרובה תוכל להתבסס רק על הרעיון המדיני, ואם בכלל יסכימו ליסוד מדינה יהודית, שתעמוד יותר או פחות ברשות עצמה, הרי אי אפשר שינתן לנו הדבר הזה, שערכו חשוב לנו כל כך, כמתנת חנם. וזה הוא מדרכי היושר וגם לטובתנו אנו. עלינו יהיה לשלם, גם נשלם בעד אחוזת האדמה, שתנתן לנו עפ״י משפטי־העמים — אם בארץ־ישראל או בארץ אחרת — תשלומי ממון גדולים; אלא, שעלינו יהיה להתנות, גם נתנה תנאי ע״ד כל אותן הערובות הדרושות לקיומנו הלאומי, כדי שיהיה סוף־סוף בטוח לעתיד. המגרעת היותר קשה שבישוב הנדיבי היא, כי איננו מביא בחשבון את שנוי־הדעת, שאפשר לבא לאחר איזה זמן, ביחס אל המתישבים בארצם החדשה. אם יתנו לאנשים, העוזבים את ארצם מפני הרדיפות, מולדת חדשה — לו גם מולדתם ההיסטורית — נחוץ שיוכלו להבטיחם למצער, כי לא יוסיפו עוד להיות נרדפים על דתם ולאומיותם. הבטחה כזו מונחת ברעיוננו הפוליטי של מדינת־היהודים. רק זאת יבטיח ולא יותר. כי אין בו שום תגרנות־קולנית. אין אנו מבטיחים להוריד לחם מן השמים. גם במדינת־היהודים יהיו אמללים, חולים ואביונים. אבל הלחץ, המגדיל את מרירות כל עוני, יחדל, ושום איש לא יאבד בכשרונו, מפני שיהודי הוא. זאת יחושו בנפשם אחינו הצעירים והעניים, ועל כן התלקח בלבם הרעיון כאש עצורה. וכל החפץ להושיע לעניינו וצעירינו בפועל, עליו לעבור מן הציונות הנדיבית אל המדינית.

אל תחשבו, כי אני אומר זאת, כדי לכבוש גם את הכחות האלה של עם היהודים תחת הנהגתי. להפך, אני חפץ בכל לבי לסלק את ידי מהנהגת התנועה הזאת, שעליה להיות כלה בלתי־תלויה בשום איש, נקיה וכבירה. רק סופר אני. רעיון מדינת־היהודים טלטלני מחדר־עבודתי, ובעצם הדבר הנני משתומם לראות את עצמי נואם ברבים כבאספה זו, ולהתיצב לפני מושלי ארץ. כמעט שמלאני לבי להודות בפני אחד מידידינו, שהיתה לי אתמול שיחה אתו, כי בא אני בדברים גם עם בעלי־הון. לפי דעתי יועיל או יזיק הכסף בה במדה שמשתמשים בו לטוב או לרע. יפה מזה היה, לו יכלנו לרכוש לנו את הארץ למדינתנו באפן רומנטי על ידי מלחמת־חרב. אבל רק צעיר בן עשרים שנה יחשוב את

אולם בעבֹר המספר הזה את הגבול, תרעם האנטישמיות בקולה: עד פה תבא ולא תוסיף! אני חושב, כי מדינת־היהודים תביא ביחוד תועלת לארצות, שאין בהן אנטישמיות עד היום. צאו וראו: לקול השמועה, כי טוב ליהודים באיזה מן המקומות, יֵעורו האומללים, ויצאו שמה. אך אוי להם, אם ישארו בענים וישפילו בהסתפקותם בתנאי־חייהם את משכרת העבודה — אז יחבלו להאזרחים. ואוי להם, להגרים, גם אז, כשיתעשרו — כי אז ימֹצו את דמי העם.

ועל כן צריכים אנו למולדת בשביל עניינו, לארץ שתהיה אחוזתנו על פי משפטי העמים. עמים קטנים ממנו הראו אֹמץ־רוח לדרוש להם אחוזה מדינית באיזה חבל אדמה. ויען כי מלאם לבם, ויהי להם אֹמץ־הרוח המדיני, הצליח חפצם בידם. ולעמנו, המהולל והאומלל כאחד, אשר קורותיו נחרתו בכתבי־הקֹדש, לא תהיה הרשות להביע דרישתו זאת? האמנם לא יבינו היהודים, המתנגדים אל מדינת־היהודים, כי הבעת דרישתנו לבדה תספיק להרבות כבודנו בעיני העמים? למצער, יש לנו הצדקה, לא פחות מאשר לאחרים, לדרוש לנו אֹרץ, שבה תתגשם ישותנו הלאומית. רכשנו לנו את הזכות הזאת בענויים קשים, שאין דוגמתם בדברי־הימים של המין האנושי. נהרי נחלי דם לוונו במשך הדורות. לא היה טעם לאותם היסורים, לולא סבלנו אותם בתקותנו לגאולת ארצנו. הבה, נשליך את יהדותנו מעלינו כשמלה בלה, אם מדינת־היהודים רחוקה ממחשבתנו!

אבל, האין זה חלום של דברים בטלים?

מי אומר כזאת?

בשעה זו, שאני מדבר באזניכם, עוסקים בהצעתי אדירי ארץ בכֹבד־ראש. באיזו צורה תצא לפעולה? זאת לא אדע. אבל יצא תצא לפעולה, זאת נוכחתי בעמקי נפשי. אלה ששחקו עוד אתמול להזיתנו, תכסה מחר כלמה את פניהם.

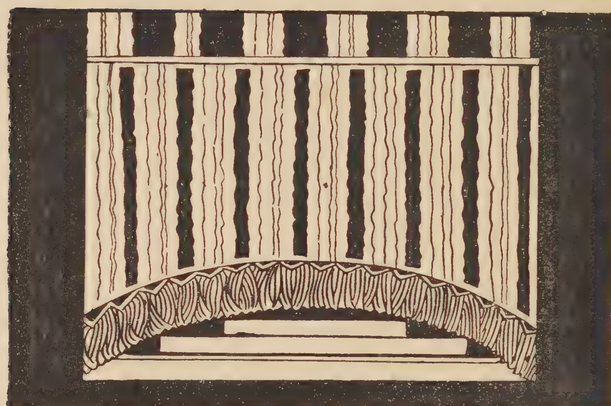
בשום אֹפן לא עלה על לבי להחזיק את כל המתנגדים להצעתנו לשוטים או לרשעים. יש בהם אנשים ישרים ונדיבי־לב, אשר בתודה אתפלא על פעולותיהם לטובת אחינו העניים. חבל, כי המה — נדיבים יותר מדי. יש בזה מעין זרות פרדוכסית. עם לא יוָשע במעשי־צדקה, אלא בדרך מדיני בלבד. הנדיבים האלה אין דעתם נוחה במדה ידועה מן הרעיון המדיני־היהודי, בדאגתם, פן יבולע למעשה הישוב המועיל, אם יוָדע בחוגי־המושלים, כי היהודים מתכונים לשם יסוד מדינה. יכול אני להרגיע את רוח מיסדי המושבות, יען כי הנני שב מקונסטנטינופול. לב השולטן טוב הוא ליהודים. אף זאת הנני מעיז להחליט, כי אין עכשו ליהודים במלא־רוחב התבל ידיד יותר נדיב מהוד מלכות השולטן המושל עתה.

נעלה הוא כבר היום מעל כל ספק, כי לא הרעותי במאומה למעשה הישוב בצורתו, שהיתה לו עד עכשו. אמת היא, כי אחשבהו לבלתי־מספיק, בכל הנדיבות הרבה האצורה בקרבו. כי שאלת־היהודים לא תפתר בזה, אם

הנרדפים העניים, שבאו שמה, יושבים כבר היום לבטח, חפשים ומאושרים על אדמתם הברוכה, שהיא אדמת אחוזתם. בראשון־לציון ידברו היום אחינו העניים בהתרגשות, שיש בה הרבה תקוה.

ובכן, ארץ אבותינו ישנה עוד היום במציאות. לא בעמקי תהום היא. יש אנשים, החיים עליה ושמחים בעבודתה. האדמה העתיקה תחדש שם נעוריה תחת הידים החרוצות. עוד תצמיח פרחים, עוד תשא פרי־תבואה, ואולי יבא יום, יום יפה ובהיר, והצמיחה גם אושר וכבוד ליהודים.

* *
*



הדבר לאפשרי. לא, רק בדרך תבונה, באותם האמצעים שישנם בידינו ובגבולות הפוליטיקה המעשית צריך שיקום הדבר. נחוץ, שכל כחותינו המשובחים יתנו ידם לעבוד יחד לטובת הרעיון הנשגב. וכדי להסיר כל הספקות מראש, הנני קובע את תכנית עבודתה של אגודת־היהודים העומדת להוסד בקרב הימים באפן זה:

אגודת־היהודים שמה לה למטרה לרכוש ארץ עפ״י משפטי־העמים בשביל היהודים, שאינם יכולים להתבולל.

לתכנית זו יסכימו, כמדומני, גם הפטריוטים היותר גדולים שבכל הארצות. אין מן הצרך להיות דוקא יהודי, כדי להסכים לה. אם לא טועה אני, יהיה מר הולמן הונט מוכן לזה תכף. ובראש כולם היה בודאי חותם עליה אחד ומיוחד, לו זכה לראות בחייו את מאורעות הירחים האחרונים.

קשה לדבר באספה יהודית בשנת אבלו של הבארון הירש, מבלי להזכיר שם האיש הזה. רב הוא, מספיק הוא, אם יכולים לספר בשבחו של איש: לבו היה נתון לאחיו העניים. ועל זאת לא תמחה תמונתו של הבארון הירש לעולם מזכרון עמו. אמנם, הוא חשב, שאפשר להושיע ליהודים במעשי־צדקה, אבל רוח תבונתו רחבה עד כדי שיפנה לבו גם אל הציונית המדינית, לו ראה, כי הממשלות עוסקות בענין זה בכובד־ראש. ביום אביב אחד בשנה זו הפתיעה אותי, גם אתכם, השמועה, כי מת הבארון הירש והרעישה עמקי לבבי. ובדרך פלא נפגשו המקרים זה בזה: בו ביום נקראתי להתיצב לפני מושל אחד ולהציע לפניו את ענין היהודים. באותו יום האביב שמתה הציונות הנדיבית, נולדה הציונות המדינית. את תכן הראיון ההוא לא אוכל למסור לע״ע, מפני שהמושל ההוא, התומך אותנו ברוחו הנדיבה, דואג בישרת־לבו, פן יתעו יהודי ארצו בשוא להאמין, כי משנאתו ליהודים יאמר לתמוך את מדינת־היהודים.

נחוץ לפשט קודם כל את העקמימיות שבלב. נחוץ שכל העולם יכיר בהכרה ברורה את חפצנו, ואם גם נחל ונעסוק בדבר בכל הזהירות הדרושה למשא ומתן מדיני, בכל זאת אין לנו מה להסתיר.

נחוץ שיעבור הרעיון הבהיר והמאֻשר מתוך חוגי הנאורים שבנו אל קרב עמנו, אל כל יתר העמים. על כן אני משתמש במקרה לדבר באזניכם באגודת המכבים. תעודת אגודתכם היתה להראות גלוי לכל, כי יש ליהודים עוד ענינים אחרים מלבד הממון. הן עלינו להרוס הרבה הגדות־של־שטנה נושנות, בטרם יאמינו, כי לא נופלים אנחנו מיתר בני האדם. ועד כמה שמושבות־האכרים של הברון רוטשילד עלולות להרוס את ההגדה ע״ד אי־רצונם של היהודים בעבודת־הגוף, הננו מברכים גם אותן בהכרה של תודה. בתערוכה שנעשתה עתה בברלין רואים המבקרים בתמהון, ואולי גם בבשת־פנים את פרי הריצות היהודים במושבות. ויש בהן מושבה אחת העומדת להיות לשם ולתהלה בארץ: ראשון לציון!

מכתב ל„הצפירה"

מכתב ל„הצפירה".

צר לי מאד לראות, כי ילחמו בי בכלי נשק כאלה. וע"כ הנני שם פני לאחרית דברי המאמר ואֹמר: אם יוסיפו לגעור בי ולאַים עלי, כי אכבוש את נבואתי, יוכל היות, כי יפול עלי לבי וחדלתי מעבוד את עבודת עמי, אשר נכון הנני להקריב נפשי עליה. אולם רואה אני מדברי בעל המאמר, כי כבד יכבדני, וע"כ הנני להשיב על השגותיו ברות שקטה: א) שקר הדבר, כי לא אבה הבארון רוטשילד בפאריז לקבל את פני, ונהפוך הוא, כי בשובי מלונדון, התמהמהתי שני ימים בפאריז, והבארון, בשמעו את דבר בואי שמה, שלח לקרא אלי וישוחח עמי וידבר אתי הרבה על אדות הצעתי, בפני שני אנשים גדולים ונכבדים, אשר היו בחברתי ואשר יוכלו להעיד על זאת.

ב) בקונסטנטינופול קבלוני בסבר פנים יפות, על זאת יודו גם מתנגדי. אולם מתפארים המה, כי ידעו יותר ממני, כי ידעו את אשר צוו הפחות מאחורי הפרגוד, וכי הרעותי בהצעתי לבני המושבות וכו' וכו'. ידעתי, כי המתפארים בזאת—המה אנשים אשר חרה אפם בי ובהצעתי על כי לא מצאו הן בעיני דרכי הישוב מעט מעט כאשר היה עד כה. אך באהבתי אל עמי כלתה נפשי לדעת גם אני את אשר ידעו האדונים האלה, ועליהם, אם טובת עמם ידרשו באמת ובתמים, עליהם החובה להגיד ברור ומפורש את אשר הם יודעים יותר ממני. אם נוסדו טענותיהם נגדי על אדני אמת, אל נא יוסיפו לכסות את שמם וללחום נגדי במארב ובמסתרים, רק בגלוי ולעיני הקהל, ואז אדע מי המה מתנגדי.

כי קשרו עלי במסתרים, זאת ידעתי זה כבר. רבים מאנשי בריתי בקונס-טנטינופול גלו את אזני על הדבר, והשמועות הבאות יום־יום בכה"ע ומלאות דברי שקר וכזב תעידנה על הקשר הזה. אך מי הוא זה האויב המסתתר, לא הצליח בידי לדעת עד היום. הנני עמל בכל עוז למצא את אויבי זה ולהסיר את המסכה הנסוכה על פניו ולגלות קלונו בעיני כל אוהבי עמנו, ובמצאי אותו עתיד הוא לתת לנו דין וחשבון על מעשי תעתועיו המוליכים את העם תועה. זמן רב לא שמתי לב לשמועות כוזבות כאלה, אולם עתה לא אעצור עוד כח לעבור עליהם בשתיקה. ובפרט נרעש לבי לקול השמועה, כי לרגלי השתדלותי בקונסטנטינופול—גזרה הממשלה גזרות רעות על המושבות ותצו לסגור שעריה בעד הבאים שמה מחדש. בשמעי כזאת מהרתי לשאול את פי ציר ממשלת

כנראה מדבריו, כבד יכבדני, יאמין בכל זאת לדברי מתנגדי יותר מאשר לדברי. כידוע „לא נבנתה רומא יום אחד״ וגם הצעתי בדבר גדול־הערך כזה לא תצא כלה לפעולה במשך ירחים אחדים. לולא שמעתי לקול המשל ההמוני כי „לפתאים לא נוכל להראות חצי המלאכה״, כי אז אולי הודעתי בקהל פרטים רבים מכל הנעשה לטובת הצעתי והצעדים הרבים אשר עשתה קדימה. אבל, לדאבוני, לא רק חכמי לב יבאו אל האספות לשמוע, כי אם גם המון פתאים רבים בתוכם, ובין הפתאים האלה ישנם גם רעים וחטאים שדרכם לילך ולהזיק. הנני מבטיח עוד הפעם את המטילים בי ספק, כי בלונדון נעשו דברים רבים נכבדי ערך לטובת הרעיון וגם שם החלו, כבמקומות רבים אחרים, לירות אבן הפנה למוסדות הבנין הגדול, אשר לא רק חזון לבי הוא, כי אם חזון כל העם כלו ומשאת נפשו!

* *
*

תוגרמה בווינא, מחמד נדעים ביי, והוא העיד לי פעמים נאמנה על פי ידיעות מקונסטנטינופול, כי שקר הדבר ורק בזדון העבירו קול כזה במחנה. לא אעשה שקר בנפשי להתפאר, כי מעת היותי בקונסטנטינופול, הקלה הממשלה ליושבי המושבות, אולם גם שום גזרה לא נגזרה בגללי ובגלל הצעתי החדשה. אנכי לא הרעותי למצב המושבות, כשם שלא הותרה בגללי הגזרה מאז נגד ביאת היהודים אל הארץ, כי התוגרמים לא נואלו לעשות עם היהודים חסד של אמת ולתת להם דבר מה בחנם, אשר יוכלו להוציא ממנו תועלת חמרית לטובת מדינתם.

פה מצאתי מקום להעיר על דברים רבים שלא פורשו עד כה ולא הבינו אותם אלה, אשר יראו בי איש צר ואויב להמושבות הנוסדות עד היום. נניח, אבל הדבר הזה לא דוקא הוא, נניח איפא, כי בהודע תקות היהודים—לשוב אל ארצם—לממשלת תוגרמא, אז תשים לב לעצור בעדם ולגזור גזרות עליהם, הן אז טוב, כי יהיו שם במושבות אחינו רק מעטים, אשר נכונו להם השפטים, מאשר יתוספו עליהם עוד קולוניסטים חדשים. כל איש אשר לא יעזוב חיי עולם מפני חיי שעה, אשר ישים לבו לטובת עמנו לדורותיו, עליו, כמובן, לחשוב מראש את העתידות לבא ברבות המושבות בו באופן אשר נוסדו עד כה. היחשבו מתנגדי אלה, כי רק הצעתי יכלה לעורר את החשד הנורא בלב ממשלת תוגרמא ובבוא שמה, מעט מעט, עוד עשרים או חמשים אלף קולוניסטים לא תבין הממשלה מאומה מחפץ היהודים ומטרת בואם אל ארצה? בכלל נכבדה היא ביאת היהודים לאה״ק בערכה מיציאתם אל איזה מקום אחר. הן הכל יודעים, כי ארצם—ארץ אבותיהם היא, אשר כלתה נפשם אחריה, ובעלותם שמה ולא לארצות אחרות, מקום מכרה הזהב וארצות קולטורא אחרות, אשר יוכלו למצא שם לחם בנקל, אות הוא, כי רק לזאת ישאפו, לשוב אל ארץ אבותיהם הקדושה להם. כל עוד תהיה תנועת הישוב במחשך ובמסתרים, בלתי גלויה ומוסכמת עפ״י הממשלות, יכולות בכל עת ובכל שעה לפרוץ מבוכות רעות ונוראות לרגלה. וע״כ אני חושב, כי הועלתי לעמי במה שעוררתי לעשות את תנועת הישוב לגלויה ומפורסמת ולא נגד רצונה הגלוי של ממשלת תוגרמא. וכן העידותי בשריה המדברים בשמה בקונסטנטינופול, כי חפצים אנחנו לבא אל הארץ במחיר תועלת, שנוכל להביא אליה, ולא בחסד חנם, וכי נעשה זאת רק ברצון הממשלה ועפ״י הסכמתה. לפי דעתי לא טוב, כי תעבור תנועת הישוב הלאה בדרכה אשר הלכה עד כה. דואג אנכי לשלום אחי ובני עמי האמללים הנשלחים שמה עתה, בטרם הכינונו להם שם מגן וסתרה, בטרם נוכל לערוב להם, כי יבאו שמה אל המנוחה והנחלה, לחיות שלוים ושקטים מפחד רדיפות וגזרות.

ג) ע״ד פעולתי בלונדון הנני משיב בקצרה: צר לי מאד כי הכותב, אשר

הנאום ב„אוניון".

—

הנאום באגודת־ישראל האוסטרית „אוניון"

(ווינא)

יש בכם אשר שמעו, כי רוצה אני ליסד מדינה יהודית, ותבאו הנה לראות בעיניכם את הפתי המגוחך, האומר ליצור יצירה, בכל אופן בלתי מצויה כזו, אשר למצער זה כבר לא היתה כמוה. ויש אשר שמעו ע"ד הרעיון הנפלא, הנקרא בשם ציונות, שגם בו יש הרבה מן הזרות. בדיוק אין איש יודע מה טיבו של הרעיון. אומרים רק זאת, שעל היהודים לקחת איש תרמילו בידו, לעזוב את ארצות מושבותיהם וללכת לאיזה מקום, לאיזה חבל־ארץ חדש ולהתישב שם.

כן למצער חוה לי בשנה העברה איש אחד נודע בקהלתנו את דעתו על אדות הדבר. הוא שמע, הגיד לי, כי רוצה אני להוליך את היהודים לאיזה מקום, שעוד לא דרכה עליו רגל אנוש. אבל, גבירותי ואדוני, המחשבה הרעה להביא נזק כזה להאנטישמיים שלנו, לא עלתה מעולם על לב הציונים. שערו בנפשכם, כי כלתה הצעקה על דבר היהודים משוק החיים, ומה נשאר עוד? הריני מוכן אפוא לבאר לכם, מה טיבה של ציונות זו, העלוטה בדמיונות ואשר ילשינו עליה מבלי שיבינוה. ואני מעירכם. כי א נ י לא אגיד לכם, כי ציוני א ני. לא, א ת ם כ ל כ ם ציונים. ועוד תוסיפו להשתומם, אם לא אגלה לכם חדשות, כי אם דברים הידועים לכם מכבר. חפץ אני להראותכם רק דברים שהסכנתם לראות מעודכם. על כל פנים תהיינה המסקנות, שאני מוציא מהם, חדשות, שלא הורגלו בהן רבים. ולתכלית זו עליכם להרשות לי לעבור בסקירה־לאחור קצרה על התפתחות היהודים, שאני חושבם ללאום.

יודעים אתם, כי ההיסטוריה שלנו, דברי ימי גלותנו החלו בשנת השבעים לספירת הנוצרים. הפולמוס של טיטוס, שבו ראה מומזן את הסבה להפצת הנצרות, ושבאחריתו הָגלינו ונמכרנו לעבדים שבויי־מלחמה, הוא בעצם וראשונה תחלתם של דברי ימי היהודים הנוגעים אלינו ביותר, מפני שעד היום הזה עוד אנו סובלים מתוצאותיהם של המאורעות בימים ההם. זה הוא דבר, שאנחנו, אנשי דורנו, לא נוכל כמעט לתארו לנו. יודעים אנו ג"כ, שיש מלחמות בעולם, הנעשות בכונה לדכאות את הצד שכנגד עד בלתי היות לו תקומה. אבל כי תהיינה תוצאות המלחמה קשות כל כך ליחידים הנשארים ימים רבים אחריה, כמו שאירע בימים הקדמונים, זאת נשגבה היא מבינתנו. והעבדות של השבויים

בו כך. זה היה באותה שנה עצמה, שבה יצא קולומבוס באניותיו לגלות ארץ חדשה, מאורע, שתוצאותיו היו כל כך נפלאות בהתפתחות האנושית. בה בשנה, שהתחילה תקופה חדשה לאנושות, הוכרחו היהודים לצאת בגולה כעניים מרודים, למקומות מלאים חתחתים בעבורם.

באותה המאה הט"ו, שבה התחילה התחיה, שאותה אנו מכבדים ומחבבים כל כך, חי עוד איש אחד, שהשפעתו על התפתחות האנושות היתה כבירה מאד; גוטנברג.

ועתה ארשה לי, כמעט מרצון עצמי, להציג את שני השמות זה לעומת זה, ולהוכיח על פיהם את השגגה, שיצאה מלפני היהודים מתחלת העת החדשה.

תשועת היהודים ויציאתם מן הלחץ, מן החרפות וכל תולדותיהן תבא, לדעת אחדים על ידי הדבור, היינו ע"י הארת הרוחות ועליתם למדרגה יותר גבוהה בהשכלה ובמוסר, או, כאשר יחשבו אחרים, ע"י המעשה. הדבור הוא הדרך שהגענו אליה ע"י המצאתו של גוטנברג. המעשה הוא דרכו של קולומבוס, החפץ להשתמש במצב דברים שלא נתנו להפתר בעיון ובמדרש אלא במעשה של ממש. עד היכן הגענו בזה, שסובבנו בארצות ככהנים להשכלת העמים ימים רבים לפני הגיע דור ההשכלה, בטרם עוד עלה בידי הפילוסופים שבצרפת להביא בספריהם את המהפכה, אשר לפי דברת יול גיוסד (Jules Guesde) רק צל תמונתה היה נראה ברחוב — עד היכן הגענו, גלוי וידוע לכם.

מה שעשינו בעד ההשכלה בהכרח טבעי, מפני שמחויבים אנו לדאוג בעד ההשכלה האנושית לטובת עצמנו, ויש אומרים, כי זוהי תעודתה של היהדות, זה הוא דבר ידוע לכלכם. ידעתם ג"כ את התוצאות הפילוסופיות, שהגיעה אליהן השתדלותו של בן־מנחם, וכמו כן ידעתם, איך ירדנו פלאים אחרי דור ההשכלה. בתנועה הזאת נדחקנו תמיד אל הפחותות שבעבודות, רגילים להשתמש ביהודים כל זמן שלא הגיעו אל המטרה, ומכיון שהגיעו אליה נפטרים מן היהודי שכבר מלא את חובתו. יש כאן מעין יקיצה מתוך חלום, שגם הדימוקרטים הסוציאליים לא ינקו ממנה.

אחרי הסקירה הקצרה הזו על תקופה אחת נפלאה בהיסטוריה המדינית, הרשוני להגיד לכם דבר על תולדות סחר־הארץ. עפ"י הרוב נשכח, כי חיים אנו בתנאים שנשתנו לגמרי, ואעפ"י שההגבלות והאכזריות, הנראות כקרן־קימת מדור דור בטבע בני האדם, מהפכות עלינו סדר הזמנים ומטילות אותנו לאחור לתקופות קדומות, בכל זאת ישנה בפועל התפתחות אחרת, המתקנת מה שעוותה הראשונה.

בשנת 1885 ראיתי בבריסל תהלוכה נפלאה יוצאת מדרך הרגיל ומעוררת למחשבה. זאת היתה תהלוכה לרגלי יובל שנת החמשים למסלות־הברזל. זוכרני, כי בתהלוכה זו נראו אמצעי־מסע היותר עתיקים. עגלות, ששמשו דירות לעמים

לא נגעה רק אל האנשים שחיו אז, לא רק אל אלה שהסבו במלחמה ההיא, אלא גם לששים הדורות שבאו אחריהם. זה ששים דורות לא חדלה גלות-השעבוד לפעול פעולתה; זוהי עובדא, שאמנם היא זרה בעינינו, אך משפיעה הוא עדיין על מצב חיינו. מדלג אני על הרבה תקופות של התפתחותנו, איך נדחקנו אל הקולוניות של רומא, ואיך נדדנו מסביב לחופי הים התיכון עד בואנו אל האי תוּלֵי הקיצוני (Ultima Thule), שהיה נראה בעיני הרומאים למרחק אין קץ. אל היהודים רוצה הייתי להתבונן רק בתקופה אחת חשובה ביותר בדברי־הימים, במקום שיצרו להם מולדת חדשה, את המולדת השלישית, לפי דברי ההיסטוריקן גְרֶץ, בספרד של ימי הבינים. בספרד, בזו של הערביים כבזו של הנוצרים, היה מצב היהודים חליפות, פעם טוב ופעם רע, כבכל יתר הארצות. ידוע לכם, ועל זאת הנני להראות, ביחס אל אשר אני רוצה לברר אחרי כן, מה הוא המהלך הטפוסי במאורעות שלנו, המתגלה לפנינו בכל מקום אשר נבוא שמה.

הננו מהגרים ובאים למקומות, שאימת היהודים, הפחד מפני היהודים או יותר נכון, השנאה טרם מצאה שם קן לה. הננו משתקעים, מסתגלים ומתבוללים שם ומנסים להכות שרש בארץ, ומכיון שאנו פכחים, קמצנים וחרוצים ואיננו מואסים בעבודה, כאשר תחליט האגדה, אנו מתחילים לפרוח גם בתנאים היותר קשים. הננו מתקדמים במסחר ובכל משלח־יד, שואפים לכל מלאכה המכבדת את בעליה, עוסקים באמניות ובמדעים וגורמים לעין רעה שתשלוט בנו. פתאום ישיב הרוב אל לבו, כי שונים אנחנו, מעטים אנחנו, והאנטישמיות, שכבר פשטה ולבשה צורות הרבה ושמות הרבה היו לה, אבל אחת היא בעיקרה, תקום ותהיה.

אם אפשר הוא עפ״י תנאי החיים של הצבור, ישוסו, יבוזו, ירצחו, וכדי להשקיט את הרוחות יבקשו מגבוה מאת היהודים שיעזבו את הארץ. כן היה הדבר באופן מופתי בארץ ספרד, שבה היתה יד ישראל תקיפה מאד. כי תמיד לפני הרדיפות עלו באשרם והצלחתם עד למרום קצם. כן הופיעו בחצרות מושלים שונים גדולי היהודים, שהעירו באופן טבעי אי־רצונם של התושבים, ואם אפשר היה, גללו עליהם כל האשמות. אם התנהג, למשל, המושל דון פדרו באכזריות, תלו את האשם ברואה־פניו, בדון שמואל אבולפיא.

והנה בספרד זו, ראו להם לחובה, בזמן נפלא מאד, אַחרי שגורשו מקרבה הערביים, לגרש גם את היהודים כלה מן הארץ. ופעמַים היה כדבר הזה. בראשונה רדפו את היהודים הישרים והנאמנים לדתם ויגרשום, בעת שהאחרים, כלומר: בעלי הפוליטיקה הדתית הסתגלו אל הדת האחרת וישארו בארץ בתור אנוסים. אך גם האנוסים האלה לא נמלטו באחרונה מן הרדיפות וגם אותם הקיאה הארץ.

בהיסטוריה זו, שהיא המיוחדה במינה, מענין אותי ביחוד הזמן שעלה

לא באותו המובן שרגילים לאמר: „מאה שנה אחרי לסינג" וכו'. אמנם כן הוא, מאה שנה אחרי לסינג נמצאים עוד בני־אדם, שלבם צפון משכל ומכל רגש של יושר — וכאלה לא יחדלו לעולם. אך בכל זאת לא נחוץ לסבול עוד את עול האנטישמיות. אמנם עוד יעברו ימים עד שיגיעו להכרה זו, ולא רק אנחנו, שכלנו היינו והננו עוד היום אנשים מדוכאים, שלא יתכן להם להשתעשע בחלומות כבירים, אלא גם אנשים, שאומנותם בפוליטיקה, אחרו לבא לידי המסקנות, היוצאות מן הנפלאות שבדרכי המסחר. מה היא אפוא התוצאה מהתפתחות המסחר? הפוליטיקה הקולוניאלית. הננו רואים, כי במדינות הדואגות לעתיד — לא כולן תעשינה כזאת — עוסקים בפוליטיקה קולוניאלית. רואים אנו איך יתורו את השמם בחלקי התבל ויחקרוהו לארכו ולרחבו, איך יכבשו אותו ויריבו על כל כברת ארץ, יען כי אלה, שבידם מסור גורל בני־האדם, יודעים לערוך את ערך האדמה, ודואגים לעתיד.

במאת־השנה העתידה לבא יפנו לחלק אחר בתבל, הפוליטיקה של המאה הבאה היא אַזיאַטית, למן המלחמה שהיתה בין כינא ויאפאן ולמן המִלְוָה מלאת ענין־רב הקשורה בה, אשר מידה לנו השלום לפי שעה שאנו חיים בו.

והנה בהיות הנטיה לצד אזיה נכרת בפעולותיה על הפוליטיקה הקולוניא-לית, לא רחוק הוא מן השכל, אם גם אנחנו, בהיותנו נדחקים מן המעשים הנעשים בכל יום, ההולכים ורעים מיום ליום, נחשוב על דבר פוליטיקה קולוניאלית.

היא איננה חדשה מקרוב באה, ורחוק הוא ממני להתפאר כי נולדה במוחי, אנכי הגעתי אליה רק ע"י תוצאות מוצלחות ונפלאות מנסיונות שכבר נעשו. הפוליטיקה הזאת קימת אצלנו זה כבר. המתחיל בה היה הנדיב ר' משה מונטיפיורי בשנות הארבעים, אשר בא בדברים עם המשנה למלך במצרים בדבר קנין קרקעות בשביל היהודים. שמעתם, באיזה אופן נמשכה אחרי־כן עבודה זו, ואיך נתחדשה ע"י הירש ואדמונד רוטשילד.

נסיונות הישוב הראשונים, שנעשו בידי האגדות בכל ארצות התבל, מוכיחים בעצם וראשונה, כי תנועת הישוב הזו באה מאליה בכל מקום בתור רעיון נחוץ, הדואג מראש ובונה בשביל העתיד שיוכל להתפתח לרעה, אם גם לא באותה מדה, שפסימיסטים אחדים מציירים אותה בדמיונם.

בכל אופן רעיון של טעם הוא, ובאמת איננו ראוי לאותן החרפות שמחרפים אותו; רעיון, שיש להפוך בזכותו, אם תשוו לנגד עיניכם את המצב שאנו חיים בו, בראותכם את אפיה של האנטישמיות שזכינו לה.

שונה היא האנטישמיות הזו תכלית שנוי משנאת היהודים בכל צורותיה, שהכרנו לדעת בדברי־ימינו, ובהכרח היא שונה, מפני שהיא מתגלה אחרי החרות הגמורה. תנועת הקולוניזציה איננה בשום אופן, כמו שחושבים אחדים,

רועי־בקר באירופא—וגם היום עוד ישבו מרקדים־בחבל במבצרי־עגלות כאלה— ואחריהן עגלות שנתפתחו לאט לאט עד המרכבות הנהדרות ואמצעי־המסע של העת החדשה. ואולי יענין אתכם לדעת, כי השרים בתקופת המירובינגים עוד נסעו בקרונות נהוגות בפרים. קרל הגדול עבר בארצות ממשלתו בקרון, שארבעה פרים היו אסורים אליה. רק במאה הי״ב החלו לאסור את הסוס אל העגלה, במאה הי״ג נעשתה בת ארבעה אופנים והתפשטה בארצות אירופא, שבהן הביטו על הגלגלים הנקובים שבאופנים, על עגלת־הצב שאופניה יסובו תחתיה, כעל מפעלים כבירים. מסלת־הברזל הראשונה, המרכבה הראשונה עוד עשתה רושם מעציב של טרדות־המסע, ובראותכם היום איזה מסע־של־מותרות או מסע של איזה מושל, תכירו מיד את המרחק הרב שבין מסעו של קרל הגדול מאז ובין מסעו של קיסר רוסיה בימינו.

בה בעת שנרדפו היהודים בנפות הרינוס הנהיגו באיטליה העליונה את השטרות, אשר הקלו מאד את המסחר הכספי, ורחוקים נעשו קרובים. שטר־המניה, שהנהיגו אז באיטליה העליונה במאה הי״ד, עוד היה אז בראשית צמיחתו. בתחלת המאה הי״ח, כשנוסדו האגודות הגדולות במדינת־הים, השתלם עד למניית־הבעלים.

כל היסודות האלה המה היום חלקים חשובים של חיינו ותרבותנו, וכל אלה עוד כאין וכאפס נחשבו. בשנות השלשים למאה זו התחילה תקופה חדשה. כל יתר הענינים, מלחמות, כריתת ברית־שלום, נשואי־השרים ויתר הדברים שבהם מְיַגְּעים אותנו בספרי דברי־הימים, המה קלי־ערך לגבי הגבולות המפרידים האלה בהיסטוריה. בשומכם אל לב, כי הננו היום קצרי־רוח, אם לא נדע בו ביום תוצאות הבחירה של מאַק־קינלי או בריאַן לכל פרטיהן, וכי אבות אבותינו לא יכלו לצייר בדמיונם שאפשר לקבל איזו ידיעה במהירות גדולה מזו של עגלה נוסעת—מלבד המשואות שהיו משיאין בהרים — אז תכירו לדעת את השנויים הנמרצים שנעשו בתבל ומלואה. הן לא תיאבון לחדשות מתוך בטלנות היא, כשאנו תאבים לדעת את אשר נעשה שם באמריקה. הרבה, הרבה מאד תלוי בזה, מהפכות נוראות יכולות להתחולל, וכאשר ידעתם חכו כל יושבי אירופא בכליון עינים לתוצאות הבחירה. ומכיון שעפ״י השנויים שנשתנו פני התבל ועפ״י ההקלות שנעשו בתקון הדרכים, עלינו להוציא משפט, שגם הצרות, שמקורן בתנאי החיים הצרים של הדורות הקדמונים, אינן מתאימות עוד לרוח הזמן, תהיו באיזו מדה מוכנים לשמוע ולהבין את אשר אדבר באזניכם. יכולים אנו להחליט היום, כי באמת יש מקום בארץ להכיל את הכל. כלכם יודעים ציורי ערים משנות המאות י״ב, י״ג וי״ד, מה קטנות הנה, וכמעט שנבין, כי תושבים צרי־עין ובלתי חרוצים עוינים וצוררים לאנשים חרוצים מהם. אבל אין עוד טעם לכל אלה. לא נחוץ הדבר. האנטישמיות הוא דבר שעבר זמנה

„הסירו את האמלל מפני, כי נשבר לבי למראהו". וכן נפזרו האנשים האלה לגלות חדשה, הרחק על פני כל הארץ, והנני להעביר לפניכם שתי דוגמאות, שעל פיהן תכירו את כשרון היהודים לקולוניזציה. כן יספר לנו הנוסע־באפריקה יונקר, שבא באחד הימים באפריקה הדרומית־מערבית לפני הסוכנות של בעל־הביברין הגנביק מהמבורג. לפני הבית ישב לו בנו הקטן של הסוכן והיה משחק באריות ונמרים קטנים, ושם הסוכן היה כהן.

מתוך הרצאה ע"ד איי ים־הנגב נודע לי הדבר הזה: קרוב לאמצע הדרך בין אוסטרליה ונגב־אמריקה יש קבוצה של איים קטנים, איי־קוק. אחד האיים האלה נקרא בשם ראורונטונגא. בראש העסק של מסעות היותר חשוב, אגודת־המסע על שם קוק, אשר על האי הזה עומד יליד אוסטריה ושמו כהן.

הרי לכם, שבכל מקום נמצאים יהודים, ובשום מקום לא יתנום להיות תושבים. אף לא כל מקום עלול לקבלם.

וכן מוכרחת אגודת התישבות היהודים, יורשתו של הבארון הירש, לשום עכשו לב לדבר, שתוצאות עבודתה אינן פוריות. היהודים לא יפרחו שם, וגם שם כבר מתגלה האנטישמיות בעצם בהירותה.

מה תהי אפוא אחרית היהודים? להמית את כולם אי־אפשר, ומחזות הלחץ הרעים הולכים ומתרבים. בכל יום תבאנה אלינו שמועות, ודיה הקריאה בעתונינו לתת לנו השקפה כוללת מכל הענויים והרדיפות, שימצאו את היהודים מדי שבוע בשבוע.

במצב דברים כזה התעורר בנו הרעיון לכונן מקלט בעד היהודים מכל המקומות, שנחשבו שם כיתֵרים וכמביאים נזק לארץ, ומקלט כזה רואים חובבי הקולוניזציה במקום ההיסטוריה הישן, שבו ישב עם התנ"ך, ושעודנו כל כך חביב בעיני המוני אחינו, שעוד לא השתלמו בהשכלת־העת. הן הרעיון הזה מעורר צחוק. אך בארץ ההיא, הלוקחת לבם בעצמת קסמיה, יש מקרים נפלאים המכשירים אותה לשוב ולהתישב בה. כלכם ידעתם את הנעשה עתה על הבוספורוס. זה הוא מה שקוראים בשם „מצב טורקיה". מצבה של טורקיה פרוע הוא למדי.

הייתי שם בירח יוני לשנה זו, למען הכיר את ערכם של הענינים היגעים, וגם עלה בידי להכירם במדה ידועה. המצב ברע הוא מאד, ויכול הוא לשמש אמצעי לפתרון שאלת־היהודים. הן זה מקרוב שמעתם וקראתם ע"ד נסיונות שנעשו כדי לרפאות את מצבה הפיננסי של טורקיה.

ובאמת המצב הפיננסי הוא מקור כל הענינים היגעים. טורקיה היא ממלכה שנתגדלה מתוך מלחמות ונתקימה ע"י מלחמות, ועכשו בשעת השלום המזוין, שמחירו רב הוא, נגזרה עליה כליה. כשהגיעה העת, שבה הכרנו למעלה

המתנהגים בעבדות לפנים משורת הדין, מתנגדת לפטריוטיזם, מכיון שבאה רק להקל במקומות, שבהם ניכר הלחץ ביותר.

להאנטישמיות שבימינו יש,—כאשר בררתי פעמים מספר, ואני חוזר ומגיד זאת לאלה אשר לא שמעו,—שני טעמים. הראשון הוא זה, שאי־אפשר היה לנו במשך העת הארוכה של הרדיפות להתבולל טמיעה גמורה. ניכרים אנחנו בתור קבוץ, קבוץ היסטורי של אנשים, שאחדותם ניכרת לעין כל, ושונא אחד לכולם, וזאת היא לדעתי הגדרה מספקת למושג „לאום". אין אני דורש מן הלאום, שתהיה לו דוקא שפה אחת או סמני־גזע משותפים לכל אחד ואחד. די לו ללאום בהגדרה פשוטה ונוחה כזו. הננו קבוץ היסטורי מאוחד של אנשים, ששונא אחד מאחד אותם. הננו זאת, אם נכחיש או נסכים, מדעת או שלא־מדעת, ברצון או באונס. הטעם השני להאנטישמיות הוא זה, שיש בקרבנו בעלי־השכלה הרבה יותר מדאי, והרעה הזאת הולכת ומתרבה משנה לשנה, מיום ליום. נחוץ היה אפוא לסתום כלה את הצנורות, אשר דרך בם ינהרו ויתחדשו כחותינו, כאשר כבר נסו לעשות זאת, או להטותם לצד אחר. והנה רבוי־האוכלוסין בבעלי־השכלה שלנו המה גם מילידי הארץ גם מן הבאים מחוצה לה. איך תאמרו לעצור רק בעד אלה מילידי ארצנו? כדי לחתור חתירה תחת האנטישמיות, הלא נחוץ כי תכחידו את הסבות אשר הולידו אותה, ואל נא תדמו בנפשכם, כי בכרוזים לאנושות תמשכו אף אנטישמי אחד בחכה, את סבות האנטישמיות לא תסירו, לא את ההיסטוריות ולא אותן של עכשו. הבַּארון הירש חשב, שצריך להקטין את מדת השכלתם של היהודים. כונתו היתה רצויה, אבל הוכחותיו היו מוטעות מעיקרן, יען כי ההתפתחות מראה על עֲלִיָּה תדירה. אי-אפשר בשום אופן להשפיל את מדרגת ההשכלה, כי היא עולה מעלה מעלה. לכל יהודי בורגני, לכל סוחר ובעל-מלאכה בישראל יש אותה הנטיה הרוחנית ללמד את בנו חכמה ומדע, בדעתו כי המדע יביא לידי חרות, כשם שגם אנו יודעים, שעל ידו הננו נעשים בני־חורין.

התבוננו אל הספירה וראיתם, כי בבתי־המדרש הגבוהים ובכל הענפים, שאנו עוסקים בהם, רבו המשכילים שבנו יותר מכפי הערך. אינכם יכולים אפוא לעצור גם בעד זה, והמצב, כאמור, הולך ורע, ומכיון שאנו ממהרים להתקדם — אמנם לא כל ההמצאות שלנו הן, אבל אנו משתמשים בהן והרשות בידינו לעשות זאת — אנו הולכים הלאה הלאה, ואין אתנו יודע עד כמה תגדל ע"י זה ההתמרמרות נגדנו. ובאיזה אופן נוכל לעצור בעד זרם בעלי־השכלה מן החוץ? נסיונות שונים כבר נעשו הן מצד הממשלות והן מצד היהודים. מצד אחד לא התנגדו שיעזבו היהודים את רוסיה, ולא עוד אלא שבררו להם לעשות זאת, ומצד השני, במקומות שביאתם שמה לא לרצון היא, נוסדו ועדי-צדקה, שהשתדלו להרחיק את האורחים במהירות האפשרית לארץ אחרת, כאדם האומר:

המס, שעליו תוסד המלוה, יוכל לעמוד תחת ערובתן של אגודות הקולו־ניזציה הקימות. אוצר אחד גדול ישנו במציאות, שכמעט יספיק לתכלית זו. על כל פנים היינו נזקקים עוד לעזרתו של הבאַנק הגבוה היהודי, אם לא לכספו.

אך אם לא נבא בעתיד הקרוב לידי הסכם עם טורקיה, אז יוכלו היהודים לאסוף בינתים בכל מקומות מושבותיהם קרן קימת לאומית לתכלית זו. האוצר הלאומי יהיה, כמובן, שמור בידי אלה שאספוהו. גם חתימה על תנאי תספיק.

רצוני היה בזה להציע לפניכם רק את התכנית, שבה תוכל הקולוניזציה במדה רחבה בארץ ישראל לצאת לפעולה.

על צרכי הארץ הזו, ששטחה גדול בערך כזה של בלגיה, ויש לה אקלים קר, ממוצע וחם, ואשר לחוף־הים שלה יש האקלים והתנובה של נגב־איטליה וסיציליה—על צרכי הארץ הדרושים להתפתחותה, ובאיזה אפן נוכל להספיקם, על כל אלה לא אדבר בפרוטרוט. אם יתרחב רעיון ישוב־ארץ־ישראל במדה הראויה, לא תחסרנה גם מטרות גדולות וחשובות. את הצרך ליסד קרן כזו, יבין כל איש יהודי. לא רק אלה, אשר כציוני רוסיה, למשל, יגרילו ביניהם על הקרקע שהם רוצים לרכוש, ויוצרים להם כעין משחק בלוטריה. זאת יבינו גם אלה, שאינם חושבים לעזוב את מושבותיהם, אחרי שיכירו לדעת, עד כמה יתחזק מצבם פה, כשיעלה בידם להושיב שם המוני יהודים מרוסיה ורומניה.

להנהלת העבודות הכלכליות והטכניות השונות נוכל להשתמש בצעירים, שכבר עתה קשה להם להתקים בארצות רבות. ע"י זה תבא רוָחה גדולה, שתתגלה בהכרח בכל מקום עד לאותה מדה, שיהיה ניכר, כי מספר היהודים מעט הוא. וזה יגרם לאנטישמיות שתעבור ותכלה מאליה.

אפשר, שכל מה שהרציתי לכם פה בדברים חסרי אונים, הוא אידיאלי, אידיאלי יותר מדאי, אעפ"י שהיו בהרצאתי הרבה דברים של מעשה, שיש להם אחיזה בחיים. אבל לו גם היה הדבר אידיאלי, גם אז יוכל להתקבל ברצון. אמנם הגענו אל האידיאל הזה ע"י הלחץ והדחק, אבל הוא ישנו במציאות, והוא שהחזירנו למקום, שנתַשנו ונתַקנו ממנו בזרוע. זאת היא, לדעתי, אותה הסביבה של רוחנו ותכונתנו, שבה נתקימו הדורות הרבים שקדמונו. ומכיון שנתקימו בתנאים כל כך קשים, בודאי שהיתה תכונת־רוחם טובה מאד, ובאמת תולדותיהן של רדיפות היהודים הן הנה פרק נהדר בדברי ימי האנושות. האכזריות של ימי הבינים היו מוזרות ונוראות, והאנשים, שעמדו בענויים הקשים, מן ההכרח שהיה בקרבם איזה אמץ־לב, איזו אחדות פנימית, אשר נאבדה מאתנו. דור שגדל הרחק מגבולות היהדות אין לו אותה האחדות, ואיננו יכול לחשוב ע"ד עברנו, כשם שאיננו מוכשר לצפות לעתידנו. אשר על כן נאמר לשוב ולהתכנס אל היהדות, ומן המבצר הזה לא נתן להדוף אותנו. ישחקו על הרעיון העממי הזה, החי והקים, ויכחשו בו, אבל חי וקים הוא. הבה, נחזיק בו ובשמו נדגול־

את הגבולות המפרידים בהיסטוריה, תקופת ההמצאות החדשות, לא יכלה הממלכה הזאת להסתגל ולהשתתף, וכן היא הולכת ואובדת בעניה.

תרבותה של אדמת טורקיה מעציבה היא. בעברכם את גבול בולגריה אתם באים פתאום אל מדבר שממה. בולגריה עודנה ארץ של תרבות, אך לא טורקיה. ממלכה זו לא תוכל שאת את מצב שלומנו של עכשו, הדורש כסף הרבה מאד, והארץ הולכת הלך והתדלדל. תוצאות הדלות נראות גם בשלטונה שאינו מתנהג במישרים. זה מביא לידי השחתה, וזו מביאה לידי מרידות ומטבחות, ואלה מביאות לידי—אזהרות דיפלומטיות. אי אפשר להביא סדרים באוצרותיה של טורקיה אלא באמצעות בעלי ההון הגדולים של היהודים.

חושב אני, כי המפעל הפיננסי־הדיפלומטי הזה יזיק להישוב ולפתרון שאלת היהודים, ואקוה, כי בעלי ההון הגדולים בישראל לא יתנו ידם לו.

אמנם אין כחה של דרישה, המובעת פה באופן כזה, גדול כל כך, אבל אני מבקש מכם להאמין לי, כי כבר רב כחנו להביע דרישותינו במקומות שונים, בערים ובא־צות שונות, ואפשר שלא יהיה הדבר בלי שום תועלת, אם נעיר עליו את תשומת לבם של בעלי ההון הגדולים בישראל.

אמנם אין מקום לחשוש הרבה, פן תבא ההשתדלות הפיננסית הזאת תכף ומיד, מפני שהשלטן מתיחס באי־רצון להתערבותם של זרים בעניני המסים שלו. יש אפוא לקוות, כי עוד יארך המצב הנוכחי בטורקיה לאיזה זמן.

השלטן יוכל להשיג עזרה פיננסית, שתהיה לבדה מועילה ונאמנה, רק בהסכם עם היהודים, עם אותם היהודים, העוסקים בפוליטיקה יהודית ולא בפוליטיקה של איזו ממשלה, בפקודת איזה צד שהוא. הריני רוצה לבאר לכם זאת מיד.

לקולוניזציה במדה רחבה הרצויה לנו תוכל להחשב רק זו, העומדת תחת חסות עצמה וברשות עצמה, אלמלא כן הרינו מכניסים ארמינים חדשים לאיזה מקום שהוא.

אילו נתנה לנו ממשלת טורקיה רשות להגרה בהמון, היתה זאת הנחה גדולה, שכנגדה היינו מחויבים לעשות לה הנחות מצדנו. אפשר לעשות זאת באפן זה: בעד הרשות שתנתן ליהודים להכנס לארץ־ישראל בהמונים גדולים כאשר ידרשו, נציע מִלְוָה. הבסיס למלוה זו יהיה המס, שיוטל על היהודים. לזה יש דוגמאות הרבה בהיסטוריה, ואין זה יוצא מדרך הרגילות. המס לשנים הראשונות יהיה הָחֵל ממאה ליטר. שט׳ ויעלה עד לסך של מיליון ליטראות, על המס תעשה אחרי כן המלוה. באפן זה תוּכל טורקיה לקבל מלוה מודרגת, שתהיה בראשיתה שני מיליונים ל״ש ותעלה עד לעשרים מיליון ל״ש. זה הוא למצער דבר, שעליו ידונו בכבד־ראש לא רק המסובים בבתי משקאות ובבתי מרזח, אלא אנשים שהיכולת בידם.

המסע לארץ הקדושה.

ואחרי ההודאה הזאת, אחרי שהחלטנו כי יהודים אנחנו, רק אז נחשוב על רוע מזלם של אחרים.

אין דבר שבאנושות זר לנו. גם אנו רוצים להשתתף בתקון המצב הכללי, אבל רק בתור יהודים ולא בתור בני־אדם סתם, ומה שנעשה בתור יהודים יחשב לנו לכבוד. כי ילמדו לכבדנו, אם יהיה גם לנו אידיאל כלכל יתר העמים. יש אמנם אשר יחשבו, כי רעות־רוח נושנה היא שגם אנחנו נאחזנו בה עתה. אולם דבר חדש ומודרני הוא לגמרי, חדש כצרותינו ורוע גורלנו המתחדשים בכל יום ויום. בכל הזמנים היה לנו לשאת ולסבול והחזקנו מעמד, ועכשו הלא חיים אנחנו בעת אחרת נאורה, שבה נקל יותר לעמוד על דעתנו.

אל נא יאמרו בלצון זול, כי מתכונים אנחנו לדעתם של האנטישמיים. שקר הדבר! נוצרים תמימי־דעה, שאינם שונאים כלל ליהודים, מתיחסים אל הרעיון הזה בהתלהבות. כמו שבתקופה היונית מצאה תחית ארץ־יון חן בעיני האנושית, כן תעבור רנה של השתוממות בכל התבל, אם יתקוממו היהודים הרצוצים האלה מתוך החרפות והנאצות. ולפיכך אני חושב, כי לעת כזאת, אם גם נפרדים אנו באיזו מן הדעות ואם גם יבקש האחד את האידיאל שלו בנטיה כלפי מערב או כלפי מזרח יותר מחברו, בכל זאת נתקרב איש אל רעהו ונעשה אגודה אחת חזקה, מפני שגם המלחמה ערוכה נגד כלנו בלי שום יוצא מן הכלל.

אינני יודע, אם נזכה עוד בדור הזה להחלץ מחרפה וצרה. אפשר הדבר, בתנאי, שנעשה בחכמה ובאמץ־לב. אבל זאת אדע, כי כבר בלכתנו בדרך זו נהפך ונהיה לאנשים אחרים. נרכוש לנו את אחדותנו הפנימית שאבדה לנו, ואתה גם יחד מעט תכונת־נפש, תכונת נפשנו העצמית. לא זו של אנוסים, שאולה מן החוץ ומזויפה, אלא זו של עצמנו. ורק אז נתחרה עם כל האנשים הישרים האחרים במעשי־יושר, אהבת־רע וחפש־דעה גמור; נעבוד בכל מקצוע של עבודה, המכבדת את בעליה, נעמול להתקדם באמנות ובמדע, כדי שיופיע זהר מפעלינו על העניים שבאחינו.

כך אני מבין את היהדות.





המסע לארץ הקדושה

(מכתב לחו״צ בלונדון)

הרשו נא גם אותי להשמיע דעתי מרחוק באספתכם הנלבבה ויקרת־הערך לכל חובבי ציון בכל מקום שהם, שבה יציע האדון הרברט בנטוויץ את חפץ העולים לארצנו הקדושה לתור ולחקור אותה.

הנה לא נעשה שקר בנפשנו, בחשבנו כי המסע הזה נכבד הוא בעיני כל אנשי בריתנו בכל קצוי ארץ. אמנם יש לרעיון הישוב המדיני גואלים ואוהבים בכל הארצות שבני עמנו יושבים בהן, ומספר האוהבים האלה הולך וגדל מיום ליום, באופן שיכולים היינו לשמוח עליו, לולא היו הרדיפות השונות ותלונות אחינו על מצבם הרע בעוזרינו לרכוש לנו את חיל הצבא הנשבע לדגלנו. ימים רבים היינו כחולמים וחבת ציון היתה בקרבנו כחלום חזיון לילה, שלא נתברר אצלנו ולא ידענו שחרו, ועל כן יכלו מתנגדי הרעיון הקדוש על נקלה להתקומם נגדו, להתעולל בו ולהשליך עליו שקוצים. היו ימים, אשר חסרנו גם האמצעים גם ההכרה הנכונה לדעת, כי בדרך הזה, ורק בדרך הזה לבדו, תוכל שאלת היהודים להפתר. ויען כי חסרו לנו גם ההכרה גם האמצעים, רפו ידינו ולא עצרנו כח לגשת אל העבודה ולבוא לידי מעשה. דרכי התבל נודעים לנו היום יותר מאשר נודעו לאבותינו הנגשים והנענים בדורות שעברו, ובכל קניני העת, במקצעות כל חכמה ומדע וחרשת־מעשה, שעמלנו בהם גם אנחנו, יש גם לנו חלק גדול. יכולים אנו, אף גם חובתנו היא, להשתמש בכל אלה לחפצנו, ועשה נעשה זאת.

הרעיון המדיני של ישוב ארץ־ישראל הנאזר בימינו בכל עוז, בכל אמצעי העת ההדשה, הולך וקרב לצאת לפעולה. ומן הנקודה הזאת יראה לעינינו מסעו של האדון בנטוויץ בהדר יפעתו וחין ערכו. בפעם הראשונה הננו רואים עתה חברת אנשי סגולה מבני עמנו, העומדים ברום עולם ההשכלה והמדעים, העולים ברוח אחד ובמחשבה אחת צרופה וברורה: לתור ולראות את ארץ אבותינו הקדושה להם. המסע הזה הוא מפעל לאומי, לשם חקירה לאומית; נפלא הוא במינו ורב כחו להעיר בנו רגשות נעלים ונשגבים.

עתה נעמול אנחנו, הציונים המדיניים, להושיע לאחינו שכבר התישבו באה"ק, ומטרתנו הקדושה היא להכשירם לכל מלאכת עבודה המחיה את בעליה. הבטלה ואפני תמיכתה, כאשר תמכנוה בידינו עד כה, לא לכבוד היא לנו, ועלינו להשיב את העניים „המקבלים" באה"ק מאחרי הבטלה ולהפוך אותם לעובדים חרוצים הנהנים מיגיע כפיהם. תחת אשר יכלו בני עמנו את כחם ונדיבות רוחם לתמוך בידי הולכי בטל החיים על חשבון אחרים, ישימו עתה לבם להיטיב את מצבם בתור עובדים על הרי ישראל, בהשתדלם לתת להם די עבודה לפי דרישת רוח העת החדשה, ובכסף הנשלח עוד עתה לאה"ק יפתחו לאחינו היושבים שם מקור נאמן לעבודה ולפרנסה בכבוד. יש באה"ק וַעדים רבים, ואנשי אמת צדיקים ותמימים עומדים בראשם, אשר בידם לבצע את המעשה הזה באופן יפה מאד.

מלבד הציונים המדיניים והנדיבים יש עוד כתה אחת של ציונים, העושים את רעיון הישוב קרדום לחפור בו. האנשים האלה, אשר ימצאו לחמם מיד הציונים הנדיבים, עוינים אותנו, את הציונים המדיניים, מדאגה מדבר, פן יבולע לאומנותם ויקופח שכרם. הדבר הזה די בו להעטות עלינו חרפה וכלמה, ולמען כבוד עמנו לא אובה לטפל בו. וגם עתה הנני להעיר עליו רק בדרך אגב, מדי דברי בענין מסעו של ה׳ בנטוויץ, למען העד באנשים האלה והזהר אותם מדרכם הרעה. הנה שמעתי דבת רבים ושקרים שונים, אשר נפוצו על אדותי גם בקונסטנטינופול גם במקומות אחרים. עד היום עברתי עליהם בשתיקה ואבוז להם בלבי, אף כי יסרוני כליותי בדעתי, כי יזיקו לרעיוננו הקדוש. אבל מסעו של ה׳ בנטוויץ הנהו בעיני גדל ערך וחשוב כל־כך, עד כי רואה אני חובה לעצמי להזהיר מראש את האנשים האלה, שכבר החלו לעשות מעשיהם הזרים, ולקרוא להם בפני קהל ועדה בקול מצוה: !Hands off לאמר: „אַל תזידו לשלוח יד!" אַל נא יעיזו להטות איזו קו של חשד על מסע החוקרים התרים האלה. הן לא במחשך יעשו דרכם וכל דבר בליעל ומרי לא יציק בקרבם; ואך זאת תקותנו, ואותה נשמיע גלוי לכל, כי במסע הזה צפון רב טוב לא רק לָנו היהודים בלבד, אלא גם לממלכת ארץ טורקיה ולכל עניני הקולטורה התלויים בה ובמצבה הפרוע.

ממלכת טורקיה, שאין לָה דרך לנטות ימין ושמאל, להיות או לחדול, העם הזה, אשר בניו המה בטבעם ותכונתם ישרים ותמימים, ואולי רק זאת היא אשמתם הגדולָה, כי לא ידעו למצוא נתיבות במהלכו החדש של עולמנו — המה צריכים סעד לתמכם, וביד היהודים השבים אֶל ארצם לעשות כזאת. היהודים יוכלו להביא סדרים בשלטון אוצרותיה ועניני הנהגתה היגעים, כאשר הוכחתי בהצעתי במשא שנשאתי בקהל גדול בעיר ווינא ושנדפס אח"כ במכה"ע Jewish world בלונדון. הסדרים בשלטון אוצרות טורקיה יועילו הרבה לתקון הנהגתה

טוב איפוא לברר וללבן מראש גם לָנו גם לאחרים, מה טיבו של המסע הזה ומה דמות נערכה לו. מטרת מסעו של ה׳ בנטוויץ וחבריו הנלוים עליו, היא לשם חקירה ודרישה. הן רבה מאד דבת השקר וההבל אשר הוציאו מאז על ארץ אבותינו, ואחינו שבגולה. הן לא ידעו את הארץ אף ידיעה כל שהיא. ובשוב הנוסעים התרים האלה מתור את הארץ, יודיעונו על אדותיה באמת ובתמים איש איש במקצוע שהוא מומחה לו, ובזאת יועילו הרבה לזקק ולצרף את המחשבות ולהסיר מקרבן כל מושג שוא וטפל.

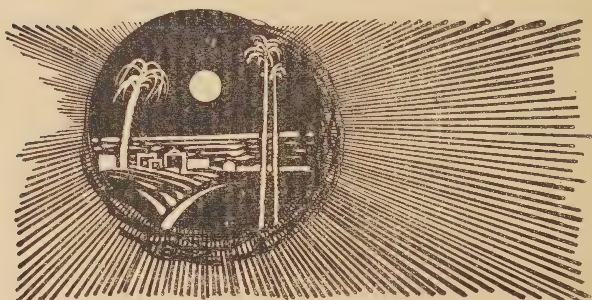
מצב הארץ כמו שהוא עתה, אחרי ימי הַשמה מכל עבודה קולטורית זה זמן כביר, אמנם פרוע הוא, אבל תקותה טרם נכרתה. יש לאל ידינו להפריחה ולההיותה בעבודת בני עמנו אשר נביאם אליה — אחרי שנצליח לרכוש לָנו אֶת הזכות הזאת על־פי משפטי העמים וחוקותיהם. חכמי החרשים וחוקרי הטבע, אנשי המסחר והעבודה ויתר אנשי הרוח, העוברים עתה לחקור ולתור אותה בהכמתם ובתכונתם, יודיעו גם אותנו, מה היא לָנו ובמה כחנו גדול לרשתה. ובה במדה אשר יתרחקו החכמים התרים האלה מן ה ד מ י ו ן, יגדל ערך עבודתם. בכל ידיעותיהם ונסיונותיהם שרכשו להם כבר בארצות הקולטורה, יוכלו להשתמש בבואם לחקור את הארץ הקדושה, לא יעפילו איפוא לבנות מגדלים פורחים באויר ולהציע הצעות כבירות מאלה שכבר נסו אחרים להוציאן לפעולה, גם הצליחו ויעשו פרי. הצעות כאלו, בהגלותן בקהל ע״י ידיעות המסע, תעידנה על כחו של רעיון הישוב המדיני ועל יכלתו לצאת לפעולָה, אף תועילנה לעשות את הרעיון למשאת־נפש כל העם. עד היום הזה העידו רק נסיונותיהם של נדיבי עמנו ועמלם לטובת הישוב, ויוכיחו לדעת, כי ארצנו הקדושה עוד תוכל לתת פריה לעובדים את אדמתה; והחוקרים התרים האלה, העוברים עתה לתור את הארץ, יחקרוה ויבארו לָנו כל אפני יתר ענפי המלאכה והמעשה.

פה מצאתי מקום להעיר על שגגה אחת, שעלתה בזדון לטפול עלי דברי שקר וכזב, והנני להסיר את השקרים שהפיצו על אדותי בקהל, לבל יוסיפו עוד להיות מכשול לרבים. אומרים, כי רעיון „מדינת היהודים״, שאני מציע, הסב נזק רב לרעיון ה י ש ו ב הנוסד על מעשי הצדקה של בני עמנו, וכי נתתי חרב ביד איזו מפלגה טורקית לצרור את אנשי המושבות היהודיות באה״ק וכו׳. מעיר בירת טורקיה ומירושלים באו אלי ידיעות ברורות ונאמנות, כי אֵין כל יסוד לדבות כאלו. ממקום גבוה בקונסטנטינופול כתבו אלי פעמים אחדות, כי שקר הדבר ושום גזרה לא נגזרה בשבילי. אך גם מירושלים הודיעוני אנשי שם ידועים לנאמני רוח, שחקרו ודרשו היטב, כי לא היו הדברים מעולם, ונהפוך הוא, רבים מאלה אשר רוח אהבת ציון תפעמם נוכחו לדעת, כי השתדלותי לא הרעה אף במעט לרעיון ה י ש ו ב ה נ ד י ב י, אלא עוד הועילה לו. הן גם

להתקרב אליו יום־יום ביתר שאת, אנחנו, השומעים את צעקת האובדים הנדכאים ורואים את תקוות הדור הצעיר ההולכות וגדלות מעת לעת, — אנחנו יודעים היטב את אשר לפנינו. התקוה ל„שיבת ציון" תגדל מיום ליום!

ולנו אֵין זו מליצה ריקה מן השפה ולחוץ, כאשר הנה לאלה המכבדים אֶת ציון בשפתם ומחלקת שפתיהם לחמם נמצא. לפי דעתנו לא די לָנו בעתרת שפתים בלבד, כדי לקומם הריסות ציון, כי־אם בפועל ידים נשכיל אף נצליח, אנחנו נשוה לנגדנו את דברי הכתוב: „וברכתיך בכל אשר תעשה!"

תיאודור הרצל.



המדינית, ועל ידה יוטב גם מצב האזרחים הנוצרים שבה. אין איש מאתנו שלא דוה לבו ולא חרד לשמע הפרעות ומעשי הרצח שפרצו שם לפני ירחים אחדים לרגלי הענינים הסבוכים והיגעים, ולו נכנסו אז ממלכות אירופה האדירות בעובי המחלוקת ההיא, כי אָז הגדילו עוד את המבוכות והפרעות בארץ ההיא. מצב טורקיה יוכל לבוא לידי תקון גמור לאורך ימים רק באופן ישר ומתאים אל חפץ הרגשותיהם של כל אחד ואחד, ותקון כזה רק הוא יוכל להביא פתרון לשאלת היהודים כמו שאנו שואפים אֵלָיו, ורק בו צפון רב טוב וברכה לכל הנוגעים בדבר.

כולנו יודעים, כי בנין מסלות דרך צפונה לארצות אזיה הוא המפעל המדיני היותר כביר בזמננו. רב מאד ערך מסלות־ברזל המובילות מרוסיה לצפונה של אזיה, עד כי לא נוכל, לפי דעתי, לערוך עוד ערכן ותועלתן היום. תנועות העמים אשר תחלנה לרגלן, אלפי השפעותיהן ופעולותיהן אשר תשפיענה על תהלוכות אירופה, אם לטובה או לרעה — זאת ידעו ויכירו רק הדורות הבאים אחרינו. עומדים אָנו על פרק חדשות ונצורות, שטרם נדע לתת לָהן פתרונים, אבל דבר מתקבל על שכלנו הישר הוא, כי מלבד המסלה החדשה דרך צפונה נחוץ לבנות מסלָה גם בנגב הארץ וכל המסלות המובילות היום לאזיה, אם גם קרובות הן ביותר, לא תספקנה עוד. והמסלה הדרומית ההיא תוכל להיות רק בדרך פלשתינה, היא ארצנו הקדושה, כאשר נראה בסקירה ראשונה במפת הארץ. הלא ידעתם גם שמעתם על אדות־החברה המשתדלת להשיג רשיון לבנין מסלָה מחוף ים התיכון עד לשון ים הפרסי, וכאשר הודיעו מכה״ע בימים האחרונים, רק על היהודים להשתדל בדבר השגת הרשיון, בהיותם, כנודע, מסוגלים להראות כשרון רוחם בעסקי קבלנות חדשים כאלה לטוב להם.

ואף גם זאת: אחרים לא ימצאו בעסק כזה שום חפץ מעורר כבני עמנו, בשימם לנגד עיניהם את עתידותיהם הלאומיות. לארץ נשמה ועניה כזו נחוץ עם בעל תנועה חזקה, שבחריצות ידיו תוכל מסלת הברזל להתקיים, ואנכי טרם אדע איזה עם יוכשר להאחז בארץ הזאת מבלעדי היהודים. לכל באי עולָם היא רק כברת ארץ חרבה ושוממה, אשר לא תמשוך את לבם אחריה כלל. יש בתבל אחוזות־ארץ טובות ופוריות־ממנה, אשר לא יכבד כל־כך להאחז בהן. לא כן אנחנו; ארץ אבותינו היא, ארץ מולדתנו מימי קדם קדמתה, והיא לא חדלה למשוך אחריה את לבות בני עמנו בכל ארצות פזוריהם, כאשר תורינה אותנו קורותינו במשך שנות מאות רבות, וכאשר נוכחנו לדעת עפ״י הנסיונות שנעשו בזמננו ליסד בה מושבות לבני ישראל.

אמנם יכחישו רבים, מאלה, אשר שמן חלקם בחיים, בדבר הזה, אף כי ידוע הוא מאז. אולם אנחנו, הקרובים אל הצבור היהודי וחותרים בכל עוז

היהדות הלאומית
של הד"ר גידמאן.

„היהדות הלאומית"

של ד"ר גידמאן.

הרב הראשי בווינא, מר ד"ר גידמאן, טרח וכתב מחברת על הציונות; יותר נכון נגד הציונות. אין איש שיודה בחפץ־לב כמוני, כי ראוי הוא לחוות דעתו בשאלה זו. הוא יודע אותה היטב. הוא ידע, למצער עד לפני איזה זמן, כל מה שנעשה בתנועתנו. ואולי יש מי שיתענין לשמוע עתה, כי הצעתי את עלי־ההגהה מספרי „מדינת היהודים" לפני מעלת כבוד תורתו. ידעתי, כי יצאתי במחברתי זו לדון בדבר נכבד בתוצאותיו, ולא חפצתי להוציא בקלות־ראש ספר, שחברתי בכונה רצויה להועיל לבני עמי, ושיכול אולי להזיק להם מסבות בלתי תלויות ברצוני. ועל כן פניתי אל אנשים אחדים, אשר יכלתי לחשבם לבעלי דעה ישרה ומתונה, ובתוכם היה גם מר ד"ר גידמאן. עוד בשבתי בפאריז החלפתי אתו מכתבים ע"ד שאלת היהודים, ובאחרונה נדברנו לעתים קרובות פה אל פה. מר ד"ר גידמאן ידע את מחברתי, בטרם יצאה לאור, וכאשר כתב לי ביום 2 לפברואר 1896, אחרי קראו את עלי ההגהה, לאמר: „קראתי הכל ולא מצאתי מקום לערער", נחה דעתי עלי. רק את הדברים המעטים האלה אני מוציא מתוך מכתביו, שהיה בהם הרבה התלהבות להרעיון והארת־פנים מסכמת לחפצי.

בהזכירי זאת אין כונתי לשלול מאת מעכ"ת הרשות לשנות את דעתו. רשות זו ניתנה לכל אדם. גם לטעות הרשות ביד כל אדם. מר ד"ר גידמאן רשאי היה לטעות אז, והרשות בידו גם עתה. אין אני מעיז להכריע, מתי השתמש יותר ברשותו זו. הן לא נאמין, כי יש אדם נקי משגיאות. די לנו אם נבקש את היושר, וזאת אני מניח גם אצל מתנגדי הנכבד. כלום אין לי הצדקה לחלוק עליו? כמדומני, שיש ויש. הציונות, שאני מקדיש לה כל כחותי, עמדה לבקרת חריפה בידי מר ד"ר גידמאן. המבקר מדבר אמנם בדרך כלל, מבלי להזכיר איזה שם, אבל הכל יודעים, במה ובמי ידבר כותב המחברת „היהדות הלאומית". גם האדון, שהודיע את טיב המחברת של גידמאן בעתון „אסטריי־

נגד הציונות בהמון מקראות, אך חושב אני, כי למצער כאלה וכאלה אפשר למצא בעד הציונות. אינני כמובן מלומד כל כך, כדי שאוכל להביאם. מר ד"ר גידמאן יכול לעשות זאת; הוא יכול לעשות זאת למצער ביום 2 פברואר 1896, כי על כן לא היה לו אז „מקום לערער". אבל במחברת קטנה שנדפסה זה מקרוב, כתובה ביד הסוחר התורני אהרן מרקוס בפודגורז', אני מוצא מקום אחד המסייע לנו:

„תנועת הישוב נוצרה לפני יותר מחמשים שנה בחוגים היותר חרדים בידי גדולי הרבנים למטרה נלויה של יסוד מדינה. הספר „שיבת ציון" יכיל יותר ממאה הסכמות של גדולי רבנינו". — איך יצדיק מר ד"ר גידמאן לעומת עובדא זו את דבריו, בכתבו (ע' 40): „אבל מעולם לא יצא מצד מומחים הכרוז לכלל ישראל, לעוררם למסע-צלב, כביכול, בלי שפיכת דמים, לחדש את חרותם הלאומית"?

ואותו אהרן מרקוס כותב במקום אחר, כי „היהודים היותר חרדים מוכנים ומזומנים לקבל את ההצעות בדבר התחיה המדינית של היהדות, הנעשות בידי החפשים בדעות היותר חדשים".

ואהרן מרקוס זה היושב בפודגורז' כדאי הוא שנסמוך עליו. הוא בעצמו הנהו „חסיד", ויחד עם זה איש שקנה חכמה הרבה וסופר בעל טעם, שכתב ספר נפלא על הפילוסופיה החדשה. במצבו האזרחי הוא סוחר. הוא „איננו חי מן היהדות" — כדברי ידידנו ליאון קלנר — „אלא בעד היהדות".

כי אפשר שיתאחדו בציונות החפשים הקיצונים עם החרדים הקיצונים, זאת לא יבינו רק אלה שאינם יודעים מה טיבה של הציונות. הציונות מקיפה את כל בני הלאום היהודי. אחד מעיקרי הציונות שלנו הוא: חפש גמור בדעות. כל אלה שהכרתם היא בלתי-לקויה, והמגלים דעתם בלי משא-פנים לצד אוהב או אויב, מכבדים בתוך הציונות איש את רעהו בכל לבבם. אנחנו נותנים לכל איש לחיות עפ"י הכרתו. וביחוד אנחנו, החפשים בדעות, משתוממים הרבה על האורתודוקסיה, שבתוך צרות ורדיפות אין קץ שמרה על דת ישראל, מבלי פניה לצד אהבת עצמה, ומבלי להתרפס לפני עצומים ועשירים, בעצמה ובתומת-לב עשויות לבלי חת.

אבל, האין זו הנחה מוקדמת, באמרי, כי הציונות מקיפה את כל בני הלאום היהודי? הלא צריכים קדם כל להוכיח שיש לאום. לנקודה זו יכונן מר ד"ר גידמאן את כל חצי זעמו. רוצה אני להוכיח את העובדא, כי היהודים הם לאום, בדבריו הוא ואח"כ בדברי אני. הוא אומר (ע' 7) „כי היהודים, או כמו שנקראו בראשונה ובצדק נקראים עוד היום, בני-ישראל, היו מלפנים לאום. זוהי עובדא היסטורית". ופה שכח כבר את אשר טען נגד הציונות

כישע וואכענשריפט", הגיד מפרש: „המחברת תעסוק בג׳ פרקיה הראשונים בעבר, וברביעי היא פונה אל העתיד. את ראשיתה נוכל לציין בשם: ישראל כמתנגד מטבעו לרעיון הלאומות, ואחריתה אינה אלא: ד"ר גידמאן נגד ד"ר הרצל".

כדברי המודעה כן הוא. מר ד"ר גידמאן איננו אמנם הראשון ברבנים הראשיים, שהתנגדו בפומבי ליהדות הלאומית. כבר קדמהו בזה מע"כ הרב הראשי בלונדון לפני ירחים אחדים. הרב הראשי האחד ד"ר אדלר—איש, שבא מגרמניה לאנגליה, ובודאי מתאוה להראות כנצר מגזע האנגלוזקסים — בעוד שהרב הראשי השני ד"ר גאסטר חוה את דעתו, בהחלט גמור גם הוא, בעד הציונות. יש מחלקת בדבר.

והנה משתומם אני קצת, אך בשום אפן אינני מתרגז על ההתנגדות, שבה מכבד מר ד"ר גידמאן את תנועתנו. שמחה גדולה היא לעסוק במתנגד כזה, שאין דבורו או שתיקתו תלויים ברצון אחרים. מע"כ הרב הראשי נמצא במצב בלתי־תלוי כזה, שאי אפשר לחשוב, כי ידבר בעד העשירים נגד העניים, כמעשה אחרים. אין זאת, אלא שסבות פנימיות הביאוהו לידי כך, אבל, אם גם נחליט זאת בכבוד גדול, עלינו להצטער בכל זאת, כי העלים מאתנו את נמוקיו היותר חזקים לדעתו של עכשו. הנמוקים, שנתן לדבריו במחברתו, חלשים הם.

אנו קוראים אך מעט, וכבר אנו פוגשים סתירה מוזרה. בראשית דבריו (עמוד 4) אומר המחבר, המומחה לדעת הכל לענין זה, כי „לדת ישראל לא היה מעולם דבר עם הענינים המדיניים התלויים בזמן". אך את החלטתו זו כבר שכח בעמוד שלאחריו (5) וכתב: „אבל, מפאת ריב המפלגות בדבר עתידותיהם של היהודים, כמעט שלא שמו לב כלל אל הדת היהודית. ודעתה היא בכל השאלות הנוגעות ליהדות לא רק שצריכה להיות נשמעת בראשונה, אלא גם להכריע".

והנה הציונות היא, כפי שהודה בצדק ד"ר גידמאן בינתים, תוצאה מתנאים מדיניים, ושואפת היא לברא תנאים מדיניים אחרים בעד היהודים. התנועה הלאומית־יהודית היא מדינית מן הקצה אל הקצה. ובכן—אחת משתי אלה! דת ישראל אין לה דבר עם ענינים מדיניים, או צריכה היא לחוות דעתה בראשונה. אך לאחד את שתי אלה, להעלים עין מאיזה דבר ולהכריע עליו, קשה הוא לפי דעתי.

נניח אפוא לרגע אחד, כי ההחלטה השניה היא הנכונה. הדת יש לה כח ההכרעה. הא כיצד? הוי אומר, כי נמסור את כל הענין ביד הרבנים המריבים, שידונו עליו, והאדונים הנכבדים האלה חכמתם מרובה במדה כזו, שאי אפשר שיתפשרו לעולם. הרב הראשי האחד אוסר והרב הראשי השני מתיר, מלבד אותם הרבנים, המתירים ואוסרים כאחד. אבל מר ד"ר גידמאן יוצא אל המערכה

אגב מודה מר ד״ר גידמאן בעצמו (ע׳ 13), כי כל עם נתהוה ע״י האויב. מין קסם מיוחד יש בהרצאתו, שהוא סותר לרוב את דברי עצמו. החושב הוא, כי כבר אבדה זכותנו להיות עם, אעפ״י, או יען כי לפי ההיסטוריה היינו עם? יכולים אנו להגיד לו, כי גם בלעדי הקשר הישן ההוא לא חדלה מעולם זכותנו ליצור קשר חדש. אני משתמש בדבריו (ע׳ 13): „לפיד המלחמה הבעיר את ההתלהבות הלאומית, בְּאִשָּׁה נוצר הקשר, שאיחד את ההמונים ויעש אותם ללאום״.

ואמנם אותו הקשר העתיק עודנו במציאות, זאת ידע כל איש יהודי, והרב הראשי לא ידע? כן, הוא מדבר במה שמשותף לנו, עד כמה שיש לו בו חפץ. הוא מדבר על עבודותינו המשותפות ועל מטרותינו המשותפות, על „התעודה״ שלנו. תעודה זו! אין לה שום דמיון עם פעולת הנזירים האמללים, המכתתים רגליהם אל אוכלי אדם במקומות הפראים, כדי להטיף להם את הדת הנוצרית. היהדות אינה רוצה להכניס גרים, זאת אני יודע היטב; מפיו של ד״ר גידמאן בעצמו שמעתי זאת. „התעודה״ היהודית היא ענין של חיי־שובע, הרחבת־הדעת, של עושר וכבוד. זה ימים ושנים אני מתבונן אל אותם בני־האדם הבאים עלי בטענת „התעודה״, כשאני מדבר בענים של עניינו ההולך וגדל. אלה בעלי התעודה רואים חיים טובים בעולמם. אבל מר ד״ר גידמאן טוען נגד היהודים הלאומיים בלעג של גאוה: „יכול להיות, שמתוך החפץ לעזור ליהודים תאבד היהדות״.

איזו יהדות? זו שהוא עכשו בא־כחה, או זו של פברואר 1896? דומה כאילו הוא מגין על הדת בפני הלאום. אך מי יגן על הדת בפני מע״כ הרב הראשי? מה שהוא כותב בעמוד 40, 41 היא קטגוריה קשה מאד נגד עצמו, שאינה נוגעת אל כל הרבנים רק בשביל זה, שלא כל הרבנים שווים עמו בדעה אחת. הוא אומר: „ציון שמשה ומשמשת גם היום ליהודים רק סמל עתידם הם והעתיד המקיף את האנושות כלה. מובן זה, שאין בו אף קורטוב של לאומות, יש גם לבקשה על שיבת ציון בתפלותינו, שבהן הוא, לפי זה, מקומה הראוי״.

ובכן! כשמתפללים על שיבת ציון, מתכַונים אל ההפך ממש? לדברי התפלה אין אפוא אותו המובן, שהצבור הנאמן למוצא שפתיו מיחס אליהם? ובו ברגע, שהמצב המדיני בעולם, האנטישמיות שבאה אחרי האמנציפציה ועומדת בתקפה, היהדות הלאומית שהתעוררה לתחיה, המצב במזרח וההמצאות הטכניות, ברגע, שכל אלה חוברו יחד לעשות את שיבת ציון לאפשרית וקרובה—בו ברגע עומד הרב הראשי ומכריז: „אל תשימו לב לדבר—זה היה רק „סמל״!

ואחרי כל אלה אומר מעכ״ת ללמדנו, מה היא „הציונות האמתית״? כי „הציונות האמתית לא תפרד לעולם מעתידה של האנושות״ (ע׳ 40). אמנם, ידענו זאת, וכך אנו מבינים את הציונות שלנו עם תקוניה הסוציאליים (עבודת שבע שעות ביום, ועוד), במדת הסבלנות שבה ובאהבתה לעניים שבנדחים.

אין את נפשי לענות היום עוד יותר. בעקר הדבר הנני מיצר, על אשר

שני עמודים קדם לזה. שם (ע׳ 5) הוא חושב „לחטא נגד המדע, אם נדון על היהדות עפ״י צרכי הזמן".

ובכן, מה עלינו לעשות? היש לנו לדון עפ״י עובדות היסטוריות או „לשפוט עפ״י צרכי הזמן"?

מעכ״ת מוסיף ואומר (ע׳ 7):

„נחקור אפוא, באיזה אופן מתבטא אצלם (אצל היהודים) מה שעושה המון בני אדם לעם, היינו: נשמת העם או הרוח הלאומי, באיזו מדה הם דומים בנידון זה לעמים אחרים או שונים הם מן האחרים! למן העת שנתישבו בארץ ישראל עד חרבן הבית השני, היינו, בכל משך זמן קיומו של העם הישראלי־היהודי, מתגלות בקרבו כל אותן ההופעות, שאותן אנו פוגשים גם אצל העמים האחרים, ושעליהן נוסדה ההכרה הלאומית: אחדות המולדת, השפה, הדת, החוקים והנימוס".

האם באמת לא נוסדה ההכרה הלאומית אלא על אחדותן של פרטים אלו שהוא מונה וחושב? היא לא נוסדה על אחדות המולדת; אנו רואים זאת בחלקיהם של עמים אחרים, המפוזרים בתבל, ובמדה יותר מרובה בקולוניות. הן כל העמים חיים עכשו במדה ידועה בגלות. אלא שאנחנו זכינו לגורל המר להיות בכל המקומות כקולוניסטים בלי מולדת. יש לנו ארצות־מושב, שהננו אזרחים בהן — עד כמה שיניחו לנו — אבל אין לנו ארץ־מולדת. ואותה ארץ המולדת מבקשת הציונות בכליון־נפש.

ועוד זאת. ההכרה הלאומית לא נוסדה גם על אחדות השפה, ואוסטריה ושויציה מוכיחות. לא על אחדות הדת, כאשר תוכיחנה כל המדינות התרבותיות. לא על אחדות החוקים, ואשכנז שלפני ההתאחדות תוכיח. לא על אחדות הנימוס, כאשר תוכיח כל ארץ, שיש בה מעמדות שונים. הכרת הלאום בכלל אינה עומדת על ההופעות האלה, אלא שהיא יוצרה אותן, אחרי שכבר גברה ותעש חיל. על מה נוסדה אפוא ההכרה הלאומית, שמר ד״ר גידמאן לא ידע לבארה?

היא נוסדה על ידיעתם של מספר אנשים, כי נקשרים הם ע״י מאורעות היסטוריים וזקוקים הם זה לזה בהוה, אם אינם רוצים להיות כלים ואובדים. איך תחדרנה אל התועלת שבאחדות זו כפעם בפעם מחשבות רמות, ותטהרנה אותה מהמוניות גסה, זה היה ענין יפה לחקירה, אך לא נוכל להאריך בזה יותר מדי. בכל אפן נוכל להגיד זאת בלי יהירות מדעית ובדברים פשוטים, כיון שהדבר פשוט כל כך ונוח להתקבל על לבות בני אדם היותר פשוטים.

לאום אנחנו. מי נמצא בנגוד אל ההיסטוריה? המכחישים או המודים בדבר? את הגדרתי למושג הלאום שניתי ושלשתי: הלאום היא קבוצה היסטורית של בני־אדם, ששיכותם זה לזה נכרת ונקשרים זה עם זה ע״י אויב משותף.

הערות המתרגם.

הכריחני מר ד״ר גידמאן להכנס אתו בוכות, שבו לא יכלתי לשאת פניו במדה שהייתי רוצה, יען כי זקן הוא לימים, ויען כי לפנים שררה ידידות בינינו. חושב אני, כי נמשך בתומתו אחרי אנשי־סתר, אשר פקודתם בא תבא. האנשים ההם לא הבינו את ההתאפקות, שהציונות שאפה ועוד תשאף אליה, אם לא ימררוה וישחיתוה במעשי תרמית. האנשים ההם, שאנו רגילים לשמוע תדיר על אדותם, פעם על מעשי נבלותן של פלגשיהם, פעם על נצחון סוסיהם הרצים, פעם על נכליהם בשער הבירזה, שעל ידם ידכאו את המעמד הבינוני של הבירזה, פעם על השחתת הנימוס, שהם מפיצים על סביבותיהם כקטב מרירי; האנשים ההם, הנראים בכל מקום, אך לא במקום, ששם עומדים היהודים העניים בקשרי מלחמה קשה על קיומם,—האנשים ההם יואילו להשמר, פן תתקומם עליהם מאחוריהם תנועה עממית שניה, קטנה אמנם במספר, אבל דוקא בשביל כך איומה מן הראשונה. אמנם כן, יש בהם, כביכול, „נדיבים״; זאת אומרת, הם מגדלים קבצנים. זאת אומרת, הם מזיקים לעם היהודי עוד גם בנדבותיהם, אשר יתנו מהונם שנצבר לפעמים באפן מחפיר. אמנם כן, האדונים האלה הם גם חרוצים למדי, כדי לכפר על נפשם מפני האנטישמיות: בנדיבות, בכסף ובקרבנות של הכרה—אלה האחרונים עולים להם בזול ביותר. אבל לגבי הציונות יש רק חֶשְׁבּוֹן אחד, זוהי ציון.

„אם תנתן ליהודים, שמלחמת הקיום בארצות מושבותם קשה להם ביותר, היכלת להתישב באיזה מקום אחר, יהיה זה מפעל מועיל וראוי לתהלה״. מי אומר כזאת? מר ד״ר גידמאן בכבודו ובעצמו בעמוד 39 במחברתו. וכשבאה הציונות שלנו לזיין את המתישבים האלה בהגנה בין־לאומית מספיקה ובחסותם של משפטי העמים, אטו עצה נבערה היא! הנסיונות, שנעשו עד כה, הראו כבר, כי אדמת ארץ־ישראל טובה וגם „חומר האנשים״ מצוין הוא. ודוקא החיים האכריים קשה ביותר לכונן. אך מה שלא עלה ביד הבארון הירש בארגנטינה, יצלח בפלשתינה. ומדוע? יען כי „היהדות הלאומית״ מזבלת את האדמה העתיקה. הדבר נראה כפלא. כל מה שבטבע הוא נפלא. והכל יעלה מהר, עלה והצליח, כשיתעורר העם כלו, שאנחנו הציונים מעודדים אותו. ואז יראה את ארצו העתיקה, השוכנת בהדר לחוף הים התיכון, באקלימה הקר, הממוצע והחם; ארץ מוכשרת להצמיח כל מיני תנובה, ואוצרות עתיקים טמונים בעפרה, ובכל זאת לא רב ערכה בעיני אחרים, מפני שהאחרים לא יוכלו להטות אליה את נהרי־ההמונים המפרים, הסרים למשמעת הציונים. ולפיכך, כשאין אנו מביטים אל העבים כהוזים או כמתעתעים, אלא פונים אנחנו במבטנו השקט אל אותה הנקודה, שממנה תבא גאולתנו באמת, אין אנו צריכים לבאורים ודרשות של מסתורין. שם היא ציון של העניים, זו של הצעירים וגם זו של שומרי־הדת.

הערות המתרגם

„תולדות חייו״.

נדפסו בעתון „Jewish Chronicle״ מיום 14 לינואר 1898.

„השיחה עם הבארון הירש״.

כנודע מתוך זכרונותיו, התחרט הרצל ז״ל על שלא שלח את ספרו „מדינת היהודים״ אל הבארון, ורק בשעה שגמר בלבו לשלחו אליו, באה השמועה ע״ד פטירתו. במקרה הייתי בביתו של הרצל בבקר של אותו היום, שבו הביאה ה„נ. פ. פ.״ את הידיעה הזאת. בפתחו את העתון ובקראו את הטלגרמה, התרגש והתעצב מאד, ומתוך אנחה כבדה קרא את הדברים האלה, שלא מָשו עד היום מזכרוני: „עמנו העני והאמלל! הנה הלך מאתנו האיש היחידי, שיכול היה על פי תכונת-רוחו וישרת-לבו להבין להצעתנו. לעמנו האמלל אבדה היום אבדה שאין לה תמורה!״ — בדברים האלה ממש רשם לו אח״כ את העובדה המעציבה בזכרונותיו.

„מדינת היהודים״.

בהקדמתי „אל הקוראים העברים״, שבאה בראש תרגומי לספר הזה (הוצאת „תושיה״, תרנ״ו), העירותי על שני דברים, שבהם חזר המחבר מדעתו, ושיש להם חשיבות גם היום, בצאת תרגומי במהדורה חדשה. בעת שכתב הרצל את „מדינת היהודים״, חשב, כי נכרתה כבר השפה העברית מפי היהודים ואין בהם אף אחד, אשר יוכל להשתמש בה לצרכי חייו יום יום, ועל-כן ידבר במדינה היהודית איש איש בשפתו שהביא אתו מארץ מושבו. כשנכנס לחוג הציוניים והכיר את חובבי ציון המזרחיים, דרישותיהם ושאיפותיהם, ומצב השכלתם העברית, נודע לו, כי יש בקרבנו הרבה קוראים, לא רק לספרים אלא גם לעתונים יומיים, בעברית; וכשנתן לי הרשות לתרגם את ספרו לעברית מצא בעובדה זו עצמה, שקוראים עברים יקראו את ספרו, ראיה, כי שפה זו יכולה ועתידה לחדש נעוריה בתור שפה לאומית, וצריכה היא להיות השפה השלטת היחידה במדינת היהודים. ואז מלא את ידי למחוק בתרגומי את כל הפרק המדבר על אדות „שפת הארץ״. אולם, למען האמת הספרותית, בחרתי לתת את הספר בתכנו הראשון ובצורתו המקורית, יען כי גם המקור האשכנזי לא נשתנה במהדורות החדשות, אעפ״י שבכמה פרטים נשתנו כבר אז דעתו ומחשבתו של המחבר.

וכן בדבר מ ק ו ם הישוב חזר מדעתו, שהביע בפרק „פלשתינה או ארגנטינה״, אחרי

„הנאום באגודה האוסטרית־ישראלית אוניון״.

שנשא במוצ״ש, יום 7 לנובמבר 1896. מן המכתבים של הרצל, שהיו בידי, מכרתי באספה ציונית בקראקא (בשנת 1902) המספר הכי גדול לטובת „הקרן הקימת״. בין המעטים, שנשארו בידי, מצאתי מכתב אחד מיום 6 לנובמבר, המתיחס לנאום הזה. בו הוא מבקש מאתי להביא לו עוד בו ביום את החלק מן ההיסטוריה היהודית, שבו יסופר על רדיפות היהודים במאה הט״ו בספרד ובפורטוגל. והוא כותב הלאה: „לבסוף אבקש ממך להביא אתך מחר אל קוהנר (הריסטוראן, שבו נאם את נאומו) סטינוגרף מהיר. אין לי פנאי לכתוב לי את הנאום, שאני חושב לפרסמו אח״כ בלונדון וכו׳. אם הסטינוגרף איננו חבר לדעתנו, שיוכל לראות בזה עלבון כבודו, הנני נכון, כמובן, לשלם לו שכר עבודתו.

„המסע לארץ הקדושה״.

זה היה מכתב שכתב הרצל אל אגודת המכביים בלונדון. את ההעתקה מכתב-ידו מסר לי, בבקשה לתרגמו לעברית ולפרסמו בעתונים העברים, בדעתו כי דוקא בין חו״צ העברים היו הרבה מתנגדים לציונות המדינית שלו. לאלה השתדל להוכיח, כי בכל אפן לא יזיק הרעיון המדיני שלו, ולהפך, מכיון שהעולם המדיני יכיר וידע את טיבה וחפצה של הציונות, תפתר שאלת היהודים באפן מדיני, אחרי שאי אפשר כלל לשאלה לאומית חשובה כזו להפתר באפן פילנתרופי בלבד. המאמר נדפס „בהמגיד״ בגליונות ה׳ ו׳ לשנת 1897.

„היהדות הלאומית של ד״ר גידמאן״.

בבקרת זו על מחברתו של ד״ר גידמאן, שנדפסה בעתון „אסט. וואכענשריפט״ בווינא, ביום 23 לאפריל 1897, מספר הרצל, כי בחדש פברואר לשנת 1896 כתב לו הרב הראשי, כי „אין לו מה לערער״ על „מדינת היהודים״. ואני זוכר, כי עוד חדשים אחדים אחרי-כן לא מצא מקום לערער. באחד מערבי תסתו לשנה ההיא בא הרצל אל הקלוב הציוני, שהתאסף פעם בשבוע באחד מבתי-הקאפה; הוא נגש אלי ויושט לי את ידו בברכה חמה ויקרא בקול רם: „יישר כחך! הפעם תוכל להתגאות במעשי ידך. זה עתה נפגשתי עם הד״ר גידמאן ועם הפרופיסור מילר, ושניהם מלאו פיהם תהלתם על „מדינת היהודים״ בעברית, ששלחתי להם. הראשון הבטיח, כי התענג מאד בקריאתו...״ והדבר היה קרוב לזמן צאת „היהדות הלאומית״ לאור;



שהכיר את שאיפותינו הלאומיות, התלויות דוקא בארץ האבות ובאהבתנו העזה אליה. זה נראה מנאומו אשר נשא באגודת המכביים בלונדון בקיץ 1896, שבו לא זכר עוד את ארגנטינה, וידבר רק על אדות הישוב בארץ־ישראל.

על שני הפרטים האלה העירני המנוח פא״פ בראשית ימי הקיץ ההוא, וימלא את ידי לפרסמם בעתונים העברים, כאשר הודעתי אז ב„המגיד״, גליון 23 לשנת 1896. גם במכתב אחד, שכתב אלי ימים אחדים לפני השלימי את התרגום, בקש מאתי להודיע זאת בשמו לקוראים העברים.

את השפה והסגנון בתרגומי השארתי ברובם בצורתם הראשונה, ורק לפעמים תקנתי איזה מבטא או משפט לפי השנוי וההתפתחות, שנתהוו בסגנון העברי בכלל במשך כ״ה השנים, שעברו למן המהדורה הראשונה. בעבודה זו תמך אותי הסופר הנכבד מר ע. נ. פרענק בהריצות ידים ובידידות נאמנה, הראויות לתהלה; הנני מביע לו בזה את תודתי מעומק לבי;

„פתרון לשאלת היהודים״.

זהו קצור תמציתו של הס׳ „מדינת היהודים״, שערך הרצל לבקשת עורך העתון „Jewish Chronicle" בגליון מיום 17 ליאנואר 1896. במאמר הזה נמצאים הרבה דברים לקוחים מלה במלה מס׳ „מדינת היהודים״.

„הנאום באגודת המכביים״.

שנשא באולם האגודה בלונדון ביום 6 ליולי 1896.

„מכתב להצפירה״.

בין „החובבים״, שהתנגדו ביתר עז להרצל בראשית עבודתו, היו, כנודע, עסקני הישוב מסביבתו של „הנדיב הידוע״ בפאריז. מקרב החוג הזה יצאו כפעם בפעם שמועות על דבר גזרות חדשות וקשות, שנגזרו על המושבות לרגל הצעתו ליסד מדינה בארץ ישראל. באחד מגליונות „הצפירה״ בסוף אוקטובר 1896 נדפס מאמר מיוסד על התלונות ההן, שמתח בקרת חריפה על פעולותיו של הרצל המלאות סכנה. המאמר ההוא, שקראתי לפניו, עשה עליו רושם עז ומרגיז־לב. ממחרת היום ההוא פנה אל ציר ממשלת טורקיה בווינא, וזה הרגיע את רוחו, ויבטיחהו, כי אין יסוד לידיעות מבהילות כאלה, ושום גזרה לא נגזרה מחדש. ואז שם בפי דברים לענות על המאמר, ומפיו כתבתי מלה במלה את התשובה הזאת, שנדפסה ב„הצפירה״ בגליון 288 מיום 4 נובמבר 1896. דברי המכתב מכוונים ברובם אל סביבתו של אליהו שייד, בא־כחו של הנדיב

תכן המאמרים.



כתבים ציוניים

מתורגמים בידי

ד"ר מיכל ברקוביץ.



ורשה, תרפ"ב — 1922.

כל כתבי
תיאודור הרצל

ספר שני



הוצאת „אחיאסף"

לידיד־נעוריו ורעו החביב,

ד״ר יהושע טהאן,

לאות תודה על דבריו היפים, שענד עטרה לראש הספר הראשון,

מוגש באהבה מאת

המתרגם.

Druk. J Hurwicza Warszawa Rymarska 2—4

„העולם"

תכנית „העולם".

השבועון שלנו הוא „עתון יהודי".

אנו לוקחים את המלה הזאת, הנדרשת לגנאי, ורוצים לעשותה לכנוי של כבוד.

„העולם" הוא עתונם של היהודים. של איזה יהודים? כלום של החזקים, שיש להם עוזרים בלעדי זאת? לא, לא, הם אינם צריכים לתמיכה.

„העולם" הוא עתונם של העניים, החלשים, הצעירים וגם של אלה אשר שבו אל עמם, מבלי שנמצאו בעצמם במצב של דחק. אל יעיז מי שהוא להגיד, כי אנו מכניסים את שנאת המפלגות אל היהדות, בעמדנו להגין על החלשים שבאחינו. בקרב מחננו יש די אנשים, שאינם לא „פרולטריים" ולא מהרסים או ריקים ופוחזים. הענין, שאנחנו מסורים אליו, הוא גדול ויפה, מפעל של שלום, פתרון של פשרה לשאלת היהודים. רעיון, שיש בכחו להלהיב לבותיהם של נדיבי־אדם — יהיו אלה נוצרים, מושלמנים או ישראלים.

רוצים אנו, אם נשתמש במלים שכבר נודעים היטב למאהבינו:

ליצור מולדת בטוחה עפ"י משפטי העמים בשביל אותם היהודים שאינם יכולים או אינם רוצים להתבולל בארצות מושבותיהם. ואף אם עינינו נשואות למטרה רחוקה, אין אנו רשאים בכל זאת ואין אנו חושבים להעלים עין ממצב היהודים בהוה. „העולם" יהיה לעם היהודי למגן ולכלי־זיין, כלי־זיין נקי. נגד מי? נגד שונאיו — בלי הבדל הדת.

ואל נא ידמו, כי נשפיל לרדת אל שפת ההמון, או כי נפאר הכל מה שהיהודים עושים או אינם עושים. בקרת־עצמית ישרה ורצינית תביא בהכרח תועלת להיהדות, ובבקרת כזו אנו רוצים לעסוק, אם גם יתאוננו אחדים מרה על אשר תבא „לעת כזאת".

אחת התוצאות היותר קשות של האנטישמיות היתה, כי „לעת כזאת" לא היו נפרעים מבני־אדם ידועים. מה שספרו צוררי־היהודים בגנותם של אלה, נחשב להפרזה מגונה, והיהודים הישרים ראו חובה לעצמם לעבור על הכל בשתיקה. ולפיכך אפשר היה, שמתנגדינו עשו אותנו אחראים בעד מעשי־הנבלה של יחידים, ודוקא הפחותים שביהודים מצאו להם מחסה בצלם של צוררינו, בעוד שהמעולים בתוכנו נפגעו קשה בעלבון־כבודם.

התנועה היהודית־לאומית החדשה רוצה להביא שנויים גם בדבר הזה.

הקונגרס

מכתלי בתי־המדרש הגבוהים יצאה תנועה זו לפני חמש־עשרה שנה, וזהרה האידיאלי עומד בתקפו, גם אחרי שנכנסה זה ימים ושנים לחיים המעשיים, ומתחשבת עם תנאיהם. כמה תאורים של שטות נפוצו על יהדותנו הלאומית, ששבה לתחיה! „העולם" יאמר להרסם. מחרפים אותנו כריאקציונים וריבולוציונים כאחד, בעת שאין אנו חפצים אלא בהתקדמות מתונה ובריאה. ברוחנו נקשרנו אל עברנו העתיק. אמת הדבר, אנו מחבבים את עברו של עמנו, היפה במלחמותיו וצרותיו; אבל אין אנו אומרים להתכנס לאיזה חוג רוחני צר. אין זאת אלא תעודת הפיוט ודברי־הימים, שנביא בעתוננו, כפי אשר ירשנו המקום, להודיענו את כל אשר נעשה בימים עברו.

זכרונות כאלה לנו לבדנו הם, אך ביופי שבתקוות העתיד אנו משתתפים עם יתר בני האדם. „לעת כזאת", בהתחדש עני־היהודים, מתהוים גם כן דברים נעלים בעולם. כחות הטבע מנוצחים, התרבות רוכשת לה בלי הרף מקצועות חדשים, מתוך היחס שבין העמים מתפתחים חוקי־נימוס יותר נוחים, ותשוקה עזה לתקנות סוציאליות תמלא לא רק את לבם של העניים, אך גם של היותר טובים. האישיות הצעירה של היהדות הלאומית לוקחת חלק בכל אלה העבודות והשאיפות — לא רק לטובת עצמו של העם היהודי בלבד, אלא גם לטובתם של אחרים. גם זה יהיה ניכר בעתוננו.

ובין זכרון ותקוה עומד מפעלנו. על חקירת מצב הענינים, על ידיעת המצב המדיני בעולם ועל התאחדות כל הכחות נוסדו מעשי־ידינו.

„העולם" יהיה כלי מבטאם של האנשים, הרוצים להרים את היהדות מתוך העת הזאת ולהעלותה לעתים יותר טובות.

ווינא 3, ליוני 1897.

הקונגרס.

הקונגרס, שנועד להתאסף בסוף אוגוסט בעיר מינכן, יהיה, כפי שאפשר לשער, יום זכרון בדברי ימי היהודים. כבר עתה נתכבד הקונגרס במלחמה עזה הערוכה נגדו. לאשרו הנהו בטוח בקיומו.

מרוב ארצות אירופא, וכן מאזיה ומאפריקה נודעו כבר שמות הצירים שנבחרו, ונאדרה היא התעמולה, שהחלה בארצות הברית שבאמריקה לשם בקורו של הקונגרס. כל דבר הנוגע ליהודים גורלו מאז להיות בלתי מובן כראוי ונדרש לגנאי. וכן הוא גורל תנועתנו. אבל יותר משיזיקו לנו דברי לעגם קלי־הערך של שונאינו, יפעל בזה לרעה פחדם של אחדים מבני עמנו, הנזהרים משמוע, חס וחלילה, דבר מעניני היהודים, ומה גם מעניני הכלל היהודי! הן רק לשונאינו שבכל הארצות הרשות נתונה להיות לאגודה אחת; הם רשאים ולא אנו. עלינו להיות נרדפים כאחים יחדו, ואין אָנו רשאים לעמוד על נפשנו, אלא כנפרדים חסרי־אונים, אם בכלל...

אבל מה הוא הענין הכללי, שעליו אנו עתידים לדון במינכן? התוסד שם אגודה בין־לאומית לשם מלחמה בנוצרים, שאנו יושבים בקרבם, או לשם איזו הסתדרות מקיפה את כל כדור הארץ, כדי להכניע אותו תחת השפעת היהודים?

מיעצים אנו לא רק את אוהבינו, אלא גם את הישרים שבשונאינו, לדחות בבוז בדותות מוזרות כאלה, ולהתבונן היטב בפני האנשים המפיצים אותן, אם פתאים הם או אנשי און ומרמה. מה שאנו חפצים, אנו אומרים בעצמנו, בדברים פשוטים כמשמעם, ובהיות טעם של אמתיות בדברינו, יכירו בו כל חובבי האמת.

במצבן הפנימי של ארצות מושבותינו אין אנו עוסקים באֹפן כללי, לא בקונגרס ולא במקום אחר. בענינים כאלה אין דבר משותף לנו, ואנו מוחים בפרוש ובכל תקף נגד כל פעולה משותפת. הן רק אולת היתה מצדנו, לו יצאנו בפומבי לדון יחדו על ענינים כאלה. להפך, כל מי שדעתו ישרה ומתונה ימצא, כי החפץ לברר וללבן את שאלת היהודים בגלוי, היא ראיה נצחת על אמון־רוחנו בכל שאיפותינו. הקונגרס הוא בין־לאומי בה במדה, שהשאלה עצמה היא בין־לאומית. לפתרון הענינים הסבוכים האלה, הקימים בארצות רבות, הדומים בתכונתם, אם גם שונים בהדרגתם, דרושה פעולה משותפת של יהודי כל הארצות. ואותה אנו מבקשים — לא פחות ולא יותר.

אנו חושבים לא רק לדבר רצוי, אלא גם לאפשרי, לבא לידי פשרה עם המושל המטיב הזה, בהסכמת הממלכות שתשתחררנה מעולה של צרת־היהודים. בכל אפן שיהיה, נכונן את מפעלנו רק על היסוד הבטוח, שלא יהיו גורלם ועתידם של היהודים הבאים אל הארץ תלויים בכל מקרה ופגע רע. הציונות המדינית איננה חושבת רק להוציא את היהודים הנענים; נחוץ גם־כן לדאוג למפרע, לבל יחליפו ענים של עכשו בעוני אחר, אשר לא ידעוהו ולא ישערוהו מראש. איננו רוצים להעביר אנשים בגנבה. התישבות יחידים, או חבורות קטנות, איננה חשובה כל עיקר. אין אנו נלחמים נגד נסיונות פעוטים כאלה, יען כי הם מוכיחים בכל אפן את חריצותם של עובדינו העניים ואהבתם לעבודת האדמה. אולם פתרון גמור לשאלת היהודים לא יוכלו להביא נסיונות כאלה, אם גם נעשו בכונה היותר רצויה, ולו חפצנו לעשותם במדה יותר רחבה, אפשר שיעוררו חשד בעיני ממשלת טורקיה. הדבר היותר רחוק ממחשבתנו הוא; לחולל תנועה בלי תכנית קבועה מראש. הן נגד טובת עצמנו נעמול, אם נרבה את תרבות הארץ, מבלי שתהיינה זכיותינו בטוחות למדי.

על הקונגרס יהיה למצא את הצורה הקבועה והנכונה לכל מה שנרמז פה בקצרה. זה כמה שבועות, למן היום, שנתפרסם דבר הקונגרס, מגיעות אליו המון תלונות ובקשות מאת אחינו המדוכאים. על הקונגרס יהיה להצדיק את בטחונם של כל אלה, הנכונים להקשיב לדבריו ולהתיצב בשורות הסרים למשמעתו.

עוד אין אנו יודעים, מתי ובאי־אלו דרכים נגיע אל מטרתנו. אבל בלב כל אחד מאתנו, המשתתפים במפעל הזה, יש הכרה משמחת אחת, כי נתנו לרבים את מתנת־התקוה, ולעניים שבנו את האשר של אפקים רחבים, הנגלים לעיניהם.

אין אנו מעלימים עין מן המציאות: שאלת היהודים קימת, ולא עוד אלא שהולכת היא ורעה מיום ליום, ובמקום שעוד איננה היום, בא תבא למחר. אם נשב בחבוק ידים, לא תפתר לעולם בשלום. ולפיכך המפעל שאנו מתחילים בו, הוא מפעל של שלום. הננו מרכזים את כל כחות היהדות, שבכל אפן לא מעטים הם, לנקודה זו. לא עתה העת, לבאר באריכות ובפרוטרוט, איך נעשה הדבר בכל פרטיו, ואיך יעשה עוד להבא.

אם נכלכל את מעשינו בכבד־ראש, במתינות ובגלוי, נוכל לרכוש לנו גם את חבתם של אי־יהודים; בזה אין להטיל ספק. יש לקוות, כי המשא־והמתן בקונגרס ישנה מעט את תבנית דמות היהודים, מאשר הסכינו לראותה עד כה. כבר קמו לנו בכל מקום אוהבים ממין חדש, אוהבים, שאינם אנטישמיים כלל, ובכל זאת הם מתיחסים אל רעיוננו בהתלהבות וחפצים לבא לעזרתנו, כדי לבער את הרעה הנושנה הזאת מקרב הארץ.

בעצם הדבר עוד לא נודע מחוצה לנו, מה גדול ענים של היהודים הפזורים. הקונגרס יברר את המצב ויתיעץ על אדות האמצעים לתקונו. וכל זה יהיה בלי התרפסות, בלי לבקש נדבות כעני בפתח, אבל גם מבלי לפגוע בכבודם של אנשים החושבים אחרת. לקונגרס יש מטרה כל כך כבירה, עד שיכול הוא לעבור במנוחה אל סדר היום על דברים חסרי־ערך.

במקרה היותר נפלא באו שאיפותינו לעת כזאת, כשעניני ארצות הקדם הסבוכים דורשים תקונים נמרצים.

יציאתם של המוני יהודים לארץ אבותיהם תביא רוחה לא לבד לאותן הממלכות המסוכסכות על ידי האנטישמיות, שבהן נדחקים היהודים לצד המהרסים הקיצונים, אלא גם בממלכת טורקיה תועיל להרחבת מדת התרבות והעושר.

פתרוננו לשאלת היהודים יסיר בבת אחת שני קלקולים — שכל אחד מהם יוכל להבטל רק על ידי משנהו. אין מי שיחפץ עתה בחלוקת טורקיה, כי היא תגרם למלחמת־תבל. יחד עם זה עניני הכספים של טורקיה דורשים תקונים תכף ומיד, ואין איש יודע בברור, באיזה אפן יסודרו. אם גם תמצא יד היונים לו רק להבטיח תשלומי נזק המלחמה, גם אז לא יאמין שום איש, כי יסופקו בזה הצרכים היותר הכרחיים. גם אז לא נשאר אפוא אלא המשחק הישן של המלוים ברבית, המורידים את ממלכת העתמאנים אל עברי פי פחת, בתנאים יותר ויותר קשים, ולבסוף יפסידו גם הפתאים שנפלו במצודתם. רק בעזרת היהודים הלאומיים יכולה טורקיה להביא סדרים נכונים במצבה הכספי.

השלטן עבד־אל־חמיד הוא מושל בעל רגשות נדיבים, ולבו מלא חמלה על כל המעונים. כל מכיריו יודעים, כי דוקא המושל הזה, אשר רבו שוטניו, דואג מעמקי־לבו לעלום אלה מנתיניו הנתונים בצרה, ובנטית־רוחו הפטריארכאלית הוא מרחמם כרחם אב על בנים.

ליאו בוליה

לירוא־בוליה על האנטישמיות.

האדון לירוא־בוליה, שכבר עלה לו בזכות היהודים לכתוב אחד מספריו המשובחים: „ישראל בין העמים", שב זה לא כבר לטפל בנו. בפעם הזאת לא הצליח הסופר בעל הטעם היפה הזה, כאשר בספרו הישראלי הראשון. במחברתו: „האנטישמיות" הוא עושה עלינו רושם, כאלו לא היה לו לדבר הרבה על־אודות שאלת היהודים. ולעומת שאנו קוראים את תל"ג העמודים בספר „ישראל בין העמים" בתשומת־לב שאינה פוסקת, ומתענגים על ידיעותיו של המחבר ונעימות דבריו, מרגישים אנו אחרי קריאת המשא הקצר בן ע"ה עמודים קטנים איזו ריקנות במחנו.

„האנטישמיות", זה היה משא חפיזי, מה שקוראים „קונפרנס", שנשא ה' לירוא־בוליה באינסטיטוט הקתולי בפאריז לפני ירחים אחדים. החזית הזו, אישיותו של הנואם ואופן ההפרעות, שהפסיקוהו בדבריו, היו ראויים להביא את העתונים הגדולים לטפל בדבריו ביתר עיון. אבל, כנודע, לא נעים הוא, לדבר בשאלת היהודים; עוד לא חדלה האמונה, כי יכולים לבטל אותה בשתיקה. מחזה מוזר הוא לראות, איך טחו מראות עיני אנשים הנודעים לפקחים. הרי זה דומה לאדם הנכנס למקום שאין מעשנים בו ומסתיר את קנה־מקטרתו בכיס מעילו. הוא יחרך את מעילו ולבסוף תגלה תרמיתו.

לאחד המאורעות בהתפתחות החדשה של שאלת היהודים, שעוברים עליהם בשתיקה, נחשב גם נאומו של לירוא־בוליה באינסטיטוט הקתולי. המאורע הזה היה נפלא, במה שלא הפיק רצון משום צד. לאנטישמיים, שעליהם קרא ה' לירוא־בוליה למלחמה מעל הקתדרא הקתולית, היה זה יום רע. אבל גם ה' לירוא־בוליה לא שבע נחת בו ביום. ויותר מכלם היה זה יום רע ליהודים, מפאת הגנתו של ה' לירוא־בוליא. סניגור כזה הוא האסון היותר גדול שיקרה את הנאשם. לירוא־בוליה מדבר על היהודים בנדיבות, שיש בה כדי לכלותם עד חרמה, הוא מכלימם ברב טובתו, ואין דבר עלול לדכא את רוחם כאותה הסניגוריה, שהוא מלמד עליהם. אדם מישראל, שלא נפגמה הכרת־עצמו, מוכרח לראות את עצמו נבזה וחדל־אישים, אחרי קראו את מחברתו של האקדמיק החביב הזה עד תומה. מה היא סבת הדבר? הן לא מפונקים אנו מעודנו. מדי יום ביומו אנחנו שומעים את השאלה הקשה, לכאורה, אם גם

בוליה אבדה מנוחת־הנפש, שעליה התפלאנו, כל זמן שהיו הדברים ערוכים נגד היהודים. המלומד בעל־הטעם הזה הוא גם־כן בעל מזג חם. הוא כותב לראש הצירים: „אדוני! אתה הזמנתני במכתב גלוי לוכוח בפני האגודה האנטישמית של צרפת. אתה הואלת בטובך להבטיחני מראש, כי יתנהגו עמי חבריך בנימוס. את טיבו של הנימוס הזה הכרתי, לצערי, לדעת בשעת נאומי באינסטיטוט הקתולי. אם היה איזה מקום בפאריז, שבו היו חבריך, המתכנים בשם נוצרים ומתפארים להיות החלוצים הנלחמים בעד הכנסיה, מחויבים להראות את דרכי נימוסם ואת הכבוד אשר יכבדו את חפש־הדבור, המקום ההוא היה, בודאי, התיאטרון של האינסטיטוט הקתולי. חבל, שלא הבינו זאת. למורת־רוח הרוב הגדול של השומעים הפריעוני בלי הרף בהלצות נבערות ובמשובת־נערים גסה. וזה הוא הנסיון שקניתי לי. כל הסומך על ישרת לבם או על דרכי נימוסם של חבריך, הוא תמים יותר מדאי".

הסופר האונגרי אַגאַי מספר בפיליטון אחד את הספור הנחמד הזה. הוא היה פעם אחת באוסטנדה יחד עם בישוף אונגרי. נסיך הכנסיה היה נעול תחת מעילו הארוך מגפים. מעיל ארוך ומגפים הם הסימנים, שעל פיהם יכירו נערי הרחוב באוסטנדה את היהודים הפולנים. ובכן רצו הנערים אחרי הבישוף, התקלסו בו וישליכו עליו אבנים, כאשר הסכינו לעשות ליהודים הפולנים הנתעים במקרה לאוסטנדה. הכהן התרגז והתקצף מאד, וכל עמלו היה לבקש לו איזה שוטר, שיגן עליו מפני משובת־הנערים, שלא הבינה כלל. את השוטר שאל, מה־זה היה לנערים. זה שחק בתמימות ויאמר: „כך הם מתנהגים עם היהודים". — „מה־זה, יהודי? בישוף הנני!" ויפתח את מעילו, ולעיני השוטר הנבהל נגלה צלב־הזהב הגדול. וכאשר נפגש הבישוף, בהיותו עוד נרגז מאד על המקרה המוזר, עם בן־ארצו אַגאַי, ויספר לו את אשר קרהו, ענהו זה האחרון: „הפעם ראה הדר כבוד הבישוף, מה נעים הוא להיות יהודי. אתה טעמת טעם זה רק כרבע שעה — ואנחנו הרגלנו בו זה אלף ושמונה מאות שנה..."

כמקרה הבישוף באוסטנדה קרה את ה' לירוא־בוליה באינסטיטוט הקתולי בפַאריז. והוא הלא פתח לא אחת ושתים את מעילו, ויראה על צלב־הזהב שעל חזהו. פעמים הרבה הטעים, כי אַריי, נוצרי, צרפתי טוב הנהו. גלויי־דעת כאלה מועילים בפעם הראשונה, אבל בהשנותם יחלש כחם. הם לא עמדו לו, להצילו מחמת האנטישמיים, שחפץ לקנות את לבם. והוא מתמרמר על אפן התנגדותם אליו. הכבר עתה, אחרי עבור זמן קצר כזה, אדוני לירוא־בוליה? עוד נסיונות אחדים כאלה, ואז אולי תבין את השאלה באפן פחות „מדעי".

הוא מבין אותה באפן מדעי, כן הוא. הוא מברר את האנטישמיות משלשת צדדיה: מצד הדת, הלאום והחברה. מכל שלשת הצדדים יש, לפי דעתו, להצדיק את האנטישמיות באיזו מדה. ואלה הם דבריו: „ההבדל שבין האנטישמיים

אנחנו בני אדם הננו כאחרים. יש אנשים העונים על שאלה זו בשלילה מחלטת, ואחרים מגבילים את תשובתם המחיבת בתנאים ידועים; רק מעטים הם העומדים על ידינו בלי כל תנאי, וזה נקל להבין על פי טבע בני האדם. תורת „ואהבת לרעך" איננה חזון נפרץ — שאלמלי כן, האם היתה מפליאה כל־כך בדברי־ימי העולם?... בקצרה, לא מפונקים אנחנו.

גם לצעוק על מר גורלנו כבר שכחנו. הננו נושאים בדומיה את אשר נטל עלינו. והנה מחזיק בנו איש אחד ביד נדיבה וחלקה, כאילו בא להיטיב עמנו; אבל אנו מרגישים בזה רק כאב. האם ברגשנותנו, החולנית ביותר, תלוי הדבר? לא, האיש הטוב הזה מחליק בידו על מכותינו הטריות. יצרב־נא אותן, יחתכן באזמל, יוסיף להכותנו כהנה וכהנה, אם באמת שונאנו הוא; אבל המשוש הזה למה הוא בא, אם איננו אוהב נאמן לנו?

זאת היא סבת הדבר. רק מי שהוא בגלוי חבר לאיזו מפלגה שתהיה, יכול לכתוב היום על־דבר שאלת־היהודים. זאת אומרת: על שאלת היהודים יש להביט מתוך שתי נקודות־ראות, מצד ההיסטורי ומצד המעשי. על הצד ההיסטורי שבה אפשר להביט במנוחה ובקר־רוח, ולא עוד, אלא שההמתינות המדעית היא רבת תועלת. אבל שאלת־היהודים המעשית אינה סובלת התבוננות קרה כזו. פה ושם סובלים ונלחמים; פה סובלים יותר ושם נלחמים יותר. אולם אם יבא מי שהוא להתבונן במנוחת־נפש גמורה אל המחזה, ואפשר לאמר: להתענג עליו, אז יעורר קצף בשני המחנות. מי שחפץ כעת לקחת חלק בשאלת־היהודים, עליו לברר קדם כל, אם לנו הוא או לצרינו. לכותבי היסטוריה עוד אין מקום במצב הענין הנוכחי, לכל היותר יש מקום למודיעים משדה־המלחמה, ואלה צריכים להזהר, פן יעמדו לדין על פי החוקים השוררים בשעת־מלחמה.

ובכן אי־זהירות היתה מצד ה' לירוא־בוליה, בלכתו ביום 27 לפיבר, 1897 אל האינסטיטוט הקתולי, לברר לאנטישמיים, עד כמה איננו יכול להסכים עם כל דעותיהם, ולהוכיח את היהודים על החסרונות שהוא מוצא בהם. להמתקות המחוכמות, לתנאים והגבלות, שעשה בנאומו זה, אין איש שם לב. אין להעלות על הדעת, מה רבה ההתמרמרות, שיכולה להביא הרצאה נוחה כזו. נאומו של ה' לירוא־בוליה הוא דוגמא יפה למשובת הזהירות. ובכל זאת הנהו עומד עוד היום על היסוד של ספרו „ישראל בין העמים", איננו אומר אף מלה אחת, שלא נוכח כבר לדעת את פעולותיה; אלא, שהאדם הפקח הזה שכח, כי לא הרי הספר כהרי הנאום, ואינה דומה היסטוריה לפוליטיקה. הפילוסוף צריך שידע לשתוק, והפוליטיקאי — לדבר.

כעבור זמן מה אחרי נאומו, הכיר ה' לירוא־בוליה לדעת זאת, והקדמתו למחברתו הקטנה תוכיח. בה הוא מפרסם את תשובתו אל „ראש הצירים של האגודה האנטישמית בצרפת", דברי המכתב הם קשים וחריפים. לה' לירוא־

לירוא־בוליה מבאר את טיבה של האליאנס הישראלית, שנוסדה בשנות השבעים על־ידי כרמיה, ותעודתה היא להבטיח בכל הארצות, וביחוד בארצות הפראיות, את זכיותיהם של בני אמונתם, את חפש החיים הדתיים ואת קיומם הבטוח של אישים פרטיים. הוא איננו מוצא שום סבה לערער על חברה זו, שנוסדה על פי דוגמתה של „האליאנס האיונגלית". לנו, הציונים יש בנידן זה השקפה שונה לגמרי מהשקפתם של לירוא־בוליה ושל יהודי־האליאנס. אנחנו חושבים את המוסד הזה למעשה־אולת. מעולם לא הזיקה אולתה של איזו חברה במדה כל־כך גדולה, בערך אל התועלת היותר אפשרית, כ„אליאנס־הכללית" המגוחכה הזאת, שאיננה לא כללית, ולא אליאנס, ועוד פחות מכל־ישראלית. בשמה המצלצל והריק גרמה האליאנס הזו לצוררינו, להאמין במציאות אגודת־אחוה בין־לאומית, אשר תחתור במסתרים, לכונן ממשלת היהודים בכל התבל. ובמדה שתמהר חברה זו להבטל מן הארץ, כן ייטב יותר. אנחנו הציונים מתנגדים בפרוש ובכל תקף לכל התאחדות יהודית בין־לאומית כזו, אשר, בהיות פעולתה נכרת, תחשב בצדק למין „ממלכה בתוך ממלכה", השנואה לכל, ובהיותה חלשה וחסרת ערך, תביא רק נזק. לא פה המקום לברר את השקפתנו המתנגדת לכל פרטיה. רק דבר זה צריך להאמר, כי למען הביא פתרון לשאלת היהודים, אין אנו חפצים באגודה בין־לאומית אלא בוכוח בין־לאומי, זאת אומרת: לא באגודות־סתרים העושות מעשיהן במחשך ובעקיפין, אלא במשא ומתן גלוי, תחת השגחתה התדירית והגמורה של דעת הצבור.

מענינים מאד הם דבריו של לירוא־בוליה בנוגע לגודרים החפשים. הוא מוכיח, כי היהודים נתקבלו אל הלשכות רק בזמן מאוחר, ובארצות אחדות עוד אין מקבלים אותם גם היום. התנגדותם של הגודרים החפשים לעניני הדת איננה אפוא מפעלם של היהודים, אם גם לאט לאט החלו להשתתף בה, ואולי גם בקנאות יתרה. אין ספק, שהיתה זאת השגגה היותר גדולה שיצאה מאת היהודים, המשוחררים זה מקרוב. אמנם מצד תכונת־הנפש מובנת לנו השגגה הזאת. ברצון ובעינג רב השתתפו רבים מהם במלחמה נגד הכנסיה, אשר מידה נרדפו היהודים על צואר במשך שנות מאות הרבה. גם בנידן זה השתלם והתפתח חנוכנו למן העת ההיא. היהודי המודרני, אם גם יהיה הפשי בדעות, ודוקא בהיותו חפשי בדעות, יתן לכל איש לחיות באמונתו. האם עלינו להלחם כעת מלחמות־דת, מה שלא עשינו גם אז, כשהיתה ממלכתנו קימת, אנחנו, שלא חפצנו מעולם להכניס גרים? בפני רזי החיים עומדים גם אנו ומודים בהכנעה: „Jgnorabimus!" (לא נדע!). ביחס אל מצב החלשים, אל חנוכו של הדור הצעיר ואל נחמתם האחרונה של הזקנים, אנו חושבים את הדת לדבר שאין לו תמורה גם עכשו. ובכן לא באה התנגדותם של היהודים אל הדת השלטת אלא מתוך רגש של נקמה. והנקמה היא פוליטיקה של ככלות מאין כמוה. בגללה אנחנו סובלים.

ובּיני ביחס למלחמה המשולשת, הוא בעיקרו הבדל המונח בטכסיס ובשטה; אבל זה לבדו חשוב הוא למדי".

זהו גלוי־דעתו הנאמן של „סניגורנו", שנשמור אותו בלבנו ונזכירהו לעת מצא לקטני־המוח שביהודים. לאנטישמיים לא הספיק גלוי־הדעת הזה, וישמעו לדבריו מתוך התמרמרות והתנגדות עצונה. והנה עלינו להודות, כי הוכחותיו של לירוא־בוליה מלאות יופי ונעימות. מי שאיננו יהודי או אנטישמי יקרא אותן בעונג, אם בכלל עוד יתענין בשאלה זו. מדעיותו של לירוא־בוליה היא רבת־חן ויופי, שדוגמתה אנו מוצאים בין גדולי צרפת כּרֶנַן וטן. את הענינים, שהוא עוסק בהם, הוא יודע על ברים, אם גם הרצאתו היא נוחה ונעימה. הוא יודע את תכונת היהודים ידיעה עמוקה, שאין בה משום משא־פנים, ורואה כל קיסם דק שבין עינינו. על זה אין לנו להתאונן ולא היינו מתאוננים, אלמלי התיצב נגדנו כצר. אבל הוא רוצה להתראות כשופט־צדק, ולזה אין בלבו, אם אפשר לומר כן, העדר החבה כלפי האחרים. אפשר, שאלה הם רק הבדלים דקים, „הבדלים שבטכסיס ובשטה", אבל מספיקים הם למדי. אם נקציע לו את מקומו הראוי לו, אם נכיר בו את אשר הנהו, את מתנגדנו, אז יתברר יותר וכוחנו עמו. הוא אחד ממתנגדינו היותר חשובים, נאורים ומנומסים, אבל מתנגד הוא לנו. האנטישמיים, ההושבים אותו לאיש־ריבם, מפאת התנגדותו לצורת השנאה, שהם שונאים את היהודים, לא הבינו אותו: מזיק הוא לנו.

ה' לירוא־בוליה מביא לנו נזק, כמו שמביאים לנו נזק אותם היהודים, המתנכרים לעמנו ומהלך מחשבותיהם דומה לפעמים למהלך מחשבותיו של לירוא־בוליה. היותר יפות ונדיבות, בערך, הן טענותיו נגד האנטישמיות הדתית. זה הוא החלק הראשון של הרצאתו. קודם כל הוא מוכיח, כי טעות היא לחשוב, כי התנועה נגד הנצרות שהתהוללה, ביחוד בצרפת, במאת־השנה העברה, יצאה מאת היהודים. „לא יהודי היה האיש שקרא את הקריאה "Ecrasons l'infâme!" (הלאה הדת!). זה היה וולטיר, שלא היה תלמידם או ידידם של היהודים, אלא להפך, יכולים היו האנטישמיים לחשבו לאחד מרבותיהם".

בימי לודוויג הט"ו היו בפאַריז לא יותר מכמה מאות יהודים. רובם היו עניים, אנשים בלי שם, שנדחקו לשבת בפרורי העיר הרחוקים. לאלה לא היה די כח להשפיע במדה כל־שהיא על המהפכה, על חלול הדת ועל הרחקת הנצרות מחיי הצבור החדשים. אמנם אחרי־כן נראה, כי השתתפו היהודים במדה מרובה בהחלשת הנצרות בתוך הצבור. כיצד עשו זאת? בתור יחידים או באגודות של יהודים ומתיהדים. בתור יחידים היו והנם עוד היום חסרי־אונים. מן האגודות היהודיות יודע לירוא־בוליה רק אחת, הראויה להקרא בשם: את האליאנס הישראלית הכללית (חברת „כל ישראל חברים"). ובתור אגודה של מתיהדים יש להזכיר רק את הגודרים החפשים.

באנטישמיות; ובזה הגענו סוף סוף להכרת הנגוד שבו. הוא ליברלי אדוק, תלמיד מובהק מבית המדרש הישן, האגף השמאלי שבמרכז.

עקרי יסודותיו יקרים לו מרגשי התנגדותו. דעתם של האנטישמיים היא יותר שלמה, אולי מפני שמכונים את עקריהם אל רגשי התנגדותם.

וה' לירוא־בוליה מוציא את המסקנות מתוך הנחותיו. הוא דורש לחפש, לשווי־הזכיות בעד הכל; ראשית, מפני שזה הוא עקר אצלו, ושנית, מפני שאין בשאלת היהודים דרך אחרת. מה הוא הפתרון, אשר יציעו האנטישמיים? חוקים מגבילים או גרוש היהודים. לירוא־בוליה חושב, כי שניהם לא יסכנו. החוקים המגבילים, שהכיר לדעת ברוסיה, לא הצליחו. ואף גם זאת, מה שאפשר לעשות בארץ של שלטון־יחידי, קשה לנטוע על אדמת שלטון־עממי. לגרוש היהודים הוא מתנגד, מפני שזה יגרור אחריו בהכרח גרושים אחרים ולבסוף גם גרוש הישועיים. מלבד זאת יקשה הדבר, מפני שגם בארצות אחרות יחפצו בגרוש היהודים. לאן אפוא יפנו כלם? „השאלה לא נתנה, לכאורה, להפתר", הוא כותב, ומיד הוא מוסיף:

„אמנם יש עוד דרך אחת, שמדת היושר שבי לא תתנני לעבור עליה בשתיקה: לקומם מחדש את ממלכת היהודים". והוא מדבר בקצרה על־אדות תנועתנו הציונית. אולם איננו מאמין בזה, שיסוד מדינת היהודים יהיה הפתרון הנכון לשאלת־היהודים. על זאת לא נתפלא כלל, אחרי שיודעים אנו את הקדמותיו, וביחוד אחרי שהכרנו את רפיון החלטותיו בנוגע לצד הלאומי שבשאלת היהודים. הוא חושב גם־כן, כי בארץ אבותינו אין עוד די מקום בעד כלנו. את הדאגה הזאת יניח־נא לנו. ראשית כל, לא ילכו שמה כל היהודים. השלוים והשקטים ישארו במקומות מושבותיהם, עד אשר יהרס רכושם, והם ומשפחותיהם יתבוללו טמיעה גמורה בסביבתם. הן גם בארצות האנטישמיות לא היה הדבר לתועלת, לו יצאו מתוכן כל היהודים. זרם היציאה, שיהיה נוח לכל, יהל לשטוף, וילך הלך ושטוף, כל זמן שהאנטישמיות תתקים. בו ביום ובאותו שעה, שבאיזו ארץ ישתנה היחס אל היהודים לטובה, לא יחשוב שום איש לזוז ממקומו, וכל־שכן מי שחי במצב טוב. הציונות נותנת ביד העמים את האמצעי לקבוע את מספר היהודים הדרוש לארצם. וזה הוא, זה לבדו, הפתרון לשאלת היהודים.

ומה יעשה במושלמים ובנוצרים, היושבים עתה בארץ־ישראל? — שואל ה' לירוא־בוליה. מה? להם נשקפה, לפי דעתנו, הטובה היותר גדולה, במה שנכניס אל ארצם העניה והקפואה עבודה, משלה־יד ותרבות. ומה יהיה גורלם של המקומות הקדושים? — אנו חושבים, כי אלה לא יהיו עוד לעולם לקנינה של איזו ממלכה שהיא. על פי משפטי העמים הם extra commercium (נכסי הכל כאחד). מה ששייך לכל, אי אפשר שיהיה ולא יהיה לקנינו של יחיד. מי יוכל לתאר בדמיונו, כי האמונות הנוצריות השונות תמסרנה את המקומות

רפה הוא כחו של לירוא־בוליה, כשהוא בא לדון על האנטישמיות הלאומית. עוד נראה להלן את סבת הדבר. באורו לאנטישמיות הלאומית הוא כעין דחיה־בקנה. הוא רק מזהיר את הקתולים, לבל יהיו נמהרים להאשים את היהודים בקוסמופוליטיות; שהרי גם הכנסיה היא קוסמופוליטית, היא הנה זאת יותר מכל. הוא מחליט, מה שאנו יודעים אמנם למדי: כי היהודים היו עוד לפני שנים אחדות מוכנים להתבולל בכל המקומות, וכי נעצרה התנועה הזאת בידי אותם האנשים עצמם, המאשימים את היהודים על שאינם חפצים להטמע בעמים, שבקרבם הם יושבים. הוא לועג גם־כן לאנטישמיים על שטחיותם בידיעת־העמים. היהודים אינם, לפי דעתו, בני גזע אחד, וכדומה. כאילו אפשר היה לבטל את התנועה נגד היהודים, במה שמוכיחים בראיות מדעיות את פגימת הססמא שלה. זוהי תמימות של מלומד.

בעוד שיכולים ומוכרחים היינו להחליט למעלה, על פי דברי לירוא־בוליה עצמו, כי איננו אוהב ליהודים, מוצאים אנו בחלק השלישי של מחברתו, כי איננו חפץ בכל זאת לעשות עול ליהודים. היינו מכירים לו תודה על זה, אלמלא נחשב בטעות לסניגור היהודים. לא לנו לחקור, מי הוא האשם בשגיאה זו: הוא בעצמו או אחרים; אפשר, שאין האשם תלוי אלא בהתיחסותו הדיקנית. במלחמות־דעות כאלה, הכרוכות בעקבות שאלת־היהודים, קשה להשיג, איך זה יתאחדו שני נגודים בנושא אחד, ולפי־כך אין הדעת סובלת זאת. אי אפשר, שיהיה איש אנטישמי ומתיחס ביושר אל היהודים, אויב ואוהב בנפש אחת.

בחלק השלישי, העוסק בצד הכלכלי שבשאלה, מבאר לירוא־בוליה, איך זה נדחקו היהודים מפני סבות היסטוריות אל המסחר, אל עסקי־ממונות; איך נחלש כח העם, שהיה בראשיתו עובד אדמתו ומלומד מלחמה, ואיך לא אבדה לו בכל זאת התשוקה לעבודת הגוף, כאשר יוכיחו מאב ההמונים במזרחה של אירופא, שטת־המזיעים הנוראה באנגליה ובאמריקה, ששם לא יתאוננו על היהודים, כי חיים הם על חשבון אחרים במסחר־הבינים, אלא כי יתחרו בעובדים להוזיל את משכרת העבודה. הדברים ידועים לנו היטב, אבל הוא הגיד אותם לאנטישמיים. והם כמובן מכניסים באזן זו ומוציאים באחרת. הם מתאוננים על מצב קים, מבלי שים לב אל הסבות ההיסטוריות שהולידו אותו. האנטישמיות, בתכונתה הכלכלית־לאומית היא תנועה כעין זו של מסי־ההגנה. האם לא ראינו זה מקרוב גם באונגריה „ידידת־היהודים” את המחזה המפליא, שרבים לא שמו אליו לב כלל, כי סגרה ממלכה זו את שעריה בפני הנודדים מרוסיה? ה' לירוא־בוליה מבין כל כך הרבה, כל כך יפה; רק את הזמן, שהוא חי בו, איננו מבין. עודנו מחזיק כמאמין אדוק בשטת laissez faire, laissez aller (שב ואל תעשה!), שכבר עבר זמנה. אם יש להתעצב או לשמוח על זאת, היא כבר עברה ואיננה. עוד ישובו אליה בזמן מן הזמנים, אבל עכשו העולם מתנהג על פי אותות אחרים. ה' לירוא־בוליה איננו אוהב את היהודים, ובכל זאת הוא נלחם

וזה תרגומם:

מה תארך העת למחשבה מחכה,
כבתולה עגומה, לאיש שיארשנה!
חסריי־לב יחשבוה למשוגעה,
החכם אומר לה: באי בהחבא!
והנה ימצאנה הרחק מבני האדם
איש פתי, המאמין עוד ביום מחר,
ויארשנה לו; והיא פרה ורבה
לאשרו של כל המין האנושי.

הקדושים לאחת מהן. הפרוד בין האמונות הנוצריות, ההולך ומתרחב, הלא הביא לידי כך, כי נחה דעת כלן, בהיות המקומות הקדושים נשמרים בידי אנשים שאינם נוצרים. ואם נניח, אך לא נודה בהחלט, כי בזמן מן הזמנים ימסרו ליד אחת הממלכות, הן גם אז עוד יש להסתפק הרבה, אם ימסרו קדשי כל העולם התרבותי דוקא ליד צרפת, שאין סדרי ממשלתה נזקקים אל הדת.

זאת היא משאת־נפשו של ה׳ לירוא־בוליא, כפי שהודה, מתוך שכחה שספרו עומד להתפרסם, כי „בינינו לבין עצמנו צרפתים הננו״. בקריאה הנודעה: partant pour la Syrie (לכו ונעלה על סוריה!) רוצה הוא לכבוש את ארץ היהודים בעד הצרפתים, אחרי שתחלק טורקיה. אבל לחלוקת טורקיה עוד רב הדרך. למן היום שנשא ה׳ לירוא־בוליה את נאומו, נתנה טורקיה מופתים עצומים על כח החיים שבה. חלוקת טורקיה איננה עולה כעת על דעתו של שום פוליטיקאי רציני. אמנם צריכה טורקיה לעזרה ככפית יותר מאשר עד כה, ואותה תוכל להשיג רק על־ידי היהודים. לא זאת היא המטרה, לקרוע איזה חבל מעל ממלכת טורקיה, אלא ליצור מולדת בטוחה על־פי משפטי העמים בעד אותם היהודים, שאינם יכולים להתקים בארצות אחרות.

זאת הגדנו כבר פעמים הרבה, ונחזור ונגיד, עד אשר יבינו אותנו. אנחנו הציונים נלך הלאה בדרכנו, קוממיות, בלב נכון ובטוח, מבלי שים לב אל דברי לעג ושטנה, אל מעשי תרמית ונכלים, עד שיבינו אותנו. אבל אם לא יבינו אותנו חנונים, דורשי טובת עצמם ואנשים פהותים, מן הראוי הוא, שיראו לנו את חבתם חובבי כל רעיון יפה ונשגב. הן לא דבר קל הוא: תחית עם אמלל ואובד. ואולי יבא בעתיד איש כלירוא־בוליה, אשר יתאר את תנועתנו — אם תנצח או תפול — ברצון ובחבה.

אבל בשביל לירוא־בוליה של היום — הוא יקרא את הטורים האלה — אנו מביאים פה את חרוזי בירנז׳ה, המלאים זמרת־יופי וריח עדנים, שאולי לא יזכרם עוד. הוא יקרא אותם בשימת־לב ובעונג.

Combien de temps une pensée,
Vierge obscure attend son époux!
Les sots la traitent d'insensèe,
Le sage lui dit: Cachez-vous.
Mais la rencontrant loin du monde,
Un fou, qui croit an leudemain,
L'épouse: elle devient feconde
Pour le bonheur du genre humain.

שנוי מקום הקונגרס

שנוי מקום הקונגרס.

(חליפת־מכתבים)

הועד המכין את הקונגרס הציוני מוצא לנחוץ לשנות את מקום האספה הזאת ממינכן לבאזל. הסבה להחלטתו היא התיחסות הקהלה היהודית במינכן נגד הקונגרס. אמנם לא היו צריכים לשים לב אל סרובם של ראשי־הקהלה במינכן, מפני שאין ביד האדונים האלה היכלת לאסור על מי שהוא לבא למינכן או לעצור בעד מועצותיהם של מספר אנשים, שאתם אין להם, לפי דברי עצמם, שום קשר ואינם רוצים לבא בקשר אתם. יש גם־כן להטיל ספק בדבר, אם היו ראשי הקהלה הנכבדים יכולים לעשות מאומה נגד האספה. אולם הועד המכין רואה חובה לעצמו לסדר את הקונגרס באופן הגון לגמרי.

עד כמה שאין טעם מספיק להתמרמרותם של האדונים במינכן, ועד כמה שנקל היה לעבור בלי משים על מחאתם, בכל זאת לא חפצו מכיני הקונגרס לתת לפני שונאי ישראל מחזה של מלחמת־הבל כזו. ואפשר גם־כן, שהיה מי שהוא מתרחק מן הקונגרס, אלמלי היה לחשוש, שבמקום האספה יתיחסו באי־כחם הרשמיים של היהודים היושבים שם באיבה אל האורחים הנאספים.

מפני הסבות הללו עזבו את מינכן ויבחרו בבאזל למקום האספה, אחרי שנתברר על־ידי חקירה ודרישה, כי תוכל הועידה להיות בבאזל באין מעצור. גם בתחלה כבר חשבו לקרא את הקונגרס לאיזו עיר שוויצרית, ורוב חברי הועד בחרו, נגד ההצעה הראשונה, בעיר מינכן בשביל קרבתה ובשביל מדת הכנסת אורחים שבה, רק מפני שהצירים ממזרח אירופה מבכרים את מינכן מסבות מדיניות. על־ידי קריאת הקונגרס למינכן נתברר בכל אפן באר היטב, כי הקונגרס היה נועד מתחלתו להתאסף בעיר גרמנית. העובדא, שלא הגיע לכך, לא תוכל לתת לקונגרס פנים אחרות. אמנם צריכה הציונות, ככל תנועה חדשה, להתחשב מראש עם חסר־הבנה והערכה שלא כדין; אולם מתוך מחשבתם של קוראי הקונגרס להתאסף במינכן, ידין כל שופט מישרים על תעודותיו ושאיפותיו של הקונגרס, שיכולות הן לעמוד בפני ההשגחה היותר דיקנית של השלטונות ושל דעת הקהל.

בכרטיסי־כניסה, ורצונם הכביר של קוראי הקונגרס וציריו שכבר נרשמו, הוא, לתת לאספה זו אופי הגון מראשיתה ועד סופה.

איננו מאמינים, כי תוריד אספתנו את כבוד היהודים או תעורר לעג ובוז — למצער לא יותר מאשר יש כבר עתה.

הננו חותמים. שואלים אנחנו אתכם, אדונים מאד נכבדים, מפני שאנוסים הננו על־פי מצב הדברים לשאלה זו: מה הוא היחס של ראשי הקהלה במינכן אל הקונגרס שלנו? המוחים הם נגד קריאת הקונגרס למינכן? או רואים הם בזה ענין זר שאינו נוגע אליהם?

על־פי תשובתכם נדע לכלכל את מעשינו. חושבים אנו לנכון, להעיר אתכם כבר עתה, כי נפרסם את מכתבנו זה בדפוס, אם נהיה מוכרחים לרגל סרובכם לשנות את מקום הקונגרס ממינכן לעיר אחרת.

הננו מבקשים לשלוח לנו תשובתכם בקרוב. אם לא תוכל הנהלת הקהלה הנכבדה להתיעץ תכף, הננו מבקשים להודיענו את המועד, למתי נוכל לחכות לתשובתכם.

קבלו, אדונים מאד נכבדים, את בטוי הוקרתנו הגמורה.

הועד המכין את הקונגרס הציוני.

* * *

בו ביום שנשלח המכתב הזה, יצא מכתב מאת הנהלת הקהלה במינכן אל ראש הועד המכין. במכתב ממינכן — שלא נמסר לנו לפרסום, מפני ששולחיו עוד לא ידעו, כי חליפת המכתבים עומדת להתפרסם — במכתב הראשון מציעים ראשי הקהלה את טענותיהם נגד הקונגרס מנקודת השקפתם של יהודי מינכן. אחרי כן בא המכתב השני, הנמסר פה לדפוס.

* * *

מינכן, 14 ליוני 1897

כבוד מעלתכם!

מכתבכם הנכבד מיום י"א לח"ז הגיע לידנו היום, כנראה, בו ביום שהגיע לידכם מכתבנו מיום אתמול.

הבאורים שנתתם לנו על־דבר תעודותיה ומטרותיה של התנועה הציונית אינם מסוגלים לשנות את יחסנו אל אספת הקונגרס במינכן וביתר ערי באַוואַריה.

הננו מוכרחים אפוא לחזור על בקשתנו, וכדי שלא לתת מקום לטעות בדברינו, למחות נגד אספת הקונגרס במינכן.

בכבוד רב

הנהלת הקהלה היהודית במינכן.

נמסרה לנו לדפוס חליפת־המכתבים שהיתה בין היעד ובין ראשי הקהלה במינכן.

* *
*

ווינא, 11 ליוני 1897.

אל כבוד ראשי הקהלה היהודית במינכן.

אדונים מאד נכבדים!

רשימות אחדות בעתוני מינכן עוררו את תשומת לבנו על התעמולה נגד הקונגרס הציוני, שהתחילה שם. ביחוד נשמע, שראשי הקהלה במינכן מוחים נגד הקונגרס, שאליו לא הוזמנו. כדי לברר את הענין הזה, הננו פונים ישר אליכם.

אם לא הזמנו את ראשי הקהלה במינכן אל הקונגרס, לא נמנענו מלעשות זאת מחסר נימוס, או מפני שחשבנו כי אין זה נוגע אליכם. חפצנו להניח לכם את הבחירה החפשית להשתתף בקונגרס כחברים חשובים או להתרחק ממנו. חשבנו להתנהג על פי דרכי הנימוס, אם נתן לכם להתיחס כרצונכם אל הקונגרס, כדי שלא תבאו במבוכה, אם תמצאו מאיזו סבה שתהיה לנכון, לגלות דעתכם נגד אחיכם בני עמכם. אמנם אין בציונות שום דבר מתנגד אל המוסר ואל החוק, ורק אנשי זדון יכולים להכריז על תנועה זו, שהיא איננה מתאימה עם אהבת המולדת. אבל יודעים אנו היטב, כמה שמועות שקר נפוצו עוד על־אודות נסיוננו לפתור את שאלת היהודים בדרך שלום ואהבה אנושית.

אחת מתעודות הקונגרס שלנו היא, לברר בפני כל העולם, מה טיבה של הציונות. הננו מתכבדים לשלוח לכם בזה גליון של עתון מפלגתנו „העולם"; בו תמצאו מאמר המפיץ אור על מטרותיו של הקונגרס. קראנו את הקונגרס למינכן, מפני שהעיר הזאת רגילה להכניס אורחים ומפני שהיא מרכז רצוי לעוברים ושבים. למחאה שתבא מצד יהודים לא פללנו מראש, והננו חושבים, כי גם אנשים שאינם יהודים לא יבינו מחאה כזו.

נדמה לנו, כי אנשים מישראל, שאינם מרגישים את עצמם כיהודים לאומיים, אלא כבני לאום אחר, צריכים להניח לנו את רגשותינו העממיים. אין אנו מדברים בשמם אלא בשמנו אנחנו; מכבדים אנו את לאומותם, יכבדו נא הם את לאומותנו, כמו שהדבר נוהג אצל כל אומה ולשון.

עוד דאגה אחת, שתוכל להתעורר, אנו חושבים לנחוץ להסיר מראש. הקונגרס הציוני היא אספת צירים מיוחדים, שאליה יכולים להכנס רק

רבני מחאה

* *

*

הועד המכין התאים את מעשהו אל ההצהרות האלה. הקונגרס יתאסף ביום 29 לאוגוסט בבאזל. תקותנו חזקה, כי מועצותיו תרכשנה לענינו את חבתה של דעת הקהל. הן לא רק אל היהודים נוגע הדבר, אם ינסו אנשים מתונים לפתור את שאלת־היהודים בדרך השלום והכבוד ואם יבקשו בהתגלות־לב מאת כל הגורמים המדיניים, שיעזרום במפעל הזה. ומקוים אנו גם־כן, כי הקונגרס הזה, המגורש עתה ממינכן, יהיה בימים הבאים לכבוד היסטורי לכל עיר, שתאסוף אותו אליה; כי הקונגרס, בהתאספו באפן כזה פעם שנית או שלישית, יבוקש מאת שלטונות של ערים וקהלות להתאסף בהן. ואם יבא יום, והאדונים במינכן יקראו את הקונגרס אליהם, אחרי שיכירו את טעותם בדבר התנועה הזאת, אז ינתן להם משפט הבכורה.

רבני־מחאה.

הדבר הכי חדש בתנועת היהודים, הם רבני־המחאה. מאַכס נורדוי התוה בפתגם אחד, אשר ישאר לעולמים, תו־קלון על מצח אנשים ממין זה: הם המה אנשים, היושבים באניה בטוחה, ומכים במשוט על ראש הטובעים, המעפילים להחזיק בקצות האניה. זהו יהודי סתם, השונא לציון ומתגרה בחובביה. ואם נוסיף עליו את כהונת „רועה־נפשות" באחת הקהלות הגדולות, ויצא לנו רב־המחאה בדמותו כצלמו. חמשה רבני־מחאה כאלה פרסמו בעתון „ברלינר טאגבלאט" ובעתונים אחרים את הדברים האלה:

ועד אגודת הרבנים באשכנז: ד"ר מאַיבוים (ברלין), ד"ר הורוביץ (פרנקפורט), ד"ר גוטמאַן (ברסלוי), ד"ר אוירבך (הלברשטאַט), ד"ר ורנר (מינכן) מפרסם את ההודעה הזאת: „על־ידי הקריאה לקונגרס ציוני ועל־ידי פרסום סדר־היום שלו, נפוצו מושגים כה מוטעים על־דבר תורת היהדות ושאיפות המחזיקים בה, עד שרואה ועד אגודת־ הרבנים באשכנז חובה לעצמו, להביע את גלוי־דעתו הזה:

א. שאיפותיהם של המכונים בשם ציונים ליסד מדינה יהודית־לאומית בארץ ישראל, מתנגדות אל היעודים המשיחיים, אשר בכתבי־הקדש ובספרות הדתית המאוחרת.

ב. היהדות מטילה חובה על המחזיקים בה, לעבוד בלבב שלם את עבודת המולדת, שהם שייכים לה, ולדרוש את שלומה הלאומי בכל נפשם ובכל כחותיהם.

ג. אולם חובה זו אינה סותרת את השאיפות הנדיבות, שמטרתן היא, להושיב אכרים יהודים בארץ ישראל, אחרי שאין לשאיפות האלה שום יחס אל יסוד מדינה לאומית.

דתנו ואהבתנו לארץ מולדתנו, שתיהן גם יחד מטילות אפוא עלינו את החובה לבקש מכל אלה, שטובת היהדות קרובה אל לבם, כי יתרחקו מן השאיפות הציוניות ומן הקונגרס, אשר למרות כל האזהרות עודנו מוכן להתאסף".

זאת היא תעודה נפלאה במינה. על פי הרשם הראשון, שהיא עושה עלינו, איננה עלולה להרבות את כבוד היהודים. כל עקרו של גלוי־הדעת

דרכם לעקם ולסרס כל דבר להפוכו. כשהם מדברים על־אדות ציון, יש להבין בדבריהם הכל, אך, למען השם, לא ציון.

מאת איש אחד, שהנהו גם חרד אמתי גם מלומד, נמסרה לנו תשובה נמרצה, הסותרת את הסעיף הראשון הזה. דוקא מתוך כתבי־הקדש והספרות הדתית המאוחרת מוכיח ידידנו זה את אמתותן של השאיפות הציוניות, אבל אנו נמנעים לתת מקום להוכחות האלה, משום שאין לנו עסק בוכוח תיאולוגי.

והנה הסעיף השני. מה משמע, ש„היהדות מטילה חובה על המחזיקים בה, לעבוד בלבב שלם את המולדת, שהם שייכים לה וכו׳"? הרי אין בזה אלא כונה של דלטוריה. בכל אפן יש סימן לדבר, שערשו של מר מאַיבוים לא עמדה על אדמת אשכנז. רבני־המחאה מפרנקפורט, ברסלוי, הלברשטאַט ומינכן צריכים היו למסור את עריכת התעודה ליד סופר, העולה עליהם בידיעת שפת אשכנז. אי אפשר, שיכתוב איש אשכנזי: „המולדת, שאני שייך לה", אלא „מולדתי", „מולדתך", „מולדתם". אין איש שייך למולדת, אלא המולדת שייכת לו. לכל אחד שייכת כל המולדת. ואוי לו לאדם, שאין המולדת שייכת לו. הוא עודנו בכל זאת אוהב אותה, מפני שאי אפשר לחדול מאהבתו אותה. האהבה הזאת איננה מתבטאה במליצות ריקות, היא מחיבת להקריב כל קרבן, אשר תדרש ממנו; אבל איננה מחיבת את בעלי המרץ, לבלתי יתעודדו לבקש פתרון, שעל ידו ימנה החסרון. ובשום אפן אין בזה פלפול חריף, אם יאמרו הציונים: כל אחד ואחד עובד גם את מולדתו גם את הלאום, שהוא שייך לו — פה הוא מקומה הנכון של מלה זו — אם שואף הוא לעשות שלום בקרב התושבים על־ידי תנועת ישוב נבונה ומודרנית.

בסעיף השלישי, שנוכל לכנותו בשם הסעיף המשתמט, מרכינים חמשת האדונים בדרך אגב, את ראשם גם בפני „השאיפות הנדיבות", שמטרתן היא, להושיב אכרים יהודים בארץ ישראל. ובזה יש חניפה קלה ומובנת כלפי עשירים ידועים מבני עמנו, הנכונים להקריב קרבנות גדולים בעד הישוב. אנחנו הציונים חושבים אמנם, כי התישבות אכרים היא יותר נבערה מאשר נדיבה, אם לא תהיה בטוחה על־פי משפטי העמים. הן חפצים אנו לא רק להרחיק בחפזון את אחינו העניים, המדוכאים והנרדפים, אלא גם להבטיח את עתידם. ובחפצנו להקים את ערובות־הבטחון האלה, יעיזו לחשוד אותנו ולהתגרות בנו מלחמה?

חמשת האדונים מסימים בבקשה נמרצה, להתרחק מן ה„קונגרס, אשר למרות כל האזהרות עוד מתעתדים לאספו". יזהירו־נא האדונים האלה ככל העולה על רוחם, והקונגרס יתאסף, מפני שנחוץ הוא, כי יתאסף, מפני שהעם המפוזר מחכה לו מתוך געגועים ותקוה. מצב היהודים הנהו רע, באפן שאין דוגמתו, וכלום אין אנו רשאים להועץ על־אדותיו במנוחה, בהתאמה גמורה אל החוקים ולעיני כל יושבי תבל? איזה נוצרי ישר־לב, ימצא בזה דבר הראוי

איננו מכוון אלא כלפי חוץ, כאשר יראה כל יהודי בסקירה ראשונה. זוהי אחת מאותן ההבטחות־של־אמון, המעוררות גועל ובוז, הבאות להתרפס לפני האויב, כדי למצא חן בעיניו.

לאשרנו לא כל הרבנים הם כאלה. שמות כמו מוהליבר בביאליסטוק, צדוק כהן בפאַריז, ריליף בממל, גאסטר בלונדון ועוד רבים אחרים, יכולים אנו להזכיר ברגשי כבוד נאמנים. ואנו עושים זאת לא בתור בני מפלגה. הציונות איננה מפלגה. אנשים מכל המפלגות יכולים להספח אליה, כשם שהיא מקיפה את כל המפלגות שבחיי־הצבור העממיים. הציונות הוא העם היהודי בדרך מסעו. ולפיכך היחס, שמתיחסים אליה רבני־המחאה, הוא עוז גדול מנשא.

אם חפץ מי שהוא לפנות ערף ללאום היהודי, שמקרבו יצא ולעבור אל עם אחר, הרשות בידו לעשות זאת. אנחנו הציונים לא נעצור בעדו, אלא שהוא זר לנו. עניניו העממיים החדשים אינם נוגעים לנו, אך גם ענינינו אינם נוגעים לו. אין לו הצדקה להתערב בענינינו, ואם חכם הוא, לא ינסה לעשות זאת, לבל יעורר חשד על עצמו בעיני הטיטונים, הגליים והאנגלוזכסים, בהוסיפו לדאוג לענינים פנימיים של הצבור היהודי. אם רוצה הוא לרכוש הברים בעד הפתרון לשאלת היהודים על פי דרכו, דרך ההתבוללות, אין לפניו תחבולה יותר טובה, מאשר להראות, איך מכבדים אותו, איך מכירים את כל ערכו, ומה טוב ונעים לו במצבו הוא.

אבל להיות בן לעם היהודי, לעבוד את משמרת היהדות, כלומר, מתוך אומנות, ויחד עם זה להלחם נגד היהדות, זה הוא דבר, שכל רגש של יושר מחויב להתקומם נגדו.

הבה, נעיין בכל סעיף וסעיף ב„גלוי־הדעת" של חמשת האדונים. הוא יוצא מהנחה עקרית, אשר בשקר יסודתה. חמשת האדונים מחליטים, כי „על־ידי הקריאה לקונגרס ציוני נכוצו מושגים כה מוטעים על־דבר תורת היהדות ושאיפות המחזיקים בה". איפה מצאו חמשת האדונים ב„קריאה" או ב„סדר־היום" רמז כל שהוא על „תורת היהדות"? במודעותיהם של הקוראים לקונגרס לא נמצא על־אדות זה אף מלה אחת, אף רמז קל. ובכן אפשר, שהאשם ב„מושגים כה מוטעים על־דבר התורה", שחמשת האדונים מתפארים לדעתה, תלוי באיזה ענין אחר, ולא בקריאה לקונגרס. בכל אפן יש לשער, כי חמשת האדונים צחקו מטוב־לב, בנתנם אמתלא לדבריהם את „המושגים המוטעים על־דבר התורה וכו'". והנה עוברים אל הסעיף הראשון. „שאיפותיהם של המכונים בשם ציונים וכו'". „המכונים", זהו טוב, „המכונים", אפילו טוב מאד. יש אירוניה בדבר. לעתיד לבא יכנו המבארים את הסעיף הראשון בשם הסעיף של אירוניה. איך העמידו חמשת האדונים את פניהם, בשעה שהעלו על שפתותיהם את „היעודים המשיחיים של היהדות"? הן זה כבר אנו יודעים את

נאום הפתיחה
לקונגרס הראשון.

לגנאי? אם לא תעוררנה שאיפותינו רצון והבה, אז לא יתמכו בנו אדירי הארץ, אז לא יעזרונו העמים במפעל גאולתנו — והעוני יעמוד אפוא גם להבא. למצבו של מי נרע בזה? היש עוד אשמה אחת, שלא טפלו עלינו כבר? נאומי־ההסתה הנלהבים, שנשמעו נגדנו זה תשעים ותשע פעמים, ישמעו עוד בפעם המאה. אבל גם בזה לא נאמין. אותות ברורים מוכיחים לנו, כי אמון־רוחנו והתגלות־לבנו אינם רעים אפילו בעיני מתנגדינו, שאליהם אנו פונים בבטחה. סוף כל סוף הרי עוני גדול מדבר מתוך תנועתנו, ובמה שהוא אנושי, מוצאים תמיד את הדרך אל הלב האנושי. ומי זה יחשב לנו לעון, אם אנחנו, שעל הרוב לא נגעה הרעה אל עצמנו, איננו עוברים בקר־רוח על עני אחינו, שאין ערוך לו?

אבל איפה היו ואיפה הנם גם עתה רבני־המחאה, בשעה שיהודים אמללים, אמללים רק בגלל יהדותם, היו והנם נתונים לחרפה ולמשסה, להרג ולאבדן? היום באלגריה ומחר ברוסיה, פעם בפרס ופעם..., פה ושם, ובכל מקום שהם, נשמע זעקת־שבר. ורבני־המחאה מצפצפים ומהגים, לכל היותר בשעת העכול, על־דבר איזו תעודה, תעודה, שיכולה להחשב לנו ליהירות מאין כמוה, לו בכלל היה לה איזה ממש, מפני שעמי התרבות היו מוכרחים למחות נגדנו בכל עז, אלמלי באנו להפיץ תורה בקרבם. אם היתה ליהודים איזו תעודה, אז כבר נמלאה על־ידי הנצרות, ואז איננה זקוקה עוד לרבני־המחאה.

אבל הציונות, כפי שמתברר לנו יותר ויותר, הביא לידי משבר מבריא בחיי היהודים. הנגודים המתהוים יביאו בהכרח לידי ברור ולבון במצבנו הפרוע, ולבסוף גם לידי זכוך תכונת־רוחו של עמנו. הכל לטובה! גם זה לטובה, שרבנים אחדים מתיחסים לעמם באופן כזה. ואלמלי לא באו אלא בשביל יצירת כנוי חדש לאדונים האלה, גם אז היה הדבר חשוב בערכו. אנשים נדיבים וראוים להיות למופת, כמוהליבר ורילף, שלבם הנאמן מיצר בצרת אחיהם העניים, העומדים בתוך עמם בכל מקום שהוא נרדף ביותר, גם אלה נקראו עד כה בשם, שמכנים בו את כל דברן על חתונות והלויות־מתים. מעתה יש הבדל נכר ביניהם. כדי שלא יתחלפו אלה להבא ברבנים הישרים, נקרא מעתה את פקידי בית־הכנסת, המוחים נגד גאולת עמם, בשם רבני־המחאה.

נאום הפתיחה
לקונגרס הראשון.

חברי הקונגרס הנכבדים! בתור אחד מקוראי הקונגרס הזה נתכבדתי לקדם את פניכם בברכה. הריני עושה זאת בדברים מעט־ם, כי כל אחד מאתנו יועיל לעניננו, אם יקמץ ברגעי הקונגרס היקרים. במשך שלשה ימים עלינו לעשות הרבה דברים חשובים. רוצים אנו להניח אבן פנה לבית, אשר בצלו יחסה לעתיד הלאום היהודי. הענין הוא כה חשוב ורב־ערך, עד שעלינו לדבר עליו רק בדברים היותר פשוטים. עד כמה שאפשר כבר עתה לשפוט, תנתן לנו במשך שלשת הימים סקירה כללית על מצבה הנוכחי של שאלת־היהודים. החומר העצום הולך ונערך בידי מרציאינו.

מפיהם נשמע הרצאות על־דבר מצב היהודים לארצותיהם. כלכם יודעים, אם גם אפשר, שבאפן בלתי־ברור, כי המצב הזה, מלבד מקומות אחדים היוצאים מן הכלל, איננו משמח ביותר; שאלמלא כן הרי לא היינו מתאספים. אחדות המאורעות שבחיינו נפסקה לזמן ארוך, אף־על־פי שחלקי עמנו המפוזרים סבלו בכל המקומות צרות דומות זו לזו. רק בדורנו זה ובנפלאות שנעשו בסחר־הארצות היתה אפשרות לקרב את הרחוקים ולאחד את הנפרדים. ולעת כזאת, הנעלה כל כך בכל דבר שבתרבות, אנו רואים ומרגישים בכל מקום את השנאה הישנה הסובבת אותנו. אנטישמיות, זהו שמה החדש של התנועה הנודעה לכם למדי. הרושם הראשון, שעשתה תנועה זו על היהודים שבדורנו, היתה ההשתוממות, שנהפכה לרגש של מכאוב וכעס. אולי לא ידעו כלל מתנגדינו, עד כמה האדיבו את רוח אותם האנשים דוקא, שאולי לא התכונו להצר להם בשורה הראשונה. היהודים החדשים, הנאורים, שכבר פג מקרבם ריח הגיטו ולא הסכינו עוד אל דרכי תגרנות, נפצעו פצע עמוק בלבם. יכולים אנו להגיד זאת היום, מבלי לחוש, פן יחשדונו כי חפצים אנו לעורר עלינו מדת החמלה של צוררינו. הננו יודעים את אשר לפנינו.

עמי העולם לא ידעו מאז לערוך את מצבנו כראוי. רגש האחדות, שבו מרבים כל כך להאשימנו בחמה שפוכה, הרגש הזה היה הולך ובטל, בשעה שהתנפלה עלינו האנטישמיות. וזו שגרמה לו לשוב ולהתחזק. שַׁבְנוּ, אם אפשר לאמר כן, הביתה. **הציונות היא תשובה אל היהדות** עוד

אפשר לציונות להגיע למטרתה בלתי אם על־ידי משא ומתן ברור ומפורש עם הגורמים המדיניים, שאליהם נוגע הדבר. המעצורים בעד רשיון הישוב לא באו, כנודע, לרגל הציונות בצורתה החדשה. עלינו לשאול את עצמנו, איזה חפץ יש למספרי בדותות כאלה. את בטחון הממשלה, שאתה חפצים לבא במשא ומתן על־דבר התישבות יהודים במדה רחבה, יכולים לרכוש רק על־ידי וכוח גלוי והתיחסות של אמון. הטובות שיוכל עם שלם להביא בתור תשלום גמול, הן כל כך מרובות, עד שיוכל המשא והמתן להתנהג מראשיתו בכבד־הראש הדרוש לכך. אך לשוא נעמול להרבות היום דברים על האופי המשפטי, שיהיה לפשרה זו בסופה. רק באחת עלינו להחזיק בכל עז: הבסיס צריך שיהיה מצב של משפט ולא על סבלנות. את הנסיונות בסבלנות וביהדות של חסות־לפי־שעה כבר שבענו יותר מדאי.

ולפיכך תתנהל תנועתנו רק אז בדרך תבונה, אם תשאף לערובות על־פי המשפט הצבורי. הישוב, שהיה עד כה, השיג מה שהיה יכול להשיג על־פי תכונתו. הוא הוכיח על כשרון היהודים לעבודת־האדמה, שרבים כהשו בו. הוא נתן לנו את האות הזה, כאשר יאמרו חכמי המשפט, לזכרון לדורות. אבל את הפתרון לשאלת־היהודים לא הביא ולא יכול להביא בצורתו הנוכחית. אמנם עלינו להודות, כי לא מצא לו הד בלבות רבים. יען מה? יען כי היהודים הנם בקיאים בהעבון, ויש אומרים, שבקיאותם זו גדולה יותר מדאי. נניח אפוא, כי יש תשעה מיליונים יהודים, וכי תצלח תנועת הישוב להושיב בארץ־ישראל עשרת אלפים נפש מדי שנה בשנה, אז תעבורנה תשע מאות שנה, עד שתפתר שאלת־היהודים. ולזה אין, לכאורה, ערך מעשי.

והנה ידעתם, כי המספר עשרת אלפים מתישבים לשנה איננו אלא דבר שבדמיון, כלומר, בתנאים הקימים עכשו. מספר כזה היה גורם, שתמהר ממשלת טורקיה לחדש גזרותיה הישנות נגד הכניסה — ודבר זה היה מתאים לחפצנו. כי כל ההושב, שיוכלו היהודים להכנס בחשאי לארץ אבותיהם, הרי זה משלה את נפשו או מרמה אחרים. אין ארץ, שבה תמהר הופעת היהודים לעשות רשם כאשר במולדתם ההיסטורית, כי על כן מולדתם ההיסטורית היא. ואף אמנם לא לתועלת יהיה לנו להקדים ביאתנו שמה. כניסת היהודים תכניס שפעת כחות חדשים, במדה שלא קוו לה, אל הארץ העניה עכשו ואל כל הממלכה העתמאנית. מלבד זאת יודע ומכיר הוד מלכות השולטן את נתיניו היהודים בתור אזרחים הכי טובים, כאשר גם הוא הנהו להם מושל חונן ומטיב. הנה אפוא לפנינו תנאים, היכולים להביאנו אל המטרה, אם רק יעשה הכל בדעת ובהשכל. העזרה הכספית, שיכולים היהודים להביא לממלכת טורקיה, איננה קלת־ערך, ויכולה היא להסיר כמה קלקולים פנימיים, שהארץ הזאת סובלת מהם עכשו. אם תכתר אחת משאלות המזרח ביחד עם שאלת היהודים, בודאי שתבא מזה תועלת לכל עמי התרבות. **התישבות היהודים תועיל**

לפני השיבה אל מדינת־היהודים. אנחנו, הבנים השבים, מוצאים בבית אבותינו הרבה דברים, הדורשים תקונים בכל תֹקף; ביחוד יש לנו אחים, הנמצאים בשפל מדרגת־העוני. אבל מקבלים אותנו בביתנו הישן ברצון ובחבה, מפני שיודעים היטב, כי איננו חושבים להעיז ולשלוח יד בקדשי האומה המקובלים. זאת תוכיח תכנית העבודה הציונית, שאנו נכונים להציע.

הציונות כבר הביאה לנו דבר אחד נפלא, שעד כה לא השבנוהו לאפשרי: את הקשר האמיץ, המאגד את חלקי היהדות היותר נאורים עם היותר חרדים. ומכיון שהיה כדבר הזה, מבלי לעשות ותורים שאינם הגונים מצד האחד או השני, מבלי להביא קרבנות בדברים המסורים אל הלב, הרי זו עוד ראיה יתרה, אם עוד צריך הדבר לראיה, שהיהודים הנם עם. קשר מאגד כזה אי־אפשר שיתבסס אלא על הלאומות.

נכונים אנו לדון גם בדבר הכתדרות, שהכל מודים בנחיצותה. ההסתדרות תוכיח על דרך התבונה שבתנועתנו. ובזה הגענו לפרט אחד, שאין אנו מספיקים לבררו ברור גמור ובכל התֹקף הדרוש. אנחנו הציונים איננו חפצים באגודה בין־לאומית, אלא בוכוח בין־לאומי. ההבדל שביניהם חשוב אצלנו ביותר, ואין צֹרך לבארו לכם בכל פרטיו. וההבדל הזה הוא שנתן לנו כֹח הרשאה לקריאת הקונגרס שלנו. אין לנו חפץ באגודות־סתר, בהשתדלות חשאית ובעקיפין, אלא במשא־ומתן גלוי, תחת השגחתה התדירית והגמורה של דעת הקהל. התועלת היותר קרובה, שכבר עכשו נראים לנו קויה הכוללים, תביא תנועתנו בזה, שאנו עתידים להפוך את שאלת־היהודים לשאלת־ציון.

תנועה עממית כבירה כזו, דורשת שיתחילו בה מצדדים רבים. אשר על־כן ידון הקונגרס גם בדבר האמצעים הרוחניים לתחיתה וטפוחה של ההכרה הלאומית־היהודית. גם בנידון זה עלינו להלחם בשגיאות הבאות מחסר־הבנה. לא עלה על דעתנו לסגת אחור אף רֹחב כף רגל מן התרבות שרכשנו לנו, אלא חושבים אנו להרחיב ולהעמיק את תרבותנו, באשר היא היא עקרה של כל מדע.

הן מני אז לא היו, כידוע, חיי הרוח בקרב היהודים לקויים במדה, שלקויה היתה אצלם עבודת־הגוף. זאת הכירו לדעת חו"צ המעשיים, שקדמו לציונים של עכשו, כשהתחילו ליצור מעמד של אכרים יהודים. על נסיונות־הישוב האלה, שנעשו בארץ־ישראל ובארגנטינה, נדבר תמיד רק מתוך רגש עמוק של הכרת תודה. אבל הם היו רק ראשיתה ולא אהריתה של התנועה הציונית. על התנועה הזאת להיות יותר גדולה ורחבה, אם בכלל צריכה להיות. עם יוכל להושע רק בידי עצמו; אם לא ידע להושיע לעצמו, שוב אין לו תקנה. ואנחנו הציונים הננו חפצים לעורר את העם, שיעזור לעצמו, אבל נזהרים אנו מעורר בו תקוות מֻגזמות שלא בעתן. גם מטעם זה יגדל ערך הוכוח הגלוי, שאליו שואף הקונגרס. מי שמעין בדבר בישוב־הדעת, בעל כרחו יודה, כי אי־

מפעלנו הוא גדול במדה כזו, עד שאין בו מקום ליחידים למלא תאות כבודם ולעשות בו ככל העולה על רוחם. עליו להתרומם על כל אישיות, אם חפצים אנו בהצלחתו. והקונגרס שלנו יעמוד לעולמים, לא רק עד שעת הגאולה מן הצרות הנושנות, אלא אדרבא, גם אחרי בואה. היום הננו פה — איפה נהיה בשנה הבאה?

אבל בכל מקום שנהיה, ועד כמה שימשך מפעלנו עד הגמרו, על הקונגרס שלנו להיות רציני ומרומם, לטובתם של האמללים, לא למורת־רוח לשום איש, לכבוד לכל היהודים ונאה להעבר שלו, שתפארתו אמנם רחוקה, אבל עומדת לעד.

אפוא גם להטבת מצב הנוצרים בארצות המזרח.

אבל לא רק מצד זה תוכל הציונות לקוות, שיתיחסו אליה עמי התבל ברגשי חבה. יודעים אתם, כי ריב־היהודים היה בכמה ארצות למכשול ולפוקה לעומדים בראש הממשלה. אם יעמדו אלה לימין היהודים, יעוררו את חמת המוני־העם הנרגשים. ואם יכריעו לרעת היהודים, תגרום ההשפעה המיוחדה, שיש ליהודים על היחס שבין עמי התבל, לתוצאות קשות בחיי הכלכלה. דוגמאות כאלה נמצאות ברוסיה. ואם תתיחס הממשלה לריב הזה בשויון־רוח, רואים היהודים את עצמם נעזבים לנפשם ומבקשים להם מפלט אל בעלי־ההרס. הציונות, תשועת העם בכח עצמו, סוללת אפוא את הדרך לצאת מסבך המכשולים השונים והמיוחדים במינם. הציונות היא המביאה שלום לעולם. גורלה הוא אמנם כגורל שאר רודפי־השלום: עליה נטל ביותר לבא בריב ומדנים. אפס, כשתהיה בין הטענות, שימענו בישר־לב יותר או פחות נגד תנועתנו, גם הטענה החוששת, פן יאשימונו בחסרון אמון לארץ מולדתנו, טענת־חשש כזו מופרכת היא מאליה. הן אי אפשר לחשוב, שיצאו כל היהודים מאיזו ארץ. היכולים או הרוצים להתבולל, ישארו ויטמעו בשכניהם. ואם תחל הגרת היהודים, אחרי שנבא לידי הסכם עם הגורמים המדיניים הנוגעים בדבר, תמשך ההגרה בכל אחת מן הארצות, כל זמן שיהיה בה מספר היהודים רב מהכיל. באיזה אפן יעצר בעד זרם ההגרה? הדבר פשוט. כשתתמעט האנטישמיות לאט לאט, עד שתעבור כלה. זהו, לפי הבנתנו ולפי תקותנו, הפתרון לשאלת־היהודים.

כל זאת הגדנו, חברי ואני, השכם והגד, ולא נחשך עמל מפנינו להגיד ולשוב ולהגיד, עד שיבינו אותנו. בשעה נהדרה זו, כשנתאספו יהודים בני ארצות רבות לקול הקריאה, לקריאה העתיקה של עמנו, הננו חוזרים על גלוי־הכרתנו בעוז והדר. האפשר, שלא תתעורר בנו התקוה לעתידות גדולות, בשימנו אל לב, כי ברגע הזה נשואות לאספתנו עיניהם של אלפים ורבבות מבני עמנו, יחד עם תקותיהם ומשאות נפשם? אל קצוי ארץ וימים רחוקים תגיע בשעה הקרובה הבשורה ע"ד מועצותינו והחלטותינו. ולפיכך נחוץ שתהיינה תוצאות הקונגרס: ברור ולבון הדברים והשקטת הרוחות. ידעו ויכירו הכל, מה טיבה של ציונות זו, שהחזיקוה לענין מפיץ אלפי בלהות, ומה היא באמת: תנועה מוסרית, מיוסדה על חק ומשפט ועל אהבת האדם. אפשר היה לעבור מבלי שים לב על מה שכתבו או אמרו יחידים מאתנו—אבל לא על תוצאות הקונגרס. יהי־נא אפוא הקונגרס, שהנהו מעתה השליט בוכוחיו, שליט במעשיו במועצות ודעת.

ועוד זאת. הקונגרס ידאג לקיום עצמו, כדי שלא נפרד ונתעה איש לעברו, מבלי שיהיו רשומיו והשפעתו ניכרים. בקונגרס הזה אנו יוצרים בעד העם היהודי מוסד קבוע, שהיה חסר לו עד כה, ושהוא נחוץ לו, נחוץ לחייו.

מובחי הקונגרס הראשון

מוכוחי הקונגרס הראשון.

בישיבת יום א׳ לפני הצהרים.

אחרי נאומו של נורדו הציע הציר מרמורק מוונא להדפיס ביחוד את הנאום ההוא ואת נאומו של הרצל.

הרצל: כבר הוחלט, שיודפס הפרוטוקול הסטינוגרפי בשלמותו. אני חושב, כי לא יתכן כלל וכלל להדפיס את שני הנאומים בפני עצמם, מפני שבזה נזלזל בכבודם של יתר הצירים, שאת נאומיהם עוד לא שמענו; בכל אפן אציג את הצעת מרמורק להצבעה. ואני מוצא לנכון לבלי הרשות עוד להתוכח בדבר הזה.

אחרי נאומו האנגלי של הציר רובינשטיין בסוף הישיבה הראשונה שלפני הצהרים, מודיע

הרצל: מר רובינשטיין מציע, שלא יוסיפו עוד לקרא הרצאת במדה כך מרובה, כדי שיהיה פנאי יותר לדון על כל פרט ופרט; אולם אני חושב, כי נקפח בזה את זכות יתר המרציאים, אם נחליט כזאת. אפשר יהיה לעשות פשרה, אם נבקש מאת האדונים, שידברו בקצרה היותר אפשרית על הפרטים החשובים ביותר. הנני מקוה, כי נוכל עוד היום לעבוד הרבה. המרציאים ישתמשו בהפסקת הצהרים לקצור הרצאותיהם.

ביום ב׳, לפני הצהרים.

אחרי שהודיע יושב־הראש על דבר מכתבים וטלגרמות של ברכה והסכמה שנשלחו אל הקונגרס, הוא נותן לקרא את מכתבו של הרב מוהיליבר בביאליסטוק, ואחרי הקריאה הוא מבקש מאת הקונגרס להביע להרב מוהיליבר ולד״ר רילף תודה בעד גלוי־דעתם. אחר־כך קובל ד״ר מאנדלקרן, על אשר לא ספרו בשבחו של הבארון אדמונד רוטשילד, שעשה הרבה לטובת הישוב, ודורש כי יתקנו את המעוות וישלחו לו ברכה. על זאת משיב

אפשר, שכל יודעי דת ודין יסכימו לנוסחת: „משפט צבורי״. הנני מ־שה לעצמי להציע לפני הקומיסיה לדון בדבר הוספה זו, שאינה משנה את תכניתנו לרעה, ואם תסכים לה אעמיד אותה למנין הדעות.

ביום ג׳, לפני הצהרים.

אחרי שהציע הציר שטיינר את התכנית של ההסתדרות, מעיר

הרצל: לא למותר יהיה להטעים, כי מה שנוצר עתה אין לו אלא אופי של יצירה לפי שעה. בהתאמה אל האפן, איך נקרא ונהיה הקונגרס, אין אנו יכולים לגלות רצוננו בשביל הקונגרסים העתידים לבא, כי אם עלינו לתת לפעולות הקונגרס, שהוא עתיד להוציא בשנה הבאה, צורה נאותה ומתאימה לצרך השעה. אם לא תחשבו את ההסתדרות שהוצעה לדבר של קבע, ואם תאמינו ברצונה של הקומיסיה להשתלם מעצמה ולהציע לפני הקונגרס הבא דבר יותר מתוקן — אז תקבלו את ההצעה ברצון.

על הצעת הקומיסיה: „כל אגודה מקומית בוחרת בציר אחד לקונגרס, ואם יעלה מספר השוקלים ליותר ממאה, תוכל לבחור עוד צירים לכל מאה או לחלק ממאה״, דורש פרופ׳ שפירא שיוסיפו: „מן הציונים שבאו אל הקונגרס לא כצירים שנבהרו, בוחרים עשרים עשרים בציר אחד, שלו תהיה זכות ההצבעה״.

הרצל: כנראה מתיחס הדבר אל אנשים שעסקו הרבה בעבודה ציונית, ובכל זאת לא הביאו אתם שום הרשאה. לדעתי נוכל לסדר את הדבר באפן אחר. הלא מראש ידעו, מתי יהיה הקונגרס. ובכן יפנה הציוני הנאמן אל לשכת הועד בשאלה: איך אוכל להשתתף בקונגרס? מן הלשכה, שתכין לה רשימות נדפסות, יקבל את התשובה: השתדל להשיג הרשאה ממספר אנשים שיש להם זכות הבחירה; והלשכה הן תדע, איפה נמצאים ציונים המבקשים להם ציר. אם תתקבל הצעת שפי־א — נהרוס בידינו את היסוד של ההרשאה. בכלל אין התכנית מכוונת אלא לשנה אחת, לה יש רק ערך לפי שעה. אם הצליח בידינו בדרך ארעי לקרוא לקונגרס הזה, אז יוכל הועד העתיד להוציא דבר גדול מזה. כי יבחרו עשרים איש, שנקבצו ממקומות שונים, בציר אחד, לדבר זה אין, לדעתי, ערך מעשי. הנוסחה: „כל אגודה ציונית...״ מספיקה לגמרי. אם נקבל הצעת פרופ׳ שפירא, גם אז עוד ישארו על הגזוזטרא אנשים רבים, וביניהם אולי יהיה אחד, שיהיה לו להגיד הרבה יותר מן האחרים.

אחרי וכוח ארוך בדבר שאלת ההשתתפות בקונגרס הציע אחד הצירים: „ציונים משלמים, שבאו אל הקונגרס לא בתור צירים, יוכלו להשתתף בוכוחים אך לא בהצבעות״.

הרצל: הנני מעיר על המבטא: „ציונים משלמים״. הזכות להשתתף בקונגרס תהיה אפוא תלויה בתשלומין. אינני חושב את הצורה הזאת

הרצל: עלי להעיר, כי בהחלטה כזו אנו קובעים הלכה למפרע בשאלה חשובה; הננו מביאים בזה את הקונגרס אל מצב אי־נעים. יש לנו לבחור, אם להתראות ככפויי־טובה או לוַתֵּר על יסודות עקריים, שעליהם אנו עתידים עוד להתוכח. ולפיכך אני חושב, כי נוכל להסתפק במה ששמענו את דברי הנואם ולעבור על ההצעה אל סדר היום.

אחרי שהציע נורדו בשם ועד־החמשה את התכנית: „הציונות שואפת ליצור בעד העם היהודי מקום מושב בטוח במשפט" בארץ־ישראל, דרש הציר שאַך, שיקבעו בתכנית את הנוסחה: „בטוח על פי משפטי העמים". על זאת השיב

הרצל: כמדומני שמר שאַך מקולוניה טועה באיזה דבר. להצעת התכנית בחרו בנוסחה נוחה וברורה למדי בצורתה. אינני בא לבאר את נוסחת הקומיסיה. אני בעצמי השתמשתי בנאומי מאתמול במלה, שאולי ראויה היא להתקבל, במלת: „על פי המשפט הצבורי". מה שדרוש לחפצנו — ידוע הוא לכלנו, ואין מן הצֹרך לפתוח במשא־ומתן על דבר המובן מאליו, כדי להוָכח אחר־כך, כי לא היה זה אלא ריב דברים בעלמא. ההבדל שבין שאיפתנו אנחנו לאלה שקדמונו מונח בזה, שבפרוש אנחנו מבכרים את המשפט על הסבלנות. אל נא תכבידו על הועד־הפועל את עבודתו על־־ידי בטוי מהשבתכם באֹפן, שאולי הוא מדויק יותר מדאי. זאת אינה אומרת, כי עלינו לקבל מה שיתנו לנו, אף אם איננו גדול בערכו ממה שיש כבר לבני עמנו בארצות מושבותיהם. הנחה קודמת, שאינה צריכה להאמר, היא, כי נוכל להסכים רק לתנאים מתאימים לגמרי עם התכנית המקווה, שהיא משאת נפש כלנו. עוד הפעם אני מי‚ץ אתכם, שלא תאריכו בוכוחים ותאבדו את הזמן בדברים שאין להם סוף.

גם הציר מוצקין מקיוב דורש בעד התכנית את הנוסחה: „על פי משפטי העמים", ואחר כך מציעים להצביע על שתי ההצעות.

הרצל: שלש הצעות מונחות לפנינו: הצעת הקומיסיה, הצעת מוצקין, ושלישית, ההצעה בדבר נוסחת: „משפט צבורי". והנה רבים אולי עוד לא באו היום לידי הכרה ברורה. חברי הקומיסיה, שחפצו לעורר את הקונגרס הראשון לגלוי־דעת מאוחד, הסכימו ביניהם אל העגול ההגיוני היותר רחב, המקיף גם את העגול הצר ממנו; בזה לא גלו בשום אֹפן את דעתם, עד כמה הם עומדים על העגול הפנימי, — אם אפשר להגדרה זו, — על היסוד של „משפטי העמים"; הם דחו אותו, אבל לא בטלוהו. אם אפשר לשער, כי קרובים אנחנו להוצאת רעיונותינו לפעולה יותר מאשר יאמינו אחרים, אז יוכלו טעמים של הסתגלות, שבהם אין למצא בשם אֹפן בטולו של היסוד, להצדיק את הזהירות בקביעת הנוסחה. לפי דעתי מועיל לעניננו מי שממהר להביאו לידי פתרון. היחס שבין הדעות השונות כבר הוברר. ובכל זאת היינו כלנו חפצים, שתקובל הצעות התכנית בהסכם כל הצירים, ובמובן זה הנני מעיר את תשומת לבבכם, כי

מתוכחים בפומבי. דוקא אותם האדונים, שמהם יצא — כנראה — הוכוח הזה, הן לא יחפצו לזלזל בכבודו של האיש ההוא. ולפיכך נראה בעיני יותר להניח את השאלה להועד. אם לא ימלא הועד את תפקידו לפי רצונו של הקונגרס, אז ימצאו האמצעים להעירו על זאת. בדברים כאלה אין לדון למפרע.

בישיבת הערב האחרונה.

הרצל (מתרגם מאנגלית את דברי הציר מזל ואומר):

מר מזל דורש שתתאחדנה כל אגודות „חובבי ציון" ושאר האגודות לישוב עם תנועתנו. זוהי דרישה המתאמת עם חפץ כלנו. אבל אינני חושב כי היא תצא מאת הקונגרס, אלא להפך מאת האגודות ההן.

לנאותה, לו חשבנו כזאת היינו נושאים פנים גם בקונגרס הזה לציוניב משלמים.

ד״ר בודנהיימר מעיר, כי מובן מאליו הוא, שיוכלו אנשים ציונים להשתתף בקונגרס, אלא שהקומיסיה לא ברדה עדיין את שאלת ההצבעה, ודבר זה ימסר לידי קומיסיה מיוחדה, שתדון בו.

הרצל: יש להצטער הרבה על אשר כלנו עורכי־דין הננו, כי אלה אינם רואים ברור את הדברים היותר ברורים. מכיון שבעיקר הדבר דעותינו שוות, נוכל למסור את הדבר הזה לידי הקומיסיה. בזה תנוח דעתנו ולא נוסיף לבלות את הזמן, מפני שהשעות שאחרי הצהרים נחוצות לנו כל־כך.

שאלת מנוי המזכיר הראשי על ידי הועד הפועל עוררה וכוח ארוך ומסובך. צירים אחדים, שכוונו מראש להד״ר בירנבוים שהוא יהיה המזכיר הראשי, דרשו על ידי הציר שליט למפרע, כי יחליט הקונגרס זכות המזכיר לחוות דעתו בישיבות הועד כאחד מחבריו.

הרצל: הנני מעיר, כי הצעת שליט מפריעה בעד מנוי הועד. או שצריכים לשים לב אל עמדתו המיוחדת, או שמטילים למפרע חובה על הועד למנות מזכיר, אשר יבחר בו הקונגרס. אינני מאמין, כי ימצא אף אחד שיחפוץ להבחר אל הועד בתנאי כזה. הן לא נוכל למנות פקיד מבלי שנוכל לפקוד עליו. אינני מבין את ההצעה כלל וכלל.

על דבר ציר אחד שחשב, כי אם המזכיר הראשי יקבל שכר, אין מקום להצעת שליט, ענה

הרצל: ההצעה נראה בעיני לאי־אפשרית מצד המשפטי. אם יתמנה לפקיד בשכר איזה חבר־לדעה, לא נפחתו בזה ערכו וכבודו. כזאת לא עלתה על לב שום איש. אם רוצים אנו למנות רק איש, שנדע, כי מוכשר הוא למלא את תפקידו.

השאלה נסתבכה עוד יותר, כשעשוה צירים אחדים לענין של ריב־המפלגות ואחדים דברו בשם הסוציאלות־הדימוקרטית.

הרצל: הנני מעירכם, כי לא נתאספנו פה לדון על שאלה זו. אני חושב לנכון, כי הננו כל המפלגות ביחד. לא נתאספנו לועידת איזו מפלגה שהיא ולא ניתן לשום מפלגה שהיא למשול בקונגרס רק על פי דעת עצמה בלבד.

הציר ברומברג הציע, כי המזכיר הראשי ימנה מתוך חברי הועד הפועל וכי יקבל שכר בעד עבודתו.

הרצל: גם בזה יש ערבוב שני דברים שונים. אם נמנה מזכיר ראשי ונחליט שיקבל שכר, אז אנו בוחרים בבעל משרה חדשה, מבלי שתהיינה הפקודות קבועות, והננו נותנים לאיש ההוא משכרת לשם כבוד. אולם לי נראה ליותר נכון להפריד בין שתי השאלות. ע״ד משכרת לשם כבוד לעולם אין

נאום החתימה
בקונגרס הראשון.

נאום החתימה בקונגרס הראשון.

קדם כל אני מביע תודה למע״כ הרב ד״ר כהן, על שהתיצב לפנינו באמון־רוח כאיש שהתנגד לנו לפנים, ועל שאלתו הגלויה *), שעליה לא אשיב עתה לפרטיה. יכול אני להבטיח את כבודו, כי הציונות אינה מכונת לפגוע בהכרתה הדתית של איזו מפלגה שהיא בקרב היהדות.

בהמשך לאחד מסעיפי סדר־היום עלי להעיר הערה קצרה: בשנה האחרונה הגיעו אלינו תלונות שונות מארץ ישראל ע״ד קלקולים השוררים במושבות. הנני חושב להתאים עם רגשותיהם של רוב חברי הקונגרס במה שלא אכנס במשא־ומתן מפורט ע״ד התלונות האלה, אלא אמסרן ליד ועד מיוחד, שיביאן לידי ברור. הקונגרס היה בכל מהלכו כה הגון, ואין אנו רוצים להכניס בו נגינה מפריעה. מכשולים מצויים בכל דבר, בכל מפעל הנעשה בידי אדם, וגם במפעל שלפנינו. כמדומני, שמתחשב אני עם התלונות ההן, בהחליטי את מציאותן.

עתה הגענו לגמר עבודתנו, לפי שעה. עלינו להביע קדם כל את תודתנו לעיר הנדיבה הזאת, שקבלתנו ברצון, ולממשלה, על שהראתנו אותות הרבה של חבה, במה שהקלה לנו את עבודת ההכנה לקונגרס, ועל הכבוד שנתכבדנו, בהופיע בתוכנו נשיאה, יועץ הממשלה, פרופ׳ ד״ר פאול שפיזר, להקשיב לוכוחי הקונגרס. כמו כן עלינו להודות — ובודאי אין בזה סתירה לדעתי שגליתי להד״ר כהן — לציונים הנוצרים, שהנני פורט בשמותיהם: מר דוננט, מיסד הצלב האדום, ריברנד יוהן מיטשעל, ריברנד הכלר מוינא, בא ון מנטיפל, קולונל קונט בנטינק, שגם הוא לקח חלק בוכוחינו. ובודאי שנזכור גם את שמותיהם של הציונים היהודים, שעבדו לפנינו במפעל הזה. שמותיהם הנם ידועים לכלנו, ואני יכול לכוללם יחד בהכרת תודתנו.

אדוני! לעת עתה כליתי דברי. הרעוני עוד להגיד מלים אחדות בנוגע

*) הרב מבזיל, ד״ר כהן, שאל, איך תתיחס הציונות אל היהדות האורתודוקסית.

תוצאות הקונגרס

לי לעצמי. אפשר שהנהגתי בוכוחים היתה לפעמים רפויה, ולפעמים חזקה יותר מדאי, אך כונתי היתה רצויה וגם השגנו איזה דבר של ממש. הנני חושב, כי רבים ארבו כשמחים לאיד בתקותם שיעסקו פה בדברי הבל והזיות. כמדומני, שאין הציונות צריכה להתביש בקונגרס הראשון שלה. הקונגרס היה מתון במעשיו. אבל גם מלא מֶרֶץ. מה שיהיה בעתיד, לא נוכל להגיד היום. כי עושים אנו איזה דבר לטובת עמנו, הסובל בדרך ישר או אמצעי, במה שאנו מתיעצים על גורלו באספות כאלה – זאת יכירו לא רק חברינו, אלא גם העומדים מחוץ לאולם הזה. היש מקום לשאלה, אם יבכרו הנדכאים את העבודה על פני הדלות והרפיון, בבואנו לתת את המחרשה בידם? ישאלו־נא אותם! אבל בו ביום, שתשוב המהרשה לידו המתחזקת של האכר היהודי, תפתר שאלת היהודים.

תוצאות הקונגרס.

אם נתאמץ לשפוט מישרים, עלינו לתת ראשית תודתנו הכי רבה לאלה הישרים במתנגדינו, שע״י הקונגרס היפה בבזיל חזרו מדעותיהם המוטעות והודו בפה מלא, כי למדו לדעת את אשר לא ידעו. לא לנו להתגאות ולהריע על נצחוננו, במה שמלא הקונגרס את אשר קוינו ממנו. הבה, נשמח בחשאי, בלי התפארות יהירית, כי על כן עומדים הננו בתחלתו של מפעל כביר; ומי שהתנגד לנו אתמול ונותן לנו היום את ידו ברגש, הרי זה מעיד על עצמו, כי רוחו הנדיבה עלולה להתפעל, ועל זאת אין אנו מספיקים להכיר לו די תודה. שלום, איפא, לאלה החדשים בשורותינו.

כבר שכחנו את התלאות ודברי השטנה מאתמול, הקונגרס הצליח יותר מאשר פללנו, וזה הוא העיקר. לעומת זה נחשב הכל לאַין. גם אלה, שעוד עתה מתרעמים ומחרפים, יוכרחו לבא אלינו באחד הימים ולהכנע סוף סוף תחת יד העובדות, אם לא יכנעו מפני סבות אחרות.

מה היה בבזיל? ההיתה שם אספה של דוברי צחות או בעלי־הזיה? האם השתכרו עם בדברי עצמם ובחלומות־שוא? אם נפרדו לבסוף בדמיונות ריקים כנשמטים ממשחק־שעשועים? בכונה אנחנו נותנים לשאלתנו צורה כזו, שיוכלו מתנגדינו המלעיגים לענות עליה בחיוב. יעשו־נא זאת כחפצם. מי שהיה בבזיל בשלשת הימים הללו של התעוררות ההיסטוריה היהודית, ידחה בבוז את בקרת המלגלגים. אמנם היו גם כאלה, שבאו שמה לשם צחוק, אבל הצחוק נכרת מפיהם למראה האומה היהודית, זו האומה האמללה והמעונה, שדמה שותת מרב פצעיה, שכבר השבוה למתה ובמתים שמו חלקה, והיא בכל זאת איננה יכולה ואיננה חפצה למות, כשאומה זו התיצבה לפניהם פתאום בכל הדר גאון יסוריה ובברק התקוה שבעיניה. הננו עם אמלל, אבל עם הננו, עם אחד; זאת הוכיחו בבזיל צירי אלפים ורבבות מכל ארצות התבל. מי שעודנו חפץ ללעוג, ילעג כאַות־נפשו.

אפשר לאיש מזרע היהודים לעמוד מנגד לתנועתנו; אולם איננו מאמינים,

שנקבע בווינא יש, מלבד הכנת הקונגרס הבא, עוד מטרה אחת: להבטיח לנו הסכמת החוגים הרשמיים. נחוץ שיתברר בקרוב, אם יבינו את כונתנו הרצויה ויכירוה כראוי. יכולים אנו לעבוד, ורק אז נעבוד, אם יעזרונו בחפץ־לב. ואם לא יעזרונו, אז עלינו להסתפק בזה, שהעמדנו את המשא־והמתן הגלוי על בסיס חדש, ולחכות עד שתתברר ההכרה כל צרכה. אם חפצות הממשלות, שתפתר שאלת־היהודים באפן רצוי לכל הנוגע־ם בדבר, תהיה להן הזדמנות להראות את רצונן הטוב. אם עד כה היינו רחוקים מפזיזות, על אחת כמה וכמה שאין לנו עתה שום סבה לעזוב את דרך התבונה והעבודה הבריאה והמתונה. מי שחושב או אומר, כי הצלחת הקונגרס תעשה אותנו לנמהרים וקלי־דעת, אותו נכחיש במעשינו, כאשר הכזבנו עד כה את הרעות שנבאו לנו מתנגדינו, ושמנו לאַל את מזמותיהם הרעות. הציונות לא הזיקה עד היום ליהודים ולא תזיק להם גם להבא. נהפוך הוא. רבים מאלה, שהסכינו לבטא את שם עמנו בבוז, עמדו משתאים למראה הקונגרס, ואפשר שגם נתבישו. איש ישר אחד מתושבי בזיל, ששמע מעל היציע את המשא־והמתן בקונגרס, הביע זאת בתמימות. בעזבו את האולם אמר לאחד מחברינו, שחשב אותו לזר הבא רק לראות „ככה לא תארתי לי את היהודים". יש בדברים הפשוטים האלה מעין הרטה ונצנוץ של הכרה יותר ברורה. על ידי אגדות של דופי ואשמות שקר נפגמה דמות צלמנו בדמיונם של יתר העמים. אלמלי לא היתה לקונגרס תוצאה אחרת אלא זו בלבד, שחדלו לראות בנו, בכלנו בלי יוצא מן הכלל, רמאים שואפים לבצע, שהחלו לדון אותנו איש איש לפי מעשיו, גם אז בכל אפן השגנו כבר דבר מה. ועוד זאת השגנו על ידי הקונגרס, כי החלה היהדות, שהסכינה לכרוע ברך לפני אילי הזהב, להתנשא ולעמוד בקומה זקופה.

אמנם היו באספתנו אחדים, שנסו לתת לתנועתנו אופי של תנועה סוציאלית־דימוקראטית. היא איננה זאת. ויושב־הראש יכול לדחות את הנסיון הזה בהסכמת הרוב הגדול של הקונגרס. הציונות מקיפה את כל המפלגות, ואי אפשר לה לבכר איזו מפלגה מדינית או דתית על פני רעותה, כי היא באה בכח הלאום, בכח הלאום כלו.

וזוהי תוצאת הקונגרס הכי גדולה: הכל ראו, כי יש לרעיון היהודי־הלאומי כח מאחד, לעשות בני אדם שונים בשפתם ובהשקפותיהם הצבוריות, המדיניות והדתיות לאגודה אחת. הוא הדבר, שכחשו בו עד עתה ביתר עז, ואותו הכירו לדעת בבזיל באפן היותר מזהיר. הנגודים, הרגילים להשתער בשאון והמולה בכל מקום, שמפלגות שונות מתנגשות יחד, נשתתקו באותו הרגע, שנשמעה הקריאה הראשונה אל העם. האחים נפגשו זה בזה.

רוח־קדושה היתה שורה על מעשי הימים האלה, עד שהיה נחשב לחטא נגד העם, אלמלי היו דנים בפרהסיא על מאורעות מעציבים ידועים, שארעו בעבודת הישוב עד עתה. יש אשר במפעל הנוצר בכונה היותר רצויה יעלו

שאפשר לאיש כזה למצא הן וכבוד בעיני שאינם־יהודים, אם הוא, היהודי, יעפר בעפר לעומת הציונים. מי שחפץ להוכיח באפן כזה, כי „אנוס" אמתי הוא, לשוא יתרפס בעבודתו הבזויה.

העקר האחד, אשר, מבלי היות לו צורה קבועה, שמש עד כה יטוד לתנועתנו – יצירת מקום מושב בטוח עפ"י המשפט הצבורי בעד היהודים, שאינם יכולים ואינם חפצים להתבולל בשום מקום – הוא נתאשר על ידי הקונגרס באפן נאדר, את העקר הזה הצענו בתור גלוי־רצוננו הלאומי לעיני כל העולם, ובמנוחת לב אנו מחכים למשפט, אשר יחרצו עליו. היש עוד ספק בדבר, איך ישפטו אנשים, שעוד לא נקפא לבם כלה מרגשי שנאה, על חפץ צנוע וישר כזה? ערכנו לפני כל העולם את שאלת־היהודים, מבלי להתרפס ולבקש חמלה, ויחד עם זה הצענו לתקן המעוות בכח עצמנו, לטובת הכלל. האם באמת כה גדלה סכלותנו, בחשבנו, כי דברים גלויים כאלה יעוררו בהכרח את רגשי השתתפותם של כל הישרים בבני אדם?

עד כה היתה תנועתנו כלואה בין חומות הגיטו, ואמנם כבר עוררה שם אי־הבנה ומדנים למדי. עתה יצאה לחרות, והיא מעסיקה את דעת הקהל במלא רחב התבל. עתונים למאות הודיעו על אדותה לקוראיהם במשך השבוע שעבר. יש עוד מקומות, שבהם שוררת דומית־מות ושתיקה מתוך מבוכה, אבל גם המצב הזה לא יארך עוד. כיון שהחלו הפעמונים לצלצל, מוכרחים לצלצל כל הפעמונים.

הנה נודע עתה, מה היא הציונות ומה חפצה. כי „הנֶה דבר ממשי, וכי היא שואפת לאיזו מטרה" – כאשר אמרנו לפני ירחים אחדים ב„הודעה לפי שעה", שכך רבו המערערים עליה. בירור מצב היהודים, עריכת הפרוגרמה, הנהגת הסתדרות ותאור הנסיונות שנעשו בעבודת הישוב, כל אלה נותנים, לכל מי שרוצה ל אות ולשמוע, תמונה בהירה מן התנועה הציונית. האם מפליגים אנחנו אף במלה אחת, בהחליטנו, כי היא תנועה מוסרית, מיוסדה על החק ועל אהבת־האדם? יש לאל ידה להועיל לרבים ולא ליהודים לבדם – ולמי תוכל להרע? האם לאלה שכבר התבוללו, או שדרך ההתבוללות נכונה לפניהם? איזו אולת! אדרבא, לאלה יקל המעבר; הם, פשוט, יפטרו לעולם מן הקבוץ העממי – „הנשיכה אך למותר היא".

אולם אם רשאים אנו לחשוב אל תוצאות הקונגרס את העובדה, כי מעתה ידעו הכל, מה היא הציונות, שרגילים היו לחשדה במה שאין בה או לדון אותה בשתיקה, גם אז עלינו לראות בזה רק ראשית תוצאותיו. על־פי תכנית כל תנועתנו, העושה מעשיה לעיני השמש, בפני כל העולם, הננו זקוקים לרצון הטוב ולעז תן של דעת הקהל והממשלות הנוגעות בדבר. אם באמת עורר שאיפתנו, הבאה להסיר מכשולים גדולים, שעוד הולכים ומתרבים, את רגשי החבה במדה, שאנו מאמינים לראות בעינינו, אז מחויבים לעזרנו בכל עז. לועד

הקונגרס הבזילאי

קלקולים, הידועים כמעט לכל איש, אך לא לאלה, שבטובת לבם ישתמשו ביותר לרעה. בקונגרס הסתפקו במה שרמזו עליהם. מטעמים חשובים לא יכלו לעשות יותר. ירגעו־נא העניים, שכמעט אינם מעיזים להשמיע אנחה על מר גורלם, וידעו, כי זוכרים אותם וחפצים להושיע להם.

הישוב, אשר חולל בעצב, יטופח לעתיד באפן אחר. את החפץ הזה הביעו בקונגרס בדברים ברורים. ומכיון שנתפרסם הרעיון הציוני בפני כל העולם, אין בכל אפן מקום עוד להכניס מתישבים בחשאי. הכניסה האטית צריכה לחדל, עד שתושגנה הערובות על פי המשפט הצבורי, שאותן דרש הקונגרס בהסכם כל חבריו. מה שנוצר עד כה, צריך שיתקים ויתרבה, אלא שהמושבות לא תכולכלנה עוד מן החוץ, כי אם בידי התושבים הדלים הנמצאים מכבר בארץ ישראל. על ידי זה לא תהיה עוד לממשלת טורקיה שום סבה להכביד את הכניסה, יען כי לעת־עתה לא יהיו עוד מהגרים כלל. אם תכיר ממשלת הוד השלטן את מקורות העזר, שיוכלו להפתח בידי העם היהודי, אז תעשה גם היא את אשר נטל עליה. לזאת עלינו לחכות. ואנחנו נשמר בלבנו גם לעתיד את הרעיון הנצחי של עמנו באמונה, כאשר שמרנו אותו מאז. אם אשכחך ירושלם, תשכח ימיני

הקונגרס הבזילאי.

בשלשת הימים הראשונים לחדש אלול היתה בבזיל אספה, שגם אוהבים גם מתנגדים יודעים עתה לערוך את ערכה כראוי. זה הוא קונגרס הציונים. המלה הזו עצמה כמעט שלא נודעה לפני זה לקהל הגדול. בבזיל התיצבה הציונות לפני הקהל שאינם בני ברית, ומתוך המשא־והמתן למדו הכל לדעת את המטרה, שאליה תשאף התנועה הזאת.

כל מי שלקח מעודו אף חלק כל שהוא בחיי הצבור יודע, עד כמה רגילים לבא בעקיפין, בדבות שוא ועלילות שקר על כל רעיון מדיני חדש, בשעה שמתחילים לעסוק בו. סבת הדבר היא, יען כי בנוגע לענינים כלליים, כל הרוצה בא ונוטל עטרה לעצמו להיות שופט עליהם, וכל אשר תקצר בינת האחד לראות סוף מעשה, כן יוסיף להיות נמהר במשפטו. אולם המתבונן במתינות על מעשי בני האדם ועלילותיהם, ימצא בזה מקור לא אכזב לבדיחות־הדעת. אם כבד הדבר אשר נקרב לעשותו, עלינו לתת קדם כל רשות גם למתנגדינו לדון על מעשינו ככל העולה על רוחם. אז תהיינה כל השתדלותם ותחבולותיהם להרע, לנחת רוח להעושים. מעיד אני על עצמי, כי למן היום אשר יצאתי לראות את שלום אחי האומללים, ואכיר את צרותיהם, הרבות והנוראות הרבה יותר מאשר פללתי מראש, היו לי דברי הריבות ועצומותיהם של המתנגדים למקור שעשועים .That iss the humor ofit (זהו הצד המעורר שחוק שבדבר).

זולת זאת הוא דבר מעציב. תנועתנו נולדה על ברכי העוני, מתוך עני־היהודים שבכל אפסי הארץ. אולם בטרם אוסיף לדבר, הנני לברר את מושג הציונות לאלה הקוראים, שאולי לא שמעו על אדותה מאומה עד היום. את המושג הזה בררתי כבר בספרי „מדינת היהודים״ לפני שנה וחצי, והקונגרס בבזיל הסכים לדברי וישימם לחק: „הציונות שואפת לכונן מקום מושב בטוח על פי המשפט הצבורי ליהודים, שאינם יכולים ואינם חפצים להתבולל בארצות מושבותיהם״.

בהוסיפי עתה לקרא את הדברים האלה, השגורים בפי עד מאד, אחרי שכבר חזרתי עליהם והוכחתי ישרם פעמים אין מספר, ובשומי אל לב את

העמים ורצו והגידו, אם יש בין העמים אחד, שנוצר בדרך אחרת. אולם אם נסכים אל המושג התולדי הזה, אז מן הנמנע הוא להכחיש, כי גם היהודים הנם עם. ולא עוד, אלא שהנם עם נפלא בכחו לחיות ולהתקים, אחרי שיכלו לעמוד אלף ושמונה מאות שנה אחרי אבדן ממלכתם וארצם, למרות צרות ורדיפות, שאין להן דוגמא.

לידי החלטה הזאת באתי כבר בספרי „מדינת היהודים”. היום אך למותר הוא להוכיח זאת על פי השכל וההגיון, יען כי במקום ההקשים ההגיוניים והראיות התולדיות אנו רואים מעשה גדל־ערך, שכהו חדש ורב: את הקונגרס הבזילאי! בקונגרס הבזילאי הראו היהודים בהחלטותיהם וגלוי־דעתם הברור, כי הנם עם. אמנם יש המכחישים גם זאת. את הכל יכחישו, כל מה שאנו עושים ומדברים. אולי רק לעתים רחוקות קרה, שיכחישו בני אדם מעשים הנראים לעין כל, כמו שמעיזים להכחיש את מעשינו אנו. חשך שמים לאור, ישר לעקום, ול„הן” קוראים „לא”. מי שעלתה לו כך במשך איזה זמן, הסכין להביט על מתנגדיו בקר רוח, וביחוד כשמתנגדים לו אנשים, שהם בעצמם מחליפים דעותיהם כמו לבוש.

העמים האחרים אינם מכחישים כלל במציאות עמנו. אם אמנם לא כלם מסכימים לתוצאות הדעה הזאת, אבל אל עצם הדבר לא יתנגד שום איש השופט מישרים.

ליהודים הונח מקום להתגדר ולהתקומם נגד הדעה הזאת; יש יהודים הנלחמים נגדה בכל כחם. ומדוע? יש בזה חסר הבנה מתוך פחד שוא, והאדונים מרחיקים מאד ללכת בפחדם. עליהם היה להסתפק במסירת מודעה — אם בכלל תסכון מודעה כזו להאחד או השני – כי הם בעצמם לא התחשבו על העם היהודי, או חדלו זה עתה מהתחשב עליו. לגלוי־דעת כזה יחלקו הכל כבוד ותהלה, אם בכלל דרכי האיש ומעשיו ראוים להכבד; אם אין מקום לחשדו, כי ממקור לא טהור יצאו דבריו.

אולם אם יאמר מי שהוא להכחיש במציאות העם כלו, יען כי הוא בעצמו מסרב להיות כאחד מבניו, הרי זו מדה גדושה של זהירות, ויחד עם זה הוכחה של גסות־רוח. מר X או מרת Y אינם יהודים — טוב הדבר! (לפעמים אפילו טוב מאד לנו.) אבל מזה אין ראיה, כי אין עם יהודי בעולם.

ומה נפלאים הכרכורים המשונים, שעושים היהודים המתנגדים ללאום היהודי! מדי דברי בם עולה על לבי בדותא אחת מבדותות הגיטו, שעליהן התענג הינריך הינה: „שני יהודים עומדים לדין לפני השופט. התובע דורש מאת רעהו תשלומין בעד קדרה שהשאיל לו, והוא השיבה לו שבורה. והנה שלש טענות להנתבע: „ראשית, לא השאיל לי קדרה. שנית, שבורה היתה כששאלתיה מאתו. ושלישית, השיבותיה לו שלמה, כמו שלקחתיה מידו”. המשל הוא מעורר שחוק, אולם הנמשל מביא לידי גחוך הרבה יותר ממנו. שחוק הוא לשמוע מפי יחידים מקרב היהודים:

המלחמה העזה, שפרצה לרגלם בקרב היהודים עד כה; בראותי, כי גם היום, אחרי שנשמעו מחוץ לחומות הגיטו, מתנפלים עליהם מכל עבר לעקמם ולהפוך הודם למשחית, בראותי כזאת, הנני עומד משתאה על עורון קנאת האדם. אולי יעשה זאת גם הקורא התמים השופט בלי משא־פנים. הן הדעת נותנת, כי תביעה קטנה כזו, שאיננה נוגעת בזכיותיו של שום אדם אף כמלא נימא, אי אפשר שתחולל סער נורא כזה. על זאת יש רק תשובה אחת מספקת: שאלת־היהודים עודנה מעוררת גם היום את הלבבות כבימים מקדם, וגם בשנות הרוחה האלה עוד לא החלו לדבר על אדות היהודים ביתר שקט ונחת, מאשר הסכינו זה אלף ושמונה מאות שנה, למן העת, אשר הלכו אבותינו שבי לפני צר ונתפזרו לארבע כנפות הארץ. ובכל זאת יש יהודים, המעיזים להחליט, כי כבר בטלה שאלת־היהודים ועברה מן העולם. לא, לא. שאלת־היהודים עודנה, לדאבוננו, עומדת בתקפה, וכל מי שנגעה אליו, אם אל נפשו או אל בשרו, לא יחדל לעולם מהחיש מכותיה. ובמצב כזה חי כעת החלק היותר גדול מבני עמנו. אין ברצוני לעורר על היהודים את מדת החמלה, כאשר לא עשיתי זאת עד כה. הנני מחליט רק דברים כהויתם, כי נתונים אנחנו בצרה. מאכס נורדו תאר את מצבנו זה בקונגרס הבזילאי בדברי עצב נדיבים ונמרצים, שאין ערוך אליהם, לאמר: „זה הוא עני היהודים המוסרי, הרע והמר מן העוני החמרי, בהיותו נוגע אל אנשים, העומדים במדרגת השכלה יותר גבוהה, המכירים יותר את ערכם, ונוחים יותר להתרגש".

מודים אנחנו על האמת, כי אנחנו הציונים חושבים את עני היהודים המוסרי לגדול ורע מענים החמרי, אף כי יש לנו אחים באיזו ארצות, שהנם נרדפים על צואר בלי־חשך, מוכים ומעונים, רצוצי משפט ועשוקי כל זכיות האדם. אכזריות ורדיפות שונות סובלים בכל העולם גם מעוטים לאומיים או אישים פרטיים אחרים, מפני שעדין רחוקים אנו מן המצב האידיאלי, שבו יחיה היחיד חיים של אשר ונחת בצדקת הרבים. איננו דורשים גם כן, כי יבו־רו היהודים על פני כל עמי הארץ. חפצים אנו להעביר מן העולם רק את הזכות המשונה המבדילה בינינו ובין יתר האדם, לפי שממי יהודה יצאנו. כגמול ידיו יעשה לכל איש! זאת מבקשים גם אנחנו, ואין אנו רואים דרך אחרת להגיע אל המצב הזה, בלתי אם במצאנו מקום בטוח על יסוד המשפט, שבו ינוח עם היהודים לארך ימים.

אבל, לכאורה, קדמה השאלה: אם בכלל יש עוד עם יהודי בעולם. כמובן ענו עליה בשלילה כל אלה החושבים, כי עם יקרא רק לקבוץ אנשים היושבים יחד על אדמתם. כי שונים היהודים מעמים אחרים, וכי נחוץ מתחלה לברר לנו את מהותו של המושג עם, לזאת לא שמו לב כלל החוקרים השנונים ההם. הלאום הוא, לפי דעתי, קבוץ תולדי של אנשים בעלי אחדות מסוימה ונכרת לעין כל, אשר יד האויב הצורר לכלם תאגדם לאחד. התבוננו אל תולדות

כבירה כזו על יסוד ערבות בטוחה על פי משפטי העמים? הציונות כבר רכשה לה המונים רבים מבני עמנו, הנתונים לה בכל נפשם, אבל בתנאי קודם לכל מעשה, כי תעמדנה שאיפותינו על יסוד החֹק והמשפט. ואם יעזבו ראשי התנועה את היסוד הזה, אז יאבדו כל ערכם בעיני העם, וההכרה הלאומית שבאה בלב ההמונים תחלוף בן־לילה כלעומת שבאה. בנידון זה מעַנין היה לראות בקונגרס הבזילאי, איך התנגדו דוקא צירי ההמון בכל עוז להגבלת יסוד הערבות הבטוחה על פי משפטי העמים. הועד שנמנה על תקון הפרוגרמה הציע את הנוסחה: „מקום מושב בטוח במשפט"; הנוסחה הזאת הטילה סער גדול, ולעומתה דרשו דוקא את הנוסחה: „בטוח על פי משפטי העמים". לסוף נתפשרו הצירים ויקבלו את הנוסחה: „בטוח על פי המשפט הצבורי" (öffentlich rechtlich). מן השקלא־והטריא הזו יוצא לנו, כי הקונגרס איננו שואף לרכוש אחוזות אדמה, אלא מדינה בעד העם, וחפצו הוא, להגיד זאת בדברים גלוים וברורים ככל האפשר, מבלי לפגוע במשפטה ובכבודה של איזו ממשלה שתהיה.

אחוזות אדמה אנו יכולים לרכוש לנו לקנין פרטי בכל אפסי הארץ, בכל עת ובכל שעה. אולם לא זאת המטרה, שאליה שואפים הציונים. הקנין הפרטי הוא אצלנו דבר, שאינו מעלה ואינו מוריד; הוא יבא לאחר איזה זמן, כאשר ירבו הקופצים על האדמה לשם עסק, אחרי שתגיע תנועתנו למטרתה.

עיני הציונים נשואות רק אל המשפט הצבורי, ובו הם מקוים לרפאות את המחלה הנושנה. אם רשאי הייתי להגיד זאת באֹפן פרדוכסי, הייתי אומר: חבל ארץ שהנהו, על פי המשפט הצבורי, קנין העם היהודי, אפילו אם אין בו אף מלא שעל, שאיננו קנין פרטי של אחרים, חבל כזה הנהו בכל זאת פתרון לשאלת־היהודים. לעומת זאת מעורר רבוי הנכסים, שהם קנין פרטי לאנשים מישראל, קנאת האנטישמיות. על הציר הזה סובבת כל השאלה. רבים אמרו, כי דרך הציונות שבחרתי בה, איננה שונה מזו, שכבר קדמונו בה בנסיונותיהם הבארון הירש ונדיבים אחרים, אשר נסו להפוך את עניי עמנו לאכרים. אבל הנני חושב, כי דרכי שונה מדרכיהם. הבארון הירש וכמוהו גם חובבי־ציון נגשו לפעולותיהם מצד הקנין הפרטי, בעוד שאנחנו הציונים המדיניים רוצים ליסד את תנועתנו על המשפט הצבורי.

אם לא שוגה אני, אין בדבר הזה אף קרטוב של יהירות או איזו מחשבה נגד החֹק. אין בזה אלא נסיון להוציא לפעולה דבר גדול על ידי אמצעים גדולים הראויים לו. ומכיון שאנו עושים הכל בגלוי, אות הוא, כי איננו מתכונים לפרוץ חק ומוסר. בבזיל נאספנו לעיני כל העולם, ושם נגלו הכרת העם ורצונו בצבעים בהירים, שהרעישו לרגעים את הלבבות. לבזיל באו יהודים מכל הארצות, בני כל השפות, מכל המפלגות המדיניות והדתיות. היו שם יותר ממאתים איש, שלוחי העם היהודי, ורובם היו צירים, שנבחרו בידי מאות ואלפים.

צירי רומניה לבדם הביאו אתם יותר מחמשים אלף חתימות ידי שולחיהם

„ראשית, אין ליהודים אחדות עממית. שנית, יש ליהדות משלחת בעולם. ושלישית הננו פטריוטים, ואין לנו אלא מולדתנו המיוחדה בלבד”.

ראשית. אין ליהודים אחדות עממית? אם כן אפוא, אין גם המכחיש רשאי להשמיענו אלא דעתו הפרטית, וערכה יהיה גדול או קטן בעיני האחרים כערך בעל הדעה הזאת בעצמו.

שנית. יש משלחת ליהדות. ובכן יש איזו אחדות עממית? שהרי אי אפשר ליהדות, שגלותה נחשבת כהכרחית לה, שתתקים בלי אנשים הנושאים אותה. הן תוכה האידיאלי של היהדות אינו תלוי בנושאיו אלה, וזה כבר היה, באמצעות רעיונות מוסריים וספרים נצחיים, לקנין כל העולם התרבותי. ולפי זה מרגישים היהודים בנפשם את המשלחת להורות דעה לכל העולם? לא כן הדבר. אלמלי היה כן, כי אז עוררו ביהירותם שחוק וגועל נפש במדה היותר מרובה. יתפארו בזאת יחידים מקרבנו, אך כלל היהודים הנהו רחוק מיהירות כזאת. הננו חפצים רק לעמוד בשורה אחת עם יתר העמים ולהשתתף עמם בעבודה להטבת מצבה של כל האנושות. די לנו בחלום נעים כזה.

השלישית היא טענת הפטריוטים. אנחנו הציונים מרגישים, כי נועיל לארץ מולדתנו, אם נוציא מקרבה בסדר ובמשטר אנשים, אשר צר להם המקום לשבת, המעוררים קנאה ומשטמה בין שכניהם, בעוד שהם בעצמם הנם אמללים מאד. יש ארצות, שבהן יביא המעשה הזה רק שלום ליושביהן. הזאת היא פעולה מתנגדת אל אהבת המולדת? ומי המה בעלי הטענה הזאת, שבעדה הם לוחמים לפעמים בחמה עזה? שר צבא הפטריוטים באנגליה הנהו הרב הראשי בלונדון, מר אדלר, אשר מאשכנז מוצאו. תורת הפטריוטות הפרוסית יוצאת מבית מדרשו של הרב ד״ר מאיבוים מברלין, שנולד בהונגריה. ובימים האחרונים נספח אל רבני המחאה בתור בלגי גם הרב בלוך מבריסל, ששמו מעיד עליו, כי איננו לא פלמנדי ולא ולוני.

בארצות אחדות יש לציונות ערך אמצעי לעתיד לבא. יש היום שתי ארצות, שהן כמוצאי מים בין ציות האנטישמיות: אנגליה והונגריה. אבל בהונגריה כבר החלו לעסוק בכבד ראש בדבר נעילת השערים בפני היהודים הנודדים מגליציה ורוסיה. וגם באנגליה תמהר האנטישמיות למצא נתיבותיה, אם יוסיפו הנודדים האמללים מיהודי רוסיה להתרבות בתוך האיסטנד בלונדון, בעוד שארמנות היהודים מסביב לגן Hydepark ירבו מיום ליום במדה נכרת. גם באנגליה והונגריה כבר הגיעה העת להכיר, כי נחוץ לעצור בעד זרם הנודדים. והנה אפשר הדבר, שהצעתנו בדבר התישבות ההמונים הדלים מבני עמנו תמצא חן בעיני אחדים, ואולי בעיני כל אלה, החיים בטובה. אולם לזאת לא יסכימו, כי יעשה הדבר בדרך בטוח על פי המשפט הצבורי, יען כי על ידי זה ינטה קו של חשד על הפטריוטות של אותם החושבים להשאר במקומות מושבותיהם. אבל במטותא! מי האיש הנבון והישר, אשר יחשוב לרעה, אם ידרשו להעמיד תנועה לאומית

העשירים בהנהגת הקהלה, הכנעתם של אחדים מרבנינו, השאיפה הכוזבת לאחד את המסורה העתיקה עם מנהגי עַם הארץ, שהם מחקים כקופים, עזותם של מקבלי צדקה — את כל אלה יבין האיש היודע פרק בהיסטוריה וימצא להם צד זכות. אבל אם גם איננו קוצפים על הקהלה, איננו חושבים בכל זאת לתת לה יד להשפיע על מעשינו. הציונות נכונה ליסד קהלה אחרת בישראל, חדשה, גדולה מן הראשונה, קהלה א ח ת. ואֹפן הנהגתה שונה יהיה גם הוא.

יש אשר יתנשאו היהודים במערבה של אירופא בגאון על אחיהם שבארצות אחרות, בחשבם אותם לברואים שפלי־המדרגה.

האיש, שאין מבינים את שפתו, נחשב תמיד לזר. „Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli" (זר הנני פה, יען שאין מבינים את שפתי). וכן נחשב היהודי היושב במזרח אירופא למין בריה משונה. איזו טעות היא! כשאני לעצמי, הנני מודה, כי מחזה היהודים מרוסיה שבאו לבזיל, היה בעיני המאורע היותר חשוב בקונגרס. אמנם זה כבר החלפתי מכתבים מלאי ענין עם אחדים מהם, רבים בקרוני גם בביתי ויהיו לי לשעשועים. אבל נזהרתי מלשפוט על פי אלה בני התרבות על יתר אחיהם מקרב ההמון. רק השמועות, שהגיעו אלי על דבר חריצותם של המוני יהודי רוסיה ועל דבר אהבתם לכל עבודה קשה, חשבתי לאמתיות, ומחויב הייתי להאמין כזאת, יען כי עדים רבים ונאמנים העידו עליהם, עדים אשר ראו בעיניהם עניים מדוכאים בין יהודי רוסיה עוסקים במלאכה ובכל עבודה בשדה, ב„קולוניות", שנוסדו לשם נסיונות של צדקה. הן חריצות העובדים והפועלים „שאינם מלומדים" האלה היא אחד מיסודותיה של הצעתנו. הלא להם נצפנה ראשית עבודת התרבות בארצנו השוממה. הם ברצונם יפרו את האדמה. אבל לא חשבנו אחרת, אלא שצריכים הם להנהגתנו ועזרתנו הרוחנית. והנה התנשאה לפנינו בבזיל היהדות הרוסית בכל היקפה התרבותי, שלא שערנוהו מראש. לא את האדם הפראי ראינו שם, אלא את האדם השלם. כשבעים איש מילידי רוסיה באו אל הקונגרס, ורשאים היינו להחליט בודאי גמור, שהם נושאים אתם את רגשותיהם של חמשה מיליונים יהודים שברוסיה ומדברים בשמם.

וכמה עלינו לבוש ולהכלם, על אשר חשבנו להיות נעלים עליהם. כל אלה הפרופיסורים, הרופאים, עורכי־הדין, המודדים, בעלי ההרשת והמסחר עומדים במדרגת השכלה, שבודאי אינה שפלה מזו של אחיהם במערב אירופא. כמעט כלם הנם מדברים וכותבים בשתים או שלש שפות של תרבויות חדשות, וכי כל אחד מהם מוכשר למקצוע החכמה שהוא עוסק בו, זאת נוכל לשער על פי מצבם הקשה ומלחמת הקיום, שעליהם להלחם בארץ מושבם. הם שמרו פיהם ולשונם מהתערב הרבה בוכוחי הקונגרס בפומבי, מפני שצריך להתחשב בזה, שמטרת הציונות ושאיפותיה עוד לא נודעו כל צרכן בעולם. מבלי דעת או מזדון לב היה יכול להתעורר איזה השד, כי קשרו בבזיל קשר על הסדרים

מעולם לא היתה עוד אספה בעלת גונים שונים ודעות שונות באולם צר כזה. ובכל אספה אחרת שבעולם היו בודאי ריב ומדנים בין הדעות השונות יותר מאשר באספתנו. פה נקבצו ובאו אנשים, אשר בהגיון לבם ובהשקפותיהם על הדת, בדעותיהם המדיניות והכלכליות היו רחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב, אנשים שידעו זאת, אבל לא התחפשו איש בפני רעהו. בקצור, המפלגות, כמו שהן נמצאות בקרב כל עם ועם, שאינן עוצרות בעד התקדמות עמן, אלא מועילות להתפתחותו. אבל בבזיל השכיחו רגע מלבם כל מה שמבדיל ומפריד ביניהם, כאילו עשו חוזה, שלא להיות ברגעים הגדולים של תחית האומה סוציאלים, ליבראלים או אדוקים, לא חפשים בדעות ולא מחזיקים בנושנות, אלא יהודים בלבד. אנחנו כלנו, שבאנו לבזיל לטכס עצה בדבר שאלת־היהודים, עמדנו נדהמים ומשתאים למראה החזיון המפתיע, שאת גדלו ואת עצמו לא שערנו מראש: אחדות עמנו! רגשותינו נתפעלו כל כך, עד שלא יכלנו באותו הרגע למצא חשבון ממראה עינינו.

הרב מבזיל, שלא היה חבר לקונגרס, אלא בא כאיש פרטי להתבונן ולהקשיב, עלה על הבמה לפני תם האספה, ובדברים יוצאים מן הלב הודה בפומבי, כי היה מתנגד גמור לציונות, ועתה חזר מדעתו. והאיש הישר הזה, שכבר אז כבדנו אותו כשהיה מתנגד לנו, הנהו עתה אחד ממרחיבי תנועתנו.

גם על היותר קרים ומתונים, על הזרים לנו מתמול שלשום וגם על אלה שבאו שמה כדי להתלוצץ, עשה המאורע רשם חזק, כאשר הוגד לנו אחרי־כן. ומה הרגשנו אנחנו באותה השעה, כשקם עמנו לתחיה ויפקח את עיניו ראשונה? עיני זקנים, שכבר זרקה בהם שיבה, זלגו דמעות. בעיני הצעירים קדחה אש מפיקה רצון כביר.

אבל לא את רגשותינו אני רוצה לספר.

אדון אחד, יהודי, הטיח בעתון „Times" דברים עזים כלפי הקונגרס. לו היה בבזיל, כי אז חשך שפתיו מדברי הבל כאלה. בתוך יתר דבריו מחליט הסופר, כי הקונגרס לא יוכל להחשב לאספה לאומית הראויה לשם זה, יען כי חברות־צדקה ידועות וראשי הקהלות לא השתתפו בו. הם לא באו לאספה? כן הוא, לא קראנו להם. מה לנו ולראשי הקהלות, לועדי חברות־הצדקה ולחברי איזו מטבה אחרת של יהודים עשירים? הסופר התמים לא הבין פשוט את תנועתנו ומהותה. הוא איננו יודע, מה היא תחית האומה. איננו שם אל לב, כי גם מבלי כל מסבת מרעים על שלחן ערוך ומבלי קבוץ נדבות החלונו כבר לבנות את הריסות עמנו על יסודות חדשים. לא פה המקום לדבר על חיי קהלותינו ומגרעותיהן. איננו יכולים לטפל היום בהבלים, גסות־הרוח והמנהגים הנבערים השוררים שמה.

בכל אלה יש הרבה דברים, הנראים לנו מגוחכים או מכוערים, אם לא נחקור בעין המלה ובכבד ראש לדעת, באיזה אפן נתהוו השדרות האלה. עמדת

הכל ברוח העת החדשה, אף על פי שרעיוננו הוא ישן ופשוט. לא עוד על ידי רועים תועים או דַיָּגים מטולטלים בידי הסער מתפשטת השמועה על דבר תנועתנו, אלא על ידי קו החשמל ורבבות אלפי גליונות של כתבי־עת היא עוברת ארצות וימים רחוקים. הודעות על דבר ועידות, שיחות עם אנשי שם, משוחחים ומתלוצצים נושאים את רעיוננו אל מרחקי התבל. וכן יהיה גם להבא, כאשר תצא מחשבתנו לפעולה. בו ביום שנאֱחז בארץ, שאותה אנו מבקשים, נמהר למלא אותה בכל דבר שבתרבות, במסלות־ברזל, בטליגרף, בטליפון, בבתי־חרשת, במכונות, וקדם כל בכל אותן התקנות בחיי הצבור, שאליהן ישאף כל בן תרבות, כמו שהוא שואף לתקון הדרכים, להתפתחות האמנות והמדע ולכל מה שמניח דעתו של אדם בחייו. דבר זה צריך להאמר רק לתמימים ביותר; זוהי תוצאה מובנת מתוך התנאים הקודמים לה. במקום שיש בני אדם, נמצאים גם כל צרכיהם. חובתנו היא רק להביא את האנשים לידי תנועה. את הכח הזה הראה רעיוננו כבר עתה, ועוד יוסיף להראותו יותר ויותר. המהירות שרכשנו לנו צריכה להתרבות, ועליה יִלָוה הכח, המושך את ההמונים הנקבצים.

יש אשר תכסף נפשי לצאת מחוץ לתנועה, לא רק מפני המכשולים המונחים בדרכי, אלא מתוך התשוקה להתבונן, יען כי חושב אני, שיש לתנועתנו מראה רב־ענין לעומדים מחוצה לה. לחכמים בדתי־המדינות היא נותנת, לפי דעתי, חמר מענין מאד. אם תצליח או לא, הרי היא בכל אפן נסיון מודרני לחדור אל עמקי הנפש ההמונית, שעדין לא נחקרה כל צרכה, ולהכיר את הרצון, הנוטה אחרי חק ומשטר, משעת הויתו. האין זה רגע מאותם הרגעים, שבהם אדם מוצא שכר עמלו ודאגותיו, בהטיבו לבו למראה סכלות האדם, — כשאנו רואים, כי התנועה הציונית, שכל שאיפתה היא, לעמוד על בסיס החק, נחשבת לתנועה של הריסה? אם לא צחוק הוא, כי יתנו אותנו לסוציאלים־דימוקראטים, מפני שאיננו מעלימים עין גם מצרכי ההוה?

וביחוד יתענין החכם המדיני בהתפתחות הציונות, איך היא מפרידה לאט לאט את הכחות הפועלים בה. לפי הצרך המיוחד של תנועה זו היה גם דרך מהלכה מיוחד במינו. היום עוד לא באה העת לבאר הכל בפרטיו. מראים לו לאדם דבר ולא חצי דבר. כבר יש מסביב לנו ערבוב מושגים יותר מדאי, ורק ילדים ופתאים אינם מבינים, איך אפשר לשבת בבית, שיסודותיו החלו זה עתה להתנשא מתוך האדמה לעיניהם.

רבים ממפעלינו נעשים בעת ועונה אחת, ומלחמה עזה לנו במעצורים כבירים. את מְחִלַּת מונטסֶני (Montcenis-Tunnel) חוצבים משני עברים, ועד הרגע האחרון, שבו יפגשו קוי האור מזה ומזה, ידאגו, פן נטה אחד החוצבים מן המישור והחטיא את המטרה. אנחנו לא נאמר נואש. נחוץ, שדעת הקהל במלא רחב הארץ תעזר לנו להסיר את המכשולים מכל דרכנו. הן סוללים אנו מסלה חדשה לתועלת האנושות.

הקימים. אחינו הרוסים מוכרחים היו אפוא מטעמים מובנים לשלוט ברוחם, עד אשר יושמו מעקשים למישור, וגם כל אחד ואחד מצירי יתר הארצות ידע לכֵּוֵן אל המצב הזה. היום כבר יכולים אנו לחשוב, כי גם ברוסיה נודע גם לממשלה גם לקהל הגדול, לאן פני הציונות מועדות. העתונים הרוסים כתבו על דבר הקונגרס בעיון ובשום־לב.

אולם, אף אם לא התערבו ציוני רוסיה במדה מרובה בוכוחי הקונגרס, למדנו להכיר אותם ולכבדם בשיחותיהם הפרטיות. אם באתי לכלל את הרשם הזה, שהיה אדיר מאד, במלה אחת, הרי הוא זו: יש להם אחדות פנימית, שאין דוגמתה אצל רובם של יהודי אירופא. הנם מרגישים את עצמם כיהודים לאומיים, אבל רחוקים הם מכל גאוה לאומית צרת עין וקנאית, אשר, כמובן, אין לה מקום במצב היהודים של עכשו. הנם חפשים מתאות ההתבוללות, תכונת נפשם היא ישרה ושלמה. היהודים הרוסים האלה בכל תכונת רוחם הם כתשובה ברורה על שאלת הפטפטנים הנבערים, השואלים והוזרים ושואלים: האם לא תגרום היהדות הלאומית בהכרח שנתרחק מן התרבות החדשה? לא. דרך האנשים האלה סלולה לפניהם, מבלי להתפלסף הרבה, ואולי גם מבלי לראות איזה מכשול בדרכם. הם אינם מתבוללים בשום עם אחר, אבל עמלים הם לעשות כמתוקנים שבהם. ועל כן הם מצליחים להיות תמימים ונאמנים ברוחם. ובכל זאת הנם יהודי־הגיטו, יהודי־הגיטו היחידים החיים עוד בימינו. בראותנו אותם הכרנו את המקור, שממנו שאבו אבותינו בימי מצוקותיהם הרעים את כחם לעמוד ולהתקים. בתמונה נשגבה מלאה חיים נגלו לפנינו תולדות עמנו למראה האנשים האלה. אז עלה על לבי מה שהגידו לי בראשית עבודתי: רק את יהודי רוסיה תוכל למשוך אחריך. אם יאמרו לי גם היום כדברים האלה, הנני נכון לענות: די לי באלה!

אבל תנועתנו איננה בשום פנים רק תנועת היהודים במזרח אירופא בלבד. הציונות כבר רכשה לה אוהבים בכל העולם, וכמליצת נביאנו נקבצו נדחי ישראל „מארבע כנפות הארץ" ויבאו אל הקונגרס לבזיל.

ומה עלה בידינו באספת הנדחים האלה? האם באנו שמה רק לקונן, לדבר ולשמוע? כמדומני, שנעשו בבזיל גם דברים של ממש.

לעתיד לבא, כשיביטו על תנועתנו מתוך ההיסטוריה, הרחק מן הכעס ומן הלעג של היום, אפשר שיודו בהגיון הבריא של מפעלנו. כדי להגיע אל מקום מושב בטוח על פי משפטי העמים, היה עלינו קדם כל להראות כי הננו עם. ועם כי יהיה, אז ירכוש לו את חבל־הארץ הדרוש לו. לפי דעתי לא היתה אחרת בימי־קדם, כשנאלץ איזה קבוץ של בני אדם לתור לו מקום לשבת ולהאחז בו. אלא, שאנחנו עושים זאת באפן מתאים אל ההוה, וזה הוא ההבדל שבינינו. הננו מתאימים את תנועתנו אל תנאי הכלכלה וסחר הארצות שבימינו. אין אנו מסיחים את דעתנו מזה, כי מחויבים ויכולים אנו לעשות

הקונגרס הבזילאי הביאו העתונים את השמועה מרומא, כי האב הקדוש אומר להתיצב כצר נגד הציונות *). אפשר שהחכם המדיני, היושב עתה על כסאו של פטרוס, איננו יודע אל נכון, מה טיבה של תנועתנו. מתי אמרו הציונים, או חשבו אף מחשבה קלה, להאחז במקומות המקודשים על־פי מסורת האמונה לאנושות המונותיאיסטית? כשם שהחק הרומי הניח מושג לדברים העומדים מחוץ למקח וממכר (extra commercium), כן חושבים גם אנחנו, כי המקומות האלה אינם יכולים להיות עוד לקנין לאיזו ממלכה שתהיה.

בשום אפן לא יעיזו לנסות ולשנות דבר בסדרים הקימים, שאולי גם דעת הנוצרים אינה נוחה מהם כל צרכה, אם לא שיסכימו לזה כל הנוצרים שבעולם, או לפחות החלק הגדול שבהם.

בכלל קבלה עתה התנועה הציונית — וזאת היא, לדעתי, פעולת הקונגרס — אופי של פרסום. כל מה שאנחנו מדברים ועושים עומד תחת ההשגחה והבקרת של דעת־הקהל. איננו בורחים מפני אור היום, אלא רודפים אחריו, ואם נמצאה בנו איזו מחשבה זרה, אז יארבו לה אלפי עינים ואלפי ידים יעצרו בעד צאתה לפעולה.

בעתון פרוסי אחד נדפס זה מקרוב מאמר, שלא התיחס אלינו בחבה, ובו נמצא הרעיון, כי נחוץ היה, שיצא ישוע הנוצרי דוקא מגזע העם היהודי החלש, יען כי תכונתו הנעלה על כל בני האדם היתה מכשירה כל עם אחר, שממנו יצא, לשלוט בכל האנושות. יש ברעיון הזה די עיון והסתכלות לימים הרבה. אבל על־ידי זה נתרחק מן הענין, שאנו עסוקים בו. אולם רשאים אנו לסמוך אליו רעיון אחר: גם בנוגע למקומות, שבהם התהלך לפנים, היתה אחוזתם נותנת מקום לכל עם אחר, מלבד העם היהודי, להשתרר על העולם הנוצרי במדה כך גדולה, עד שאין להבין איך יסכימו לזאת כל יתר העמים.

אבל מה יהיה בכל זאת, אם גם אחרי שיתברר עניננו לכל העולם, גם אחרי שנשיג הסכמת כל הממשלות, גם אחרי שנבטיח להביא טובה הרבה לממשלת טורקיה בעצמה, אם אחרי כל אלה לא נוכל להתפשר עם ממשלת השולטן? או אז מוכרחים נהיה לחכות, עד שיעבור בארצות הקדם המשבר ההולך ומתקרב. עם שלם יכול לחכות. ימיו ארוכים מימי אנשים וממשלות. ולפי מצב הדברים בארצות המזרח, אפשר לחשב את שעת הכליון באמצעות השעון שבידינו. נצחונות במלחמה לא ישנו את המצב לטוב. הן גבורת המחמדנים לא היתה צריכה לראיות, ולכבוש ארצות לא יתנום עוד. בנידון זה למדנו הרבה ממלחמת הטורקים נגד היונים. הכליף איננו יכול אפוא לרכוש לו כחות של תרבות חדשים בחרבו ובקשתו.

לעומת זאת נודע רפיון ידיו של עם הטורקים, התמים בדרכו, בהתחרות

*) השמועה הזאי הוכחשה בינתים מצד החוגים הקרובים אל הותיקאן.

שונים הם המעצורים הדיפלומטיים. קדם כל נחוץ שיכירו הכל, כי הננו פותרים חלק משאלת המזרח, אם נכרות אמנה עם ממשלת הוד השולטן בהסכמת הממלכות. ביאת היהודים בני התרבות האירופאית אל ארצות הקדם תהיה בלי ספק למגן בעד הנוצרים היושבים שם או באים שמה מחדש, כשם שתועיל להטבת המצב בממלכה העתמאנית בכלל. ואם ישאל מי שהוא: איך יכולים אנו להחזיק בידי ממשלה, שתחת הטותה קרו בשנים האחרונות המאורעות האכזריים, שעוד לא נשכחו מלבנו? הטוען כזאת איננו מכיר, לפי דעתי, את הטורקים. מטבעם הנם רפי־רוח וטובי־לב, שאמנם לפעמים משחיתים את דרכם ועושים מעשי־אַלמות קשים. הארץ ויושביה הולכים הלך והתרושש, ומה שנראה לנו להתפרצות מתוך קנאה דתית, אפשר שנכיר ביתר עיון כהתמרמרות עזה נגד המצב הפנימי הפרוע. אולם באמת המושלמנים, לפחות אותם הנמצאים עתה בטורקיה, הנם סבלנים נגד בני הדתות האחרות. ידעתי כי דברי אלה מתנגדים לדעה קדומה השוררת באנגליה *); אבל הנני מגיד רק מה שראיתי בעיני במשך מסעי בארצות הקדם ומה ששאבתי ממקורות רבים ונאמנים. מצב הטורקים הנהו רע, וכדרך ילדים ואנשים תמימים הם תולים את האשמה בכל דבר, אך לא בנפשם הם. אם יעזרו ביד האנשים האלה להתרומם משפלות מצבם, אם יכניסום אל חוג ההשפעה המוסרית של החיים המודרנים, ואם יעזרום בשלום ובנחת לעשות תקונים בהנהגת עניניהם הפרועה, אז לא יוסיפו עוד לחולל פרעות כאשר עד עתה.

הנה נראה אפוא כדבר ברור, שטובת הממשלה הטורקית דורשת, לבא לידי פשרה עם היהודים. אבל איזו תועלת יש לממשלות אחרות לעזור ביצירת מדינה יהודית בטוחה על פי משפטי העמים? שונה היא התועלת שתצא מזה לכל ארץ וארץ, אבל במדה ידועה נוגע הדבר לכל הארצות. הלא היא היציאה הנחוצה של אנשים אמללים, שנואים ונדחקים אל היאוש הקיצוני, אנשים נדים ונעים על פני כל כדור הארץ ונלחצים בכל מקום להספח אל הכתות היותר קיצוניות. אי אפשר שלא יכירו ראשי הממשלות וכל אוהבי הסדרים הקימים, כי, בתמכם בידינו להוציא הצעתנו לפעולה, ירגיעו רוחם של אמללים, אשר מרב ענים מתעוררת בם התשוקה לכל מעשה של הרס, ובהיותם נפזרים לכל רוח, סכנה הם לעולם. זה הוא המחזה היותר מרעיש באסונו של עמנו, כי העם היהודי, המחזיק בנושנות מאין כמוהו, נמשך תמיד אחרי תנועות ההרס. לזה יבא עתה הקץ. תוצאות טובות, ששפעת ברכתן איננו יכולים לשער היום אף בדמיוננו, תצאנה מזה לכלל האנושות.

אמנם יש עוד מעצורים מדיניים חשובים, שנחוץ להסירם, אלא שאפשר להסירם ברצון טוב. שאלת המקומות הקדושים היא רצינית למדי, אחרי

*) המאמר הזה נדפס ראשונה בעתון „Contemporary Review"

לכל העם. הלא יודעים אנו, איך יארבו לנו מתנגדינו לראות את קלקלתנו בפנה זו. בימים הראשונים לתנועתנו, כשחשבו לאי אפשר שיצא רעיוננו לפעולה, היינו בעיניהם כפתאים. במדה שתתברר האפשרות יותר ויותר, כן יתאמצו לחשוד אותנו, כי בעלי־עסק הננו. האנשים העומדים בראש התנועה לא היו בעלי־עסק מעולם, כשם שהפוליטיקה לא היתה ואיננה גם היום אומנותם. נגד חשדות כאלה אנו מבקשים לנו מפלט אל רמי־המעלה, האמנים והוגי־דעות שבעמנו. הם, בהכרח, יבינו לחדר לתוך תוכם של דברינו ולהיות ערבים בעד מחשבתנו הרצויה.

מלפני שלחן־הכתיבה קמנו, בשעה, שבחוץ עלתה צעקת־היהודים למרום, חובתנו היתה לצאת אל בני עמנו הנתונים בצרה ותועים כצאן בלי רועה. אבל אנחנו, שפתרון חלומותינו ובקשת החשבון על הליכות העולם אהובים לנו מכל, כשאנחנו מוכרחים לשנות ולשלש את דברינו באספות, כשאנחנו מרגישים, שהאמתיות היקרות לנו, נהיות בפי עצמנו למשלי־המונים — או אז מתעוררת בנו התשוקה לשוב אל עולמנו השקט ההוא. ואם יעלה בידינו להביא את העם אל המקום, שאליו הננו נושאים את נפשנו, אז נשוב להכלים את דמיונם הנאלח של מתנגדינו. מה לנו לבקש שם לעצמנו? שם יחיה עמנו ברשות עצמו, לפי רצונו ויכלתו. אין ספק בדבר, שיהיו גם שם בעלי־עסק ופוליטיקאים, אמנם לא פחות, אבל בודאי לא יותר מאשר במקום אחר. ואנחנו רק אחת שאלנו ואותה נבקש: לשוב אל המקום אשר עזבנו, אל שלחן הכתיבה.

העמים במעשי השלום. כי יבאו עמים אחרים להאחז בארץ, נראה כדבר רחוק מן האפשרות, מפאת המצב הפרוע והמסוכן השורר שם עתה. ולו גם חפצו זרים להתישב שם תחת חסותם של קונסולים, כי אז מוכרחת היתה ממשלת טורקיה לעצר בעדם בכל כחה, יען כי במדה שתגדל השפעת הקונסולים בארצה, כן ילך כבוד ממשלתה הלך והתמעט.

אך ליהודים אין, לפי מצב הדברים של עכשו, כל חפץ לשלוח שמה אף קולוניסט אחד. אלה היושבים שם מכבר יכולים להשאר, ויש בארץ הקדושה קבצנים יותר מדאי, שאפשר וגם נחוץ לעשותם על־ידי הספקת עבודה לאכרים ולבעלי־מלאכה. אין ספק בדבר, כי הממשלה הטורקית תתיחס אליהם בנדיבות, ומה גם עתה, אחרי שבררנו גלוי ומפרש, כי אין ברצוננו להמשיך את ההגרה בתנאים הקימים עכשו. בקונגרס הבזילאי נמנו וגמרו, כי נחוץ להחזיק במושבות, שנוסדו עד כה והצליחו במעשיהן, אך לא ליסד מושבות חדשות, כל זמן שלא נוצרו מראש ערובות בטוחות במשפט. אין אנו רוצים ליסד מושבות שאינן בטוחות, אשר מבלי כל תועלת מדינית לעצמן, תועילנה רק להטבת מצב הארץ, בעוד שהן בעצמן תהיינה בסכנה, אם תעבור רוח אחרת על הממשלה ואם ישנה עם הארץ, שלבו טוב לנו עתה, פתאום את רוחו לרעה.

אבל אם תחפץ ממשלת טורקיה, תמצא לה עזרה. אוצרות כסף גדולים הנם נכונים לתכלית זו. אמנם הממונים על האוצרות האלה אינם מסכימים עמי בכמה פרטים, אבל הדבר איננו נוגע אל עצמם, כשם שאיננו נוגע להנאתי הפרטית. בכל אפן הנם אנשים, שכבודם יקר בעיני. הם ישתתפו במפעלנו, כשנגיע להוציאו לפעולה.

האפשרות, שיסרבו בדבר, אין להעלות כלל על הדעת; נודעים הם ברצונם הטוב ובנדבת־לבם. לו נסו לעשות כזאת, כי אז היה להם לירא מפני כל יהודי לבוש־קרעים, שיפגש בהם בפנים זועפים. לפי המצב, שעליו העמדנו את עניננו, איננו תלוי עוד בדעת נדיבים לשבט או לחסד. יש די כח בעם להושיע לעצמו, אם רק יתעורר בו הרצון.

לפני הקונגרס הבזילאי הוצעו הצעות שונות על־דבר האוצר הלאומי ומוסדות אחרים לעניני כספים. הצעת הפרופיסור של האוניברסיטה בהידלברג, ש פ י ר א, ליסד אוצר לאומי, נתקבלה. כבר נרשמו גם חתימות המתנדבים לתרומות. אולם קדם כל אומר הועד, הנמנה מטעם הקונגרס, לקבוע את היסודות, שעל פיהם יתנהגו עניני האוצר וחשבונותיו בפרהסיא, יען כי איש ממנו לא יאבה להטות על עצמו קו של חשד, בהיות הכספים נכנסים ויוצאים בצנעה.

בזהירות כזו עסקו גם בעניני אוצרות וכספים אחרים שהוצעו, ובקונגרס הראשון לא נתנו כלל להתוכח עליהם בגלוי. הננו רוצים, עד כמה שטובת הכלל דורשת זאת, לאמץ את רוח הקבלנות, אבל בפני העם היהודי אנו ערבים רק בעד עסקים פרטיים כאלה, שנוכל להיות באיזו מדה בטוחים, שיהיו לתועלת

היהודי הנצחי

היהודי הנצחי

המפעל, שבו עוסקים חברי הציונים ואני זה שתי שנים, לא היה לשוא, מכיון שהצליח לתת לשאלת היהודים את צורתה של עכשו. השאלה נדונה לפי מה שהיא; בתור שאלה מדינית רבת־ערך מאד. אחרי הקונגרס העולמי, שהתאסף לקריאתי בימים האחרונים לאוגוסט שנה זו בבזיל, למרות התנגדותם של מיליונירים אחדים וכמרים יהודים הסרים למשמעתם, התחילה העתונות שבכל הארצות להתוכח בדבר הציונות. לפני זה לא ידעו כלל מחוץ לחומות הגיטו, מה היא הציונות. כי הגיטו עודנו עומד בכל הארצות, אף אם חומותיו אינן נכרות לעין. הגיטו עומד וקים באי־בטחון התושבים, בתחומי־מושב היהודים ובפחדם להודות באחדותם העממית. אחת הסתירות הרבות והמפליאות שבחיי עמנו היא זו: כי נפזרנו במרחקי אין קץ, ובכל זאת הננו יושבים צפופים עד כדי מחנק. לגיטו יש דעה צבורית מיוחדה, שאינה נשמעה מחוץ לחומותיו הנסתרות מעין רואה; האין בזה עוד ראיה נצחת למציאות הגיטו, שכל המריבות והצעקות בדבר הציונות לא נשמעו עד כה מבחוץ?

מה חפצה של הציונות? לכונן מקום מושב קבוע בעד עם, שאין לו ארץ, שמספרו רב וגם — נודה זאת בפה מלא — עצום הוא יותר מאשר יוכל להטלטל מארץ אל ארץ, מבלי שיביא סכנה לעצמו ולאחרים. שם יהיה פחות אמלל, אבל גם פחות מסוכן.

שגיאה, שמתחילים להרפא ממנה, היתה במה שחשבו, כי על ידי התקדמות האנושות, כביכול, תבטל שאלת־היהודים מאליה. אם מכוון דבר זה לאותם הימים, שבהם „יגור זאב עם כבש", אין לחכות, שיבא ברבע־השנה הקרוב. כל אחד רואה את עצמו ככבש, השני הוא תמיד הזאב. אולם בשאלת־היהודים נראה מחזה זר ונפלא. סחר הארץ החדש, העושה את העמים כך קרובים זה לזה, הועיל לרעה למצב היהודים המדיני והסוציאלי, בעוד שהרבה את כחם הכלכלי, או יותר טוב הפינאנסי. היהודי נעשה יותר נע ונד, ועל ידי זה יותר אמלל ושנוא מאשר עד כה. הכי יודעים את הנדודים, אשר שבעו היהודים בעשרים השנה האחרונות? יש כאן תנועת המונים, שלעומתה היה שנוי־המקום של עמים רבים בראשית ימי הבינים, לכאורה, רק שעשוע ילדים. מן המצוקות הנוראות שבמזרח אירופא נמלטים זה כעשרים שנה מאות אלפי אנשים נואשים

איזה נמוק עקרי יש לאלה, שכבר נכנסו, להתקומם נגד אחיהם הנכנסים מחדש? בכל אפן לא נעים הוא לאמר: לֵך ורעב באשר תמצא, פה אתה מפריעני מעכול סעודתי; לך והֵעָנה באשר תלך, כי רוצה אני להיות שקט במעוני. באמת צרה גדולה היא, ואין דרך, לכאורה, לצאת ממנה. אולם הציונות אומרת לשים קץ לה, בחַפשה בעד העם, שאין לו ארץ, את הקרקע שלו ואת הכבוד שלו. הדלים הנודדים יִקָבעו על אדמת אחוזתם, ששוף סוף יהיו רשאים לאהוב אותה, ושלא חדלו מעולם לשאת את נפשם אליה: בארץ מולדתם ההיסטורית.

שם תגרום כניסתם להקמת סדרים וחיים מוסריים כאלה, שאינם נמצאים עתה בארצות המזרח במדה מספקת.

לזאת, רק לזאת שואפת הציונות. משַׂמֵחַ הוא, כי מצאה לה תנועתנו בדעת־הקהל שבאנגליה הד כזה, שהתבטא בימים האחרונים בחוות־דעתם של Daily Chronicle ושל Pall Mall Gazette. מה שהציע מר ארנולד וַיט, לקרוא לועידה אירופאית שתעסוק בפתרון שאלת־היהודים, מתאים אל מה שהגדתי בספרי „מדינת היהודים": כי צריכה השאלה להיות נדונה ונפתרה במועצה על עמי התרבות. ומכיון ששני עתונים, שונים כל כך בהשקפתם המדינית, מתאימים זה עם זה בענין אחד, הרי אפשר לראות בזה בטוי גמור לרגשותיו של העם האנגלי. אינני יודע, אם כבר הספיקה העת ללורד סליסבורי, הטרוד בעניני הממשלה, להכיר את הדבר הזה, שבו יכולה בריטניה הגדולה והיותר־גדולה למצא חפץ. אבל אם ינסה מי שהוא, קונסרוַאטיבי או ליבראלי, לפתור ביחד עם שאלת־היהודים גם חלק משאלת המזרח, יהיה זה מפעל של חכם מדיני גדל־עצה ורב עליליה, ויכול להיות בטוח, שכל העולם, עד כמה שהוא תרבותי, יקשיב לדבריו ולמעשיו ברגש של השתתפות, ואולי גם ביראת כבוד. מתחלה הייתי נוטה להאמין, כי ההתחלה הדיפלומאַטית צריכה לבא מצד אנגליה, מפני שאנגליה, מדי נשאה עיניה — דרך קו־האויר הישר — אל הודו, בעל כרחה, תעיף עין על פלשתינא, ומפני שלאנגליה יש עוד היום איזו מדה של „ישוב הדעת" בהשקפתה על שאלת היהודים. אם לא תבא ההתעוררות למועצת ממשלות אירופא מצד המיניסטריון לעניני־חוץ הבריטי, אז אפשר, שיתמוך קיסר אשכנז בדבר הזה, שהוא מכירו היטב. ובאמת נוגע הדבר אל העולם כלו, הוא ענין בין־לאומי במובן היותר רחב, ואספת ועידה כזו היתה בודאי מתאימה עם דרישות הכלל. זאת היתה ועידת־שלום, שלא היתה עוד כמוה, לתפארת לכל האנושות.

אבל, האם רוצים היהודים? על השאלה הזאת השיב בחיוב הקונגרס הבזילאי בהסכם כל חבריו ובהתלהבות. שדרות עמנו הרחבות השתתפו בו על־ידי ציריהן, בהם היו סופרים, חכמים, עורכי־דין, רופאים, טכניקאים, גם סוחרים ובעלי־אוצרות.

מתקוה לבקש פת לחם ומעט מנוחה. מי האיש, שלבו עוד לא היה לאבן, שיוכל להתבונן לנדידה זו המלאה מכאובים, המוליכה מדחי אל דחי, מבלי שתאחזנו פלצות? אבל הדלי־האישים האלה, מזי־הרעב למחצה, ונואשים כָּלָה מתקוה, נושאים אתם במלא רחב כדור הארץ לא רק את עני עצמם, אלא גם ענים של אחרים. וכן הם נסים מפני השנאה, ומחוללים אותה בכל מקום בואם. מפאת עניותם היותר גדולה, הם חומסים את הטרף מפי העניים שבעניים, האהבה הסבלָנית אל הקרקע, שבה מַצטין האכר, נפגמה אצלם או אסורה להם. הנדידה ההכרחית עושה אותם כבר בשפל המדרגה הכלכלית לתגרנים. בכל מקום הם נאבקים עם תנאי הקיום הרעועים, שאין ערוך להם, ומתגברים עליהם. מסע־העוני הזה עִם כל העצב שבו, הוא גם מסע של כבוש. אולם, גם אחרי שהכו היחידים שרש באיזו ארץ, לא חדל העוני. המשרות המביאות רק כבוד לבעליהן, מצד הממשלות מתוך הכמה ומצד הצבור מתוך רגש טבעי, אותן המשרות סגורות ומסוגרות ברֹב הארצות מפני היהודים. ולפיכך הם נדחקים אל המסחר, אל אותו המסחר, שהתנועה היותר גדולה לא רק מתאימה אליו, אלא, אדרבה, דרושה היא לו. חסרון הקרקע במדרגות השפלות, והסרון הכבוד במדרגות הגבוהות עושים את היהודי למה שהוא.

והנה יש אנשים הרואים ב„התבוללות" את פתרון שאלת־היהודים. אבל התבוללות מה היא? בודאי שאיננה חקוי הדבור, שיתדמה בו היחיד יותר או פחות לאחרים, לא אֹפן עשיית השפם והזקן, לא המלבושים, אף לא הדברים שהתרגל אליהם האדם בחייו יום יום. התבוללות הרי זו רכישת קרקע וכבוד באיזו ארץ. היהודים הנם נכונים אליה בכל מקוֹם שהם. האם יתנו אותם? ובמקום שנותנים אותם היום, האם יתנו אותם גם מחר? אנחנו היהודים היושבים בארצות התרבות, שהיו לאנטישמיות, רוצים להתבולל, אבל דוקא נסיונותינו להתבוללות הם שחוללו את האנטישמיות החדשה, מפני שזה היה החפץ לרכישת קרקע וכבוד. וכן יהיה בהכרח בכל הארצות, גם באנגליה. אפשר שיאמרו, כי מכניס אני את האנטישמיות לאנגליה. כבר הסכנתי לכל מעשי־נבלה, ושום דבר בעולם לא יעצור בעדי מהגיד את האמת, שאני מכיר בה. רק הצלחתה השלמה של הציונות יכולה להגן בעד יהודי אנגליה מפני האנטישמיות, כי היא תטה את זרם היהודים העניים ואת דרך כבושם לצד אחר. אלה הם דברים פשוטים: בהיות מספר היהודים מעט, דורשים מהם שיתבוללו; אם ירב מספרם, רואים בהתבוללותם סכנה לעם הארץ. אנגליה היא כעת אותה הארץ, המושכת אליה ביותר את היהודים מכל ארצות התבל, מפאת תרבותה הגבוהה וסבלנותה נגד עמנו. תוצאת הדבר כבר היתה עד עתה, כי נתרבה מספר היהודים באנגליה בעשר השנים האחרונות — אם נכונה ידיעתי — עד כפי שלש. אינני יודע, מי מכם ידרוש שיהיה כן גם להבא. אני חושב, כי פחות מכל ידרשו זאת היהודים שכבר נתישבו, אלא שאינם יכולים לגלות מה שבלבם.

בתוכנו הריעו ויבבו לקראתה, רכשה לה כבר בכל מקום את לבות הנאורים ומתחילה לרכוש לה את המעמד הבינוני שבחיי הכלכלה. ומה הוא ערכו של דבר זה? כלום יש כאן דיקלמציות ריקות, משחקי־אגודות או שעשועים בהמון? לא, זוהי הסתדרות היהודים, שאפשר שישתמשו בה באחד הימים לבויקוט, שעוד לא ראינו דוגמתו. כחם של האנשים האלה הנהו פחות בצרורות כספם הנצבר בידם מאשר בבטחונם ובהיקף עסקיהם. מחוץ לא יכלו להם עד כה, בכל הנסיונות הרצויים שנעשו בכונה זו. כל נסיון כזה היה נחשב עד כה למעשה אנטישמי, ולפיכך לא הפיק רצון בעולם־המסחר היהודי. אבל אחרת היתה, אלמלי קראו בשם הרעיון הלאומי למעמד הבינוני, שגם הוא נמצא כבר במְצוקה, שיתקומם נגד אדירי הכסף. למשוך או לדחוף!

לעת־עתה טרם הגענו לכך. מה שרמזתי בקצרה על הבויקוט הפינאַנסי, לא בא אלא לרמז, כי אנחנו בעלי הדמיון חושבים להשתמש בשעת הצרך באמצעים מוחשים לגמרי. כידוע, החליט הקונגרס הבזילאי ליסד גם באַנק יהודי. ראש הקונגרס לא נתן לדון תכף ומיד על ההצעות שהוצעו, מפני שכבוד הקונגרס דרש, שלא יטפלו בהצעות חדשות שלא נבחנו כל צרכן. באַנק לקולוניזציה יהודית, שהון מניותיו יעלה לשני מיליונים ליטראות שטרלינג, יהיה מוסד, שכחו יספיק לעבודות הפינאנסים היותר קרובות. מי שיודע את היקפה של תנועתנו, יחשוב את הדבר קרוב לודאי, כי שני מיליונים מניות בנות ל"ש אחת יחתמו במהרה בכל העולם. בעצם הדבר מרגיש האיש, שאיננו בעל עסקים, מעין יראה לנגוע בדברים האלה. אבל עלינו לעשות זאת בעקב רעיוננו, ומכיון שאין עסקי ממונות וענינים מדיניים מתאחים כלל, אפשר שינָקו מנהלי התנועה מֵהתנפליות מגואלות ביותר.

הריני חותם את דברי, אף־על־פי שיש עוד הרבה לשאול. ביד מי נרכוש את הארץ, באיזה אפן, וכיוצא באלה. על כל אלה דברתי בפרוטרוט בחוברת־אקטובר של Contemporary Review, ועתה אין רצוני לנהוג שלא כשורת אורח בעתון הזה. יסתפקו נא הקוראים במה שרמזתי. שליחי דעת הקהל, שאינם תלויים ברצון אחרים, בודאי ישאו ויתנו בכל הארצות בדבר הצעתם לקרא ועידה אירופאית, שתעסוק בשאלת־היהודים. וכשתתאסף ועידה זו, הלואי שתוציא דבר מתוקן ונאה לתרבות שבימינו. הפתרון הארצי לשאלת־היהודים הוא יביא הרוָחה לאירופא והגאולה לנו.

כי הרוב העצום של היהודים בכל העולם מסכים אל ההחלטות שנתקבלו בבזיל, זאת יכולים להגיד היום בבטחון. מכל חלקי התבל, מכל ארצות אירופא מגיעות אלינו יום יום ידיעות על־דבר אגודות ואספות־המונים, כי מאתים, חמש מאות, אלף איש ויותר מסכימים בהתלהבות אל ההחלטות שנתקבלו על־ידי ציריהם בבזיל. ומה בכך, אם מתקוממים פה ושם רבנים, המוחים נגד הציונות? מחוץ ליהדות רגילים להפליג בהערכת סמיכותם של האדונים האלה. בכלל אין להם כח־הרשאה לחוות דעתם המדינית בשם קהלותיהם. אם היה למשל, האחד, לרב ראשי, מפני שמצא חן בעיני עשירים אחדים, עוד לא נעשה בזה לבר־סמכא כל שהוא, שאלמלי כן הגענו לכך, שתהיה התורה בבית ד׳ מסורה בידיהם של אילי־הזהב. המכובדים, המלומדים והיראים האמתים שברבנינו מגלים דעתם בשם הדת בעד שיבת היהודים אל ארצם.

והנה דומה היה הדבר, כאילו זקוק היה עניננו לפטרונותם של בעלי־האוצרות הגדולים. אמת הדבר, אלה בעלי־האוצרות הבין־לאומיים עשירים הם למדי, שיתמכו במפעלנו, אולם אינם עשירים למדי, שיעצרו בעדו. אם תמצא ידם לקנות הכל בכספם, את חתיכת העופרת, שממנה נעשה העט של סופר בלתי־תלוי בדעת אחרים, אינם יכולים לקנות. אפשר שאותה העתונות, שנפגם טעמה המוסרי, תשית ידה עמם להפיק זממם, אך לעצור בעד תנועה עממית, הצומחת במהירות כזו, לא יעלה עוד בידם. ימשכו בכתפיהם ויצחקו כאות נפשם על האוטופיות ועל החלומות. אולי לא רחוק היום, שבו תתראה לפניהם האגדה בפנים אחרות. De te fabula narratur! (האגדה נוגעת גם אליך!) אפשר שיגיע הדבר לידי כך, שהתנועה המגוחכה הזו של אנשים אמללים, המתנהלת בידי אנשים משוגעים אחדים, תתיצב לפניהם בכל כבד־מוראה. איככה? הנה לפנינו אנשים מעט, הפורשים בחוטי־כספם מכמרת מסביב לכל ארצות התבל. הנה אנשים מעט, שעל פיהם נחתך גורל העמים, אם לשבט אם לחסד, בתנאי החיים היותר נכבדים. אבל כל ההמצאות מביאות תועלת רק להם לבדם, ועל־ידי כל צרה שבעולם יגדל כחם. ולאיזו תכלית הם משתמשים בכחם זה? האם נכונים הם לעבודה לשם איזה רעיון מוסרי? העומדים הם למצער לימין אחיהם בני עמם, שמצבם הוא כל כך רע ומר?

נראה זאת. השאלה היא מנוסחת, הולכת ומתחדדת.

בלעדיהם אי אפשר לעשות דבר, לא לערוך מלחמה ולא לעשות שלום. בטהונן של הממלכות ועסקיהם של היחידים מסורים בידיהם, השואפות לבצע. המצאה חדשה מוכרחת לדפוק בהכנעה על דלתותיהם, ובגאוה של עזות הם חורצים משפט על צרכי יתר בני האדם.

האמנם גם הציונות תלויה בחסדם? לא, נפלא הדבר, כי איננה תלויה בהם. למרות הקמטים שבמצחם, למרות לעגם ולמרות התנפלותם של משרתיהם העתונאים עושי רצונם, הולכת תנועתנו העממית הלך והתקדם. אחרי שהדלים

משה׳ל

משה׳ל.

משה׳ל הוא אנטי־ציוני. זה כבר אנו יודעים אותו, ותמיד התעורר בנו געל־נפש, כשהסתכלנו בפניו, כשהביאו אותנו מקרי החיים להתקרב אליו, או לבא אתו במגע ומשא. אולם יחד עם הגעל, שהרגשנו למראהו, היינו רגילים עד כה לחמלה עליו; בקשנו לצדד בזכותו בטעמים היסטוריים, כיצד נעשה זה לבריה כה נַעֲוָה, מדוכאה ומנוולה. ועוד זאת: הלא בן הוא לעמנו — אף אם אין לנו שום סבה להתגאות בחברתו. אמרנו בלבנו, כי עלינו לסבול אותו, אף חובתנו הקדושה היא לחנכו ולתקנו, כי אנחנו כלנו נגדל במלוי חובתנו הזאת, ומתוך איזו רכות או חולשה רומאנטית היינו למגן לו, מפני שהיה נבל. כשעשה משה׳ל דבר בליעל, עמלנו לחפות עליו. כשהרבה משה׳ל להיות שפל במעשיו, הזכרנו לכל העולם את הגדולים שבעמנו. כשהמיט משה׳ל חרפה על כלנו, נכלמנו או קצפנו בסתר לבנו — אבל החרשנו.

והנה עשה משה׳ל מעשה, הראוי לתהלה ותפארת הוא לנו, ובו השיב לנו גמול בעד כל מה שסבלנו בגללו. הוא נפרד מאתנו. משה׳ל, יפה עשית!

אבל מדברים אנו במשה׳ל, מבלי להציג אותו כראוי. מי אפוא הוא משה׳ל זה? טפוס הוא, רעי החביבים, תמונה מתגלה וחוזרת ומתגלה מזמן לזמן, בן־לויתו האיום של היהודי, וכה קשה להפרידו מעל היהודי, עד שהחליפו אותם תמיד זה בזה. היהודי הוא אדם, לא טוב ולא רע מיתר בני האדם, לכל היותר הנהו נכה־רוח ומר־נפש על־ידי הרדיפות, וכח גדול לו לעמוד בעת צרה. ומשה׳ל, הוא קלקול מין האדם, שפל ונבזה במדה שאין לתארה. במקום שהיהודי חש כאב או גאון, נמוג לב משה׳ל מפחד רע, או מעוה הוא פניו בלעג של עזות. בצוק העתים מתנשא היהודי להחזיק מעמד, ומשה׳ל מתעקם ומתפתל עוד יותר. כשמשתנים העתים לטובה, נותן היהודי אל לבו להיות נוח לבריות, להתנהג בסבלנות, לפעול ולעשות לטובת הכלל; ומשה׳ל נעשה חצוף וגס־רוח. נפש היהודי, המנוסה בענויים, מלאה געגועים לעלות למדרגות גבוהות בחיי התרבות, ומשה׳ל עושה הכל, אם ישים פניו אל ההתקדמות או ינהה אחרי הריאקציה, לשם עסקיו הפרטיים המגואלים. היהודי נושא את העניות בִּיקָר ובבטחון באלהים, ובעשרו הוא נותן ביד נדיבה ורחבה מסת נדבותיו לפי הונו ורכושו. משה׳ל הנהו בעָנְיוֹ קבצן נבזה, ובעשרו הוא שחצן עוד יותר נבזה.

מוסרי עם עמו, שאת גדלו לא שערנו מראש. משה׳ל הולך ונבדל מתוך האחדות, משה׳ל הוא אנטי־ציוני.

אל־נא יטעו בדברינו. רחוקים אנו מאותה העקשנות והשגעון, שבהם רוצים לתאר אותנו. איננו מחזיקים את כל מי שמתנגד לתנועתנו לאדם רע. יש טעמים חשובים וראויים לתהלה, שמפניהם אין איזה יהודי יכול או חפץ להשתתף בעצמו בתנועה עממית זו; אולם לבעבור זאת איננו רואה צרך לעצמו להטיל עליה חשד ולהלחם נגדה. התיחסות אדם מישראל, שאינו רוצה להשתתף בתנועה הציונית, מובנה בעצם הדבר מאליה: הוא מתיצב מנגד. הוא התבולל בסביבתו, בעלת הדת האחרת, טמיעה כל כך גמורה, עד שאין גורל היהודים נוגע עוד אליו. אפשר, שמתוך יושר־לב וגאוה לא נתק את הקשר החיצוני. הוא איננו שם לב אל אלה, שהיו בני עמו, ויכול להיות בטוח, שגם הם אינם רוצים לדעת אותו. אולם במדה שהתרחק כבר מן היהדות, בה במדה יוסיף לכבד ולהוקיר את רגשותיה של ההכרה העממית הזאת, שזרה היא לו. ואולי יבין גם כן, כי מצבו לא הורע בגלל התנועה, אלא נשתנה לטוב. היא מקילה לו את פרידתו מעל עמו וכניסתו אל עם אחר, שהוא מרגיש את עצמו יותר קרוב אליו, מבלי לעשות ותורים מחפירים. הוא, פשוט, איננו ציוני, אבל גם אנטי־ציוני איננו. הוא נשאר ניטראלי, קר, זר. ואם רוחו עודנה נכונה ושלמה בקרבו, אז יסכים כאיש זר לשאיפות הציונים המלאות אהבת אדם ויתמוך בהן, כמו שעושים זאת ידידינו הנוצרים בני העמים השונים. משה׳ל הנהו, לעומת זאת, אנטי־ציוני באפן צעקני ומטריד. משה׳ל לועג, מחרף, מוציא דבה ומלשין. כי מרגיש הוא משה׳ל, שסוף סוף באה עתה עת פקודתו. הוא הכיר זאת כמעט באפן גאוני, בטרם עוד גלתה הציונות את כל כלי־התותח. אף מהר משה׳ל בערמתו לטבוע נגד הציונים את הפתגם: אנטישמיים יהודים הם. אנחנו? אנחנו, שמבלי לחוס על עמדתנו שרכשנו לנו ועל התקדמותנו, הננו מודים, כי שמיים אנחנו, המחבבים ומוקירים את לאומותנו העתיקה, ועומדים לימין אחינו העניים. אבל הוא הכיר במהירות הברק, מה אנו. שונאי־משה׳ל הננו.

משה׳ל כבר התפשר כמעט עם האנטישמיות. הלא בארצות התרבות נוגע הדבר רק אל כבוד היהודים. משה׳ל מושך בכתפותיו: מה זה כבוד? מה־בצע בכבוד? כשרואה אדם ברכה בעסקיו, ובריא הוא בגופו, אז ישא את השאר בנקל.

במקרה היותר רע נושא משה׳ל את עיניו למרחקים, אך לא לציון, כי אם לאיזו ארץ שהיא, אשר בה יוכל להקלט לתוך אומה אחרת. וכיון שהגיע לשם, הוא מתחיל אחרי עבור זמן קצר להתנהג באדיקות נלהבה, מורה לאחרים לקח בפטריוטות החדשה, וחושד בכל מי שאיננו כמוהו. ובעשותו כל אלה הוא סותר את עצמו סתירה נפלאה; הוא נפרד מעל היהודים, ובכל זאת הוא מדבר בשמם. אשר על כן יקרה לנו לפעמים לשמוע מפי אוהבים נאמנים לתנועתנו

היהודי אוהב את האמנות וכל דבר שבמדע; אלה היו ימים רבים תנחומיו בעולם הבודד, שבו נסגר בידי חברה מלאת־שנאה לו. משה׳ל עוסק אפילו באמנות ובמדע רק בכדי למלא תאוותיו השפלות. וכן נראו בקרב עמנו בכל דור ודור גם סוחרים ובעלי־מלאכה, שלבם קנה הרבה חכמה צנועה ובישנית – בתמונות כאלה התגלה היהודי. אחד מהם היה ברוך שפינוזא, שעסק בהשחזת כלי־זכוכית והביט על התבל sub specie aeternitatis (מנקודת ראות הנצח). ולעומת זאת יכלו, ויכולים עוד, לראות רבנים, סופרים, עורכי־דין, רופאים, שאינם אלא רודפי בצע ומעשקות – בתמונות כאלה מתגלה לעינינו משה׳ל. היהודי הנהו מוכשר להתנגד לממשלת ארצו בתקף וביושר־לב, או לעמוד על צדה בפומבי. משה׳ל מסתתר מאחורי המתנגדים לממלכה היותר קיצוניים ומסית אותם בסתר, אם אין דעתו נוחה משלטונה, או מבקש לו מפלט ומגן ביד השוטרים בתור דילטור ומלשין, אם יפחד לנפשו מפני ההרס. אשר על־כן בזה היהודי תמיד את משה׳ל בלבו ומשה׳ל מחזיק אותו לפתי. ושני אלה, שנפרדו תמיד זה מזה ע״י שנאה כבושה, הטבועה בעצמיותם, נתחלפו לעתים קרובות איש באחיו. האין זאת שגיאה מחרידה?

כאלו נדחק באיזו תקופה חשכה של תולדותינו איזה המון של בני־אדם פחותים אל תוך עמנו האמלל ויתערב בו, כך נראים לעינינו אותם הנגודים, שלא נתנו להתאחות ולהתבאר. ומכיון שהיינו מאז, למן היום שהחלו העמים לחשב את דרכם, החלשים שבחלשים, חשבו לנושאה של תכונת עמנו לא את היהודי אלא את משה׳ל. עמים חזקים נדונים לפי הטובים שבבניהם, עמים חלשים לפי הגרועים שבהם. האשכנזים הם עם של משוררים והוגי־דעות, מפני שגיתה, שילר, קאַנט יצאו מקרבם. הצרפתים הם אנשי־החיל ובעלי הטעם היפה, מפני שהקימו אנשים כבאיַרד ודיגֵיסקלון, מונטֵין׳, וולטר ורוסא. ואנחנו הננו עם של תגרנים ואנשי־בצע ומרמה, מפני שמשה׳ל מלוה ברבית ופורע פרעות בשערי הבירזה. במשה׳ל מצאו תמיד את התואנה להתגולל ולהתנפל עלינו. משה׳ל הנהו הקללה הרובצת על היהודים. מתוך רגש פנימי הרגיש בזה היהודי תמיד, ואפשר שאירע פעמים הרבה, כי התרחקו יהודים טובים מעל עמם ודתם, מפני שנלאו נשׂא את האחדות הזאת. וכך ההליש משה׳ל את היהדות מבית ומחוץ.

אבל באו ימים, העת שאנו חיים בה, וגם המנוסה מן היהדות איננה יכולה עוד להוציא מכלל חברתו של משה׳ל. הגזע! כאילו היו היהודי ומשה׳ל בני גזע אחד. כמובן, קשה היה להביא ראיה לסתור את הדעה הזאת, ובעיני האנטישמיות נחשבו היהודים ומשה׳ל כאחים נאגדים בקשר אמיץ, שלא ינתק לעולם. בעתים כאלה יש אשר יצא מתוך היהדות איזה משה׳ל, אך בודאי לא יהודי. והנה הופיעה הציונות – היהודי ומשה׳ל מוכרחים היו לברר את יחסם אל השאלה הזאת. ועתה, רק עתה בפעם הראשונה עשה משה׳ל הסד

הציד בביהם

את ההערה: „הלא היהודים בעצמם אינם רוצים לדעת עד מה מן הציונות". היהודים? לא, ולא. רק משה'ל איננו רוצה. שום יהודי אמתי איננו אנטי־ציוני, רק משה'ל לבדו.

טוב הדבר! יהי מה שהוא. בזה הננו נפטרים ממנו. זוהי אחת התוצאות הראשונות והיותר מועילות שבתנועתנו. אנחנו נשאף רוח בנחת, אם נפטר לגמרי מן האנשים האלה, אשר בבשת מסותרת היינו מוכרחים להתיחס אליהם כאל אחים בני עם אחד. לא לנו הם, אבל גם אנחנו לא להם הננו. האם מתחילים כבר עתה לראות, מה בריאה היא הציונות שלנו בתור תנועה עממית; איך נגיע על ידה להטהר מכל אותן הבריות, המַטעות עלינו חרפה? הלאה הסבלנות הנרקבה! איננו צריכים להכלם עוד על מעלליו הרעים של משה'ל, איננו צריכים לחפות עליהם ולהצדיקם כאילו נוגעים הם אלינו. האמנם נואלנו? אבל, לא נואלנו במדה כזו, שנוסיף עוד להיות אחראים בעד משה'ל, ולא עוד, אלא שלשונא צריכים להתיחס כאל שונא. רד, משה'ל, מן הבימה, שאתה מחללה! שוב אנו רוצים ללכת לבית־כנסת מטוהרים, שבהם מתפללים יהודים אמתיים בתור רבנים גם בעד העניים. צא, משה'ל, מכל מוסדותיו של העם היהודי, שלפי דבריך אינך מכירו. ואם אמת נכון הדבר, כי רק הנלחצים ולא התקיפים נוהים אחרי הציונות, אז נחוץ, כי הכח הצִבור באמללים האלה יתקומם למלחמה. הבה נראה, איך יתפתחו הענינים, אם נכריז בויקוט על משה'ל בכל מקצועות החיים.

אם נבדיל מתוכנו את כל אלה, המוחים נגד אחדותנו הלאומית, אז יֵרָאה מחנה הנבדלים כאספסוף יחיד במינו. הנה בעל האוצרות, שקופה של שרצים כך גדולה תלויה לו מאחוריו, עד שהוא מפחד מפני משה'ל שכמותו, מפני העושק העתונאי, שהוא מפרנסו. הנה עורך־הדין עם בעלי־הדברים, העומדים בקצה הגבולות של סעיפי החק. הנה בעלי־העסקים החשודים, המכובדים המזויפים, החרדים הצבועים, התמימים המתחפשים, העושקים הערומים....

השמר לך, משה'ל! הנה לפניך תנועה, שגם צוררי־היהודים מודים, כי אין לתעב אותה. מטרתה היא, להעביר אנשים אמללים, שחייהם המדיניים והכלכליים מסוכנים מאד, למקום מושב קבוע ובטוח על יסודות המשפט. ולדבר זה אתה מסרב, משה'ל? בעד זה אתה רוצה לעצור בזדון־לבך, מפני שאינך רואה בו שום הנאה לעצמך? מה אפוא עשית אתה מעודך בעד „אחיך"? חרפה העטית עליהם, רעות הבאת להם, ועכשו, כשהם חפצים להושיע לעצמם, אתה מפריע אותם. משה'ל, השמר לך! אפשר, שתנהג בך הציונות כמעשה טֶל, המסופר באגדה. כשמתעתד טֶל לירות בחצו את התפוח מעל ראש בנו, מכין הוא לו חץ שני. אם יחטיא הראשון את המטרה, אז ישתמש בשני להנקם מאויבו. רֵעִים! החץ השני שביד הציונות נועד ליריה בהזהו של משה'ל!

הציד בביהם.

הריב הגדול, שהתלקח בביהם לרגל הפקודות בדבר הלשונות, מראה אותנו את היהודים במצב נפלא. הנם חברים נאמנים לאלה, שהיו אתמול שונאיהם בנפש — ומחר ישובו לשנא אותם. אלמלא היה הדבר רציני כל כך, היה יכול להראות כמגוחך מאד. מי שהוא יהודי לאומי, שכבר הגיע למרום הכרתו העממית, אולי יחוש בלבו את החפץ לשחוק מתוך קצף למחזה היהודים המחזיקים בכנפי מעיליהם של האנטישימיים הגזעיים. אבל במדה ידועה אין להצדיק את השחוק, גם לא לחרפה יהיה להכרתנו הלאומית, אם ננסה להבין את מצבם והלך־נפשם של היהודים האלה בני הלאום האשכנזי.

קדם כל עלינו להפרידם למיניהם. בודאי יש ביניהם כאלה, המתערבים עם האחרים ורודפים אחריהם רק בשביל הנאת עצמם או בטחונם המדומה. דחוקים הם ונפוצים כגידי אבן בתוך מרצפת זרה לסביבתם. גם בעתים של שלוה נחשבים הם כזרים בעיני הרוב אשר מסביב להם. ואולם, כשהרגש הלאומי מתעורר אצל האחרים, הנם מוכרחים להיות זהירים ביותר. במעמדם הכלכלי של היהודים, החיים ברובם על המסחר, הנם תלויים בדעתם וברצונם, אם לא של היחידים, אבל למצער של חוג אותם הסוחרים והקונים, שיש להם עסק עמהם. הם אינם רשאים להקניט את סביבתם. ולפיכך, כשהם נכנעים ושוחים עם הזרים, אין לדון אותם לכף חובה. מי שלא ותר מימיו ותור כל שהוא בעד קיומו, ידה בהם אבן בראשונה, פטפוט העוללים מצדיק את אבי המשפחה. הפקיד הסובל את עלילותיו של הגבוה ממנו, עורך הדין, שאינו רוצה להעלות את חמת בעלי הדינין, האומן העושה קידות כלפי הבעלים, כל אותם התלויים בדעת אחרים במשלח־ידם, מחויבים להבין גם את הסוחר היהודי, המשתתף בעל כרחו בתנועות המדיניות של סביבתו.

יש גם כאלה, העוברים את הגבול. רואים כאן מחזות מעוררים גֹעל־נפש, רואים את משה'ל עם מסוה טיטוני על פניו; אבל רואים גם את היהודי הישר שכבר התבולל, הנמצא היום במצב מעציב. ועל אדותיו נדבר הפעם. הציונות שלנו מואסת בטכסיס מלחמה שכזו, הנותנת את כל מי שמתנגד לה לשחוק ולבוז. רוצים אנו, להפך, לפקוח עיני אחינו, שנתקו מעל אדמת־שרשם ומתנודדים באין מעמד, למען אשר יראו את מצבם כמו שהוא.

הכרעה לצד זה ופעם למשנהו, עד כי לא יצדק חליפות כל אחד מהם. כך נראה לנו הדבר בלי משא פנים. לא חשבנו לנכון להטעים בריב הזה את תביעותינו אנחנו, ובכל אפן לא נצדיק את היהודים, אשר יאמרו להתהפך בעת צרתם של האשכנזים ממתבוללים אשכנזים למתבוללים טשיכים.

כבוד הרגשותיהם של היהודים האשכנזים שבביהם במקומו מונח — יכולים אנו להבינם. אולם כיצד מתבטאות ההרגשות האלה? עד לאיזו מדרגה הנן הגונות, אם בכלל נבונות הן במובן המדיני? קדם כל אנו שואלים: מה הנם האזרחים בני דת משה בביהם עכשו? האשכנזים הם אם יהודים?

לפי חזק הנהגתה של התנועה האשכנזית־לאומית בביהם אפשר היה לדרוש אפילו תשובה רשמית מאת המנהיגים. נפלא הדבר, כי האשכנזים בני דת משה נמנעים מלשאול שאלה זו, שאולי במקומה ובזמנה היא. הן לא די בזה, שהם, לפי האמרה השגורה בפיהם, „מרגישים את עצמם כאשכנזים". האם גם האחרים חושבים אותם לחברי הצבור שלהם? מענין היה יותר מאשר עד כה ברור דברים בנדון זה.

שאלה מיותרת. כלום לא נודע הדבר זה כבר? כלום מתאמצים מנהיגי האשכנזים אף במעט להסתיר את מחשבתם האמתית? לא; לכבודם של האדונים האלה צריך להאמר, כי גם בשעת המלחמה, הערוכה בחזית אחרת, אינם נכשלים בשנוי יחס אל היהודים. כמובן אינם זקוקים כלל לעזרת אנשים, הבאים לעזור להם מתוך התבטלות עצמית גמורה, ובזה הגענו לאותה הנקודה, שעליה איננו יכולים עוד, למרות רצוננו הטוב, להבין את העבריים בני הלאום האשכנזי. אלמלי היו מנהיגי האשכנזים רק שותקים בלבד, היה אפשר לחשוב, כי יש יהודים שכח זכרונם רפה, וזוהי מדה אנושית. בעיטת־רגל שלפני שלשה חדשים הנהו ענין השייך במדה ידועה אל העבר, ופוליטיקן ריאלי אמתי אינו מחויב לזכור אלא ליום ולילה אחד. אבל דברי הבוז והמשטמה מתחדשים עליהם מדי יום ביומו, ועל כרחך אתה אומר, כי אזניהם אטומות במוך הרבה, אם אינם שומעים כל אלה. לו יכלו למצער להתנחם בזה, שיכירו את פעולותיהם במלחמת האשכנזים בביהם. לא; האגודות לבתי־ספר, לתעמולה ולזמרה נהיות מרגע לרגע יותר אֲרִיוֹת, יותר „נקיות מיהודים". אפילו בכספם של היהודים, שעליו רגילים לאמר, „שאין ריחו נודף", בועטים בבוז. באגודה לבתי־הספר, שבה היו היהודים החברים הכי נאמנים, מחולקות הדעות, אם יכולים לקבל ממון יהודי. רובן מתנגדות לזה. כמה ועידות של אשכנזים מתאכפות, שאין בהן דריסת רגל ליהודים, ובאותן הועידות נואמים צירים שנבחרו מאת היהודים. אבל היהודים נושאים בדומיה כל עלבון כבודם. אולי יש להם תקוה, כי לא יתנפלו עליהם לעתיד, אם גם לא יחשבום לעולם לאנשים אחים? לא; הציר הופמאן פון ווילנהוף הגיד בפרוש, כי מועד־החנינה יארך רק כל זמן שתהיה המלחמה הנוכחית נגד הממשלה. הציר וולף העיר בישיבת בית־המחוקקים מיום 26 לאקטובר:

היהודים בעלי התרבות האשכנזית, שימי נעוריהם ובחורותיהם היו ימי ממשלת הרעיונות הליברליים, נספחו בכל חם לבם על הלאום האשכנזי. הם אהבו את אשכנזותם אהבה עזה ויעבדו באמונה ובחרף נפש בעד העם האשכנזי ובעד רעיון החפש האזרחי. הם התחברו אל הלאום האשכנזי בקשר אמיץ – אמיץ, כנראה, יותר מדי. כי פתאם החלו להתנער מהם. פתאם אמרו, כי נטעי־זרים הם, המוצצים את לשד הגזע.

בן־רגע לא היו עוד אשכנזים, כי אם יהודים. השנוי נעשה בלי מעבר, לפתע פתאם, כעין יקיצה מתוך חלום. הממשות חזרה להקיף אותם באכזריות, שכבר נגמלו ממנה למחצה. הם היו כנדהמים. כל מה שהיה עד עתה, היתה אפוא שגיאה. כל החשבון שבחייהם נוסד על טעות עקרית אחת, כל הקרבנות היו לשוא וכל אמונתם ללא הועיל.

בני האדם וכח השגתם שונים הם למיניהם, תנאי החיים קובעים את צורת הרשם, שהמאורעות עושים עלינו, בכל גיל וגיל שונה היא הרגשתנו. וכך יתבאר לנו בדרך טבעי, כי ההרחקה שהרחיקו את היהודים בזרוע מתוך האשכנזות, פעלה עליהם באפנים שונים. אלה ראו את עצמם כבודדים, בלי מולדת בארץ מכורתם. כי המולדת איננה דבר התלוי במקום בלבד; זהו, אדרבא, המושג היותר צר למולדת, כשרואים בה רק את ההתרגלות לאיזו עיר, לאיזו רחוב, לאיזה בית – המולדת צריכה להיות יותר מן ההתחברות לאיזה דומם. המולדת היא שתוף המחשבה והרגש עם הכלל העממי, שתוף גמור, שהכל מכירים בו. והטעם על „מכירים”. בלי הכרה אין מולדת... אחרים שאפו בכל תקף לאחדות עממית, שמקרבה לא יורחקו לעולם על־ידי שום שנוי בתנאים המדיניים, ולשאיפה הזאת יש כבר היום צלצול כנחושה עד למרחקי תבל. וכת שלישית, עוד לא רצו להאמין, כי נדחקו מתוך האשכנזות, גם בשעה שכבר נסגרו לפניהם כל הדלתות בזרוע ובשאון.

והנה באה עד משבר האשכנזות באוסטריה; נאמר, בלי גוזמא: בביהם. משבר קשה הוא, בזה אין להטיל כפק לפי הידיעות שבעתונים. האשכנזים בביהם רואים את עצמם נלחצים, את קיומם הלאומי בסכנה. אנחנו, שאנו לעצמנו עומדים על יסוד הלאומות, איננו יכולים להתבונן אל ריב כזה בלי רגש של השתתפות. השאלה המדינית היא רק זו, עד כמה נוגע הדבר אל היהודים. ברגע אשר כזה מתרגש ברוחנו בכל עוז כל מה שמקשר אותנו עם התרבות האשכנזית. ולפיכך עלינו להשכיל ולבקש חשבון על דבר היחס, שאנו צריכים ומחויבים להתיחס אליו. לנו הציונים שאלה פשוטה היא ותשובתה בצדה. הננו דורשים, כי כל עם ועם יתפתח באין מעצור על־פי טבעו, ובכן גם העם האשכנזי. הננו מתנגדים לכל שעבוד ודלדול של איזה עם שהוא, אשר עוד כח חיים בו, ולפי זה גם העם הטשיכי. אבל בריב הזה יש, לכאורה, סכסוך־גבולות ואינו נוגע אלא לבעלי הריב בלבד. את מי משניהם הצדק? לכאורה, באמצע. פעם יש

באשכנזותם המדומה, אפשר היה לראות בזה מעשה ראוי לתהלה, ואפילו את „האמון האשכנזי", שעליו מרבים כל כך לשיר במסבות־מרעים. אולם מי שהוא גבר אשכנזי אמתי איננו מתפעל מכל אלה, וה' הופמאן פון ווילנהוף עתיד להודיענו, מתי יבא קץ למועד־החנינה.

מועד־החנינה הוא המועד, שבו אין צדים חיות שנתנו לאכלה. חכו, הן בא יבא היום, שבו מותר יהיה לטרוף יהודים. ואז שוב ישמע בתחומי הציד קול קני־הרובים העליז.

אלא, שאז יתוספו על הרובים והצידים הטשיכים גם האשכנזים. המעגל ילך ויצר, וארנבותינו העניות שבביהם תחוגנה ותנועינה מתוך בהלה ושממון.

„אין בביהם שני עמים אלא שלשה, ואלה הם: האשכנזים, הטשיכים והיהודים״... ועוד: „מתנגדינו הכי עזים, שבהם אנו נלחמים עכשו, עד אשר יבא היום ונושיט להם מעל לראשי היהודים והממשלה את ידינו לשם פשרה״.

אבל, אלה הם הקיצונים שבמפלגה; המתונים, כביכול, נודעים למדי בחבתם ליהודים — מה רבה הענותנות — והם מחזיקים בעקרי תורת החפש. ואמנם; היום התאחדו כבר עם האנטישמיים האשכנזים למפלגה אחת, על הדבר המצער שבשאלת־היהודים עברו בנקל. והם מחבקים אלה לאלה ובוכים מתוך צער ושמחה. ליברלות אשכנזית? זוהי מנגינה נושנה מדור שאינו חוזר. אנשי הדור ההוא מתו או בטלו מזקן, ועל אלה האחרונים יכולים להשתומם בשבתם בבטלה בבית האצילים ובבתי הפקודות הגבוהות. אולם יש עוד טענה אחרונה: מכיון שכבר היו אנשים כאלה, אפשר שעוד יקומו אחרים שכמותם. אבל, מה שהיתה באמת הליברלות של הנדיבים האלה, זאת מתחילים להכיר לאט לאט. העתון „פוליטיק״ בפראג מספר אחרי מטתו של הד״ר שמאיקל, מי שהיה מנהיג האשכנזים בביהם, דברים שגם ה„פולקסבלאט״ בגראַץ מבארם על פי זכרונות אחרים. ה„פוליטיק״ כותב: „כי הרגיש ד״ר שמאַיקל בעמקי לבו שנאה ליהודים כזו של יתר הליברלים האשכנזים — סוד גלוי הוא לכל. בלשכתו שבועד המדינה הסכין להביע את רגשי שנאתו ליהודים בדברים היותר חריפים. ועוד זאת, הלא הוא האיש שהכחיש בפומבי, כי היהודים האשכנזים הנם אשכנזים. לכל היותר היה נוטה לחשוב אותם, בתור רע הכרחי, ל„ישראלים חובבי האשכנזים״, המכריעים בכספם ובדעותיהם בעת הבחירות״.

היהודים האשכנזים, מה דל חלקכם ומה נואלתם! כל עמל אהבתכם היה לשוא. הנכם מה שהייתם; תהיו מה שהנכם: ישראלים חובבי האשכנזים. וכזאת הגיד שמאַיקל, מטיבכם ואיש חסדכם, שמאיקל „הליברלי״. אמנם כן, היקיצה מתוך החלום הזה מהולה במרירות. ובכן, הביטו סוף סוף על העובדות כמו שהן, והמלטו מתוך מצב ההולך ורע ומר מיום ליום.

מענין יהיה להתבונן אל מושבות היהודים לפי תחומי הלשונות. בביהם יושבים 94,479 יהודים על־פי החלוקה הזאת:

3,576	מושבות רק טשיכיות,	15,597	יהודים
1,510	„ טשיכיות־אשכנזיות,	55,899	„
976	„ אשכנזיות־טשיכיות,	19,782	„
1,148	„ רק אשכנזיות,	3,201	„

מן 7,210 מושבות יש אפוא 3,576 של טשיכים; מן 94,479 יהודים יושבים 15,597 במקומות, שיש בהם רק טשיכים, 55,899 יושבים במחוזות, שבהם שוררות שתי הלשונות, אלא שהרוב בהם הוא טשיכי.

ובמצב שכזה, כשהיהודים עומדים כנגד רוב גדול של טשיכים, כשברור הוא, כי מעלים הם עליהם את חמת הטשיכים ובכל זאת עודם מחזיקים

עני הבירה

עני הבירזה.

הרוצה להכיר את מצב היהודים ואת שאלת־היהודים מצד אָפים המיוחד להם, עליו – לבקר בשערי הבירזה. אולי אין מקום לפעולת האדם, שעל אדותיו נפוצו שגיאות ואגדות איומות במספר רב, כאשר על המקום הזה, שהוא המרכז לעסקי מסחר הרבה. בכל עיר גדולה יש בנין נהדר ומשוכלל לתפארת, הנקרא בשם בירזה. בשעות קבועות ביום מתאספים באולם הענקי היחידי שבבית מאות הרבה של אנשים צועקים וממללים בידיהם. זה הוא שאון שאינו פוסק, מתחולל בגבולות רשמיים, מחזה מוזר מאד לכל מי שאינו בקי בתהלוכות הבית, תנועה סוערת בשוק של סחורות בלתי נראות לעין. וכך אפשר גם להגדיר את מהותה של הבירזה: זה הוא השוק המְפשט.

יש לחשוש, פן לא יבינו אותנו ברגע הראשון והיינו לשחוק וללעג, אב נחליט, כי הבירזה הוא אחד המוסדות הכי נאצלים, שאי אפשר לוַתֵּר עליהם בחיים המודרניים. כי אחת מסגולותיו המפליאות של המקום היא זו, שהוא מוקף כעין ערפלי־קלון מסביב. במי תלוי האשם, מי הוא המשחית את המוסד המחלל את שמו ומוציא עליו דבות רעות, ומי הם המנבלים את החללים שנפלו בעצם, אחרי שמצצו את דמם, על זאת אנו רוצים לרמז בדברינו.

כל איש נאור יודע, באיזה אֹפן נוסדו הבירזות, כיצד נתפתח המוסד הזה לאט לאט על־ידי צרכי המסחר שנתרבו, כיצד נוצרו מתוך ועידות הסוחרים, שהתאספו לעתים תכופות, כדי לדון על קביעת המחירים, כל אותם הדינים, המוסכמים כהלכות שלא נקבעו בכתב. הבירזה היתה והִנֵה מרכז־העצבים של המסחר. לפי זה אנו מבינים, כי ראשית צמיחתה ועליתה באה בעקבות התפשטות דרכי המסחר בים, וכי הגיעה במאת־השנה הנוכחית, בכניסתה לתקופת מסלות הברזל, עד למרומי תקפה וגבורתה. כהה הלך וגדל, הלך והתעדן, כשנקבו חוטי הטלגרף, ובעת האחרונה חוטי הטלפון את קירותיו של בנין הבירזה. מסחר־הכספים בצורתו החדשה, עסק־המניות בתנועתו שיצר לפי צרכיו, וקדם לכל עסקי־הכסף הצבוריים של הממלכות הגדילו יותר ויותר את ערך הבירזה. כמה חריפות יש בהפרדת העסקים, הנעשים בשוק המְפשט הזה! כמה תועלת לחיי הכלכלה של כל עם בפני עצמו ושל כל העמים ביחד יש בקיומו של המוסד הזה!

בתחבולות־און לעת מצא, לפעמים מזיקים ליחידים בהנחת רכושם ובהכשרתו. ענפי החרשת והמסחר יכולים לבא לידי הפסד על־ידי מעשים של רמאות או על ידי מעצורים במהלך עסקי הבירזה, ואפילו עסקי ההקפה של הממלכות אינם בטוחים מפני המשחק בידיעות כוזבות. אבל אם גם באמת תקרינה כל אלה, גם אז רק חסרי־דעת יאשימו את כל המוסד, רק חסרי־ישר ירשיעו את כל סוחרי הבירזה.

נעבור על אותה השטות, שהציבה לה מצבת זכרון לדורות במלה המפורסמת „עץ־המות". אם יש קלקולים, אין לתלותם אלא בבני אדם שקלקלו או עדין מקלקלים. כלום קשה או אי־אפשר הוא לברר זאת? הלא אז צריכים למצער לצמצם את החקירה על חוג האנשים, שבידם היכלת לקלקל. אם נעשה מעשה רע באיזה מקום שהוא, ובכלי משחית, אשר רק איש חזק יכול להרימו, אז לא יחשוד שום בר־דעת בילדים ובחלשים. למי אפוא יש היכלת להשתמש בבירזה לרעה? זאת היא השאלה! אל ידברו במעשים ובתעלולים פעוטים. Minima non curat praetor (אין ראש בית־דין מטפל בקטנות). זה לא יגרום לנזק הרבה. יכולים אפילו להחליט כודאי גמור, כי בשום שוק אין העסקים נעשים באמונה ובבטחון כאשר בבירזה. אין זה פרדוכסוס. כל המסחר עומד על האמונה ועל הבטחון בדבור קל או ברשימה מהירה בפנקס של כיס. כן הוא, אלה האנשים הקטנים שבבירזה, שעל כלם אוהבים כל כך להלשין ורגילים לדבר עליהם בטעם של בוז, הנם באמת, מלבד מעטים מאד היוצאים מן הכלל, ישרי־לב בכל מעשיהם, העוסקים באמונה בעבודה קשה גם לגוף. אנו נותנים פה מקום למכתבו של אדם הגון מאנשי הבירזה:

ווינא 3 לנובימבר 1897.

„כשנכבדתי שלשום בבקשתך להמציא לך פרטים אחדים על אדות הבירזה, גמרתי בלבי לחכות עד אחרי החג, כדי להתבונן ביום־החול הראשון אל פעולות מס־הסבוב חחדש, העולה פי חמש משהיה. ובכן באתי אתמול בבקר כדרכי מאז אל הבירזה, אשר, לצערי, זאת היא אומנותי זה עשרים ושש שנה. נשמע צלצול של עשר שעות. בתחלה ראיתי קבוצות מתאספות, דמיתי כי הם הפצים לסחור. אולם כעבור רגעים אחדים נוכחתי, כי אינם אלא תאבים לחדשות. אמנם מיד נתפרדו הקלעים והאנשים נתפזרו לכל רוח, רובם שקועים בעצב ודאגה וצמאים לרוח כל שהוא. על פני אחדים שכנה תוגה שלא נתנה להסתר. נתמעטו הקבוצות, אשר לפנים היו עומדות צפופות ודחוקות ונעשות כעין קלעים, שבתוכן נקנו ונמכרו השטרות היותר עוברים לסוחר בקול שאון והמולה רבה. נפקד מקום הסרסורים, שהיו רגילים להשתמש בקבוצות האלה לצרך עצמם, כדי להוציא על ידן לפעולה את תעלוליהם כדת או שלא כדת. כמדומני,

זוהי התרכזות שאין למעלה ממנה בשביל ההצעה והדרישה, ההשואה המהירה של המחירים בכל העולם; היא הנותנת תדיר לכל אחד ואחד את האפשרות לשלוט בנכסיו המטלטלין, מבלי שירד בעצם מחיר הנכסים על־ידי הרצון למכירה בלבד; היא המַפרה את כל ענפי החרשת והמסחר; היא מקילה ומבטיחה כאחד את עניני־ההקפה של הממלכות. אי אפשר, פשוט, להוציא את הבירזה מכלל התרבות שבימינו.

בעמדנו פה על האמתיות המפורסמות האלה, אנו עושים זאת קֹדם כל, כדי להוכיח, כי לא בתור מתעבים או שונאים את הבירזה אנו מדברים. כלום אפשר שיהיה זה אדם נבון? הרי זו אולת, כמו שאולת היא, לתלות את כל הקלקלות בכסף. רגילים אנו לשמוע, כי הכסף משחית את בני האדם. אולם באמת להפך הוא: בני האדם משחיתים את הכסף בהשתמשם בו לרעה.

לפי האמור קשה גם להשיג, מדוע שפל ערך הבירזה וחבריה בעיני הצבור. אין מי שיכחיש, כי כן הוא בפועל. אם עוד אפשר היה לפני שנים מועטות להכחיש זאת ולהקטין את ערך השנאה הכללית לבירזה, היום אי־אפשר עוד הדבר. ההסתה בחלק הריאקציוני של דעת־הצבור התאמצה והביאה עד לידי עלילות מצד השלטונות, ולבסוף עד לידי חוקים מעיקים. או לעול מסים כבד מנשא.

למה זה? האומרים להרוס מוסד נחוץ לחיי הכלכלה של העמים, המניע את כל סחר־הארץ? אם יש מקום לתלונות נגד הבירזה, האם מתאימים גם האמצעים, שבהם משתמשים נגדה? ואם צדקו האמצעים, האם נוגעים הם אל האשמים באמת? השאלות האלה נראות לנו חשובות במדה ידועה לעת כזאת, כשהטילו על הבירזה מסים חדשים, המעיקים מאד לאנשים יחידים, שכבר עתה קשתה עליהם מלחמת־הקיום. אין אנו משמיעים דבר חדש, בהחליטנו, כי האנשים האלה ברובם הגדול יהודים הם. מכיון שנדחקו היהודים על־ידי סבות תולדיות אל המסחר, הנם מצויים, כמובן, במספר רב גם בשוק המפשט. קרוב הדבר לודאי, כי הרבה מן החריפות שבהתפתחות עסקי הבירזה הוא פרי הרות היהודי, הנוטה אחרי רעיונות מפשטים, ובשכלול זה עצמו אין שום דבר, שיוכל להחשב ליהודים לחרפה.

עתוננו זה איננו עתון בשביל הבירזה, אבל כעתון יהודי התיצב לפני הקהל, ואין אנו עוברים בלי משים על כל צרה הבאה על יהודים, אם נוגע הדבר אל רדיפות אחינו בארצות הפראיות, או אל העלמות החִורות בבתי החרשת לעצי־גפרית שבגליציה, או אל הפרולטריים שבבירזה הוינאית.

הזכרנו למעלה את הברכות – למלה זו יכולים לשחק מחוסר תבונה — הכלכליות של הבירזה. יודעים אנו היטב, כי יש פה גם הרבה קלקולים ומעשים שאינם מהוגנים. כל דבר נאצל נושא השחתה בתוכו.

הדרישה וההצעה הנן מזויפות לעתים קרובות, קביעת המחירים הנֶה משחתה

ואיננו. זה, למצער, איננו „הקש־מוטעה". *) נשארה אפוא עוד השאלה, מה יעשה אדם כזה ביום מחר? הן לא שכירי־יום הם אלה, אלא סוחרים בעלי השכלה. רובם ראו ימים טובים מאלה, ובניהם הפצים גם בימים הרעים לאכול דבר מה, פת־לחם, לדוגמא.

פנים יותר מאירות אנו רואים מעבר השני. פה תתראה לעינינו חברה, אשר שווי־משקלה לא הֻפרע אף במשהו. נכנסים לישיבה, מתיעצים, ואולי אין מרבים כלל בעצות. המלה הגואלת נמצאה מיד: „המס יגולגל. למה לא הגדתם זאת מראש?..." ויוצאת מזה עוד מסקנא אחת, כי התקיפים יוצאים עוד הפעם מן הסכנה תקיפים יותר. האח, הגלגול הוא המצאה נחמדה מזהב. התקיפים מגלגלים את כל המשאות על שכם החלשים מהם, וכאשר יגבר איש, כן יקל משאו. הן לא חדש הוא המשחק. בכל מקום מְנצח הרכוש הגדול את הקטן ממנו. אולם, בעוד שבכל יתר המקצועות מביא המחזה הזה לידי כעס והתמרמרות, נאלמה הבירזה דום. כלום אין התקיפות והעריצות של הגדולים חזקות כל כך במקום הזה? לא כן הדבר, רעות הן יותר מאשר בכל מקצוע אחר. הקטן מסור ביד הגדול כצאן טבחה. כיס־השטרות היותר מלא מכריע, כמו שבמשחק הקלפים האמריקאי הידוע מנצח תמיד בהכרח האיש, אשר בידו להניח על השלחן כסף יותר מן האחרים. איככה? ובכל זאת אין הקטנים נחנקים תדיר בידי הגדולים? האם סוף סוף מתנהגים בנדיבות, נותנים לעניים המדוכאים להשתכר פת לחם, נותנים להם לחיות? זאת לא זאת! באמת אינם מניחים אותם למות — למצער לא תמיד. מחזקים ידיהם — כאשר יאמר ההמון — בחבלי עֹני, עד שהם כלים מאליהם; כי זקוקים להם כפעם בפעם, כשצריכים לתנועת־השוק הקולנית ולאותה ההמולה, שבה מצליחים התעלולים הגדולים הנסתרים מעין רואה. אלה התעלולים „כדת ושלא כדת", שעליהם דבר בעל המכתב שלנו. אבל מכל אלה אין נשמע מאומה. נאלמה הבירזה העניה — נאלמה, מפני שעניה היא! Silence aux pauvres (השתיקה לעניים!). באה העת, שיקום גואל לעניים האלה.

כי הגלגול איננו מצטמצם בהוצאות הנעשות כחק בלבד. את הכל מגלגלים על שכם הקטנים; גם את האחריות בעד כל משבר כספי, גם את השנאה, אשר יעוררו המעשים האלה בקרב התושבים אשר מסביב. זאת היא הסבה לקלונה של הבירזה. אשר על כן מודה איש כזה, מן הקטנים בבאי־השוק, רק במֹרך לב, כמעט בפנים נכלמים, כי „בירזאי" הוא, כאילו היתה זאת אומנות שאינה נקיה, כאילו לא היה זה משלח יד, המביא תועלת להכלל ומתנהג במישרים. אמנם, „השלחני", ומה גם המנהל של איזה באַנק — הבו גֹדל לאנשים כאלה! ויש עבדים למכביר, חבל, גם בין העתונאים, המשתחוים וכורעים ברך לפני האדונים האלה. הה, האדונים האלה אינם מרגישים מאומה ממהלך העסקים הרע,

*) באשכנזית: Fehlschluss; והוראת מלה זו גם „עסק מוטעה" – במובן דלעיל.

שהקבוצות נקראות קלעים על שם תפקידן זה. כל זמן שהממשלות היו צריכות להציע שטרי־מלוה, דאגו עושי־רצונן לקיומם של אנשי הקלעים הקולניים בעלי ריאה חזקה. עכשו, כשהאוצרות מלאים לפי שעה, חושבים, כי אפשר לוַתֵּר עליהם. מלבד זאת נדחתה מפני האנטישמיות כל תשוקה לעסקים חדשים, וסוף כל סוף גרמו הסכסוכים, שעוררו אישים רשמיים בשנים שקדמו, שתהיה הבירזה לטרף ולמשסה בידי יחידים. הדמיון היותר פרוע נתלהב ונתלקח עד למצב של מחלה אנושה, ואחרי כן נתכה על־פי פקודה מגבוה חשרת מים קרים, שהרסה את המוסד כלו. בשנת 1895 נמסרה הבירזה למשסה באין מפריע. למן אז הפסידה הבירזה לא רק ממון וכבוד בעיני הבריות, אלא גם זכיותיה המסחריות. שלילת הזכיות הזאת הוא הטעם העקרי לירידתה. ובכן לא סבה אחת גרמה לקלקולה הנוכחי; הרבה סבות היו לזה, ואותן אני רוצה להעביר לפרטיהן: הסרון עסקים מצד הממשלה, חסרון התשוקה לעסקים חדשים, הגזמות והפרזות של יחידים בנוגע לכח עצמם או כח אחרים והכנעה בפני המוחזקים למומחים. ואחרי כל אלה באה מגורת האנטישמיות בצורת מס־הסִבּוב המחומש. המס הזה היה מכוון כלפי העשירים, והוא פוגע בעניים. כל הבאַנקים והשלחנים התאספו לועידה ב„בית־האוצר למִלְוֶה״, ויחליטו לגלגל את כל המס עם כבד משאו על שכם בעלי־עסקיהם. הבאַנקים האלה אינם נפגעים לרעה על־ידי המס, אולם הרֶוח הפעוט של האיש הדל יורד עד למדרגה, שאי אפשר לו להתקים בה. הקרבן הנהו העני מאנשי הקלעים; זה עומד, למרות צוק העתים, הכן על משמרתו, ועמל בצעקתו מתוך גרון נחר להשתכר לחם חקו בזעת אפיו. כדי להנצל מהפסד מרובה, הוא מוכרח לפעמים לסלק במהרה איזה „עסק־מוטעה״ עם הפסד קל, ומנסה כחו בעסק חדש, שגם הוא יכול להביאו לידי נזק. עד שישתכר איש כזה מאומה, מתרבות ההוצאות באפן שאין לעמוד בו.

איש כזה יכול לבא על־ידי המס הנצבר במשך חדש אחד ועל־ידי ההוצאות על סדור עסקיו עד לידי כליון גמור״.

זוהי תעודה, שמתוכה יש ללמוד הרבה. מה שמפליאנו בה ביותר, היא הערכת האיש הדל מאנשי־הבירזה לעומת הבאַנקים המאוחדים. היא עושה רשם דומה כמעט אל הנגוד הידוע למדי שבין העבודה והרכוש. היש נגוד כזה גם בבירזה? פה עומדים מעבר מזה אנשי־השוק של הבירזה, כשמשים עיפים ויגעים, גרונם נחר מצעקה והם מלאים עצב ודאגה ונדחקים על־פי הגיון מוזר ל„עסקים מוטעים״. היחשבו את האנשים האלה לראויים להמלה ולכבוד פחות מן הסוחרים המכובדים בשוקים האחרים, יען כי יש באותם השוקים סחורות יותר מוחשיות? מס חדש הוטל עליהם, המדכא ומכלה אותם. מסחרם עומד על רבוי העסקים שהם עושים; הרבוי נפגע על־ידי המס, ובכן בטל המסחר, פשוט, בטל

עני־הבירזה הוא חלק מעני־היהודים הכללי; מעציב הוא ומרגיז כאחד. אין יודעים אותו בצורתו האמתית. בהביאנו מעט אור אל הענין הזה, לא נוכל להזיק לא ליהודים הישרים שבבירזה ולא ליהודים הישרים אשר מחוץ לגבולותיה. ועל כן היה מן הצרך ומן ההכרח להגיד זאת פעם אחת.

עשינו היום את חובתנו.

ואפילו מן האנטישמיות, שחוללו בידיהם. הם מוצאים תחבלות ומזמות, כדי להנצל מחמת העתונות הצעקנית של צוררי־היהודים, המתנפלת אחרי־כן בתקף יותר נדיבי על הבירזאים העניים הקטנים. הגלגול נעשה בשלמות. והנה לפנינו המחזה המרגיז לב, איך פורשים האדונים האלה לעין השמש את הונם, שהוא עלבון לכל מושג מוסרי, כאותן הזונות שבתיאטרון, המקשטות בעזות את חזיהן בעֲדִין המזהיר, מחיר תזנותיהן.

הן לא ילדים אנחנו, הלא יודעים הננו, כי אי אפשר הדבר, שפלונית המשחקת ואלמוני מנהל־הבאַנק „חסכו" הון עצום כזה ממשכרתם. אלה האבנים הטובות ואותם המיליונים מעידים על בעליהם באפן הכי־מחפיר. על־פי התוצאות יכולים להכיר את העבר שלהם. רואים ממש את צעיר־הבאַנק, איך הוא „נושא ונותן" במסתרים בבירזה על יסוד סודות מן הלשכה, שנתגלו לו במקרה ושהוא משתמש בהם שלא כשורה, עד אשר יש די כסף בידו, לצוד תמימים בחרמו על חשבון עצמו, בין כשהוא מאסף בעלי־עסק סביביו ומפתה אותם לסחור בחפצים שאינם שוים כלום, ובין כשהוא נעשה בתור דירקטור לאיזה באַנק „מנהל" בשוק, ומחולל באמצעי הבאַנק שערים של שקר, אשר לרגל משברם יבאו לתוך בתים רבים עני, מחסור ומות. רואים לבסוף את מי שעלה לגדולה, מקושט באותות־כבוד ובתארי־כבוד, כשהוא מגיע עד „עסקי־הממלכה", רואים אותו, כשהוא בא בקשר עם אנשים, היכולים להיות לו למגן בבא יום פקודתו, רואים סופרים נשכרים בכסף סרים למשמעתו, ואוי לו לאדם עומד ברשות עצמו, אשר ירים קולו נגד השחתה כזאת, העוברת כל גבול. בן־חורין כזה הנהו נתון לנאצה ולחרפה, ואם אפשר הדבר, גם להשד, ואם קשה להגיד עליו, כי נגואלו ידיו בבצע־כסף, אז יאמרו, כי הקנאה מדברת מתוך גרונו...

ובינתים הבירזה נמקה בעניה וקוראה לעזרה. אמנם, כבר מתחילים בפועל לעיין בדבר, ואומרים כי לשכת־הבירזה רוצה לבקש אמצעים כדי לנקות את הבירזה. לְ־נַ־קּ־וֹ־תָהּ! זה הוא רעיון טוב. איך יעשו זאת האדונים? האם ירחיקו את המרצחים, העושים, כדרך הלסטים בלונדון, במחשך מעשיהם ואורבים במסתרים לנקיים? האם יחלישו לארך ימים את כחם של אלה, שהסבו או עזרו להתנקשות בשערי הבירזה? מה היא העזרה העתידה לבא? אם חושבים רק להכביד את הכניסה לשם מסחר ועסק, אז יש מקום לחשוש, פן לא תפתר בזה השאלה. רק מספר הפרולטריים באולם הבירזה פנימה ימעט בה במדה, שהפרולטריים מחוצה לו יתרבו, — אם נניח, כי אחדים מהם לא יעשו איזו צעדים הלאה, עד קצהו האחרון של השוטינרינג, לבקש להם מפלט אל תעלת הדוֹנוי. אין לשכוח, כי עני הבירזה לא יחדל בזה, שמשליכים אחדים מבאי־הבירזה החוצה. לאָן יפנה איש כזה לעת כזאת? לאָן, בשם אלהים?.

אוצר התישבות

אוצר התישבות היהודים.

הקונגרס הבזילאי החליט בין יתר החלטותיו החשובות גם החלטה אחת, הדורשת למען צאתה לפעולה את כל מרצה ותשומת לבה של ההנהלה. עד אשר יאסף הקונגרס הבא צריך שיוסד באנק יהודי בשביל העבודות הכספיות של התנועה. כבר לפני מכיני הקונגרס הוצעו הצעות כספיות שונות, אלא שיושב־הראש לא נתן לדון עליהן בפומבי, מפני שלא יכלו לדון על הענין הזה בלי הכנה קודמת. בכבודו של הקונגרס בתור בא־כֹחם של היהודים יוכלו להשתמש רק להצעה מנוסה ובדוקה כל צרכה, שתועלתה נעלה על כל ספק. ובאמת טוב היה שלא נתנו את הקונגרס להכנס במשא־ומתן מסוג זה. מטרת הקונגרס הציוני הראשון היתה להודיע גלוי את רצון העם. הדבר הזה נעשה במדה מרובה, שהובישה את בעלי הספק. והנה הם מתחילים מחללים בחלילים אחרים. „טוב ויפה", אומרים בבת צחוק יותר נדיבה; „אבל הציונים הנם בכל זאת בעלי חלומות, אידיאולוגים, תורניים יותר מדַי. בכל זאת לא יעשה הדבר בנאומים ובגלויי־דעת, לתכלית כזאת צריכים לאחוז באמצעים אחרים, אם בכלל אפשר להשיגה".

לאט, הננו הולכים הלאה. כמובן יעשה הכל במתינות ובדרך תבונה בה במדה, שמוחזקים אנחנו לבעלי הזיה. ויחד עם זה אין לזוז מן הקו הדק, שעליו אי אפשר שיתהלל כבודה של התנועה או כבוד מנהליה על ידי השכלול החמרי. ואחרי שהצליח זה עתה להבליג על השחוק, שבו כבדו אנשי חסד את הציונות בראשית הויתה, עלינו לשמור על עבודתנו מפני החשד. אם יעשה הכל בתבונה, באמץ־לב וקדם כל בגלוי, אז נסיר גם את המעצור הזה גם מעצורים אחרים.

התנועה זקוקה למוסד כספי, שיספיק לכל צרכיה ויהיה נקי בהנהלתו. התנועה הלאומית צריכה להשתחרר מחסדי הנדיבים וממוסדות הצדקה, לו גם היותר גדולים. ועם זה יש להחזיק בלי הרף בעקר, כי ההנהלה הפוליטית לא תדור לעולם בכפיפה אחת עם הנהלת העסקים. לתכליות כאלה ישמש אוצר התישבות היהודים, שאותו דרש הקונגרס. השורות האלה תפתחנה את המשא והמתן בענין הזה.

עכשו במקום הציונות הנדיבית את הציונות המדינית, כך נחוץ שיבא בתנועת הישוב במקום מתן־צדקה וקבלת נדבות רק העסק בלבד. על־ידי מעשי הצדקה נתדלדלו מעט עד עכשו הנותנים — וגם המקבלים. גדול הקבצנים עלה למעלה ראש ולעבודה היה חסר העקר: רגש האחריות. הקולוניסט המצפה תמיד לעזרת הפטרון או האפיטרופוס הרחוק אינו נכנס בגדר אותו המעמד הכלכלי של יהודים, שיצירתו יכולה להועיל באיזו מדה שהיא להרמת המצב המוסרי בקרב עמנו. האכר והאומן היהודי צריך שיגיע בדרך אחרת לחרות כלכלית על אדמתו הלאומית. ערך האדמה הולך וגדול בה במדה, שמתישבים עליה בני אדם. המתישב ראוי אפוא, שתהיה משכרתו גדולה ממתנת־חנם; הוא ראוי לבטחון. נקל להבין, כי הבטחון גדול לנותנים ולמקבלים לא רק בערכו המוסרי, אלא גם בתועלתו החמרית, הרבה יותר מן המתנה. הבטחון שואף לצמיחה, המתנה שואפת לאפיסה. אדם שיש לו בטחון הולך ומתחזק בתנאים נורמליים, ומי שמקבל מתנות הולך ומתנונה במצבו הכלכלי בתנאים נורמליים. כי הנדיב יוצר רק כפויי טובה, מן האמת הזו ומדברי מוסר מרים כיוצא באלה, יכולים אנו לחשוך ברגע הזה. בכלל הננו רומזים רק בקצרה על מהלך מחשבותינו, שגם הן גרמו לנו לדרוש צורה של עסק בשביל עבודת ההתישבות היהודית.

לחותמים על מניות הבאנק הקולוניאלי יהיה זה רק ענין של עסק. עליהם יהיה לבחון בינם לבין עצמם, אם עתיד הוא להיות מקום בטוח לפקדון. אם מוסד, אשר מטרתו היא לתת ליהודים החפצים בהגרה תמיכה כדרך הבאנקים: בהקפה ובתמיכות אחרות על יסוד ערובות נבונות ובתנאים נוחים — אם יש למוסד כזה, בהיותו תחת הנהלת אנשים ישרים, תקוה שיצליח? את הפעולה צריך להתחיל במושבות הקימות כבר. הקולוניסטים יקבלו בתרועת שמחה הלואות חקלאיות. הם זקוקים להן מאד; זאת יודעים אנו מתוך אנחותיהם ותלונותיהם, שהיו נשמעות יותר, אלמלי לא היו מפחדים, פן ימנעו מהם הנדיבים את חסדם. אגודות לחקלאות ולחרשת תוסדנה במהרה. כל אלה המכירים בטיבה ובהיקפה של התנועה הציונית מהיום יודעים היטב, כי המונים רבים של יהודים, ביחוד במזרח אירופא, ואפילו באנגליה, באמריקה ובאפריקה הצפונית, נכונים ליציאה. במקומות אחדים כבר הסתדרו קבוצות כאלה, בצפיתן לתכלית העתידה לבא, תחת דגלם של מנהלים אחראים מקרב המפלגה. אלה האנשים אינם צריכים אלא שתנתנה להם הלואות בכל צורותיהן: לשם העברה, עבודה חקלאית, חרשת־המעשה, עסקי מסחר ובנין בתים. בהתאם עם אָפיו המיוחד של המוסד הזה אין לחשוש לאבוד ממון הרבה בידי לווים רעים, כי עלית מחיר הקרקעות, אשר תקנה החברה, תהיה לרגל ההתישבות בכל אפן שקולה כנגד ההפסד. לא מן הנמנע הוא איפוא, כי התועלת המרובה, שיש לקוות לה, תעורר את החפץ גם בלב אנשים שאינם ציונים לחתום על מניות אוצר ההתישבות. אולם יש תקוה, כי המניות תשארנה ברובן בידי ציונים, מפני שאלה כבר עתה

באנק קולוניאלי יהודי! קדם כל יתנשא קול צעקה ושחוק על תאר־השם. אלה יאמרו, כי אי אפשר לבאנק שיהיה דתי. הרכוש איננו לא נוצרי ולא יהודי, אלא בלתי־דתי. לעומתם ירמזו אחרים על מעשים שהיו בבאנקים למטרות דתיות, שנוסדו וכלו בתהו.

מן ההיסטוריה של השערוריות הכספיות ידועים לנו מעשי־תעתועים שונים על־דבר מוסדות, שנוסדו על פי ססמא נוצרית ואחריתם היתה מבהילה. אבל הדוגמאות האלה אולי אינן מוכיחות. במקרים כאלה יש לראות רק נסיונות אנטישמיים, שדוקא בעולם המסחר נפגשו למפרע באיבה הכי עזה ומובנת מאליה. מי יודע, אם לא היה בנסיון האחד או השני איזה גרעין בריא ורק התאחדותם של אלה, אשר ראו בו סכנה לעצמם, גרמה למפלתם? יהיה איך שיהיה, למוסד כזה, אשר לא רק איננו אנטישמי, אלא אדרבה תעודתו היא לפתור את שאלת־היהודים לטובה, למוסד כזה אין לפחד מפני השנאה בעולם המסחר היהודי במדה גדולה מזו של קנאת התחרות הרגילה. אולם בהרהורים כאלה אין אנו צריכים לטפל הרבה, מפני שאין אנו מתכונים, בדברנו על דבר באנק יהודי, לשום ענין דתי, אלא לענין לאומי. דבר זה הן לא נעלם מכל איש.

אמנם דומה שוב, כי נחתכה כאן למפרע השאלה, אם היהודים הנם לאום. קוראי העתון הזה יודעים כבר היטב את השאלה הזאת ואת התשובה עליה. היום כבר עומדים אנו גם בנדון זה על יסוד הקונגרס הבזילאי. אלמלי לא היה הלאום אלא מאות האלפים, שציריהם נתאספו בבזיל, גם אז היינו יכולים לדבר על אדות הלאום היהודי, מבלי לעשות שקר בנפשנו ובלי הפרזה. וחוץ מזה, כשם שהיה הקונגרס הנסיון האידיאלי לקיומו של העם היהודי, כך יהיה יסוד האוצר אחד הנסיונות החמרים לזה.

את יסוד החברה להתישבות היהודים יכולים אנו לציר לנו באפן זה: קבוצת אנשים ישרים נודעים לשם בעולם המסחר תבא במשא־ומתן עם מנהלי תנועתנו. בנוגע לאלה האחרונים, לא יתאים כמובן עם תפקידם להשתתף בהנהלת החברה באיזו משרה שכורה או לקחת חלק באיזו צורה שהיא בהכנסותיה; אלא שצריך להבטיח להם את היכלת לפקח בכל עת על הפוליטיקה של הבאַנק. על ההזמנה לחתימת המניות יחתמו גם הם, כדי לסמן בזה את התכלית, שבשבילה נעשה הכל. מקום החברה יהיה בלונדון. הון המניות יעלה לשני מיליונים ליטראות שטרלינג; מחיר המניה יהיה ליטרא אחת.

האם אין לקוות, כי להחברה בשביל עבודות הישוב היהודי ימצא מספר מספיק של חותמים בכל העולם? על זאת יואיל כל איש לשפוט מעצמו. בתכניות כספיות רגיל ים להבטיח לחותמים על מניות יחידות הכרת־פנים מיוחדה. מנהג זה צריך לשמש יסוד גם באוצר היהודי. באפן זה יהיה למוסד ערך של עזרה עצמית בעד שדרות העם הרחבות.

מה היא אפוא תעודתו של אוצר התישבות היהודים? כשם שהעמדנו עד

התפקיד הזה מכירים בכל אלה בכבד־ראש. הנם בטוחים, כי בכל לב ישתתפו במפעלם כל אלה, שהענין הלאומי נוגע אליהם. אגב אין הסכנה, כי לא יבינו אותם בנדון זה, קימת אלא לזמן קצר. כי אחרי שיודע המוסד להנהלת הכספים בשמו, לא יטילו גם מתנגדינו ספק בדבר, כי המנהלים הפוליטיים של התנועה אינם רוצים אלא לפקח על הבאנק. שלא לאחד את הפוליטיקה עם עניני הכספים, זה הוא כבודנו.

מאמינים בדבר ומכירים בהיקפה של התנועה. קרוב אפילו הדבר לודאי, כי עוד לפני הוסד החברה תקמנה במקומות שונים אגודות, שתחפצנה להבטיח לעצמן מספר הגון של מניות.

המשא־והמתן, שנפתח בזה, אפשר שיביא לידי גלוי הצעות מעשיות שונות. מתוך העבודות הקרובות תתראינה התכליות הרחוקות. לחברה כזו עם סניפיה במקומות המרכז של המסחר היהודי אפשר שתהיה התעודה להיות לגורם חשוב בעולם המסחר הכללי. ובעוד שעכשו הרבה בתי אוצר ובעליהם הנם יהודים, אם גם אינם רוצים להודות בזה, ובכל זאת הם מביאים בתעלוליהם נזק מוסרי גדול ליהדות — יהיה על האוצר החדש הזה לספק צרכי היהודים באפן שאין לערער עליו. יואיל כל איש לשפוט מעצמו, אם יש תקוה לבאנק יהודי להיות במהרה למוסד עממי.

בהיותו מתחלתו עומד על בסיס בריא, מאורגן על יסודות נבונים של עסק ומתנהל בידי מפקחים לאומיים, יהיה זה בהכרח מוסד חזק מאד. כי ירחש הצבור היהודי חבה לבאנק כזה, נוכל לשער מראש, ואין צרך בדמיון חזק יתר על המדה, אם נניח, שהבאנק היהודי יוכל להתחשב מראשית הויתו עם בעלי עסק במספר רב באירופא, באמריקה ובארצות המזרח.

כלום משמע, שהבאנק הזה עם הון המניות של שני מיליונים ליטראות שטרלינג נועד לרכוש בעצמו את הקרקעות הדרושות להתישבות היהודים?

לא. למטרה זו, כמובן, לא יספיק ההון הזה. יש מוסדות להתישבות היהודים עשירים הרבה ממנו, המחכים למלואה של המטרה הזאת, ואחרי שיוצרו התנאים הקודמים בנוגע למשפט הצבורי, ישמשו הם לרכישת קרקעות על פי המשפט הפרטי ולתמיכות נדיבות בעד עבודת האדמה. התישבות היהודים היא היא שצריכה ליצור את הערובות על יסוד המשפט הצבורי על־ידי הפוליטיקה, שינהל הבאנק שלה. אוצר התישבות היהודים יתכונן כעין בעל האוצר הבלתי־אישי של התנועה הציונית, ועליו גם כן להיות סרסור להלואות בשביל אותה הממלכה, שעמה אנו רוצים לבא לידי הסכם, כשתהיה הזדמנות לכך. הננו מסתפקים לעת עתה ברמיזה זו, שבודאי תהיה מובנת לכל.

כל מה שהעירונו עד כה אינו, כמובן, „פרוספקט", אלא ההודעה הראשונה, שעל ידה יודע לחברינו בכל מקום שהם, כי התחילה העבודה המעשית, שהכין והחליט הקונגרס. כדי לשפוט מראש על עתידותיו של הבאנק, נחוץ יהיה אפוא לעבד את יסודות ההתישבות המעשיים, להציע בסדר נכון ומפורט את החמר המספרי, הנמצא כבר או שצריכים עוד להמציאו, ולהודיע ידיעות ודאיות על האקלים, תכונת האדמה, האמצעים לסחר הארץ, מצב השוקים, כחות הפועלים הקימים כבר ואלה שצריכים עוד להכניס שמה, ולבסוף על התנאים המשפטיים, שבהם צריך הכל להעשות. נחוץ יהיה להתגבר על כמה מעצורים, להסיר כמה מזמות רעות ומעקשים, והאנשים הנגשים למלא את

העתים „שחלפו"

העתים „שחלפו".

כשאנחנו הציונים מראים מתוך תוגת־לב עמוקה על עני היהודים באי־אלו ארצות, ומנסים לעורר את רוח בינתם ואת ידעותם של היהודים החיים בטובה, רגילים להאשים אותנו בהפרזה. אין המצב רע כל כך, הננו מגזימים לתאר את הרעות, הננו רואים רק מה שמתאים עם שטתנו המדינית — ועוד דברים זולים כיוצא באלה. אין את נפשנו לחקור, מי הם בעלי טענות כאלה, לאיזו הנאת עצמם הם דואגים, לאיזה עסק הם מתכונים, לאיזו משרה הם שואפים. בציונות התאחדו כל האנשים הדואגים לגורלם של בני עמם באמת ובלב תמים, הם רוצים להחיש את התשועה המקווה זה כבר והנחוצה יותר מיום ליום, ועוברים במנוחת־לב על כל המעקשים, אשר יסובבו אותם מאולת או מזדון.

לכל היותר השכנו מעט בעת האחרונה באוסטריה מלגלות דעתנו על מקרי יום יום המתרחשים לעינינו. פה השתתפו היהודים באפן בלתי מובן כלל בקטטות המדיניות שבין הלאומים, וביחוד במדינת ביהם. בקצר־ראיה, הראוי פחות לקצף מאשר לחמלה, האמינו לרכוש להם לדורות הכרת העמים הנלחמים, אם יחלצו אתם לצבא. אנחנו בכל אפן חשבנו ועוד אנו חושבים, כי למתבוללים יאתה תהלה רק אז, אם יקחו חלק בשוה גם בסכנות העם, שעליו הם נספחים. אולם מעציב הוא: אפילו במקרים כאלה, אם יעלה להם הרבה, אין היהודים נחשבים אלא למין לגיון נקלה של זרים. בחגי הנצחון אינם רשאים לקחת הבל כבעלי זכיות שוות, ועל המפלות הם נעשים אחראים לשני הצדדים גם יחד. איך שיפול דבר, המה המוכים.

לפני שבועות אחדים תארנו בעתון זה את מצב היהודים בביהם. לא חריפות יתרה היתה נחוצה, כדי לנבא מראש העתידות, כמו שהתפתחו בפועל. רק מוכים בסנורים היו יכולים לקוות לתוצאות אחרות. ולפיכך אין אנו רוצים להעריך יותר מן הראוי את ערך נבואתנו מאז, כי למועד החנינה יבא קץ נורא כזה. רק העובדה, שהנבואה נתקימה במהירות כזו, ממלאה את לבנו — בעצב. אמנם הננו פוליטיקאים רעים כל כך, עד שאין אנו מוצאים נחת רוח במאורעות, המצדיקים את דעתנו והעלולים להרבות את מספר חברינו. את נצחונו הגמור של רעיוננו אין אנו חפצים לחג בבתי כנסיות הרבים, ואם נהרס מצבו של

אותם, שאינם טשיכים, בזאאץ ובאיגר, שאינם אשכנזים. היהודים העניים! במה היה להם להחזיק? היו כאלה שעמלו להיות טשיכים; היתה בהם יד האשכנזים. היו כאלה שחפצו להיות אשכנזים, התנפלו עליהם הטשיכים – וגם האשכנזים. יש בזה כדי שתאבד דעתו של אדם – או שתמצא סוף סוף.

ערכנו לנו רשימה מכל הפרעות שהיו. בפראג השתולל ההמון ביחוד במחוז ווינבירגי וז׳יז׳קוב. ביוזפשטאט נהרסו שלשה בתי־כנסת, עד שנדמו, לפי הודעת העתון „Narodni Politika", לאהלים רעועים העומדים להריסה. פרופיסור אחד של האוניברסיטה האשכנזית בפראג מספר: „בתחלה היה להפגנה אפי לאומי, אחרי כן נשמעו קריאות תכופות; "Pojdme na židi"! „נעלה על היהודים!" הנוצרים העמידו צלבים בחלונותיהם... משסות ופרעות נעשו בידי הטשיכים גם בערים: חרודים, נאחוד, קראלופ, מלניק, נויבידשוב, טבור, קניגרץ, גיטשין ולאון, ששם התפוצץ כדור מלא אבק שרפה לפתחה של חנות יהודית. אבל, אם כה גדלה חמת הטשיכים, למה־זה רגשו האשכנזים באיגר ובזאאץ נגד היהודים? זוהי חידה.

ובכל זאת, לא חידה היא. אם נתבונן אל קומתם הכפופה של יהודי ביהם, אז נבין, מדוע הם מקבלים מכות בשכר עבודתם. שני הלאומים המריבים שבביהם מצאו בדרך נפלא נוסחה חדשה למעשה שהיה בשני עגלוני הפוסטה. במעשיה ההיא מסופר, כי שתי מרכבות הפוסטה נפגשו בדרך צר. שום אחד משני העגלונים אינו רוצה לנטות הצדה. ובשתי המרכבות יושבים נוסעים יהודים. אז ינופף כל אחד העגלונים את שוטו על ראש הנוסע מצד השני; „אם מכה אתה את היהודי שלי, אני מכה את היהודי שלך!" אלא שבביהם מוסיפים: „וגם את שלי!", באפן שיהודי ביהם נלקים בשכר נסיעתם מכות כפולות. אמנם נסו להתחמק מתוך ריב הלאומים בתור נוסעים נעלמים. דבר זה אי אפשר. וכן נעשתה השגיאה, שעליה העירונו פעמים הרבה — לצערנו, מבלי ששמעו לקולנו.

התיחסות ברורה ונבונה אל הריב שבין האשכנזים והטשיכים היתה הדרך היחידה והנכונה. חובת היהודים היתה, להראות על לאומותם היהודית, ואז היו מתיחסים אליהם משני הצדדים באפן אחר. אז לא היו מעוררים שחוק ובוז כמתערבים בריב לא להם, ולא היו השעירים המשתלחים בעד כל מפלה שתבא.

היהודים בביהם מלאים ברובם הגדול תרבות אשכנזית. ולפיכך לא היו אפילו הטשיכים הישרים דנים אותם לחובה, לו היו, בכל זהירותם, הוגים חבה ללאום הקרוב אליהם יותר בהשכלתו. והאשכנזים מצדם היו מכירים יותר תודה ליהודים, לו הראו את השתתפותם במלחמת קיומם של האשכנזים, למרות החזיקם בכל תקף בלאומותם היהודית המיוחדה. וכיון שעשו עצמם כאשכנזים בני דת משה, היו מוכרחים להפליג באדיקותם הטיטונית הנפרזה, כדי שיאמינו בה קצת, ובכל זאת לא עלה בידם אלא דבר זה, שמוחזקים הם לאשכנזים בעיני הטשיכים, ובעיני האשכנזים נשארו מה שהיו בתחלת מועד החנינה; והראיה: איגר וזאאץ.

איש יהודי, שעמד עד עתה מרחוק לתנועתנו, אין אנו מתנחמים על אסונו במה שהוא נעשה עכשו חובב־ציון מתוך הכרה נכונה. למה־זה קשה כל כך, כמעט שאי אפשר, לעורר בבני האדם את נמוקי התבונה הטבעית? אינם רוצים לשמוע, נחוץ דוקא שיחושו.

בעצם הדבר אין בין הפרעות ביהודים שבביהם ובין אלה שבפרס, רוסיה ורומניה שום הבדל נכר. ואנחנו הרואים ביהודי כל הארצות רק את אחינו, לא נצטער על מהומה אנטישמית שתהיה בטיהיראן פחות מעל משסה כזו שהיתה בפראג. אבל כאשר נתבונן לאלה המאורעות, שבכלל הם מעציבים, אין לנו להעלים עין מן התנאים, שבהם אפשר היה שיארעו. אם, למשל, רגילים היינו להביא איזו ראיה היסטורית מימי הבינים, ביחוד מספרד שלפני הגרוש הרב; אם הוכחנו, כי תמיד לפני התפרץ רגשי השנאה ליהודים בקרב ההמונים, היו במשך איזה זמן ימים טובים לישראל; כי אין אפוא להפחית ערך המקרים הבודדים של שווי הזכיות: אז לעגו לנו החכמים בעיניהם בגאוה ובוז. הרי אלה מדרגות של גסות המונית שאינן חוזרות, עתים שהלפו. והנה מונח לפנינו מכתבו של איש נאור ומתון, כתוב בעיר פראג המודרנית ביום ג׳ לדצמבר 1897. בו כתוב בתוך יתר דבריו:

„אין את נפשי לתאר את המאורעות בפראג. זאת היתה רק השירה היהודית שהושרה שם. Ty kluku Židowsky (הוי, עויל יהודי) היה הפזמון, ומתוך משסה, דליקות ומכות פראיות שרו אותו. לא חסר דבר בלתי התרג של עתות הבינים „שהלפו". נהרסו גם בתי ספר אשכנזים מסוגים שונים, שרוב מבקריהם פה הנם יהודים. בבתיהם של אנשי מעלה אשכנזים השלכו אבנים, אלה הם עשירים למדי, כדי להבליג על נזק של שמשות אחדות שנשברו בחלונותיהם. אבל הסוחרים הקטנים היהודים, שכל הונם נבוז או נהרס, באו עד ככר לחם".

אלה הם דברים פשוטים למדי, אין בהם הפרזה ומליצות מצלצלות. בהודעות העתונים היו פרטים וציורים יותר מרגיזים. כי גם העתונים לא הפריזו, יוצא לנו ברור באפן רשמי מהכרזת מצב המצור על העיר הנרגשה מן הפרעות. וכי גם ההכרזה הזאת באה ברגע קשה ומסוכן, אנו רואים ממנוסת רבים, אשר לאשרם הנם אמידים בה במדה, שהם מפחדים לנפשם. אלה עלו במסעות מסלת־הברזל, והודות להמצאות העת החדשה מהרו להמלט ממקום המערכה. רק העניים נשארו שם. להם היו אמנם עבודות יותר חשובות. הם נאלצו להשאר בבתיהם ובחנויותיהם, מפני שהדלתות והחלונות נשברו בידי ההמון השוסה. אמנם לא היה הרבה לשמור עוד במקומות החרבים. אבל לאנשים האלה היה כל זה באמת העתים „שהלפו", כדבריו העצבים והנכונים של כותב המכתב אשר לפנינו.

מה זה עשו היהודים הדלים בפראג, אלה הסוחרים הישרים, התושבים השקטים שבשקטים? במה זכו למשסה, לדליקות ולענויים קשים? בפראג האשימו

מעיני צרפת

לעומת זאת, לו היו היהודים מראים את עצמם מה שהם באמת: יהודים בעלי תרבות אשכנזית, כי אז היתה אחרת לגמרי. הטשיכים לא היו עושים אותם אחראים אלא בעד מה שעשו בפועל. האשכנזים היו רוחשים להם הרבה יותר תודה ואמון בעד עזרה ענותנית. גם הפוליטיקה קימת על הישר, אם גם הערמומיות מביאה איזו תועלת לפי שעה. מתי יכירו היהודים לדעת זאת?

כל זמן שינועו כתועים באימה וברמיה ממפלגה למפלגה ומלאום ללאום, רק כדי למצא מעט חסות בשביל דבר, שהם חושבים כי אין להודות בו, כלומר בשביל יהדותם — לא יכבדו, לא יאהבו, ואפילו לא יסבלו אותם. מי שמעמיד פניו כאילו הוא אחר, מעורר אי־אמון, והרגש הפז הזה, כשהוא יורד אל קרב ההמונים, משתנה למעשים של חמס ושוד.

אלה הם העתים „שחלפו", שאל שיבתם צריכים היהודים להתעתד, לדאבוננו אפילו בארצות המנומסות, גם היום כמו לפני שנות מאות הרבה.

מעניני צרפת.

אנשים אחדים נאמני־רוח ואמיצי־לב נסו להרים את האבן הכבדה מעל הקבר, שבו הוא קבור. אולם עדת מרעים התנפלה על הגואלים ונצחה אותם. האבן מונחת שוב על מקומה הראשון והחי עדין קבור תחתיה. כן נראה לנו היום הענין, אשר זכה בשמו „ענין דריפוס" לתהלה מעציבה בכל העולם. העם הצרפתי הנדיב, האוהב מישרים, הדוגל בשם זכיות מין האדם, המבקר אחרי כל משפט ואינו רגיל לחשוב שום פסק־דין כהתוך לחלוטין — העם הזה אינו חפץ, כי בכלל עוד יטילו ספק באשמתו של שר־האלף היהודי. הפגנות סוערות ברחוב, נאומים פטריוטיים בבית־המחקקים, המוניות גסה בעתונים, כל אלה חברו יחדו למטרה אחת: לכלא את היהודי על אי־השדים. עוד הם מוסיפים להכותו נפש, אף כי כבר נקבר קבורה גמורה. ובעל כרחנו אנו זוכרים את המשל השגור בפיהם: quand on est mort, c'est pour longtemps (אדם כי ימות, ימות לזמן רב). ביחוד, אוי לו לאדם החי, אם יקרהו כזה, אז מת הוא לארך ימים.

אולם בלבם ובמוחם של אחדים, לא דוקא מן האנשים הגרועים ולא מן היהודים בלבד, נקבע הרעיון, כי היהודי האמלל הזה, היושב על האי שבקו־המשוה, אשר בשעת הלוית־כבודו הנהדרה קרעו את פסות שר־האלף מעל שרווליו, כי היהודי האמלל הזה חף הוא מפשע. על־ידי הצעקות שברחוב וחרחור־הריב בעתונים אין לגרש עוד את הרעיון הזה, וכל מי שהוגה אותו, הרי הוא נמנה בין המתאבלים על החי ההוא. יכולים לאמר, כי הספק לא הוחלש על ידי התיחסות הממשלה הצרפתית, המלאה סתירות והפחדנית, שהיא דומה כאילו דואגת היא לקיומה. בכל מאורע אחר היו מחזירים את הדין, אחרי שנגלו פרטים חדשים כאלה שנודעו בענין הזה. הן אפשר היה, שגם בית־דין שני — נניח את התוצאה הכי קיצונית — היה דן אותו לחובה, ואז למצער היו מרגיעים את רגשותיהם של אלה החוששים לעוות־הדין. אבל הוא הדבר: לא העיזו אפילו להחזיר את הדין, מפני — מפני שהקפיטן דריפוס לא יכול להיות זכאי. אלמלי כן היה העם חושב, כי רמו אותו. הוא היה מאמין, כי מציגים לפניו שחוק של בית־דין ולמוד זכות, וכי באמת יד יהודים בעלי־הון באמצע. ואז היה לחשוש, פן תפרץ חמת העם בכל מוראה. אפשר הדבר, כי נמוק מדיני

יחס בינו וביניהם. כשאי־אפשר לתפוש את בני האדם ששונאים אותם, שונאים את אלה שיכולים לתפשם. באפן זה הראה אותנו ענין דריפוס שנאה עצורה לישראל במדה כך מרובה, שלא היינו משערים אותה כלל בצרפת. במי תלוי האשם? הן לא בשר־האלף החרוץ ממדינת אלזאס, שהיה נכון להקריב נפשו במלחמה בעד צרפת. בלשכת המחקקים הריפובליקנית שבארץ הזאת קם אחד הצירים והציע, כי מהיום והלאה לא יוכל שום יהודי לשאת משרה בממלכה. הצעה דומה לזו, אם גם אינה מפורשת כל כך, הוצעה כבר לפני כמה שנים אחרי ענין פַּנַמה, ובערך מאה וששים דעות התאחדו עליה. לו עלתה היום הצעה כזו, כמה חובבים היתה מוצאת לה? צרפת הנה היום אנטישמית מן הקצה אל הקצה, בדבר זה אי אפשר לטעות. ה„פיגארו״, אחד העשירים והתקיפים שבעתונים, אשר נסה במשך איזה זמן להפוך בזכותו של דריפוס, נאלץ להכנע מפני דעת הצבור, העורך הראשי הוכרח למשוך את ידו ממערכת העתון, כדי שלא להעמיד את קיומו בסכנה. ועתונאי כהעורך הראשי של ה„פיגארו״ הנהו תלוי בדעת אחרים פחות מצירי העם. כבודם של אלה, כביכול פורח באויר. השערוריות, שהיו בשנים האחרונות בבית המחקקים, חתרו חתירה עמוקה תחת כבודם של הנבחרים. האם יעיזו אלה, לו גם תהיה דעתם יותר ישרה, להתקומם בפני מעללי יצר העם? הבחירות ממשמשות ובאות, ונקל לראות מראש, כי האנטישמיות תשמש בסיס לבחירות. מן המשמרים הקיצונים עד המהרסים הקיצונים עולה במלא רחב הארץ קול קורא: „נגד היהודים!״ מצב הרוחות הוא כעין המצב שבעתות מהפכה. אבל אלה, שאליהם נוגע הדבר, משימים עצמם עורים וחרשים ועוד מחזיקים הם בדעתם, כי המצב יעבור. אמנם כן, יעבור, כי על כן הכל חולף ועובר; השאלה היא רק: כיצד?

האם יאמינו, כי צוררי היהודים, אשר הראו זה עתה את כחם כלפי דריפוס האמלל, יסתפקו בקרבן היחיד הזה? הנה כבר לקקו דם, ועוד ישאפו לדם אחר יותר תאבים ויותר בטוחים בה במדה, שהם מתחילים להכיר, כי אין מי שיעמוד בפניהם. בכל המאורע הזה נראתה ממשלת צרפת ברפיון כחה ובמבוכתה המסוכנת. שטף המים נכון תמיד להתפרץ, כאשר ירופף הנד. בצרפת אין חפצי המשמרים מתאימים עם חפצי הממשלה, אף על פי שהמשמרים רגילים ל„התאחד״ עם כל ממשלה קימת. והנה נראה בשעת נאומו של הציר מון, שנתקבל ברצון, כי גם המאוחדים מתנגדים ליהודים. רק במתפשרים עוד ימצאו היהודים משען, שאינו שוה כלום – כי המתפשרים שותקים כמפחדים. רגילים לאמר, כי ההתפשרות אבדה בשל היהודים. אולי יותר נכון לאמר, כי להפך היהודים הולכים וכלים על ידי ההתפשרות. קיצוניים וריאקציוניים עומדים נגדם כצרים, והמפלגות שבאמצע רואים הצלה לעצמם רק בזה, שימשכו את ידיהם מן היהודים. נראה כי המצב בצרפת קשה ביותר.

הוא שגרם לממשלה להסתלק באפן „מרגיע" מהחזרת־הדין. ממשלת מֵילִין אוּלַי לא ראתה מוצא אחר מן הענין הסבוך והמסוכן הזה; הן לפעמים קרובות כל עקרה של ממשלה אינו אלא הבחירה בין מעשי־עול שונים. יש אפילו מקום לסברה, כי ליהודי זה או אחר בצרכת היה נוח יותר, שיהיה מחזה התוגה נגמר עם חלל אחד. בתנאים ידועים היה הדבר יכול להגמר באפן רע מזה. פְלוריאַן הקדוש, הצילה את ביתי ושלח אש בבתים אחרים! מתפללים גם אחרים שאינם אכרים. לדריפוס האמלל אין על כל פנים כל תקוה, הלואי שלא יתוספו עליו למצער קרבנות אחרים.

אבל הנמוק הזה, לא לבד שהוא אכזרי, אלא גם איננו מספיק. ענין דריפוס בשום אפן לא נגמר בזה, שהאדם האמלל הולך וכלה על אי־הקדחת לאט לאט. כבר נשתנה עניו המר של היחיד הזה ויהי לשאלה רבת־ערך. השאלה היא: בשלמי הוא נענש? בשלמי?

אין אנו מתכונים לאותו הנבל הנעלם עד כה, אשר ידו היתה בבגידה המיוחסת לדריפוס — אם בכלל היתה בגידה ולא מעשה של זיוף כזה, שהיה בענין נורטון הידוע. מתכונים אנו לאותם היחידים או הקבוצות, שבגללם הוא סובל. יש כאלה, בזה אין להטיל ספק. נניח לרגע אחד, כי באמת היתה ידו במעל, אשר הוא נחשד בו. נבלים כאלה היו לפניו גם אחרים, ואפילו קרוב לפני גמר־דינו היו בצבא הצרפתי עוד כמה מקרים כאלה. לא שמענו מאומה, אם הובלו הבוגדים ההם למקום קבורת כבודם בשאגת חיתו־טרף כזו. אבל עליו התנפלו בקצף של תיאבון. ליתר ענג היו מושחים את בשרו בזפת ומדביקים עליו נוצות ומתעללים בו בכל מיני שקוצים שבעולם. מדוע? זאת לא היתה עוד נקמה בעד גלוי סודות מן הצבא, שאינו רגיל, כאשר הוכיחו יתר המקרים, לעורר קצף כזה בעתות השלום. הה, זה היה קצף מסוג אחר לגמרי, יותר קרוב לפרעות של המון מתקומם. ותכף ומיד נגמרה אצלם האשמת הכלל. לא „מות לדריפוס!" שאגו, אלא „מות ליהודים!" כן היה הדבר למן הרגע הראשון, וכן נשאר עד היום. כן הוא, הקפיטן דריפוס נתבע לדין בפני בית־דין של שבעה אנשים נכבדים מאנשי הצבא הצרפתי, על יסוד אחד הכתבים מתוך ה„בורדירו", הנודע היום להשוד בעיני כל העולם. אבל אלה שרי הצבא השופטים עמדו תחת לחץ נורא. דוקא מפני שהיה המשפט מתנהל בהשאי, היה הלחץ מצד דעת הצבור גדול מאד. קרוב גם־כן הדבר לודאי, כי שבעת הגבורים האלה, שבודאי מעולם לא חששו לחייהם, פחדו אז מפני חלול כבודם. כי ברחוב מחוץ, לפני לשכת בית־הדין הצבאי ארבה כבר המלשינות הנכונה לבלע. האם לא נראתה כבר מתחלה אגדת הרשע והרמיה על דבר כסף היהודים הבא לנקות את הבוגד?

היהודי האמלל, המסובל קללת הממון, קללת ממונם של אחרים. לו לא היה שום עסק עמהם ולהם לא היה עסק עמו, ובכל זאת נתהוה בן־רגע איזה

המנורה

כבר עתה אין הדבר נוגע רק אל שר־האלף המודח, אשר גם אויביו הכי רעים אינם יכולים להגיד, כי נתעשר בבגידתו, המוטלת עוד בספק. אוי לו למי שעשה עושר, אם יעמוד למשפט. כי אז אין מקום עוד לשאלת חובה או זכות. אז אין משפט אפילו למראית עין. ותאות היצר חותכת את הדין.

המנורה.

היה היה איש, אשר הרגיש עמוק בנפשו את העני להיות יהודי. תנאי חייו לא היו רעים כלל. פרנסתו היתה מצויה ברוח ומאושר היה במשלח ידו, שנתן לו את היכלת ליצור ככל העולה על רוחו. כי אמן היה האיש. למקור מחצבתו היהודי ולאמונת אבותיו לא שם לב זה כבר, בעת שהופיעה השנאה הישנה בנוסחתה החדשה. ככל יתר חבריו חשב גם הוא, כי תחלף עד מהרה. אולם המצב לא הוטב וילך הלך ורע, ודברי השטנה, אף אם לא נגעו אל עצמו ואל בשרו, הכאיבו לו מיום ליום ויהיו בנפשו לפצע אנוש זב־דם. ויהי היום, וענות נפשו הפנימית, אשר טמן בחבו, הטתה את לבו לחפש ולדעת את מקורה, את יהדותו, ומה שאי אפשר היה לו בימים הראשונים הטובים, מפני שנתרחק ממנה כל כך, עלה לו עתה: התחיל לחבבה בכל לבבו ובכל נפשו. גם בדבר נטיתו המוזרה הזאת לא מהר לבקש חכמה וחשבון, עד שתקפה עליו באפן, שיצאה מגדר הרגשה כהה ותהי לרעיון זך ובהיר, כי יש רק דרך אחת להמלט מעני־היהודים, והיא: התשובה אל היהדות.

כאשר נודע הדבר לטובים שברעיו, שמצבם גם הם היה דומה למצבו, נדו לו בראשם ויחשבו, כי רוח רעה תתעהו. כי איככה זה ימלט איש מן הרעה בהוסיפו לחזקה ולהעמיקה. אולם הוא חשב אחרת, כי העני המוסרי מוחש כל כך, מפני שליהודים החדשים אבדה אותה התרופה, שהיתה בלבם של אבותינו הגבורים. לעגו לו שלא בפניו, ואחרים לא חשכו ממנו שחוק גם בפניו, אולם הוא לא נתעה אחרי דבריהם הנבערים של בני אדם, שגם לפני זה לא היתה לו הזדמנות להוקיר את דעותיהם, וברוח שקטה נשא את דברי לעגם הרעים והטובים. ומכיון שחוץ מזה לא נראתה בו שום התנהגות של שטות, הסכינו לאט לאט לראותו מטפל ברעיונו המוזר, שאחרים תארוהו במלה יותר קשה, בשם שגעון לדבר אחד.

אולם במדת הסבלנות שבו, הוציא האיש מסקנא אחר מסקנא מן הדעה שנקבעה פעם במחשבתו. ובדרכו זו היו מעברות הרבה, שלא היו נוחים לו לעצמו, אם גם הסתירם מעיני אחרים. הן כאדם וכאמן בעל השקפות מודרניות נקשר לדברים רבים שאינם יהודיים והתרגל בהם, ומתוך תרביות העמים,

אשר למראהו נעורו מחשבות הרבה. וילך ויתאר ביד אמנותו הטובה עליו ציור למנורה, אשר אמר לתתה לילדיו לשנה הבאה. באפן חפשי נצטיר יסודם של שמונת הקנים, המתנשאים לגבה אחד ומשתרעים על פני המישור, ימינה ושמאלה לבסיס האמצעי. הוא השתחרר מן הצורה המסורה והקבועה ויצר יצירה טבעית, מבלי שים לב לבאורים אחרים, אם גם הודה בזכות קיומם. ובכל אשר הביא תנועה חדשה אל הצורות הקפואות, החזיק בכל זאת בחוקיהן, בסגנון המרומם והעתיק, שנערכו על פיו. זה היה עץ ארך־הענפים, וכעין גביע לכל ענף בקצהו, ובתוך גביעי הפרחים מקום לנרות.

בעבודה מלאת־מחשבות כזו עבר השבוע. הגיע הערב השמיני, שבו דולקים כל הנרות, אף גם התשיעי, השמש הנאמן, שכל תפקידו הוא רק להדליק את האחרים. שפעת אורה הפיצה המנורה. עיני הילדים הפיקו נגה. ובעיני מיודענו היתה חזות הכל משל ודמיון להתעוררות האומה. בתחלה נר אחד, והנה עוד חשך, והנר היחידי עוד עצוב למראה. ואחרי כן ימצא לו חבר, ועוד אחד, עוד אחדים. האפלה כליל תחלף. בראשונה יזרח האור לצעירים, לדלים, ואחרי־כן ילוו עליהם האחרים, אוהבי הצדק, האמת, החרות, ההתקדמות, האנושות, היפי. וכשכל הנרות דולקים נשתומם ונשמח על המפעל שנעשה ואין כהונה המאשרת את בעליה כזו של השמש בהיכל האור

שנתחנך על פיהן, קלט ברוחו הרבה דברים שלא נתנו להמחות. הכי אפשר היה לאחד כל אלה עם תשובתו אל היהדות? ובכן נולדו בלבו הרהורים וספקות באמתת רעיונו העקרי, idée maitresse שלו, כאשר יכנהו החוקר הצרפתי. אולי לא היה הדור, שנתחנך תחת השפעתן של תרבויות זרות, מוכשר עוד לאותה התשובה, שראה בה הוא את הפתרון. אבל הדור שיבא אחריו יהיה מוכשר לכך, אם יתוו לו את הדרך בעוד מועד. ובכן נתן אל לבו להדריך למצער את בניו בדרך הישרה. אותם אמר לגדל מנעוריהם ליהודים.

לפנים היה עובר על החג, המגיה אורו על החזיון הנפלא של המכבים ביפעת זהרם של הנרות הקטנים, ולא עלה על לבו לחג אותו. ועתה שמש לו מקרה להכין לבניו זכרון יפה לימים יבאו. בתוך נפשותיהם הרכות אמר לטעת את האהבה למולדתם העתיקה. מנורה הוכנה; ובשעה שאחז בפעם הראשונה את המנורה בעלת תשעת הקנים, החל איזה רגש נפלא לפעמו. גם בבית אביו, בשכבר הימים, בהיותו עוד ילד קטן, היו הנרות הקטנים דולקים, וקסם של ענג ונעם היו שפוך עליהם. ומסרת זו לא נדמתה לו כקפואה ומתה. כן היה בחליפת העתים, הנר האחד מדליק את השני. גם תבנית המנורה העתיקה העירה בו מחשבות. מתי נוצרה התבנית הקדומה של מנורה זו? תבניתה היתה בראשונה, לכאורה, תבנית העץ. הגזע החזק באמצע, וארבעה ארבעה ענפים יוצאים ממנו לימינו ולשמאלו, איש תחת רעהו משתרעים במישור אחד וגבה אחד לכולם. באחרונה נוסף עוד אות חדש, הקנה התשיעי הקצר, הנקרא שמש. אי־אלו סודות הכניסו דור אחר דור אל יצירת־אמן זו, הלקוחה מן הטבע ופשוטה בצורתה הקדמונית? והאיש, בהיותו אמן, חשב בלבו, באיזה אפן אפשר להחיות את צורתה הקפואה של המנורה ולהשקות שרשיה כשרשי העץ. גם צלצול השם, שקרא מעתה בכל ערב וערב באזני ילדיו, הנאהו מאד. צלצול ערב ביותר, כשהיתה המלה יוצאת מפי העוללים.

הנר הראשון הועלה, ולאורו ספרו תולדות החג. המאורע הנפלא בפך השמן, שנעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, תולדות העליה מגלות בבל, הבית השני, המכבים. מיודענו ספר לילדיו את אשר ידע. זה לא היה רב. אבל הם מצאו בו דים. לאור הנר השני חזרו הם ויספרו לאביהם, וספוריהם, אשר מידו היו להם, נדמו לו חדשים ויפים. למן אז היה שמח בכל יום לקראת הערב, שיהיה אורו הולך ונוסף. הנרות הלכו ונתרבו במנורה, ויחד עם הילדים היה אביהם חולם לנוכח הנרות הקטנים. ולבסוף הזה לו יותר מאשר יכול או רצה להגיד להם, מפני שעלה עוד על כח השגתם.

בשעה שגמר בלבו לשוב אל עמו העתיק ולהודות בפומבי על תשובתו זו, חשב לעשות מעשה, שיש בו מן הישר והשכל. כי ימצא לו בדרך תשובתו גם מקום למלא את תשוקתו אל היפי, כזאת לא פלל מראש. ומה שמצא לא היה קל בערכו. המנורה בנגה נרותיה ההולך ורב היתה דבר יפה כל כך,

ציונות

ציונות.

תחת מסוה של רצון כלפי השאיפות, המכוונות להסיר את עני־היהודים המדיני והחברתי שבכל ארצות אירופא על־ידי התישבות נבונה, קדם כל של ההמונים הפרולטריים, נסה התַּיָּר הערבי הד"ר גלאזר במקום הזה („ברלינר טאגבלאט") לפגוע בציונות. העתון הזה איננו מתיחס בחבה אל שאיפותינו הציוניות. ובכל זאת הנני מְקוה, כי תתנהגו אתי בנמוס ותתנו מקום להערות הבאות להלן.

הד"ר גלאזר, שגם הוא חפץ להושיב את המוני היהודים הפרולטריים, אם גם לא במקום חפצם הם אלא במקום שהוא חפץ בו, כלומר בערב, ד"ר גלאזר חפץ, בעקב ההגיון שלו, קדם כל לחתור חתירה תחת הישוב בארץ־ישראל, והוא מאמין, כנראה, כי רעיונו הבודד ימשך אחריו בעל כרחו את באי־כח היהדות. הציונים כביכול סרים למשמעת הפוליטיקה האנגלית, הם מתכונים כביכול „ממש לקריעתה וחלוקתה הראשונה של הממלכה הטורקית"; הוא רואה כבר את „צבא־היבשה היהודי לעתיד", אשר, כמובן, „בהיותו רק מתי מספר, לא יעמוד בפני הצרפתים ולא בפני מי שהוא", כשהצבא הזה יוצא לקרב יחד עם הצבא האנגלי נגד „צבאות הרוסים והצרפתים הפושטים דרך היבשה מצפון". כשיבקשו מאת הד"ר גלאזר, אפשר שיספר לנו מראש גם את מהלך המלחמה, שבה, כמובן, ינוצח „צבא־היבשה היהודי לעתיד", מפני שלא נטה הצדה, לפי עצתו של הד"ר גלאזר, אל סבכי היערות הערביים. העוד נחוץ להביא ראיות לסתור דבר זה? אלה הן ספורי־מעשיות, המישנות את השומע כשהוא עומד על רגליו.

ברם אנחנו היהודים כבר סבלנו כל כך מעלילות־הדם ומעשיות בדויות אחרות, עד שהנסיון מכריחנו להכחיד את המעשיות המזיקות כל זמן שהן חדשות ופעוטות, האמת היא, שאין הציונים עושים פוליטיקה „אנגלית טהורה", כשם שאינם עושים פוליטיקה „נגד הצרפתים, הרוסים או הטורקים". הציונים אינם חפצים בשום דבר אלא במה שהביעו בגלוי בקונגרס הבזילאי בסעיף הפרוגרמה:

„יצירת מקום מושב בטוח על פי המשפט הצבורי בעד היהודים, שאינם יכולים או אינם רוצים להתבולל בארצות מושבותיהם".

האוצר הגדול להתישבות היהודים, העומד ליוסד בקרוב, יהיה האמצעי הכספי להוצאת המחשבות האלה לפעולה. אמנם אפשר לחשוב, כי על־ידי השפעה על רצון המושל כדת בארץ ההיא תתאחר ההגשמה או תבטל לגמרי. אם יקרה כדבר הזה, אשר יהיה קשה לטורקיה עוד יותר מאשר ליהודים, או אז נהיה מוכרחים לחכות עד שיגמר פרוצס ההפרדה או לבקש לנו כברת ארץ אחרת. היהודים חכו זה זמן רב ויכולים לחכות עוד. רק זאת היא השאלה, עד מתי יכולה עוד טורקיה לחכות לעזרה כספית. על דבר בטחונה להלואות, שיש לה עכשו, לא תוכל להשלות את נפשה. טורקיה יכולה להוָשע על־ידי היהודים, והיהודים על ידי טורקיה. ובקצה דרך־המוצא הזה יש קצת מן האנושות, התרבות הקולטורה והצלחתו של משק העולם.

במאמרו של הד"ר גלאזר מדובר אדות „נוצרים עוזרים לרעה" על יד הציונים. אני הייתי מציע את התאר „נוצרים ידידים" בשביל אלה, אשר מתוך אנושות טהורה הם רוצים לתמוך בידינו במפעלנו, שהיה לשחוק מתחלתו, ועדין הוא כבד מאד. למן שכרון־הסבלנות שנמסך על אירופא — והלך כלעומת שבא, לא נראתה התערבות של נוצרים עם יהודים חמה כזו, שבאה בעקבות הציונות בכל הארצות. יכולים כמובן ללעג ולאמר: „הם חפצים להפטר מאתנו!" אבל מי שרוצה להבין את הדבר כראוי, יראה בזה בשמחה רבה סימן לעתיד, לאותה העת ולאותו השלום, שאליהם הננו שואפים.

לא יותר ולא פחות. מה שמוסיפים על זה, אינו אלא ספור בדוי, סרוס או חסר־הבנה.

הציונים חושבים, כי לפתרונו הגמור של המצב הקשה, המעיק ביחוד במזרח אירופא והמרגש גם במקומות אחרים, דרושה התישבות הפרולטריים המטולטלים. יחד עם אלה אפשר היה לשתף גם את חלקי העם הנאורים והשואפים קדימה, אשר בארצות האנטישמיות ממררים את חייהם בכל ענפי המעשה, מדיחים אותם מכל משרה ומכבידים עליהם כל מעלח־יד. הן גם באוסטריה נשמעה זה מקרוב הדרישה להרחיק את היהודים מן האומנות ־אפילו מן האומנות. ובכן לא לבד מן הפקידות בבתי המשפט, בשלטונות המדינה, מעבודת הצבא (כמו ברומניה) ממעמד המורים ועורכי־הדין, כי אם מן הכל. והנה לפי היקפה של עבודתנו דרוש, כי נרכוש לנו את השתתפותם ואף את חבתם של כל הממלכות המעונינות בדבר. אפשר להשיג זאת רק על ידי משא־ומתן גלוי בלי מעצר, ואנו נושאים ונותנים בגלוי ובלי מעצר. נחוץ שתכירנה כל הממלכות, ובודאי תכירנה במהרה, כי הציונות מביאה מתוך היהדות עצמה את העזרה, שאין להשיגה ממקום אחר. יציאה מסודרת של רבוי האוכלוסין היהודים תהיה בלי ספק מרגשת כעין הקלה לנוצרים וליהודים, כלומר גם ליהודים, שכבר נטמעו או עומדים להטמע, גם לאלה שהנם יותר אמללים.

וכיצד יצא דבר זה לפעולה? על ידי התישבות בפנה שוממה וחשובה במזרח. למי יביא זה סכנה או נזק? באמת לשום ממלכה. לא לטורקיה, שהרי בזה יגדל עשרה ותרכוש לה כחות־עם חדשים של עובדים חרוצים ואוהבי שלום, וקודם כל יבאו כבר בעתיד הקרוב סדרים במצבה הכספי, שאין לו תקנה. ולא ליתר ממלכות אירופא, מפני שאין כאן בנין „מדינת־תֶּוֶך” או איזו יצירה אגדית מפחידה, אלא יסוד מקום מושב ניטרלי ושקט לבני אדם, השואפים בכל מאמצי כח שבנפשם למצא מנוחה נכונה.

אמת הדבר, כי לפי ההתפתחות הטבעית כרוך בעקבות הענינים האלה גם בנין מסלה מן הים התיכוני עד קצהו הצפוני של מפרץ הים הפרסי. כלום יש מי שיכחיש, כי מסלת עמים כזו דרושה לכל הממלכות התרבותיות באירופא? מסע האשכנזים לאַזיה המזרחית מוכיחה למדי, כי לא רק לאנגליה בלבד יש סבות מדיניות וכלכליות לבקש דרכים לאַזיה יותר קצרות מן הקימות עכשו. התישבות היהודים תהיה זהירה מאד, שלא לשאוף לאפיטרופסותה של ממלכה יחידה המכוונת להנאת עצמה, בעוד שהיא יכולה להשיג את חבתן היותר בטוחה של כל הממלכות יחד. המאורעות בארץ יון הוכיחו, כי יש איזו אירופא, החפצה בהתמדת המצב הקים, לו גם ישארו על ידו הענינים היגעים שבמזרח במצבם הפרוע. מחשבת הציונים תועיל הרבה לתקנת הענינים, מבלי לשנות את המצב הקים על פי דרישת משפט העמים. איזה אוהב שלום ודורש טובת טורקיה יוכל להתנגד אל החפץ, להביא אחת ממדינותיו של הכליף לידי הפרחה?

נאום בברלין

נאום בברלין.

גבירותי ואדוני! חבל, שרק שעה קצרה נתנה לי להיות בחברתכם, כדי להועיל ללבון הדברים. מאד נחה רוחי, בראותי בשני האדונים, שנאמו לפני, מתנגדים משני צדדים שונים. מר קלוזנר כבדני זה כבר בהשגותיו עלי. הדבר היה בעת שעוד אפשר היה לי לקרא את כל ההשגות, ומסופקני, אם הייתי זוכר עוד היום את דברי מר קלוזנר, לולא היו הם הדברים הראשונים שנערכו נגדי. מר קלוזנר חוה את דעתו בבקרתו לס׳ „מדינת־היהודים״, שיצא אז לאור: „אם אלה הן מהשבותיו של יחיד, אז מחשבותיו של משוגע הן״. למן אז מצא לו היחיד הזה חברים, ואני חושב, שצריכים היו להרחיב את בתי המשוגעים ולהוסיף עליהם חדשים, לו הפצו לכלא את כלם. למצער השגנו דבר־מה. עלה בידינו דבר זה, שהתנועה יצאה מגדר הוכוח, בעת שמר קלוזנר הסתפק בהחלטתו, כי ענין של שגעון הוא. הוא מודה בפיו, כי איננו יודע את מהותה של הציונות. זה מזכירני את דברו של חבר הפרלמנט האנגלי: „אינני יודע את נמוקי הממשלה, אבל אין אני מסכים להם״. מר קלוזנר, שאיננו מכיר בטיב הציונות, מתנגד לה. רוצה אני אפוא לחזור על שאיפות הציונות באותה הצורה, שנתקבלה בקונגרס הבזילאי. הקונגרס הבזילאי קבע את תכנית הציונות בדברים האלה: „אנו רוצים לכונן מקום מושב בטוח על יסוד המשפט הצבורי בעד היהודים, שאינם יכולים או אינם רוצים להתבולל״. כמדומני, שאוכל להגן על כל מלה ומלה במשפט הזה, וגם אתם תמצאו, כי לא אחטא ביותר נגד התבונה. ראשית כל החליט מר קלוזנר בוכוחו, כי אחינו בבזיל לא קבלו בסבר פנים יפות את „מדינת־היהודים״, אשר ילדתיה לפי דבריו, ויתכחשו לה. אל תשכחו, מה היא החוברת הזאת ומה שהיתה, ומה הוא הקונגרס הבזילאי. החוברת היתה נסיונו של יחיד, שנסה להכניס מעט אור לתוך שאלת־היהודים ולהציע דרך לפתרונה; אין זולתי אחראי בעד זה. ומה היה הקונגרס הבזילאי? שם כבר נאספו מורשי העם, אשר ידעו לאן פניהם מועדות, ושמו לבם לקבוע לציונות את מטרותיה וגבולותיה הקרובים.

אין אני רשאי להכנס בדברים על מושג האזרחיות שלכם, הדורש זהירות מרובה, מפני שאני מדבר אליכם בתור בן ארץ אחרת. רק זאת אני רוצה

בעוד שאם תפתר השאלה למפרע באפן מקיף, יִוָשְׁעוּ גם ההולך גם הנשאר מי שרוצה להתבולל, מתבולל. אלא שאנו חושבים, כי האדונים, אשר תועלת עצמם דורשת מהם לתמוך בציונות, אינם רשאים לנסות ולעצור בעד ההכנות המועילות להגשמת הרעיון הזה בכל מיני טענות שבעולם. ואם שואפים אנחנו לעשות, מה שנראה בעיני האדונים למסוכן ביותר, אם שואפים אנחנו לעשות את ההתישבות לא רק פוליטית בלבד, אלא גם להבטיחה על יסוד המשפט הצבורי, כמדומני, שאין בזה שום דבר המתנגד אל השכל. אין אנו רשאים למסור את עמנו ביד עתיד שאינו בטוח. נחוץ לדאוג מראש, שיוכל לחיות לבטח, ואם מנסים אנחנו לעשות דבר זה בפני כל העולם, אין לראות גם בזה שום סכנה. שני הנואמים, כנראה, נרתעים לאחור מפני המלה „מדינה". אם כן, מה היא מדינה? קולוניה גדולה. מה היא קולוניה? מדינה קטנה. והאנושות, כנראה, לא ראתה מעולם שום סכנה בדבר זה. והנה חושב הנואם הראשון, כי אם יצלח ליסד מדינה בארץ ישראל, תועיל מדינה זו רק מעט להפרולטריון, וכי גם שם לא יוטב המצב הכלכלי מאשר הוא פה אצלנו. אינני יכול להבין, למה ידאג הנואם להפרולטריון במדינה המדומה הזאת. יכול אני להגיד לכם, כי אין אני מוציא את הפרולטריון מן הכלל, כי אינני מבדיל בין יהודים ליהודים, וכל מהלך התנועה איננו בעקרו אלא חשבון עם גורלם של היותר עניים בתוכנו. ואם אין אנו יכולים להבטיח להם הכל מוכן לסעודה, האם תתן להם זאת הסוציאלות? אני חושב, כי משתי המדינות־לעתיד, הסוציאלית והציונית, יש לשניה תקוה לצאת לפעולה יותר מאשר לראשונה. בשומי אל לב, כי במוסדות חדשים רגילים לעשות הכל יותר טוב מאשר בישנים, אז תשעשעני התקוה, כי במדינת היהודים, שתוסד מחדש, יהיה גם המצב הכלכלי בריא ואיתן. ובגשתנו לכונן דבר חדש, הלא יש לאדונים, החושבים, כי עליהם לדאוג לטובת הפרולטריון, שעת־כשר להביע את דרישותיהם ולדאוג למלואן.

אין אני רוצה לחזור על דברי יותר מדי, ועל כן הרשוני לחתום. נקודת המצב שלנו איננה נסיגה לאחור, הננו אנשים מודרניים, ואי אפשר היה לנו להבין, למה זה תתקימנה שגיאות שנעשו בזמן קדום עוד בימינו אלה. הביטו על התנועה הזאת כעל תנועה של מעשה־צדקה, החפצה לעזור לעניים, שאין בה שנאה למי שהוא ויכולה להביא מעט רוחה לאנושות.

להגיד לכם, כי אינני יכול להבין, איך אפשר הוא, שהנסיון לכונן מקום מושב בעד חלק העם, המרגיש, כי לא תכיל אותו הארץ,— שרכישת כברת ארץ על ידי משא־ומתן גלוי, איך אפשר שזה ישפיע לרעה על זכיותיהם של אלה החפצים להשאר. האינכם יודעים באיזו תקופה קולוניאלית אנו חיים? תוצאה ישרה היא מן רבוי האוכלוסין ומן השאלה הסוציאלית, המסתבכת בזה, שאחדים מן העמים שואפים ליסד מושבות במדינות הים, כדי להטות שמה את זרם ההגרה. זוהי הפוליטיקה, שבה עוסקת אנגליה זה עשרות שנים, ושהיא הִנֵּה דוגמא לעמים רבים. אני חושב, כי גם אשכנז התחילה להיות לאשכנז־רבתי, למן היום שהיא צופיה אל עבר הים ועמלה ליסד קולוניות בכל מקום.

אם, למשל, אכרים מגליציה מהגרים לאמריקה, אינני יכול להבין, במה הם משפיעים לרעה על הנשארים. הגרה מסודרת של המוגים יהודים לא תוכל להזיק. בכל אֹפן ננסה לסל מסלה ישרה בעד ההגרה, להתוות לה מטרה קבועה, כדי שלא להכניסה לתוך העוני. מר קלוזנר איננו מתנגד לזה, שנביא אותם לאיזה מקום שהוא, כדי להיטיב את מצבם, הוא מתנגד רק ליציאתם אל מקום אחד, לפלשתינה, מפני שהוא מאמין, כי עתידים הם לשוב שמה ברצון אלהים. אני חושב, כי אם ישתחרר מר קלוזנר לרגע אחד מדמיונותיו הנביאיים, אז ימצא על אדמת פלשתינה — ויש איזו פלשתינה, מקומה לחוף הים התיכוני — מקומות מוכשרים להתישבות. וכשאנחנו חושבים, כי הארץ הזאת מוכשרה ביותר, מפני שעדין אנו קשורים אליה בקשר אידיאלי, וכשאנחנו מאמינים, כי מה שאי אפשר היה להיות עד כה, יוכל להעשות רק אז, אם נשתמש במצב ההוה, אם ילבש האידיאל העממי העתיק צורה מדינית – כמדומני, שאין בזה כל רע.

הן נעשו נסיונות ליסד מושבות בארצות אחרות, ויודעים אתם את האדם הנדיב, הבארון הירש, שנסה להושיב יהודים בארגנטינה. על פי הנסיונות ארגנטינה היא מין קבר־מלכים בעד הירש. „נטעו" שמה איזה מספר של בני אדם מבלי להועיל להם, ויען כי לא היה להם אותו הקשר הדרוש, כדי לחבר את האדם אל האדמה, עתידה המושבה הנדיבית הזאת להכחד. והנה נראה, כי האדונים האלה לא היו מתנגדים כלל אל הציונות, כלומר אל מי שהפץ להושיב בדרך „צדקה" יהודים בארץ־ישראל. אבל אינכם יכולים להתיחס אל עַם שלם בצדקה בלבד. הצדקה יכולה להועיל רק ליחידים. אין בעולם קבצנים במדה מרובה מאשר אצל היהודים, והקבצנות היא מחלה עזה. מעשה צדקה כלפי עם שלם נקרא בשם פוליטיקה, והצדקה שאיזה עם מנסה לעשות לטובת עצמו, זוהי הפוליטיקה של אותו העם. אין פוליטיקה, שלא תהיה כלה מכוונת למעשי־צדקה. כסבורים אנו, שלא נוכל לפתור את השאלה רבת־הערך בזה, שנשלח את היחידים הרבים לאין מספר מעל פנינו כאדם האומר: „הוציאו אותו מעלי, כי נשבר לבי למראהו!" באפן זה אין לפתור את השאלה; כי האיש, שצוו לגרשו, הוא חוזר ושב, והקבצן, ש„נטעוהו" למקום אחר, לא הציל את נפשו,

קלוד מונטיפיורי

דעותיו של מר קלוד מונטיפיורי.

בעתון „American Hebrew" מגלה מר קלוד מונטיפיורי את דעתו נגד הציונות. המאמר ראוי מאד לתשומת־לב: בגלל אישיותו של המחבר, בגלל ההדור החצוני והתכן הברור והחריף. מפני הטעמים הללו רוצים אנו לטפל במתנגדנו זה יותר מאשר הסכנו לעשות כזאת, כשטוענים נגד התנועה הלאומית כל אותן הטענות הנודעות כבר, שנשנו ונסתרו זה פעמים הרבה.

יכולים אנו היום, אחרי שעברו כשלש שנים על הריב הזה, לחשוב את הוכוח הכללי על ערכה של הציונות לנגמר. פה ושם התבלטו ההבדלים היותר דקים שבהשקפה. כל אחת מן המפלגות לקחה כביכול סוף סוף את עמדתה בשדה המערכה. בשביל הפוסחים עוד היום על שתי הסעפים, ואלה שעוד לא הכירו את הענין כראוי, תשאר רק השאלה, אל איזה משני הצדדים הם רוצים להספח. וכן נדמה לנו מר קלוד מונטיפיורי כעין נואם ראשי בשם המתנגדים, החוזר וכולל יחד, בברור שאין למעלה ממנו ובאפן נמרץ באמת, את כל מה שאפשר להשיג על תנועתנו. הוא מנומס למדי, כדי להגיד מראש, כי מתנגד הוא בהחלט לציונות, שאותה הוא אומר לבאר לקוראי העתון „American Hebrew". הוא איננו בא בעקיפין על מי שהוא, איננו קורץ בעיניו כמתקדש, איננו מעקם את מצב הדברים. הוא אומר: כך וכך הוא המצב האוביקטיבי של הענין, וכך וכך היא דעתי הסוביקטיבית שלי, של קלוד מונטיפיורי. גלו ראשכם בפני צר שכזה! אולם אחרי ברכת־הכבוד, הרשות נתונה לנו לעמוד אתו לקרב.

כן, מר קלוד מונטיפיורי הנהו בר־סמכא נעלה בשביל מתנגדינו. הוא בן־חורין, גאה, נאור, ועד כמה שיכול אדם להיות מאושר במתנת חלקו הבאה לו מן החוץ, הוא מאושר בארץ. הוא חי במדינה, אשר לעת־עתה הנה עוד אי־האשר בתוך הים הגדול של השנאה לישראל. הוא הנהו, מה שאין מכירים אמנם בקריאת שמו האיטלקי, אנגלי גמור. מוצאו ממשפחה, שיכולה להוכיח על ישיבתה זה זמן רב בבריטניה, ושרכשה לה שם עשר וכבוד. אין אני מכירו היטב, אבל לפי מה שהגיד לי בפיו באותו הראיון, שהוא בעצמו מזכירו בעתון „American Hebrew", יש לשער, כי נתחנך כדרך חנוכו של כל אנגלי מושלם בן משפחה עשירה. הנהו היום בן ארבעים וכמה שנים, ימי נעוריו היו אפוא

בבצע־כסף. הוא גם אדם נדיב — על פי הנוסח הישן. מוצאים את שמו בכל רשימה של נדבות, הוא עומד בראש מוסדות צדקה שונים, וכששולחת אליו אחת הגבירות גליון לקבוץ נדבות, בודאי שהוא חותם על סכום היותר גדול. על כל זה אין לערער. ועדותו של אדם נדיב כזה תכריע באין ספק בכל דבר – מלבד בציונות, כשהנדיב הזה מתנגד לה. כי ביחס אל הציונות נפלא הדבר. במדה שהאיש גדול במעלה ותנאי חייו טובים, בה במדה אין התנגדותו מוכיחה, בעוד שלהפך, אם יספחו אנשים החיים בטובה אל התנועה, הרי זו ראיה מכרחת על טיבה. לפי זה אנו יכולים כבר היום לקבוע יסוד זה: לגבי הציונות ערך הסכמתו או התנגדותו של איזה אדם עומד ביחס הפוך אל מצב עשרו. מר מונטיפיורי הנהו שרוי בטובה, ואיננו חפץ בשנוי המצב הקים? זה הוא אמנם נחמד מאד, יהי לו אשר לו. אבל לכל מי שדעתו ישרה קשה להשיג, איך זה יהיה בכל זאת לבר־סמכא, לשפוט על צרותיהם וצרכיהם של המוני בני אדם, שענים קשה כל כך לכחד, עד שהוא בעצמו אינו מכחיש במציאותו.

דעותיו הסוביקטיביות של מר קלוד מונטיפיורי אינן מכריחות אפוא. לכל היותר יש להצטער, על אשר הוא משפיע על מספר קטני־המח, או מושך אחריו כל אותם רכי־הלב, שכל כך נעים להם לעמוד במקום גדולים. תנועה עממית כבירה כתנועתנו יכולה להתיאש מאבדות כאלה. האובדים האלה ישובו להספח אלינו, כשיראו, כי הצדק אתנו, ואנחנו נקבלם אז בסבר פנים יפות.

אבל מה המה הטעמים האוביקטיביים של קלוד מונטיפיורי?

הוא מבאר בברור גמור את הסבות, שעל ידן יהיה איש לציוני. הוא מודה, כי גם יהודים חרדים גם מתקנים וחפשים בדעות הנם ציונים. לעומת זאת נכונים אנחנו להודות בחפץ לב, כי אנשים מכל הסוגים האלה נמצאים גם במחנה מתנגדינו. ודבר זה בעצמו מוכיח, כי על פי השכל אין להביא את נקודות ההשקפה הדתיות בחשבון. כל איש מאמין וחושב גם בתור ציוני מה שלבו חפץ. חפש־הדעה, השלם, שהכל שוים בו, הוא לאנושות בעלת התרבות המודרנית קנין יקר כל כך, עד שאין אנו נותנים אפילו להתוכח עליו בקרב תנועתנו. השגותיו של מר מונטיפיורי הנן אפוא לשוא, ואין אנו משיבים עליהם כלל.

הגרעין שבהחלטותיו הוא זה:

„אומרים, כי מדינת־היהודים הוא הפתרון היחידי לשאלת־היהודים. נניח לרגע אחד כי כן הוא, אבל אז נראה כי הרבה תלוי באפן, שבו נגשים לפתרון הזה. היש לנו להתעצב על הפתרון הזה או לשמוח עליו? היש בו נחיצות מעציבה או אידיאל נהדר?"

אחרי שנסח מר מונטיפיורי את השאלה בצורתה הדִילֶמַטִית הזאת, הוא משיב בנחת־רוח. יכולים לקרא את הדִילֶמָה שלו ותשובותיו עליה בבדיחות מתרבה מרגע לרגע. לפני שנים אחדות שהקו הרבה בצרפת על דיפוי, מי

כבר אותם הימים הטובים, שבהם הֶחם – או יש לומר: הֶרך? – בנימין ד׳ישראלי זזת לבם הקשה והחזק של בני ארצו בעד שווי הזכיות ליהודים. הצעירים בני־גילו של קלוד מונטיפיורי היו חיבים תודה רבה לרומנטיותו של ד׳ישראלי. כשהתעתדו יחד עם בני האצילים האנגלים למשחק הקריקט באיטן או בהאַררו, כשטילו בסירות או עסקו בלמודים באוקספורד או בקמברידז׳, כמעט שלא הרגישו עוד את ענים. בעל כרחנו נזכור את משחקי־התחרות האנגליים האלה ותעודתם החנוכית, כשאנו מתבוננים אל הדור החדש, שמר קלוד מונטיפיורי הוא מבחירי בניו. במשחקי־התחרות החזקים האלה רואים אנו סמל החקוי והתשלום בעד אותן מלחמות החיים, שבהן מתפתח אֹמץ־רוחם של העניים. מלחמה ותחרות הלא הן כל החיים, ויען כי היה מקום לחשוש, פן יתמעט אֹמץ־הרוח במעמדות הגבוהים שבחברה, אם לא ילחמו בני הנעורים ויתחרו בכֹחם הגופני, יצרו בעלי החנוך האנגלי מתוך פוליטיקה נשגבה משחקים כאלה. אמנם לצעירים היהודים נצפנו יחד עם אלה בבית הספר גם די מכאובים וכעס. בנימין ד׳ישראלי תאר את צרת נפשם של הנערים „הזרים״ בדברים שנכנסו אל הלב ולא החטיאו את המטרה. בני־גילו של קלוד מונטיפיורי היו יותר מאושרים. מה נחמד ומשעשע הוא, בשומנו אל לב, כי צעירי ישראל בדור שלאחריו התנכרו ללאומותם העצמית, במדה שנתמעטו יסוריהם המוסריים, הודות לנאום המלא רגש, שנשא לטובת עצמו משורר יהודי. הרי לפנינו מקרה, כי רגש־האחדות היהודי הביא גם תועלת לאנגלוזכסים בני דת משה בעלי שמות איטלקים. הם מרויחים מבטולו של משפט קדום, אשר הצליח ביד אחד מהם. במשחק הקריקט באיטן או בהאררו, בטיולי המשוט באוקספורד או בקמברידז׳ התקשטו באותם הצבעים שהתקשטו בהם רעיהם. הכתם הירוק עבר ובטל מן העולם.

והדור הזה, שנתחנך כבר בטוב ועליצות, היודע את מלחמת החיים רק על פי הדוגמא של המשחקים, נפגש פתאום עם תנועה של בני אדם נואשים. יהודים הם, ובכן בניו של אותו העם, שממנו יצא בנימין ד׳ישראלי, ולהבדיל מן האדם הגדול הזה, גם קלוד מונטיפיורי. מה חפצם של היהודים האלה, כשהם קוראים מעמקי־הלב לציון? האין אנו חיים כבר בעולם שכלו טוב? האין אנו משחקים בקריקט יחד עם בניהם של המשפחות המיוחסות שבאנגליה? העוד אנו נושאים את הכתם הירוק? האין אנו יושבים בבית המחוקקים בתור ליברלים או קונסרואַטיבים? האין אנו מגיעים לפעמים אפילו עד למעלת האצילות? האין אנו עושים עסקים טובים? וכשאין אנו להוטים אחרי קנינים חמריים, מפני שאנו מסתפקים במועט או מפני שעשירים הננו, האין אנו יכולים אז לעסוק בעניני מדע?

מר קלוד מונטיפיורי הוא איש מלומד. הוא עוסק, כנראה, ביחוד בחכמת היהדות, מרציא הרצאות להנאת עצמו, ויש לשער, כי מימיו לא נגואלו כפיו

מעציבה". אבל, כשהוא מניח הנחות, מדוע איננו מוסיף ומגיה, כי חיים אנחנו על הלבנה או במאה השלש ועשרים לספירת הנוצרים, או כי יכולים אנחנו לעוף. אמנם, אלמלא ידענו, כי מר מונטיפיורי הוא איש מנומס ונדיב, היינו חושבים, כי מצחק הוא באפן גס על עני־היהודים.

לשאת את כל ההנחות החריפות האלה, שמר מונטיפיורי מוציא בהבל פיו מתוך הרחבת־דעת בחדר עבודתו, קצרה רוחנו. נסיון מלא מרירות עמוקה למד אותנו היהודים „המשוחררים" החדשים לדעת, כי האנטישמיות אינה בטלה ואי אפשר שתבטל, מפני שסבותיה לא חדלו. הגדנו זאת פעמים הרבה. בכל יום ויום מתחדשות הראיות, הה, במלא כל העולם. הגרת המוני יהודים הנלחצים, שהנם למשא על עצמם ועל סביבתם, יקדמו נוצרים ויהודים בתרועת־תודה על הרוחה שהיתה. ואנחנו, כבעלי דעה מיושבת, המרגישים באחריות הגדולה, הננו רוצים לדאוג לכך, שתהיה הגרה זו מסודרת באפן בטוח על יסודות המשפט. אין לנו אותה קלות־הדעת, שבה מרחיקים אי־אלו נדיבים אנשי חסד את המהגרים היהודים העניים לאיזה מקום שהוא מעבר לים, אם אך רחוק הוא למדי. כי הנסיונות האלה ללא הועיל הם, אף אם נעשים באמצעים היותר גדולים, דבר זה מתברר לנו יותר מיום ליום. בכל דין־וחשבון של האגודות „הנדיבות" האלה במצאה הודאה יותר או פחות מסותרת, כי כל עמל העסקנים היה לשוא. כל זמן שלא ידעו האדונים האלה מאומה מהתעוררות ההכרה הלאומית, אפשר היה לא רק להצדיק, אלא גם להלל את מעשי־צדקתם. דבר זה נשתנה לאט לאט.

האם נחוצה היא הציונות? מוסיף ושואל מונטיפיורי. מי שאין לו ארמון באנגליה, לא יטיל ספק בדבר.

אבל, האין הציונות חלום על־דבר „ארמון באספמיא", מגדל פורח באויר, אוטופיה של בעלי הלומות? אין אנו רוצים להביא עוד ראיות מן השכל, שסוף סוף לא יבינו אותן אלא בעלי שכל, שאין דעתם מוגבלת. הציונים שלנו בבולגריה, באפריקה הדרומית מוכיחים זאת בעליצות סוערת. בבולגריה ראו, באיזה אפן מתהוה מדינה בזמן הזה. באפריקה הדרומית השתתפו בעשר שנים האחרונות בצמיחתה המהירה של קולוניה. ציוני הבאלקאן וציוני „Chartered Compagny" (האגודה הבריטית להתישבות באפריקה הדרומית) הם לנו העדים היותר מוכיחים. ועוד זאת, כל הנפלאות שנעשו בסחר העולם, קו הקאבל בלב הים, קיטור הרכבות, המכונות לזריעה, קצירה ודישה, צמר־הגפן מהודו, החטים מאמריקה, הובלת זרם הכח על־ידי החוט הדק — בקצור, כל אותן הנפלאות הצומחות יום יום לעינינו, האינן מדברות על לבו האטום של מר קלוד מונטיפיורי הנאור? ראיותינו הן מהיום, וראיותיו מתמול שלשם. בתור מומחה שבע־רצון מבקיאותו הוא מביא דברים בשם הפילוסוף היהודי העתיק פילון. האין המלומד מר קלוד נותן אל לבו לפעמים לחשוב, כי הראשונים היו חכמים לפי רוח דורם, וכי תנאים אחרים שבחיים

שהיה אז ראש הממשלה, שקרא באחד הימים נגד הסוציאליים: „הנני מסגיר אתכם בתוך דילמה״. אבל אותם המסוגרים בתוך הדילמה לא חדלו מהיות הפשים ושמחים, ועוד הִנָם כֵן גם היום, בעוד שמר דיפוי כבר הדל למשול ולהסגיר בני אדם בתוך דילמות.

הרי החלק הסותר האחד בדילמה של מונטיפיורי: „האידיאל הנהדר״. מי שרואה בציון אידיאל כזה, אינו יכול להיות עוד אזרח בארץ מושבו. הה, אלי, מדוע לא? האין בין ההוה והעתיד רק בחירה צנומה כזו? כלום אי אפשר ליהנות מזכיות ההוה ולמלא חובותיו, בעת ששואפים ומתעתדים לימים טובים מאלה? ובכן, כיצד נבראה כל התרבות האנושית? בעל ההגיון מונטיפיורי יאמר — אף יוכיח, כי הוא מוכיח הכל – שאין אדם יכול לדור בשני בתים כאחד. אמת הדבר! אבל האם אינו יכול לבנות לו בית חדש, כשהוא יושב עדין בבית הישן? לא, איננו רשאי, יענה הוא על פי שיטתו ומהלך רוחו, המחזיק קפיצות כאלה לאי־הגיוניות ומסוכנות. כמובן, היו בני האדם יושבים עוד היום בבתי־כלונסאות ובמחלות עפר, אלמלא היו מעולם בעלי דעה אחרת מזו, שהוא הוגה אותה.

אולם ציון בתור „אידיאל נהדר״ יש לה עוד חסרונות אחרים: היא מעוררת בהכרח לאנטשימיות. והנה יש לנו כבר נסיונות של שלש שנים במדינות שונות. בשום מקום לא עוררה או הגדילה הציונות את האנטישמיות. אדרבה, האנטישמיים היותר רעים מודים בזה, כי השאיפה האידיאלית הזו של היהדות החדשה ראויה לכבוד. אלמלא היה מר מונטיפיורי דואג כל כך למצבו הטוב עתה, אלמלי היה עומד במערכה במלחמת הקיום כמספר הגדול של אחיו בני עמו, כי אז לא עלתה על לבו המחשבה שיקולקל המצב. לא, לזה אין לחשוש; להפך, יש לראות מראש, כי בכל ארץ וארץ יעלו ערכם וכבודם של היהודים במדה שימעט מספרם. ואם לבסוף ישארו רק אלה שהתבוללו, אז יביטו עליהם כעל דבר יקר־המציאות, שיהיו באמת. אולם נניח, כי הצדק אתו, כי בעקב התנועה הציונית תצמחנה רעות למר מונטיפיורי ואנשים שכמותו — הכי יש לו הצדקה לדרוש מאתנו, כי אנחנו, העם היהודי, נותר על דרישותינו להטבת מצבנו, נחדל מהשמיע זעקת־שברנו ונחריש על כל העוני המוסרי והחמרי, המדכא אותנו? הדרישה הזאת מוזרה היא. מי שמעיז לדרוש אותה, מעיד בעצמו על עניות דעתו. חבל, שיש הרבה אנשים החושבים כן, אבל רובם הם חכמים למדי שלא לדבר כן.

אחרי כן מבאר מר קלוד את החלק הסותר השני: „הנחיצות המעציבה״, ושוב הוא „מניח דבר־מה״. מה היא הנחתו? „כי האנטישמיות תחדל מחר, כי היהודים ברוסיה וברומניה ישתחררו פתאום, כי ההגבלות החברתיות והמשטמה, שהיהודים סובלים מהן באוסטריה, באשכנז ואפילו (ראה זה פלא!) בארצות הברית תבטלנה פתאום והחדלנה כלה״, ואז תחדל גם הציונות בתור „נחיצות

הערות המתרגם.

תכנית „העולם".

„העולם", 1897, גליון 1.

„הקונגרס".

שם, גליון 2.

„שנוי מקום הקונגרס".

שם, גליון 5; בקבץ הכתבים לא נדפס המאמר הזה.

„לירוא בוליה על האנטישמיות".

שם, גליונות, 6, 7.

„רבני מחאה".

שם גליון 7.

„נאום הפתיחה לקונגרס הראשון".

מתורגם על פי הטופס שבקבץ הכתבים.

מ„וכוחי הקונגרס הראשון" ו„נאום הנעילה".

כדי למסור לקוראים את כל מה שחשב והגה הרצל ז"ל על דבר הציונות, הוצאתי מן הפרוטוקול את דברי המנוח היותר חשובים, שעל פיהם אפשר להכיר במדה ידועה את אפיו ומהלך־רוחו, את יחסו אל הצירים ומחשבתו על הדברים, שהתוכחו עליהם. כן נהגתי גם ביתר הפרוטוקולים של הקונגרסים הבאים.

„תוצאות הקונגרס".

„העולם", 1897, גליון 15.

בוראים גם חכמה אחרת בעולם? דור דור וחכמתו, דור דור וחכמיו,

וכי אי אפשר לו למר קלוד מונטיפיורי לציר בדמיונו, מה ירחב לבם של אלה, שאין לבם הולך אחרי הנאת עצמם, אלא עובדים הם לטובת איזה רעיון, למרות צורריהם הרבים בכל העולם? במשך הזמן הקצר של עבודתנו התגברנו כבר על מעצורים יותר גדולים מן הדילמות הדחוקות של מר מונטיפיורי. אין הדברים פשוטים, כמו שמתארם לו הפילוסוף האנגלי־יהודי הזה. „נחיצות מעציבה" או „אידיאל נהדר". אמנם, שניהם כאחד הם. הסבות המניעות את בני האדם שונות הן, כמו שבני האדם שונים זה מזה. כלם ביחד הם עצם הלאום. אולם מי שאין לו סקירה חפשית, אינו רואה, כמו שאומרים, את היער מפני העצים הרבים. ואדם כזה חפץ ללמדנו דעת? לא, לא, איננו זקוקים לו. הננו רואים את היער, מאמינים אנו ביער. והציונות עוברת כרוח סער מטהר על פני כל היהדות. הענפים היבשים נשברים, ובצמרות יפנה בהכרח מקום לפארות רעננות לעד, המתנשאות ועולות לאור השמש.

אחרי שהחליט לבלתי הכין עוד בערב חג הנוצרים — שהיה גם הוא ממשמש ובא — את האילן־הנוצרי, שתחתיו רגילים היו לקבל מדי שנה בשנה את מתנותיהם. העירותיו על המנורה, שגם היא מפיצה אורה בבית, וספרתי לו, כי הסופר ברודס כתב פיליטון בענין הזה בעתון זרגוני, שהוציא בלבוב, ולפי דעתי לא יקפח כלל את הקטנים, אם יחלק להם מתנות לאורם של נרות חנוכה. אז נענע לי בראשו, נכנס אתי אל החדר השני והראני מנורת־כסף גדולה לחנוכה, שקנה אתמול, עומדת על ארון הספרים.

„טובה עצתך — אמר אלי בשמחה — אחרי ספורי־התולדה היפים, שאני הושב לספר להם לאור הנר הראשון, אחלק לכל אחד את המתנות ואגיד להם כדברי ברודס, כי הפעם לא הובאו בידי „הילד הנוצרי" אלא בידי „הגבור המכבי". הנך רואה, כי גם אני חשבתי ע"ד המנורה וע"ד הספורים היפים כל כך. זה יהיה באמת חג נפלא ונעים!"

„ציונות".

במאמר הזה השיב הרצל ב„ברלינר טאָגבלאַט" מיום 4 לינואר 1898 על מאמרו של התייר הערבי ד"ר גלאזר שנדפס באותו העתון בשם: „הציונות והתעוררות השאלה המזרחית". „העולם", 1898, גליון 2 הביא את התשובה הזאת במלואה, ומתוכו תרגמתיו.

„נאום בברלין".

„העולם", 1898 גליון 7.

„דעותיו של מר קלוד מונטיפיורי".

שם, גליון 18.



"הקונגרס הבזילאי".

נדפס ראשונה בעתון "Contemperary Review" ואח"כ בחוברת מיוחדה. זאת החוברת הזו תרגמתי אחרי צאתה, ונדפסה בהוצאת "אחיאסף" ("מזמן לזמן", א') בשנת תרנ"ח. בשביל תרגומי העברי כתב המחבר הקדמה מיוחדה אל הקוראים העברים. עתונאי אחד בווינא לקח מידי את כתב־היד, כדי להעתיקו בשביל העתון "Jewish World", ולא השיבו לי למרות כל ההפצרות. חבל שלא יכלתי להשיג את העתון ההוא, כדי להעתיק את הדברים, שכתב המנוח אל הקוראים העברים. תרגומי הנוכחי הוא חדש לגמרי בשפת ובסגנונו.

"היהודי הנצחי".

נדפס בעתון האנגלי "Dailly Chronicle" בגליונות מן 12, 13 לנובמבר 1897.

"משה'ל".

"העולם", 1897, גליון 20.

"הציד בביהם".

שם, גליון 23; בקבץ הכתבים לא נדפס המאמר הזה.

"עני הבירוזה".

שם, גליון 24.

"אוצר התישבות היהודים".

שם, גליון 25.

"העתים שחלפו".

שם, גליון 28.

"מעניני צרפת".

שם, גליון 30; לא נדפס בקבץ הכתבים.

"המנורה".

שם, גליון 31; הציור היפה הזה מזכירני שיחה מענינת מאד, שהיתה לי עם המחבר ז"ל. באחד הימים שלפני חג החנוכה בקרתי בביתו, כאשר הסכנתי במשך שיחתנו הביע לפני את דאגתו, פן יקופח חלקם של ילדיו.

תכן המאמרים.



כתבים ציוניים

מתורגמים בידי

ד"ר מיכל ברקוביץ.



ורשה, תרפ"ב — 1922.

כל כתבי
תיאודור הרצל

ספר שלישי



הוצאת „אחיאסף"

הגיתו החדש

(חזיון בן ארבע מערכות)

תרגם ראובן בריינין.

דפוס „גלוריה״ בורשה, רחוב סולנה 9.

שמות המדברים.

Hellman.			הילמאַן.
Frau Hellman.			אשת הילמאַן.
Charlotte Rheinberg.	deren Töchter	בנותיו	שרלוטה רהיינברג
Hermine Samuel.			הרמינה סאַמועל
Samuel.			סאַמועל.
Frau Samuel.			אשת סאַמועל.
Dr. Jacob Samuel.			ד"ר יעקב סאַמועל.
Rheinberg.			רהיינברג.
Wasserstein.			וסרשטיין.
Dr. Friedheimer.			דאָקטאָר פרידהיימר.
Rittmeistter von Schramm.			שר הפרשים פאָן שראַם.
Dr. Bichler.			ד"ר ביכלר.
Dr. Franz Wurzlechner.			ד"ר פרנץ ואורצליכנר.
Peter Bednik.			פטר בידניק.
Ein Sollicitator.			סאליציטאַטור.
Wabi.			ואַבי
Kathi.			קאַטהי.
Resi.			רזי.
Ein Diener.			משרת.

מקום המחזה: בוויען — בשנת 1893.



דפוס „גלוריה” בורשה, רחוב סולנה 9.

מערכה ראשונה.

(טרקלין. כלי־הבית, המסכות והיריעות בסגנון של קץ שנות השבעים. הכל מוזהב ונוצץ מאד. מימין—הפתח הראשי, בתוך — פתח היוצא אל יציע ארוך וצר. בירכתי הבמה משמאל—פתח רחב היוצא אל חדר־האוכל, ומשם יראה חלק משלחן המאכלים והמשקאות. בכל עבר ופנה מתנות־החתונה ופרחים).

מחזה ראשון.

קאטהי, ואבי, רֶזי, אחרי כן יבוא ביכלר.

קאטהי (מבטת מעל מעקת היציע).

ואבי (קוראת החוצה). — התראי אותם?

קאטהי. — גם את צלם לא אראה.

רֶזי (יושבת). — הרב מאריך בסדור הקדושין של העשירים.

ואבי. — אמנם זאת היא עשירות! כלם הם עדוים אבנים יקרות, גדילות כאגוזים.

רֶזי. — הלא יהודים המה!

קאטהי. — הנך יושבת במנוחה, רֶזי יקירתי?

רֶזי. —אין מה לבשל. (שולחת יד בבוז) הכל מוכן לסעודה בבית־מִשתה.

קאטהי (תשב על ידה). — יפה היא כלתנו הרמינה בשלמת המשי הלבנה.

ואבי (גם היא תשב). — ובעיני אני מוצא החתן חן.

רֶזי. — גשי־הלאה: הלא יהודי הוא! חוטם גדול כזה!

ואבי. — ובכל זאת הדור הוא, רֶזי יקירתי.

קאטהי. — הוא איש טוב ונחמד. אני יודעת אותו.

ביכלער (נכנס, ובת צחוק מרחפת על שפתיו). — שלום לכן, גבירותי!

קאטהי וואבי (תקפוצנה ממקומן במבוכה ובקול שריקה). — אלי; הנה אדוננו הרופא בא!

רֶזי (תקום ממושבה בנחת). — הנני מנשקת ידך!

ביכלער. — מה שלומך, רֶזי יקירתי?

המבשלת. — רגלי בצקות, כל היום תֻּפַּתנה באבני הרצפה של חדר־המבשלות.

ו ס ר ש ט י י ן (נגש אל השלחן). — כיד המלך !... מזלי הרע !
ו א ב י (עומדת אצלו ולא תסיר עינה מעליו). —
וס ר ש ט י י ן. — מערכת כלי־מאכל! ערך מזלגות ושכינים — פססס, בעד עשרים וארבע נפשות! והמנורות רבות הקנים האלה! מוצקות הכסף הוא, על כל פנים, יפה, עם היותו בזול. (לוקח מנורה אחת בידו).
ו א ב י. — הנח!
ו ס ר ש ט י י ן (בצחוק קל על שפתיו). — אל נא כה בקצפך, בתי החביבה! הלא מחותן אנכי.
ו א ב י. — אחת היא לי. הנח! (תחפוץ להכות על זרועו).
ו ס ר ש ט י י ן. — אם תבקשיני בידידות כל כך רבה... הנני. אבל להסתכל הלא מותר? הן בעיני לא אשא מפה מאומה, בת יקרה? (מניח את ידיו על גבו, מטה ראשו כלפי השלחן).

מחזה שלישי.

הקודמים, ביכלר

ב י כ ל ר (יגש משמאל הבמה). — כסף צרוף, בלי כל זיוף, אדוני וסרשטיין.
ו ס ר ש ט י י ן (בתמהון). — אדוני הדוקטור ביכלר! שלום לך, אדוני הדוקטור! התכירני?
ב י כ ל ר. — שאלה מוזרה!
ו ס ר ש ט י י ן. — אלי, רק מעטים יכירו את היורד... כל מכירי היו, בפעם אחת, לקצרי־ראות — מגפת מחלת העיגים.
ב י כ ל ר (ישב). — הבה נשב!
ו ס ר ש ט י י ן. — טוב. (אל ואבי). — הלא ראה תראי, בת יקרה, כי מחותן אנכי באמת... (אל ביכלר). היא חשדה בי. (ישב).
ב י כ ל ר (שוחק). — אנכי אֶעֶרְבֶנוּ.
ו א ב י (במבוכה). לא יכלתי לדעת זאת מראש.
ב י כ ל ר. — אם כן, חביבי הנך בדיוטא התחתונה?
ו ס ר ש ט י י ן. — בדיוטא התחתונה? אמור נא במרתף, ומה הוא מתחת להמרתף? מַעֲמַקֵּי מים? הנני במעמקים!
ב י כ ל ר. — האם הפסדת את כל ממונך בשחוק הבירזה?
ו ס ר ש ט י י ן. — פרעתי חובותי עד אשר לא נשאר בידי מאומה. אז...
ב י כ ל ר. — אז חדלת משחק.
ו ס ר ש ט י י ן. — חס ושלום! לא שלמתי את כל חובותי, ובכן אנוס הייתי, סוף סוף להשאר מחוץ להבירזה.

ביכלר. — אבקת־סמים אתן לך.
המבשלת. — הנני מנשקת ידך, אדוני הרופא! (יוצא משמאל הבמה).
ביכלר (מוציא את שעונו ומסתכל בו). — בכרטיס־ההזמנה הלא כתוב: קבלת הברכות בשעה השלישית. האם לא שב עוד איש מהיכל־התפלה?
ואבי. — עוד לא שב!
ביכלר. — האם נתקבלה מתנתי בשלום?
קאטהי. — ומה היא מתנתך, אדוני הדוקטור?
ביכלר. — אֶגרְטַל־גָבִיש [1], בטעם וינא־העתיקה.
קאטהי — כלי הגביש [2] עומדים שם.
ביכלר. — הראיני נא. (פונה לצד שמאל וקאטהי הולכת אחריו).

מחזה שני.

וסרשטיין, ואבי.

וסרשטיין (יבוא מימין, בגדיו ישנים, אבל נקיים ושלמים, מגבעתו הגבוהה והשחורה שמנה, אבל מגוהצה). — ברכת שלומי עליכן, האם המחותנים לא שבו עוד?
ואבי. — לא, מה חפצך פה?
וסרשטיין. — שאלה משונה, מה חפצי פה? חפצי לברך. מחותן הנני... שמי וסרשטיין.
ואבי. — חכה מעט מזעיר.
וסרשטיין (מתבונן לכל צד ומדבר לנפשו). — יפה! (יאנח). נאה!... (מתהלך הנה והנה, מתבונן בכל הכלים כשמאי בית־דין). הדור!... אם גם לא חדש. בעד ערך הכלים האלה הנני נותן עוד היום שמונה מאות זהובים — שבע מאות וחמשים. מחיר כזה ישוו... (יאנח). מזלי־הרע!... (מתבונן אל אחד הוילונים). מובחר מן המובחר!
ואבי (מבטת אליו בחשד, הולכת אחריו במרחק שלש פסיעות).
וסרשטיין (רואה זאת פתאם, מדבר לנפשו). — כן הוא! בתולתא דא חושדת בי!... (יאנח) • וסרשטיין, הכה נפלת? אם כה ירדת פלאים?... (לוקח כסא). הלא תרשיני, עלמה נדיבה? מחותן הנני... (רואה את השלחן אשר עליו ערוכים וסדורים מתנות החתונה). האלה הן מתנות־החתונה? האם לא כן, עלמה נדיבה?
ואבי (בחשד גדול). — אמנם כן.

---

[1]) פאָרצעללאנוואַזע. [2]) פאָרצעללאַן.

ו ס ר ש ט י י ן. — אח, הביבי הדוקטור, לא יכלתי אז לחשוב חשבונות! כי הנה הגיתי רק בה. עד לשגעון אהבתי את העלמה הזאת. מה יפה ומה נאוה היא, שערותיה זהב.

ב י כ ל ר. — דבר תדבר הפעם כאחד המשוררים.

ו ס ר ש ט י י ן (ברוח נכאה). — ועתה אין לי מאומה: לא כסף ולא העלמה! לו נשאר, לכל הפחות, כספי בידי. אבל לאבד הכל, הכל, רע ומר מאד.

ב י כ ל ר. — אלו היית, ארוני וסרשטיין, פלוסוף, כי אז ידעת שהמקרה אשר קרך אתה, תשלומים נחוצים הוא למקרים אחרים.

ו ס ר ש ט י י ן. — סלח נא לי: באיזה אופן?

ב י כ ל ר. — אם שכרו של המצליח במשחק הבירזה הוא כל תענוגי ארץ, אז הלא יחויב כי המאבד את כספו עליו גם להענש. רהיינברג הצליח — ואתה לא הצלחת. המקרה האחד ישלים את רעהו.

ו ס ר ש ט י י ן. — אכן, הנך נאה דורש!

ב י כ ל ר. — בתור פלוסוף מחויב אתה לחשוב ככה.

ו ס ר ש ט י י ן. — אבל אני אינני פלוסוף כלל. להפך, בהיותי עתה בהיכל־התפלה נשבר לבבי בקרבי, בראותי כי היא עומדת על יד הדוקטור סאַמועל — היא עטופה כלה לבנים והוא — שחורים. בראותי זאת אמרתי בלבבי: וסרשטיין, השר הסיתך לקנות אז דוקא פורטו־גיזים... מזלי הרע! (מוחה דמעה מעינו) התחמקתי מתוך העליזים, לבל יראו כי אומלל אני. כמתיאש עברתי את גשר האספרן...

ב י כ ל ר. — לקפוץ הנהרה?

ו ס ר ש ט י י ן. — חלילה, אל הבירזה הלכתי... שטרי־גורלות תוגרמה עלו למעלה ראש.

ב י כ ל ר (שוחק). — ואני דמיתי, כי תאמר לשום קץ לחייך.

ו ס ר ש ט י י ן. — האין לי דאגות אחרות.

ב י כ ל ר. — התלכדות המקרים מביאה לפעמים לידי שחוק. לולא טעית בחשבון מזמותיך, כי אז שונה גורלם של שלשה אנשים.

ו ס ר ש ט י י ן. — מי המה השלשה?

ב י כ ל ר. — אתה, העלמה הרמינה והדוקטור סאַמועל.

ו ס ר ש ט י י ן. — התדע את הדוקטור סאמועל?

ב י כ ל ר. — הלא אנכי הביאותיו אל בית הילמאַן.

ו ס ר ש ט י י ן. — ואני האמנתי כי יד אחד השדכנים היתה באמצע.

ב י כ ל ר. — סאַמועל? חלילה! הוא איש אחר לגמרי. האם לא שמעת מימיך על אדותו?

ביכלר. — אבוי! ומה משאך ומתנך עתה?
וסרשטיין. — הנני הולך אל הבירזה.
ביכלר. — כלומר, למעלות הבירזה בחוץ.
וסרשטיין. — לא, לפני ולפנים. רהיינברג, חתן הילמאַן, עשה פשרה ביני ובין הנושים בי. (יאנח) עתה הנני הסרסור שלו... והנה באתי היום רק להגיד לו את שער השטרות האחרון — לולא זאת... האם הייתי בא אל הבית הזה?
ביכלר. — מדוע לא?
וסרשטיין. — אמנם, אתה לא תדע, כי אנכי, אנכי חפצתי לקחת את העלמה הרמינה לאשה, ורק כפשע היה בינינו ובין נשואינו.
ביכלר. — האומנם!
וסרשטיין. — אמנם כן הוא, כאשר ראה תראני פה נצב לפניך, כלומר: לא כאשר ראה תראני פה עתה, כי אם כאשר הייתי לפני שנה, בעוד מלבושי זה היה עוד חדש היא גם אשמה במפלתי.
ביכלר. — מי? העלמה הרמינה?
וסרשטיין. — מובן מאליו. הרוצה לקחת את אחת מבנות הילמאַן לאשה, עליו להיות עשיר כקרח.
ביכלר. — הלא הארון הילמאַן איננו עשיר כל כך.
וסרשטיין. — גם לפי השערתי איננו „גביר" גדול. נאמר נא, כי יש לו מאה אלפים זהובים, וגם ההון הזה שקוע במסחרו, אם יבוא יומו למות אז — נקוה, כי היום הזה לא יבוא לעולם..
ביכלר. — האַהאַהאַ!
וסרשטיין. — בקצור: הונו לא רב, צרכיו מרובים, ואת בנותיו חנך, כאלו עתידות הן להנשא לאדירי הזהב. ויהי כאשר חשקה נפשי בהעלמה הרמינה, אמרתי לנפשי: וסרשטיין, כעת עליך להיות איש אוצרות. ואקח לי למופת את רהיינברג, אשר לפני שלש שנים נשא לו לאשה את בתו הבכירה של הילמאַן, ובכן נלחמתי, למען קנות את לב העלמה הרמינה. החילותי לקנות פורטיגיזים [1]), אנכי קניתי וקניתי, והשטרות ירדו וירדו עד שאול תחתיה. בקצור־נלחמתי...
ביכלר. — עד כי נפלת שדוד במלחמה?
וסרשטיין. — כאחד שרי הצבא!
ביכלר (קם מכסאו ומהלך אנה ואנה). — מה רבות הנה הצורות אשר תתלבש בה האהבה! אמנון קונה פורטיגיזים.

---

[1]) שטרות פורטיגאל.

ביכלר (באנחה). — או, לכל הפחות, כעין נסיון לפתרון השאלה... כי בזאת — בינינו לבין עצמנו — עדין לא נפתרה.

קאטהי (תרוץ משמאל לימין על הבמה). — הנה באו! (יוצאת מימין).

מחזה רביעי.

ביכלר, וסרשטיין, יעקב, הרמינה, קאטהי, אחרי כן יבוא פרנץ, אחריו יבואו הילמאן, אשת הילמאן, סאמועל, אשת סאמועל, רהיינברג, שרלוטה.

(ישמע קול רעש המרכבות המרקדות, ההולכות ומתקרבות אל הבמה זו אחרי זו בהפסקות מדודות, הקרואים באים שלשה שלשה וארבעה ארבעה מימין ויסוגו, בשעה שאין להם מה להגיד, מתוך לחיצות כפים, נשיקוה והשתחויות, אחור).

יעקב (מלא רגש, ישאר עם הרמינה מקרוב להדלת). — עתה הנך רעיתי! (ירים את צעיפה וישקנה על מצחה).

הרמינה. — קאטהי, עזרי נא לי להסיר את הצעיף מעל פני.

ביכלר (מושיט את שתי כפות ידיו ליעקב). — מזל טוב!

יעקב (ברגש). — ברכתך אתה נובעת מעומק הלב. תודה לך!

ביכלר (אל הרמינה). — ילדה חביבה, (אל יעקב) התרשה לי לנשק את הרמינה?

יעקב (בשחוק קל על שפתיו). — העוד תשאל?

ביכלר (מנשק את הרמינה על מצחה).

וסרשטיין (אל יעקב). — שמי הוא וסרשטיין. מזל טוב!

יעקב (בחבה). — תודה רבה!

וסרשטיין. — הנני מודע לבית הילמאן מכבר הימים, לכן נטלתי חפש לנפשי לבוא הנה ולברך אתכם בברכת מזל טוב.

יעקב (יעיר את אזני הרמינה המטפלת בהסרת צעיפה). — הרמינה, הנה ידיד ביתכם...

וסרשטיין (עושה קידות הנה והנה במבוכה). — גברת רב חסד, הנני נוטל לנפשי את החפש לברכך בברכת מזל טוב.

הרמינה (תניע ראשה לאות תודה ושחוק קל מרחף על שפתותיה).

פרנץ (יבוא).

יעקב (יראהו וימהר לקראתו). — פרנץ! הנה פרנץ! (יחבקהו, יובילהו בידו להרמינה) הוא הדוקטור ואורצליכנר, ידידי! הנה הוא הרע אשר ספרתי

ו ס ר ש ט י י ן. — בודאי, שמעתי. הוא עורך־דין. האם ישתכר בעבודתו כסף רב?
ב י כ ל ר. — די — לא הותר. הוא מלמד סניגוריה רק על אנשים ישרים.
ו ס ר ש ט י י ן. — ועבודה כזאת מספקת לבעליה מחיתם?
ב י כ ל ר. — כנראה.
ו ס ר ש ט י י ן. — אבל העלמה הרמינה הלא תחפוץ לחיות כאחותה אשת רהיינברג: שמלות יקרות, תכשיטים, תיאטראות, נשפי שירה וזמרה, ולזה דרוש הון כביר. היש ביד עורך־דין להרויח ממון רב?.. אולם מה אמר ומה אדבר? הן רהיינברג יפנה לפניו הדרך קדימה. גיסו זה ערכו רב הוא. רהיינברג יוכל להפקידו בבתי־השלחנים בתור יועץ־המשפטים. בקצור, רהיינברג יתמוך בידו והיה למשען לו.
ב י כ ל ר. — אם רק יאות סאמועל להשען עליו
ו ס ר ש ט י י ן. — איככה? האם משגע הוא, כי לא יאבה להשען עליו? ואיה חכמתו?
ב י כ ל ר. — אדוני, וסרשטיין, דבר זה נשגב מבינתך.
ו ס ר ש ט י י ן. — יוכל היות, אבל אז הוא... מה רב האשר אשר נפל בגורל של האיש הזה.
ב י כ ל ר. — התקנא בו מאד?
ו ס ר ש ט י י ן. — אנכי? חלילה! עמנואל וסרשטיין לא ידע כל קנאה בלבו. אנכי הנני רק חומל על נפשי. ומחמלתי יצאתי מהיכל־התפלה בשעת החופה.
ב י כ ל ר. — האם באו אנשים רבים אל החופה?
ו ס ר ש ט י י ן. — להקת סוחרי ארג — לכבוד הילמאן. מאליו מובן כי גם עורכי דינים רבים באו... ואתה, אדוני הדוקטור, מדוע לא באת?
ב י כ ל ר (בשחוק קל על שפתיו). — את זאת תבין מעצמך.
ו ס ר ש ט י י ן. — אמנם צדקת! הלא משמד הנך.
ב י כ ל ר. — יודע אנכי כי הרב כועס עלי. ומצדו יצדק גם הוא. ואחרי אשר לא חפצתי להכעים את לב היהודים האדוקים באמונתם...

(ישמע קול מרכבה מרקדת מתקרבת אל הבית).

ו ס ר ש ט י י ן. — מה היא הסבה, בעצם הדבר, כי עזבת את דת אבותיך?
ב י כ ל ר. — בעצם הדבר — אין הדבר נוגע לך, חביבי, אבל נכון הנני לתת את תשובתי לכל איש. עזבתי את דתי יען כי זה הוא הפתרון הפרטי, האינדיבידואלי, של השאלה.
ו ס ר ש ט י י ן. — אינדיבי... איך? לא אבין מאומה.

עוד בטרם אשר ידענו את הרמינה. עתה יש לכם בת־יפה עד להפליא!

סאמועל (בענג). — תהלה לאל... אשה כעורה לאחר הסאמועלים הוא נגד הטבע. ראה מה יפה היא אמך עוד היום. חלילה לנו לנול את יפי גזענו.

יעקב (בשחוק קל). — אָח, אבי, גזע הסאמיעלים!

סאמועל. — האם לא ימצא חן בעיניך הגזע הזה?

יעקב (לוחץ ידי הוריו). — אמנם, בן אנכי להורים טובים! אולם עתה בוא תבוא תערוכה חדשה ברמנו — גם זו לטובה. מי יתן וילדינו יהיו יפים כמוה.

אשת סאמועל. — ואני אברכך כי ילדיך יהיו כמוך. זה יהיה גמולך על השמחות אשר השבעתנו תמיד.

יעקב (מנשק ברגש את ידה). — אמי!

אשת סאמועל. — עליך, בני, להחל עתה את חייך החדשים בדעת ובתבונה. היה אדון בביתך, אבל אל תהיה נא אדון קשה. זכור נא: היא עודנה ילדה צעירה לימים, היא לא תדע כמה קשים הם החיים. אתה, בני, נלחמת אתנו מנעוריך על פת לחם — היא לא גודלה בחיי מסכנות כאלה. חמול נא עליה והסתר מעיניה דאגות־שוא, אבל חלק תחלק אתך את צערך האמתי. תן לה להתענג, אבל אל תסכול נא קלות־דעת. פרנס את ביתך לפי יכלתך, למען לא תהיה אנוס לעשות דבר שלא כהוגן. אנחנו גדלנוך להיות איש ישר, וגם אתה לא זו מדתך להשפיל את כבודך בעד בצע כסף.

סאמועל. — שים נא בני את הדברים האלה על לבך! דברים יותר נאמנים לא אוכל להגיד לך.

הרמינה (תגש אליהם). — הנני, אמי. (נותנת את מצחה לנשיקות פי סאמועל ואחרי כן לאשתו).

אשת סאמועל. — בעלי, הנני חפצה להטיף מלים אחדות באזני בתנו. (תשב).

סאמועל (מושך את יעקב פסיעות אחדות הלאה מזה). — הננו מיותרים פה.

אשת סאמועל. — שבי נא בתי.

(הרמינה יושבת).

בתי, נקל יהיה לך להטות את לב בעלך, אם אך תביני לרוחו. בעל־גאוה הוא. על ידי מדתו זו סבל הרבה מעודו ועודנו סובל גם עתה — ואני אתו. עוד בהיותו ילד קטן הביאה גאותו פעמים רבות מורא בלבי, כי על ידה היה לקשה־ערף ולא קבל עליו מרות. אבל כאשר גדלה בינתי, בינת אם — כי האם הולכת וגדלה יחד עם ילדה —

לך על אדותיו כל כך הרבה. הורַי וידידי זה היו אהובי נפשי ומשפחתי, בטרם הכרתיך.
פּרנץ. — בעת נהיה שלשתנו אנוסים לותר מעט על קרבתנו.
הרמינה. — אל נא!
נשים אחדות (לבושות שמלות יקרות ועניסות עדיים באות כהמולות ומחבקות את הרמינה).
פּרנץ (בהדחפו עם יעקב מעט הצדה). — הבה, יעקב, אלך מזה, שלום; הלא אין שעתך, יעקב, פנויה עתה למעני.
יעקב. — ללכת? אתה לא תעשה לי כדבר הזה! ביום שמחת לבבי תשאר עמדי!
פּרנץ. — איש זר אנכי פה — והיום הלא הנך ברשות כל האנשים האלה.
יעקב. — חכה נא רגע. הרעש יעבור כהרף עין. ובין כה תבוא בדברים עם הדוקטור ביכלר. אותו הלא תכיר.
פּרנץ. — יהי כן, הנני ברשותך.
יעקב. — חותני וחותנתי!
פּרנץ (יגש אל ביכלר העומד משמאל הבמה, יושיטו יד איש לרעהו).
הילמאן (ברגש). — הבה, חתני, אחבקך!
אשת הילמאן (בדמעות על עיניה). — אשר תאשר את בתי!
יעקב (יחבק את שניהם).
ביכלר (אל פּרנץ). — ההיית בהיכל־התפלה?
פּרנץ. — הייתי. שונים הם מנהגיהם ממנהגינו אנו בכל. כמדומה לי תחסר להם חרדת־קדש. אולי נראה לי כן, יען כי הגברים לא הסירו את מגבעותיהם מעל ראשיהם. אולם הזמרה היתה יפה. אחד מהמשוררים זמר בקול אדיר. ובשמעי זאת קול העוגב התעוררו גם בלבבי רגשות הוד והדר.
ביכלר. — שירות עתיקות הנה, אשר זה שנות מאות תפעלנה על לבות האנשים.
פּרנץ. — איך נשתמר כל זה אצלם מאז ומעולם. מנהגים זרים כאלה בקרב חברתנו. משונה!... גם יעקב נראה היום בעיני כאיש זר לי.
ביכלר (שוחק). — גם זאת! (הולכים לירכתי הבמה ומפטפטים בלחש).
יעקב. — האם הורי עוד לא באו?
אשת הילמאן. — הנה הם באים.
סאמועל (בא עם אשתו, מכל עבר יברכום בברכת מז"ט, הולכים לימין הבמה).
יעקב (מנשק את כף יד אמו ואחרי כן של אביו). — הורי האהובים!
יעקב (בעמדו בין הוריו). — זה הוא יום שמחתנו! אל היום הזה קוינו.

הרמינה. — היכלתי להתבונן לדברים כאלה בהיכל־התפלה?

שרלוטה. — וי לי, הנך מלאה רגשות־קדש.

הרמינה. — שרלוטה!

שרלוטה. — שימי נא על לבך: שלזינגר זו — בתי זרועותיה של שמלתה היו נפוחות כנאד! תאוה לעינים... (הולכות לירכתי הבמה, תשכנה על יד פתח היציע).

רהיינברג (קומתו זקופה, שפתו אדמדם, בלתי יראה כיהודי, קורא אל יעקב ההולך לקראתו). — גיסי!

יעקב. — גיסי! (ילחצו איש את כף רעהו).

רהיינברג. — אנחנו לא נרבה דברים. נתלכד ולא נתפרד. (יתבונן אנה ואנה).

יעקב. — מאליו מובן!... את מי תבקש?

רהיינברג. — את הסרסור שלי. התדע את וסרשטיין?

יעקב. — לא... נזכרתי, השוטה הזה! (צוחק) זה לפני רגע היה פה.

וסרשטיין (יגש מירכתי הבמה מצד שמאל, בידו האחת גביע־שמפניה, בידו השניה פרוסת חלה מכוסה בשר. הוא לועס בשתי לסתותיו).

רהיינברג (בקול נגיד ומצוה). — וסרשטיין!

וסרשטיין (ימהר לגשת, מדבר בפה מלא אכל). — שלש מאות ושבעים, מאתים וששים ושש, מאתים ושמנים ואחת, ארבע מאות ותשעים ושמנה.

פרנץ (נגש משמאל אל יעקב ושומע לתשובת וסרשטיין בתמהון).

יעקב. — כעת הנני ברשותך.

וסרשטיין. — מאה וחמשים, שפל מאד, ששים ושלש, עשרים וחמש, שמונים ושלש. שפל.

פרנץ (בקול נמוך). — מה פתרונם של המספרים האלה?

יעקב (מושך בכתפיו). — הוא שער־השטרות!... בוא ונעשן סיגרה. (ישבו משמאל הבמה. שניהם מעלים עשן סגרותיהם).

רהיינברג. — ברלין?

וסרשטיין. — תשעים ותשע, שמונים ושתים, שבעים וחמש, מאה ותשע, יען כי השולטן נקף אצבעו הקטנה

רהיינברג. — חדוד זה ידוע לי.

וסרשטיין. — מחיר שטרות מונטאנא ירד,

רהיינברג. — פריז?

וסרשטיין. — רפה.

רהיינברג. — מה ישיחו?

או למדתי להטות אותו בגאותו, אל אשר אחפוץ אני. כן תעשי גם את.

הרמינה. — אמי, אנסה לעשות כדבריך.

אשת סאמועל. — אשה בלתי־מלומדה הייתי, עוד עתה אין לאל ידי לכתוב מכתב כראוי. אבל השכלתי, למדתי למען בני, ככל אשר יכלתי. התרגלתי לדבר בשפה יותר מתוקנת וטהורה משפת יהודית־אשכנזית, למען לא יבוש בי בני. כן תעשי גם את. התאמצי להגיע בהשכלתך אל המדרגה שהוא עומד עליה, למען תביני לרעו ולמען תהיה חברתך נעימה עליו, גם אחרי אשר יעבור חם האהבה הראשונה.

הרמינה (בשחוק קל). — עוד רחוקה הדרך עד העת ההיא.

אשת סאמועל. — חובותיה של אשה עבריה לבעלה הן הרבה יתר מחובותיה של אשה נכרית לבעלה היא. כי בעלינו אנחנו סובלים הרבה יתר בעבודתם מחוץ לביתם. לכן יהיה נא ביתם כגן־עדן לפניהם. התקשטי רק למענו, הגה תהגי רק בו, חיה תחיי רק בשבילו.

הרמינה. — כל אמרי פיך, אמי, נעימים ומחוכמים.

אשת סאמועל (מנשקת אותה על מצחה). — תודה לך, בתי, על אשר תטי אזן לדברי... ועתה לא אוגיעך עוד בלקחי. הנה אחותך באה, גם היא תחפוץ, בלי ספק, להטיף באזניך מוסר השכל.

הרמינה. — שרלוטה! קלת־דעת היא. (נושקת יד חמותה והולכת לקראת שרלוטה אשר באה עם רהיינברג).

סאמועל (יושב בפנים צוהלים). — האם נאה דרשת, זוגתי?

אשת סאמועל. — בת יקרה לנו, שמעון! (מקפלת את כפות ידיה ומברכת את הרמינה בקול דממה דקה).

סאמועל. — אמן! עתה בואי ונסעד מעט את לבנו... (הולך אתה לאט לאט לירכתי הבמה שמאלה).

הילמאן (מקבץ בתבה את האורחים אל חדר־האכל). — אנא, אדוני, לכו הטיבו לבכם במאכל ובמשתה. (הבמה מתרוקנת).

מחזה חמישי.

שרלוטה, הרמינה, רהיינברג, יעקב, אחרי כן יבוא וסרשטיין, פרנץ ולאחרונה — שראם.

שרלוטה (אל הרמינה). — הראית בהיכל־התפלה את אשת שלזינגר? היא היתה לבושה שמלה פריזית.

קאטהי (תתפרץ בחפזון מימין הבמה אל הרמינה ושרלוטה). — האדון שר־הפרשים פאַן שראַם!

יעקב (נרעש לשמע השם הזה ישאל בקול נמוך). — מה שמו? שראַם?

פּרנץ. — מדוע נרעשת?

רהיינברג. —(יקרב אל הפתח אשר מימין הבמה, מושיט את ידו אל שראַם הנכנס).

שראַם (כבן ארבעים ושתים שנה, איש חרוץ והדור, לבוש מלבושי־רחוב; יגש בלוית רהיינברג אל הנשים, אשר תקומנה ממקומן; משתחות דומם).

וסרשטיין (מדבר לנפשו). — „אין אף קורטוב של אמת בשמועה זאת", מה פתרון הדברים הללו? ואם לא אמת השמועה—למה לי להכזיבה?... עתה נראה, אם וסרשטיין חמור הוא?... אך אסעד עוד מעט את לבי — אקח עוד פרוסות אחדות... (משתחוה לכל עבר, מבלי אשר ישים איש את לבו לזה, ויוצא משמאל הבמה).

פּרנץ (בקול נמוך). — האם היה לך פגישה רעה עם האיש העומד שם?

יעקב. — כן, פגישה לא־נעימה, לפני איזה שנים.

רהיינברג. — את הורי רעיתי עוד לא ידע אדוני?

שראַם (בקול נחירים). — לא נתכבדתי!... הנני יודע רק את העלמה... סלחו לי, הגברת הרמינה... (יפנה אל הנשים בקצת ענוה) באתי רק על רגע אחד — מזל טוב!

שרלוטה. — אדוני מושך חסד לנו כדרכו.

שראַם. — אל נא, אל נא!... (להרמינה) גם את אלופך־בעלך עוד לא אדע.

הרמינה (צועדת צעד לפנים). — ז'אַק, בוא נא הנה ואציגך! בעלי—האדון שר־הפרשים פאַן שראַם.

שראַם (צועד שני צעדים לפנים, שולח מעט את ימינו, כאלו יחפוץ להושיט ידו ליעקב; אז יכירהו, יבהל כרגע, יוריד ידו וישתחוה בסבר פנים יפות). — נעים מאד!

יעקב (פוסע שתי פסיעות מול פני שראַם, מסתכל בעיניו ומשתחוה השתחויה קלה).— שמחתי!

שראַם (לנפשו). — הוא הוא!... (יפנה עוד הפעם מול פני הנשים). — גם תואלנה בחסדכן להציגני לפני הוריכן...

שרלוטה. — ברב ענג!

רהיינברג (הולך לפניו טרוד). — ישרתו נא את פני אדוני (יוצא משמאל הבמה).

שראַם (יוצא אחרי שרלוטה והרמינה משמאל).

ו ס ר ש ט י י ן. — מכירת־הפחמים בברלין עלתה למעלה ראש. איש אחד מפה ירבה לקנות, משערים כי שלזינגר הוא.

ר ה י י נ ב ר ג (שותק). — וסרשטיין הנך חמור.

ו ס ר ש ט י י ן (בהכנעה). — מדוע, אדוני פאָן רהיינברג?

ר ה י י נ ב ר ג. — האיש המרבה לקנות פה פחמים ומוכרם בברלין — אני הוא, ולא אחר.

ו ס ר ש ט י י ן (בחימה עצורה). — וכל זה על ידי סרסור אחר, אדוני פאָן רהיינברג!

ר ה י י נ ב ר ג. — יען כי אותך ידעו שסרסורי אתה... ואמנם טוב לי עתה כי יפורסם שמי בעסק־הפחמים. אלו ראיתיך בבית־התפלה הייתי נותן לך פקודתי. עתה אחרת את המועד.

ו ס ר ש ט י י ן (לועס במרירות נפש). — מזלי הרע!... מעשה שטן — יצאתי מבית־התפלה. הן מי יהגה שם בעסקים?

ר ה י י נ ב ר ג. — וסרשטיין, אתה הנך...

ו ס ר ש ט י י ן. — חמור, אנכי יודע זאת, אדוני פאָן רהיינברג... אם כן אדוני הוא השקוע בעסק הפחמים? אז הלא גם אמת הוא, כי אדוני הוא המיסד חברת מכרה־הפחמים על שם שראַם.

ר ה י י נ ב ר ג. — מי יגיד זאת?

ו ס ר ש ט י י ן. — אומרים!

ר ה י י נ ב ר ג. — „אומרים" שקר.

ו ס ר ש ט י י ן. — גם ראה ראוך, אדוני פאָן רהיינברג, פעמים אחדות בלכתך ברחוב עם אביר־הפרשים שראַם.

ר ה י י נ ב ר ג (בגסות רוח). — האם באמת ראוני? אמנם, אנחנו מטילים יחד... אביר־הפרשים שראַם הוא ידידי.

ו ס ר ש ט י י ן (בתמהון). — האם עמיתך הוא, אדוני פאָן רהיינברג?

ר ה י י נ ב ר ג (בענוה). — וסרשטיין חביבי, גם אחד מיועצי הממשלה הוא מבאי־ביתי.

ו ס ר ש ט י י ן. — הילך אתך ברחוב?

ר ה י י נ ב ר ג. — ומה השאלה? לו רק אחפוץ... כפי הנראה לא תדע, כי אצילים ורוזנים יבואו אל ערבי־קרואַי.

ו ס ר ש ט י י ן. — מאַין ארע זאת? הלא אותי לא תזמין בין קרואיך, אדוני פאָן רהיינברג.

ר ה י י נ ב ר ג (משתמט מתשובה). — הנה, כאמור, הרשות בידך לספר לכל, כי אין קורטוב של אמת בשמועה זאת. לא אני הוא המיסד את חברת מכרה־הפחמים!

יעקב. — לא ספרתי לך את הדברים — יען כי בשתי. התושיט לי עוד את ידך?

פרנץ (בערעור). — אך נא תדבר הבלים!... (לוחץ את כף ידו) בשבי דברים של מה בכך כאלה לא ילחום איש שיש לו מוח בקדקדו... כל זאת היא שטות. דבר כזה ישכח מלב.

יעקב. — אנכי לא אשכח. לא אוכל לשכח — יען כי יהודי אנכי. אתם רשאים, ולא אנו. אם אתה, פרנץ ואורצליכנר, תגמור דבר כזה בכי-טוב, אז תהיה, בעיני רעיך, כאיש מנוחות, נבון וחכם. אולם אני, יעקב סאמועל, אהיה בעיני מכירי — רך-לב.

פרנץ. — הבלים!... אביר-הפרשים הלא לא קראך אחרי התנצלותך בשם רך-לב?

יעקב (בקצף גדול). — אלו רק ערב את לבו!... אז!... אבל הוא סלק את ידיו מזה בכבוד. (בחרוק שנים) הן לא לכבוד יחשב ללחום עם יהודי... פעמים אחדות פגשתיו אחרי כן בחוץ, אבל כאין הייתי בעיניו. אלו רק עוה את פניו, כי אז קרעתיו לגזרים... אבל הוא לא עשה כזאת. ישר הלך לדרכו!... לפעמים נסיתי לעבור על פניו ממש...

פרנץ. — פפוי, להדוף בכתף!

יעקב. — הוא חמק, עבר על פני בכל חקי הנימוס... הלא לא יכולתי לתפוש בו כאחד המשגעים... (בלחש) אכן, פרנצל, יש איש אשר לו המשפט לבוז לי.

פרנץ. — הנח, הנך שוטה!

מחזה שביעי.

הקודמים, שראם ושרלוטה, מאחריהם רהיינברג, אשת הילמאן, וסרשטיין וקרואים רבים, אשר יתבוננו אל אביר-הפרשים ביראה ותמהון ממרחק-הגון. אחרי כן יבואו ביכלר והרמינה.

שראם. — גבירותי, לצערי, עלי להתפטר מכן... אחותי מחכה לקראתי.

שרלוטה (בקול רם). — הנסיכה וילקענוי.

שראם. — כן.

וסרשטיין (בקול לחש ובתמהון לאחדים מהקרואים). — נסיכה — פססס.

הקרואים (מניעים ראשיהם לאות תמהון מבלי אמר ודברים).

שרלוטה. — הואלתי, אמנם, לשאול דבר-מה את פי הנסיכה.

מחזה ששי.

יעקב, פרנץ.

יעקב (יביט אחרי היוצאים).

פרנץ. — למה תביט בפנים זועפים כאלה אחרי הלז!

יעקב. — אלו ידעת את המשא הכבד, אשר יכבד עוד היום על לבבי — אף כי עברו זה חמש שנים.

פרנץ. — התוכל להגיד לי פתרון הדברים?

יעקב. — לך? אגיד הכל!... הלא זכור תזכור את מחלת אבי לפני חמש שנים?

פרנץ. — אזכור. הלא אז בראותי את כל חרדתך לאביך, אשר סעדת אותו על ערש דוי יומם ולילה, — הלא אז התעוררה אהבתי בלבי אליך.

יעקב. — בהיותי ער בלילות ההם עזבוני כחותי ונחלשו עצבי. פעם אחת האיצה בי אמי לצאת החוצה. סרתי אל אחד בתי־הקהוה. ישבתי אל שלחן אחד האנשים אשר לא שמתי אליו לבי. על ידי היה מונח אחד הגליונות של העתונים. לקחתיו. אז התעורר האיש היושב אצלי ויגד אלי ברגז: „גליוני הוא"!... לטשתי עיני לו ועניתיו בקצף: „גליונך הוא, הבלים! עתה הוא שלי"... „הנח על מקומו!" יצעק בקול עברה. גם אני צועק בקול כמוהו: „לא יעלה על דעתי!"... הוא, בהטלת אימה: „לא תדע מי הוא בעל דבריך!"... אני, בלעג: „נתת מורא בלבי!"... הוא: „שנה את דבריך!"... אנכי: „אשנה ככל אשר תתאו נפשך, אדוני החביב!"... הוא, בקצף נורא: „השר הוא אדונך החביב! התדע מי אנכי?"... אנכי. בלצון: „סוף, סוף, הלא יגיד לי זאת אדוני בעצמו"... הוא: „הא לך כרטיסי!". הוא השליך לי את כרטיסו, ואני נתתי לו שלי — ואצא.

פרנץ. — קטטה כל כך ריקה.

יעקב. — על הכרטים היה כתוב: Ritter von Schramm, Rittmeister a. D. שבתי לביתי. מחלת אבי התגברה, אמי מתיאשת—ועל לבי כמו תכבד אבן מעמסה. האם בשעה כזו אצא למלחמת־שנים... אמנם סכנה לא גדולה היתה נשקפת מזה, אולי מכה אחת על האצבעות או על הזרוע — דם בכורים. אבל לא יכולתי... אבי היה גוסס. וכאשר באו אלי ביום המחרת עדיו של שראם — אז — בקשתי סליחתם. (מכסה את עיניו בכף ידיו).

פרנץ (ברגש). — מסכן!

יעקב (אל פרידהיימר). — ארוני הדוקטור, לא אאמין למשמע אזני! האם כבודו ישים לבו למסחר השטרות?

פרידהיימר (בנחת). — לא למעני, ידידי הצעיר, כי אם למען עניינו. (יתן לאשת סאמועל לשבת מימין תבמה, אחרי כן ישב גם הוא על ידה. האחרים מתלקטים מעט מעט מסביב להמדבר ועומדים צפופים סמוך לו, כל אחד מביט מעל לכתפו של חבירו; כלם מקשיבים ביראת־הכבוד. וסרשטיין עומד מאחורי כדור האנשים ומטה את אזנו יותר מכולם. פרנץ וביכלר עומדים לבדם משמאל הבמה).

יעקב (עומד לפני פרידהייטר).

פרידהיימר (ברגש והתפעלות של הדרת־כבוד). — אמנם כן הוא, אם העסקים טובים על הבירזה, אז יש גם לי כסף בעד עניי. הבירזה נותנת.

וסרשטיין. — אם יש לה.

רהיינברג (יסב מעט את ראשו הצדה ויראה אותות אי־רצון). — הם! פשטט!

פרידהיימר. — אמנם כעת דרוש לנו עוד הפעם כסף רב בעד הגולים מרומיניען, אשר נשלחם דרך הים לארץ החדשה — אמללים!... כן, ידידי, עוד לא ירדנו, חס חלילה, למדרגתם הרעה של בני־אמונתנו ההם. אנחנו יש לנו, לכל הפחות, המשפט להשאר בארץ מולדתנו.

יעקב. — אבל אל נא תשאלוני איך.

פרידהיימר. — כבכל עת! החקים המה לסתרה עלינו. אמנם עוד הפעם החלו להביט עלינו בעין רעה, כבימי קדם, בשבתנו בהגיתו. אבל, סוף סוף, הלא נפלו החומות.

יעקב. — הנראות לעינים.

פרידהיימר. — השנאה לישראל יש לה גם צד טוב. מעת אשר נגלתה האנטישמיות בארצנו, הנני רואה כי גברה גם יראת־האלהים בקרבנו. האנטישמיות תזכירנו, כי עלינו להתאחד באמונה, כי לא נבגוד באלהי אבותינו — כאשר יעשו אחדים מאתנו... (נוטה מעט לפנים ומביט אל ביכלר).

ביכלר (אל פרנץ). — הוא רומז אלי.

רבים (מתגנבים להביט בעין רעה אל ביכלר).

פרידהיימר. — אלהינו הוציאנו ממצרים ומכל הארצות הדומות לה, ויען אשר בטחנו בו לא נעשה אתנו כלה, והננו חיים וקימים כיום עם צדקותינו העתיקות.

יעקב. — ועם חסרונותינו העתיקים.

אשת סאמועל (בקול תוכחה). — יעקב!

שראם (משׂמים). — הואלת?... (כרגע ירך וינעים את קולו) הנני ברשותך!
שרלוטה. — אל ביתי תבוא אומנת, אשר היתה עד כה בבית הנסיכה, כמובן הנני לוקחת לביתי רק מאלה אשר שרתו בבתי שועים. ובכן חפצתי לדעת אם ראויה היא לכך.
שראם. — אשאל את פי אחותי.
שרלוטה. — בנוגע לילדים הלא, מובן הדבר, כי נכבד מאד לדעת מראש, מה טיבה של האומנת, הלא חפץ נחפוץ לחנכם בחנוך הגון ונאה.
שראם. — מובן הדבר... (יכה את אדני־נעליו זה בזה, יקוד לפני שרלוטה, ילך אל הפתח מימין הבמה).
רהיינברג. — האם באמת הנך הולך מזה, חביבי שר־הפרשים?
שראם. — כן, חביבי. (לחיצת כפים) רב הוא לי מספר האנשים פה... שלום! (יוצא).
וסרשטיין (אשר הטה אזן לשיחת שניהם, יאמר אל רהיינברג). — בחפצו היה להגיד: רב הוא מספר היהודים!
רהיינברג (בזעף). — וסרשטיין, הנך חמור!... ואמנם — די לאיש לראות את פרצופך, כי יהיה לצורר ישראל.
וסרשטיין (במרירות נפש). — אדוני פאן רהיינברג

מחזה שמיני.

פרידהיימר, אשת סאמועל, הילמאן, סאמועל הקודמים בלי שראם.

הילמאן. — ז'אק! הרב חפץ לראותך.
יעקב (עוזב את פרנץ, פוסע שתי פסיעות לקראת פרידהיימר).
ד"ר פרידהיימר (יכנס מירכתי הבמה משמאל, בהובילו את אשת סאמועל בזרועה. הקרואים יחצו לשתי שורות מעבר כזה ומזה ומפנים לו דרך לעבור. מנענע ראשו בענות־כבוד לאחדים מהם).
וסרשטיין (יקפוץ בראש). — אכבד, אדוני הרב
פרידהיימר (מושיט ידו לוסרשטיין דרך הלוכו, צועד בתפארת וכבוד עד אמצע הבמה, אשר שם יעמוד רהיינברג). — אדוני רהיינברג, שמעתי כי העסקים על הבירזה יגעים.
רהיינברג. — ירידת השער לא תמשך ימים רבים.
פרנץ (העומד עם ביבלר משמאל הבמה שואל בלאט). — האם גם הרב יסחור בשטרות?

מערכה שניה.

(חדר־עבודתו של יעקב. הפתח הראשי באמצע. דלת מימין ודלת משמאל. הקירות מכוסים ספרים. מימין הבמה—חלון. לא רחוק מהחלון עומד שלחן־סופרים גדול ועליו דולקת מנורה).

מחזה ראשון.

יעקב, אחרי כן פרנץ.

יעקב (יושב אל שלחן־הסיפרים, עושה ציונים ורשימות על הנייר מעיין בספרים שונים).

פרנץ (נכנס, וקורא בקול לחוץ). — שלום יעקב

יעקב (יביט בתמהון)—פרנץ! (יקום מכסאו. יושיט לו את ידו)—מה הביאך הלום באשמורת הבקר?

פרנץ (בשחוק קל).— לא השכמתי כל כך לבוא! השעה העשירית לפני הצהרים.

יעקב (יביט אל שעון־כיסו). — אמנם!... עוד מעט ואביא אור. (הולך אל החלון, מרים את הוילון, ישקיף רגע החוצה). אור השמש

פרנץ (יאחז במנורה). — לכבות?

יעקב. — אם תחפוץ.

פרנץ (מכבה). — האם השכמת לקום? (ישב).

יעקב. — בשעה החמישית... כן אני עושה עתה בכל יום.

פרנץ. — אה? האם כה גדלה עתה עבודתך?

יעקב. — לא בתור עורך־דין... עבודתי בבתי־הדינים והערכאות הולכת ומתמעטת. (מתהלך אנה ואנה).

פרנץ. — ידידי חביבי. גם לשכת־הסופרים שלי ריקה כל היום מאדם, אין דורש ואין מבקש לעבודתי.

יעקב (יעמוד לפניו). — אתה הנך פנוי, צרכיך אינם מרובים. לא כן אנכי! כלכלת־הבית תחולל דאגות רבות. הלא גם לא אחפוץ למנוע מרעיתי הצעירה כל חפציה — חצי שנה אחרי נשואינו. ובכן אין לי ברירה אחרת, כי אם להעצים את־הוצאותי.

פרנץ. — אשר תכבדנה עליך?

יעקב. — במעט.

פרידהיימר. — נניח כי כן הוא... הגיתו היה מלא רפש וחלאה, אבל אהבת המשפחה וצדקותיה פרחו בו. האב היה בביתו כאחד האבות־הקדושים. האם... (יניח ידו בנגיעה קלה על יד אשת סאמועל). היתה רק למען ילדיה — והבנים אהבו את הוריהם ביראת־הכבוד. אל תנאץ נא, ידידי החביב, לפני את רחוב היהודים! הרחוב הזה הוא ארץ־מולדתנו המסכנה.

יעקב. — אין אנכי מנאץ אותו! אני הנני רק אומר, כי עלינו לצאת מתוך חומותיו.

פרידהיימר (קם ממקומו). — ואני אומר לך: אין אנו יכולים! בעוד אשר היה הגיתו האמתי קים ועומד, היתה סכנת־נפשות לצאת מתוך השער בלי רשיון. עתה בלתי יראו החומות והגדרים לעין, כאשר תאמר אתה, אבל גם הגיתו המוסרי הזה הוא מקום מקלטנו המצוה עלינו. אוי לאיש, המתפרץ לצאת מחומותיו. (יוצא).

אשת סאמועל (תניח ידה על לבה). — צדיק אתה אלהי.

יעקב (מלוה את פרידהיימר עד הפתח. האחרים מתפלגים עוד הפעם לשתי שורות ונותנים לו מקום לעבור ביניהם). — אדוני הרוקטור, את החומות החדשות האלה עלינו לשבר באופן אחר, מאשר שברו את אותן הישנות, את הגדרים החיצוניים פנו מחוץ — את הפנימיים עלינו להסיר בידינו אנו. אנחנו בעצמנו! מקרבנו אנו!

פרידהיימר (מושך כתפותיו, צועד אל הפתח ומנענע ראשו לרבים בכבוד ידידות).

ביכלר (אל פרנץ). — ומה תגיד אתה הנוצרי?

פרנץ (צלול במחשבותיו). — אכן עולם אחר הוא! (יפנה עם ביכלר לירכתי הבמה).

(המסך נופל).

על הפרטים הנני מֻתּר לך... אבל המוסר היוצא מחקירותי הוא, כי גדותים חדשים עתה להנהר הגדול. את אשר היה אתמול כשר וישר, לא עוד הוא היום. נישר נא את החופים!.. שמע! לך, ידידי, הלא אוכל לגלות את רעיונותי גם בטרם שנשלמו ונתבשלו במוחי...

פ̄רנץ (יתרומם). — עצור במלים! לא תוכל עוד לגלות לפני את מחשבותיך.

יעקב. — אָהאָ, מדוע?

פ̄רנץ (בעינים מ׳שפלות ארצה). — יען כי עלינו להפרד איש מעל אחיו.

יעקב. — דבריך בלתי מובנים לי.

פ̄רנץ. — חפץ אנכי להפרד מעליך. לכן באתי אליך כיום.

יעקב (כנדהם). — פ̄רנץ!

פ̄רנץ. — צר לי... (הכן) אבל לא אוכל אחרת.

יעקב. — מה קרה?

פ̄רנץ. — שנוי בא בחייך. עתה יש לך בני־בית אחרים, חוג רעים חדשים. ואני — מרגיש מועקה בנפשי בשבתי בחברתם. אלה הרהיינברגים, אלה הוכרשטיינים — לשמותיהם וכנוייהם... ידידי, אל יחר נא אפך בי — נלאיתי נשוא את האנשים ההם, בכל רגע ורגע ימצא אצלך אחד מהם, ואי אפשר להשתמט כפניהם, והמה הלא אנשי בריתך המה, עתה אחרי חתונתך! אתה אינך אשם בזה — ובכל זאת הנני כועס עליך לפעמים. עליך! לא צדקתי — לכן אמרתי להפרד מעליך. לא מעט מעט, על ידי קטטות קטנות ותכופות זו אחר זו — כי אם בבת־אחת! בלבבי אשמור לך את ידידותי, הנני אליך בכל צרה — כאשר כן גם אתה לי, את זאת יודע אנכי, אבל נעשה נא קץ להמשא ומתן שבינינו. עתה תן לי את ידך!

יעקב (נותן לו את ידו). — תודה לך על התגלות־לבך. פ̄רנץ! בודאי נמלכת היטב עם לבך, בטרם שהסבות לי את צער הפרידה. היה ברוך על ידידותך שהיתה נאמנה אלי שנים רבות, הרבה למדתי ממך.

פ̄רנץ (יבליג על המון רגשותיו). — האם תהתל בי?... אתה למדת ממני?

יעקב. — אמנם כן! אני למדתי ממך, מבלי אשר ידעתי זאת בעצמי היטב, קטנות וגם גדולות: הטעמת המלים, תנועות הפנים והגו, להשתחות בלי זחילה ולעמוד בקומה זקופה בלי חוצפה — ועוד דברים רבים!

פ̄רנץ! — הנח! האם איש־מופת הנני?

פרנץ. — שמע נא, בחלקי נפלה ירושה קטנה. שלשת אלפים זהובים. את הכסף הזה אוכל להלות לך.

יעקב. — באמת? לא תחוש מה גדולה היא גמילות חסדך אשר אתה עושה עמדי הפעם. אין אני חפץ לפנות בבקשתי אל אבי, כי מעט הוא השכר אשר הוא רואה עתה בעבודת האורולוגינות [1]... לא נשאר לי איפוא, כי אם להגיד לגיסי העשיר רהיינברג את אשר אתי — והדבר הזה היה לי...

פרנץ (ינענע ראשו). — למורת רוח!

יעקב. — איש גמולות הוא, והוא נכון בכל רגע לעשות אתי טובות — אבל — לא ארע בנפשי... בקצור, טוב לי לקחת ממך את הכסף.

פרנץ. — טוב הדבר! אשלח לך את הכסף עוד היום לפני הצהרים.

יעקב. — הפלא ופלא! פרנץ מלוה כסף ליעקב! הלא אל זה התפללתי, כי הנוצרים ילוו כסף להיהודים בנשך.

פרנץ (שוחק). — אנכי לא אקח ממך רבית.

יעקב (גם הוא שוחק). — ואני האמנתי... (משפשף את ידיו) פרנץ יקירי. עתה אחרי אשר חפשי אנכי מדאגות הבל על דבר כסף — עתה תצעד עבודתי קדימה בצעדי ענק.

פרנץ (מורה בידו על שלחן־הסופרים). — ומה היא עבודתך?.. התכתוב?

יעקב. — דבר גדול אנכי כותב, פרנץ — ספר מצוין!... בעת האחרונה, כידוע לך, היה עלי לעמוד לימינם של פועלים עניים אחדים. ודבר זה הביאני להתקרב אליהם יותר ולהשוב מחשבות על דבר גורלם.

פרנץ (בנחת). — ולסוף גם אתה היית כאחד מהם:

יעקב. — זאת לא הייתי. אולי אתם הצדק, אבל אני לא אבין לרעם. אין אני חפץ בעקירת ההון מן התבל, כי אז יאבד חלק גדול מהתרבות־האנושית, אין אני חפץ לגרש מעל הארץ את החריצות והזריזות, את תשוקת הקמויץ ואת כשרון הקבלנות וההמצאה. קבלן חרוץ ומהיר בעבודתו המועילה עליו גם לבוא על שכרו הטוב — עד לגבול ידוע.

פרנץ. — כן, אבל איו הגבול?

יעקב. — את הגבול הזה הנני מבקש

פרנץ (שוחק). — הכזאת!

יעקב. — ואת הגבול הזה מצא אמצא... ראה נא הנני חוקר ודורש בספרים על דבר התפתחותם של ענפי חרשת שונים מראשית צמיחתם,

---

[1] Uhrmacherei.

מחזה שני.

פרנץ, יעקב, סאמועל ואשתו

אשת סאמועל. — צפרא טבא!

יעקב (ימהר לקראתה). — אמי!

אשת סאמועל. — אה, האדון פרנץ?

פרנץ. — מה שלומך גברתי ומה שלום בעלך?

אשת סאמועל. — שלום לנו, תהלה לאל! ומה שלומך אתה?

סאמועל. — אלה הם ידידים! שניהם אחוזים ודבוקים זה בזה, לא יפרדו, מה נאה שבת רעים גם יחד.

אשת סאמועל. — יעקב יחידנו — אם ידבר על ארותך, אדוני פרנץ, אז יורמו דבריו מהמון רגשות לבבו.

פרנץ (במבוכה). — הן, הן!... כבר הגיעה שעתי ללכת.

אשת סאמועל. — הננו מפריעים אתכם?

פרנץ. — חלילה, גברתי!

יעקב. — הוא חפץ ללכת.

פרנץ. — הנני מנשק את ידך, אכבד... (הולך אל הפתח) שלום, יעקב!

יעקב. — שלום! (מלוה אותו עד הפתח).

פרנץ (בקול דממה). — את הכסף אשלח לך תיכף ומיד

יעקב. — איזה כסף?

פרנץ. — את שלשת אלפי הזהובים.

יעקב. — תודה, אין לי צרך בהם!

פרנץ (יחנן קולו). — הלא השעה דוחקתך.

יעקב. — אנא אל תשים עוד את לבך לדחקותי.

פרנץ (ברוגז). — שוטה אנכי! הלא עלי היה לחשוב מראש, כי עתה לא תקח עוד מידי מלוה זו... אנא, אל תתעקש, חָבָם!... מידי!

יעקב (ירמוז בידו, בלי אמר, לאות כי ימאן לקבל). —

פרנץ. — דוקא היום היה עלי לדבר?... לא הייתי מאחר את המועד גם לאחר שבוע ימים.

יעקב (בידידות). — שגית, כי אז היה בא הדבר לאחר זמן. (הכן). חובתי לך היתה נחשבת אז בעיני כאחת הצרות היותר גדולות.

פרנץ (ברוגז). — סאמועל, היה שלום! (יוצא).

יעקב. — היה שלום, ואורצליכנר!

יעקב. — אם נתנה האמת להאמר, אז רק משפחתך היתה לי למופת, כאשר משפחתי אני היתה עתה לבוז בעיניך.

פרנץ. — את זאת לא הגרתי.

יעקב. — אתם הייתם זה מאות שנים אזרחים חפשיים — ואנחנו... (בת־צחוק של דאבון נפש מרחפת על שפתיו). ואני אם יצאתי בראשי ורובי מרחוב־היהודים, הנה אתה הוא אשר היית לי לעזר בדבר זה. עתה יש לאל ידי להשען על עצמי!... עתה הואלתי לדבר באזנך דברים אחדים לפני פרידתנו. אחרי אשר אנחנו מדברים בפעם האחרונה דברים היוצאים מן הלב. אתה היית לסניגור, יען כי גם אבותיך היו מאז ומעולם עורכי־דינים או רופאים בעיר וויען. גם וסרשטיין מעשה אבותיו בידו, כלומר: הוא היה בהכרח למה שהיו אבותיו צריכים להיות על פי גורלם. הוא לא אשם בזה, כמו שלא תוכל אתה להחזיק טיבה לעצמך, ראשית מוסר היא ההכרה, נצחון הדעת על הנטיה העורת! אנחנו היינו את אשר היינו, למרות תכונתנו וטבענו אנו. אתם הכרחתם אותנו לצבור כסף — ועתה האם נגעל בו פתאם! מתחלה שעבדתם אותנו אלף שנה — ועתה נהיה ביום אחד לבני־חורין גם בנפשנו פנימה! מי האיש שהוא חפשי ברוחו? האתה הוא? הנכם דורשים מידינו להיות צדיקים גמורים, ואם תמצאו בנו חטאים המשותפים לכל בני האדם — אז הננו בעיניכם יהודים מגולים.

פרנץ (בקול תחנונים). — יעקב!

יעקב. — ואורצליבנר, עתה נפרדנו! ואם תשאלני במי אני בוחר ללכת אתו את דרכי בחיים — אם בך או בוסרשטיין, אז בחירתי כבר נעשתה, אני לוסרשטיין וסרשטיין לי, אם עשיר או עני הוא, לא אוכל תת בו דופי, כאשר גם אותך לא אהלל. כל אחד מכם עומד רק שם, במקום שהציגוהו קורות אבותיו, אבל דרוש ללכת הלאה! התבין! קדימה, למעלה: רק העושה כזאת קרוי אדם!

פרנץ (בקול רועד). — יעקב, האמן לי, כי לא אוכל אחרת. אלו ידעת הכל... אנכי — הנני שם פני אל הפוליטיקה.

יעקב. — כך הוא! אנטיסמיט? מזל טוב, אמנם אחרת לא תוכל עתה לעשות.

פרנץ. — אבל אל תסלף משפט! הלא לא אוכל תת כלי־נשק בידי המפלגה שכנגדי, כי יאמרו עלי שמשאי ומתני הוא, על פי רוב, עם יהודים, עם סוחרי השטרות, אז הלא יקראוני בשם: עבד ליהודים.

יעקב (מפויס). — אכן, צדקת.

יעקב. — אל תגידי כזאת. תנאי־החיים מעבירים את האדם על דעתו.

אשת סאמועל. — משונה הוא הדבר, משונה מאד. כמה שנים היה כאחד מבני ביתנו. האם ראה עול בביתנו?

יעקב. — בשעה שנפרד מעלי נשבר לבבי בקרבי — ואולי גם לבבו.

אשת סאמועל. — בודאי! הוא איש טוב

סאמועל. — אם לא קרה לך כל אסון אחר, אז תשא את מהלת־הפרידה הזאת! יהי שמו מבורך!

יעקב. — אנכי מצאתי בו תמיד הרבה יתר, מאשר גם הגדתי לו. הוא היה לי לא רק ידיד, כי אם גם „האזרח הנוצרי", אשר התרועע לי בנפש חפצה. רעות זו היתה בה מעין הרחבת־הדעת ושעשוע־הנפש — עוד יש בנו דבר־מה מרחוב־היהודים: הננו מחזיקים־טובה להאיש אשר יתהלך אתנו כעם כל האנשים. בחפצי להכיר לו טובה על זה, לקחתיו לי למופת, החזקתי במנהגיו, ככל אשר היה לאל ידי, דברתי בשפתו, וחשבתי מחשבותיו... עתה עזבני, פשוט עזבני.

אשת סאמועל. — אם אתה, בני, בגדת בנפשך, אז אל תתאונן נא אם גם אחרים בגדו בך.

יעקב. — צדקת, אמי, כמשפטך תמיד!

סאמועל. — אכן חכמנית היא הזקנה שלנו? אבל עתה נלך נא מזה! זה כשעה יצאתי מבית־עבודתי.

הרמינה. — אל תמהרו נא כה ללכת!

אשת סאמועל. — מחויבים אנחנו, בתנו, ללכת הביתה. הפועל אינו צריך להשאר זמן כל כך רב לבדו בביתנו.

סאמועל. — אם יקלקל דבר מה, אז יגידו שוחרי־עבודתי, כי יהודי רמאי אנכי,

אשת סאמועל. — התבטיח לי, יעקב, כי לא תיגע את מוחך יתר מדי!

יעקב. — הנני מבטיח, אמי, (נושק אותה)

אשת סאמועל (אל הרמינה). — תהיינה נא, בתי, עיניך פקוחות עליו!

הרמינה (מנשקת ידה). — בטחי בי, אמי — אם אך ישמע בקולי.

סאמועל (מניח את ידו על ראש הרמינה). — יהי שמו מבורך! (יוצא עם רעיתו, הרמינה ויעקב מלוים אותם עד הפתח ושבים אחרי רגע למקומם).

מחזה שלישי.

יעקב, סאמועל ורעיתו.

אשת סאמועל (מכטת בעין חודרת אל יעקב). — דבר לא נעים קרה לך!
יעקב (בבדיחות־דעת אנוסה). — מאומה לא קרה לי, אמי! לבי טוב עלי,
סאמועל, — עיניך, רעיתי, זרות תראינה, הביטי נא אליו — בלי עין רעה!
אשת סאמועל, — הכרת פניו תען בו, כי עיף ויגע הוא, אכן צדקה הרמינה,
יעקב (שוחק), — מה? האם התאוננה עלי באזניכם?
אשת סאמועל, — כן, אתה הוגה בספרים וכותב יותר מכפי כחותיך,
סאמועל, — ולכן באנו אליך, בן יקר,
אשת סאמועל, — קאָבי, הלא אתה הוא יחידנו בתבל, אל תְּיַגַּע את מוחך יתר מדי, ילדי היקר, היא אומרת כי תעבוד הרבה מאד... אם, ישמר ויציל, תָּחלה...
יעקב (בצחוק). — מלשנת כזאת! הזהרי מפני; (ימהר לימין הבמה) הרמינה!

מחזה רביעי.

הקודמים, הרמינה.

הרמינה (תבוא מימין). — הורי! ברכת אלהים עליכם! (חובקת את אשת סאמועל).
יעקב (חובק ידיו). — מה תשמענה אזני? אַת מתאוננת עלי!
הרמינה. — כן הנך שוקד על מלאכתך יתר מדי... לדברי לא ישים לבו, לכן קראתי אתכם, הורי, לבוא לעזרתי
סאמועל. — בחוזק־יד.
יעקב. — אין אף קורטב של אמת בדבריה.
אשת סאמועל. — תיכף בבואי אל חדרך ראיתי כי רוח נכאה לך.
יעקב. — סבה אחרת יש לזה. הבה ואגד לכם מיד. פרנץ. פרד מעלי.
סאמועל. — אנה יסע?
יעקב. — הוא מתרחק ממני — יען כי אני נושא ונותן עם היהודים.
סאמועל. — ועם מי זה תשא ותתן?
הרמינה. — זאת היא רשעה.

יעקב (בשחוק קל). — צריך להיות די.

הרמינה. — ערכך גדול מאד בעיני רהיינברג, על כן אל תראה לו פנים נזעמים. הלא עתה תדע את נפש הנדח.

יעקב. — אכן, רב כחך ללמד סניגוריה!

הרמינה. — ואם יש בחפצך לבקש דבר מידו...

יעקב. — מידו לא אבקש דבר.

הרמינה. — אָח, ז'אַק, אל נא תקשה כה ערפך.. זכור נא כי יש לאל ידך לשמח את לבבי.

יעקב. — חתולה-חונפת.

הרמינה. — ואם תבקשהו, כי — יעזור לך...

יעקב (במבוכה). — האַת יודעת...

הרמינה. — אכן ידעתי זאת — בשעה אשר מנעת ממני את הכסף הדרוש לתלבושת-סתו.

יעקב. — שלא-ברצוני.

הרמינה. — אמור לו מלה אחת, ויתן לך את הדרוש לך.

יעקב. — ואת הדרוש לך.

הרמינה. — בי, אהובי!

יעקב. — הנני בידך כחמר ביד היוצר. (ידפקו על הדלת).

מחזה ששי.

יעקב, הרמינה, רהיינברג, וסרשטיין

רהיינברג (יבוא). — האבוא?

הרמינה. — — פריץ! (ממהרת לקראתו).

וסרשטיין (לבוש בגדים טובים, מגבעתו חדשה, יצע'ד בבטחה ובנחת). — אכבד, גברת הדוקטור!

הרמינה (בשחוק קל). — ראה נא, הנה האדון וסרשטיין.

וסרשטיין. — אמנם גם אני פה — סלחי נא לי הויתי... (לנפשו) היא תביאני תמיד במבוכה.

הרמינה (בלאט אל רהיינברג), — האם זה ילוך בכל מקום?

רהיינברג (שוחק בלאט). — אמנם! זה דרוש לי.

וסרשטיין (ישתחוה לפני יעקב בהכנעה, אחרי כן יאמר לו בקול נמוך). — היא לועגת לי — אשתך הגבירה לועגת לי.

יעקב (ידפוק על כתפו ושוחק). — עיניך תהפכות תחזינה.

מחזה חמישי.

יעקב, הרמינה.

יעקב (באנחה). אכן, לשוא כל עבודה, אם הוא נזור מעלי... (יתנפל בכסא). רששתי עתה בעיני, כמעט קור עובר בכל בדי עורי.

הרמינה. — וכל זה יען כי האדון הדוקטור ואורצליבנר נסוג אחור מאחריך? (תשב על ידו).

יעקב. — אמנם יש דברים ומקרים אשר אנכי יודע מראש, כי לא אשכחם ולא אסיחם מדעתי. פה נשבר דבר־מה, אשר לא יוכל להרפא — זאת היא מכה אנושה, אשר כל תנועה קלה ירחיב בה את המחיץ. אם לא תזוז ממקומך — אז אולי יקרם עליה עור. אבל אז הנך חשוב כמת. (הפסקה קטנה).

הרמינה. — אחותי שלחה לי להגיד, כי תחכה לקראת רהיינברג.

יעקב. — כך?

הרמינה. — הוא יבוא אלינו בשעה האחת עשרה.

יעקב. — מצדי אין מניעה!

הרמינה. — אתה אינך מקבלו בסבר פנים יפות.

יעקב (בפזור נפש) — אנכי? רק חזון לבך תדברי.

הרמינה. — הלא עיני רואות, כי הוא מבקש קרבתך ואתה מתרחק ממנו.

יעקב. — אולי — אפשר מאוד. אבל אין טינא בלבי עליו. הוא איננו ממתי־סודי, יען כי הוא חי בעולם אחר, אשר צר לי בו המקום, רעי, אשר בחברתם התהלכתי עד הנה היו אחרים לגמרי.

הרמינה (בהתול קל). — אל תדבר נא באזני על אדות רעיך!

יעקב. — אמנם צדקת מאד ... (שו־ק במרירות). הם הדפוני מעל פניהם, לא יחפצו לדעת את אשר אתי... הלז היה עוד הטוב מכולם! וגם הוא פנה אלי עורף. הדבר מעורר שחוק — או בכי. גש הלאה יהודי! שוב לשכונתך, אל הגיתו!

הרמינה. — עתה, הנני חישבת, הנך מפריז על המדה.

יעקב. — חלילה. הגיתו הוא הנדוי שנפשי מואסת בו והוא מכאיב את רוחי, ועלי לשאתו.

הרמינה. — היה פקח — ואמץ!

יעקב. — אולם אחרת חשבנו, קוינו...

הרמינה. — אם אין אתה שוה להם שם בחוץ — הנה נתימר אנחנו בכבודך. ראה והביטה, כי כל קרובי יאהבוך. כלם יוקירו את כשרונותיך וסגלותיך. האם אין די לך בזה?

מחזה שביעי.

יעקב, וסרשטיין, רהיינברג.

יעקב (בקול נמוך לרהיינברג). — הנני מקוה כי במהרה אוכל לפרוע לך חובי. התתן לי מועד שלשה חדשים?

רהיינברג. — ז׳אק חביבי הן בכלל לא תפרע לי כספי.

יעקב. — אָהאָ!

רהיינברג. — הכסף אשר נתתי לך הוא דמי־קדימה לשכר עבודתך, אשר תעבוד אצלי.

יעקב (בחשד). — בתור עורך־דין?

רהיינברג. — בתור עורך־דין!... להשתכר בעבודתי ולתת לאחרים להשתכר! זה פתגמי, רוצה אני לחיות ולהחיות...

וסרשטיין. — חיים, ברכה ושלום ופרנסה טובה — לנו, לכלנו.

רהיינברג. — אבאר לך את העסק.

יעקב. — אין אני עושה עסקים.

רהיינברג. — התתן לי לדבר את דברי?... שב נא אל שלחן־הסופרים. עליך לרשום ולציין דבר־מה מדברי, למען תדע לכתוב את שטר־ההתקשרות.

יעקב (ישוב למנוחתו). — אָה, כתב־התקשרות! (ישב)

מחזה שמיני.

הקודמים, הלבלר.

הלבלר (יבוא מהפתח אשר באמצע). — אדוני הדוקטור, איש אחד יבקש לדבר אתך.

יעקב. — מה שמו?

הלבלר. — בידניק או בֶּיְדניק — סלובני הוא.

יעקב. — לא אדעהו. בקשהו נא לחכות.

הלבלר. — טוב. (יוצא).

יעקב (אל רהיינברג). — נשוב נא לענינינו.

רהיינברג (כנואם). — אולי שמעת, כי באה תקופה גדולה של גחלים.

וסרשטיין. — תקופה כבירה!

רהיינברג. — אנכי הייתי במקומנו הראשון אשר הפיק ממנה תועלת.

וסרשטיין. — ואני השני

וסרשטין. הלא פי הוא המדבר אליך. אנכי מעורר את מיתרי פניך לשחוק.

רהיינברג (יפנה אל יעקב, לחיצות כפים הולכים לירכתי הבמה).

הרמינה (תשב בפני הבמה משמאלה).

וסרשטיין (יגש אליה).

יעקב (בקול נמוך לרהיינברג). — לא נעים לי — הבה ואגדך מהר

רהיינברג. — לא נעים! (מדברים בלאט).

וסרשטיין. מה נאה, גברתי, שמלתך!

הרמינה (שוחקת). — האם באמת?

וסרשטיין (לנפשו). — היא שוחקת לכל דברי.

רהיינברג (מוציא את תיק־מכתביו). — אין בידי כל הסך הדרוש... (יהפוך את פניו). אדוני וסרשטיין

וסרשטיין. — אדוני רהיינברג?

רהיינברג. — התוכל להלות לי אלף וחמש מאות זהובים?

וסרשטיין. — אם אוכל? גם זאת שאלה! (מוציא מכיס־האפוד צרור שטרות, לוקח אחדים מהם ומגישם).

רהיינברג. — בעוד חצי שעה אחזירם לידך, אדוני וסרשטיין.

וסרשטיין (בגוֹדל לבב). — אין הדבר נחוץ כל כך, אדוני רהיינברג. (מביט בעין מתגנבת אל הרמינה להתבונן אל הרושם). —

רהיינברג. — הרמינה יקירתי, עלינו לדבר בעניני עסקים.

הרמינה (תקום). — מכאן רמז כי עלי?... (בדרך הלוכה תאמר לרהיינברג בלאט). צר לי, הייתי יכולה להתעולל מעט בוסרשטיין.

רהיינברג (גם הוא בלאט). — תהלה וכבוד לשמו! זה כשמונה ימים הרויח מאה אלפים זהובים בעסק הפחמים.

הרמינה. — ומזאת תתפעל!... (תגש אל יעקב אשר יטמין בכיסו את הכסף שקבל מרהיינברג). ז'אק!

יעקב. — ובכן?

רהיינברג (יגש אל וסרשטיין).

הרמינה. — התחפוץ לתת לי חלק מזה?

יעקב (נותן לה כסף). — קחי!

הרמינה. — האם לא תכעס עלי על תשוקתי להתקשט ולהתיפות?

יעקב (בשחוק קל). — פזרנית!

הרמינה. — רעיון נעלה עלה על לבי בדבר שמלת־החורף. כרפס ותכלת! תתפלא הפלא ופלא! (תצא מימין הבמה ושחוק על שפתיה).

יעקב. — האם הם שחרו פניך וימצאוך?
רהיינברג. — מאליו מובן! שמי הלא ידוע!
יעקב. — ועבודתי אני מה תהא בזה?
רהיינברג. — עליך לחבר את ספר־התקנות של חברת־המניות.
יעקב. — האם ידע זאת אביר־הפרשים שראַם? האם הזכרת את שמי לפניו.
רהיינברג. — בודאי.
יעקב. — ולא התנגד לזה?
רהיינברג. — לא.
וסרשטיין. — ומדוע יתנגד לזה?
יעקב. — אדמה — יען כי גיסך אנכי... הוא יכול לחשוד בי, כי אדרוש לטובתך אתה יותר מלטובתו הוא.
רהיינברג. — הלא הוא יבחן ויבקר כל פרט ופרט על ידי עורך־דינו.
יעקב. — כן הדבר.
רהיינברג. — והכל ברור, הקרן הוא שלשה מיליונים. שראַם, וילקינוי ואני המה הסנדיקוּם. כל אחד מאתנו יקבל שלישית המניות.
יעקב. — גם אתה? בעד מה תקבל אתה את השליש?
רהיינברג. — בעד כסף — בעד טבין ותקילין! הנני נכון לשלם מיליון זהובים במזומנים — בתנאי, אם אמצא חפץ בהמניות.
יעקב. — ובמה הדבר תלוי?
רהיינברג. — בהמחיר אשר יהיה להמניות בשער־הבירזה.
וסרשטיין. — אני אבאר לך, ארוני הדוקטור, רואה אנכי כי אינך „בן בית" בעסקי הבירזה.
יעקב (בשחוק קל). — אינני.
וסרשטיין. — נפלא הדבר!... על כן שמע נא: רהיינברג מקבל מאת שראַם ווילקינוי בעד עמלו...
יעקב. — בעד איזה עמל?
וסרשטיין. — בעד עמלו לתת מהלכים להמניות... התאמין כי נקל הדבר? ובעד עמלו זה הוא מקבל איפוא את הזכות על שליש המניות.
רהיינברג. — על אלפים מניות בנות חמש מאות זהובים.
וסרשטיין. — המניות תהיינה עוברות לסוחר... עתה הטה נא אזנך ושמע, אדוני הדוקטור! אם שער המניות יעלה אז יקבלן רהיינברג, ואם השער ירד אז לא יקבלן.
רהיינברג. — אבל אני מחויב להודיע את החלטתי במשך שבועים

רהיינברג (בנימוס). — בי אדוני וסרשטיין, אל נא תפסיקני בדברי...:
(אל יעקב). עוד טרם תצמח מחשבה בלב איש לקנות מניות־הגחלים, ואני כבר קניתין בסתר לרוב. קניתי את המניות בחשאי ומכרתין על ידי וסרשטיין בקולי קולות, עד כי לא נשארה בידי אף אחת מהן.
וסרשטיין. — רק אני נשארתי... ועתה הגד נא, אדוני רהיינברג, האם חמור אנכי?
רהיינברג (בכבוד). — חלילה, אדוני וסרשטיין... (אל יעקב). עוד זאת, כי שראַם הבטיח לתת בידי את התיסדות המחפרת [1] ברובניץ.
יעקב (ברגש של צער). — אביר־הפרשים שראַם?
רהיינברג. — כן. תולדותיה של המחפרת הזאת מיוחדות במינן. שראַם הזקן היה אחד מאז־חי העיר לַייבַּךְ ויעשה עֹשר ממכרה־הגחלים, ויהי במותו ירשוהו בנו ובתו. אבל הבן הוא אציל והבת נשאת לאחד האצילים, אביר־הפרשים מאבד את כספו על סוסי־המרוץ וגיסו מכלה את יתר ממונו, אשר תשארנה ה„מרקדות", בשחוק הקלפים. וכן הוציאו רק הוציאו במשך עשר שנים כסף מן המחפרת ולא הכניסו בה מאומה. שלטון מקולקל, הנהגה רעה, מכונות שכבר העלו חלודה, חורבות, מפלות, ומעשי-חמס. בקצור, מחפרת עזובה ושוממה, ובכל זאת הכנסותיה רבות.
יעקב. — עתה אבין: עליך להציל את המכרה מכליון ולתת מהלכים להעסק.
רהיינברג (כהשתוממות). — אנכי?
וסרשטיין. — מה לו ולצרה הזאת?
רהיינברג. — אנכי חפץ ליסד חברת־מניות. השעה מוכשרה לכך. הכל רודפים אחרי מניות־גחלים, ואביר־הפרשים ישמח מאד אם יוכל לסלק את ידיו מן המחפרת.
יעקב. — ומדוע ישמח על זה אם המכרה מביא פירות רבות.
רהיינברג. — כן, כן — אבל אם יחפוץ להשאיר את המחפרת לעצמו, אז הלא יהיה עליו להשקיע בה ממון רב, מחפרת עזובה כזאת היא צרה גדולה. אם לא יעשו בה את התקונים הנחוצים היום, אז מחר ישלמו בעדם כפלים, ומחרתים פי ארבע. ואם יאמר לחזק היום את כל בדקיה ולהעלות ארוכה לה, אז יהיה אנוס למכור את אֻרוֹת־סוסיו. מלבד זאת רבו חובותיו. כן הוא גם וילקינוי. לכן יחפצו כי איסד את חברת־המניות של המחפר

[1] Bergwerk.

דהיינברג. — הגד נא, פשוט, כי אין את נפשך לטפל בעסקי זה. אז אפנה לעורך־דין אחר.
יעקב. — חכה נא! לא אחפוץ כי תפנה לאחר.
וסרשטיין (בקול נמוך ובלצון יפנה לדהיינברג). — אל תירא, הוא לא ימשוך ידו ממשכרתו זאת. הפרנסה — פרנסה היא.
יעקב. — הנני רוצה להביא סדרים בעסקך עם שראָם, יען כי יש לי בזה טעם מיוחד — הנוגע לנפשי.
דהיינברג. — טוב.
יעקב. — למען יראה ויוכח, כי יש לו עסק עם אנשים הגונים...
דהיינברג. — ש־אָם יודע זאת.
יעקב. — שאינם רוצים לקפח אותו.
דהיינברג. — כן הדבר.
יעקב. — והנני רוצה להשגיח על העסק הזה מראשיתו ועד אחריתו.
דהיינברג (מושיט לו ידו). שריר וקיים!
וסרשטיין (יביט אל שעונו). — בשם אלהים!
דהיינברג. — מה קרה?
וסרשטיין. — שעת הבירזה הגיעה!... האם אין לנו דאגה אחרת, כי אם להתפלסף? ... אני ממהר — מלאכתי ותעודתי היא הבירזה. האם רוצה אתה להשאר עוד פה? — אנכי עומד על גחלים בוערות — על הגחלים אשר קניתי... אדיה, אדוני הדוקטור! (ירוץ בחפזון אל הדלת).
דהיינברג. — חכה נא, אדוני וסרשטיין! (ינענע ראשו אל יעקב וימהר לצאת).

מחזה תשיעי.

יעקב, הלבלר, בידניק.

יעקב (לנפשו). — אשגיח ואתבונן כי לא יגיע כל נזק לש־אם!...
(ישב אל שלחן־הסופרים שלו).
הלבלר (נכנס מהפתח שבאמצע הכסה). האשלח אליך עתה את האיש היושב ומחכה פה?
יעקב. — אה! מובן מאליו! יבוא תיכף!
הלבלר (פותח את הדלת האמצעית, רומז לבירניק כי יכנס, יוצא).
בידניק (בעלימום, נבוך, יתנודד בלכתו, יסובב ויקמוט את כובעו בידו). —
יעקב (בחבה). — מה חפצך?

אחרי הוצאת המניות, אם יעלה שער המניות על חמשים זהובים, אז ארויח אלפים פעמים חמשים.

וסרשטיין. — במלים אחרות — מאה אלפים זהובים.

רהיינברג. — ואם ירד השער רק על זהוב אחד, אז לא אקבלן. לא ארויח כלום ולא אפסיד כלום.

וסרשטיין. — שראַם עושה בזה עסק טוב.

רהיינברג. — עבודתי לא תעלה לו במאומה. שכר־סרסרותי נופל על הבירזה. והוא מקבל שלשה מליונים בעד דובניץ, שאיננה שוה אף שנים.

יעקב. — אבל הלא רק אם המניות תמכרנה על פי השער אשר שתו עליהן בהוצאתן?

וסרשטיין. — דבר זה מובן מאליו. אבל כיום הכל קופצים על מניות־הגחלים, כאלו אחזם בולמוס... למה תעוה כה את פניך, אדוני הדוקטור?

יעקב. — לא אטמון דעתי בחובי. הנני מתנגד לעסקים כאלה.

וסרשטיין. — הנך מתנגד? מדוע, איככה?

רהיינברג. — כך! הנך מתנגד הבירזה?

יעקב (בנחת). — אין אנכי מתנגד בכלל להבירזה, הנני יודע את ערך המכון הזה. הבירזה נותנת להמדינה את האמצעים בעד מטרותיה הרחוקות. הבירזה בונה מסלות, מפרה ומרבה עסקים ומסחרים, מובילה שפע הארצות העשירות אל העניות.

וסרשטיין. — הפלא ופלא! את זאת לא ידעתי כלל.

יעקב (בשחוק קל). אמנם, אדוני וסרשטיין, לא תדע את אשר תועיל ואת אשר — תזיק.

וסרשטיין. — באיזה אופן הנני מזיק — אם אנכי מועיל?

יעקב. — הנך מזיק לנפשך אתה.

וסרשטיין. — מחילה. הנני מצליח עתה בעסקי.

יעקב. — האם לא תבין לרעי? הנך מזיק לנו! להיהודים! תקופת הכספים רבת־המהומה הזאת הלא מביאה גם כליון לאנשים רבים. והאמללים מתאוננים ומתלוננים על היהודים... מי האיש אשר יתבונן להשתלשלות המקרים והסבות? האנשים רואים רק את האנשים... לכן צר לי, אם האנשים הקרובים לי שקועים בעסקי הבירזה.

רהיינברג (בלעג אל וסרשטיין). — בוא נא אתי, אני מסלק את ידי מכל עסקי... אחרי דרשה כזאת.

יעקב. — לא אוכיח לאיש דרכו אל פניו.

ב י ד נ י ק (יגרוד ראשו) — במה עלי להתחיל?... בשעה הרביעית בבקר הנני קם, שתי שעות הנני הולך מדובניץ־ישן להמחפרת. במחלת המכרה הנני עובד משעה הששית בבקר עד השעה הששית בערב — לפעמים עוד יותר. אז עוד הפעם עלי ללכת שתי שעות בחזרה לדובניץ־ישן.

י ע ק ב. — ובעד זה הנך מקבל?

ב י ד נ י ק. — זהוב אחד ושנים עשרה צלמים [1]) ליום. אנכי הלא הנני סתת. מושכי עגלות־המשא מקבלים עוד הרבה פחות מזה. אבל אין אנחנו מתאוננים על מעוט שכרנו...

י ע ק ב. — ועל מה זה תתאוננו?

ב י ד נ י ק. — קנסות־הממון המוטלים עלינו הם נוראים, איומים! תיכף ינכו חמשה עשר־עשרים צלמים על לא דבר... לעת הצהרים לא יתן לנו המשגיח אף רבע שעה לאכילה... קרימינצק שם המשגיח! (יקום ממושבו בהתרגשותו, יטיל אימה באגרופו) כלב, מנול!

י ע ק ב. — נורא הדבר! אבל במה אוכל אני להושיעכם?

ב י ד נ י ק. — קרימינצק הוא עוד יותר רע מהפקיד... קרימינצק ידיקנו כטיט חוצות — גם המחלות אינם ספונות בקרשים — גם אין כל מעצור כי פור יתפורר דבר־מה, אם פה או שם, וירוצץ את גלגלתנו... גם הקירות מקרקרים, מטרטרים...

י ע ק ב. — אם הבינותי לדבריך. הנה חיי הפועלים בסכנה ואין דואג להם?

ב י ד נ י ק. — כן הוא! חיינו בסכנה! ארובות־הרוח מקולקלות, קורות־המכרה מועטות. אך רע מכל היא הרוזמונגדה!

י ע ק ב. — מי היא?

ב י ד נ י ק. — אחת המחלות תקרא בשם זה... גם אסוננו האחרון היה ברוזמונגדה, אז תקנוה מעט,... רק מעט. מני אז לא ערבנו לבנו לרדת אל פי השאול הזה... (בקול נמוך ועצוב). שם דרוש לעבוד רק בקרדומות — כי אם לא!... כעת יצוה הפקיד לרדת אל הקבר הזה... וביום אחד יאטור עלינו פיו.

י ע ק ב (יקפוץ ממקומו). — חייכם תלוים שם בסכנה?

ב י ד נ י ק (בשחוק קל). — הסכנה היא בכל יום... קובלים היינו על זה באזני הפקיד — אבל הוא הראה לנו פקודת אדוננו רב־החסד: „רדו"!... אדוננו רב־החסד לא ידע את הסכנה שברוזמונגדה!... הוא

---

[1]) „צלם" Kreuzer הוא מטבע אויסטרית והוא פחות מקפיקה.

בידניק (בקול צרוד היוצא מגרון נחר). — הם שלחוני הנה — הפועלים שלנו מדרובניץ.

יעקב (יטה אוזן). — אי־מזה?

בידניק. — מדרובניץ — מהמחפרת.

יעקב. — של האציל שראַם.

בידניק. — כן, אדוני!

יעקב. — שב נא!

בידניק. — אנכי בידניק, פטר; הם שלחוני הנה, יען כי מדבר אנכי היטב אשכנזית, יען כי מצבנו רע־רע מאד. אנחנו החלטנו לפנות לעזרת עורך־דין בוינא. אז יעצו לפנות אליך, יען כי מליץ־ישר אתה להפועלים... בקופתנו יש רק זהובים אחדים. (יארוב במרך לב) — וכמה יקח אדוני?

יעקב. — בעד עבודתי? לא אקח מאומה.

בידניק (ישא ף רוח). — טוב, אדוני!... כבר הוגד לנו, כי אדוני לא יקח כסף בעד עמלו... הם הוציאו על צרכי נסיעתי כסף רב, כסף רב — שבעה זהובים, שכר עבודה של שבוע שלם... לפקידות־המחפרת הודעתי כי חולה אני, מחלתי תתקפני כפעם בפעם (בערמה). לכן יאמינו כי גם הפעם נחליתי. איש לא יבוא לדרובניץ־ישן לראות אם כן הוא... חלילה להפקיד לדעת כי נסעתי הנה, כי אז יעקור הרים, ויבא הקץ לכל!

יעקב. — מפי לא ידע איש דבר זה.

בידניק. — הפקיד הוא איש רע, רשע גמור! קשתה ידו עלינו — קשתה! תיכף ומיד יטיל עלינו קנס־ממון, ישלחנו חפשי על לא דבר. אז ירעבו הילדים הקטנים — גם הגדולים.

יעקב. — האם התאוננתם על זה באזני אדונכם האציל שראַם?

בידניק (שחוק־עיף עובר על שפתותיו). — לא יועיל!... האדון רב־החסד שלח מעל פניו את הַפֶּטִיצִיָּה בחזרה אל הפקיד, יען כי יאמין בו... אז יתנפל עלינו הפקיד כחיה רעה. לא יועיל!... אדוננו רב־החסד הוא איש טוב. הוא שולח תמיד כסף, אם יקרה אסון, גם אז כאשר שברתי זרועי קבלתי שלשים זהובים. אדון טוב — אין להגיד. אבל הפקיד הוא פחות־ערך.

יעקב. — יקירי, עליך לתאר לי את המצב בדברים ברורים, כי אם לא תעשה ככה, לא יהיה לאל ידי לא לעוץ לכם עצה ולא לעזור... (יאנח). אם בכלל יש לאל ידי לעזור לכם.

הרמינה (מוציאה ביראה את שטרות הכסף, מגשת אותם ליעקב בידים רועדות)
יעקב (בפיוס). — טוב. (מניח את הכסף בתיק־מכתבים, מדביקו). את הצרור הזה ימציא הלבלר לגיסך עוד בטרם אסע מפה.., אסע מפה.
הרמינה (עוד כנרהמה). — אנה?
יעקב (בהתלהבות וביד שלוחה כמטיל אימה). — לדובניץ!

(המסך נופל)

מערכה שלישית

(טרקלין קטן בבית רהיינברג. אין זכר לקישוטו של מתעשר. הכלים יקרים, אבל פשוטים. שמיכות־גובלין בלתי מזויפות. רהיטים נאים בסגנון ממשלת נפוליון השלישי. מספר הצעצועים־השעשועים לא רב הוא. פסילים אחדים של נחשת־קלל ושל שיש. צורה יקרה עומדת על כנה. מאחורי הבמה גן־חרף. — שלש דלתות).

מחזה ראשון.

יסרשטיין, הרמינה, שרלוטה (נכנסים מגן החרף. חשכת בין־הערבים).

וסרשטיין (לבוש בגדי הוד והדר, עומד על יד הפתח ומביט אל גן־החרף). — גם אני אצוה לעשות בדירתי גן־חרף כזה. מה שם הצמחים האלה? מרדכיאים? תמרים?
שרלוטה. — ארכידים.
וסרשטיין. — אם תרשי לי, גבירתי, אשלח הנה את הסַיָד שלי.
שרלוטה. — יותר טוב תעשה, אם תשלח הנה גנן.
וסרשטיין. — גם את זאת אוכל לעשות... אבל אני מסרתי הכל בידי הסיד. אמרתי לו: קשוט לי את ששה חדרי.
שרלוטה (שותקת). — האם לא יצר לך בהם המקום.
וסרשטיין. — אדם צנוע אנכי ואין אני חפץ לקשט את דירתי. כמתעשר, כעני אשר הורם מאשפות. את אשר יעלה המחיר—יעלה: הוא הציע לפני את חשבונו.

אדון טוב! אבל לא יבוא בעצמו לדובניץ... לא יבוא לראות...
עתה הגיד לנו הפקיד, כי עלינו להוסיף זריזות ושקידה בעבודתנו,
יען כי אדוננו רב־החסד חפץ למכור את דובניץ!

יעקב (בשחוק של לעג). — יתר זריזות ויתר שקידה, למען יוכלו להוכיח
כי ההכנסה רבה... (מתהלך בסער רגשותיו אנה ואנה) הלאה, הלאה!

בידניק. — הכל ספרתי. אין להוסיף... אם נרד אל פי הרווזמונדה
יכולים אנחנו להקבר שם חיים. אבל אין אנחנו יכולים לערוב את
לבנו לשבות עתה ממלאכתנו. החרף בא, ואנחנו נגוע כלנו ברעב
ובקור.

יעקב. — נורא הדבר!... עוד לא אדע מה אעשה לכם. אבל יֵעָשה
דבר־מה: בטחו בי!

בידניק. — עלי לשוב לדובניץ. איזו תשובה אביא להם, אדוני?

יעקב. — מתי תצא הרכבת מפה?

בידניק. — בשעה השביעית בערב.

יעקב. — חכה נא לקראתי על התחנה. אנכי אושיע לכם.

בידניק. — יגמלך אלהים כצדקתך, אדוני! (חפץ לנשק את ידו).

יעקב (ישמיט ידו). לך נא, וחכה לקראתי!

בידניק (יוצא).

מחזה עשירי.

עקב, הרמינה.

יעקב (כצאת בידניק יוציא ברגזו את כספו של רהיינברג מארון שלחן־הסופרים,
ישליך את השטרות על השולחן, יצעק לימין הבמה). — הרמינה! הרמינה!
(כאשר לא תבוא, ירוץ אל הדלת, יפתחנה בחמת־כחו, יצעק בקול יותר רם).
הרמינה!

הרמינה (בפנים של חבה). — ז'אק! מה חפצך? (תראה את סערת נפשו).
מה היה לך?

יעקב (בקול נחר). — תני את הכסף הנה!

הרמינה. — איזה כסף?

יעקב. — כספו של גיסך! את חמש מאות הזהובים. תני הנה!

הרמינה (בקול בוכים). — מה היה לך, ז'אק, הגידה נא!

יעקב. — מהרה! תני הנה! כסף כזה אסור במגע ומשא, לא אשאירו
בביתי, אשליכנו על פניו... (בזעף נורא). אשה! התחזיר כהרף עין
את הכסף?

ביכלר (יקוד בהכנעה של ליי׳). — הנני סר לפקודתך ... (אל הרמינה).
האם שב בעלך?

הרמינה. — מדובניץ? כן. עוד שלשום. ומה גדלה סערת נפשו!

ביכלר. — סערת־נפשו מובנת. הדבר היה איום.

שרלוטה. — אתה מדבר על דבר האסון בהמחפרת?

ביכלר. — ראיתי בימי חיי כל צרה וכל מחלה. (ירים את הגליון).
אבל אם אקרא את הכתוב פה אזדעזע עד היסוד.

וסרשטיין. — האם גליון הערב בידך? (מוציא מידו את הגליון, ישים עינו בו) השער עולה!... תודתי. (משיב את הגליון).

ביכלר. — בדרכי אל ביתך קראתי את הידיעות שנתקבלו היום.

שרלוטה. — האם יש חדשות?

ביכלר. — רק פרטי הדברים הידועים זה כשמונה ימים... אחד המודיעים של העתון דבר בבית־החולים עם אחד הנפצעים... (קורא מעל הגליון). דברי פטר בידניק: „אנחנו עובדים בתחתית המחלה רוזמונדה. עוד אני מדבר עם החוצבים הקרובים, והנה פתאום נשמע קול נפץ. כלנו משליכים את כלי־מלאכתנו ורצים אל מוצא המחפרת. מאחרי יכשלו ויתנגפו אחדים. כאשר באנו לאם־המעבר פגשנו את הנסים והנמלטים מכל העברים. הגדוד התחתון אבד, יצעקו. שם גם בני. הנני מתאמץ להגיע אליו... ומאחרי ישמע קול: „המים מתפרצים!" הם רוצים לעצרני. נמלטתי מידם והנני רץ. כבואי אל הסולמות — זועה, מפלה, מתחת מעי הקורות והמוטות הוציאוני ויעלוני...". המודיע מתאר את הפצעים. (הפסקה).

שרלוטה. — מסכן!

וסרשטיין (בקול נמוך וברגש). — לבבי ישבר בקרבי.

ביכלר. — הוספה. התלגרף מודיע, כי גם פטר בידניק מת בפצעיו (מקפל את הגליון).

הרמינה (מוחה את דמעותיה מעיניה). — בעלי כבר ספר לי זאת. הפועל הזה היה אצלו לפני ששה שבועות. אז נסע ז׳אק בפעם הראשונה לדרובניץ לעמוד לימין הפועלים.

ביכלר. — כן, אומרים כי הוא דבר על לבבם כי ישבתו ממלאכתם.

וסרשטיין (בהתעוררות). — שְׁאֲנִי, הפועלים שבתו ממלאכתם, אחרי אשר כבר היה הדוקטור סאַמוּעל פה.

ביכלר. — מנין לך דבר זה?

וסרשטיין. — הפועלים שבתו לפני חדש ימים אחרי אשר נתן מהלכים למניות־רוזמונדה על הבירזה.

שרלוטה. — כמה? (לוחצת בכפתור. אור החשמאל יופיע).
וסרשטיין (בהתרשלות). — מעט. ששים ושלשה אלף זהובים — גם התמונות וצעצועי־מחשבת בכלל זה. עלי רק להעתיק שמה דירתי.
שרלוטה. — בלי ספק הנך חפץ לקחת אשה, אדוני וסרשטיין.
וסרשטיין. — לקחת אשה, איככה? אלו הייתי חפץ לקחת אשה, הלא הייתי בוחר לי דירה יותר מרוחה. לא, גבירותי, עמנואל וסרשטיין לא ישא עוד אשה. (יביט ביגון אל הרמינה). עמנואל, וסרשטיין אהב רק פעם אחת בחייו — ולא יאהב עוד הפעם כל ימיו. (ישב, יניח רגל על רגל).
הרמינה. — דבריך ישמעו בקינה נוראה.
וסרשטיין (בעצב). — יכן המה באמת. מה הנאה יש לי, אם הצלחתי בעסקי? ... יכול אני לחיות ברוחה ובנחת, אבל זולת זה!... מזלי הרע...

מחזה שני.

הקודמים, המשרת, אחרי כן ביכלער.

המשרת (יבוא משמאל הבמה, לבוש כסות־כנפיים שחורה ועל צוארו עניבת לבנה). — גבירתי רבת־החסד, האדון הרופא ביכלר הנהו פה.
שרלוטה. — בקשהו לבוא הנה. ואז תערוך את השלחן לשתית תה.
המשרת (יעלם לרגע אחד משמאל הבמה, ישוב אחרי ביכלער, יסגור את גנ־החרף ויביא אחרי כן את התה).
וסרשטיין. — גם אנכי אשאל לעצת רופאכם.
ביכלר (יבוא משמאל הבמה, יחזיק גליון של מה"ע בידו, יקוד מעט). — הילדים בריאים ושלמים, ומי הוא זה החולה?
שרלוטה. — אנכי... (תראה לו מקום לשבת). אבל כבר רָוַח לי.
ביכלר (ינהום). — מעת אשר שלחת לקרוא לי? כן הוא תמיד. (ישב).
שרלוטה. — כן. חשתי בראשי... עתה עבר.
ביכלר. — יהי כן, מצדי אין כל מניעה. הלא לבריאים יותר טוב לי ללכת.
וסרשטיין (ישב על מקומו כמקדם). זה ימצא חן בעיני. אך זה הוא רופא! אדוני הדוקטור, עליך להיות רופא גם בביתי.
ביכלר (מביט אליו ממעל לבתי־עיניו). — אַה?
וסרשטיין. — באמת! מעת אשר עסקי יצליחו — אין רגע בלי פגע, יכאב ראשי, ידוה לבי, ידקור צדי, הכלל — אין מתום בבשרי.

שרלוטה (בכעס). — האדון איננו בביתו. . .

המשרת. — אובי אמרתי לו דבר זה, אבל הוא צעק עלי כי אלך לראות היטב. אם האדון איננו עתה בביתו, אז יבוא שר־הפרשים הנה עוד הפעם כעבור שעה.

שרלוטה (מושכת בכתפותיה). — יהי כן.

המשרת (יוצא).

וסרשטיין (מגרד את ראשו). פי־פי־פי, הדבר הזה לא ינעם לרהיינברג.

שרלוטה. — מדוע?

וסרשטיין. — האם לא תדעי?

שרלוטה. — בעלי לא יספר עמי על אדות עסקיו ומסחריו. ומה זה עבר בינו ובין שראַם?

וסרשטיין. — שר־הפרשים נהרס לגמרי — זאת היתה מפלה.

שרלוטה. — האם באמת?

הרמינה. — על ידי אסון־המחפרת?

וסרשטיין (כפה לועס). — לא דוקא על ידי אסון המחפרת, אבל גם הוא גרם... לשראַם ולגיסו היה דרוש כסף. כאשר הוציאו את מניות־הרוזמונדה...

שרלוטה. — אז מכרו אותן?

וסרשטיין. — לא התנו עמהם, כי אין להם הרשות למכור תיכף את מניותיהם — יען כי על ידי זה יורידו את השער, לכן הלכו לבית־שלחני וילוו כסף — סך־הכל רבע מיליון. ויתנו את מניותיהם לערבון. בכסף זה פרעו את חובותיהם. פתאום שבתו הפועלים ממלאכתם, ולא היו עוד קונים למניות־הרוזמונדה. אבל השער לא ירד — אנחנו החזקנו בו, רהיינברג ואנכי. פתאום בא אסון המחפרת. אז משכתי את ידי — וכמדומה לי גם רהיינברג. המניות ירדו ונפלו. בית־השלחני דרש מידי שראַם כי ישיב את כסף ההלואה, לבל ימכרו את מניות־הערבון. אבל קצרה ידו לפרוע — לכן נמכרו המניות על הבירזה בזול הזול... עתה אין לו לא מניות ולא מחפרת.

שרלוטה. — אויה לי!

וסרשטיין. — מה איכפת לי?... אבקש לתת לי עוד כף אחת ביצי־דגה.

הרמינה. — הידע בעלי דבר זה?

וסרשטיין. — ומדוע לא ידע זה? הכל יודעים.

ביכלר. — כעבור שלשה שבועות נלאו הפועלים לרעב ויהיו נאלצים לשוב עוד הפעם אל עבודתם במחפרת. אבל בימי שביתת־הפועלים, לא חדלו המים מלכרות ומלחפור מתחת... וכאשר שבו אל המחלה...

וסרשטיין. — לבבי ימס בקרבי. אבל הן מי זה יאשם בזה?

ביכלר. — זאת היא השאלה!...

שרלוטה. — הלא תשתה עוד כוס חמים אתנו? (תגיש לו כוס).

ביכלר. — תודתי! הנני ממהר ללכת, נחוץ הדבר... (אל הרמינה) דרוש נא לשלום בעלך בשמי! (ישתחוה).

וסרשטיין. — ברכת אלהים עליך, אדוני הדוקטור!

ביכלר. — (יוצא).

מחזה שלישי.

שרלוטה, הרמינה, וסרשטיין יושבים אל־התה, אחרי כן יבוא המשרת.

הרמינה. — מעת אשר קרה האסון הזה לא ידע ז'אק שלום בנפשו. יומם ולילה יהגה רק במקרה זה.

שרלוטה. — בעלך הוא איש זר ומשונה—בפני וסרשטיין הלא יכולות אנו להגד זאת.

וסרשטיין. — אנא גבירותי, בפני מותר להגד הכל. (יגמא את התה).

הרמינה. — האם תקראי בשם זר ומשונה להאיש, אשר ירגיש בצרתם של העניים והאמללים.

וסרשטיין. — הנני אומר לכן, כי אסון־המחפרת נגע גם עד לבבי. כל כך נרעשתי, עד כי הלכתי אל הבירזה ואמכור את כל המניות והשטרות שיש להם איזו שיכות אל הגחלים. לא חפצתי גם לשמוע את שם הגחלים, אחרי אשר בגללם ירדו אנשים שאולה... ולבי ידע את אשר נבא לי. אנכי מכרתי את המניות והשטרות בשעה אשר השער עלה עד מרום גבהו. אחרי כן ירדו... אה! זה הוא, אמרתי בלבבי, החלום ושברו! טוב עשיתי כי מכרתי את המניות... טוב מאד... הבה אטעם עוד דבר־מה מהמעדנים!

המשרת (יבוא משמאל). — שר־הפרשים שראם...

שרלוטה — יבוא נא.

המשרת. — לא אל הגברת רבת־החסד בא, יאמר — כי אם אל הארון רב החסד.

זסרשטיין. — אל גן־החורף? אנא. (יוצא עם שרלוטה מהפתח האמצעי).
יעקב (אל הרמינה). — לכי נא גם את אליהם, ילדתי! (מובילה עד דלת־הזכוכית, אשר יסגרגה אחריה).
פרידהימר (ישב משמאל בפני הבמה). — האם כה נורא היה המחזה?
יעקב. — אין מלים בפי להתאר את האסון כמו. בשעה אשר באתי שמה הוציאו את גויות המתים ממעמקי המכרה. לפני מבוא המחפרת עמדו הנשים ותצעקנה ותבכינה מרה. אחרות מהן עמדו כאלמות. לא עצרתי כח להביט אל פני אלה האחרונות... אח, התמונות האיומות האלה נצבות תמיד לנגד עיני. הכל שחור. אבק הגחלים כסה בצעיף־אבל את כל הככר ומלואו. בלואי־הסחבות אשר על הגויות הצנומות והרזות האלה מלוכלכים ברפש וטיט, ורוח עזה וקרה נושבת מבין הקרעים ומביאה רעד ורטט בהעצמות היבשות והנחרות. גם השמים ממעל עין עפרת להם. גם הילדים הקטנים—ומספרם לא מעט—אשר פני זקנים ויגיעי־כח להם, — הילדים הקטנים האלה, נדמה לי, מביטים ביראה ופחד אל הלֹעַ השחור, אשר יום יבוא ויבלע גם אותם. יום יבוא וגם הם ירדו אל המקום הזה, אשר משם יוציאו עתה את גויות אבותיהם. עוד בילדותם יסחבו פה מתחת קרונות-הברזל — בעד ארבעים וחמש צלמים ליום... אחרי כן כאשר יהיו לחוצבים יקרסו, יכרעו בהחורים האלה ויחצבו בהגחלים בחשך ועלטה — אי־זהירות קלה דיה להם כי ימותו בחניקה... הפעם התפרצו המים וישימו קץ לחיי פועלים רבים... (מכסה את עיניו) ובכל זאת ירדו מחר עוד הפעם אל בור צלמות זה. אין להם ברירה אחרת! אם לא יעשו כזאת — יגועו ברעב ובקור.
פרידהימר. — ידידי הצעיר, אין איש אשר יסבול יותר מאשר יוכל שאת, כן עשה אלהים בחכמתו. ההולך יחף יש לו עור עב על כפות רגליו, יאמר משל הקדמוני.
יעקב. — הזאת היא כל הנחמה?
פרידהימר. — העניות והפגעים לא רבים המה עתה מאשר היו לפנים. להפך המצב הולך הלוך וטוב.
יעקב (יושב). — אם כן לראות ולהתבונן מבלי עשות מאומה? אם כן לקוות ולצפות כי הכל יתוקן מעצמו?
פרידהימר. — סבלנות!... על הדבר אשר יש לך עתה לרהיינברג, הנני אומר לך יישר כחך. על כן באתי הנה... אבל בזה גם תשים קץ להתערבותך בדבר.
יעקב. — ואני אומר, כי בזאת רק החלה

מחזה ששי.

הקודמים, יעקב, פרידהימר.

יעקב (יבוא משמאל). — בוא נא, אדוני הדוקטור! אין אנחנו צריכים לנטילת־רשות הכניסה.

שרלוטה. — אַה, אדוני הדוקטור! (צועדת לקראת פרידהימר). אורח יקר! (כלם יעמדו ממקומם).

פרידהימר (מושיט לה את ידו).

וסרשטיין. — אכבד, אדוני הדוקטור!

פרידהימר (ינענע לו ראשו, יפנה אל שרלוטה). — האין האדון רהיינברג בביתו?

שרלוטה. — עוד לא בא הביתה.

וסרשטיין. — לנכון יושב הוא עתה בקלוב האקראהו על ידי הטיליפון?

יעקב. — כן.

שרלוטה. — המשרת יקראהו.

יעקב (בלחש אל שרלוטה). — הנח לו לוסרשטיין — בכלל הייתי חפץ להשאר עתה לבדנו.

וסרשטיין. — האקראהו בטיליפון?

שרלוטה. — אנא!

וסרשטיין. — תיכף ומיד. (יוצא מימין).

הרמינה (בקול געגועים). — ז'אַק, עוד לא נשקתני.

יעקב. — סלחי לי יונתי! (מנשקה על מצחה).

הרמינה. — יראה אנכי, כי קרה איזה דבר בלתי נעים! הכרת פניך תענה בך.

יעקב. — עשו אתי את החסד והִשארו עם וסרשטיין מחוץ — או שלחוהו מזה.

שרלוטה. — לא נקל יהיה הדבר. פריץ הזמינו הנה.

הרמינה (בקול דממה דקה ליעקב). — פחד פחדתי, כי קרה לך, חלילה...

יעקב (גם הוא בלחש). — אל תדאגי, לנפשי לא קרה דבר, הנני מבטיחך.

וסרשטיין (ישוב). — קראתיו בטיליפון. יבוא.

שרלוטה. — תודתי... התחפוץ סיגרה?

וסרשטיין. — הנני חפץ — לא אחפוץ, כרצונך.

שרלוטה. — אם כן נצא נא מזה.

פה! (לוחץ את כף ידו, ינענע ראשו ליעקב). איפה הוא וסרשטיין?
יעקב. — שם.
רהיינברג. — (ממהר אל דלת־הזכוכית).
יעקב. — אנכי יש לי לדבר אתך! ולא וסרשטיין.
רהיינברג. — אתה?... הניחה נא לי רק לדרוש בשלומו! (פותח מעט את הדלת, קורא בחבה יתרה) ערבא טבא, וסרשטיין!
וסרשטיין. — ערבא, רהיינברג.
רהיינברג. — היש לך חפץ בי?
וסרשטיין. — אין לי חפץ, אנכי רק קראתיך בטיליפון.
רהיינברג (במתיקות). — עתה בעצמך טרחת!
יעקב (בקול יבש). — בוא נא הנה — וסגור את הדלת!
רהיינברג (עושה זאת והולך לפני הבמה). — מה הניע את מעלתו לכבדני בבואו?
פרידהימר (בקול נמוך). — עלינו לדבר אתך בענין נכבד מאד.
רהיינברג. — עלינו?... שניכם?
יעקב. — אמנם כן, ואני אגיד לך דבר זה בשתים מלים (בקול דממה וחודר לב). אתה הרסת את שר־הפרשים שראַם — ועליך לשלם את נזקו.
רהיינברג (גם כן בקול דממה). — אנכי הרסתיו? (שחוק של עצבים מתפרץ מגרונו) בינתך סרה מעליך! הוא הרס את עצמו בידיו, הוא ולא אחר. (מושך את יעקב צעדים אחדים הצדה, לוחש באזניו). וגם אנכי נהרסתי על ידו!
יעקב (בתמהון). — מה?
רהיינברג. — הנני במצב נורא ואיום — הדבר הוא בסוד. אל ידע נא איש מזה. — (מתבונן הנה והנה בפחד). — ופחות מכל יודע דבר זה לוסרשטיין, כי הוא יספר את אסוני מחר על הבירזה — ואז אבדתי.
יעקב. — מה קרה?
רהיינברג. — הנני בין המצרים. הנני חיב מניות רוזמונדה ואין אני יכול להשיגן. המניות נעלמו פתאום משוק־סוחרי־השטרות. ראשי נתון בתליה — ואם הוא יחפוץ, יחנקני.
יעקב. — הוא? מי?
רהיינברג. — זאת לא אדע. נורא הדבר. האיש אשר לא אראהו, יוכל לעשות בי, ככל אשר יחפוץ. בידו לשית את המחיר על המניות — ככל העולה על רוחו. לו ידעתי מי הוא האיש, כי אז

פרידהימר. — אולת! שמח נא אם לא יגעו בך לרעה! אתה חפץ להגן על אחרים — ומי זה יגן עליך, ידידי הצעיר?

יעקב. — אין אני חפץ לשום לב לזה.

פרידהימר. — מי נתן לך הצדקה להתערב בעניני פועלי־המחפרת

יעקב. — סניגור אנכי.

פרידהימר, — הרשה נא לי לספר מעשה שהיה. אנכי קראתי זאת בספר־הזכרונות של רבי יהושע משפייר. הוא כתב את זכרונותיו בדרך־מנוסתו מארץ הרהיין אחרי אחד הגירושים. רבי יהושע כותב; בחדש מנחם אב בשנת הקמ״ג נראו במאינץ אותות של רדיפות ביהודים. מקרה מיוחד קרה את הנער משה בן אברהם. משה היה נער אמיץ־לב בנו של סוחר, הנער חפץ להיות לגדול בישראל. וכה ישב בליל־קיץ אחד על ספרי חכמינו הראשונים ויהגה בהם. פתאום שמע בחשכת־הלילה קול אנחה ואנקה. הוא נשקף מבעד ההלון. קול הצעקה והיללה התפרץ מחוץ לחומת הרחוב היהודי, הצוחה האיומה הולכת הליך וגדול לבבו נשבר בקרבו לשמוע את הזעקה ויתרומם ממקומו ויתפרץ החוצה. אמו התעוררה משנתה לקול צעדיו בבית. „אנה תלך, בני, בשעה מאוחרת כזאת בלילה?״.. „אמי, אני שומע קול קורא לעזרה!״... ויעלם באפלת־הליל... בראות האם כי בנה לא ישוב פחדה פחד גדול, ותקם ממטתה ותלך החוצה לבקשהו... גם היא לא שבה... למחרת בבקר מצאו את משה דקור לפני שער החומה, ועל יד הגויה המתה ישבה האם שמחה וצוחקת... היא השתגעה... ומה תאמר אתה למקרה זה?

יעקב. — אומר, כי אוהב אנכי את משה ממאינץ זה, ואני מתגאה בו. כל איש מחויב ללכת בדרכו זה. הקריאה לעזרה יכולה להיות גם אמתית.

פרידהימר. — אבל חלשים אנחנו יתר מדי.

יעקב. — אם החזק יהיה לנדיב מה הרבותא בזה? אבל החלש! זאת תהלתו.

פרידהימר (מושך בכתפותיו' פורש את זרועותיו ומורידן עוד הפעם).

מחזה חמישי.

הקודמים, רהיינברג.

רהיינברג (יבוא משמאל, יגש אל פרידהימר). — זה אך שמעתי, כי מעלתו

מהם ואיפה המה התכסיסים? אם לא ימכרו את השטרות הגרועים, הלא אז יהיה קץ ותכלה לכל העסקים, גם אני מכרתי. (הרמינה ושרלוטה נכנסות מהפתח האמצעי).

רהיינברג. — האם הושב לך כספך במלואו, וסרשטיין?

וסרשטיין. — זה כבר. ואתה, רהיינברג?

רהיינברג (במנוחה אנוסה). — גם אנכי. מאליו מובן!

וסרשטיין. — מה לנו ולשר־הפרשים? האכיר את שר־הפרשים, הארעהו? הנדע את שר־הפרשים?

מחזה ששי.

הקודמים, המשרת אחרי כן שראם.

המשרת (משמאל, יודיע). — האדון שר־הפרשים שראם.

רהיינברג (בחפזון). — אינני בביתי.

המשרת. — הוא כבר שאל את השוער.

רהיינברג. — אין שעתי פנויה לקבלת משחרי־פני.

יעקב (בקול רממה לרהיינברג). — הן לא תוכל להשתמט ימים רבים מבּרוּר הדברים בינך ובינו... אם מקודם או לאחר זה.

רהיינברג (בקול רם). — אין רוח נכון בקרבי עתה. ראשי יסוב עלי כגלגל... דבר נא אתה אתו.

יעקב. — אנכי?

רהיינברג. — או ידבר אתו יהיה מי שיהיה מכם... עשו, כטוב בעיניכם! אנכי אינני בביתי. (יוצא מימין).

יעקב (יתעודד, אל המשרת). — יבוא נא האדון המחכה

וסרשטיין (יחזיק את המשרת בבית־ידו, יגיד לו בקול נמוך). — בן־אדם!... הלא חזק הנך. אם תשמע מעבר הדלת קול צעקה, אז תמהר לבוא הנה — ואז... (יעשה תנועה כאיש הדוחף את חברו החוצה).

המשרת. — טוב מאד (יוצא).

וסרשטיין (בלחש לשרלוטה). — איה הפעמון?

שרלוטה (תורה באצבע, מפחדת). — שם... למה הוא לך?

וסרשטיין (מושך כתפותיו). — אי אפשר לדעת מראש.

הרמינה. — שרלוטה, אולי טוב לנו כי נצא מזה. (תסב פניה לימין)

שראם (מתפרץ משמאל, כובעו על ראשו. בראותו את הנשים ישאר כמסומר אל מקומו, יסיר את הכובע מעל ראשו, ישתחוה בקומה־זקופה השתחויה קלה).

שרלוטה (בשחוק קל אנוס). — יומא טבא, אדוני שר־הפרשים!

הלכתי אליו ואומר לתת לו חצי הוני ורכושי. בידו לדרוש ממני את כל רכושי — ועלי לתת לו עד היתד האחרון שבקיר, ועלי יהיה עוד לשמוח אם לא יכביד עלי אכפו להשאר מחוץ להבירזה.

יעקב (ברצינות). — זה ענשך!

פרידהימר (יקום ויגש אל יעקב). — האם יש לך עוד צרך בעזרתי, או אולי עלתה בידך לבדך להוכיח לרהיינברג צדקת דרישתך.

יעקב. — בלתי אפשר היה הדבר.

פרידהימר (אל רהיינברג). — שים נא לבך לדברי גיסך! הוא בקשני ללות אותו הנה, אולי תטה אזן לדברי אני.

רהיינברג (במבוכה). בוראי, בוראי!

פרידהימר. — בלי ספק לא הונית את שר־הפרשים — לפי מושגי הבירזה. אלו היה גם הוא סוחר, אז לא היה לו המשפט להתאונן עליך. אבל גדול הנך ממנו בעסקי הבירזה, לכן חובה מוטלת עליך להגן עליו מפני הנזק וההפסד.

רהיינברג. — אין כל חובה מוטלת עלי. זאת יאמין רק גיסי אשר יגן על שראם — לא אדע, מדוע.

פרידהימר. — יען כי יאמין, ובצדק, כי מקרה כזה יהיה לחרב בידי שונאי ישראל, כן אחשוב גם אני. לכן באתי הנה לבקשך כי תעזור לשראם.

רהיינברג. — מעלתו שוגה, שראם איננו ראוי לעזרה, הוא התנהג בקלות־דעת נוראה. (ירקע ברגלו). מדוע נתן את מניותיו לערבון? מדוע לא החזיקן בארונו? מלבד זאת היתה שפלות ידיו במשק המחפרת הסבה לכל האסון אשר קרה שם... ובעד המחפרת האומללה הזאת שלא היתה שוה גם שני מיליון, — בעדה לקבל שלשה מיליון — זה מצא חן בעיניו! ועתה, אחרי אשר הרס בקלות־דעתו את עצמו ואת אחרים, — עתה יתאונן... ישאל נא את פי וסרשטיין אם אנכי הסבותי במפלתו של שר־הפרשים? רק מקרה היה (בקול כבויש) — פגע רע... (ימהר אל הדלת, קורא). וסרשטיין!

וסרשטיין (מגן החורף) — רהיינברג? (נכנס). — מה חפצך?

רהיינברג. — הגד נא. אם השתמשתי באיזה תכסיסי־בירזה להוריד את שראם מנכסיו?

וסרשטין. — תכסיסים, איככה? אתה מכרת את המניות, יען כי נטיה זו שררה אז בבירזה. אני, אתה, הוא, אנחנו, אתם, הם — הכל מכרו. סחורה גרועה ימכרו. הרוזמונדרים נפלו וימהרו להפטר

יעקב. — אלו היו המניות בידך בלתי ממושכנות, אז הלא יכולת לחכות עד עבור הבהלה, ירידת השער, שבאה אחרי אסון־המחפרת. כעת עלה שער המניות עוד הפעם למעלה.

שראַם (בשחוק של קצף). — מובן הדבר, כעת הלא נבצעה המזמה. הלא כבר נצלו אותי!

פרידהימר (בקול נמוך ליעקב). — כבוש נא את כעסך!

יעקב. — לא ארגז!... (יפנה לשראם). החלטתי להשכילך בינה ולא אחדל עד אם כלותי דברי. הונך אבד, אבל בך בעצמך האשם. והאשמה הזאת כפולה היא. לראשונה חטאת לנפשך כי נתת את המניות לערבון. בדבר זה נכשלת על ידי חוסר ידיעתך בעניני מסחר, וצר לי על זה. הרב פרידהימר יעיד לך על זה.

שראַם. — מה לי ולהרב!

יעקב. — אבל גדולה היא אשמתך השניה, ובגללה אין אתה ראוי לרחמים.

שראַם. — עתה אתן לך, חביבי, לכלות את דבריך. חפץ אני לראות עד היכן מגעת חוצפתך.

יעקב. — היא מגעת עד האמת! האשמה השניה שאנכי מדבר עליה היא, כי לא שמת עינך ולבך אל המחפרת שלך. זה המשק המביש והנלוז...

שראם (בקצף גדול). — מה יערב לבך להגיד?

יעקב (בהתרגשות). — המשק הנלוז הזה הרס לא רק את הונך ורכושך, כי אם גם את חיי הפועלים. בעת אשר אתה היית רודף תענוגים ופנוקים, נתת לעבדיך לעבוד בשבילך עבודת פרך בגיא צלמות.

וסרשטיין (בקול נמוך ובהתפעלות לפרידהימר). — הנה זה יכבדהו מנה אחת אפים!

יעקב. — אנשים, נשים וטף ענית בסבלותם מתחת לארץ — וכל זה בשכר המספיק רק כדי לרעב.

שראם (בקצר רוח). רק הלאה!

יעקב. — כן, רק הלאה! וכן התנהג הדבר שנה בשנה, עשרות שנים. גם לא דאגת לחיי הפועלים שהיה תמיד בסכנה! עד אשר בא האסון, אשר צריך היה לבוא... ועתה מלאך לבך להתאונן על כי שטף המים, אשר פרץ בהמחפרת, שטף גם הון הבלך?... ומה תעשה להמומתים? אנכי ראיתי את החללים, בעיני אני ראיתים. ראיתי גם את האלמנות והיתומים, אשר יסבלו עתה חרפת רעב, יען אשר

שראַם (ישתחוה עוד הפעם השתחויה קלה, יפנה אל יעקב). — איפה הוא האדון רהיינברג?

שרלוטה. — בעלי יצטער מאד — עליו, לדאבון נפשי, ללכת מזה תיכף.

יעקב (ברוח קרה). — רהיינברג מלא ידי לדבר אתך בשמו.

שראַם (מסתכל בו בעין חודרת), אתה?

שרלוטה. — הגברים יש להם לדבר בעניני עסק? בואי, הרמינה, לא נפריע אותם מדבריהם... אַדיה, ארוני שר־הפרשים! (היא והרמינה יוצאות מימין הבמה).

מחזה שביעי.

יעקב, שראַם, פרידהימר, וסרשטיין.

שראַם (משתחוה כמקדם, מחכה עד צאת הנשים, אחרי כן יפנה אל יעקב). — אתה הנך בא־כחו של רהיינברג לדבר אתי — על דבר התרמית?

יעקב (במנוחה). — הנני מיעץ לך, כי לא תשתמש בבטויים כאלה...

שראַם (בלצון של מתגרה לריב). — ואם לא אעשה כזאת?

יעקב. — אז אפסיק את שיחתי זאת — אשר אנכי בעצמי חפצתי בה. הדברים צריכים ברור.

שראַם. — ומה יש פה לברר?

יעקב. — ראשית כל, אין פה כל תרמית.

שראַם. — זאת תגיד אתה!

וסרשטיין. — זאת צריך להגיד כל איש

שראַם (ימוד במבטו את וסרשטיין מכף רגלו ועד קדקדו). — מי הוא זה?

וסרשטיין (בהסברת פנים). — שמי הוא וסרשטיין.

שראַם (יסוב לו גבו, יפנה אל יעקב). — הוני ורכושי נכחדו. ואתה תנסה להוכיח לי, כי הכל נעשה בצדק.

יעקב. — כן, דבר זה אנסה.

שראַם. — הכל יכול — הטוען!

יעקב (כּושל ברוחו). — ארוני שר־הפרשים, נדבר נא במנוחה!... רק יד המקרים הרעים אשר נפגשו היתה בזה. הן רהיינברג לא חטא ואשם, אם מניותיך נמכרו בלי הון.

וסרשטיין. — למה נתת את מניותיך לערבון?

שראַם (ירעם). — שים יד לפיך!

וסרשטיין (נבלט). — הנני שותק! (ירתע לאחוריו).

מערכה רביעית.

(תבנית הבמה כבמערכה השניה, השעה השלישית אחרי הצהרים).

מחזה ראשון.

ו ב י, ו ס ר ש ט י י ן.

ו ס ר ש ט י י ן (נכנס דרך הפתח אשר באמצע הבמה, ובי הולכת אחריו). — הבביתו הוא הארון הדוקטור?

ו ב י. — איננו בביתו, גם את ארוחת הצהרים לא אכל היום בביתו.

ו ס ר ש ט י י ן. — הגד נא איפוא לגברת הבית, כי אנכי הנני פה. שמי הוא וסרשטיין.

ו ב י (מסתכלת בו היטב). — גואלי, אנכי לא הכרתיך כלל.

ו ס ר ש ט י י ן (גם הוא מתבונן עליה). — גם אנכי לא אכירך... גם עתה עוד לא ארע מי את.

ו ב י. — אנכי הייתי אמה בבית הארון הילמאן, בעוד אשר העלמה הרמינה היתה בבית הוריה.

ו ס ר ש ט י י ן. — נשמתי! נזכרתי, את היא החתול אישר חשדה בי ולא נתנתני לגשת אל כלי־הכסף.

ו ב י. הנה גבהה קומתך ותגדל מני אז.

ו ס ר ש ט י י ן. — אכן, בת־יקרה, גדלתי... (יקיש על כיס־החזה) ... ביחוד פנימה... (מוציא מכיס אפודו צרור שטרות, מבקש שטר בן חמש ונותנו לובי), קחיהו!

ו ב י (מחזקת את השטר בין שתי אצבעותיה, בחשד). — האקנה לך דבר־מה בעדו?

ו ס ר ש ט י י ן. — לא, אני נותנו לך במתנה.

ו ב י (משלכת את השטר על השלחן). פנה לך אל אחרת... אנכי הנני עלמה ישרה.

ו ס ר ש ט י י ן. — למה כה תקצפי? אנכי נתתי לך, פשוט, רק דורון. אינני מבקש דבר.

ו ב י. האם באמת?

אבותיהם מתו למען אביר־הפרשים לבית שראם... ואתה גם לא באת אל קבורת־המתים, לתת להם את הכבוד האחרון.

שראם. — אבל אתה היית שם! ספרו לי דבר זה.

יעקב. — אמנם הייתי שם.

שראם. — אתה היית שם גם בשעת שביתת־העבודה! יען אשר הפועלים חדלו לרדת אל המהלות, לכן נקוו שם המים. מתחלה לא הבינותי, מה אתה מבקש שם. מה להיהודי ישם? שאלתי את נפשי.

יעקב. — היהודי עשה את חובת הנוצרים.

שראם. — גיסך נקי־הכפים הגיד לי אז כי שוטה אתה, וירב עמך על התערבותך... אבל עתה אבין את המזמה גם אתה עזרת על ידו!

יעקב. — לא אמת הדבר!

שראם. — אה, יהודים ארורים!

יעקב. — חזור מדבריך אלה!

וסרשטיין (בקול נמוך לפרידהימר). — אצוה להשליכו מפה (מצלצל בפעמון).

שראם. — ואם לא אחזור מדברי — גם אז תסלח לי. כבימים ההם.

המשרת (יכנס).

שראם. אנכי מכירך! אתה מצדיק את גיסך — והנך מבקש להצדיק גם את נפשך.. יהודים ארורים.

יעקב (אשר התחלחל לשמע המלים „כבימים ההם" יתנפל על שראם ויכהו לחי).

שראם (יתגורר בשכור, הכובע נופל מעל ראשו, כעבור רגע יחפוץ להתנפל בצעקת־שגעון על יעקב, אבל פרידהימר ווסרשטיין ימהרו להפריד ביניהם, המשרת יתפשהו מאחוריו בשתי זרועותיו והוא סוחב את המתקצף ומשתגע אל הדלת אשר משמאל, ומשם יוציאהו. כל זה יעשה כהרף עין).

וסרשטיין (ישא אחריהם את הכובע, ישליכהו מחוץ לדלת, יסובב שתי פעמים את מפתח־הדלת ויסגרנה). — אאאה — זה היה תענוג! הן לא יוכל להכחיש את מכת־הלחי — הלא עדים יש לנו! (משפשף את ידיו).

יעקב (עומד אחרי ההכאה דומם, עתה יגיד ברעדה). — הוא לא יכחישה.

פרידהימר (מתנפל באחד הכסאות ומדבר לנפשו בדאגה). — כמשה ממאיני.

(המסך נופל)

מאחורי הדלת — זו היא מדה אנושית, אם אך יחפצו לדרוש ולחקור דברי־מה.

הרמינה. — ז׳אק הזכיר פעמים אחדות את שם ואורצליכנר — יותר לא שמעתי, הם דברו בקול נמוך מאד.

וסרשטיין. — הם דברו בקול דממה? אז, תהלה לאל, אין בזה כל סכנה.

הרמינה. — וגם ואורצליכנר היה פה היום לפני הצהרים — זה כבר לא היה בביתנו, וז׳אק הלך אתו מפה. הם הגידו לי אדיה בשחוק על שפתותיהם.

וסרשטיין (ברוח מֻרְוָח). — הלא רואה את כי לשוא פחדת פחד, לשוא!... ומה דמית בנפשך?

הרמינה. — דמיתי, את אשר תדמה גם אתה בנפשך, כי יש פה איזו שיכות למעשה שראם.

וסרשטיין. — זה יזהר מפני בעלך לבוא בקרבתו. הלא הוא כבר בא על שכרו ויקבל מכת־לחי כפולה שמונה! כרעם בגלגל נשמע הד קולה.

הרמינה. (תאנח). — אין המקרה הזה יכול לעורר בי שחוק.

וסרשטיין. — לא כן אנכי. לכל התבל ספרתי זאת. על הבירזה עשה דבר זה רושם טוב עד מאד.

הרמינה. — אח, שטות!

וסרשטיין. — אין מלים בפי להגיד לך איך נגע הדבר בלבי. לו שמעת איך התהפך בזכותם של הפועלים העניים! גם חם, גם קר עברו על גבי. אני נושא ונותן, סוחר ומוכר, הכל בשביל הכסף. אבל מלבד הכסף יש עוד דבר אחד בתבל: כבוד!

הרמינה. — כן, דבר זה שגור בפיו!

וסרשטין. — אנכי אינני יכול להגיד כדברים האלה. אבל הדברים נגעו עד לבי. יודע אנכי, כי אין ואפס הנני — אם יש לי כסף או אין... מי ומה אנכי, ועלי לקבל כל חרפה וגדוף באהבה. אבל, תהלה לאל, יש עוד גם יהודים אחרים... מי יודע אולי אם הייתי גם אנכי לומד דבר־מה ולא הייתי כל ימי כאסקופה הנדרסת תחת רגלי אחרים — אולי הייתי אז גם אנכי איש אחר לגמרי... אל נא תתנגדי לדברי... מה חלקי וגורלי בחיים? עלי לקנות הכל בתבל — בכסף, במזומנים. עלי לשלם בכספי בעד הידיעות, בעד האהבה, עלי לשלם גם בעד זה שלא יביטו עלי בעין רעה — כאלו הייתי כל ימי חיי באכסניה... אם יש לי כסף, אז יקראוני בפני בשם הארון

ו ס ר ש ט י י ן. — בימי עניי קדמת את פני בכבוד ובחבה — לכן הא לך שכרך.

ו ב י. — הנני מנשקת ידך! (לוקחת את הכסף).

ו ס ר ש ט י י ן (לנפשו). — זאת היא נקמתו של עמנואל וסרשטיין (אל ובי). הודיעי להגברת כי אנכי פה!

ו ב י. — תיכף ומיד, אדוני פאָן וסרשטיין. (יוצאת מימין הבמה).

ו ס ר ש ט י י ן (מביט אחריה). — הכסף יענה את הכל!

מחזה שני.

ו ס ר ש ט י י ן, ה ר מ י נ ה.

ה ר מ י נ ה (באה מימין). ארוני וסרשטיין!

ו ס ר ש ט י י ן. — הנני מנשק את ידך גברת הדוקטור! האם בעלך איננו בביתו?

ה ר מ י נ ה (צלולה במחשבותיה). היש לך מה להגיד לו?

ו ס ר ש ט י י ן. — אין לי כל דבר נכבד — הואלתי רק לדרוש בשלומו.

ה ר מ י נ ה (כמדברת אל נפשה). — הוא הלך — אנה? (תשב).

ו ס ר ש ט י י ן. — ועלי מאין לדעת זאת?

ה ר מ י נ ה. — לא אדע נפשי, נפעמתי ואין מנוחה בקרב לבבי.

ו ס ר ש ט י י ן. — האם תחרדי, גברתי, בכל עת אשר בעלך ילך מביתו? נכון אנכי להשבע, כי איש אמונים הוא.

ה ר מ י נ ה. — אח, אתה תחמוד לך לצון... לא אוכל לגרש מלבבי את הפחד, מעת אשר היו בביתי שני פקידי הצבא!

ו ס ר ש ט י י ן (ישב). — איזה פקידי־צבא?

ה ר מ י נ ה. — אתמול באו — כאשר שמעתי בפרוזדור את קול צלצול חרבותיהם...

ו ס ר ש ט י י ן. — ותפחדי? ומה החידוש... מה היה חפצם בביתך?

הרמינה. — אין הדבר נכבד כל כך. הם התמהמהו בביתי רק רגעים אחדים. ז'אק הגיד לי אחר כן, כי הם באו אליו על דבר ריב ירושה, אשר היה בו, פעם אחת, בא־כחו של וואורצליכנר בבתי־הערכאות. והם, בעלי ופקידי־הצבא, הזכירו באמת את שם וואורצליכנר. אנכי עמדתי על יד הדלת ואטה אזני ואקשב — עשיתי כזאת רק מפחד, האמין לי, רק מפחד אשר פחדתי.

ו ס ר ש ט י י ן. — למה לך להצדיק את נפשך. להטות אזן ולהקשיב

הרמינה. — בבית־דין הוא. (עוד הפעם בדאגה) מדוע בושש לבוא... מה תבקש ממנו?

רהיינברג (בלחש). — לא כלום. רק אמתלה בקשתי... עליך לבקש את וסרשטיין כי יחוס עלי! הוא לא ישיב את פניך ריקם. הוא אהבך עד לשגעון. ועדין...

הרמינה. — מה זה נהיתה?

רהיינברג. — בידו לשים מחנק לצוארי. בידו נמצאות מניות־הרוזמונדה, אשר אני חיבן לאחרים. עתה יודע אני זאת אל נכון. אם יחפוץ להכביד עלי ידו, אז אבדתי... בקשי נא אותו לעשות אתי חסד!

הרמינה. — טוב (תפנה לשמאל).

רהיינברג (בקול). — התדעי, הרמינה, יותר טוב יהיה אם אכתוב את הדברים האלה לזאק על הגליון... (ישב אל שלחן־הסופרים) את תוכלי לשכוח דבר־מה (מקשיב כותב למראית־עין).

הרמינה (הולכת לוסרשטיין). — אדוני וסרשטיין החביב, יש לי שליחות־מדינית אליך.

וסרשטיין (יהרומם ממקומו). — כך? מי הוא שולחך?

הרמינה. — פריץ. הוא גלה לפני את מצבו. בידך להציק לו.

וסרשטיין. — אנכי? שחוק הוא!

הרמינה. — לא אבין הדבר כמו. הוא אומר כי בא במועקה

וסרשטיין (ימצא את החידה). — בגחלים? רוזמונדים!

הרמינה. — כן.

וסרשטיין. ואני האמנתי, כי שלזינגר הוא... אם כן רהיינברג הוא?

הרמינה (מתחננת). — אל תדכאהו! האעזוב אתכם לבדכם?

וסרשטיין (ינענע ראשו).

הרמינה (יוצאת משמאל).

וסרשטיין (הולך לימין הבמה, ידפוק על כתפו של רהיינברג). — רהיינברג, הנך חמור!

רהיינברג (יקום, בהכנעה). — מדוע, אדוני לבית וסרשטיין?

וסרשטיין. — יען כי נלחצת אל הקיר.

רהיינברג. — הנני בידך.

וסרשטיין. — ויען כי תירא מפני. מפני עמנואל וסרשטיין! אמנם ראוי היית, כי אשלם לך כפעלך, יען כי הכלמתני כפעם בפעם... אבל... (יביט לשמאל)... אנכי אוציאך מידי לרוחה!

לבית וסרשטיין — ואם אך אסוב מעט הצדה — אז ישחקו ילעגו לי. (בקול תחנונים). נכמרו רחמי עלי.

הרמינה. — מה היה לך היום?

וסרשטיין. — יהמה, יחמר בקרבי דבר־מה — ולא אדע אכנהו. דבר־מה ינקר, יחטט בקרבי — שם עמוק, עמוק בלב — אבל לא אדע מה הוא. הנני מרגיש כי איזה משא כבד יכבד עלי, יכריעני, ידכאני, עד כי אנוס אנכי לזחול — ועל ידי עומד אלופך בעלך, ופתאם יגביה עוף, ירומם, ינשא כצפור! לא אבין איך יוכל לעוף— ואני מנשא עיני להביט אחריו...

הרמינה. — הלא איש טוב הנך, אדוני וסרשטיין.

וסרשטיין. — הבלים! ...

(דופקים על הדלת).

מחזה שלישי.

הקודמים, רהיינברג.

רהיינברג (יבוא מהפתח אשר באמצע הבמה). — יומא טבא, אבבר, אדוני לבית־וסרשטיין!

וסרשטיין (בהתרשלות). — יומא, רהיינברג! עתה עלי ללכת.

רהיינברג (לוחץ את כף ידה של הרמינה, ואומר לה בקול דממה וחודר לב). — עצריהו נא עוד בזה!

הרמינה (בקול דממה). — מדוע?

רהיינברג (כמקדם). — עליך לתמוך בידי! (בקול) אדוני לבית וסרשטיין!

וסרשטיין (ישאר לעמוד על יד הפתח). — מה לך?

רהיינברג — המתן נא לי מעט.

וסרשטיין. — למה?

רהיינברג. — אז תקחני במרכבתך, אשר ראיתיה למטה.

וסרשטיין (בהתול). — כך הוא!... אבל אני כבר נתפטרתי מכם

הרמינה (בשחוק קל). — הלא יכול אתה לשוב אלינו.

וסרשטיין. — גם זה אמת. לשוב — יהי לשוב. (ישוב, ישב בפני הבמה משמאל).

רהיינברג. — בעוד רגעים אחדים הנני נכון ללכת אתך, אדוני לבית וסרשטיין! (אל הרמינה). האם בעלך איננו בביתו? (ימשכנה אחריו לפני הבמה מימין).

ו ס ר ש ט י י ן (ישים את כובעו על ראשו, מקפל את ידיו). — שמע ישראל!...
(מתפלל בלחש).

פ ר נ ץ. — מהר נא ולך!

ו ס ר ש ט י י ן. — הנני הולך — דרך מר! (יוצא מהפתח האמצעי).

מחזה ששי.

פ רנץ, ר ה י י נ ב ר ג, אחרי כן ה ר מ י נ ה.

פ ר נ ץ. — עלינו לגלות את אזן רעיתו, למען לא תרגיזו אחרי כן בבכיותיה.

ר ה י י נ ב ר ג. — הפצע מסוכן?

פ ר נ ץ. — כאשר שאלתי זאת את הרופא ביכלר, עוה רק את פניו...

ר ה י י נ ב ר ג. האם לא יזיק לו המעבר?

פ ר נ ץ. — הם נלחמו בקני־רובים בבית־למוד לרוכבים. שם עשו לו את התחבשת הראשונה. אז לא חדל מלבקש כי יביאוהו לביתו. ביכלר נאלץ לעשות רצונו. סערת־הנפש היתה מזקת לו עוד יותר.

ר ה י י נ ב ר ג (יפתח את הדלת משמאל). — הרמינה!

ה ר מ י נ ה (נכנסת). — פריץ?

פ ר נ ץ. (ישתחוה דומם).

ה ר מ י נ ה (מבטת אל פרנץ בהשתוממות). — מה קרה?

ר ה י י נ ב ר ג. — ילדה חביבה, הלא בת־דעת את — את יודעת, כי מקרים שונים בחיי האדם.

ה ר מ י נ ה (בקול צעקה), מה נהיתה?

פ ר נ ץ. — אל תבהלי, גברתי רבת־החסד... עוד יש תקוה

ה ר מ י נ ה (תזעק מרה). מה, מה?

פ ר נ ץ. — יעקב שלנו...

ה ר מ י נ ה (בבהלה). — ז'אק? מה היה לו, בשם אלהים?

פ ר נ ץ. — הוא נלחם במלחמת־שנים.

ה ר מ י נ ה. (תכרע בקול יללה).

פ ר נ ץ. — הרופא מקוה כי אין סכנה.

ר ה י י נ ב ר ג. — התשמעי! חזקי ואמצי

פ ר נ ץ. — אל תרגיזי רוחו

ה ר מ י נ ה. — איפה הוא?

רהיינברג (יתפוש את ידי וסרשטיין ברגש). — איש מיטיבי וחסדי... אבן גריב הנך.

מחזה רביעי.

הקודמים, ובי.

ובי (מתפרצת אל חכמה). — אדוני לבית רהיינברג

רהיינברג. — למה כה תצעקי?

ובי. — האדון הדוקטור ואורצליכנר עומד בחוץ, והוא חפץ לדבר אתך

רהיינברג. — אתי.

ובי. — הוא הגיד — אם גברתי בביתה, אז לא יחפוץ לבוא הנה

רהיינברג. — זר הדבר! (ימהר אל הפתח).

מחזה חמישי.

רהיינברג, וסרשטיין, פרנץ.

פרנץ (יכנס, יביט סביבו). — האין איש אתנו בבית?

ובי (יוצאת).

רהיינברג (בלב רגז). — מה תבשר לנו?

פרנץ. — אסון. יעקב יצא למלחמת שנים עם שר־הפרשים־לפני שעה אחת.

וסרשטיין (יתנפל על אחד הכסאות כהלום־רעם). — אל צדיק!

רהיינברג. — נפצע?

פרנץ. — כדור בחזהו.

וסרשטיין (בבכי). — האם עוד יחיה?

פרנץ. — כן... הרופא ביכלר נוסע אתו בעגלה הנה. כמובן יסעו לאט לאט... אנכי קדמתי לבוא, למען יכינו את רעיתו לקראת הרעה. (ביגון). נחוץ לנסוע להוריו. זאת לא אוכל אני. אינני יכול לעשות זאת.

רהיינברג. — אבקשך, חביבי וסרשטיין.

וסרשטיין. — אנכי? איככה אנכי? האם לב אבן בקרבי?

פרנץ. — אנא עשה זאת, אבקשך!

וסרשטיין. (יתרומם ממקומו). — רק הגד נא לי, אם עוד יחיה!

פרנץ. — חי הנהו. אולי ירפא.

הרמינה (בקול דממה אל ביכלר). — האוכל לעזור?
ביכלר (בקול יגון). — לא!

מחזה שמיני.

הקודמים, סאמועל ורעיתו, וסרשטיין.

אשת סאמועל (במבט נבוך, בלי דמעות, בפנים כמושים, סאמועל מעבר מזה ווסרשטיין מעבר מזה מובילים אותה בזרועותיה).
סאמועל (בבכי). — איפה הוא קובי[1] שלי?
פרנץ (הולך לקראתם). — הוא התעלף. אנא, מנוחה!
אשת סאמועל (מבטת נכחה בעינים קמות).
יעקב (מתעורר). — הגד נא להרב!
פרנץ (בקול דממה לוסרשטיין). — מה יבקש מהרב?... משחת־קדש[2]?
וסרשטיין (ינענע ראשו לאות שלילה). — אנחנו מתים בלי משחת־קדש...
יעקב (קורא בקול חלש). — הורי!
סאמועל (מוביל את רעיתו אל הספה). קובי. נשמתנו — הננו פה.
יעקב (יתעורר). — שבו!
וסרשטיין (יאנק דום).
דהיינברג. — הרגע נא, ידיד יקר!
וסרשטיין. — מדוע דוקא הוא — מדוע לא אנו?
ביכלר (יושיבהו בעזרת דהיינברג).
יעקב (יתפוש יד אמו, ינשקה). — סלחי נא לי אמי על הצער... (מנשק את יד אביו) אתה, אבי, תבין! אתה הנך גבר!... (בקול יותר חזק). אחי, יהודים, יתנו לכם לחיות עוד הפעם — אם אך... מדוע תחזיקו בי — בחזק יד?... (בקול נהימה). רוצה אנכי — הלאה!... בקול חזק מאד) הלאה — מתוך־הגיטו! (יכה בשתי זרועותיו באויר, יפול לאחור וימות).
אשת סאמועל (קול נורא מתפרץ מקרב לבה, תכרע לארץ, תכה ראשה פעמים אחדות ברצפה).
ביכלר (אל האחרים). — הוא מת!
סאמועל (יתעורר, בקול רם). — ה׳ נתן וה׳ לקח. יהי שם ה׳ מבורך!
פרנץ. — אמן! (המסך נופל).

---

[1]) שם ההקטנה מיעקב. [2]) Sacrament

מחזה שביעי.

הקודמים, ובי, אחרי כן ביכלר, יעקב, שני סבלים

יבי (מתפרצת אל הבמה). — עגלת חברת־המצילים הביאה את אדוננו רב־החסד!

רהיינברג. — מנוחה, מנוחה!

ביכלר (יבוא מהפתח האמצעי). — יציעו נא את המטה.

רהיינברג (אל ובי). — מהרי, הציעי את המטה!

ובי (תפרש כפיה ויוצאת מימין הבמה)

יעקב (שני סבלים יביאו את יעקב על זרעותיהם, עיניו עצומות והוא אין־אונים).

הרמינה. — ז'אק! (רוצה להתנפל לפניו).

פרנץ (יחזיק בה). — הס!

ביכלר. — הוא רק התעלף!... (אל הסבלים) השכיבוהו על הספה.

הסבלים (מצכיבים את יעקב על הספה בזהירות יתרה, ויוצאים מהפתח האמצעי).

ביכלר (נטה את גופו על החולה, אז יפנה אל הרמינה). — מטליות, מים! קרח!

רהיינברג. — אני אביא הכל (יוצא מימין).

ביכלר (מטפל בתחבשה של יעקב).

יעקב (יפקח עיניו, בקול נמוך). — אח — תסב לי — מכאוב... ביכלה — תודתי! הרמינה!

הרמינה (נגשת אליו בברכים כושלות).

ובי (באה מימין, אומרת בלחש לביכלר). — המטה מוצעת! (יוצאת עוד הפעם מימין).

ביכלר. — נשכיבך על המטה.

יעקב (בקול חלש). — לא! פה אשכב!... איפה הוא — פרנץ?

פרנץ (עומד אצלו). — הנני פה.

יעקב. — תודתי — פרנצל!... פה אישאר... על יד־ספרי... התדע, — מה עוד חפצי?... פיום ורצוי!...

ביכלר. — אל תרבה לדבר!

יעקב (מחליק ידו של פרנץ). — פרנצל — יקירי!... אמור להרב כמשה — ממאינץ!... (בקול נהימה) על יד הגויה המתה יושבת האם שמחה וצוחקת... (דעתו מתבלבלת עוד הפעם).

רהיינברג (יבוא מימין ובידו כד מים, קערת־הרחיצה ומטליות, ויפנה בקול דממה אל ביכלר). — מיד יביאו גם קרח.

קונגרס הציונים השני

קונגרס־הציונים השני.

הועד הפועל החליט לקרא את קונגרס־הציונים השני לבזיל בשבוע האחרון לאוגוסט. בימים כ"ז, כ"ח, כ"ט, ול' לאוגוסט 1898 יתאספו אפוא באי־כח העם היהודי מכל העולם שוב בעיר הזאת, המכנסת אורחים, כדי להשלים את המפעל, שהתחיל שם בשנה שעברה ושנפגש עם תשומת־לבם וחבתם של חוגים רחבים מאד.

הקונגרס הראשון הטיל על פקידיו לקבוע לועידה הקרובה את הזמן והמקום לפי מצב הענינים הכללי. על הועד היה אפוא לעסוק קדם כל בשאלה, אם בכלל צריך לקרא לקונגרס גם בשנה הזאת. השאלה נפתרה אחרי עיון רב בחיוב.

הכל זוכרים עוד, מה שהיה הקונגרס הראשון. מפעל ארעי, שהצליח באפן מפתיע. למרות לעגם של מתנגדינו, למרות אי־בטחונם של האדישים נקראה האספה בחפזון, כדי לדון על מצבם הרע של היהודים, ובמשך שלשת ימים רכשה לה במשא־ומתן, שהתנהל בכבד־ראש, כבוד בעיני הכל; זאת יכולים אנו להגיד. אבל בהחלטותיו ותקנותיו של הקונגרס הארעי אי אפשר היה להמנע משטחיות במדה ידועה. כבר בנסיונות של החדשים הראשונים נראה ההכרח לשכלל כמה דברים בצורה מעשית שונה מזו, שתארנו לנו בתחלה.

עלינו יהיה אפוא להציע לפני הקונגרס אותן הדרכים, שבהן תוכל תנועתנו, ההולכת ומתרבה מיום ליום, להתנהל לטובה, והקונגרס ידון בהן ויחליט על אדותן.

כשם שגלינו בקונגרס הראשון את התמונה ממצב היהודים בכל העולם, כך יהיה על הקונגרס השני והקונגרסים הבאים אחריו לתת סקירה כללית על מקרי שנה שנה חולפת ולהוציא ממנה את המסקנות הדרושות לכלל. הן בין המאורעות היותר נכבדות יש לחשוב גם התקדמות תנועתנו הציונית, שעליה אנו רוצים לעבור בסקירה.

הממונים בידי הקונגרס הראשון יתנו דין וחשבון מפעולותיהם וידרשו

אולם־המועצה בקלרקנויל

את אשורם. צריך שתהיה לקונגרס הזדמנות להביע רצונו או לערער על מה שנעשה.

את דרך מהלכו של המפעל לעתיד נלמוד מתוך הוכוחים.

באופן זה משתכלל ומתחזק מקום המרכז לדרישותיה ותלונותיה של היהדות. יחד עם זה אנחנו חוזרים ומטעימים בכל תקף את היסוד שנקבע כבר בקונגרס הראשון ושלא זזו ממנו: „בענינים המדיניים של ארצות מושבותינו אין אנו עוסקים באפן כללי לא בקונגרס ולא במקום אחר. בענינים כאלה אין דבר משותף לנו, ואנו מתנגדים בפרוש לכל פעולה משותפת. הן הקונגרס הוא בין־לאומי רק בה במדה, שהשאלה עצמה היא בין־לאומית. לפתרון הענינים הסבוכים האלה הקימים בארצות רבות, הדומים במינם אם גם שונים בהדרגתם, דרושה פעולה משותפת של יהודי כל הארצות. ואותה אנו מבקשים — לא פחות ולא יותר".

הכל ראו את עבודתנו וכבר יודעים, כי זוהי אמת גמורה.

עבודתנו אמנם כבדה וגדולה. האספה בכל שנה ושנה היא נחיצות מוחלטת, מכיון שתנועתנו משתמשת באמצעי הוכוח בפומבי. מה שהיה בשנה שעברה בדרך ארעי, צריך שיהיה נקבע לדורות, ההתפתחות צריכה להיות מוכנה ומסודרת.

ואחרי שהכרנו בצרך הקונגרס לשנת 1898, עלינו עוד לתת טעם לבחירתנו במקום הזה. כל ציוני מרגיש כבר היום רגשי חבה לבזיל, שבה היתה אספתנו הראשונה. בבזיל קבלונו השלטונות, האזרחים ודעת־הקהל בנדיבות. בזה, סבורים אנו, יתוסף עוד עלה אחד של תהלה בספר תולדות העיר היפה, שעל גדות הרינוס השויצארי, כי האנשים, אשר נאספו שם לטכס עצה על גורלו של עמם האמלל, נתקבלו באפן כזה. ובכן רגש של הכרת־תודה הוא, המושך אותנו שוב אל המקום הזה.

גם השכל מחיב, כי יתאסף הקונגרס בבזיל. זהו מקום ניטראלי לגמרי, ויכולים היינו להתבונן, כי בשום מקום לא נתעוררו חשדים מצד דעת־הקהל נגד אספתנו בעיר השויצארית הזאת. התנועה הציונית איננה רוצה לעמוד תחת חסותה של ממלכה יחידה באירופא, כי אם חפצה היא לרכוש לה חבתן של כל הממלכות, והיא מקוה להשיגה לאט לאט. ועל כן נדחתה ההצעה הראשונה לקרא את הקונגרס ללונדון. רשעת צוררינו, האורבת לנו תמיד, יכלה בנקל למצא בזה סבה לגלות פנים שלא כהלכה.

ובכן, במקום שהונחה האבן הראשונה, תספח אליה גם האבן השנית לבנין העתיד, אשר אנחנו בונים בלב מתון ובטוח, מלאי תקוה. בשבוע האחרון לאוגוסט שנה זו יתראו באי־כח הציונים בבזיל, לכבודו של עמנו ולתועלתו. הם יבאו, כדברי הנביא, מארבע כנפות הארץ.

אולם־המועצה בקלרקנויל.

בראשון לשבוע, ביום 6 למרץ, תתאסף באולם־המועצה בקלרקנויל אשר בלונדון ועידת ציוני אנגליה, האספה הגדולה הראשונה ממין זה, למן העת שדרכה הציונות המדינית על אדמת אנגליה. שמונה ימים לפני חתימת הרשימה כבר נודעו שמות מאה ושלשים ציר שיבאו לועידה. אלה ק"ל הצירים נבחרו מן האגודות הציוניות בבריטניה־הגדולה, שמספר חבריהן עולה ליותר מעשרת אלפים. נשלחו צירים מן שבע אגודות בלונדון ומן האגודות בערים: בירמינגם, דובלין, איקסטר, גלסגוב, הנלי, ליברפול, לימריק, לידז, מנשסטר, נורביץ, פורטסמוט, פלימוט, שיפפילד, וסוט־שילדס.

וכשאנו עוברים על הרשימה הזאת של ערי אנגליה, מתמלא לבנו גאון במשך רגעים. בכל המקומות האלה עוסקים בטפוחו ורבויו של הרעיון הציוני, מן פלימוט בדרום עד גלסגוב בצפון, מן פורטסמוט דרך בירמינגם עד מנשסטר, מן ליברפול דרך הים האירי עד דובלין יוצאים החוטים, ובאולם־המועצה בקלרקנויל יעובתו היטב לעבות. אולם עבות זו אינה אלא כהוט בפני החבל החזק, שבו נעגן את ספינת הלאום הצלחה, כשנגיע אל חוף הארץ המקווה.

באולם־המועצה בקלרקנויל יתאספו רק בני ארץ אחת, ואף לא גדולה בערך השתתפותה בציונות. בארצות אחרות גדול הרבה מספר האחוזים מן היהודים הלוקחים חלק בתנועתנו, שהרי מצבם המדיני, החברתי והכלכלי בודאי משפיע עליהם, שיספחו אל מערכותינו. במצב טוב כזה שבממלכת בריטניה אין היהודים נמצאים עוד היום בשום ארץ מארצות התבל; זה הוא האי המאושר האחרון ליהודים המודרניים. עוד לפני זמן קצר היו מקומות, שחשבנו, כי האנושות ושווי־הזכיות לא יחדלו בהם לעולם. זה היה חלום. בכל הארצות נחשב היהודי לאזרח פחות במעלה, אם בכלל נחשב הוא לאזרח. באנגליה חי היהודי כאזרח הארץ, וכמעט שעוד לא נגעו בו לרעה. אנחנו היהודים בארצות היַבָּשה איננו יכולים בעצם הדבר להתגאות, אם אחרי כל הנסיונות שנסינו, בהיותנו נענים, נדחים מכל העמים ומכל המפלגות, ורק היותר קיצוניים עוד סובלים אותנו בעל־כרחם, אם אנחנו שבים אל חיק עמנו

פעם המסע, שוב אין מעצור בעדו. דורות חדשים, שצעיריהם כבר התקשטו באידיאל הזה, צומחים ונלוים בכח עליז על התנועה. הזקנים הנזעמים, עניי־הדעת וצרי־העין משתמטים מעצמם, ואין להם חלק בדבר, שיכולים היו להתנחם ולהתגאות בו.

כשאנחנו מתבוננים היום אל מתנגדינו היהודים, נכון לבנו כבר עתה לנוד להם ולעתידם. נבואותיהם כבר נכזבו, בני עמם פונים להם ערף, ואפילו צוררי־היהודים מכבדים את הציונים יותר מן האחרים. שנוי נכר נראה גם בחוגי מתנגדינו היהודים. במה אנו מכירים כחו של איזה רעיון? בזה, שאין שום אדם יכול להסתלק ממנו, אם מתיחס הוא אליו בחיוב או בשלילה. וההתאבקות עצומה. „לא אשלחך, כי אם ברכתני".

פתאם נראה לנו שנוי בנמוקי הריב. גם מתנגדינו נושאים את דברינו על שפתותיהם, מתגדרים במחשבותינו, ועתה הם מתפארים, שהם הם הציונים האמתיים. וכן העיז זה מקרוב עתון אחד, שהוא המאסף לכל התעלולים והשקרים הערוכים נגדנו, להחליט, כי ציוני הוא יותר מכל הציונים. מעשה כזה הוא פשוט נבלה. ונלחמים עתה באמצעים אחרים. ארץ־ישראל אינה שוה כלום, מפני שזה לא כבר היה בה — שלג. כאילו אין גם בארצות אחרות לא קר ולא חם. בארץ הקדושה פרצה מחלת זהורית (שארלאך) או אדמת (מאזערן). כאילו אין בכל עיר מודרנית ובעלת תרבות גבוהה נפרצים תדיר נגעים וחליים קשים ורעים. ולבסוף: היהודים, היושבים כבר בארץ־ישראל, סובלים עני ומחסור, ומוכרחים לבקש נדבות בכל ארצות התבל. הה, יודעים אנו היטב את חבורת־הנגף הזאת של הקבצנות, וגם אותה הלא חפצים אנו לרפא. אין אנו רוצים לגדל קבצנים בארץ אבותינו, אלא אנשי־מעשה ישרים, בריאים, מאושרים ובני־חורין. העם יתוקן על ידי האדמה, והאדמה על ידי העם.

ואלה המתאספים עתה בלונדון לשם המפעל הטוב יואילו לזכור, כי פעולתם תהיה למופת, ואם תהיה רוח האחדות שורה על מועצותיהם, אז לא יאבדו רשמי היום הזה במהרה, כאבדן מחאותיהם וגלויי־דעתם של מתנגדינו, וזכרון אולם־המועצה בקלרקנויל לא יסוף מקרב היהודים.

העתיק. אבל יהודי אנגליה אינם צריכים היום כביכול לדבר זה, ובכל זאת הם עושים אותו. זה הוא מעשה ראוי לתהלה, ועל כן אנו מביטים עליהם בגאון ובהתפעלות, ושולחים ברכה נלהבה לאחינו המתאספים באולם־המועצה בקלרקנויל. הם לא עשו כמעשה אחינו בצרפת, שמצבם היום קשה כל כך, ולא חכו עד שתפרוץ השנאה, כדי שירגישו בלבם את אחדותם עם כל בני עמם המפוזרים. מעשה זה לתפארת הוא לציוני אנגליה, ובשמחת לב הננו מכירים זאת. בהם אנו תולים הרבה מתקוותינו, ואליהם הן קוינו כבר מראשית הויתה של תנועתנו הנוכחית.

אמנם היו לנו ימים של עצב, כשהודיעו חובבי־ציון האנגליים בקיץ שעבר, כי לא ישתתפו בקונגרס הבזילאי. בעיני רב חבריה של האגודה הלונדונית לא הובררה תועלת הקונגרס הכללי, וצירים רשמיים לא נשלחו משם. על ידי היחס הזה לא נתעה לבנו אף לרגע אחד להטיל ספק באמון־רוחם של חובבי־ציון. ידענו, כי היום או מחר ישובו להתאחד עם בחירי העם. וכן היה באמת, במהירות שלא שערנוה מראש, ובהתגלות־לב, שהיא תפארת להם. למותר הוא לחקור ולדרוש, אם הסכים הקונגרס הבזילאי לדעותיהם של האדונים בלונדון, או אם הלכו הם אחרי דעותיו של הקונגרס הבזילאי. אולת היא לריב על דבר משפט הבכורה. לכלנו יש חפץ אחד, מטרה אחת לנגד עיני כלנו, משאת־נפש כלנו היא הקלת־העני, ובאידיאל, שעליו אנו נלחמים באמץ סבלני, יש דבר מה המאחד אותנו, ואין בו שום דבר מפריד בינינו.

איזה יהודי נבון יכול עוד היום, אחרי שעברו כמעט שתי שנים לציונות המדינית, לכחש בתועלתה של התנועה הזאת? כלפי חוץ הרימה את כבוד היהודים שירד עד לעפר, כלפי פנים היא מחזקת את רגש האחדות, ואם גם בשעה זו עוד לא נמלאו ההבטחות, בכל זאת זורח נגה של נחמה בחשכת הלילה של גורל־עמנו. שם במרחקים הוא מקום החפש! מיום ליום מתגברת ההכרה בלב ההמונים, כי יש רק דרך אחת לצאת מן המצר, שאותה אנו מראים זה ימים ושנים. במשך העת ההיא גברה האנטישמיות, המצב הולך הלך ורע בכל מקום, ויאוש נורא יתקוף בהכרח את לב היהודי, בנסותו לפנות לבו מדאגות־השעה הקשות ולחזות עתידות לבניו. היכניסם למחנה האנוסים, שבו ימצאו מפלט רק מעטים, ולא רבים, הנמלטים אליו? היעזבם לחרפות ולגדופים אין מספר לכל ימי חייהם? הנאספים באולם־המועצה בקלרקנויל משיבים על השאלות האלה, בהציבם למטרה הראשית לועידתם: לחזק את הרעיון הלאומי בישראל!

הרעיון הלאומי. איך בושו לפנים לבטא דבר זה. היו חוששים, פן יהיו לשחוק ולקלסה, אם יתחשבו על הלאום, היותר עתיק בלאומים החיים עוד היום, והיותר מפאר למצער בימי קדם. אנחנו הציונים התחלנו לשנות מנהג זה. עוד יש מתמהמהים, אבל כלם יבאו, והמעולים בראש. וכיון שהתחיל־

דליקה בגליציה

דליקה בגליציה.

הכומר סטויאַלובסקי נתן לאנשי סיעתו לקח לא־טוב. בממלכה מודרנית, המיוסדה על החק, אסור להצית אש, לרצוח ולבוז. שר המחוז ביאַסלו מתאר במכתב החוזר, שיצא מטעם הרשות, את השמועות בשם „מגוחכות ומוגזמות", „השמועות, כאילו מותר היה לעשות במי שהוא מעשים ראויים לעונשין, כגון שוד וחמס וכיוצא באלה".

הידיעה הזאת יצאה מחוג מסיתים, שאת ראשו ומרכזו רואה דעת־הקהל כמעט פה אחד בהכומר סטויאלובסקי. במחוז כאַנוק מתעתדים לבחירות, וכדי להכשיר את הרוחות לטובת בן־מפלגתו של סטויאלובסקי, לאַיֵם על היהודים ולרכוש את לב האכרים, הוכנה הסתה זו באמנות יתרה. את האכרים הכתאים והאכזרים רִמו, כי התירה הממשלה לבוז כפעם בפעם את היהודים ולהכותם הרם. אחדים הבטיחו, כי לשעשועים האלה נִתן זמן של שני שבועות רצופים. אחרים אמרו, כי יוחג החג הזה בסירוגין: שלש פעמים בשבוע במשך חדש אחד. לבסוף הוכרחו לשלוח פלוגות צבא אל החזית הרוה מדם, מקום אותן השמועות, אשר בצדק תארן שר המחוז ביאסלו בשם מגוחכות ומוגזמות, והמנוחה שבה לאיתנה. אי אפשר באמת להרשות מעשי שוד וחמס וכיוצא באלה נגד מי שהוא, ואפילו נגד היהודים.

אנחנו מראש לא היינו מסופקים בדבר, שתהיה תוצאה כזו לאותו המאורע הזר, שאיננו מגוחך בלבד, אלא גם אכזרי. נקל היה לדעת מראש, כי יעצרו בעד רוח המרידה של האכרים הסלאַווים, המתעוררים לפעמים מתוך מצבם המשועמם למעשי־אלמות כחיתו טרף. חובות לגבי האנושות ונמוקי המדינה דורשים כזאת במדה שוה. בעיני הפוליטיקאים קצרי הראות, שאינם רואים את הנולד, נגמר בזה כל המאורע. לכל היותר מריעים אחדים מהם, כי שוב נראתה בהזדמנות זו הסכנה לסדרי המדינה, הנרדמה בחיק האנטישמיות. באהלי היהודים ובבתי משקיהם היא רק ראשית הדליקה, וסופה לעבור אל ראשי הגגות שבארמונות. האצילים ובעלי־האחוזות צריכים אפוא להזהר מפגיעתו הרעה של האכר הפרוע, אשר ילטוש חרמשו ביהודי, כדי לכלות קצירו בבעלי־האחוזות. תוצאת הדבר היא, שאי־אלו פוליטיקאים יהודים, הרחוקים ממקום המעשה,

החֹק, נפרעים מהם בחֹזק־יד. והעדונים המוסריים, מי יוכל להתפאר בהם? כלום אותם, שהשעה שחקה להם, אותם היהירים המדברים באדישות על יהודי גליציה כעל דבר זר, כעל ענין שאינו נוגע להם, אותם שאינם מרגישים את החובה להתאחד למפעל גדול של עזרה בעד בני עמם המדוכאים בחֹמר וברוח?

זה הוא השֹרש העמוק לכל הרעות, המוצאות את יהודי גליציה. מבחוץ חושבים כי יש בקרבנו אחדות, ועל פיה מתנהגים צוררינו. בעד חטאיהם ופשעיהם של יחידים מאתנו, מטילים את האחריות על הכלל כלו, אבל בקרב העם היהודי אין אחדות – עוד איננה.

ובכל זאת נדמה, כי מאורעות כאלה שארעו, למשל, בגליציה בעת האחרונה, מעוררים לאחדות. אין מן הצרך לעורר מדת הרחמים על גורלם המר של חפים מפשע. הצער, שאין אנו רואים אותו בעינינו, הצעקות, שאינן נשמעות לאזנינו, אינם רגילים להרגיז אותנו הרבה. אבל יהודי גליציה ומצבם הרע הנם גם בסכנה גדולה. צריך לשום לב לדבר, כי בגליציה יש כמיליון יהודים, החיים בתנאים היותר מחרידים. בשום פנים אינם אכרים בעלי השכלה נמוכה, אין להם, כביכול, אותו חסרון ההרגשה והידיעה, שבו יכול אדם להיות מאושר. גם היותר עני ושפל שבהם נעור על ידי אי־אלו ידיעות יסודיות לבינה ודעת. והאנשים האלה נמצאים בתנאים שפלים ממדרגת מין האדם, וחייהם אינם חיים הראויים לשם זה. היש להתפלא על שהם נוטים בענים המר מן הדרך הישרה? יש בחיי ההמונים האלה מחזות, המרגיזים את רוחנו. בין יֶתר התופעות היא העובדה הידועה, כי בעת האחרונה נתרבה באֹפן מפתיע מספר היהודיות מגליציה, המתמכרות לקלון. הן מובלות כסחורה עוברת לשוק היותר איום אל כל אפסי הארץ. בשומנו אל לב את טהרת חיי המשפחה בישראל משנות דור ודור, אז יתכַּוץ לבנו למראה עובדה כזו. ואלה, אשר כשל כחם המוסרי לסבול, נתונים לא רק למחסור נורא, אלא גם לרדיפות ו[illegible]יים ביד ההמון, ובכן יש להם באמת סבה מספיקה לעזוב את „מולדתם". אולם בכל מקום שהם באים שמה, נדחקים הם לאחור. אולי אין היום במלא רֹחב התבל בני אדם נואשים יותר מן היהודים העניים שבגליציה. הם אינם יודעים ממש, לאן יצאו ולאן יבאו. וכשהם פונים במבטם העצוב אל אחיהם בני עמם החיים בטובה, משיבים פניהם ריקם או, מה שגרוע עוד יותר, נותנים להם נדבות. וכן מגדלים את הקבצנים המטילים אימה ואת הקבצנים נמוגי־הלב.

לעבודה הם צריכים. רק על־ידי הספקת עבודה הם יכולים להוָשע. אולם העבודה אפשרית רק אז, כשיהיה פרי עבודתם בטוח. בטחון הרכוש הוא הוא הנותן און ועצמה לאכר במלחמתו הקשה באמת על אדמת חרישו. ליהודים אין אפוא בגליציה — ואולי גם במקומות אחרים – התקוה, שיהיה רכושם בט[illegible] לעתיד. אמנם כאשר ינוח להם במשך איזה זמן, תתעורר גם בלב היהודים [illegible] לאט התקוה הבישנית הזאת. דוגמתה אנו מוצאים ביהודי הונגריה. אולם בפרוץ

מוצאים אדרבה סבה לבטחון בפרעות האלה. מי שחפץ בקיום המדינה ובשמירת סדריה, צריך לברר היום או מחר את דעתו על השנאה ליהודים. עם ישראל יכול לישון לבטח. אם תפול דליקה, אזי יחלץ גדוד המכבים. אז יראו ראשי השלטונות ומזרקיהם במקום הדליקה, עד שיעבור כל העשן מעל החרבות השחורות.

אבל מה יאמרו הבריות על אדם פרטי או צבור, אשר ישימו כל מבטחם נגד דבר מסוכן מחמת דליקה בגדוד המכבים? גדוד המכבים יכול לאחר פעם את המועד, אפשר שיהיה עסוק בעת ובעונה אחת במקומות שונים, ולמרות רצונו לא יבא למועד הנכון. ומה יהיה אז? הכליון. אנחנו, היושבים בבתינו החזקים בתוך תוכה של התרבות, שומרים שמירה מעולה „על נר דולק ואש בוערה, לבל יהיו לאיש למארה", כפתגם השגור בפי שומרי־הלילה. *) וחוץ מזה אנו מתמידים לשלם סכומים קצובים לקופת האחריות בעד נזקי דליקה. וזה הוא המעט מן הזהירות, שבעל־בית נבון יכול להזהר בה. ולדבר הזה דרושה בינה לא גדולה מבינתו של שומר־לילה. וישראל, זה העם, אשר במשך ימי תולדותיו הארוכים ומלאים גם כבוד גם צער, הקים מקרבו אנשים הוגי־דעות במספר כה רב, ישראל זה אין בו אפילו מחכמתו של שומר־לילה. אין אנחנו שמים לב מראש, להרחיק את סכנת הדליקה, ונזק כי יבא, אין איש יודע, לאן יפנה בדרישת תשלומין בעד הנזק. ומי שמזהיר את חסרי־הלב מראש, כי יבטיחו את בתיהם באחריות מפני הדליקה, ילעגו לו וילחמו בו.

אבל אין אנו רוצים לדבר הפעם רק על הצד החמרי הזה שבציונות. הדליקה בגליציה, שכבר נכבתה, נותנת לנו איזה ענין אחר לענות בו. קדם כל: במי פגע גם האסון הזה לרעה? שוב באלה, שיש להם די לסבול. שוב בעניים, האמללים, המדוכאים שביהודים. שמענו אומרים, כי הבעלים, שבתי־משקיהם היו לבז ולשרפת־אש, הנם מלוים ברבית, המוצצים את דמם של האכרים הדלים. לפי זה אפשר לחשוב, כי פרנסה קלה היא לתת את השכרון בהקפה לאכרים סובאים, שדרכם לענות לדורשים מהם תשלומין באיומים ובמכות אכזריות. לנו, הנמצאים במרכזה של התנועה הציונית, יש, לצערנו, בכל יום ויום הזדמנות לשמוע על דבר הפרולטריון הגליצאי ולראותו בתמונות מעציבות. אין עבודה אשר תכבד מן האנשים האלה, ואין משלח־יד – ברגש של צער וחמלה אנו אומרים זאת – אשר יהיה לאחדים מהם למרות כבודם. Tout comprendre, c'est tout pardonner (להבין הכל, הרי זו סליחה לכל). לחיות הפצים האמללים האלה, הם דואגים לנשותיהם הנענות ולילדיהם החולים והחלשים, לבל יגועו ברעב. מי זה יהין להשליך אבן עליהם, אם בתור רוכלים ובעלי בתי־משקה אינם נוהגים עדונים מוסריים בעצמם כאצילים גמורים? כשהם חוטאים נגד

*) גם במקור יש, פתגם הזה צורה של חרוז בלשון ההמונית: „das Feuer und das Licht dass niemandem nichts g'schich!"

הקונגרס

שנאת שכניהם, תנתק התקוה בתחלתה, ואתה יחד גם התשוקה לעבודה. בזה אנו רואים את מהותן של כל הפרעות נגד היהודים, גם אלה שהיו בעת האחרונה בגליציה. האם היו האחרונות? בכל אפן הורידו לימים ושנים גם את מוסרם של החפצים בעבודה, ועל אחת כמה וכמה של אותם הפרולטריים, שנשקעו ביון הקבצנות.

אבל יש יהודים נדיבים שקטים, הקוראים בשעת ארוחת הבקר בעתונים את הידיעות על דבר הפרעות ומחליטים, כי רק באיזו עשרות מקומות נהרסו בתים ויהודים אחדים נפצעו. ומה בכך? גם במקומות אחרים יש מקרי־אסון, בני אדם ונכסים כלים ואובדים; רק אנשים משלנו רגשנים הם וצועקים מיד, כאילו נהפך העולם לתהו ובהו. אמנם כן הוא, יש יהודים חיים בטובה, המוציאים במנוחת לב לעז כזה; אלא שהם הפחותים שבעמנו, וכל ציוני ישר יכול לדבר עליהם רק בגעל־נפש ובוז. לבריונים כאלה, אשר הגיעו לכעמים על־ידי תעלולים השודים למצבם הטוב, אין אנחנו פונים בדברינו. רק עם בני עמנו התמימים והישרים אנו דנים על השאלות ההשובות האלה. על היחס שבין הפרעות והשחתת המוסר אנו רוצים להראות. אלה הפרעות, שהיו בגליציה, הפריעו את מנוחתם של המוני אחינו הרבים, היושבים שם, אולי לעשרות שנים. על כמה וכמה ילדים יהודים בגליציה עשו המחזות האיומים, שנראו במחוז סאַנוק־יאַסלו, רשם עמוק מימי ילדותם, שלא ימחה מזכרונם כל ימי חייהם. מספר המתים גדול הוא בקרב ילדי העוני האלה; אולם אם ישארו בחיים, האם יוכלו להשתחרר עוד שחרור פנימי מזכרונות ימי ילדותם האכזרים?

אין הסתכלות זו באה ללמד זכות על היהודים בגליציה. הן לא עשו כל רעה, שבעדה ראויים היו, כי יציתו אש בבתיהם. הם לא פשעו אלא בחייהם בלבד, בחייהם המלאים צער ודאגה. ודוקא בשביל זה מן ההכרח הוא, כי תהיה להתנפליות, שאין להן כל יסוד וכל מובן, פעולה משחיתה על המונינו בבחינה מוסרית. המעמד הבינוני של יהודי גליציה, עורכי־הדין, הרופאים, הטכניקאים, בעלי בתי החרשת והמעולים שבסוהרים, כל אלה מוכשרים, על־ידי השכלתם בלבד, לשמור על רגש המשפט והכבוד שבלבם, מבלי שום לב לפרעות, אדרבא למרות אלה. אולם רגש המשפט והכבוד של שפלי־המדרגה נכרת מלבם. הפסיכולוג הסוציאלי אינו יכול לעבור מבלי משים על המחזות האלה.

ישראל! גם עמים אחרים תמצאנה צרות רבות ורעות, אבל הם קמים תמיד ושבים לראות חיים יותר טובים. אחרי כל מלחמה יבא השלום. רק ישראל המפוזר הנהו מנוצח תמיד, ואחרי מפלתו אינו מוצא מנוח. הבטחון החמרי הוא היסוד לבריאות מוסרית, ועל־כן אנו דורשים בכל חם לבנו ושואפים בכל כחנו לתת לעמנו את הבטחון החמרי, שאותו יוכל למצא רק על אדמת אחוזתו. ובריאותו המוסרית של עם מפוזר ומפורד בכל העולם היא רבת־ערך לכל העולם.

הקונגרס.

בפעם השנית מתאספים באי־כח העם היהודי בבזיל. אנחנו, אשר מתוך מכשולים אין מספר קראנו בשנה שעברה לקונגרס הראשון של ציוני כל העולם, אנחנו מרגישים ברגע הזה שמחה ודאגה כאחד. הן עלינו להמשיך מפעל, שתחלתו היתה קשה, ולא רק לשכללו בלבד, אלא גם להגן על הנעשה כבר מפני ההריסה.

בשנה הזאת לא יהיה לנו עוד להזהר מפני חסר־הבנה מצד שאינם־בני־ברית באותה המדה, שנזהרנו בה בשנה שעברה. בכלל נודע כבר בכל מקום, מה שהציונים חפצים ומה הוא הקונגרס הבזילאי. בשנה שעברה עוד היינו מוכרחים להגן מראש על מחשבותינו מפני החשדים היותר נבערים. מוכרחים היינו להגיד מפרש כי אין בדעתנו לקשור קשר בין לאומי נגד התושבים הנוצרים, וכי אין אנו יוצרים הסתדרות, שתקיף את כל העולם ותכניע אותו תחת השפעת היהודים. בשנה הזאת אין לנו צרך בגלויי־דעת כאלה. רק מי שמתכון לדבר שקר, יכול לבא עלינו בעקיפין כאלה. היום כבר נודע בכל מקום, כי הקונגרס הציוני אינו אלא מקום לוכוח גלוי, החפץ להסיר באמצעים נאותים את העני המעיק לרבים, את העני הבלתי רגיל של העם היהודי.

על כל אלה דנו בקונגרס הראשון בכבד־ראש וביקר, שהצליחו לעורר בשבילנו את השתתפותם של חוגים רחבים. לא נשאו נאומים מבהלים ונלהבים, התלונות על מצב אחינו, הרעוע לצערנו בארצות כך הרבה, היו בלי רגש של שנאה, אבל גם בלי נהי־תמרורים. כל מי שהתבונן בלי משפט קדום אל וכוחי היהודים שנאספו בבזיל היה מחויב להודות, כי כל אחד ואחד ידע לשלוט ברוחו באפן מתאים אל המקום והזמן. כל אחד מחברי הקונגרס הרגיש, כי באו שמה, כדי ליסד מוסד חשוב מאד לכלל האומה, וכי דוקא באי־כחו של העם היהודי, המרדף בלי־חשך, מחויבים היו להתנהג בנמוס באספת־הפומבי ובוכוחיה. וכן התכונן בקונגרס הבזילאי מעצמו הטעם היפה באמת, בלי סדר קבוע מראש ובלי אמצעי־הכפיה, הנחוצים כל כך בקהל של מתוכחים. תוצאות המשמעת החפשית הזאת לגבי חק־האספה, שלא נכתב אלא שהכל הרגישו בו,

סוערת ממין זה — אולי כדי למצא מנוחה — כי אז היתה זאת שגיאה גדולה. כי רק אז היו מתחילים לשאול ולבקר. אפשר הדבר שיהרס באפן זה איזה מפעל, שלא נתבשל כל צרכו, בעוד שיכול הוא לבא לידי בשול במנוחה והשקט. מעשים אחדים מעציבים ומחפירים, שהיו בבני אדם מגלי־סוד, הראו בברור גמור, כי אי אפשר לעולם להזהר בהנהלת הענינים במדה מספיקה. דבר זה מונח בטבע תנועתנו, החפצה להקיף את כל היהודים, כי גם אנשים, אשר נלחמו לפנים בשאיפות הציוניות, יספחו אל מחננו אם מקבלים הם את הפרוגרמה שלנו במלואה. בנדון זה אמנם עלינו להאמין לדברי כל החוזר בתשובה ומסתפח אלינו. הן אפשר שתמצא לנו גם מקרב אלה עזרה כבירה, אשר נקבלה ברצון ובשמחה בשביל המפעל המשותף לנו. אולם אם תהיה הסתפחות זו במרמה, התשובה לשם חניפות, וההשתתפות בעבודה רק מסוה לבגידה, אז אין מלה שתהיה חריפה יותר מדי בשביל נבלה כזאת.

הננו מקוים בבטחה, כי לא יהיו בקונגרס בני אדם ממין זה. החוש הבריא של חברינו ידע להסיר את המסוה מעל פני הנוכלים הערומים ולבטל את מזמותיהם הרעות, ואם ינסה מי שהוא להוריד את מועצותינו למדרגה שפלה– בשגגה או בזדון – אז יכיר וידע, כי אין בדעת הציונים לתת למי שהוא להפריע את הקונגרס, שכוננוהו בעמל רב.

לעצור בעד חפש־הדבור, בודאי שלא יעלה על לב איש מאתנו להפך, כל הרעות, שתשמענה בטעם הגון וראוי לאנשים נאורים וישרים, תוכלנה להתבטא בקונגרס שלנו באין מפריע. כי, עם כל השתוף ברעיון המאחד אותנו, יש הדרגות וגונים שונים, שיש להם זכות הקיום, ואת הזכות הזאת לא יתכן לשלול מהם. קונגרס הציונים הוא, של כל הציונים, אבל גם של הציונים בלבד. מי שקבל הרשאת־ציר וממלא חובת הרשאתו, יכול לעשות זאת רק על יסוד הפרוגרמה הבזילאית. את העובדה הזאת אין לשנות. למי שאינו ציוני אין מקום בקונגרס הציונים בתוך הצירים.

הקונגרס יברא לו אותה ההנהגה, שתהיה רצויה לרב הנבחרים. בקביעת ההנהגה על ידי בחירה, בודאי שכל הפראקציות של הרעיון הציוני שוות בזכותן, להביע את דרישותיהן והשקפותיהן, ולהביאן לידי נצחון, אם יהיה לאל ידן. אבל מכל ציוני אמתי יש לקוות בהכרח, כי יכיר מרצונו הטוב באבטוריטט הנוצר בידי הרוב. רק בדרך זה אפשר להתמיד את המפעל ולתת להנהגה את האבטוריטט כלפי חוץ הדרוש לה, בכדי לדבר ולעשות חוזה בשם העם העברי.

זאת ישים אל לבו כל מי שנתכבד להיות ציר בקונגרס הציוני השני ולהשתתף בגאולת עמנו, שהיא משאת נפש כלנו. העם לא יסלח לכל מי שיחטא נגד הקונגרס. באספה הזאת יצרנו לנו קנין לאומי חדש. אמנם,

היו אותם הוכוחים היפים והמועילים, שיהיו לקונגרס־הציונים הראשון לתפארת עולם. אמנם היו נגודים יסודיים; אבל אלה התגלו באפן הגון, מבלי לפגוע בכבודו של איש, ומבלי לתת לעומדים מן החוץ מחזה של ריב ומדנים בין אחים. מתוך כל אלה נבראה בקרב חברי הקונגרס ההרגשה הכללית הנהדרה שלא תשכח מלבנו, אשר הועילה כך הרבה להרמת כבוד תנועתנו ולהפצתה בכל העולם.

מאז נשמעה המלה האחרונה של הקונגרס היסודי בבזיל, חלפה שנה. היא היתה מלאה תלאות ודאגות למנהלי הענינים הציוניים שנבחרו בידי הקונגרס, הם עבדו בכל כחותיהם, ועתידים הם לתת דין וחשבון לפני הקונגרס ולדרוש, שיאושר מפעלם. אין אנו רוצים להקדים פה דברים על הדין והחשבון, שעל פרטיו ידון הקונגרס. אבל זאת רשאים אנו להגיד, כי בשנה הזאת התרחב והתחזק הרעיון הציוני. התנועה התבצרה, וכמה מוסדות חשובים נתנו לה. כל זה לא היה מעצמו, כי אם נעשה למרות מכשולים שונים. כל ההנהגה נסתדרה באפן סדורי ומדויק, ואם גם בחפץ לבם מקדישים מנהלי התנועה את כחם לעבודה, שלקחו על עצמם בתור משרה של כבוד, בכל זאת היה עליהם לזכור תמיד את היום, שבו אולי יכובדו אנשים אחרים בבטחונו של הקונגרס. בגלל האפשרות הזאת נחוץ היו להכין מראש סדר בלתי־אישי כביכול. הממונים של עכשו סדרו אפוא את ההנהלה, וינהלוה כחק; להמשיכה הלאה יהיה תמיד דבר קל. מסביב לגרעין, שברא הועד הפועל בשנה שעברה, יכולה ועתידה להוָצר תרבות השנים הבאות.

באיזה רוח כלכל הועד הפועל את מעשיו אלה, זאת יכירו לדעת בקונגרס. אולי לא נפריז על המדה, בהחליטנו, כי ההנהגה, שהיתה עד עתה, עמלה להתגבר על כל המכשולים, שהיו מונחים על דרכה. נחוץ היה, שלא יחדל להיות לתנועתנו אפי של תנועה נוחה, מתונה, מתאימה בכל דבר אל החקים ומיוסדה על אהבת־האדם. רק אחרי שהצליח להסיר את כל אי־בטחונם של הגורמים המדיניים הבאים בחשבון, יכלו לקוות להתפתחות מועילה. אחדים יחשבו את המדה, שבה החזקנו בעל כרחנו, לאטית יותר מדַי. אולם אנחנו חשבנו ליותר מועיל, לבלי הביא בסכנה שום דבר ממה שכבר רכשנו, מאשר לאבד את כל תנועתנו בלא עתה על־ידי צעדים ונסיונות מבהלים. דוקא על ידי עבודה מתונה חשב הועד הפועל להתקרב למלוא חובתו, והוא קוה, כי גם בלי מסירת מודעות מפרשות תהיה הנהגתו המדינית מובנת לכל טובי הציונים. מוקפים אנו מתנגדים, לצערנו עלינו להגיד זאת: מתנגדים יהודים, שהם גם תאבים לחדשות, גם קשה למלא ספוקם בידיעות. הרי לפנינו אנשים הדורשים בלי הרף לדעת, מה־זה עושה הועד הפועל. אבל התענינות זו אינה אלא מעשה של צביעות. אלמלי לא עצרה הנהלת תנועתנו כח לבלי השיב על כל שאלה

נאום הפתיחה לקונגרס השני

הקונגרס צריך שיזכירנו את יום השבת. בכל ימי השבוע אדם עמל ויגע, הולך שחוח תחת כבד משא החיים, אך ביום השבת גם העני בישראל נעשה בן־חורין ואדון לביתו. כן הוא הקונגרס, יום המנוחה והחרות היפה בחיי עמנו המרים. היום הזה יהא קדש למחשבות רמות, המכוונות לתקן את גורלנו, ויחד עם גורלנו גם את עצמנו. קדשו אותו, את יום האומה, כבדוהו!

נאום הפתיחה לקונגרס השני.

שנה תמימה עברה על הציונות, למאז נאספנו פה בפעם הראשונה. היום נאספנו פעם שנית פה, מפני שאין לנו מקום טוב מזה ומפני שנקשרנו בקשר של הכרת־תודה אל העיר הזאת, שבה יכלה תנועתנו חסרת־המולדת להביע את דרישותיהם ותלונותיהם של בני־אדם נדכאים.

כרעיון מוזר, שרבים לא הבינוהו, נגלתה תנועת היהודים החדשה בפני כל העולם. אחדים חשבוה לחזיון מבהיל מדורות שעברו, כי העם היהודי הלא כבר מת ונשכח מלב. אבל בנו היתה כעין הרגשה כהה, בטרם עוד באנו לידי הכרה ברורה, כי לא אמת הדבר. הן המות היא הקץ לכל צרה; ואיך אפוא אפשר היה, שסבלנו אנחנו? וכן יצאה לנו צורה חדשה מפתגם הפילוסוף: „הנני סובל ואם כן חי אני!" ולאט לאט, בין פגע לפגע, התבלטה הכרתנו זו בצורות יותר קבועות, עד שבאה ההכרה הלאומית לגמר בשולה, אם גם לא כקנין העם כלו, אבל בכחה הכביר להתפשט יותר ויותר. ואמנם, היא הלכה והתרחבה, חדרה אל המֹחות ואל הלבבות, רכשה לה זקנים עם נערים, והקונגרס הציוני הראשון כבר הראה גלוי לכל, כי ההכרה הלאומית שבה לתחיה. אבל היו עוד פקפוקים חשובים וקשים נגד קריאת אספה כזו, שבה ישתתפו אזרחים מארצות שונות. האם לא יתעורר בלב צוררינו החשד, כי חפצים אנו לקשור קשר בין־לאומי על שכנינו הנוצרים? אם לא יורע בזה מצבנו בארצות אחדות? לעומת זה הודענו מראש בדברים ברורים והוכחנו בכל מעשינו, כי אין אנו חפצים ביסוד אגודה בין־לאומית, אלא במשא־ומתן בין־לאומי. וזאת נחזור ונגיד פה לזכרון עולם: אי־אפשר שיהיה לנו עסק באגודות סתרים, בשתדלנות חשאית ובדרכים עקלקלות, אלא חפצים אנו לדון בפומבי על מצבנו בהוה ועתידותינו להבא תחת השגחתה התדירית של דעת־הקהל.

אין זאת, כי אם רוח האמת דברה מתוך גרוננו; כי הקונגרס עורר באמת תשומת־לב רבה גם בתוך אלה, שהתיחסו לפנים בקר־רוח או בשנאה אל היהודים. לכל לאומות ישרה, שאינה שמה מסוה זרים על פניה, יש הזכות הטבעית לדרוש שיכבדוה ויסבלוה העמים האחרים, כל זמן שאיננה מסוכנת להם. אל נא נשכח גם בימינו אלה, המעוננים מן האנטישמיות, כי קדמה להם עת יותר

זוהי גם הדרך הנכונה והישרה, שבה יתגלה הרצון הציוני של העם, לא רק במועצה, שאליה אנו מתאספים פעם אחת בשנה, אלא גם במעשים בכל יום ובכל מקום, שבו יושבים יהודים. לא די בזה, שנדע א נ ח נ ו, באיזו מדה תקף הרעיון הציוני את לבות העם; עובדה זו צריכה לְהֵרָאות גם לאחרים. הפתקא לבחירה הוא האמצעי הכשר לזה, שאין לערער עליו.

מחוץ ליהדות כבר רכשו להן שאיפותינו רגשי חבה מרובים וחשובים, ויש רק מפקפקים בדבר, אם אנחנו הציונים איננו רק קבוצה קטנה בודדת, שאת הבטחותיה וכַּוָּנותיה אין להביא בחשבון. כבוש הקהלות יוכיח על היכֹלת שבידינו.

כשאנחנו מבקשים ומשתדלים לרכוש לשאיפותינו את רגשי חבתם של העמים האחרים, מוצאים גם בזה מקום לערער עלינו. כן, אותם האנשים עצמם הקובלים עלינו, כי הציונות מקימה חיץ חדש בין בני האדם, מתאוננים על אשר הננו שבעי רצון מחבתם של הציונים הנוצרים. אבל לנו אין זה דבר שפל המכוון להנאת עצמנו, כשאנחנו לוחצים את הידים, השלוחות אלינו בחבה. קדם כל מתגלה בזה, כי יש כח גדול לציונות, כדי להביא שלום לעולם. מחשבות, נקיות משנאה, תחזקנה בצמיחתן על האדמה הזאת. הננו מחזיקים בכל תֹקף ביהדותנו, ובכל זאת אנו רוכשים לנו אוהבים נדיבים, שאינם מתכונים לטובת עצמם. היש בזה איזו רעה? אנחנו, המקימים כביכול חיץ חדש, מקרבים בנסיונותינו הנוחים את בני האדם זה לזה. אין אנו משתמשים בתחבולות ומעשי להטים; הננו מראים את עצמנו כמו שהננו; הננו מדברים פשוט את האמת.

ואמנם אמת הדבר, כי זקוקים אנו לאוהבים כאלה. את המפעל, שאליו אנו שואפים, אנו רוצים אמנם להוציא לפעולה בידי עצמנו. אבל דרוש, כי יסובבנו הרבה חסד, שבלעדיו אי אפשר שיצליח הדבר. במה אנחנו ראויים לחסד זה? בזה, שהננו פותרים שאלה קשה, שהיא למשא על ארצות אחדות ובלעדינו אי אפשר לפתרה. כי שאלת־היהודים קשה היא מאֹד לממלכות אחדות. כשנדבר על המצב הכללי של השנה שעברה, תשמעו, מה רבות היו לצערנו גם בשנה ההיא הראיות לנחיצות הציונות. פעם פה ופעם שם, היום בדרום ומחר בצפון מתפרצת השנאה לישראל; אין ארץ של תרבות נוטה כל כך לצד מערב, עד שלא יהיה בה מקום לשנאת־היהודים הנושנה; אין ישוב חצי־נמוסי נסוג כל כך לאחור, עד שלא הגיעו אליו עדין הצורות והססמאות היותר חדשים: ההמון משתולל פתאום ברחובות, ולנגה מוקדי־אש נכחד רכוש היהודים, ולפעמים גם בעליו עמו.

אולם יש עוד רעה גדולה מזו. לא שפיכת־הדם, לא ההריסות, לא הנאצות הן הרעות היותר גדולות. הפרעות האלה מביאות הרבה נזק לנשמת עמנו המעונה. הן חותרות חתירות תכופות תחת רגש המשפט והכבוד, ועושות את אלה, שאליהם נוגע הדבר, לשונאי אותה החברה, המתיחסת אליהם כאם חורגת, ושבה

נדיבה, שבה נתנו לנו כל עמי התרבות את שווי־הזכיות. כַּוָּנתם היתה בודאי רצויה, אבל התוצאות אינן מספיקות. האם בנו היה הדבר תלוי או באחרים? כנראה, גם בנו גם בהם, או, יותר מזה במצב שנתהוה זה כבר, שלא יכול להשתנות על ידי חקים ופקודות. החקים היו מאירים פנים יותר מן המנהגים. זכינו לראות בעינינו את הנסיגה לאחור, אותה החרטה שנתחרטו העמים, אשר זה מקרוב קבלונו בחסדם. — אבל מתוך האמנציפציה, שאי־אפשר היה לבטלה, ומתוך האנטישמיות, שאין בשום אֹפן להכחיש במציאותה, יצאה לנו מסקנה חדשה גדולה בערכה. לא יתכן לחשוב, כי מובנה ההיסטורי של האמנציפציה היה התנאי, שנחדל מהיות יהודים, כי על־כן דחו אותנו, כאשר חפצנו להתערב באחרים. מובנה ההיסטורי של האמנציפציה היה אפוא בהכרח, כי נכונן מולדת בעד לאומותנו המשוחררה. דבר זה אי אפשר היה לפנים; אפשר הוא היום, אם נחפץ בכל כחנו.

לא די בזה, שאנו מרגישים ומכירים את עצמנו כלאום; אחרי ההכרה הלאומית צריך שיתעורר גם הרצון הלאומי. אבל בנדון זה היו ויש עוד כמה מעצורים. במשך ימי צרה ארוכים אבד מאתנו הרצון המתמיד, ולא נועזנו עד עתה להשמיע בפומבי אותן השאיפות, אשר כל עם אחר לא רק שלא יסתירן, אלא גם יחשוב את טפוחן לכבוד צבורי היותר גדול. וכשאנו עושים זאת עכשו, נפגשים אנו בסרובם הפאַסיבי של אנשים המתנגדים לכל שנוי ובוחרים מתוך עצלות להשאר גם במצב היותר מעיק; נפגשים אנו אפילו בשנאתם של אותם החוגים המדברים, כביכול, בשם הצבור היהודי. התופעה הזאת נראתה ביחוד במחאותיהם של רבנים אחדים. לפלא גדול יחשב תמיד הדבר, כי האדונים האלה מתפללים על ציון בה בעת שהם נלחמים נגד ציון. את הנגוד הזה אפשר לבאר מתוך הספק שיש בלבם לכתחלה, אם גם הקהלה תסכים לקריאת־ציון החדשה. אבל לא יתכן שיהיה רעיון כרעיוננו תלוי בדעתם של ראשי הקהלות ורועי־הנפשות שלהן, הדואגים להנאת עצמם. כמעט בכל מקום נוטות אחרינו שדרות העם הרחבות. אלה הן רב מנינה ורב בנינה של הקהלה. ולפיכך צריך שיתנהג הכל ברוחם. לא הראינו עד כה על הנגוד הזה, כדי שלא להטיל איבה בין אחים. אבל סוף סוף נחוץ לשום קץ לדבר. אי אפשר שישאר עוד המצב כמו שהוא, שיעשו ראשי הקהלות תעמולה נגד ציון. מצב כזה מתנגד אל השכל ואי אפשר שיתקים. עלינו לשום קץ לו. בכל הקהלות, אשר ראשיהן לא נתנו מעצמם ידם לנו, עלינו לפתוח במלחמה לעת הבחירות. אנשים הראוים והמוכשרים לכהן במשרות כבוד כאלה והקרובים אלינו בדעה, אותם צריכים אנו להרים על נס ולהביאם אל חדר הקהלה, בשם הרעיון הלאומי. בכבודה של הקהלה היהודית, באמצעים אשר בידיה ובאנשים החיים על חשבונה לא יתכן שישתמשו נגד הרעיון הלאומי. ועל־כן אני חושב, כי מדבר אני ברוחכם, חברי הקונגרס הנכבדים, בהחליטי, כי אחת ממטרותינו היותר קרובות היא: כבוש הקהלות.

בו. הממלכה העתמאנית הראתה במלחמה האחרונה מחדש, כי כחה לחיות לא נהרס. יש לטורקים כשרונות מצוינים, הם אמיצי לב ונדיבי רוח ועלולים הם להקריב את עצמם — רק הכשרונות הדרושים להפרחת התרבות והתעשיה בארץ חסרים להם. זוהי עובדה. ולפיכך היתה מתחזקת ומתעשרת, לו הכניסו לתוכה יסוד עממי שקט ושואף לעבודה, שיש לו אותם הכשרונות החסרים שם.

המטרה, שאליה אנו שואפים בכל כחנו, היא אפוא לברא את התנאים הדרושים, כדי לבא לידי הסכם בענין זה. רשאים אנו להגיד, כי ממשלת טורקיה יודעת היטב את אמון־הרוח שבשאיפותינו. אין אנו רוצים להכניס מתישבים בחשאי, ובכלל אין אנו מנסים לעשות מעשים בדיעבד, בטרם נעשה חוזה עמה. כי לנו אין שום חפץ בתקון המצב הכלכלי בטורקיה, מבלי שיהיה לנו תשלום גמול. כל הדבר צריך להעשות על פי הכלל הנוהג בעולם: "Do ut des" לאמר: „נותן אני, כדי שתתן אתה!"

השאלה היא אפוא: מה עלינו לעשות עוד להבא. כבר בקונגרס הראשון הכרנו את הנחיצות ליסד מוסד כספי בעד עבודות תנועתנו. זה יהיה אוצר התישבות היהודים. נפלא הדבר מאד, כי מתנגדינו היהודים לא חפצו בשום אפן להכיר בכשרוננו ליסד מפעל כזה. אבל בקרבנו יש לא רק אמנים ופילוסופים, מלומדים ועתונאים, עורכי־דין, רופאים וטכניקאים, אלא גם מספר הגון של שלחנים וסוחרים מכל ארצות התבל. זאת היא הפעם הראשונה שנתעורר הספק, אם יכולים היהודים ליסד באַנק — וגם הפעם טעו בעלי הספק. הבאנק הקולוניאלי עומד להפתח בקרוב על פי התכנית הקבועה לו. לפי תוצאות הועידה של הבאַנק יכולים אנו לקוות, כי האוצר היהודי יתחיל את עבודתו עוד במשך השנה הזאת. אולם אין אני רוצה להקדים דברים, שעתידים אתם לשמוע בהרצאת ועד המומחים.

ועוד תשמעו הרצאות שונות אחרות. מתוך כלן תכירו, כאשר אקוה, כי השנה הזאת לא עברה באפס מעשה, וכי שואפים אנחנו למטרתנו מלאי־תקוה ותוחלת של חבה. גם מחוץ לאולם הזה יכירו לדעת, כי אין אנו חולמים חלומות נשגבים, כי אין אנו חפצים בדברים המתנגדים אל השכל ואל הישר, אלא בחיי־עבודה בעד עמנו האמלל, מפני שרק בעבודה בטוחה אנו מקוים להטיב את מצבו המוסרי והחמרי. ולפיכך, רק ב ג ל ל ז א ת נסינו קדם כל לאחד את עמנו תחת דגל הרעיון.

ודבר זה אי אפשר שלא יהיה לרצון גם לבני יתר העמים. ובעיר־ההפש הזאת, שבה קבלונו כאורחים אהובים, נוכחנו בפעם הראשונה, כי כן הוא. שלשום, ביום חגיגת ס"ט יאַקוב, שבו לעת ערב המוני החוגגים העירה; נזכרנו את האגדה היפה, המסופרת מאת המשורר השויצאי הנעלה גוטפריד קילר, על דבר דגלם הקטן של שבעת הגבורים. אנשים הולכים קוממיות, שלמים בגופם הבריא וברוחם האמיץ, איש דגלו הקטן בידו, עברו בהמון חוגג לפני בית הקונגרס

נעשים מעשים כאלה. אל נא נתפלא, אם הפרולטריים שבפרולטריים, מרי־הנפש מכל בני האדם נמצאים בכל הכתות של המהרסים הקיצוניים. אל נתפלא, אבל נשתדל לתקן את המעוות.

אולי יש לקוות מחכמי מדינה הרואים את הנולד, שהם יכירו את הסכנה החברתית שיש בשאלת היהודים, כל זמן שלא נפתרה. היהודים הם, כפי שרגילים לאמר, יסוד מהרס. פה ושם יש מתנודדים מעול אל עול. ומכיון שאנו חפצים לעשות את היהודים ליסוד בונה, מחויבים, על פי ההגיון הבריא, לתמוך בידינו כל אלה, שאינם חפצים, כי היהודים יהרסו הכל. הננו נכונים לקרב את תקופת־הבנין בישראל – כל הדרוש לזה יש לנו בשפע רב: בני־האדם, החמר, התכנית. חסר לנו עוד רק — מקום לבנין.

אמנם המקום הדרוש לחפצנו הוא יחיד במינו. אין מקום בארץ, שהכל דרשו אותו כמקום הזה, וכל כך בערה תשוקת עמים רבים אליו, עד כי יבש מחם תשוקתם. אולם אנחנו מאמינים, כי יש לפנה החרבה הזו שבמזרח לא רק עבר בלבד, אלא גם עתיד כעתידנו אנחנו. על האדמה הזאת, שצמחיה עתה כה מעטים, צמחו לפנים דעות, שמהן נהנתה כל האנושות. ודוקא בשביל זה לא יוכל איש להכחיש, כי יש בין עמנו ובין הארץ ההיא יחס, שלא יבטל לעולם. אם בכלל יש לאיזה עם משפט אחוזה באיזו ארץ מארצות התבל, אז מחויבים כל העמים, המאמינים בכתבי־הקדש, להכיר את משפט היהודים. ויכולים לעשות זאת בלי קנאה ובלי פחד, כי אין ליהודים כח מדיני, ולעולם לא יהיה להם עוד כח מדיני.

מה היה, לו באה אחת הממלכות הקימות להאחז בארץ ההיא – זאת היא שאלה אחרת. הארץ הִנֵּה לא רק מולדתם של הדעות היותר נעלות ושל העם היותר אמלל, אלא חשובה היא מאד בערכה הגיאוגרפי לכל עמי אירופא. דרך הארץ ההיא תהיה בזמן לא רחוק מסלת תרבות ומסחר לאזיה. אזיה היא השאלה הדיפלומטית לעשר השנים הקרובות. ואולי רשאים אנו, בכל ענותנותנו, להזכיר, כי אנחנו הציונים, למרות שרגילים להכחיש בהשקפתנו המעשית, הקדמנו להכיר את ההתפתחות הזו, העתידה לבא בהתחרות עמי אירופא ולהגידה מראש כמה שנים לפני בואה. כבר היום נראה, איך יהיה הדבר הזה. יודעים אתם, באיזו תשומת־לב תספור כל ממלכה את צעדי רעותה בדרך הזאת. וכשמתעתד המושל היותר מודרני שבעולם הישוב לבקר בימים הקרובים את המקומות הקדושים, שומעים אנחנו מתוך הבאורים של דעת הקהל בכל הארצות קול פחדים ובמקומות אחדים גם דברי איבה גלויים. הארץ הזאת אי אפשר שתהיה, ולא תהיה לעולם לנחלה לאחת הממלכות האדירות, מפני שהרבה שומרים לה; נשמרה היא בעין פקוחה לא רק בידי בעליה מהיום, אלא גם בידי כל יתר הממלכות.

האם עתידה היא בהכרח להשאר במצבה זה עד אחרית הימים? דבר זה היה מעציב לכל הצדדים, מפני ששני צרכים כלליים, התרבות והמסחר, תלויים

מוכחי הקונגרס השני

שלנו. ואחת מחברותינו הכבודות נופפה את מטפחתה לאות ברכה, וזה היה אות לגלוי־דעת, שעד עולם לא נשכחהו. העוברים נופפו את דגליהם והשיבו ברכה לחברינו, שהריעו לקראתם, ומן הרהוב נשמע קול אדיר, קול דברים שלא פללנו לשמוע: „יחיו היהודים!”... ואז אולי זלגו עיני רבים נאתנו דמעות חמות. ברגע אשר כזה אפשר שתאבד מנוחת־הלב, שהתרגלנו אליה לרגל הרדיפות השונות ועלילות השקר שטפלו עלינו.

היש בקריאה זו שבבזיל התחלה של ימים טובים? זאת אין אנו יכולים לדעת. אולם יכולים אנו להתאמץ, שנהיה ראויים לקריאות כאלה. אמיצי־רוח היינו בימים היותר רעים, נהיה אפוא מכירי תודה וענוי־רוח, כאשר יבאו ימים טובים מאלה. ואיך עלינו לתאר לנו אותם הימים הטובים, שהנם עוד רחוקים היום מחוג מבטנו? כלום לא יהיה בהם אלא אחוזת קרקעות, הרמת הכבוד ושלות השקט? לא! דוקא אותם מקרבנו, הנכונים היום למסירת נפש גמורה, היו מתחרטים על כל צעד שעשו, אלמלי לא עלה בידם אלא ליסד חברה חדשה ולא גם חברה יותר ישרה.

ימים טובים לנו וגם לאחרים, שלפניהם אנו רוצים לעבור עוד הפעם כחלוצים, נכונים להביא כל קרבן, על דרך לא סלולה. ולדבר זה אין אנו צריכים למצב השכלה יותר גבוה, יותר נפלא מאשר הוא עתה. עלינו רק להשתמש באמצעי התרבות, לטובת האנושות. והננו חושבים, כי עמנו יבין זאת, מפני שלמד בבתי־מדרש הרבה, התגורר בין עמים רבים וסבל מכלם, אבל הכיר לדעת גם מה שסובלים הם. לנו נראה כסמל דמות הימים הטובים קבוץ אנשים בני כל התרביות, כזה שנאסף באולם הזה; קהל אזרחים, שאינו מוגבל ע"י תחומי שפה אחת; נסיון מתמיד להתגבר על העוני על ידי התאחדות כל הכחות — ותוצאות כל אלה יהיה מצב של מוסר גבוה ביותר. והנסיונות להתבוללות שעשינו, שאי־הצלחתם שבה לאחד אותנו, הם יהיו לנו סוף סוף לברכה. הריצותם של הגרמנים, קלות־התנועה של הרומנים וסבלנותם הגדולה של הסלאווים אפשר שלא עברו עלינו מבלי לעשות רשם... הנראה כבר, מה אנו חפצים? אמנים, פילוסופים ומלומדים מבני ישראל שבכל הארצות מתאחדים על שדה עבודה אחד בתור צבור מלא סבלנות! אמנם, שואפים אנחנו לארצנו העתיקה, אבל בארץ העתיקה הננו מבקשים, שיפרח מחדש הרוח העברי.

מוכוחי הקונגרס השני.

בישיבת יום א׳ לפני הצהרים.

אחרי בחירת הועד להנהגת עניני הקונגרס נעשתה אזכרה לנשמות הציונים, שנפטרו בשנה שעברה, ע״י יושב־הראש.

הרצל: ראשית חובתנו היא להזכיר בשעת פתיחת הקונגרס את נשמות חברינו הנפטרים.

בשנה הזאת אבדו מאתנו אחדים מבחירי חברינו, שהלכו לעולמם. אחד מהם היה בשנה שעברה בתוכנו, וזוכרים אתם את ההתלהבות, שהחיתה את רוחו וַשידע הוא להפיח בלבות אחרים. זה היה הד״ר הרמן שפירא, הפרופיסור באוניברסיטה בהידלברג.

רבים מכם יודעים את תולדותיו של האיש המצוין הזה, אשר רק בהיותו כבר לאיש עלה בידו לעסוק בסדר נכון במדעים, שהשלימם באפן בלתי רגיל. בן ארבעים שנה היה כשנכתר בתאר דוקטור, ובמשך זמן קצר היה לפרופיסור. בשומנו אל לב, כי מעודו לא הכחיד את יהדותו תחת לשונו, נלמד מזה, כי הגיע לכך רק על־ידי עבודתו הפוריה בשדה המדעים. לא פה המקום להעריך כראוי את האדם הגדול הזה לפי פעולותיו וחקירותיו המדעיות; עלינו לזכור רק את אשר היה לנו, וביחוד בימים הראשונים הקשים ביותר, ואת אשר פעל ועשה להצלחת הקונגרס הראשון, כאשר ידעתם כלכם. הוא מת בדרך מסעו, בלכתו לעשות נפשות לרעיוננו, ועל קברו עמדו חברינו בקֶלן ויחלקו לו את הכבוד האהרון כראוי.

עוד עלינו להצטער על פטירתם של שני אנשים צעירים, והם: אנטון ואסילבסקי, שעסק הרבה בתעמולה, והד״ר קרולטשוק, שגם הוא מת בדרך בעבודתו הציונית.

מתאבלים אנו גם־כן על פטירתם של ראש הציונים בקראיובא הד״ר יעקבזון, וה׳ סטרנר בלבוב.

באחרונה הרשוני להזכיר את שם הרב הגדול, אשר בהספחו אלינו הולל תנועה כל כך כבירה במזרח; זה היה הרב ר׳ שמואל מוהיליבר, אשר בדרכי־חייו הנעלים, באהבתו העזה לרעיוננו, בקרבנות שהקריב על מזבח תנועתנו זכה לשם עולם, אשר לא יכרת.

והסכמנו לחבר כפי האפשר את ההרצאה על המצב הכללי עם הדין־והחשבון של הועד הפועל. ועל כן, כשאנו עוסקים במצב הכללי, הנני חפץ למלא חובה אחת, שהטילו עלי העובדים במכרי־ההרים בבוריסלב.

העובדים במכרי־ההרים בבוריסלב הנם במצב נורא מאד לרגל החקים החדשים בנוגע למכרה־ההרים. אמנם הבאנו להם עזרה לפי שעה בכסף שאספנו למענם, אבל בנדבות לא יִוָשעו האנשים האלה החפצים בעבודה, בעבודה קשה, שרגילים להאמין, כי היהודים מואסים בה. הנני חושב, כי בכל אפן מועיל וגם נחוץ הוא להביא את צעקתם המרה ואת תלונותיהם של האנשים האלה לפני קהל גדול. במכתבם שכתבו אלי, שאת תכנו אני מוסר לכם בקצרה, הם מודיעים, כי ע"י החקים החדשים שנתנו על־ידי השלטונות הממונים על מכרה ההרים נגזרה כליה על חמשת אלפים יהודים בבוריסלב אשר בגליציה. שם עמלו להוכיח גלוי לצוררינו, כי גם בעבודה היותר קשה ומלאה סכנות, כעבודת מכרה־ההרים בכלל ובבוריסלב בפרט, נכונים הם לשאת כל עמל ותלאה בהתחרות ישרה.

והנה, לרגל השנויים שנעשו, נבצר מהם למצא עבודה כאות נפשם. הם מעירים על העובדה, כי בכפר הקטן, שבו ישבו עוד בשנת 1854 לא יותר משמונים משפחות אכרים, יושבים עתה עשרת אלפים נפש, והוא היה למקום חרשת ותעשיה במלא מובן המלה. היהודים מצאו פה את שמן הנפט, הם היו הראשונים שעשוהו לדבר של תשמיש, הם חפרו בורות, בנו בתי חרשת, מצאו בשנת 1862 את שַׁעֲוַת האדמה, הלכו לונדונה ללמוד מפי כימיקאים את אפן עבודה והוציאו נפט ושעוה למכביר.

מכל קצות גליציה נהרו לבוריסלב אנשים לבקש להם עבודה למחית־נפשם. היהודים התחילו עוסקים בעבודת־גוף, עבודה קשה ומרה. אולם חלקם היה כחלק כל העוסקים בעסקים מקריים ופרי עבודתם לא היה בטוח. ובכל זאת עבדו בכל לבם. בשנת 1881 נשתנה המצב. אוצר־המַלוים בלבוב קנה אחוזת אדמה, חפר בורות, השתמש בתחלה ביהודים, ואחרי־כן כאשר גבר ועשה חיל דחה אותם בשתי ידים. אז החלו לקחת רק פועלים שלא מבני ישראל. עסקי החכירה נתנים ליהודים בתנאים היותר קשים. משנת 1891 באה לבוריסלב אגודת הסוחרים הצרפתית וקנתה מאת היהודים בשעת דחקם את החלק היותר גדול מאדמת בוריסלב כמעט בלא מחיר, ועתה איננה נותנת ליהודים לעשות כל עסק.

המצב הולך ורע. האנשים האמללים מספרים, כי המצב, שהם נתונים בו, העוני גדול מאד. עסקי־המכרה הקטנים, שהיו בידי היהודים, הולכים וחדלים מיום ליום, חסרון העבודה הולך ורב, וגם פועלים נוצרים רבים נודדים באין עבודה ומתאמצים לתלות את אשמת חסרון העבודה ביהודים ומאימים עליהם להכותם נפש. והנה ריבות ומדנים...

משנת 1875 עמד במחנה הציונים. הוא יסד בשנת 1882 בוורשה את אגודת הציונים הראשונה, וראשית פעולתו בעד הישוב בארץ־ישראל היתה: יסוד המושבה „ראשון־לציון". מוהיליבר, כאחד הרבנים החרדים והיראים, הוכיח בזה שנתן ידו לנו בלי שום תנאי אמתת הדבר, שאחרים דורשים ראיות עליה. הוא לא זכה לראות את קץ שאיפותינו, אולם יכולים אנו להניח דעתנו, בשומנו אל לב, כי הישיש הנכבד הזה זכה לראות בסוף ימיו את נגה־האור, שאנחנו חשבנוהו כמוהו לשמש זורח.

לאות כבוד קמתם ממושבותיכם; חושב אני, כי על האות הזה אין להוסיף.

כדאשתקד דרשו גם הפעם צירים אחדים שיפורסמו בדפוס נאומי הרצל ונורדו.

הרצל: אדוני! כבר בשנה שעברה התנגדתי להצעה דומה לזו, והנני מרשה לעצמי לעשות זאת גם הפעם בהסכם עם מר ד"ר נורדו. אולי לא נצדק בבכרנו את הנאומים האלה על פני אחרים לפרסם אותם בדפוס מיוחד. הן חפצים אנו לעשות את מעשינו בישוב־דעת היותר אפשרי, מבלי להתהדר כלפי חוץ. ואני הייתי רואה בזה נזק להמשא והמתן בקונגרס, מפני שעוד יש לפנינו חמר ממשי הרבה מאד; ומפני שבשורה הראשונה עלינו לברר את שאיפותינו, אין לנו תועלת בהדפסת נאומים כלליים בלבד, שעל ידם ישתחרר העם מחובתו לקרא בשום לב את תוצאות הוכוחים, הנוסדים על מספרים ומעשים ממשיים. אם חושבים אתם, כי יש לנאומים האלה איזה כח לפעול על הלבבות, אז עליהם לעזור לעבודה ממשית, שנעשתה בידי חברינו הרבים בנדיבות־רוח כה גדולה.

רואה אני בדבר הזה תועלת יותר גדולה מזו, שיביא לנו פרסום נאומינו בראש חוצות, וכל שכן אחרי שהוכן בשנה הזאת הכל, כדי להדפיס את הפרוטוקול הסטינוגרפי בקרוב – במשך שבועים או שלשה שבועות. ולפיכך למותר הוא באמת לעשות זאת פעמים. הנני עורך לפניכם את ההצעות ומבקש מכם. שלא תקבלו אותן.

ד"ר ש. ר. לנדא מציע, כי יבחרו לועד ההסתדרות גם באחד, שיהיה בא־כחן של אגודות הפועלים.

הרצל: בשום אפן אין אנו צריכים להכניס נגודים כאלה לתוך מועצותינו. הנני מרשה לי להעיר, כי גם אני הנני בא־כחם של הפועלים חוצבי השַׁעֲוָה בבוריסלב. אלה ראויים בכל אפן לתשומת־לב כאותם הפועלים שהזכיר הנואם שלפני, ועל כן הייתי יכול גם אני לדרוש כמוהו שיבחרו בי לחבר הועד. אבל חברינו הן יכולים לחוות את דעתם ע"י בחירתם. הנני חפץ רק למחות נגד החפץ להבדיל מראש בין הנבחרים לכתותיהם.

יום א' אחר הצהרים.

הרצל: בקבענו את סדר־היום, שמנו תמיד לב לבל יאבד זמן הרבה

לפעולה מפעל, הנראה כחלום, בזמן קצר מאד, הוא לא הבין אותנו לכתחלה, או השלה את נפשו בדמיון שוא. דוקא מפני שאנו עוסקים בעבודה חשובה, אי אפשר הדבר לתת ערובה בטוחה משעה לשעה או משנה לשנה. אולם מבקש אני מכם שתשימו לב, כי באותו הרגע, שבו נהיה אנחנו או הבאים אחרינו מאושרים לשום לפניכם את הערובות האלה כשרירות וקימות, באותו הרגע יהיה המאורע היותר חשוב בדברי ימי העולם.

ואז אולי לא תדקדקו אתנו בהערכת השנים, שבהן יכלנו לעבוד עד עתה. בכל אפן הנני חושב, כי לפי מה שראיתם עד עתה, יש לנו הצדקה לדרוש מכם מעט מתינות, או אם תחפצו, מעט בטחון. כי הנה יש כבר עובדות, והעובדה הכי נכבדה היא מציאותו של עם ישראל, שכחשו בה לפנים.

זאת היא תשובתי למר רפאפורט, והיא לא תהיה חדשה בעיניכם.

נואם אחר, הד"ר לנדא, בא בטענות שונות על הועד הפועל; את הראשונה שבהן לא הבנתי. אינני יודע, למה כּוֵן בשאלתו, מדוע עוד לא פרסם הועד הפועל את העתונות של המפלגה. אבקש להפסיקני ולבאר לי את השאלה.

ד"ר לנדא מבאר, כי דרישתו היתה, שהועד הפועל יקרא בשם את העתונים הציונים, שהוא ערב בעדם, מפני שהיו מקרים, שציונים אחדים אמרו, כי אינם אחראים בעד מה שנאמר בעתון זה או אחר הנחשב לציוני.

הרצל: התשובה פשוטה מאד. הועד הפועל איננו מחויב לקבל עליו את האחריות בעד מאמרים כתובים בידי חברי תנועתנו, שאינם שיכים אל הועד הפועל או גם מתנגדים אליו.

אינני יודע, אם כלכם מרבים לקרא במדה שאנחנו מחויבים לקרא. כי אז אולי ידעתם, כי עשינו הרבה לפנים משורת הדין, אם לא נכנסנו בוכוחים עם עתונים, ולפעמים בוכוחים שלא התנהגו כשורה בעתונים הנראים יותר או פחות כציונים. לועד הפועל יש עתון אחד, שהוא כלי מבטאו, שאיננו נזון מקופת הצבור, ובכל זאת הוא מפרסם את ידיעותיו הרשמיות של הועד הפועל. אולם להפיץ בין הציונים עתונים, המתנגדים לועד הפועל ונלחמים בציונות, ולעשותם לעתוני המפלגה, זאת היתה חנינה וסבלנות, שעד היום לא יכלנו להתרומם אליה.

מלבד זה יכול אני להבטיח את השואל, כי חושבים אנו להוציא בקרוב עתון ז'רגוני, שגם הוא לא יהיה תלוי בכסף הצבור, וגם הוא יֵעָשׂה, בתנאים מועילים לתנועתנו, לכלי מבטאו של הועד הפועל. פרטי הדבר נודיעכם בעתם.

בנוגע לשאלתו בדבר הועד לעניני הסטטיסטיקה, יש לי להשיב את הד"ר לנדא, כי הוא היה בין המציעים בשנה העברה, וכאשר נקרא מאת הועד הפועל להתחיל בעבודה, משך את ידו ממנה. בכל אפן תעורר שחוק שאלה כזו מפי איש המתאונן על הועד הפועל בשביל איזה דבר, שהוא בעצמו

אחרי ששסע אותו יושב־הראש ד"ר גאַסטר, הוא מוסיף:

להודיעכם זאת חִשבתי לי לחובה. חמשת אלפים יהודים הם, שפנו אל הקונגרס בבקשה לשום לב אל מצבם. עד כמה אפשר הדבר, אין אנו יכולים להחליט; חפצתי רק להעירכם, כי יש בגליציה יהודים, שאין נותנים להם לעבוד, ובתור פועלים נתונים הם בצרה גדולה.

ד"ר לוה מציע לדחות את הוכוח ע"ד הדין והחשבון עד אחרי ההרצאה ע"ד הנהגת הכספים.

הרצל: הנני מסכים להצעת ד"ר לֶוֶה. הננו מתוכחים באפן נפלא ומסובך. שומעים אנו דברים שאינם מובנים על דבר האמצעים מפי צירים, שעוד לא ראו את חשבון הכספים. לתועלת הענין, שעליו אנו דנים, יזהרו האדונים האלה, שלא להוציא מפיהם מלים, שאינם יכולים לקבל עליהם את אחריותן הגמורה. הנני מסכים להצעת לֶוֶה, מפני שתמיד יקדימו לדון על חשבון הכספים, שעדין אי אפשר היה לגמרו, והנני מציע לדחות את הוכוח בדבר הדין והחשבון, עד אשר יבחן ועד הכספים את הספרים והחשבונות. בינתים יכולים אנו לעסוק בענין אחר של סדר היום, או להפסיק את הי יבה, עד שיוגמר הענין הזה.

ישיבת הערב.

על הדין והחשבון שנתן ד"ר שנירר טוענים ומתוכחים צירים שונים.

הרצל: גבירותי ואדוני! עלינו עתה ללמד זכות על הדין והחשבון, שנתן לנו הד"ר שנירר, נגד הטוענים עליו. הבקרת בכללה לא היתה קשה, והנני מברך את חברינו, שיבאו אחרינו בשנה הבאה, שלא יבוקרו קשה יותר ממנו. בכלל נשאלו כמה שאלות, שעליהן הנני להשיב בפרוטרוט.

קדם כל שאל מר רפאפורט, מה כונתנו, בדרשנו ערובה בטוחה בעד הישוב או להוצאת מחשבתנו לפעולה. דבר זה בארנו פעמים הרבה ולמותר יהיה לחזור על כל הדברים, שהעסיקו אותנו במשך כל הקונגרס הראשון. בפרוגרמה שלנו נאמר: הערובות הן אותם המשפטים הצבוריים, שבלעדיהם איננו יכולים לתאר לנו את הפתרון לדורות. אין אנו מבקשים תועלת זמנית, אין אנו חפצים בעבודה למראית־עין, שאולי אינה באה אלא להגדיל את מספר הקנינים ואולי גם את מספר האוכלוסין המובאים שמה, כי אם שואפים אנחנו, בהיותנו אנשים מתונים ובעשותנו את הענינים החשובים כל כך, כפי חובתנו המוטלת עלינו – מגמתנו היא לברא מצב דברים שיש לו קיום, וזאת היא עבודתנו יום יום. באיזה רגע תוכלו לראות את הדבר בחוש, אי אפשר לי להגיד. אף לא הבטחתיכם מעודי, למתי יבא מפעלנו לידי גמר. חושב אני, כי זאת אוכל להגיד לכם: מגמתנו היא להכין מכל צד את התנאים הדרושים. כאשר ימלאו התנאים וכל החוטים יגיעו למקומם המיועד להם, אז נקשרם יחד. דבר זה לא ימשך לארך ימ"ט; אבל עליכם להיות מתונים. מי שחושב או חשב, כי נוכל להוציא

השקל על התקדמות תנועתנו. מר טולקובסקי ומר שאַך הפצו לדעת פרטים, כדי לבקר על פיהם את דרכי הנהגתנו.

והנה את התלונה, כי ממעטים אנו בתעמולה, לא שמענו עד היום. הן על־פי הרב נחוץ להכיר, איזו תעמולה היא היותר נכונה. אם החוברות מועילות תמיד, זה הוא דבר התלוי בסברה. הצרכים שונים הם לפי הזמן והמקום. יש אשר תועילנה חוברות ויש גם דרכים אחרות, שעל אדותן יוכל להחליט הועד הפועל. אנחנו חשבנו למותר להרבות בגליונות נדפסים יותר מדי. בעקר הדבר עמלנו לנהל את התעמולה באותם האמצעים, שמהם קוינו לתוצאות טובות. הן על פי התוצאות יכולים לשפוט על התעמולה, אף אם אין להכחיש, כי נעשתה התעמולה בידי הועדים בארצות השונות. זה הוא דבר מובן מאליו. במקום המרכז שבות ומתאחדות תוצאות כל אותם המעשים שנעשו בעקב ההחלטות והועידות התדירות, שיצאו מאותו הועד המרכזי.

צירים אחדים בקשו אפוא לדעת את כל הפרטים.

אנחנו, חברי הועד הפועל לא חשבנו לנכון לפרסם את פרטי הנהגת הכספים, מלבד הד"ר קוקש, הנודע למנהל את עניני הכספים, שהרגיש בנפשו את החוב הטבעי להראות את כל פרטי עבודתו, וביותר, מפני שלדאבוננו נסו לפעמים לבקר אחרי האיש הזה, אשר רק אנחנו יכולים להכיר ולכבד את עבודתו, שהיה מסור אליה בכל נפשו, ולחשדו באפן, שבודאי לא תסכימו לו לעולם. עליו להסתפק בזה, שיתר חברי הועד הפועל משתתפים עמו באחריות המוטלת עליו וערבים הם כמוהו, ושמסרו את פנקסיו וחשבונותיו לבחינה לועד־הכספים, אשר מצא את הנהגתם נכונה, כאשר שמעתם מפי הועד. גם ועד־הכספים החליט פה אחד, כי לא יתכן לפרסם את כל הפרטים, וכן היא גם דעתו של הועד הפועל, חוץ מהד"ר קוקש, אשר הרשינו לו משום כבודו הפרטי לעמוד בפני הקונגרס על דעתו השונה מדעתנו. והננו מבקשים מכם להסכים לדעת ועד־הכספים, לוַתֵּר על הפרטים ולהסתפק בתוצאה, שעלתה בידינו, להעדיף מן ההוצאות לתנועתנו שאינה מצערה את הסך 61,000 פרנק, תוצאה, שאולי לא תתפאר בה איזו הנהגה של תנועה כבירה ממנה.

עתה הנני להשיב את מר כהן־ברנשטיין, שבתחלה לא הבינותי את דבריו, ושהואיל באחרונה להביע את רצונו מעבודתנו, ועל כן אינני יכול אפוא להתנגד לו. רק בדבר אחד עלי להתנגד לו. הוא רמז על דבר אחד, אשר חוששני, שלא הבינותיו כראוי. הוא אמר, כי אם הקדשנו חלק מעתותינו — הן לכל אחד מאתנו יש איזה תפקיד אזרחי, הדורש חלק גדול מעתותינו — אם עלה אפוא בידינו לפעול בחלק מעתותינו פעולות, ששבע מהן רצון, כי אז יותר טוב היה, אלמלי יכלנו להקדיש כל עתותינו לתנועתנו, והוא חושב — זאת שמעתי גם מפי אחרים – להציע, כי תנתן לנו איזו משכרת בעד עבודתנו. אדוני! למותר הוא להגיד לכם, כי אין אנו יכולים להסכים לזאת

התאמץ בכל עז לעצור בעד צאתו לפעולה. אבל הועד לעניני הסטטיסטיקה עומד וקים, וכבר התחיל בעבודה זה זמן רב.

מר במבוס שאל שאלות נכבדות ביותר, ועליהן הנני להשיב.

שאלתו הראשונה היתה: מה עשינו בענין הפרעות שהיו באוסטריה? עקר הוא אצלנו, שעליו הקדמתי להעיר בקונגרס הראשון והשני, שלא לעסוק פה בענינים הפנימיים של הארצות השונות, והנני חושב, כי מועצותינו תוסיפנה רק אז להתנהל באין מפריע וכהוגן, אם נחזיק בכל תקף בעקר הזה.

בנוגע להצעתו, כי למספר אנשים נאמנים תמסרנה מזמן לזמן ידיעות של פרטים, שלא נתנו עוד להגלות ולדון עליהם בפומבי, והנוגעות לדברים, שאמנם התחלנו בהם, אבל עוד אין אנו יכולים לתאר לנו בברור את אפן התפתחותם, על השאלה הזאת, שהציע לפני גם אחד מצירי רוסיה, עניתי כבר בזהירות, לא בישיבה של פרהסיא, תשובה מספקת, שהפיקה רצון מן הציר ההוא, שדבר בשם חבריו הרוסים.

באחרונה דרש מר במבוס, אשר ביתר דבריו לא נמנע מהביע את רצונו לפעולות הועד הפועל, כי נודיע מראש את עודף ההכנסות לשנה הבאה, וכי נערוך מראש כעין תקציב לצרכי ההנהגה.

(הציר במבוס: לא דרשתי, כי יודיעונו מראש את העודף לשנה הבאה, אלא שנערוך עפ״י אומדנא את אמצעי הכסף, שבהם נוכל להשתמש.)

זאת היא שאלה, שקשה לענות עליה. תנועתנו הולכת ומתקדמת באפן בלתי רגיל. מתוך לוחות המספרים, שערכם אולי לא נערך פה כראוי, ראיתם, אין התקדמה תנועתנו באפן של קפיצת־דרך. כי תעמוד עתה או כי תשוב אחורנית, לא יתכן לקוות. להפך, חושב אני בבטחון גמור, שיש לקוות להתקדמות גדולה מאד. את מדת ההתקדמות אי אפשר לערוך מראש בשום אפן.

אין דעתי נוטה לערוך איזו אומדנא, ומבקש אני מכם לוַתֵּר על זאת. אמנם הערכה כזו נוהגת בתנאים שונים מאותם התנאים, שאנחנו עובדים בהם, אבל שם יש נסיונות של שנים הרבה, שעל פיהם נחתכים החשבונות, ונסיונות כאלה חסרים לנו. עומדים אנחנו בתחלת מפעלנו, אבל אין כל ספק בעיני, כי במשך שנים אחדות יהיה לאל ידנו לערוך גם תקציב ולהתקרב לעבודה מסודרת, שהיום עוד אי אפשר לנו לעשותה, אף על פי שכלנו חפצים בה. אם שבעתם רצון מן הדין והחשבון, ואם נחה דעתכם בהבטחת הועד, כי התנהגו עניני הכספים במישרים, הנני להציע לפניכם, כי תאשרו את הנעשה עד עתה ותשאירו הכל כמו שהוא, יען כי עתה אי אפשר לעשות אחרת. הננו עובדים בתנאים מיוחדים במינם, וצריך לשום לב אליהם. זאת היא שאלה, שנתעוררה בדבריהם של רוב הצירים, שחפצו לדעת פרטים מבארים ומפרשים מהנהגת הכספים.

מר הרבסט מסופיא דרש זאת, מפני שהיה חפץ לדון ממכסר משלמי

ילדעתי, די בזה. אם יש מתנגד לדעתי, ארשה לו לדבר. אין מתנגד, עתה נעבור אל סדר היום.

יום ג׳, לפני הצהרים.

הרצל: קדם כל עלי לחזור למאורע אחד, שקרה בישיבה של אתמול. את הבאורים, שנתנו פה למפעל רב־ערך לכל העולם ביחס אל ועידת־השלום, לא הבינו, כנראה, אחדים מסופרי העתונים כראוי. ברי לי, שלא חסר להם הרצון הטוב. אולם לא דבר קל־ערך הוא לנו, כשנשלחה מפה טלגרמה המודיעה, כי הצעת אחד הצירים, לענות על התחבולה נגד ההזדינות בגלוי־דעת של הסכמה, נפגשה עם התנגדות צירי הקונגרס. נהפוך הוא. זוכרים אתם, כי אחרי נאומו של ד״ר בודנהימר הוחלטה פה אחד ההסכמה למפעל הנהדר הזה. לא היה אף אחד שהתנגד לה. באולם הזה לא היתה שום דעה מתנגדת. אפשר שהיה מקרה בודד של התנגדות מצד איזה ציר, כל זמן שלא הובררה כַוָנתו של המציע. יכול אני להחליט, כי הקונגרס, כשהוא לעצמו, הביע את דעתו בהסכם כל חבריו בהתלהבות על המפעל הנהדר. הנני מבקש מאת חברֵי העתונאים, בתור חבר ורֵעַ אני מבקש, שיואילו להקשיב למועצותינו בשים לב; ואז מובטחני, שלא תצאנה מפה ידיעות שאינן נכונות. אין אנו יכולים להעיר תמיד על השגיאות, אבל חפצנו האדיר הוא, כי ידעו אל נכון מה שנעשה פה, וכי יוכלו לסמוך על הפרוטוקולים הסטנוגרפיים.

אחרי שבקרו צירים שונים את תכנית הבאַנק הקולוניאלי ותקנותיו, השיב ד״ר כהן־ברנשטין על כל הטענות, והחליט, כי כל אלה מן העם, שחתמו על המניות בוטחים בטחון גמור במנהיג הציונות, שהוא ערב בדבר, כי ימלא הבאַנק את תפקידו, מבלי להביא איזו תקלה לרעיון הציוני. הוא מציע לחתום את הוכוחים ושלא ידברו עוד הנואמים הנרשמים. הציר סירקין מזהיר, שאם יעשו כן ולא יתנו לדבר גם את הצירים מצד המעוטים המתנגדים, לא יהיה זה לכבוד לציונות אף לא לתועלתה.

הרצל: לדעתי צדק מר סירקין בדבריו, ואני מצדי מבקש מכם, שלא תשימו קץ לוכוח שלא בעתו.

לא הפסקתי את הד״ר כהן־ברנשטין, כשאמר להטיל עלי את האחריות בעד כל הענין הזה. אמנם שותף אני באחריות זו, אבל אל נא תשכחו, כי כל העבודות הקודמות, כל הכתבים המונחים לפניכם הם תוצאת עבודה רבה, שנעשתה במשך כמה חדשים לפני צאת המודעה הראשונה, וכי קדמו להם ועידות שונות, שלא פסקו עד הרגע האחרון. לדעתי אי אפשר לעולם לקבוע תכנית, שתמצא חן בעיני הכל. מה שמונח לפניכם פה, היא עבודה גדולה ונכבדה, שגם לי יש בה חלק קטן, אף אם אחריותי עליה גדולה מאד. ואולם מבקש אני מכם, שלא תעצרו בעד הוכוח, מפני שאולי תגלינה עוד השקפות אחרות. אז נראה,

בשום אֹפן. להבטיחכם במליצה ריקה, עד כמה הננו נכונים לעבוד את עבודת הכלל, זה הוא באמת למותר. יש לנו שכר הרבה באותו הכבוד, שאתם מכבדים אותנו, מלבד נחת־הרוח שאנו מרגישים ברשות הנתונה לנו להביע גלוי את מחשבתנו. ומכיון שעובדים אנו בשכר, בשכר כבודנו, איננו יכולים כמובן להסכים, כי יגרע ממשכרתנו זו.

יום ב׳, לפני הצהרים.

הציר אשכנזי־דלינס הציע לשלוח טלגרמה אל הצאר הרוסי בגלל הצעתו לקרא לועידת־שלום לשם צמצום ההזדינות וההכנות למלחמות. נשמעה התנגדות מצד צירים אחדים.

הרצל: אדוני! אין אני רשאי להכנס אל תוך הוכוח, אבל קשה לי להבין, אם אנשים הנוטים מאד, לדעתי, אחרי תנועות מוסריות ומעשים של התקדמות מתנגדים לגלוי־דעתנו, המסכים אל אחד המפעלים היותר נפלאים — מפעל מוסרי באמת, המתהוה לעינינו. ידעתי מראש, מה שהיה בלבו של מר אשכנזי להגיד. הוא הואיל בטובו להודיעני את תֹכן הצעתו, ואני לא יכלתי לפון אף רגע, כי תקובל ההצעה פה אחד. הנני מעיר את המתנגדים על דבר אחד. ברגע הזה יכולים אתם להזיק מאד לקונגרס, אם תתוכחו על הענין באֹפן מעליב יותר ממדת הערך, אשר יהיה לגלוי־הדעת, שאנו חפצים להביע.

בראשונה אבקש מאת מר ד״ר נורדו, שיתרגם לנו את דברי מר אשכנזי, למען ידעו הכל את הדבר, שנגדו מתקוממים באֹפן כזה.

בעת שקרא נורדו את ההצעה באשכנזית, נשמעו קולות מסכימים ומתנגדים.

הרצל: רע מאד היה, לו באנו לידי עכוב הקונגרס. אולם לעכב את מהלך הציונות לא אתן בשום אֹפן. יש הצעה לעבור אל סדר היום. הנני חושב, כי אין לנו להתעכב במנין הדעות הסבוך. יש רק דרך אחת לגלוי־דעתם של הצירים, באֹפן שיבררו את מחשבתם, מבלי להשפיל את כבוד הקונגרס ולהזיק לעתידות הציונות. הדרך הזו היא, להצביע על הצעת דלינס.

אחרי שבאר ד״ר בודנהימר את ערכה של הצעת הצאר, שהיא כעין מִלוּי דבריהם של נביאי ישראל, שחזו את האידיאל העולמי בשלום שבין העמים, נשמעו קולות הסכמה ומחיאת כפים ארוכה בכל האולם.

הרצל: הרצון שהפיקו דברי מר ד״ר בודנהימר, מעיד על אמתת דעתם של מנהלי הקונגרס, כי בשורת מעשה כזה, שאמנם עוד לא הוברר כל צרכו, אבל שואף הוא בכל אפן לשום קץ לשנאה ומשטמה בין העמים, די כחה להעיר בקונגרס של ציונים רגשי רצון כבירים. הנני חושב, כי למותר יהיה להעמיד עוד את ההצעה למנין הדעות. בהסכמתה הגמורה לדברי מר בודנהימר הביעה האספה את רגשותיה ומחשבתה על הענין הזה. הדבר ירשם בפרוטוקול,

להצעתו של פרופ' מנדלשטם. אי אפשר שיעלה על דעתנו להוציא מכלל הציונות איזו דעה מדינית שהיא. המקרה הזה צריך להחשב כנגמר. אבל הנני מעירכם על דבר אחד. מחזות כאלה, אך בהמולה יותר גדולה, היו כבר בכל הפרלמנטים, ומתוכם לא הוצאה שום מסקנא נגד הפרלמנטריות. אולם אם יקרו כאלה בקונגרס ציוני, אז ימתחו דין קשה על כל התנועה. אינני מאמין, כי נמצא אף אחד, יהיה מן הנוטים לצד ימין או לצד שמאל, הרוצה בזה...

הציר פפירין דבר צרפתית, והרצל משיבו צרפתית ואח"כ אשכנזית:

במטותא, כבר בארתי בברור גמור, כי ברגע הזה איננו יכולים לתת לשום צד לעסוק בשאלת־המפלגות. הנני נותן לך תחבולה, איך לנקום ממני את החטא שחטאתי נגד סדר העבודה. הציע לפני הקונגרס, כי יחוה דעתו נגד הנהגת המשא־והמתן. הנני מבקש מכל אלה, שאינם שבעים רצון מהנהגתי, להרים את ידיהם.

בין ההצעות השונות, שנמסרו ליד יוה"ר, היתה גם אחת שדרשה לקצוב שכר לחברי הועד־הפועל.

הרצל: על הדבר הזה כבר חויתי דעתי ביום אתמול. כשאני לעצמי לא אמנה לעולם בין חברי ועד־פועל כזה, ועד כמה שאנימכיר את מחשבותיהם של ידידי, אינם רוצים גם הם לעשות כזאת. הנני מבקש אפוא, שלא יוסיפו לדון עוד על הדבר, כי לא מן הענין הוא.

ההצעה הזו נשנתה בשם צירי ביאליסטוק, שדרשו, כי מחציתה של הכנסת השקל תהיה למשכרת לחברי הועד־הפועלי

הרצל: זוהי שאלה, השבה ועולה מזמן לזמן זה כבר. הנני חושב, כי על הקונגרס למסור את הענין בידי הועדים, שכבר נבחרו ושיסתדרו מחר, לדון עליו בינם לבין עצמם. אין בינינו חלוקי־דעות, שלא נוכל להתפשר עליהם בדרך שלום. יהיה מי שהוא באותו הועד שבחרתם, נשתדל להטותו לדעתנו, או נטה בעצמנו לדעתו. אני מבקש, לבל תתוכחו על הצעה זו. אעמיד את ההצעה בדבר המשכרת לחברי הועד־הפועל למנין הדעות, ואני מבקש מראש, כי תדחו אותה.

נעילת הקונגרס.

הרצל (קם ממושבו): בפנותי אליכם בדברי האחרונים, עלי למלא עוד חובה של הכרת־תודה, בהביעי לשלטונות העיר בזיל את תודתנו הכי חמה ועמוקה על כל אותות החבה, שהראו לקונגרס גם בשנה הזאת, ביחוד בנוגע לשאלת הדירות.

עלי להודות גם כן לידידינו שאינם בני ברית, שהקשיבו בתשומת־לבכה גדולה למועצותינו ומתוך כך באו בודאי לידי הכרה, כי תנועתנו היא תנועה ראויה, שיקחו הכל חלק בה.

מה שיש להם לטעון לאדונים האלה, המתנגדים לבאנק הזה, שהחליט הקונגרס הראשון ליסדו.

יום ג׳, ישיבת הערב.

הציר במבוס האריך בדברי בקרת על הרצאת מוצקין, שתאר את המצב בארץ־ישראל.

הרצל: אדוני מר במבוס, כבר הארכת לדבר יותר מן המועד הקצוב. דוקא מפני שנקודת השקפתך שונה היא, נתתיך להמשיך את דבריך. אולם כשאתה בא לחלוק על מה שהודיענו מר מוצקין, שהלך במלאכותנו לארץ־ישראל, ואשר במשך שבועות הרבה למד לדעת את מצב הענינים במקומם ועדותו נאמנת עלינו, אינני חפץ, כי אתה מצדך תרומם פעולות של יחידים, שאולי לא כלנו מכירים בערכן כמוך, אדוני. ועל כן מן הראוי הוא, לפי דעתי, לדון פה על הענינים היותר נחוצים ולחדל ככל האפשר מלקרא את האנשים בשמותיהם. אינני חפץ להגביל את רשותך לדבר, ומובטחני, שהקונגרס יקשיב לדבריך המענינים מאד. רק זאת אבקש, שלא תעלינה על הבימה הזאת שום שאלות, הנוגעות ליחידים.

יום ג׳, ישיבת הלילה.

ד״ר לנדא נשא נאום ארוך על הצרך ליסד אגודות של פועלים, ואחרי שהעירו יושב־הראש, כי רבו הקריאות הדורשות שיכלה את דבריו, הוא מוחה על שנשלל ממנו חפש־הדבור.

הרצל: אל תבא במליצות כאלה. הנני מגין על חפש־הדבור וכל זמן שלא נתרבו הקריאות לחתימה, נתתיך להמשיך דבריך, לא יתכן, שיטיל איש אחד את חפצו על כל הנאספים; זה הוא עכוב הקונגרס.

הרוב הגדול מתנגד לזה, שיוסיף ד״ר לנדא לדבר, והוא מחליט כי כפיה היא.

הרצל: יודעים אנו היטב, כי מהלך הקונגרס הטוב והנאה אינו רצוי לכל. אבל נחוץ שיעצרו הנאספים בעד רצונם המפריע של יחידים. הנה נקל הוא לחולל מחזות כאלה. די לו למי שהוא להשתמש לרעה בחנינה ובסבלנות שנתנו לו. למר ד״ר לנדא נתן חפש־הדבור יותר גדול מאשר לאחרים, אף אם לא דבר על הענין, שאנו עוסקים בו. הוא דבר על ענינים שונים, עד שלבסוף כשל כח סבלנותו של הקונגרס, העיף מרב עבודה. לא יתכן, כי נתן להפריע את הקונגרס ברגעיו האחרונים באפן כזה. הננו כלנו כמעט במצב של גרויי העצבים ע״י המשא־והמתן הנמשך כל כך. אבל איננו חפצים, כי תצא מזה רעה לקונגרס. כן היא למצער דעתי.

סגן יוה״ר ד״ר מנדלשטם מציע להרחיק את כל הסוציאליים מן הקונגרס; קריאות של הסכמה והתנגדות.

הרצל: הרשוני נא עתה לדבר דברים אחדים. כמובן לא אשים לב

נאום בלונדון

תנועתנו – הנני חושב שיכול אני להחליט זאת – היא תנועה מוסרית, אשר תפארת היא למפלגתנו. ברגע הזה הננו כלנו עיפים, ואין אנו יכולים לחזור על מה שהגדנו במשך שלשת הימים, אבל ברגע הזה, כשהלבבות מזדעזעים בהפרדנו איש מעל אחיו, הלא יתקפנו הרגש, כי הרעיון הזה רעיון שאינו רגיל הוא, שעל ידו אנחנו מהפכים את צערנו היותר גדול לאשרנו היותר גדול. הציונות איננה רק נחיצות מעציבה, כמו שכנוהו בכלל, היא גם אידיאל נהדר.

היא הִנֶּהָ, כדברי מכס נורדו בפתגם שלא נודע לכם, אבל מצוין הוא בתכנו, ההתאמצות האחרונה של היהדות. יהי רצון שתצליח, הלואי שלא יהרס המפעל, שהתחלנו בו ושעלה בידינו לנהלו עד כה בהצלחה, על־ידי הרהורים רעים ושפלים, בטרם שנוצר דבר קים. הננו במצב של נדידה. הנדידה המוסרית של היהודים החדשים הנה התחילה. לאן תוליכנו? נקוה: לימים טובים מאלה.

נאום בלונדון.

Ladies and Gentlemen! (גבירותי ואדוני!) אלה הן המלים היחידות באנגלית, שתשמעו מפי הפעם. לפני שתי שנים הייתי גם כן בלונדון ונאמתי אנגלית. זה היה דבר כבד ממני. אבל מה לא יעשה האדם, כדי שיבינוהו? בימים ההם נשאתי מלבד נאומי האנגלי גם נאום אשכנזי. את האנגלי במערבה, את האשכנזי במזרחה של העיר הנהדרה הזאת. הנאום האנגלי היה פחות מובן, אף על פי שהיה בשפת הארץ. אפשר שגרם לכך חלק העיר, שבחרתי לעשות בו את נסיונותי הזהירים. באיסטנד נפלו דברי, שהיו אז בלתי־מסולסלים, כמו שיהיו גם היום, על אדמה פוריה. האיסטנד לנו הוא!...

לא איש־דברים אנכי, חוץ מזה אני מדבר היום בלי הכנה. הנני דולה משפעתו ועמקו של רעיוננו. זכורני עוד, באיזה אפן הנהיג אז אצלכם ראש האספה את הציונות. הוא אמר אז, כי בחוגים ידועים ציונות ושגעון הם דבר אחד. משום מה? לאותם החוגים אין מושג נכון מצרכינו, מצרכי העם היהודי. הם יודעים, כי בעתונים היהודים עזה המלחמה בעד הציונות וכנגדה. הריני מעיר, כי מתנגדינו סותרים תמיד רק מה שהם מצירים להם בדמיונם ולא מה שאנו חושבים, ואפילו לא מה שאנו אומרים, אומרים בשפה ברורה מאד. הם סותרים אותה הציונות, שהם קובעים לה צורה. כמובן, אין אנו אחראים בעד הציונות שלהם, ותנופת־ידם כלפי האויר אינה נוגעת אלינו. על כל פנים מזיקים זיופיהם לתנועתנו. אף על פי שמתוך רגש של אחוה לא השיבונו על הרבה דברים, שאולי נאמרו בזדון ובכונה לחתור תחת תנועתנו ההולכת ומתרבה מיום ליום, בכל זאת נטפל היום, כשהננו בינינו לבין עצמנו (en famille), מעט במתנגדינו. בין הטענות, שטוענים עלינו מתנגדי־הציונות בארץ הזאת, עומדת בשורה הראשונה הטענה, כי מכניסים אנו את האנטישמיות לאנגליה. אני חושב, וכל הוגה ישרה יסכים עמי בזה, כי להפך, התנועה הציונית עתידה להגן על אנגליה מפני האנטישמיות. השאלה היא: כמה יהודים תוכל אנגליה לשאת, מבלי שתהיה לאנטישמית. הנה נתקבל חק נגד הזרים. אבל הוא איננו מבטח־עז כנגד האנטישמיות כמו הציונות. אולי ראו יהודים בחק הזה את הגֵד, אשר יעצור בעד זרם היהודים המהגרים לארץ הזאת, אם באמת יש יהודים

שרחוקים אנו במקום איש מאחיו. כאילו חדלו בני־אב אחד להיות אח ואחות, כשהאחד יושב בניו־יורק והשנית בברלין. כלום אפשר לו לאדם לצאת מקרב עמו, מקרב גזעו?

מלבד יהודי התעודה יש לנו עוד שתי כתות של מתנגדים: רבני־המחאה ובאנקירי־המחאה. הבאנקירים (אמנם לא כלם; מכיר אני רבים כאנשים ישרים, והנם ידידים לי) הסכינו לחשב כל רֶוַח עד הפרוטה האחרונה, הם קוראים למועצותינו דמיונות ולנו חולמים. הם אומרים: אלה הם בני אדם, הנואמים נאומים וכותבים מאמרים בלי משכרת. טוב! אנשים כאלה מזמינים למשתה־ערב, סובלים אותם כל זמן שהם עושים חרוזים לשעשועי רעיותינו ומשוחחים שיחות נאות. אולם כשהם באים לפנינו ברעיונות רצינִיים — אז נשלחם מאת פנינו!

אולם מה הם באמת החולמים, ומה הוא הרעיון הבלתי־מעשי? צאו וראו אותן האומות, שמדרגת תרבותן אינה גבוהה כזו של עמנו, אשר השיגו בזמן קצר מאד את אשר אנחנו שואפים אליו. כלום יחליט באמת מי שהוא, כי יבצר מאתנו לעשות מה שאפשר היה לעשות לעמי הבלקאַן?

ובכן, ח ו ל מ י ם הננו? הבה, נצאה מתוך נגה־הירח! הלאה החלומות: הננו מיסדים את הבאנק, אשר החלטנו בקונגרס...

רבני־המחאה ובאנקירי־המחאה אולי יאמרו: קונגרסים — מה טוב! הן כחם של אלה אינו אלא בפה! על זאת אנו משיבים: מה הסכינו מאז לעשות, כשחפצו עמים להשתחרר? הם מ ד ב ר י ם. במדה שהרעיונות יותר חשובים, יותר חדשים, בה במדה תהיינה האספות יותר נהדרות. אבל הבאנקירים דורשים מספרים. חפצם זה מתאים עם יסוד הבאנק שלנו. נגד המוסד הזה של תנועתנו הלאומית נשמעו דעות שונות: באנק יהודי לא יוכל להתקים. מי המה הקובעים את הנגינה לשירה הזאת? אנשים, שלהם בעצמם יש עסקי־מסחר בארצות המזרח ומתחשבים עם התחרותו של הבאנק שלנו. אבל זכרו נא את אשר אני אומר לכם עתה: אנחנו לא נסור בשביל זה מדרכנו! בקרוב תקבלו ידיעות על דבר המוסד הכספי שלנו...

תנועתנו היא קדם כל בשביל העם האמלל, שבעדו אנו מכינים עתיד יותר טוב. אין את נפשי לתאר לכם את ציור השיבה, הלא היא בעצמה תחל במהרה. יכול אני להבטיחכם: איננו רחוקים עוד מן העת ההיא. יודע אני היטב מה שאני אומר לכם, מעודי לא אמרתי דבר בהחלט כזה. היום אני מבאר לכם: חושב אני, כי לא רחוקה היא עוד העת, שבה ינוע העם היהודי ממקומו...

חלום הוא, אבל איזה חלום! זִכְרו נא את אוסטרליה ואת אפריקה. יש לנו די פועלים ברוסיה, ברומניה ובמקומות אחרים. התדעו מה תהיה התוצאה הקרובה, אחרי שתהיה לנו הארץ? מחיר האדמה יעלה! כי יש לקוות,

כאלה, מודאי שאין בלבם אף ניצוץ של נדיבות. כי אם חושבים הם, שהיהודים האלה אינם בני עמם — כבני אמונתם, לכל הפחות, כבני אדם מחויבים הם לחשבם! האנשים האלה מחויבים לשאול את עצמם, לאן יפנו בני עמם, אז בשם אלהים, בני אמונתם, אחרי שנתקבל החק נגד הזרים. כלום עסקו הנדיבים, המתקוממים נגד הציונות, בשאלה הזאת? ואם לא עסקו בה, איך יעיזו להתנפל עלינו? עלינו, הרוצים לעזור לאמללים, מפני שבני עמנו, בני אמונתנו הם?

מה חפצם של הציונים? יודעים אתם: הננו חפצים לכונן מושב בטוח במשפט צבורי בעד העם היהודי. ואז לא יבעיתנו שום חק נגד הזרים, אז לא תהיה משטמה, לא תהיינה רדיפות בארצות האנטישמיות, אז תהיה לנו כברת־ארץ, שעליה יכירו את היהודי בתור בן־אדם, החפץ לעבוד ולחיות בתוך חרות. היש בתכנית זו איזה דבר, שצריכים להתנגד לו? שבתו של האיש הזה (הכמר איגנציוס) על ידי תוכיח לכם, כי אין מן הצרך דוקא להיות יהודי, כדי לתמוך ברעיוננו. ברעיון שלנו יש באמת איזה קסם נפלא. האגדה מספרת על דבר כוס אחת, שהכריחה את כל מי ששתה ממנה להגיד את האמת. כוס כזו היא הציונות.

בני־אדם, שאין להם בעולמם שום דאגה – כשהם נפגשים עם הציונות, יש להם מה להגיד. פתאם הם רואים חובה לעצמם למסור מודעה. מסירת־מודעה כזאת היא התעודה, הסיסמא השניה נגדנו. היהודים, כן אומרים, הנם מורי־דרך לעמים, חובתם היא להיות מורים גם להבא. תעודה זו מה טיבה? הדומה היא לתעודתם של כהני־הנוצרים, ההולכים לקצוי־ארץ רחוקים ומטיפים לאוכלי־אדם: „אל תאכלו בשר אדם!״? זאת לא זאת. התעודה, אשר ממנה תצלינה אזנינו, רחוקה היא ממחשבה כזאת. יושבת היא בשלוה באיזו פנה בטוחה, ומשם היא נשקפה בעין גאוה אל עתידה של האנושות. עוד־משל אחד עולה על לבי: מעשה בשני בני אדם ריקים ופוחזים, שבאו אל המלך והבטיחוהו לתפור לו בגדים נפלאים, בגדי מלכות ממש. הכל יוכלו לראות את הבגדים האלה, חוץ משונאי המלך או אנשים רעים. אז נתן לשניהם חדר מיוחד בתוך הארמון והם סגרו בעדם. ויהי כאשר האיץ בהם המלך, הביאו החיטים את אשר גמרו בינתים והלבישו אותו, כלומר, המלך ראה רק את תנועת־ידיהם; את הבגדים לא ראה ולא יכל לראותם. שהרי לא היו ולא נבראו. וכיון שרק אנשים רעים לא יכלו לראות את הבגדים, העמיד את פניו, כאילו הוא שמח ומשתומם על המלאכה היפה, וכן עשו גם היושבים לפניו וכל בני מדינתו. דבר זה ארך ימים הרבה, עד שנשמע פעם אחת קול נערה כפרית מתוך תהלוכה: „הנה המלך ערום בלי לבוש!״ לבגדים האלה הייתי אומר לדמות את התעודה, שחפצים להטיל עלינו על ידי איזה פלפול, שאינה כלל במציאות. לנו אין שום תעודה אחרת מזו של יתר העמים: לעבוד אתם יחד לטובת המוסר הכללי של האנושות. הם אומרים, כי לא לאום אנחנו, מפני

אל קיסר אשכנז בירושלים

שרבים ילכו שמה. התאמינו כי ילכו שמה היהודים, כשתהיה לנו הארץ ?
הננו מבקש מכם לזכור את דברי בתור הבטחה, אף אם איננה יכולה עדין להיות ודאית. זכר תזכרו מה שאמרתי לכם היום, כי כבר השגנו הרבה. בשובי אליכם נהיה, כאשר אקוה, עוד יותר קרובים אל המטרה!

בסוף דברי הנני שב לפרט אחד, לטענתם של מתנגדינו, האומרים, כי מכניסים אנו את האנטישמיות לאנגליה. עד עתה רכשה לה הציונות הרבה אוהבים בין הנוצרים שומרי־דת באנגליה. מתנגדינו מחליטים אפוא, כי הציוני הנוצרי הנהו בודאי אַנטישמי, הרוצה להפטר מן היהודים. ובכן מולידה הציונות את האנטישמיות. והריני דן על אחת משתי אלה: או שכבר התאזרחה האנטישמיות באנגליה, ואז אי אפשר שנולדה על ידי הציונות. או שאין אנטישמיות באנגליה, ואז אי אפשר שיהיו אלה, התומכים בידינו, אנטישמיים. לא אמת הדבר, כי איש נוצרי יהיה בהכרח אנטישמי, אם ציוני הוא.

היום אחרי הצהרים נתכבדתי לדבר עם הבישוף מלונדון. מפיו שמעתי דבר נאה: „לעתיד לא יטפלו העמים בשאלות לאומיות, כי אם בענינים הנוגעים לשלומה של כל האנושות“. את הרעיון היפה הזה הננו מיחסים לתנועתנו. גם היא הֲגָהָ רעיון תרבותי. ואם יש מי שאינו יכול להשיג, מדוע אנחנו, שאין לנו בעצם לדאוג לשום דבר, עוסקים בשאלה הזאת, הנני מבאר לו: אם יתעורר בלב האדם איזה רעיון, אשר יתקפהו ויטלטלהו בלי הרף — אז יהיה הרעיון הזה — אמת. כן, מאמינים אנחנו, כי הננו גדוד של שומרי האמת. ואני קורא לכם, לכו אחרי עֻזָּהּ של אמת זו, לכו אחריה, עד שישתנה גורלו של עמנו לטובה.

אל קיסר אשכנז בירושלם.

הוד מלכותו, קיסר ומלך!
אדוננו הקיסר רב־החסד!

צירים שלוחים מבני ישראל נגשים בהכנעה וביראת־כבוד אל קיסר אשכנז בארץ, שהיתה לפנים ארץ אבותינו. אין שום משפט אחוזה המקשר אותנו אל האדמה הזאת. דורות הרבה באו והלכו למן העת, שהיתה האדמה הזאת נחלת היהודים. בזכרנו זאת, הננו כחולמים חלום מימים עתיקים מאד. אבל החלום הזה עודנו חי, חי הוא בלבותיהם של אלפים ורבבות; הוא היה והווה נחמתנו הנפלאה בשעות מלאות מכאובים לעמנו האמלל. יש מעין נצחיות ברעיון הזה, שפשט ולבש צורות הרבה בהשתנות בני האדם וסדרי חייהם ובחליפות העתים.

התנועה הציונית של היום הנֶהָ אפוא מודרנית לגמרי. היא מתאימה עם מצב הענינים ותנאי החיים שבהווה, וחפצה לפתור את שאלת־היהודים באמצעים האפשריים שבימינו. כן, מאמינים אנהנו, כי אפשר סוף סוף, שיצליח הדבר עתה, מפני שהאנושות נתעשרה כל כך באמצעים לסחר־הארצות ובהמצאות טכניות. עסקים, שעוד לפני חמשים שנה היו נראים כדברים שבדמיון, נעשים עתה מדי יום ביומו. הקיטור והזרם האלקטרי שנו את פני האדמה. מזה יש להוציא מסקנות גם לטובת האנושות.

הנה אדמת אבותינו המוכשרה להתישבות ולעבודה. הוד מלכותו ראה את הארץ. היא קוראה לבני אדם שיעבדוה. ולנו יש פרולטריון חי במצב איום. אלה בני האדם קוראים לאדמה, שאותה הם רוצים לעבוד. והנה יש את נפשנו להפוך את שתי הרעות האלה – של הארץ ושל העם –, בקרבנו אותן אחת לאחת במועצות ודעת, לכלי חדש מחזיק ברכה. וחושבים אנו דבר זה לטוב וראוי כל כך, כי ישימו אליו לב נדיבי הרוח, עד כי מחלים אנו את פני הוד מלכותו לתמכנו בידו הנדיבה.

אבל לא היינו מעיזים לעשות זאת, אלמלי נמצא במחשבותינו שמץ דבר, שיכול להיות למורת רוחו או לרעתו של מושל הארץ הזאת. ברית הידידות שבין הוד מלכותו ובין הוד מלכות השולטן נודעה למדי, עד שאי אפשר להטיל ספק בכונתם הרצויה של אלה, הפונים אל הוד מלכותו בבקשה, שיתמוך בימינם ברב חסדו.

רשמי־מסע מארץ־ישראל

מאמינים אנחנו בכל תומת לבבנו, כי הוצאת התכנית הציונית לפעולה, תביא בהכרח גם ברכה לטורקיה. כחות־עבודה ואמצעים חמריים יובאו אל הארץ, ונקל לראות מראש חלקי אדמה, שיפריחו באפן נהדר, ומתוך כל אלה יצמח שפע של אשר וחיי־מוסר לבני אדם הרבה.

הננו חושבים ליסד אגודה יהודית לרכישת קרקעות בסוריה ובפלשתינה, שתחל במפעל הגדול הזה.

שום סכנה אינה נשקפת לזכיותיו של מי שהוא או לרגשותיו הדתיים. מבינים ומכבדים אנחנו את רגשי הכבוד של כל האמונות לאדמה הזאת, שעליה צמחה גם אמונת אבותינו.

זאת היא ארץ־מולדת לדעות, שאינן קנין עם אחד, אמונה אחת בלבד. במדה שבני האדם עולים בדרכי מוסרם, כן מוסיפים הם להכיר את המשותף לכל הדעות האלה. וכן היתה גם ירושלם, זו העיר הממשית עם חומותיה העשירות במאורעות, זה כבר לעיר של מופת וסמן־קדושה לכל בני התרבות.

קיסר השלום נכנס בהדר ועז אל עיר הנצח! אנחנו היהודים מברכים את הוד מלכותו ברגע המרומם הזה, ודורשים מעמק לבנו, כי תהיה זאת תחלתה של תקופת שלום וצדקה לכל בני האדם.

רשמי־מסע מארץ־ישראל.

לא לשם ענג ולא לשם חקירה מדעית הלכנו לתור את ארץ־ישראל, כי אם לשם תכלית מדינית ידועה. ואחרי שהושגה אותה התכלית, לא התמהמהנו לשוב לדרכנו. ובכל זאת עלה בידנו, גם בתור אורחים לשעה קלה, להתבונן לכמה דברים ולתת לעצמנו חשבון על מצב הענינים. מחזה מעציב הוא בפרטים הרבה, אבל ממעל למקומות החרבים והשוממים נטויה כפת־שמים זכה ומלאה זיו, ובאשר יכלה לשלוט יד האדם, עזר לה הטבע העשיר והעליז לחולל בזמן קצר נפלאות בשפע רב. תוצאת העבודה, מעשי־ידי הקולוניסטים שלנו, ביחוד של אותם העומדים ברשות עצמם, מפליאה היא. עוד נראה מסביב אדמת־טרשים יבשה, שבה נכנס גבר אמיץ כזה לפני שנים אחדות — הוא הפך את הארץ לחורשת תפוחי־זהב או לכרם פורה.

בין התמונות של הכובשים הראשונים האלה, שכבשו את האדמה כבימי קדם, עשה עלי רשם מיוחד הקולוניסט ברוצי במושבה מוצא אשר אצל ירושלם. הוא היה שכיר־יום פשוט במושבה רחובות. באחד הימים לקח את הפרוטות המעטות, שחשך מפיו וקבץ על יד, ויצא אל אדמת־טרשים זו. ומכיון שהראה אותות של חריצות ידים, תמכה אותו האגודה לקולוניזציה שבקֶלן בהלואת־כסף. לפני שנתים היה לו הבציר הראשון. תבואת הבציר היו חמש מאות פרנק. בשנה שלאחריה היתה התבואה פי שלש, ויש תקוה, כי תלך תבואתו הלך והתרבה, מפני שגפניו הולכות ומשתבחות. מסביב לכרמו המעובד יפה נמצאה עוד אדמה שוממה, שגם אותה תוכלנה ידים חרוצות להפוך לגן.

ודוגמאות כאלה יש שם לרב, כמספר הקולוניסטים היושבים בארץ־ישראל. אנשים אמיצי־לב ונבוני־רוח, שידיהם חזקות ועיניהם מפיקות התלהבות לארץ. האכרים היהודים הם חזקים ונבונים, זה היה הרשם, שעשו עלינו בכל מקום שפגשנו אותם. כמובן הפתיעונו ביותר מחזות הטבע בשלל צבעיהם, שנגלו לעינינו בדרך מסענו המהיר. הקולוניסטים הנם, למשל, רוכבים טובים. כאשר באנו לרחובות רץ לקראתנו גדוד אנשים צעירים, עשרים וכמה במספר, שהביעו את רצונם ללוות אותנו אל המושבה. מסביב לעגלותינו רקדו כעין פנטסיה ערבית על סוסיהם הדוהרים, ועל לבנו עלה זכרון הרוכבים־הצידים שבמערב

לפנים, יש כמה פרטים שיכלו לעורר חשד ואיבה בלב הממשלה הטורקית. אבל אנחנו הגדנו תמיד, ומגידים זאת ביתר הטעמה מאשר עד כה, כי מתנגדים אנו להתישבות אטית של קבוצות קטנות. אין לשום אדם הרשות למסור את האנשים האלה ביד גורל שאינו בטוח. רק אחרי שנכרות עם ממשלת טורקיה אמנה גמורה, יש לקולוניזציה תקוה שתצליח. העם היהודי יכול להביא לטורקיה תועלת במדה כך מרובה, עד ששאלת הפשרה אינה תלויה אלא בזמן.

אולם לו גם התיחסה ממשלת טורקיה בחבה להגרה אטית של קבוצות קטנות, מבלי שתקדם לה אמנה גמורה, גם אז עלינו להתנגד בכל עֹז לנסיונות כאלה. אחרי שהכרנו לדעת את מצב הענינים, יכולים אנו להגיד בכל תומת לבבנו רק זאת, כי הקולוניזציה הפעוטה תדרוש קרבנות־אדם גדולים, שאין להצדיקם. הקולוניסטים הבודדים, שכל אחד מהם מבקש לו את אדמת עבודתו, נמצאים במצב טוב בערך ממצבן של אותן הקבוצות, שהוטלו לאיזו כברת־אדמה, לא תמיד בריאה, שנרכשה בעדן על ידי אחרים. כי אפשר ליבש בצות בכל חלקת־אדמה ולהכשירה לישוב, דבר זה נעלם רק מן הבוערים בעם. אבל הכשרת האדמה יכולה לבא רק על יסוד עבודות צבוריות גדולות. ולעבודות כאלה לא יספיקו האמצעים של יחידים, לו גם היותר נדיבים ועשירים.

והנה יכולים אנו למסור דבר זה לעם שלם; לאותו העם, שאת מציאותו הוכחנו בתנועתנו הציונית הגדולה; העם, ששמר לאדמה השוממה והעזובה ההיא את אהבתו הנושנה, כאהבת האדם לחולה מבני משפחתו. וכן יכולים אנו להגיד בבטחה, בגלוי ובלי שום רמיזות דקות של דיפלומטיה, מה שאנו חפצים לעשות לאדמה הזאת. כי שום עם איננו נכון ואיננו יכול למסור את נפשו על תחית האדמה כהעם היהודי. שום עם לא יקדמנו, לא יקחנה מידינו, מפני שאי אפשר לשום עם להעמיד את הכח האנושי הנכון לקרבנות, ואין צריך לומר את הכסף הדרוש, כמו שיכולים לעשות זאת היהודים.

אצל היהודים במצב הנוכחי נמצא רפיון־כח מדיני, העושה את התחרותם לאי־מסוכנת, בקשר עם הכח הכלכלי הדרוש.

אנחנו העלינו את השאלה הזאת למעלה, וכבר מעופפת היא מעל לראשי בני האדם. הננו מלאים אמץ־רוח ותקוה חזקה. ודבר מובן הוא, כי יש לנו על מה לסמוך, אחרי שהצליח בידנו לעורר את תשומת־לבם של שני מושלים אדירים אל מפעלנו הישר.

ואל יאמר או יאמין מי שהוא, כי האדירים האלה חורשים איזו מזמה רעה. הנטיה הזרה שבלב אי־אלו יהודים ללעוג לעצמם, שעל ידה נתונים אנו לשמצה, יכולה אמנם למצא גם להשתתפות זו באור של דפי לאמר: רוצים הם להפטר ממנו! אבל באמת מחשבתם היא היותר נדיבה, להרחיב את התרבות, לתת מקום מושב להמונים נודדים אמללים, להביא טובה וברכה לארץ חרבה, ולהרבות קצת, באמצעות כל אלה, את קניני האנושות באשר ובמוסר. זוהי כונת ההשתתפות, וכן אנחנו מבינים אותה מתוך רגשי תודה רבה.

הפראי באמריקה, בראותנו את הצעירים האלה, אמיצי־הלב ושזופי־האויר, אשר דרכו את סוסיהם וירחיקו לרוץ השדה, רצה ושוב, עד שובם אלינו בתרועת־שמחה.

חבל, שלא עלה בידנו לבקר אלא מושבות מעט, אבל את האכר היהודי הכרנו לדעת. ממנו יש לקוות הרבה לעתיד.

כן, מאמינים אנחנו כאז כן עתה, ולמאז היינו שם עוד גברה אמונתנו. כי הארץ הזאת, שחוננה מידי הטבע ביפי כזה, היא ארץ העתיד. החוף המלא קסם שעל יד ים התכלת יכול להעשות לארץ עדנים, בהגיע שמה שלטון התרבות של קולוניזציה כבירה. אמנם נחוץ להשקיע סכומים עצומים, נחוץ לדאוג לתקון הדרכים והבריאות בארץ בכל הסדרים היותר חדשים. אבל איזה כר נרחב יש כאן לרוח־קבלנותו קלת התנועה של עם, אשר הכיר לדעת את כל האמצעים המודרניים, של עם, אשר נתחנך בכל ארצות התרבות שבעולם. ומה גדול לעתיד שכרם של עסקי הקבלנות האלה, המובנים בנקל. הַכְשָׁרוֹת כבירות בעבודה ובהון דרושות לזה, אבל תחת השמים הנהדרים האלה מתברכת העבודה בפרות נחמדים, וגם ההון רואה שכר טוב בעמלו.

רשם אדיר עשתה עלינו ירושלם. גם עתה בנוולותה נראים עוד עקבות יפיה מלפנים. והעיר הזאת רבת־הגבעות, המזכירה בכמה פרטים את רומא, יכולה להיות שוב מטרופולין לכל הארצות. תמונה בהירה של העיר העתידה נראה לעין, כשמשקיפים מעל הר־הזיתים. העיר הקדושה העתיקה צריכה להטהר כלה מעסקים של חול. צריך שיבדלו כל התגרנים המגואלים והצעקנים מתוך החומות האלה, הקדושות לבני כל האמונות. בתי־פועלים, דירות בזול, יש לבנות הרחק מסביב לעיר, את השוקים צריכים להעתיק מן העיר העתיקה למקומות נאותים. והעיר העתיקה המטוהרה באפן כזה תוכל להשאר אחרי כן בשביל מוסדות החסד והצדקה של כל האמונות, שהן בעצמן תחלקנה את הגבולים ביניהן בדרך שלום. כל העיר העתיקה תוכל לאט לאט להבנות מחדש על פי הגזרה שהיתה לה עד כה, אך בתנאים יותר בריאים, ולהיות לאבן־נזר מיוחדה, משובצה בעשרה של עיר מודרנית וכלולה בהדרה.

האם לא היה זה מצב יותר נאה בשביל הרגשותיהם, יותר מתאים עם צרכיהם של כל בני האדם החובבים את ירושלם?

כל זה מתברר היטב שם בארץ למי שרואה אותה בעיניו, כאילו הוא לומד על פי הסתכלות בציורי־הטבע. ולמפעלנו יש אפי כזה, שיכולים אנו לדון עליו עם כל הנוגעים בדבר, עם כל אחד ואחד, במישרים וברוח נכונה. מי זה יכול לחלוק בדברים של טעם על הרחבת התרבות דוקא על האדמה הזאת? אמנם פחות מכל טורקיה עצמה, אם יושם לב מכל מקום לחששות מצד החקים השוררים, כמו שאנחנו מבארים תמיד את חפצנו. בשביל טורקיה תהיה הוצאת רעיוננו לפעולה באין כל ספק חזוק כחה ושלומה. בקולוניזציה, כמו שהתנהלה

„דוקטור כהן" של נורדו

„דוקטור כהן" של נורדו.

החזיון הזה, שאין מעיזים היום להציגו על הבמה, יתקים למרות זה. יש בו ממדת גדלם של ספרים המאריכים ימים. גרילפרצר יכול להגיד:

Mag uns're Zeit mich bestreiten,
Jch lass' es ruhig gescheh'n —
Jch komme aus anderen Zeiten
Und hoffe in and're zu geh'n.

(יריבו בי בני דורנו כאות נפשם, אינני שם לב להם – מדור אחר הנני בא, ואקוה להיות עוד בדורות יבאו.) וכן הוא גם בנוגע לחזיונו החדש של מאַכּס נורדו. הוא יכול להניח דעתו, אם אלה יחרפוהו ואלה יעברו עליו בשתיקה. „דוקטור כהן" שלו יעבור לדורות שיבאו, ויספר מה שהיה בימינו. ואל ספרו המדבר בעדו נלוים גם המאורעות, שעברו עליו בקהל. לעתיד יתמהו וישתוממו על השקרים ועל תעלולי נמוגי־הלב, שנגדם הוכרח להלחם פיוט ישר כזה, וכל אלה יגדילו את כבודו ותפארתו של המשורר העשוי לבלי חת. יכנעו כל אותם השפלים, הרודפים אחר התועלת, ויזחלו לפני דעת הקהל השוררת; מי שהוא בן־חורין ימצא לנפשו הענג הכי גדול, בהיותו הוא עצמו. איזה עסק ביש היתה כתיבת ספרים וחזיונות, אלמלי לא נמצאו בהם אלא הדעות השוררות בקרב ההמון. אמנם יש אשר ישכילו משוררים נעימים ועדינים ביותר לבקש להם מוצא, בהתרחקם מריב־הדעות. הם עוברים פשוט על שאלות־היום הבוערות ומתחבאים מן הצד לבין הסבכים. הם שרים כשירת־הצפרים. די לה לאמנות שתהיה לשמה, בשביל האמנות, ועוד דברי להג כיוצא באלה. אולם אנחנו חושבים, כי נחוץ קדם־כל שתהיה לאמנות איזו תכלית, ואי אפשר שתהיה תכלית זו שונה מתכליתם של החיים הממשיים, שאנו חיים אותם מתוך יללה ושחוק. שירה, המתיחסת לאותו החלק שבחיים, שאנו מכירים אותם ביותר, להווה שלנו, שאינו מצטמצם במעשים של אירוסין ונאוף בלבד, שירה כזאת לא תחדל מהיות פיוטית. בשנים האחרונות ראו בכלל מעלה יתרה בזה, שהחזיונות הספרותיים תארו באמון את צביונם המקומי של ערים ומחוזות,

לא נעים — חוץ ממה שאינו מועיל — לאיש להכחיש ביהדותו. חזיון־תוגה אזרחי הוא שם הדרמה, כן, האזרחיות שבו הוא המאורע של יוליוס כריסטיאן מוזֶר, בעוד שהטרגדיה כהן, המְלַוָה אותה, אינה אלא רומנטית.

מקום המעשה של הדרמה היא עיר של אוניברסיטה קטנה באשכנז התיכונה. שם חי יוליוס כריסטיאַן מוזר, יועץ־הסתרים לעניני מסחר, שהיה שר־אלף בצבא להגנת המדינה. הוא אדם בעל צורה, נשוא־פנים, עשיר, מחותן למשפחת שרי־צבא אצילית, האדונים פוֹן קְוִינְקֶה. אשתו היא בת למשפחת קוינקה. בניו הם אנטישמיים כהלכה, הבכור הנהו פקיד־צבא בגדוד המלך, והצעיר חבר לאגודת־הסטודנטים פּרנקו־תורינגן. בקצור, ה׳ מוזר הגיע למדרגה היותר גבוהה, שהיה יכול לעלות אליה; כנראה, נמחו כבר כל עקבותיה של חרפת־מולדתו, כי ה׳ מוזר נהג בשמו חדוד נפלא בחלוף־אותיות — מלפנים היה שמו מוזס. הוא יהודי מומר, שהתבולל כך יפה, עד שאי אפשר למי שאינו יודע זאת, לבישו ולהחזיקו לבן העם הנבזה. על צאצאי הגזע הורכב נצר אשכנזי ואצילי, ויונקותיו אשר העלה, בניו, אינם מזכירים אותו עוד את הגזע הישן. גם הם אינם חפצים שיזכירוהו אותם בשום דבר. אבל לה׳ מוזר, מבית מוזס, יש בת צעירה, כריסטינה שמה, ומצד זה נפתחה הרעה.

בעיר־האוניברסיטה הקטנה שבאשכנז התיכונה היה דוצנט־פרטי לחכמת החשבון, ד"ר ליאו כהן שמו. ד"ר כהן הכיר לדעת את כריסטינה ויאהבנה וגם היא אוהבת אותו. הוא איננו מעיז לבקש מאת אביה שיתננה לו, כל זמן שהוא דוצנט־פרטי, ומשרת פרופיסור אינם רוצים לתת לו, יען כי יהודי הוא ושמו כהן. אולם כשנקבע פרס באקדימיה בשטוקהולם, זכה הוא לפרס־העולמי בעד הצטינותו בחכמת החשבון, ומכיון שהוא בטוח עתה, שישיג משרת־פרופיסור, אם גם לא בבית המדרש הגבוה הזה, גמר בנפשו לבקש את כריסטינה לו לאשה. לפני זה הודיע אותו מנהל האוניברסיטה, אשר לבבו אמנם שלם עמו, כי דחה הסינאט את בקשת כהן למנותו לפרופיסור שלא מן המנין, מפני שעל פי חקי האוניברסיטה בית המדרש הזה הוא נוצרי־איונגלי, לעומת זה מזכיר הד"ר כהן ללא הועיל את סדרי־הממלכה, שעל פיהם כל האזרחים שוים. אבל, הוא מחליט, התגלות־הלב הזאת מביאה תועלת במדה ידועה. „השקר בדבר שווי־הזכיות נגלה לעין כל, מטעם הרשות הוכרז, כי סדרי־הממלכה הם פסת־ניר, שאינה שוה כלום".

„המנהל קיהלהולט: אל נא תתרגז לחנם, חביבי, ד"ר כהן. הנני חושב, כי אין לך לדרוש במרץ כזה התגלות־הלב. אנשי־המעלה, העושים את עצמם כאילו הם מכירים בשווי־הזכיות למצער כתורה והלכה עקרית, ראויים בכל אפן לתהלה בגלל זה. יש בזה משא־פנים מצדם לרעת עצמם, הם מוַתְּרים על הכרה עממית בטוחה בזה, שהם מתאמצים להסתיר מחשבותיהם, תחת להגיד ברור וגלוי: ליהודים אין זכות לדרוש כלום ולחכות לדבר־מה.

ואפילו של המבטאות שבלשון. אולם תאורן של שאלות־הזמן נחשב לעון פלילי. ובכל זאת אין זה אלא תאור צביונם המקומי והזמני של חיי האדם.

אמנם הסוציאליים כבשו בשביל חזיונות־ההווה שלהם את ההכרה האזרחית ביד חזקה. אולם גם אחרי שמותר היה להציג על הבמה את השאלה הסוציאלית, עוד לא זכו לזאת שאלות אחרות. שאלתנו אנחנו, למשל, שאלת־היהודים אין לה רשות להכנס אל שערי הספרות הגבוהה. ראשית, מפני שכבר נפתרה בהחלט בחזיון „נתן" של לסינג. שנית, מפני ששאלה זו אינה במציאות כלל. שלישית, מפני שמסוגלה שאלה זו להרגיז רוחו של כל אדם. הרי זה דומה בערך, כפי שרואים, למשפט הידוע בדבר הקדרה הנשברה, אשר, ראשית, השיבה השואל שלמה כשהיתה, שנית, היתה כבר שבורה בשעת השאילה, ושלישית לא שאל בכלל שום קדרה.

אלה החושבים את „נתן" של לסינג למלה הפיוטית האחרונה בשאלת־היהודים, דומים בחכמתם לאלה, החושבים את „העתונאים" של פריטאג לספר האחרון בדבר העתונאות. אמנם, אלה הספרים היו בודאי מצוינים בשעתם, אבל העתים נשתנו. בשביל „המנדלזוניות" — אם אפשר לומר כך — היה אמנם „נתן" המלה האחרונה, ולא יעלה על דעתו של שום איש ממנו להשפיל ערכה של המלה הזאת וערך התנועה המתאימה עמה, שהיתה בקרב היהודים. אבל ההיסטוריה של היהודים צעדה הלאה על דרכה, המלאה מכאובים חדשים ורבים. כבר חלפו העתים, שהיו בעיני המשורר של „נתן" ימי העתיד. שאלת־היהודים דורשת תאור פיוטי אחר, ודבר זה עומד בקשר עם כל מהלך התפתחותן של תולדות עמנו בעת החדשה, אם יהודים בעצמם הם, העושים לנושא שירתם את שאלת־היהודים, לא עוד בתוך הגיטו, לא עוד בלחישה ובקול דממה דקה שבפיוט הז'רגוני, אלא בפני כל העולם. כשם שאנחנו הציונים הקימונו בבזיל בימה מדינית לאירופא, שעליה נוכל להגיד כל מה שבלבנו, כך מבקשים אנו להשתמש גם בספרות לתכלית זו עצמה. הישיבה הולכת ונמשכת! כמו שאמר נשיא ידוע בלשכת הנבחרים הצרפתית. מאַכס נורדו ידבר.

וכשם שבבזיל התענגו השומעים, כשעמד הנואם הנחמד הזה על הבימה, ויתאר בקוים נהדרים את מצב היהודים בשנה שעברה, כך יתענג הקורא, בשעה שיקרא את החזיון הזה מעל הספר.

„דוקטור כהן" הוא חזיון־התוגה של ההתבוללות. נערים בוערים אחדים, שכתבו עליו בעתונים מתבישים ביהדותם, לא הבינו כמובן כלל וכלל את תעודת החזיון. כלום דורש טעמם היפה של העתונים המתבישים ביהדותם — אלה הם עתונים ערוכים בידי יהודים ורֹב קוראיהם יהודים הם — להתראות כאילו אין מבינים את הדבר? לדעתם היה ברצונו של המשורר להראות בתמונתו של דוקטור כהן ובמאורעותיו, עד כמה לא נעים להיות יהודי בסוף המאה התשע־עשרה. שקר גמור. חפצו של המשורר היה רק להראות, עד כמה

מושגי־הכבוד שלה. מושג־הכבוד של חברתנו איננו מרשה להתחתן ביהודי.

מוזר: האתה אומר זאת, שהנך יהודי בעצמך?

קרל (בתמיה): אני?!

מוזר: כסבור אני!

קרל (כובש את רגזו): אתה אומר לדכאני, אבי!

מוזר: אביך הוא יהודי, ואתה הנך יהודי למדי, עד שתבוש להוציא מפיך דברים כאלה.

קרל (סר וזעף): זאת לא הגדת לי עד היום.

מוזר: זאת היתה אשמת חיי".

עד למצב כזה הגיע יועץ־הסתרים, שהוא מוציא את יהדותו המוכחשה והנשכחה, ומשליכה ליוצא־חלציו אל פניו. זה כמובן איננו רוצה להכנע. כשמופיע כהן, מנאצו פקיד־הצבא. ממלחמת־שנים אי אפשר להמלט. כהן נפצע קשה מכדורו של פקיד־הצבא.

והנה באים אבותיו האמללים של הנפצע עד־מות אל בית מוזר, אשר הוא שוכב שם. הוא מת. כשרואה מוזר את שני אלה הנקפאים והחנוטים במנהגי היהודים הישנים, שכבר היו זרים בעיניו, הוא חושב, כי הם מצדיקים את המרת־דתו. עם בני אדם כאלה אין לו שום דבר משותף. זוהי נקודה, שקשה להסכים בה עם המשורר. מוזר, שאותו הכרנו, כשהלך הלך והצטרף, אינו רשאי לבא לידי מסקנא כזו.

עם אנשים מסכנים מחוג חייהם של כהן ואשתו לא היה ליועץ־הסתרים שום שותפות הענינים והמחשבות גם אז, לולא היו יהודים. עניות־דעתם, דלותם, ואפילו מדותיהם המגוחכות והנבזות אינן יכולות בשום אפן לבטל את העובדה ההיסטורית, שבני עם אחד הם. בכל עם שונים הם בני־האדם, שונים במנהגיהם, במחשבותיהם, בהרגשותיהם ובמדותיהם הטובות והרעות, אין הקשר שבין היחידים באומה אדוק כל כך, עד שיוכלו לדרוש, שתהיה ביניהם הסכמה גמורה או כל שהיא. יכול אדם להפטר מאיזו מפלגה שהיה נמנה עליה, אבל לא מעמו, למצער, כל זמן שהעם נלחץ. אדרבה, אז מחויב כל אחד ואחד לשוב אל עמו ולהספח אל דגלו, אף אם כבר התרחק ממנו. אם לבסוף נתקררה דעתו של ה' מוזר בזה, שדעותיו שונות מדעותיהם של אלה התמימים ביהדותם, הרי זה מוכיח על חולשתו, הגדולה יותר מאשר נדמה לנו במשך כל המעשה שבחזיון. והתורה הנמרצה, היוצאת מן החזיון, תש כחה ברגע האחרון.

ובכל זאת נשמח בחזיון הכביר הזה. לאנשים, העומדים מחוץ לגיטו החדש, הוא יגיד, כי היהדות לא מתה, מכיון שבימים מלאים יסורים מוסריים עוד גדול כחה להוציא נצנים, שרק עם איתן וקים יכול להוציא: ספרי־אמנות לאומיים. ד"ר כהן אומר באחרית החזיון: „אולי רק בשביל כך הנני במצב הרע הזה, מפני שלא תמיד שם כל איש מישראל אל לבו, כי שנאת הצוררים

כ ה ן : אמנם כן, זוהי למצער השקפה ברורה. טובה היא בעיני מזו של המדברים בלב ולב".

והלאה במקום אחר :

„ק י ה ל ה ו ל ט : ...אם מריק אתה את חרבך וקורא למלחמה בשם שווי־הזכיות, הנך חוטא חטאה גדולה. הלואי, שיכלת לבאר זאת לכל בני עמך. הנכם מעמידים פניכם, כאילו היה לכם לדרוש דבר־מה, סוף כל סוף לא בזרוע־כח לקחתם את שווי־הזכיות מידינו. הן לא אמנה כרותה בינינו. אנחנו נתנו אותו לכם ברצוננו הטוב, מתנה היא, ועד היכן כחה של מתנה מגיע, יוכל להחליט רק הנותן לבדו.

כ ה ן : זוהי השגגה המעציבה שבינינו. אנחנו מדמים בנפשנו, כי בתור בני אדם יש לנו הזכות הגמורה לדרוש את כל הזכיות של בני האדם, ואתם חושבים, כי חסד אתם עושים עמנו, אם תחשבו את היהודי לאדם. הנחה מקובלת היא אצלכם, כי אין ליהודי כבוד אנושי מטבעו, אלא שהוא מגיע אליו רק אז, כשאתם נותנים אותו לו מפֹרש בחסדכם. כל זמן שגם הנוצרים הכי ישרים והכי טובים מרגישים כן, הרי זה תהום עמוק מאד, המפריד בינינו".

ובכן מבקש הד"ר כהן על יסוד הפרס שוכה בו, שהוא מבטיח לו מעמד בחברה, לארוש לו את כריסטינה. לה' מוזר לא נעים הדבר. אבל במשא ומתן ארוך, שיש בו יותר מן המלחמה מאשר מן השיחה, מכריחו כהן לכבדו ולהסכים לו. והנה מתחילות המריבות בין יתר בני המשפחה, אשת מוזר מבית קוינקה מלאה חמה וקצף על בתה, הרוצה לעשות מה שהיא בעצמה עשתה לפנים, להנשא ליהודי. אמנם כן, היהודי כהן, שהנהו יהודי מהיום, אשר התפאר בריבו עם מוזר ברעיונו הציוני, איננו רוצה להכנע, בעוד שהיהודי מוזס היה מוכן להקריב הכל ואפילו את עצמותו, כדי לקחת את העלמה מבית קוינקה לאשה. מרת מוזר קוראה לעזרה לאחיה הכהן הראשי קוינקה. זה מתאמץ כחו לפעול על מוזר, שלא יתחתן בכהן. אבל נפלא הדבר מאד. בכל טעם וטעם, שנותן הרועה הדתי להתנגדותו לכהן, מוצא מוזס פגיעה בכבוד עצמו. כהן הוא זר, ובכן זר הנהו גם הוא, מוזר, מבית מוזס. אי אפשר לקבל את כהן לתוך המשפחה, ובכן גם הוא, מוזר, לא יכירנו פה מקומו. השיחה, שהיתה למריבה, מביאה לידי פרוד גמור בין שני האנשים, שחשבו כבר, כי ברית עולם כרותה ביניהם. מוזר מגרש בחמתו את גיסו ואיש־ריבו מעל פניו. ענינו של כהן נוגע אל עצמו ואל בשרו. והנה קמים נגדו בניו, וחזיון־התוגה של ההתבוללות מגיע לנקודת־הגבה. שני הצעירים מתקוממים נגד אביהם, על חפצו לקחת לו יהודי לחתן. הסטודנט עונה עזות, ואביו מאַיֵם עליו במכות־מרדות. קַרל, פקיד הצבא, מתקומם ביתר נמוס ובקֹר־רוח, אך בדברים עוד יותר קשים לאביו.

„ק ר ל : אם חפצים אנו לחיות בתוך איזו חברה, עלינו להכנע תחת

לכבודו של נורדו

מטילה עליו את הכבוד וכח ההרשאה לדבר בשם כל בני עמו. מה שקרה בחדר הזה, זוהי התנגחות של זרמים ישנים בהיסטוריה, בני אלפי שנים..." אי אפשר לסמן במלים יותר ברורות את תכנו הכביר של דרמה ציונית זו. מה שבא לידי התנגחות במסגרת המעשה שבו, אלה הם זרמים בני אלפי שנים. יש בו הרבה מן ההיסטוריה ומן ההווה, ופעולתו חזקה כזו של האמת.

לכבודו של נורדו.

(שני נאומים)

א.

ביום 25 ליאנואר 1899 הרציא נורדו בווינא על „הזרמים בקרב היהדות". אחרי ההרצאה התאספו הציונים לארוחת־ערב. בין הנואמים השונים לכבוד האורח דבר הרצל בשם הועד את הדברים האלה:

בכל פעם, שאני שומע את ידידנו הגדול מדבר, עושה עלי אישיותו רשם עמוק מאד. האיש שאינו מצוי הזה שולט בכל נעימות השפה, כמו שהוא מושל בכל אוצרות הרוח באפן נפלא. ואולם נגינה אחת יש בנאומיו, החוזרת ומצלצלת, למצער באזני, כקול־חצוצרה אדיר, חזק וחודר אל עמקי הלב. גם היום הרגשתי כזאת, בשמעי את ההרצאה המצוינה, שכלנו עוד עומדים תחת פעולתה הכבירה. נאומו, אשר כשאני לעצמי יש לי לטעון עליו, היה מאותו המין האמנותי, שכבר הרגלנו בו, והנאום הזה בודאי רכש לנו אוהבים בווינא. הנני היום, כאשר תבינו, נרעש יותר מדי ועיף מרב עבודתי בעת האחרונה, כדי שאוכל לחג את ידידנו החביב בנאום ארוך, אבל חושב אני לעשות כרצונכם, בהתימי את דברי בקריאה: יחי נורדו, ידידנו החביב והגדול!

שלנו בבזיל. אנחנו התיצבנו על הקרקע היותר רחב של ההפשטה, בשביל כל החפצים להספח אלינו, בשביל החרדים והנאורים, העשירים והעניים יש די מקום בקרבנו. וכן יהיה גם להבא. במצב הנוכחי של תנועתנו אין לנו אלא להרחיב ולהישיר כפי האפשר את הדרך, שבה יוכלו הכל לבא אלינו. ובנדון זה הנני נמצא בנגוד קצת אל ידידנו נורדו, ואני משתמש במקרה להגיד זאת בשעה, שהננו כמעט בינינו לבין עצמנו.

ובכל זאת חושב אני את הדבר לאפשר, שהאחד או השני, האחת או השנית בין הנמצאים פה אינם יודעים בברור, מה היא הציונות, ואם יש רק אחד באולם הזה, שאינו יודע זאת, הננו רוצים לדבר אליו, והאחרים מחויבים לסבול. אם ציונים הם, אז יסכימו לדבר, כי גם איש אחד כדאי הוא, שנדבר אליו, ואם אינם ציונים, אדרבה יסבלו מעט. הנני חוזר על ההגדרה, שהיתה כבר לטופס קבוע: הציונות שואפת לכונן בעד העם היהודי מקום מושב בטוח על־פי המשפט הצבורי בארץ־ישראל. הנני רוצה לבאר לכם זאת בתמונה אחת, כדי שלא להוגיעכם בבאור ארוך של כל נקודות־ההשקפה. הנה בידי חרוז קטן, שהעתקתי לי לפני לכתי הלום, משיריו של איש יהודי, אשר לו היה עוד חי היום, כי אז בודאי לא היה נמנה בין המתנגדים לציונות — שיר קטן של הינריך הינה. זה הוא בעל הרוח הנדיבה, שהבין לשפוך קסם על כל מה שבא לידו, ואם פוגשים באיזה ספר דבר שיצא מעטו, הרי הוא מזהיר בטהרו, כאילו זרחה על עמוד הספר ההוא קרן־אור השמש. וכן עלה ביד המשורר הזה לשיר על הדברים, היותר יגעים, מכערים ודלים, בחרוזים, המרעישים את את לבנו באפן מיוחד. הנה החרוז על „בית־החולים הישראלי החדש בהמבורג״:

בית לבני ישראל דלים וחולים,
לבני־אדם אמללים פי שלש,
מסובלים בשלשה חליים רעים,
בדלות, בנגעי־בשר וביהדות.
הרע שבכולם היא האחרונה,
מחלת הירושה בת אלפי שנה.

הציונות היא מין תרופה חדשה לחולי־ישראל, והיא מכוונת כלפי הרעה שבשלש המחלות, מחלת־הירושה בת אלפי שנה. באיזה סם־מרפא היא משתמשת? הדבר פשוט מאד, עממי מאד, תרופה טבעית היא. אנחנו הציונים חפצים לרפא את מחלת־הירושה בזה, שאנו מביאים את החולה לנוה־שדה. הננו חושבים, כי כל המחלות שדבקו בו, החמריות והמוסריות, יכולות להרפא, אם נחזיר אותו שוב לחיים הטבעיים האלה, אם נושיב אותו שוב על האדמה, שעליה כבר ישב, אם נתן לו לשבת — כדברי השיר, ששרתם זה עתה — באהליו שלו. ידענו, כי אין זאת עבודה קלה. זקוקה היא להתמדה ארוכה, לאמץ־רוח, אשר לא יחת מפני כל. אולם מעיזים אנו גם כן לבטוח בעמנו, שכל יסוריו הועילו לחזקו

ב.

ביום 26 לינואר ערכו כל אגודות הסטודנטים שבווינא נשף לכבוד נורדו. בין המדברים היה גם הרצל, שהעיר אחרי הקדמה קצרה, כי הכאיב אולי נורדו בנאומו מאתמול את לב המתנגדים. בבחינה ידועה היינו מחויבים להכיר להם תודה. מתנגדים כאלה יכולים להביא תועלת לתנועתנו. אחרי כן נתן סקירה קצרה על מהלך התנועה הציונית, ואמר:

... וכן הרגשנו אנחנו, שבתחלה הוכרחנו להלחם נגד השתיקה הגדולה, לאט לאט את החצים שהמטירו עלינו, אשר אמנם נקל היה לעמוד בהם, אולם הועילו הרבה להגדיל כבודנו בעיני כל העולם. הננו מחויבים אפוא גם־כן להכיר תודה למתנגדינו. במחזה־שחוק אחד צרפתי מוצג איש מוג־לב. והנה קרה מקרה, שהכריח אותו לצאת למלחמת־שנים. אשתו, המחזקת אותו למוג־לב, שואלת בתמהון: „מה־זה, כלום אינך מפחד״? — אמנם כן, הוא עונה, „אבל אלמלא פחדתי, איזה אמץ־לב היה בזה״? — אלמלי לא היו לנו מתנגדים, אלמלי היתה התנועה הציונית דבר קל כמשחל ביניתא מחלבא, אלמלי היה הכל הולך במישרים ובברור, מאין היה נמצא הכבוד הדרוש להנהגת הענין? נחוץ היה להלחם, נחוץ היה להתגבר על מכשולים, נחוץ היה להחשב למשוגעים, נחוץ היה להדחות מתוך אותם החוגים, שבהם בלינו כל ימי חיינו, נחוץ היה להביא קרבנות, כדי שאפשר יהיה אחרי־כן להשתדל ביתר אמץ ובכח עלומים. זאת היתה המלחמה, שנלחמו רבים מאתנו: כבר היום יכולים אנו לדבר על פרקי ההתפתחות הזאת באיזו מדה של נחת־רוח.

ידידנו הנכבד ד״ר נורדו העביר לפנינו בהרצאתו את גדוד־הכבוד של מתנגדינו. הוא השכיל לתאר את כלם בהגדרה מצוינת, באותו כח־הציור הרענן, שאנו מכירים אותו בתור האמנות המיוחדת לו: את המיליונר הרע, אשר, כפי המשל הידוע, יכבד לו יותר לבא אל מלכות־השמים, מאשר כבד לגמל *) לעבור דרך חור־המחט״, את רב־המחאה, אחת התמונות היותר נפלאות, ולבסוף את הפרולטריים, שבשבילם וִתֵּר ידידנו הנכבד נורדו יותר מאשר הייתי אומר אני לוַתֵּר. כלומר, אין דעתי נוטה לכך, שיכולים למד את הציונות באמת־המדה של הסוציאלות. אלא חושב אני, כי הציונות היא בנין, שכל המפלגות יכולות למצא בו מקום. זה היה גדלה של תנועתנו עד עתה, זאת היא תוצאת הקונגרסים

*) במליצת חז״ל: לעיילא פילא בקופא דמחטא.

תעודות הבנק

ולאמצו, כי לא יפול לבו עליו. — אין את נפשי להעביר לפניכם כל מה שהשגנו, חפצתי רק להראותכם בתמונה האחת, כי כל מה שאנו עוסקים בו, נעשה במתינות ובתבונה. רוצה אני לבקש מכם גם כן, לא רק שתשמעו לדברינו ותשתעשעו בהם — אם יש בדברינו שעשועים — כי אם דבר זה: אם היו רגעים, שבהם הסכמתם לדברי אחדים מן הנואמים, אז יהיו נא אלה המעוררים בלבכם את החפץ להתמיד בידיכם אתם את המפעל. הכל יכולים לעשות זאת, לכל אחד ואחד יש הזדמנות לעסוק בתעמולה זו, והחובה מוטלת על כל מי שדעתו ישרה, אחרי שנוכח, כי איזה רעיון חדש, איזו תנועה חדשה טובה היא, להודיע לכל את הכרתו החדשה ולרכוש לה נפשות. אתם כלכם מחויבים לעשות תעמולה. אחרנו עד כה, אם לא חתמנו את כל דברינו בקריאה, שתמלאו את חובתכם הזאת, כדי שתהיה הדרך סלולה בעד הטוב והישר. אני חושב, כי התרופה החדשה לחולי ישראל היא דבר טוב וישר, ומימי לא הרגשתי זאת כך עמוק בלבי כבאותו היום, שעלה בידי לרכוש את הגבר המצוין הזה בעד התרופה החדשה לחולי ישראל. יודעים אתם, כי בתור סופר הנהו צורף־אמן במחשבותיו, כי אני מכבדו בתור אמן במלאכה זו, אשר גם אני עוסק בה כפי יכלתי. הוא עמל גם בתור רופא לחדור אל מסתרי הטבע, ושני הכשרונות האלה לא יוכלו להתאחד באפן יותר נאה מאשר בתרופה החדשה לחולי ישראל.

לא נסיתי להגיד לכם איזה דבר חדש; רק את נאום־הברכה שכבר היה, נאום הברכה לכבודו של ד"ר מאכס נורדו.

תעודות הבאנק.

אוצר התישבות היהודים בלונדון, שיסודו היה המפעל המעשי הראשון של הציונות המדינית, גרם כבר לפני הוסדו לשפיכת דיו הרבה. שגגות מכל המינים נוצרו בדרך מלאכותי, אם לא היו זה כבר מעליהן. המתנגדים עמלו בכל מרצם החם להאפיל על הענין הכי פשוט הזה ולהשחית תארו. אולם לא היה הדבר שוה בעמלו, להתוכח עם כל העושים זאת מרע־לב או מאולת. עתה הגיעה העת להגיד דברים אחדים על מהותו ותעודותיו של הבאנק, שתכניתו ותקנותיו נשלחות מלונדון.

אוצר התישבות היהודים ישמש, כפי ששמו הברור והפשוט מעיד עליו, להתישבות היהודים. וחפץ הוא לעשות זאת במובנו הטהור של רעיוננו הציוני. אין בזה שום כונה להתישבות של צדקה, כי אם להתישבות מסודרה על יסוד החקלאות והתעשיה על הבסיס המשפטי הידוע.

דרוש היה לחכות זמן מה, עד שיכלו להתחיל ביסודו של הבאנק הקולוניאלי היהודי. אחד התנאים היותר חשובים היתה הארת דעת־הקהל על תכליותיה ומטרותיה של הציונות. הקונגרסים שלנו, דברינו הנכוחים והברורים, שנתפרסמו בדפוס, הועילו הרבה לזה. אפשר להגיד היום בבטחה, כי כבשה לה הציונות בחוגים המדיניים החשובים את ההכרה, כי היא תנועה, שפעולתה המועילה לא תצטמצם על היהודים בלבד, אלא תעשיר את התרבות הכללית. גם דבר זה אינו מוטל עוד היום בספק, שאין שום יחס וקשר בין הציונות ובין תנועות־המהפכה. היא לא נוסדה על רעיון של הריסה, כי אם על רעיון של בנין.

דבר זה נאמר ונשנה זה פעמים הרבה. אולי יש מי שסובר, כי נשנה כבר הרבה יותר מדי. אבל זה דרכן של תכניות חדשות, שאם באנו להכריז עליהן, אין אנו מספיקים. צריכות הן להרשם היטב בזכרון. אמנם לא יתכן גם כן, שתסתפק התנועה בדברים בעלמא. הציונים אינם בעלי שיחות ודקלמציות נאות. אינם חפצים להשתכר בדברים, אלא להתרומם בעבודה פכחית וסבלנית. הציונות שואפת לעזרת־עבודה במדה רחבה, לעזרה עצמית לשם עבודה.

ואחרי שבררנו את התכלית הזו בראיות ברורות גם — כאשר נקוה — מוכיחות על ידי הפשטות שבבאורינו, הננו נגשים לכונן את המוסד הכספי,

סיר פרנסיס מונטיפיורי

שעל ידו תצאנה לפעולה כל אותן התכניות הנודעות כבר בכל העולם.

מה יעשה אוצר התישבות היהודים? יעסוק בפרגמטיה. הוא ישא ויתן באמונה בכל עסקי הבאנקים, וביתר שאת באותם העסקים, אשר ישמשו לתכלית ההתישבות. כשנערכה לפי שעה החתימה הקודמת, כדי להכיר על ידה את דעת־הקהל ביחס אל יסוד הבאנק, נראתה העובדה המפתיעה והמשמחת, כי תכף נעשה הבאנק חביב על הכל רק בשמו בלבד. חברי הועד להנהלת הבאנק נוכחו על פי הידיעות, שהגיעו אליהם מכל פנות העולם במשך הירחים האחרונים, כי אפשר שיהיה למוסד הזה במהירות בלתי רגילה חוג של עסקים רחב מאד. בקרב העם המפוזר, שרבים מבניו הם בעלי־מסחר הבינו תכף את ההצעה ליסד מוסד כזה והתענינו בה. הבאנק הזה יכול לקוות כבר עתה לבעלי־עסק מקנדה עד ארגנטינה, ממצרים עד טרנסואל, ובאין כל ספק בכל העולם.

אולם בזה, שיעסוק אוצר התישבות היהודים בעסקי הבאנקים הרגילים, לא נגמרה בשום אפן תעודתו. הוא יהיה המתוך ברכישת האדמה להתישבות, ואחרי כן ימציא את הכסף הדרוש לה. לקבוע כבר עתה את כל פרטי העבודה הזאת, יהיה ללא־צרך, ואפילו ללא־חכמה. אולם כשתהיינה בידי מנהלי הבאנק כל הזכיות הדרושות, אז יעשו את הצעדים הראשונים, וייסדו את החברה לרכישת קרקעות. הוצאת המניות של החברה לרכישת קרקעות, על־פי הדוגמא של Chartered Company תהיה אפוא העסק היותר גדול, שיעסוק בו אוצר התישבות היהודים.

אלה הן, בקוים כוללים, תעודות הבאנק, עד כמה שאפשר כבר עתה לסקור עליהן. נראה הדבר, כי זה הוא ענין שהוא כלו מעשי, היכול לצאת לפעולה ומתאים עם השכל. בתור מוסד עומד רק על יסודות מסחריים, אם גם מורשים נאמנים יפקחו על הנהגתו הישרה, זקוק הבאנק לעסקי־ממונות. ראשית, העסק הרגיל אצל הבאנקים בכל סעיפיו המודרניים השונים המסתעפים ממנו. שנית, סרסרות עסקיה של אותה הממלכה, אשר מידה יש לרכוש את הזכיות להתישבות. שלישית, יסוד החברה הגדולה לרכישת קרקעות, המיועדה להוציא לפעולה את התכנית הציונית

סיר פרנסיס מונטיפיורי.

לתנועה כתנועתנו יש ימים טובים ורעים. יש ימים, שבהם יתקפנו היאוש, כשאנו רואים, איך מחרפים, מלעיגים וחושדים מחשבות נקיות ותמימות, כשאותם בני האדם, אשר לטובתם הגלויה נגשים לעשות מה שעושים, מתיחסים אל המעשה הזה בלי הרגשה, באדישות או גם בשנאה גמורה. שום התנגדות מבחוץ אינה מעוררת קצף כזה, אין מעצורים בעולם, שירפו כל כך את הרוח, כאלה הנראים בקרב העם עצמו. אולם אחריהם יבאו ימים טובים, שבהם ישוב אמץ־לבם של הלוחמים בעד דבר טוב ויחזק עשרת מנים, והתקוה העליזה עולה ומתגברת, מפני שכח החיים שברעיון מתגלה בעצם תקפו.

התנועה הציונית עשתה בשלש השנים האחרונות פרי במדה ידועה. יש אשר תנוח דעתנו, בראותנו, כי גם העומדים בחוץ מכירים בחשיבותו ובאפיו האנושי של מפעלנו. הציונות איננה עוד היום דבר, שאין דעת־הקהל יודעת להעריך אותו כראוי. חפצים אנו לפתור אחת השאלות היותר מכאיבות של האנושות, לא בדברים בלבד, לא בתחבולות־און והריסה, כי אם בעבודה מוסרית ועלולה לתקן את המדות. על אחת התנועות היותר מחפירות, על האנטישמיות, מצאו יהודים תשובה, שאי אפשר שלא ישים לב לה גם מי שלא נמנה מעולם על אוהבי היהודים. הרחבת התרבות! זוהי התשובה. הציונים חפצים להרבות את קניני התרבות הקימת על ידי עבודה של שלום. לא נפלאת היתה בעינינו, אם קבלו הישרים שבכל הארצות ובכל המפלגות שאיפה כזאת בפנים יפות; עלינו היה להתפלא רק על זאת, שבקרב עמנו אנהנו נמצאו מתנגדים. שגיאות שונות גרמו בדבר. הדברים הפשוטים מובנים לפעמים בקושי גדול. דעות, שהורגלו בהן בני־האדם לא בנקל משתנות. ומי ששרוי בטוב ובנעימות, יש לו נטיה טבעית להתנגד לכל שנוי. אחת הסבות היותר עמוקות לאדישותם, או לפחות להתעצלותם של אותם החוגים היהודים דוקא, החיים במעמד סוציאלי גבוה, היתה העובדה, כי היו היהודים במשך העת, שנפסקה ההיסטוריה שלהם, לעם שאינו מדיני. יש בין הציונים אנשים מצוינים, אולם בעלי מזג חם יותר מדי, המותחים בגלל זה דין קשה על כל התקיפים והעשירים, בקצור על „המיליונירים". אבל בודאי אין עשירינו גרועים מן „המיליונירים" האחרים.

ההזדמנות הגדולה הראשונה, שבה גלה סיר פרנסיס את דעתו, היתה, כנודע, אספת האגודה הציונית האנגלית. האגודה הזאת מקפת מספרו רב של חברות ציוניות בבריטניה־רבתי. לפני הועידה נערך משתה, שבראשו ישב סיר פרנסיס. ואז נשא, כפי שנוהגים באנגליה, נאום פוליטי מצוין במינו. הנאום ההוא היה נמוסי בה במדה שהיה גם מחלט. בקוים קצרים ומלאים מרץ העמיד לדין את מתנגדינו היהודים. הוא גלה את רוחו בדברים האלה, שאין להעריכם אלא כדבריו של אציל גמור. הוא אמר: „דבות רעות וחרופים הם תמיד דברים מכאיבים, שקשה לשאתם, וקשה ביותר, כשהאדם סובל מהם, רק מפני שתמך באיזה מפעל גדול וישר. אולם יש לי לקוות בבטחה, כי תנסו לשאת אותם בדומיה, ואם תשמעו לעצתי, תתיחסו לדבות הרעות, שעוד עתידים להוציא עליכם לא רק בבוז הראוי להן, כי אם תתנהגו עם מוציאיהן בנמוס ובמשא־פנים, שיכולים בעלי דעה כבירה ומנצחת להראות לבעלי דעה חלשה ומנוצחת".

השומעים נתפעלו מן המתינות היפה שבדברים האלה. גם אנחנו מתפעלים מהם. התלהבות נוחה כזו, הנשמעת מתוך נאומו הלוקח־לב של סיר פרנסיס, צריך שתהיה לאותם האנשים, שעליהם להרים את דגל־ישראל החדש ולשמור עליו. לעם היהודי גדול ערכו של הבארון מונטיפיורי של עכשו על ידי גלוי־דעתו, כגדל ערכו של ראש בית־הנדיבים מלפנים על ידי מעשי־צדקתו. סיר משה הלא היה כבר ציוני לפי השקפת דורו והאמצעים שהיו בימיו. בזכרונותיו הודיע מונטיפיורי הזקן את אשר הרגיש בלבו באותה השעה, שהרימה אותו מלכת אנגליה למעלת־אציל. היא נגעה בחרב על שכמו ותאמר: קומה, סיר משה! אבל ביותר נחה רוחו, בראותו בשעת־החגיגה הזאת את נס־שלטו עם הכתבת „ירושלם", שהיה באולם.

בן לאותו השבט הוא סיר פרנסיס. הנהו היום גבר במיטב שנותיו, שאינו תלוי בדעת אחרים, איש אציל באמת. לפעמים קרובות נראה אצל היהודים, שעלו למעלת־אצילות, אפן השגה של מדת־האצילות, שיש בו מעין עבדות. הם חושבים, כי בזה שעלה להם לחדור על ידי הלואות והכנעה אל תוך חברתם של רמי־המעלה ולהתרועע אתם, בדבר זה בלבד הם עומדים במדרגה גבוהה. אולם בעצם הדבר אין האצילות מונחת אלא בזה, שהאדם רואה לעצמו חובות יותר גדולות, שהוא נשאר נאמן לעצמו ולאבותיו, שאינו משתמט מחובות מוסריות ושעושה כל זה, מבלי שים לב למה שיאמרו האחרים.

ובכן לא את בעל המעמד הגבוה אנו חוגגים בסיר פרנסיס מונטיפיורי, כי אם את נושאה של דעה רמה. הוא זכר את עמו, ובשמחה מהר להחסות בצל הדגל, שעליו מתנוסס האות העתיק. וכן גם עמו לא ישכחהו עד עולם.

ולא עוד, אלא שיש להם מסרת של מעשה־צדקה, הקבועה בלבם כמורשת־אבות, שאין להכחיש בה, המחטיאה אמנם את המטרה, מפני שהיא מגדלת את הקבצנות. ויש גם דוגמאות נכבדות מאד, הקרובות כבר בתכונתן הנהדרה לפעולות לאומיות. מוסדות־הצדקה הגדולים מעידים בכל אפן על אהבה ליהדות. לו היה אפוא לכתוב לאנשים האלה תעודה הראויה להם, כי אז היה יותר נכון לתת להם את הציון : בחשבון מצוין, בפוליטיקה רפה.

אבל אותם הימים כבר חלפו, שבהם לא מצאה לה הציונות המדינית הֵד בחוגים האלה. מיום ליום מוסיפים להבין אותה ; מבינים ביחוד, שאין לדרוש ממי שהוא, שיעזוב בעל כרחו את מעמדו. הציונות איננה עוצרת בעד התבוללותם של אלה, החפצים לצאת מן היהדות ; להפך היא מקילה עליהם בזה, שהיא מטה מעליהם את זרם ההגרה מן הארצות העניות, שאין לעצור בעדו באפן אחר. סוף סוף מתחילים להבין, כי הציונות היא ענין של צדקה, שכדאי להתיחס אליו בהתלהבות יותר גדולה מאשר לבתי־תמחוי, לבתי־אסף לילדים, לבתי־חולים ולבתי־מחסה לזקנים. שהרי הציונות חפצה לעזור לעניים לא רק אחרי שנתדלדלו, אלא כבר קֹדם לכן.

ימים טובים הם לנו, כשאנו שומעים, כי בני־האדם הולכים ומוסיפים להבין. ולא היה לנו יום טוב מאותו היום, שבו הודיע סיר פרנסיס מונטיפיורי, העומד עתה בראש בית הנדיבים הזה, בפומבי, כי נספח הוא אל התנועה הציונית. למן ימיו של השר משה מוניטיפיורי לא היה בקרב היהודים כנוי־משפחה נכבד ומפֹאר כזה. בתימן ובסיביריה, באוסטרליה ובארגנטינה, בכל ממלכות אמריקה, בכל ארצות אירופא, בארמונות היותר עשירים ובבתי היהודים היותר עניים יצא למונטיפיורי שם טוב נבחר מזהב. השר משה, שבקר שבע פעמים בארץ־ישראל, ראוי היה להחשב כראש־גולה מודרני. מושלים וממלכות הכירו בכבודו זה, מכיון ששמעו לחוות־דעתו והתיעצו אתו על גורל היהודים. באיזה מקום לא היה הוא המתחיל בדבר־מצוה : ברוסיה, בטורקיה, במארוקו, ברומניה. לא בנדבות עצומות בלבד, כפלוני אלמוני העשיר, פעל ועשה השר משה ; הוא גם השתדל להיות איש. בכל מקום שבאה צרה ליהודים, שם הופיע חיש מהר הבַּרון האנגלי. רעידת־אדמה, רדיפת־יהודים, רעב, דבר, ארבה כי היו בארץ, וקראו לעזרתו, והוא לא שלח שטרי־כסף או איזה עָליח לחלק נדבות, כי אם עזב את ביתו השאנן והיפה, וילך למסעים רחוקים — שהיו אז הרבה יותר קשים ומסוכנים מאשר הם היום — אל מקומות העֹני. הוא נתן לא רק בידים מלאות ופתוחות, כי אם בלבב שלם. לו כבר היתה אותה ההשגה הגדולה מאחדות־הלאום, שיש היום לציונים המדיניים.

והנה התראה סיר פרנסיס, יורש שם־הבארון, גם בתור יורשו הרוחני של מונטיפיורי ! בנקל נזכור את השם הזה ; כבר היו בו זכרונות מן העבר, ומעתה יש בו גם תקוות לעתיד.

המיליונים של יק"א

המיליונים של יק"א.

כי יהיה ריב בין דעות ישרות, אז יש שיתנהגו גם המנצחים בנדיבות. אם ינוצח אדם בכלי־זין הגונים, אז לא יראה עלבון לעצמו, ואפילו יחשוב לו לכבוד לתת את ידו לאיש־ריבו, שהצליח יותר במלחמה. לחיצת־היד שאחרי מלחמת־השנים היא אולי גבורת־איש הכי גדולה בכל הקרב. חבל, שלפעמים נעמול לשוא למצא רגש יפה כזה אצל מתנגדינו היהודים.

להתבוננות זו באנו על ידי מעשה שהיה בעת האחרונה. בעתונים יהודיים בעלי דעה שונה מדעתנו, מודיעים באיזו כונה, כי המיליונים של יק"א (ר"ת: Jewish Colonisation association אגודה לקולוניזציה יהודים) גם הם מוכנים להוצאה על הישוב בארץ־ישראל. ליודעי נסתרות נודע מצב הענינים האמתי. השאלה עולה מאליה, למה זה יפרסמו את הדברים האלה עתה ובכונה כך גלויה. לאיזו תכלית הם מתכונים?

המיליונים של יק"א (260 עד 270 מיליון פרנק) יעשו את אוצר התישבות היהודים למיותָר. אם יש כבר סכום עצום לתכלית זו, איזה צֹרך יש עוד בבאַנק, שהונו עולה רק לחמשים מיליון פרנק? מן ההרהור הפשוט הזה, כי הבאנק הוא למותר, מפני שכבר יש די כסף, רק צעד אחד אל המסקנא, כי הציונ' וכל מי שיש לו עוד בטחון בדבר, אינם צריכים לחתום על המניות. באפן זה יצליח לחתור תחת אוצר התישבות היהודים, שכבר עתה הוא למורת־רוח לבעלי האוצר־הגבוה ממין ידוע, אשר בקרב היהודים. בלב החותמים מעוררים ספק, עליהם לשאול את עצמם: אם ממילא יש המיליונים של יק"א, למה לי להוסיף עליהם עוד ליטרא, עשר ליטר' או אלף ל. שטרלינג? אפשר שאין כאן אלא אמתלא ליסד באנק מאותו המין הידוע, שיש ממנו די והותר.

משפט כזה יוכל לצאת רק מתוך חסר־הבנה. הננו לבאר זאת בנחת. מתנגדינו עשו עמנו גם הפעם חסד, אם גם בכונה היותר רעה. אולי לא עלה כלל על דעתנו להגיד אף שמץ דבר מכל אשר נאמר להלן — כל כך מובן מאליו היה הדבר נחשב בעינינו.

קֹדם כל אין להעלים עין מן ההבדל שיש בין הונו של איזה מוסד־צדקה ובין הונו של באנק. שניהם נגרים כמים, אבל האחד עומד ונקפא,

צרורות־כסף. האנשים „המעשיים", שאינם רוצים, או אינם יכולים להבין אותנו במחותיהם הקטנים, טועים בזה שהם מכריעים על הענין בדרך החשבון. כשעולה התישבות משפחה אחת לסך 5243 פר׳ $27 \, ^1/_2$ סנט׳, בכמה תעלה התישבותן של 17, 626 משפחות? כמה דונאמים קרקע, כמה זרעים או גפנים, כמה סוסים, חמורים, פרות ושורים דרושים להן? והנה, באפן ילדותי כזה אין לפתור את השאלה. אלמלי חפצנו לחשב באפן זה, כמה כסף דרוש להתישבות העם היהודי, כי אז באנו לידי סכומים, שאינם מצויים אלא בדמיון. בכל אפן לא יספיק לזה לא הון־המניות של הבאנק הקולוניאלי היהודי, לא הונה של יק״א, לא הונן של כל אגודות־הישוב, ולא זה של כל אדירי הבאנקים ביחד. להתישבות ממשית של המוני היהודים, הנושאים אליה את נפשם, על האדמה, שאליה הם שואפים, צריכים להתחשב עם הון של מיליארדים.

והנה יאמרו בעלי־החשבון „המעשיים" בבת־צחוק של יהירות, כי אלה המיליארדים צריכים להיות מונחים במזומנים כמו, למשל, שתים וחצי מאות המיליונים של יק״א. ובני אדם בעלי אפק צר כזה רוצים להשפיע על ענין עממי רב־הערך. הנבצר מהם כלל וכלל להבין את התופעות היותר עקריות בכלכלה הצבורית? אין בכל העולם סכום כסף כזה, שיספיק כדי להעתיק עם שלם ולהושיבו בארץ אחרת. לעומת זאת יספיק רק רעיון אחד, פשוט, כללי, כרעיוננו הלאומי. אינני יודע, אם באו אל הבארון הירש, שהיה עשיר ברעיונות, או אל הבארון אדמונד רוטשילד אנשים במספר כזה שבאו אלי והתיצבו כבעלי־רכוש פחות או יותר גדול, לבקש מפי עצה, אם יוכלו להתישב „שם". היו ביניהם כאלה, שרכושם עלה למאתים אלף פרנק ויותר, או קבוצות, שכל אחד מחבריהן היה מחויב להראות, שיש בידו עשרת אלפים רו״כ. במקרים כאלה אין „המעשיים" יכולים לעשות מאומה, מפני שאין זה ענין של רתימת־שורים, שרק לה לבדה הורגלו היטב. אולם אלה, המתישבים על דעת עצמם ועל חשבון עצמם, דורשים ערובות משפטיות, שאת רכישתן הצבנו לנו למטרה, אנחנו „המדיניים". אין אנו מעמידים פנים כבעלי־טובות, העושים עם כמה משפחות חסד, שעל ידו יעזרו בצמצום רק יחידים, שהצליחו במקרה, בעוד שקרוביהם ושכניהם ישארו בענים כמו שהוא. אבל הננו רואים את עצמנו כפקידים מתנדבים ועובדים בחנם עבודת כל העם, שבעדו הננו חפצים להכין תנאי־קיום חדשים. ולפיכך יש לחשבוננו תכנית אחרת לגמרי, ומי זה יהין לערער עליה? כלומר, אנחנו אומרים: דרוש יהיה כסף לפי מספר האנשים שיבאו. „המעשיים" אומרים להפך: מספר האנשים, אשר יוכלו ללכת שמה, תלוי בכסף, העומד להוצאה בעד ההתישבות.

לפי חשבוננו נמצא ההון, שיש להשקיע בישוב, בערך ישר אל מספר המתישבים. למעט מתישבים מעט, להרבה מתישבים כסף הרבה.

ההתפתחות צריכה להיות טבעית, סדורית. כלום לא שמעו מתנגדינו

והשני הולך ושוטף. יש ביניהם הבדל כזה שבין בְרֵכה לנחל. במימי הברכה אי אפשר להניע טחנות; אפשר לעשות זאת במימי נחל. התמונה הזאת פוטרת אותנו מלמנות כל פרט ופרט, שבו נבדלים הבאנק ומוסד־הצדקה זה מזה. מציאות הברכה הן לא תעשה את הנחל למיותר.

אבל, טחנותיהם של מי יש להניע? כלום אלה של מיסדי הבאנק? החשד המתעב לא יתקים אף לרגע אחד, אם יקראו את התקנות ואת התכנית של אוצר התישבות היהודים. החֹק הראשון, אשר לא יעבור, הוא זה, שאין המיסדים או בעלי מניות־מיסדים יכולים ליהנות שום הנאת־ממון. אמנם לא נוסד מעולם באנק בתנאים כאלה. ואנחנו החפצים לחדש את כבודו של השם היהודי, נותנים בגלל זה בעֹנג מיוחד את התֹאר „יהודי" בראש המוסד, שהוא לנו מוסד פוליטי. כן הוא, מחליטים אנו, כי המוסד הזה שונה הוא מן המוסדות, שבהם הרגיל האוצר־הגבוה את העולם. כשמתאחדים בעלי האוצר־הגבוה ליסד איזה מוסד ונותנים את חתימת־ידם על התכנית, הם מקבלים תכף את שכרם. אם לא נביט על המנהג הזה באספקלריה המזהירה והמוזהבה של הפרקליטים, שאומנותם בכך, אז עלינו לערוך את דמותו באֹפן זה: בעלי האוצר־הגבוה מקבלים שכר חתימת־ידם מן הכסף, אשר יאסף על ידי החתימה הקודמת. הם מוכרים אפוא את בטחון־הצבור לאותו הצבור, שאינו מכיר בטיבו של העסק הזה. הרבה יש עוד להגיד בענין זה, אולם אין אנו רוצים להאריך. רק על זאת יש להעיר, כי מיסדי הבאנק היהודי אינם מקבלים שכר בעד חתימת־ידם על הפרוספקט, אלא להפך, הם משלמים בעד זה. כל אחד ואחד מהם חשבו להם לכבוד ולעֹנג, לשחד מהונם בעד הוצאות היסוד בתור קרן שאינה חוזרת (à fonds perdu) ואי אפשר בשום אֹפן, שתביא ההוצאה הזאת איזה רֶוַח להם לעצמם. רק עד כמה שהם חותמים על מניות ככל יתר החותמים, יכולים ועתידים הם לקבל את הרוָחים הנהוגים. ובעוד שבעלי האוצר־הגבוה אמנם מקבלים שכר החתימה על הפרוספקט, אלא שאינם מחזיקים לעצמם את השטרות המוצאים, ועוברים על עובדה זו בשתיקה, חתמו מיסדי הבאנק הקולוניאלי היהודי, שאינם מקבלים שכר, בעצמם על מניות — אחדים מהם עד לאלפַיִם מניות — והודיעו על חתימתם בפומבי באֹפן הגון. ההודעה הזאת באה, כדי שבמקרה, אם יעלה מחיר השטרות במדה מרובה, לא יוכלו לטעון גם על מיסדי הבאנק, שהשתמשו בידיעתם בברור את מצב הענינים לטובתם, מה שאי אפשר היה לאחרים, ומצד שני צריך היה להראות, כי אותו הבטחון בעסק העממי, שאותו הם דורשים מן האחרים, יש גם להם בעצמם. לא יוכל להזיק, אם אנו מבררים ומלבנים את חבדל התכונה והמעשה דוקא בו ברגע, כשאנו הולכים בדרכם של בעלי האוצר־הגבוה.

חלקים אחדים מעבודתנו הנודעת למדי יכולים להעשות בכסף. אבל טעות היא, אם יחשבו אנשים קטנים, כי די בזה. ויש שישאר אדם בקטנותו על הר של

שונים

מימיהם דבר מתולדותיהם של ישובים גדולים? למן הימים האגדיים של נדידת־העמים עד ימינו אלה שבתקופת טרנסואל תכונה אחת להם. המהגר נעקר ממקומו על ידי עני כלכלי או מוסרי, בתו־ יחיד או בהמונים. הוא מבקש לו אחוזת־אדמה אחרת ויתישב במקום, שבו יהיו התנאים יותר טובים, שבו ימצא עבודה ובטחון־הרכוש, חרות, משפט וכבוד יותר מאשר היו לו במקום, שממנו יצא. לפיכך אין אנו רואים חובה לעצמנו להעתיק את המתישבים. חובתנו היא: להכין בעדם את התנאים היותר טובים. ואז יבא כל הרוצה לבא. אז יבא מי שמבקש עבודה ובטחון־הרכוש, מי שחפץ ליהנות מן החרות, המשפט והכבוד במדה גדולה מזו, שיש לו עתה.

והבאנק יספיק לממשלת טורקיה אמצעי־כסף, עד כמה וכל זמן שתתן היא במחירם זכיות של משפט מספיקות למתישבים.

השקעת כח־העבודה וההון הדרוש לעסקי הקבלנות צריכה להיות לאט לאט, מתנהלת על־ידי הבאנק הקולוניאלי ובעזרתן של אגודות־הישוב העשירות במיליונים, שאין על כל פנים להקטין את ערכה. זאת היא כל התכנית, הברורה והפשוטה למדי.

והנה כה רבו האגדות המסופרות על אדות הבאנק, עד כי נחוץ הוא גם כן לסתור אי־אלו מושגים נבערים, אף־על־פי שהסתירה בעצמה גם היא מעוררת כבר שחוק.

הון־המניות של הבאנק לא יחולק בשום אפן בין הקולוניסטים, כמו שאין תעודתו לשטוף אל אוצר הממלכה הטורקית. אולם עליו יהיה להספיק הלואות בתנאים נוחים ולהיות סרסור ומעורר לעסקים של: חקלאות, עבודות טכניות, תעשיה ומסחר. אלה הן הטחנות, שיניע הנחל. כי מעשה־צדקה, לו גם היותר נהדר, אינו עושה את הבאנק בתור אמצעי כלכלי למיותר, יכולים אנו ללמוד על פי דוגמה אחת, שנודעה לנו בימים האחרונים מארץ־ישראל. הקולוניסטים, ש„נטעו״ שמה בדרך צדקה, סובלים תחת תנאי־המלוה הקשים. מדת הנשך עולה עד לעשרים וארבעה או שלשים אחוזים לשנה. בבאנק, שיתחיל את פעולתו במצב ענינים כזה, יש בודאי צרך, והצרך הזה גדול בה במדה, שגדול כבר סכום הכסף הנמצא בשביל הקולוניזציה „המעשית״.

אלמלא חפצו אגודות־הישוב להוציא את הכספים השמורים בידיהן, באפן המתאים לדרישות העם, כי אז היה הבאנק דבר הכרחי, כלומר בתור ממלא מקומן. ואולם אם תלכנה כל אגודות יק״א השונות הגדולות עם הקטנות בדרך האחת ההיא, אז אדרבה יש צרך בבאנק, בתור השלמה לפעולותיהן.

נמוקי מתנגדינו מוכיחים אותם על פניהם. בה במדה שירבו המיליונים של אגודות־הישוב, כן תגדל נחיצות הבאנק לתכלית ההתישבות הגדולה. מי לא יבין את זאת?

מסירת מודעה.

אחרי מאמרו של הרצל „ציונות" (כל כתבי הרצל, ח"ב, עמ. 137-143) נתן ד"ר גלאזר ידו לד"ר בלוך בווינא, שנלחם אז נגד הציונות והקונגרס בכל מיני עלילות. על מאמר אחד כזה של ד"ר גלאזר השיב הרצל בגליון 5, „וועלט" 1898, בתור „מסירת מודעה":

„... ד"ר גלאזר, שמלפנים נדחק אלי בדברי ידידות, מנסה עתה למשוך עליו את עיני הכלל בחוצפה, שלא היתה כמוה. לפני איזה זמן שלח אלי הצעה אחת וכתב אלי כמה מכתבים, שעוררו בקרבי אי־בטחון, מפני שדרש תכף שאחזירם לו. החזרתי לו את המכתבים, שלא היו שוים בעיני כלום. כנראה היה בדעתו להשאיר לעצמו פתח לחרטה, ובכל זאת כתב אלי עוד אחרי־כן; אולם לא עניתי אותו. והנה הוא טוען, כי הסכמתי להזמנתו, שהזמין אותי לראיון עם הד"ר קַרְפֶּלס בברלין. מעולם לא כתבתי לד"ר קרפלס דבר כזה. ההזמנה לועידה זו נשלחה אלי מאת פרופיסור אחד באוניברסיטה. להזמנה זו הסכמתי. בתחלה לא התנגדתי לדבר, שיקח חלק בועידה בתוך יתר האדישים והמתנגדים גם ד"ר גלאזר, שהתפאר בידיעת־המזרח שלו. אחרי מאמרו ב„בּרלינר טאָגבלאַט", שהוכרחתי לחשבו להתנפלות בכונה להזיק למפעלנו, כתבתי להפרופיסור ההוא, שאין אני רוצה להשתתף בועידה עם הד"ר גלאזר".

לפתיחת הבאנק.

בזה הגיעה לידי גמר אותה העבודה הכבירה, שלה הקדישו הצירים בבאזל את כל כחותיהם והביאו קרבנות אישיים והמריים עצומים. כל החברים לדעה הנאמנים יבינו את חשיבותו של הרגע. לצערנו יודעים אנו היטב, כי מתנגדינו יעמלו עתה בכל כחם לשים לאַל את מפעלנו ולא יחדלו מהתנפל עלינו בגלוי ובסתר. שום ציוני נאמן לא יתן לבו לטעות על ידי זה! באמץ ובשקידה קדימה! ינסו להזיק לעבודתנו בחשדים ובעלילות־שוא. ועל כן אנו מוסיפים להעיר על דבר זה: על ידי תנאים, שנתחיבו בהם, ועל ידי חוקי התקנות אי אפשר שתהיה למיסדי הבאנק שום הנאה חמרית. ההשגחה על ההנהלה הנכונה של הועד המפקח, אשר חבריו הם אנשים נאמנים ונכבדים, בטוחה לקונגרס לכל הדורות. מתנגדינו, שאינם רוצים בעם היהודי ולפיכך גם בהצלת העם היהודי, שונאים כמובן מעמק לבם גם למוסד הזה, למוסד, שעל ידו נקוה למלא את דרישתו של עמנו. את הדבר הזה ישים כל אחד אל לבו, ועל פיו יתנהג איש ואיש על מקומו. אל יחת לבנו, ורק אז נשכיל ונצליח!

---

* *
*

אל הקולוניסטים בראשון־לציון.

רגש התמהון איננו עוזב אותנו, מאז דרכה כף רגלנו על האדמה, אשר מתוך שוממותו המדומה חוללה עבודת ידי יהודים נפלאות כאלה. רק נדיבותו הנהדרה של רוטשילד הצליחה לאַפשר את התוצאה הזאת במשך זמן קצר. התודה שהקולוניסטים מכירים לנדיב הזה, היא לא רק מובנת, אלא גם חובת־כבוד לקולוניסטים. המטרה, שהציבה לה הציונות, מקיפה לא רק מאות או אלפי משפחות, אשר בדרך ההתישבות הנהוגה עד כה, מצאו או יכולות עוד למצא להן מושב על אדמת אבותינו, כי אם את כל העם היהודי, שטוב היה, לו מצא לו פה מקלט בטוח. אולם הלילה לנו לתת מקום לחשוב, כי רוצים אנו לעשות דבר נגד רצונו של מושל הארץ או שלטון המושבות. אין מן הצרך גם כן, שישתתפו הקולוניסטים בתנועתנו באפן אחר מאשר בזה, שהם מכשירים בעבודת ידיהם את האדמה, שעליה עתידים לשבת גם אנחנו.

בפני הרצון. הכל אפשר למי שיקרב אל מלאכתו ועבודתו ברצון חזק וכביר. החובה מוטלת עלינו לעבוד את עבודתנו בלי חשך על פי תכנית מסוימה, שתהיה מכֻוֶנה לתכלית ידועה. במקומות רבים מתעוררים וקמים עוזרים נכבדים למפעלנו הגדול, ולא רק מתוך היהודים, כי אם גם מתוך הנוצרים. לא עתה היא העת לספור ולספר את כל אשר עשו מימי הקונגרס הראשון בבאזל עד היום הזה, למען בּרר והוכיח לדעת־הקהל ולפני הממשלות הנוגעות בדבר את טיבן ומהותן של מגמותינו, כי הנה מסכימות ומתאימות לחוקי הממשלות והארצות, שאנו יושבים בהן, כי הנה מסכימות ומתאימות – בכלל – לרוח אהבת כל האנושיות.

והתביעה המוסרית הזאת: לתת ארץ לעם נודד, תתפשט כעל כנפי נשרים בכל המדינות והארצות, שהיהודים יושבים בהן נאנחים ונאנקים. ובכל מקום אשר ישמע שם „הגאולה" שם ישמח ויגל לב בן עמנו, אם רק לב בשר בקרבו ולא נהפך עוד לאבן. ובכל מקום אשר בני עמנו יראו ויוכיחו לעיני התבל, כי עוד מוכשרים ומסוגלים המה להתעוררות לאומית, כי מוכשרים המה להבין ולהוקיר כראוי את הרעיון הגדול של תחית ישראל על אדמתו, – שם גם יולדו להם אוהבים אשר יעמדו לימינם. הן הדבר היותר מגונה ומכוער אשר יטפלו עלינו הבריות הוא — כי אין לנו אידיאל לאומי.

המתנגדים להרעיון הציוני אשר מקרב עמנו, ברצותם להוכיח עד כמה מסוכן ומזיק הוא הרעיון הזה להיהודים בארצות מושבותיהם, יביאו ראיה ומופת להתנגדותם העִוֶרת, כי האנטיסמיטים מביטים בעין טובה על התנועה הציונית.

אבל מתנגדינו אלה לא ידעו ולא יבינו, כי הציוניות היא היא – אמנם – המבשרת שלום, אותו השלום, אשר יביא מפעלנו — אותו המפעל עצמו אשר ישנאוהו שנאת מות – בכנפיו לכל האנושיות.

תנועת יסוד המושבות העבריות בארץ אבותינו תביא מרפא ורוחה להארצות החולות במחלת השנאה לישראל, ויחד עם זה תַפרה ותרבה את הברכה החמרית והרוחנית ואת הסדרים הטובים גם בארצות המזרח. גם המושבות שנוסדו עד עתה בארץ ישראל, אם גם לא רב מספרן, בכל זאת הראו גם הן לדעת, כי אדמת אבותינו עודנה ברוכה ופוריה. ובכלל כל אדמה פוריה היא אם רק עובדים חרוצים יעבדוה וישמרוה, ומה גם אדמת אבותינו אשר בימי תקופת־הזהב של תולדותינו היתה ארץ זבת חלב ודבש. ואדמתנו זאת תשוב להיות „ארץ זבת חלב ודבש" אם ישובו בני עמנו, אשר סבלו הרבה הרבה בגולה, אל ארץ אבותם.

ארץ־ישראל.*)

יודעים אנחנו, וגם יש לנו כל האמצעים של תקופתנו אשר אנו חיים בה, ואחרי כל אלה, האם קצר תקצר ידנו כאשר קצרה יד אבותינו בשבתם בגיטו לעזור לנפשנו? לא! יכולים אנחנו לעזור לנפשנו, וגם עזור נעזור. בקיאים אנחנו בחכמות, חרוצים אנחנו במשא ומתן ויודעים אנחנו להתהלך עם הבריות ועם המאורעות, מסוגלים אנחנו לעבודה, שואפים לעסקנות ולקבלנות, הננו מנוסים בעשרה נסיונות ומצורפים בכור העוני. ומה זה, איפוא, יחסר לנו? — ארץ בטוחה, אשר בה נוכל לעבוד לפי כחותינו וכשרונותינו בלי כל מפריע ובלי היות לטורח על אחרים. ואתם הלא תדעו, מה שם הארץ הזאת, הלא הנכם יודעים גם את שם התנועה הזאת.

הציוניות!

אלף ושמונה מאות שנה של גלות ושל תקוה חיה פרושה על המלה הזאת. יש אמנם יהודים, שיצאו לתרבות רעה, הלועגים להציוניות, יש גם צרי־לבב וקטני־המח הלוחמים בה. התנועה הציונית, אשר מתחלה עברו עליה בשתיקה, אחרי־כן שחקו, לעגו לה, ולבסוף החלו ללחום בה, — לתנועתנו זאת יש כח עצום, כח של אומה שלמה, אשר אי־אפשר בשום אופן להשמידו או גם להחלישו. דרוש היה הדבר, כי יעירו בנו את לאומיותנו הנרדמה; דרוש היה, כי יגלה העם את רצונו לפני כל העולם בדברים ברורים. אולם עוד לפני שנה נראה דבר זה כבלתי אפשרי כלל.

והנה נהיה הדבר.

בחודש אויגוסט בשנת 1897 נקבעה על הקונגרס בעיר באזל הצורה האחרונה של הפרוגרמה הציונית:

הציוניות שואפת לרכוש מכון־שבת להאומה הישראלית, העומד תחת חסותן הגלויה של הממשלות.

הכל נמנע ובלתי אפשר להחובק את ידיו. אבל אין לך דבר העומד

---

*) על פי בקשת „אחיאסף" (על־ידי המתרגם) כתב הד"ר הרצל את מאמרו זה בעד „לוח אחיאסף" (תרנ"ט), ונעתק מכתב־יד האשכנזי לעברית על־ידי ר. בריינין.

הערות המתרגם

הערות המתרגם.

„קונגרס הציונים השני".

„העולם" 1898, גליון 7. לא נדפס בקבץ הכתבים בגרמנית.

„אולם המועצה בקלרקנויל".

שם, גליון 9. לא נדפס בקבץ הכתבים.

„דליקה בגליציה".

שם, גליון 25.

„הקונגרס".

שם, גליון 34. לא נדפס בקבץ הכתבים.

„נאום הפתיחה לקונגרס השני".

מתורגם על־פי הטופס שבקבץ הכתבים.

„מוכוחי הקונגרס".

על־פי הפרוטוקול ; לא נדפס בקבץ הכתבים.

„נאום בלונדון".

„העולם" 1898, גליון 41. לא נדפס בקבץ הכתבים.

רשמי מסע מארץ ישראל".

שם, גליון 46. לא נדפס בקבץ הכתבים.

תכן המאמרים:



„ד"ר כהן של נורדו".

שם, 1899, גליון 3.

„לכבודו של נורדו" (שני נאומים).

שם, גליונות 4, 5. לא נדפסו בקבץ הכתבים.

„תעודות הבאנק".

שם, גליון 6.

„סיר פרנסים מונטיפיורי".

שם, גליון 7. לא נדפס בקבץ הכתבים.

„המיליונים של יק"א".

שם, גליון 13.

„שונים".

א. „מסירת־מודעה", נגד מאמריו של ד"ר גלאזר ב„עסטרייכישע וואָכענשריפט" של ד"ר בלוך. „העולם", גליון 5.

ב. „אל הקולוניסטים בראשון לציון", מתוך מאמרו של ד"ר בודנהיימר, „העולם", גליון 11.

ג. „לפתיחת הבאנק", שם, גליון 12.

כל אלה לא נדפסו בקבץ הכתבים.




UNIVERSITY OF N.C. AT CHAPEL HILL
00016850267